

آذربایجان شیعه لیگی (علیچیلیک)

و

فارس شیعه لیگی (مجوسی شیعه لیگی)

صمد بایاتلی

گونش ایلی ۱۳۹۲، م. ۲۰۱۳

کیتاب اؤلچوسو : B5

صفحه سایبی سی : ۴۹۱

اولو تانری نین آدیلا

بیز کیمیک؟ هاردان گلمیشیک؟ هارا گئدیریک؟

ائی اؤزوندن بیخبر افیل، اویان. حاققا گل کی، حاق دئیل باطیل، اویان.
اولما، فانی عالمه مایل، اویان. معرفت دن نسنه قیل حاصلیل، اویان.

بو کیتاب آذربایجان شیعه لیگی (علیچیلیک مذهبی نین) اساسلارینی آچیقلا یاراق اونلاری فارس شیعه لیگی یله (گرچک آدیلا دئسک مجوسی شیعه لیگی یله) توتوشدور ماغا (موقایسه یه) چالیشیر، ایلک بؤلوملرده شعوبیه آخیمینین ییغجام تاریخینه اشاره ائدیر، فارس شیعه لیگی نین کیملرجه قورولدوغونو تانیدیر، اونلارین فارسچی اولاراق ایرقچی و ایسلام قارشیتی اولدوقلارینی ایثباتلاییر، سونرادا آذربایجان شیعه لیگی نین اولوشومونا اشاره ائدیر، وتورکلر ایچینده اوزانلارین یول گؤسته ریجی اولدوقلاری اوچون، اونون ایلکه لرینی (اساسلارینی) دده قورقوت، نعیمی، نسیمی، نظامی کیمی شاعیرلرین و اوزانلارین سؤزلریندن بیلدیریر، قران، بؤیوک خلیفه لر، صحابه لر، ایماملارین و اؤزلیکله ایمام یسوی، ایمام بکتاشی و ایمام ماتریدی جنابلاری نین تاثیرلرینی اونلاردا آچیقلا ییر، سونرا صفویلردن علیچیلیگه بولاشان مجوسی کؤتولوکلرینی گؤسته ریر، و آذربایجان تورک طایفالارینین بؤیوک موغان قورلتا ییندا و نادیر شاه اؤندرلیگینده آیدین بیلدیرگه ایله بو کؤتولوکلرین آریندیرماسینا رغما، بو یانلیشلیقلاردان دولایی حالا آذربایجانلیلارین، تاوان وئردیگینی، و بو کؤتولوکلردن تمیزلنمه یینجه، فلاکتلردن ده قورتولماغین مومکون اولما دیغینی گؤسته ره رک، چاغداش و اینسانی دیرلره دؤنمه ییمیزین گرکلی اولدوغونو سؤیله ییر، و سون زامانلاردا ستارخان، رسولزاده، ثقه الاسلام، خیابانی، پیشه وری، آیت الله شریعتمداری و... کیمی بؤیوکلریمیزین باشینا گلن اولایلاردان و اورمو گؤلو کیمی دوغا فلاکت لریندن اییی درس آلمایمیزی و نهایتا قورتولوشون تک یولونو، دوزگون دین و کولتوروموز، و عقلی یؤنتملر اساسیندا، میلی اویانیش حرکتینه، دیلیمیزه و میللتیمیزه دایاناراق گؤسته ریر.

باشلىق

صفحه

- ۱۳ اۋنسۇز (مقدمه)
- ۲۳ ۱-آذربايجان توركلرينين تاريخى سورونو و بو كيتابين يازيلما ندىلىرى
- ۲۷ ۲-شيعه ليگين كؤكلرى
- ۲۷ ۲-۱-شيعه ندير
- ۲۸ ۲-۱-۱-آذربايجان شيعه ليگى
- ۲۹ ۲-۱-۲-فارس شيعه ليگينده ساسانلى كولتورونون نوظفه لرى
- ۲۹ ۲-۲-شعوبى حر كاتى و فارسچيلار
- ۳۱ ۲-۲-۱-شعوبيلر ايلك آشامادا مذهبلىرىنى تئوريزه ائديرلر
- ۳۵ ۲-۲-۲-شعوبيلرين آدلىم يازارلارى
- ۳۶ ۲-۲-۳-شاهنامه نين اورتاي چيخماسى
- ۳۷ ۲-۲-۴-شعوبيلرين موختليف كيتابلارى
- ۳۹ ۲-۲-۵-فارس شيعه ليگى و اونون اساسلارنى قويانلار و كيتابلارى
- ۴۰ ۲-۲-۶-فارس شيعه ليگينين قايناق كيتابلارى (صحيح اربعه ويا دؤرد صحيح)
- ۴۰ ۲-۲-۷-فارس شيعه ليگينين سمبولو يعقوب گلىنى
- ۴۱ ۲-۲-۸-كلىنى نين صداقتسىزلىگى
- ۴۲ ۲-۲-۹-شيخ طوسى
- ۴۲ ۲-۲-۱۰-ابن بابويه قمى
- ۴۳ ۲-۲-۱۱-محمد باقر مجلسى
- ۴۴ ۲-۲-۱۲-دؤرد صحيح دان باشقا شيعه ليگين اؤنملى كيتابلارى
- ۴۵ ۲-۲-۱۳-فارس شيعه ليگى حديثلرينين راوى لرى
- ۴۶ ۲-۲-۱۴-سوننو مذهبلىرىن قايناق كيتابلارى (كتب سته ويا آلتى كتب)
- ۴۸ ۲-۲-۱۵-حديثلرين گووه نيرلىگى
- ۴۸ ۲-۲-۱۶-دوزگون حديثلرين سئچمه يولو
- ۴۹ ۲-۲-۱۷-فارس شيعه ليگى اسكى حديث كيتابلارينا نه قدر گوونمك اولار
- ۵۱ ۲-۳-شعوبيلر ايگينجى آشامادا اؤزلىرىنه اورتاق تاپيرلار

- ۵۳ ۲-۳-۱-فارس شيعه ليگينين كؤ كونو اونو تدورماق اوچون..
- ۵۴ ۲-۴-شعوبيلر اوچونجو آشامادا تام ايقتيدارى اله گنچيريرلر
- ۵۵ ۲-۵-شعوبيلر دؤردونجو آشامادا يئيشه دوغرو گنديرلر
- ۵۷ ۲-۵-۱-ساسانلى سونراسينا تاي، فارس شيعه ليگي اينديده ايكي قروپدور
- ۵۹ ۲-۵-۲-فارس شيعه ليگينين يئيشه دوغرو گتتمه سينين نندلري
- ۶۰ ۲-۶-فارسلارين اسكي اينانجلاري
- ۶۰ ۲-۶-۱-ساسانلى فارس كولتورونده عاييله پوزوقلوغو
- ۶۱ ۲-۶-۲-اسكي فارسلاردا قادين اجاره وئرمك و صيغه ياساسي
- ۶۵ ۲-۶-۳-يئني فارسچيلار يؤن ديشديريرلر
- ۶۶ ۲-۶-۴-فارسلارين حماسي كيتابلاريندا عاييله پوزوقلوغو
- ۶۶ ۲-۶-۵-اينديكي فارس عاييله لرينه جينسي قارقاشاليق
- ۶۸ ۲-۶-۶-توركلرين اسلاميتدن اؤنجه كي ديني گله نكلري (بير تنگري)
- ۶۹ ۲-۶-۷-فارسلارين حشيش و بنگك حاققيندا اينانجلاري
- ۷۰ ۲-۶-۸-فارسلارين داشقالاق حاققيندا اينانجلاري
- ۷۱ ۲-۶-۹-اسكي فارس ديني و اونون گرچك آدى (زرتشتي و بهديني)
- ۷۲ ۲-۶-۱۰-اسكي فارس ديني و فارس شيعه ليگي اؤندرلرين سوسقونلوغو
- ۷۳ ۲-۶-۱۱-اسكي فارسلارين قادين و ميللتلر حاققيندا اينانجلاري
- ۷۳ ۲-۶-۱۲-اسكي فارس كولتورونده قيز اوشاغى نين اؤلدورمه عنعنه سي
- ۷۳ ۲-۶-۱۳-قيز اوشاغى عاييله نين باش آشاغيلينا سبب اولور
- ۷۴ ۲-۶-۱۴-عاييله عوضولرينين بيريرلريله ياخينلىق ائتمه سي
- ۷۵ ۲-۶-۱۵-فارس كولتورو و شاهنامه نين قادينلارا گنل باخيشي
- ۷۶ ۲-۶-۱۶-شاهنامه ده تورك دوشمانچيليغي
- ۷۷ ۲-۶-۱۷-عرب دوشمانچيليغي
- ۷۸ ۲-۶-۱۸-اسكي فارس كولتورونده (شاهنامه ده) اسلام قارشيتليغي سؤزلر
- ۷۹ ۲-۷-ساسانلى فارس حاكميتي و اونون ميراثي
- ۸۱ ۲-۸-شيعه ليگين فارسلار اوچون جلب ائديجي طرفلري

- ۸۵-۲-۹-فارس شيعه ليگي اصلينده مجوسى شيعه سى دى
- ۸۸-۳-آذربايجان تور كلرى ايله فارس شيعه ليگين مونا سبتلىرى
- ۸۸-۳-۱-تارىخده شيعه حو كومتلىرى (ادريس، بويه، حمدانى، فاطمى، قرمىلى...)
- ۹۲-۳-۱-۷-فارس شيعه ليگين سوننو مسلمانلار علئيه اينه تشبو ثلارى
- ۹۳-۳-۲-ايسلام دينى نين تور كلر آراسينا گلمه سى و يايلىماسى
- ۹۴-۳-۳-آوروپادا ميللتشمه، مذهبلىر گليشمه سى و آذربايجاندا يانسىمالارى
- ۹۵-۳-۴-شيعه ليگين آذربايجاندا قورولماسى
- ۹۵-۳-۴-۱-آغقويونلو امپراتولوغو
- ۹۷-۳-۴-۲-شاه اسماعيلين چو جوقلوغو
- ۹۸-۳-۴-۳-صفوى حو كومتئين قورولماسى
- ۹۹-۳-۴-۴-شاه اسماعيلين چالديران ساواشى
- ۱۰۰-۳-۴-۵-صفويلر و سب و لعن مفكوره سى
- ۱۰۱-۳-۴-۶-صفويلر و يانلىش يول
- ۱۰۱-۳-۵-شاه اسماعيل و صفويلر حاققندا مختليف ياخلاشيملار
- ۱۰۱-۳-۵-۱-فارسجا سوننو كاناللار و شعوبيه كوكونون گورمزدن گلمه سى
- ۱۰۲-۳-۵-۲-فارسجا سوننو كاناللاردا خنجى كيمى ايرقچى شخصلىر تيليغاتى
- ۱۰۳-۳-۵-۳-فارسجا سوننو كاناللارين تحريفلىرى
- ۱۰۶-۳-۵-۴-فارسجا سوننو كاناللارين يارارلى يايىنلارى
- ۱۰۷-۳-۵-۵-خنجى نين صفوى تور كلرى علئيه اينه ووردوغو بو هتانلار
- ۱۱۰-۳-۵-۶-ايندىكى چاغدا صفويلره يونه لن آمانسىز هجوملارين ندى
- ۱۱۰-۳-۶-عثمانلى - صفوى ايليشگيسى و شيعه ليك
- ۱۱۵-۳-۷-سلجوقلو عثمانلى و قيزىلباش اولايالارينا ديالكىكى باخيش
- ۱۱۸-۳-۸-صفويليك و تور كلرين گئريله مه سى
- ۱۲۱-۳-۹-فارسچيلارين صفوى تور كلرى علئيه اينه پروپاقاندارى
- ۱۲۴-۳-۱۰-صفويليگين دوغرو و يانلىش يوللىرى
- ۱۲۶-۴-آذربايجاندا فارس شيعه ليگي حاقدا تعديل تشبو ثلرى و اوندان قورتولما...

- ۱۲۷ ۴-۱-صفوی دؤورو شیعه لیگی
- ۱۲۹ ۴-۲-نادیر شاه و شیعه لیگی تمیز چیخارما چابالاری
- ۱۳۲ ۴-۳-قاجار دؤورو
- ۱۳۳ ۴-۳-۱-باب مذهبی و بایبلر حرکتی
- ۱۳۳ ۴-۳-۲-بهایی مذهبی
- ۱۳۴ ۴-۳-۳-پاکدینی مذهبی
- ۱۳۵ ۴-۳-۴-تیجاری، صنعتی و توپلومسال اینکیشافلار
- ۱۳۹ ۴-۴-سب و لعن و آذربایجان تورکلری
- ۱۴۱ ۵-مشروطه کولتور دئوریمی و پهلوپچیلیگین ایش باشینا گتیریلمه سببلی
- ۱۴۱ ۵-۱-مشروطه کولتور دئوریمی
- ۱۴۳ ۵-۲-خیابانی حرکاتی و آذربایجاندا مشروطه دئوریمین سون ایشلیتلاری
- ۱۴۵ ۵-۳-پهلوپچیلیگین ایش باشینا گتیریلمه سببلی
- ۱۴۹ ۵-۴-پهلوپچیلرله فارس شیعه چیلیگی نین ایش بیرلیگی
- ۱۵۱ ۵-۵-دمیریولو دوزلمه سی
- ۱۵۴ ۵-۶-مشروطه دن اومودسوزلوق و آذربایجاندا اؤزونه دؤنوش باشلانقیجی
- ۱۵۴ ۵-۶-۱-سیدجعفر پیشه وری و آذربایجان میلی حوکومتی
- ۱۵۷ ۵-۶-۲-میلی حوکومتین گؤردویو ایشلر
- ۱۶۰ ۵-۶-۳-فارسچیلارین آذربایجاندا تورتدیکلری جینایتلر
- ۱۶۲ ۵-۶-۴-ملی حرکتلرین یئنیلیگی لرینین ندنلری
- ۱۶۳ ۵-۶-۵-نییه فارسچیلار ملی حرکتلریمیزی پیسله بیرلر
- ۱۶۵ ۵-۷-توپلومسال قالخیش و یئنی فارس شیعه لارینین ایش باشینا گتیریلمه سی
- ۱۶۷ ۵-۷-۱-آذربایجانلیلارین ۴ونجو اویانیش حرکاتی
- ۱۶۸ ۵-۷-۲-یاشیل حرکاتی و آذربایجانین سوسقونلوغو
- ۱۷۰ ۶-فارس شیعه لیگی و اونون تمللری
- ۱۷۰ ۶-۱-فارس شیعه لیگی و گیزچیلیک (تقیه)
- ۱۷۴ ۶-۱-۱-فارس شیعه لیگی اؤندرلرینین دئوریم چاغی، تقیه اساسیندا اؤردیگی قوول لار

- ۱۷۵ ۶-۱-۲- فارس شیعہ لیگی و گیزچیلیکله نووه سیلاحی دوزلتمہ سی
- ۱۷۵ ۶-۱-۳- اورمو گؤلونون قورودولماسی و فارس شیعہ لیگی گیزچیلیگی
- ۱۸۱ ۶-۱-۴- اورمو گؤلو و سؤزده بیلیمسل توپلانتیلار
- ۱۸۲ ۶-۱-۵- اورمو گؤلو اوچون نئینه مه لی بیک
- ۱۸۷ ۶-۱-۶- گیزچیلیک و سوسقونلوغون توجیهی
- ۱۸۷ ۶-۱-۷- فارس شیعہ لیگی دین اؤندرلری یالانچیلیغا عادت ائدیبلر
- ۱۸۸ ۶-۱-۸- قران تقیه ایشینی حرام بیلیر
- ۱۹۱ ۶-۱-۹- تقیه مسئله سی هم قرانا و هم اینسان روحونا و اخلاقینا هایقیریدی
- ۱۹۷ ۶-۲- فارس شیعہ لیگینده، آلاهلوق ادعاسی و میلته اینانماماق
- ۱۹۸ ۶-۲-۱- تانریلیق ادعاسی نین سونوجلاری
- ۲۰۰ ۶-۲-۲- دیکتاتورلوق فارس حوکومتینین اساسیدیر و اوندان چیخاییلمز
- ۲۰۱ ۶-۲-۳- آیت الله خمینی حکومت حاققیندا اسکی شیعہ اینانجینا قارشیدی
- ۲۰۲ ۶-۳- فارس شیعہ لیگی ودوشمانچیلیق یاراتما اصلی و ایرقچیلیق
- ۲۰۳ ۶-۳-۱- سبّ و لعن، تۆهمت، توطئه، فارسچیلار اوچون دین اصلیدیر
- ۲۰۴ ۶-۳-۲- ح. فاطمه نی اؤلومونو ساختا سندلرله شهادت کیمی گؤستمک
- ۲۰۸ ۶-۳-۳- دوشمانچیلیق تاریخی آنلاشلارایا هایقیریدی
- ۲۰۸ ۶-۳-۴- فارس شیعہ لیگی نین حدیث دینلری ایرقچیدیلار
- ۲۰۹ ۶-۳-۵- فارس شیعہ لیگی نین آیری فیرقلر حاققیندا ایرقچی یاخلاشیمی
- ۲۱۰ ۶-۳-۶- فارس شیعہ لیگی نین فتواسی ایماملاری دانانلار حاققیندا
- ۲۱۰ ۶-۳-۷- فارسچیلار ح. پیغمبرین قادینلارینا توهین و آیه لری تحریف ائدیبلر
- ۲۱۱ ۶-۳-۸- فارس شیعہ لیگینین سونلرله دوشمانچیلیغی
- ۲۱۳ ۶-۴- فارس شیعہ لیگی و جینسی قارقاشالیق
- ۲۱۳ ۶-۴-۱- فارس شیعہ لیگینده صیغه مسئله سی
- ۲۱۵ ۶-۴-۲- فارس شیعہ لیگینده چوققلاردان جینسی یارارانما مسئله سی
- ۲۱۶ ۶-۴-۳- فارس شیعہ لیگینده ایللئقال یاخینلاشلار
- ۲۱۷ ۶-۴-۴- فارس شیعہ لیگینده لواط

- ۲۱۷ ۴-۶-۵-فارس شیعه‌لیگی محرملرین متعه ائتمه‌سینه‌ده یاشیل ایشیق یاخیر
- ۲۱۹ ۴-۶-۶-فارس شیعه‌لیگینه کینلی قادین (نیکاحلی قادین) متعه‌سی
- ۲۲۰ ۴-۶-۷-فارس شیعه‌لیگی حکومتی و نیکاحلی قادین صیغه‌سی
- ۲۳۰ ۴-۶-۸-جینسی قارقاشالیغی تبلیغ ائتمکده فارس شیعه‌لیگینین دلیللی
- ۲۳۲ ۴-۶-۹-مُتعه (صیغه) قراندا حرامدیر
- ۲۳۹ ۴-۶-۱۰-قادینلارلا یانلیش یاخینلاشما
- ۲۴۰ ۴-۶-۱۱-ایستیمنا مسئله‌سی
- ۲۴۵ ۴-۶-۵-فارس شیعه‌لیگینین تمللری یانیندا آیری بوداقلاری
- ۲۴۵ ۴-۶-۱-۵-فارس شیعه‌لیگی و اینسان حاقلاری
- ۲۴۵ ۴-۶-۲-۵-فارس شیعه‌لیگی و ایقتیصاد
- ۲۴۷ ۴-۶-۳-۵-فارس شیعه‌لیگی و سیاست
- ۲۴۷ ۴-۶-۵-۴-روس فارس بیرلیگی و آذربایجان تورکلری علثیه‌ینه کوردلشدیرمه پلانلاری
- ۲۴۹ ۴-۶-۷-فارس شیعه‌لیگی ایکی یول آیریمیندا، ایلک یول (قاوقاجی فارس شیعه‌لیگی)
- ۲۴۹ ۴-۶-۱-۷-عراق و قاوقاجی فارس شیعه‌لیگی
- ۲۵۱ ۴-۶-۲-۷-سوریه و قاوقاجی فارس شیعه‌لیگی
- ۲۵۲ ۴-۶-۳-۷-ایران و قاوقاجی فارس شیعه‌لیگی
- ۲۵۳ ۴-۶-۴-۷-دونیا چاپیندا قاوقاجی فارس شیعه‌لیگی
- ۲۵۵ ۴-۶-۵-۷-ایسلام دینی حاقد اگر چکلر و قاوقاجی فارس شیعه‌سینین صرف ائتدیگی ائنثرژی
- ۲۵۷ ۴-۶-۶-۷-فارس شیعه‌لیگینین عیناد کارلیغی
- ۲۵۸ ۴-۶-۷-۷-قاوقاجی فارس شیعه‌لیگیندن قورتولما یوللاری و چاتی تئوریزی
- ۲۶۰ ۴-۶-۸-فارس شیعه‌لیگی ایکی یول آیریمیندا، ایکنجی یول (باریشچی فارس...)
- ۲۶۳ ۴-۶-۹-قران، تاریخسلجیلیک و هئرمئوتیک
- ۲۶۴ ۴-۶-۱-۹-هئرمئوتیک
- ۲۶۷ ۴-۶-۲-۹-تاریخ و تاریخسلجیلیک (هستوریزیستی)
- ۲۶۸ ۴-۶-۳-۹-تاریخسلجیلیک ندیر /هستوریزیسم /هستوریزیسموس Historicism/Historis
- ۲۶۹ ۴-۶-۴-۹-تاریخسلجیلیگین گؤره‌وی

- ۲۶۹ ۵-۹- ائورنسللیک/یونیورسالیتی Universality
- ۲۷۰ ۶-۹- تاریخسیجیلیک و فارس شیعه لیگی
- ۲۷۴ ۷-۹- ایسلام دونیاسیندا تاریخسلجیلیک
- ۲۷۶ ۱۰- تاریخسلجیلیک و ایسلام دینی یاسالاری
- ۲۷۶ ۱-۱۰- تاریخین اؤزنه سی و یونو
- ۲۷۸ ۲-۱۰- دیشیم و تاریخ
- ۲۷۹ ۳-۱۰- قرانین یارادیلیمیشلیغی و تاریخسلجیلیک
- ۲۸۱ ۱-۳-۱۰- قران تانری نین سؤزودو و اونو قورویاجاق
- ۲۸۲ ۲-۳-۱۰- فارس شیعه لیگی و قرانین یارادیلیمیشلیغی
- ۲۸۲ ۳-۳-۱۰- فارس شیعه لیگی قرانین تحریف اولماسینا اینانیر
- ۲۸۴ ۴-۳-۱۰- قران و اونون تحریفی حاقدافارس شیعه لیگینین دلیللری
- ۲۸۷ ۵-۳-۱۰- قران و اونون یارادیلیمیشلیغی حاقدایانیتلار
- ۲۸۸ ۴-۱۰- قرانین لفظ- معن اولاراق آیریلیغی تئوری سی و تاریخسلجیلیک
- ۲۸۹ ۵-۱۰- قرانین عموم خالق طرفیندن دوشونه بیلیرلیگی و آنلاشیلابیلیرلیگی
- ۲۹۲ ۶-۱۰- مکی-مدنی علمی و تاریخسلجیلیک
- ۲۹۳ ۷-۱۰- نزول سببیری و تاریخسلجیلیک
- ۲۹۴ ۸-۱۰- مقاصد، مصلحت و تاریخسلجیلیک
- ۲۹۷ ۹-۱۰- قران'دا تاریخسللییه اؤرنک گؤسترلین موضوعلار
- ۲۹۷ ۱۰-۱۰- کؤله لیک
- ۲۹۹ ۱۱-۱۰- قادینلا ایلگی لی خصوص لار
- ۲۹۹ ۱۲-۱۰- چوخ ائشلیلیک
- ۳۰۲ ۱۳-۱۰- قادینین میراثداکی حیصه سی
- ۳۰۶ ۱۴-۱۰- قادینین شاهیدلیگی
- ۳۰۸ ۱۵-۱۰- قادینلارین اوز گورلوک یولوندا مباریزه لری
- ۳۱۰ ۱۶-۱۰- جزالار
- ۳۱۰ ۱۷-۱۰- آل کسمه جزاسی

- ۳۱۳ ۱۰-۱۸-قران دا «حجاب» و «تَسْتُر» مسئله‌سی
- ۳۲۰ ۱۰-۱۹-ربا و فايز
- ۳۲۱ ۱۰-۲۰-قران حؤ كملى حاققیندا تك بو یوتلو یاخلاشیملار
- ۳۲۴ ۱۰-۲۱-تاریخسلجیلیك و هئرمثنوتیک دن چیخاریلان سونوج
- ۳۲۶ ۱۱-آذربایجان تور کلرینین میلی و مذهبی باخیشلاری
- ۳۳۱ ۱۱-۱-گله‌جه‌یه حاضرلیقلی اولماق
- ۳۳۲ ۱۱-۲-فارس شیعه‌لیگی هئچ واخت آذربایجان تور کلرینه یاردیم ائتمه‌یه جک
- ۳۳۵ ۱۲-آذربایجان و علیچیلیك
- ۳۳۵ ۱۲-۱-آذربایجاندا شیعه‌لیگی نین اولوشومو
- ۳۳۶ ۱۲-۱-۱-دده‌قورقوت
- ۳۳۹ ۱۲-۱-۲-حروفیلیك
- ۳۴۳ ۱۲-۱-۳-بكتاشی، علویلیك
- ۳۴۵ ۱۲-۲-ایسلام دینی حاقد ا گرچكلر و فارس شیعه‌لیگی گیزلیلیگی
- ۳۴۸ ۱۲-۲-۱-طینت
- ۳۴۹ ۱۲-۲-۲-سیاسی اوتوریته و شخصی گلیرلر
- ۳۵۰ ۱۲-۳-علیچیلر و ایمامت مسئله‌سی
- ۳۵۲ ۱۲-۳-۱-مختلیف شیعه قروپلاریندا ایمامت مسئله‌سی
- ۳۵۴ ۱۲-۳-۲-فارس شیعه‌لیگینه منسوب اؤزل ایمامت
- ۳۵۵ ۱۲-۳-۳-فارس شیعه‌لیگینده ح. علی نی تانریسالاشدیریرلار
- ۳۵۷ ۱۲-۳-۴-جابر لوحو
- ۳۵۸ ۱۲-۳-۵-بدا تئوریسی
- ۳۵۹ ۱۲-۳-۶-غئیت تئوریسی
- ۳۶۰ ۱۲-۳-۷-علیچیلرین ایمام زامانی تانرینین صالح بنده‌سیدیر
- ۳۶۱ ۱۲-۳-۸-فارس شیعه‌لیگینین ایمام زامانی، ایرقچی فارسچیلارین نومایندسیدیر
- ۳۶۵ ۱۲-۳-۹-فارس شیعه‌لیگی نین ایمام زامانین دوغولماسی حاقد ا سندى یوخدو
- ۳۶۵ ۱۲-۳-۱۰-فارس شیعه‌لیگی رسالتین دوامینا و اینسان عاغلینین ناقیصلیگینه اینانیرلار

- ۳۶۷ ۱۲-۳-۱۱-ح. علی یاشامیلا سئچیم یاساسینین اؤنمینه وورقو یاپیر
- ۳۶۹ ۱۲-۳-۱۲-ح. علی اؤزونو و ایمام حسین ی عادی اینسان بیلیر
- ۳۷۰ ۱۲-۳-۱۳-ح. علی اؤزونه جانشین تعیین ائتمه دی
- ۳۷۰ ۱۲-۳-۱۴-ح. علی اؤزونو معصوم بیلیمیر
- ۳۷۰ ۱۲-۳-۱۵-ح. علی اوچ خلیفه نی تایید ائدیر
- ۳۷۱ ۱۲-۳-۱۶-اذان و اونون آرتیرمالاری
- ۲۷۱ ۱۲-۳-۱۷-«أطیعوا الله و أطیعوا الرسولَ و اُولی الامر» و فارس شیعه لیگینین ...
- ۳۷۵ ۱۲-۳-۱۸-معصومیت
- ۳۷۶ ۱۲-۳-۱۹-علیچیلرین ان گووه نیلیر کیتابی قران دی
- ۳۷۷ ۱۲-۳-۲۰-فارس شیعه لیگی یزدگردین قانینی ایماملارا باغلاماق ایسته ییر
- ۳۷۸ ۱۲-۳-۲۱-ساسانلی یزدگرد "ین قیزی نین قوندارما سولاله سی
- ۳۸۰ ۱۲-۳-۲۲-ایمام حسین ین قاتیللری کیملردیلر
- ۳۸۱ ۱۲-۳-۲۳-فارس شیعه لیگینین ایماملاری علم غیب بیلیرلر
- ۳۸۱ ۱۲-۳-۲۴-آذربایجان شیعه لیگینده ایماملارین گؤروی
- ۳۸۳ ۱۲-۴-۱-آذربایجان علیچیلیگی و اونون فارس شیعه لیگی ایله فرقی (۱۲-۴-۱ و ... ۱۲-۴-۲۷) ۳۸۳
- ۴۱۲ ۱۲-۵-آذربایجان علیچیلیگی و اونون فارس شیعه لیگی ایله فرقی: توتوشدورما جدولی
- ۴۱۶ ۱۲-۶-آذربایجان علیچیلیگی و اونون اؤزت تانیتمی
- ۴۱۸ ۱۲-۷-آذربایجان علیچیلیگی و فارس شیعه لیگی نین اورتاق نوقطه لری
- ۴۲۱ ۱۳-دین مسئله سینه عمومی باخیش
- ۴۲۴ ۱۴-چکیردک تئوریسی و چاتی تئوریسی
- ۴۲۴ ۱۴-۱-چکیردک تئوریسی
- ۴۲۵ ۱۴-۲-چاتی تئوریسی
- ۴۲۶ ۱۴-۳-هون-توران تئوریسی
- ۴۲۷ ۱۴-۴-چاتی تئوریسی و ایسلام دونیاسینین سورونو
- ۴۳۳ ۱۴-۵-چکیردک تئوریسینده اولکوان آزیندان ۳ سوتونلو اولمالیدیر
- ۴۳۳ ۱۴-۶-چاغداش اینسان حاقلار

- ۴۳۷ ۷-۱۴-مذهب
- ۴۳۷ ۸-۱۴-آذربایجان تور کلرینده چکیردک گوجو
- ۴۳۸ ۹-۱۴-فارس شیعه لیگنین چکیردک گوجو و علیچیلیک
- ۴۴۰ ۱۰-۱۴-مذهب مسئله سی و آذربایجان تور کلرین فارس شیعه لیگینه تپگی سی
- ۴۴۱ ۱۱-۱۴-یوسوف آکچورا و اوچ طرزی سیاست
- ۴۴۳ ۱۵-فارس شیعه لیگنین آذربایجان تور کلری اوچون ضررلری
- ۴۴۸ ۱۶-یثنی چاغدا آذربایجان دینی لیدئرلرینن اؤز لیکلری
- ۴۵۳ ۱۷-میللیتچیلیک، تور کچولوک، آذربایجانچیلیق و دینی آنلایش
- ۴۵۳ ۱-۱۷-میللیتچیلیک قاورامی
- ۴۵۷ ۲-۱۷-تور کچولوک ندیر؟
- ۴۶۱ ۳-۱۷-آذربایجانچیلیق ندیر؟
- ۴۶۱ ۱-۳-۱۷-یاخین گئچمیشده اوز وئرن اولایلار و آذربایجانچیلیق
- ۴۶۳ ۲-۳-۱۷-آذربایجانچیلیق و دؤولتچیلیک
- ۴۶۶ ۳-۳-۱۷-آذربایجانچیلیق و گؤرولری
- ۴۶۸ ۴-۱۷-تور کچولوک و مذهب
- ۴۷۲ ۵-۱۷-آذربایجانچیلیق مفکوره سینین آماجی علیچیلیک
- ۴۷۵ ۶-۱۷-سیاستده و فلسفده تور کچولوک و دینی آنلایش
- ۴۷۵ ۱-۶-۱۷-پولیتیکادا تور کچولوک
- ۴۷۷ ۲-۶-۱۷-فلسفه ده تور کچولوک
- ۴۷۹ ۷-۱۷-عیلیچیلرین یاشام فلسفه سی
- ۴۸۲ ۱۸-قاینالار
- ۴۸۷ ۱۹-سؤزلوک
- ۴۹۱ کیتابین سون صفحه سی

اؤنسۆز (مقدمه)

-بو کیتابدا آذربایجان شیعه لیگی، ویا آیری بیر دئییشله تورک شیعه لیگی، یالینز گنچجی آد کیمی ایشله نه رک، آذربایجان او یانیش حرکاتینین گؤرونونو یانسیدیر، اصلینده علیچیلیک و ساده شکیلده علیچی مذهبی داها او یقون گؤرونور، تورک شیعه لیگی آدلان دیر ماغین دوغرو اولما دیغینین اصلی ندتی، تورک دونیاسینین، چوخ آز حیصه سی بو اینانجدا اولدوغودو، تورکلرین بؤیوک بؤلومو، تورکیه، تورکمنستان، اؤزبکیستان، قازاخستان، قیرقیزستان و آیری آیری اؤلکه لرده، مسلمان اولدوغو حالدا، سوننو مذهب دیر، و حتی آذربایجان تورکلرینین ایچینده ده آزدا اولموش اولسا، اسلامیتین آیری مذهب لرینه اینانانلاردا واردیر.

[بو سۆزلر فارسجا بیله اولمالیدی: شیعه آذربایجان ویا شیعی گری آذربایجان (مذهب علیچی ویا علیچیلیک) و شیعه فارس ویا شیعیگری فارس ویا شیعه مجوسی ویا شیعه یزدگردی].

علیچیلیک سۆزو، گنیش آنلامدا گونئی آذربایجاندا یاشایان خالقلارلا بیرلیکده، ایرانین موختلیف بؤلگه لرینده یاشایان تورکلرین مذهبنی قاپساماقدادیر، ایران دیشیندا، قوزئی آذربایجان خالقینی، تورکیه ده قیزیلباش تورکلرینی، یئنه ده عراق و سوریه تورکلرینی و حتی تورک اولمایان بیر سیرا کورمانج شیعه بو یلارینی و گنیش شکیلده دنیا چاپیندا بو مذهبله ایلگیله نن بیر چوخ اینسانلاری نظرده آلیر.

-«گونئی آذربایجان تورکلری» ترمینی ده، ایندیلیکده ایران آدلانان بولگه نین بوتون تورکلرینی قاپساییر، تورکلر عموما آذربایجانین تاریخی توپراقلاریندا یعنی کرمانشاهین دوغوسوندا، سونقور، شهرکرد، و سامان دان باشلایاراق تهران، اورمو و آراز چایی آرارلاریندا کی یئرلرده یاشایارلار، آیریجا قاشقایار و خوراسان تورکلری و ایرانین چوخلو آیری بؤلگه لرینده اولان تورکلرده، آذربایجان تورکجه سیله دانیشیرلار و آذربایجان تورکلریله ایلگیلیدیرلر.

-اگر بوتون اون ایکی ایماما اینانانلاری شیعه حسابلارساق، ایراندا یالینز فارسلا و آذربایجان تورکلری شیعه دیر (فارسلا دئدیگیمیز، لورلار، کیرمانشاه کوردلری، مازندرانیلار، گیلانیلار و بو دیله یاخین دانیشان قوملاردا داخیل دیر)، و آیری قوملار یعنی کوردلرین بؤلومو، بلوچلار، عربلر و تورکمنلر، سوننو مذهب دیر، تورکلر ایچینده ده آزاراق کوره سونلو

(گیره سوئلو) تورکلری سوننو مذهبديلر، البته تورکلر ايچينده ح.علي يه منسوب آيري مذهب لره واردی. اونلار اؤزلرينه شيعه دئمه سه لرده، عليچي آدلانديريلماقدان چکينميرلر.

-اؤنجه لر بو مطالیبي بير سيرا سورولار شكلينده و ۱۰-۱۵ صفحه ليك مکتوب کیمی حاضیرلاماغي دوشونوردوم، بئيله کي گئچن ایللرده بعضی دینی اؤندرلرين درس لرينه قولاق آسارکن و اونلارين کلاس لاريندان يارارلانارکن بير سيرا سورولاری حاضیرلايیردیم و اونلاری نظمه سالاراق، آچيق ويا رسمی مکتوب کیمی دینی اؤندرلره سونماغي ايسته يیردیم، سونرالار بو سورولاری داها آرتيق آچيقلاماق اوچون و آيري دئيشله بو سورولارين نييه ذهنيمه گلديني آچيقلاماق اوچون بير سيرا تاريخی و دینی مسئله لره اشاره ائتمک زوروندا قالديم، زامان اؤتدوکجه مطالیبن حجمی آرتدی و بير سورو جاواب شكينه دوشمه يه باشلادی و کيتاب شكينه گلدی. يئنه ده سونرالار اونلاری اوخورکن، بعضی يؤنلردن نه قدر حساس اولدوغونو گوردوم و بو سونوجا واردیم اونلاری آچيق شکيلده بير دینی اؤندر وئرمه ييمله، يوخ اولماغیم بير اولاجاقدی و هئچکسده بونلارا يانيت وئرمه يه جراتی اولماياجاقدی، اؤزليکله ياخين گئچميشده دینی اؤندرلرين سسسيزليگی و حاکمیت قارشيسيندا تقيه يه اوز گئيرمه لری و قورخولاری و بو سؤزلرين اونلارين دوشونجه لرينه ترس اولماسی؛ و آيريجا دینی حاکميتين تانرليق ادعالاری، منی داهادا چوخ دوشونمه يه سئوق وئردی، بو اوزدن نهايت بو قرارا گلديم سورو و يانيتلاری بير آراشدیرما سونوجو اولاراق، و آذربايجان شيعه ليگی اساسلاری کیمی و بير کيتاب شكلينده اسلام عالمينه و اؤزليکله آذربايجان خالقينا سونام.

-البته بو آچيق مکتوبو، محتملاً فارسچی دینی ليدئرلرين هئچ بيري اؤنمه سه مه يه جکدی، چونکی اونلارين چوخو حالا يوخسول ميلتين پول پاراسينين ايچينده اوزورلر، و اگر وجدانينا رجوع ائدن نئچه دين خادیمی وارسا، فارس شيعه ليگی گوج مرکزلری طرفيندن بوغولماقداديلار، يئنه ده اومودوم وار، آراسيرا ووجدانلilar اولسادا دونيا مالينين يانيندا، دينين و اينسانلارين گله جه يينه ده فيکيرلشسينلر.

مختليف سببلردن دولایي، کيتابين يازاری يئرینه بؤيوک آتامين آدینی قويدوم، هر حالدا من بو کيتابی نئچه ایل اؤنجه دن باشلارکن ياشليليق چاغيندا بيتيردیم، و عؤمرومون ئاوابی اولاراق و

خالقیمی زین آیدینلانماسی و گۆزل گلهجهیه یورومه سی اوچون یازمیشام، بونو اوخویارکن یالیز اییلیکله یاد ائتمک منه یئرلیدیر.

یوخاریداکی آچیقلامالارا دایاناراق دئمه لیم، کوئولار ایچینده آراسیرا سوئولارین گلمه سیلری، سؤیله دیگیم ندنلر دوغرولتوسوندا دیر، اومود ائدیرم علاقه گؤسته رنلر بو کیتابی آیری دیلره و اؤزللیکله استانبول تورکجه سینه و فارسجا چئویر سینلر.

بونو دئمه لیم، من بیر شیعه و تورک عایله سینده بؤیوموشم، بونا اینانیرام کی، دین، گنجیمیشلرده کی توپولوملار اوچون گر کلی یدی و ایندی ده ائله دیر و اینسانلار، یاشایشلاریندا، دینین وارلیغینا بیر اصل کیمی نیاز تاپیلار و بونون یئرینه هر یئنی سیستم ده قویایلسه لر، دین آدلانماسادا همان اؤزللیکله صاحب اولاجاقدیر، و بونادا اینانیرام توپولوملارین مصلیحلری، دینی کؤکوندن وورماقلا یوخ، بلکه اونو خورافاتدان و چاغدیشی اکلهمه لردن آریندیرماقلا، و اونو بیلیم اساسیندا گوجلندیرمکله، میللتین و اؤلکه نین گلیشمه سینه و اینکیشافینا سبب اولایلرلر، و گر کلیدیر بیزلر بو مذهبی، بیلیم اساسیندا و بوتون میللتلرین حاقلارینی قوروما شرطیله و اؤزللیکله بو دینه و مذهبه اینانان اؤز میللتیمیزین و اؤلکه میزین یارارینا یوروملایاق و بیر تاریخی ایرث اولاراق اونو دین یارارچیلاریندان، و فارسچی استعمارچیلارین الیندن قورتاراق، و قورویوب ساخلا یاق.

بو کیتاب حاققیندا بیر مسئله نی دیقته آماق لازیمدیر، کیتابین آماجی دینیمیزی اینانجسال (اعتقادی) جهتنده تحلیل ائتمک دئییل، بلکه علمی بیر یاخلاشیما اینجه له مکدیر، البته اینانجسال (اعتقادی) یؤندن یاخلاشیملارین اؤزونه خاص یول یؤنتملری واردیر و بو کیتابین کونوسو دئییلدیر.

-بوتون اینسانلار و ایچلرینده مسلمانلاردا، باخیشلاری دینه بیر بیرلریندن فرقلیدیر، بیر طرفدن آشیری دینچیلر و عموماً آزینلیقدا اولاراق، ایفراطی درجه ده دینه اینانیرلار و یاشامین هر ساحه سینده، دینی اویقولاماق ایسته ییرلر و چوخوکز آلری ترور، قتل و تجاوزا بولاشیر و هر ایکی شیعه و سونو قروپلاردا اولاری گؤرمک اولار، اونلار بعضا حکومتی اله گنجیریرلر و بؤیوک ییخینتیلارا سبب اولورلار، فارس شیعه لیگی و سونو طالبان حکومتلرینی اؤرنک و ئرمک اولار. بو جور دینی فیرقه لر، گنللیکله دیش گوجلره و اؤزللیکله ضیدایسلامی خارجی قوه لرله باغلانتی دا اولاراق، اونلار طرفیندن هم دستکله نیرلر و هم قولچاق کیمی کوللانیلرلار.

-آیریجا خالقین عادی و بؤیوک بؤلومو دینه ساده‌جه اینانج کیمی باخاراق، اونون اؤزل اوصوللارینا و اویقولامالارینا مُقید اولمورلار، و بعضیلریده موختلیف درجه‌لرده دینه ایناناراق، ائیلیه‌بیلدیگی قدر، اویقولاماغا چالیشیرلار، بو اینسانلار بیربیرلرینی ظاهیری دینی قایدا قانونلارلا اؤلچمزلر و بئله بیر فرقی تانیمازلار و بیرلیکده یاشایارلار. دئمک اولار عادی اینسانلار، دینی هر کس اوچون بیر ووجدانی و شخصی مسئله کیمی گؤزرلر، هر حالدا اونلارین هامیسی و حتی آتئیستلر بئله، بیربیرلرینی موسلمان تانیارلار و دیش توپلوملاردا، اونلاری بئله تانیار. منده کیتابین یازاری اولاراق، بوتون اینجه‌له‌مه‌لر و آراشدیرمالاردا بئله بیر باخیشلا و گؤروشله یاخلاشمیشام.

-بیزیم دینه باخیشیمیز و اینانجیمیز هر نه جور و هر سویه‌ده اولسادا، اونون ائتگی سی آلتینداییق، بو تاثیر بعضا دولاییسیز یاساما ایشلرینده و بعضا دولاییلی شکیلده، یاساما و اویقولاما ایشلرینده یانسیماقدادیر. بو کیتاب تلاش ائدیر، تاریخیمیزی، دینیمیزی، کولتوروموزو، اعتقادی جهندن یوخ، بلکه تاریخ بیلیمی، توپلومسال بیلیم و کولتورل جهندن اینجه‌له‌یه‌رک، اونو و ائتگیلرینی عقلی و منطقی یؤندن آراشدیریب، خالقیمیزین یارارینا سونسون، بو کیتاب گنللیکله، دین و دینی اینانجی، توپلوملار اوچون و اؤزللیکله بیزیم توپلوموموز اوچون، یارارلی بیر عنصر شکیلده گؤرور و اونون توپلومدا جانلی توتماسینی و خورافاتدان آریندیرماسینی گرکلی بیلیر.

-ساغ اولسونلار قوزئیلی یوردداشلاریمیز، یوردوموزون بیر بؤلومونو نیسی ده اولموش اولسا اؤز گورلویه قاووشدورولار، اورا بیزیم اوچون هر جهندن دایاق نوقطه‌سی کیمی‌دی، بو اوزدن قوزئیلی یوردداشلاریمیزدندا بو کیتابین اوخوماغینی ریجا ائدیرم، و یثگانه آرزوم بودور اورادا مستقل بیر بیلیم دالی کیمی آذربایجان شیعه‌لیگی (علیچیلیک) حاقدا آراشدیرمالار آپاراق و میللتیمیزی تحریف اولونموش فارس شیعه‌لیگیندن قورتاراق، و باتاقلیغا داها چوخ باتماقدان قورتولموش اولاق، بیزیم ان آزیندان اوچ دینی مرکزیمیز قوزئیده، گونئیده و تورکیه بکتاشیلری ایچینده اولمالیدی.

بو ایش، بیزیم گله‌جه‌ییمیز اوچون، چوقولاریمیز اوچون و بوتؤولوکده تورک ایسلام عالمی اوچون، گرکلی اولدوغو آیدیندیر، بو موضوع عئینا تورکیه ده اولان قیزیلباش ویا علوی تورکلری اوچونده لازیمدیر، آیریجا عراق و سوریه تورکلری اوچون، آسیا تورک جمهوریتلرینده، و دونیانین هر یئرینده اولان یوردداشلاریمیز و گرچکلرله ایلگیله‌نن هر کس

اوچونده گنچرلیدی. میلی و دینی گۆره ویمیز اولاراق، ساپدیرلیمیش، غیراخلاقی و غیر اینسانی فیکرلرله دولو فارس شیعه لیگینی، ایفشا ائتمه لی بیک و دوزگون ایسلام دینی اینسانلاریمیزا تانیمالی ییق. بو حاقدان حرکت ائتمک بیزیم میلی موباریزه میزین بیر پارچاسیدی. بو دوغرولتودا آذربایجان و تورکیه جومهوریتلرینده چوخلو اوزمانلار اولدوغو اوچون موناسیب آیدینلار یایین کاناللارینین یارانماسی لازیمدیر و خالقیمیز، دین حاققیندا، دوزگون و چاغداش یوروملارلا بیلگیلندیریلمه لیدیلر، آیریجا اومود ائدیرم اؤز دینیمیزین گرچکلرینی یایماق اوچون دینی اوخوللار آچا بیلک.

بیر مسئله یه توخونماق گره کیر، بو کیتابدا، دینی تحریف ائدنلر حاققیندا فارسچی و فارسچیلار کلمه سیندن سؤز ائدیلمیر گرچکدن بیزلر گرک فارسلا، فارسچیلاری قاریشدیرمایاق، فارس میللتیده بعضا فارسچیلارین طرفیندن تضییق آلتیندا اولورلار. دئمک اولار سؤزده فارسچی آیدین و دینی اؤندرلر، اؤز سیاسی و مالی ایقتیدارلارینی برکیتمک اوچون، دینی، تحریف ائتمکده و ایرقچیلیق سیستمی یاراتماقدا، اصلی رول لاری واردیر.

آذربایجان شیعه لیگی خالقین اینانجیدیر

بیر مسئله یه آچیقلیق گتیرمک لازیمدیر، بیر عیده دییه جکلر آذربایجان شیعه لیگی هاردان چیخیدی نییه بس اؤنجه لر یوخویدو، آیا بو کیتاب دینده یئنی بدعتلر قویماق ایسته میز؟، آیدینلاریمیز بو کیتابدا حتی بیردانا بئله بدعت اولمایبیدی و آذربایجان شیعه لیگینده قئید اولان بوتون اصول و قایدالار آچیق ویا اؤرتولو حالدا بو میللتین ایچینده یورورلوکده اولموشدو و هئچ بیر، یئنی بیر شئی اولمایاراق اسکیلردن بری ایشلمکده دی.

مثلا، ایسلامی دئوریمین ایلک ایلینده آیت الله شریعتمداری اؤندرلیگینده میلیونلار تورک اینسانی، خلق مسلمان پارتیسینه عضو اولورلار و تک بیر بدن کیمی ولایت فقیه اصلینه اعتراض ائدیلمیر و خمینی طرفیندن بومباران اولماقلا تهدید اولاراق شیکنجه لره معروض قالیرلار، و آیریجا بو اولای، بیر زامان، اوز وئریرکی هله فارسلا و او بیر خالقلار ایچینده بئله بیر تفکوره، ان بالاجا تیگی یوخویدو، آیدیندیرکی بورادان چوخ شیلری آلقیلاماق اولار و بورادا آذربایجان شیعه لیگی ایله، فارس شیعه لیگینین آچیقجا فرقینی گؤرمک اولار و فارسچیلار

ايچينده، تازىلىق ادعاسى و معصوميت آختارما اصلى كۆكلو اولاراق، تورك مىللىتىن اينانجلارى بونلارن ترسینه دى، بو حاقد كىتابدا داها اطرافلى بىلگىلر وئرىلمىشى.

آيرى مىثال اولاراق وقتى خالق ايچينده معروف بىر آتاسۆزونو «اون ايكى ايماما يالوارىنجا بىر آلاها يالوار» آناليز ائدرسك آيدىندىر كى فارس شيعه ليگينده اولان توسل و شفاعت اصلينن توركلر ايچينده گنچرسيز ليگىنى گۆرمك اولار.

آيرى بىر مىثال : وقتى اسلام بؤيوكلىرینه، سب و لعن اوچون، فارسلاىر ايچينده عمرگشان مراسىمى وار، اما آذربايجان توركجه سينده، بو ايش اوچون، حتى بىردانا موعادىل كلمه دوزلمه بىدى و بو سۆز، خالق ايچينده ويا ادبياتىندا ايشله دىلمىر، آيدىندىر كى بوجور رسم توركلر ايچينده بىر گله نك سايلما ياراق ياليز فارسچىلارن تشبوو ايله خالق گله نكى كىمى گۆسته رىلير.

خالق ايچينده يورورلو كده اولان بئيله دوشونجه لر ن يانيندا تاريخى حادىته لرده، بىزىم مذهبيمىز ن فارس شيعه ليگى ايله كۆكوندن فرقى اولدوغونو گۆسته رىر، يعنى تاريخىمىز بىزىم مذهبين اؤزلىكلرىنى آچىق آيدىن شكىلده تثبىت ائتمىشى،

وقتى صفوى قوروجوسو، فارس شيعه ليگى ائىتمىجىلرى واسيطه سىيله بىزىم دىنىمىزى كۆتولوكلره بولاشدىرير، همان دؤنمده اون ايل گنچمه دن تپگىلر باشلاير، اؤزلىكله صفوىلر ن باشكندى، ايران مركزينه دوغرو گنتمه سىيله و علامه مجلسى لره و ماللا فتح الله كاشانى لره مئيدان وئرمه سىيله، تورك طايفالارى، صفوى شاهلارن غىبىنه گلير و باشچىلارى اؤلدورولور و طايفالار داغىدىلير، ويا آز مدت گنچمه دن تورك طايفالارن بؤيوك موغان قورلتايندا و نادير شاهين اؤندر ليگينده فارس شيعه ليگى علئيه اينه قبول ائدىلن قرارلار، بىزىم دىنىمىز ن فرقى اولدوغونا ان اثابتلى قانئدىر، بورادا بو قورولتاي قرارىنى خاطرلاماق يئتر ليدىر: «بىلنيز كى، شاه اسماعىل صفوى، هيجرى ۹۰۶ ينجى ايلده (م ۱۵۰۱) ظهور ائتدى. جاهىل خالقدان بىر قىسمى يانينا توپلادى. بو آلچاق دونيانى و نفسىن اىستكلىرىنى اله كئچىرمك اوچون، موسلمانلار آراسىنا فتنه و فساد سوخدو. اصحابى كيرامه سؤيوش ائتمه يى، شيعه ليگى اورتاي چىخاردى. بئيله جه موسلمانلار آراسىنا بؤيوك بىر دوشمنلىك سوخدو. مونا فىقلىك و سالدىرماق

بايراقلاريني آچيلماسينا سبب اولدو. ائله اولدو كي، كافيرلر راحت و قورخوسوز ياشاير،
موسلمانلار ايسه بيريرلريني يشير.»

تاريخيميزده بئيله شانلي ايشيقلار چوخدور، ياخين گنچميشدهده بوتور حاديشه لر آز دئييلدي،
ثقه الاسلام، خياباني، شريعتمداري آچيق اورنكلرديلر، اونلار يا فارس شيعه ليگي طرفيندن ويا
اونلارين هدايتيله و ايسلام و تورك دوشمني اولان روسلارين واسيطه سييله اولدورولدولر،
اونلارين يانيندا بيزيم سياسي و ديني ليدئرلريميزده، يئري گلديكجه فارس شيعه ليگينين نه قدر
غيراينساني و تهليكه لي اولدوغونا وورقو ياپيلار، بو حاقدا رسولزاده، توپچوباشي، علي بگ
حسينزاده، و آيريلارينين سوزلري آچيق و آيديندير.

بونلارين يانيندا بيزيم بؤيوك قهرمانلاريميزدا دوزگون گورولمه ليدي، بابك كيمي قهرمانيميز
فارس شيعه ليگي طرفيندن موختليف يالانچي و كوكسوز اتهاملارلا اوز اوزه قالير ويا بؤيوك
اوندوريميز سيدجعفر پيشه وري، فارس شيعه ليگي طرفيندن، خالقيميزيندا ديني حساسيتيندن پس
ايستيغاده ائدهرك، دين علئيه اينه اولدوغونا اتهام اولور حالبوكي تاريخي حاديشه لر اونون
ترسيني گؤسته رير، و دئمك اولار او بيزيم اولكه ميزين و دينيميزين اوز گورلويو يولوندا
موباريزه آپاردغي اوچون فارسچيلارين غضبينه گلييدي، اورنك اولاراق وقتي پيشه وري
ايللرجه رضاشاهين زيندانلاريندا قالير و گونش ۱۳۲۳ اده (م. ۱۹۴۴)، ۱۴ جو مجلسه وكيل
سئچيلير، اونون اعتبارنامه سي مجلسده، كومونستلر يعنى توده حزبي طرفيندن رد اولور. و
آيريجا بوتون فارسچيلاردا اونون علئيه اينه راي وئريرلر، و پيشه وري نين قوردوغو ميللي
حوكومته، يئنه ده ان بؤيوك موخاليفتي روسلارلا باغيملي اولان توده حيزبي ائدير و نهايتا سيد
جعفر ۱۹۴۷ جي ايل (گونش ۱۳۲۶) روس كومونستلرينين فرمانيله اولدورولور، آيديندير كي
او، كومونستلرين و فارسچي شيعه لرين يارارينا ايشله مه دي. اصلينده پيشه وري سولچولوق
اورتاميندان يارالاناراق آذربايجان خالقينين ايستكلي دوغرولتوسوندا حركت ائتدي، اونون
يازيلاريندا، ان بؤيوك سايقى خالقين كوتور و مذهبي اوچوندور، فيرقه تشكيلاتيندا مينلرجه
ماللا و دين آدامي عضوويدي، دئمك اولار او عدالتى ان دوزگون شكيلده اويقولاياراق، بيزيم
اولكه ميزين و مذهبيميزين اوز گورلويو اوچون چاليشدي و بونلاري ايبي گورمه ميز گره كير و
فارس شيعه ليگي نين نيهه اونونلا موخاليفت ائتديگيني دوزگون يوروملاماميز لازيمدي.

مسئله بورادادي، بيزلر، عدالتى نمنده گوروروك، و بيريني هانسي اولچولرله دستكله بيريك، آيا

فارس شیعه لیگینده اولدوغو کیمی هر تور غیراخلاقی و غیر اینسانی ایشلری گوردویو حالدا یالیز ظاهیری عیادتلرده و مونافیقانه دین طرفدارلیغی کیمی عمللرده گورمه له بییک و یا بیرنین اینسانلیق اوچون چالیشماسیندا و خالقین کولتور و مذهبنه احترام قویماسیندا گوروروک، موطننا ایکنجی یولو سئچمه لی بییک، بیرى مذهبی اینسان اولماسادا، ایسلام علییه اینه اولمادیغی شرطله، اینسانلیق و عدالت اوچون چالیشیرسا، اونو دستکله مه لی بییک، مخصوصا میلی قهرمان خصوصیتلرینه مالیک اولورسا داها چوخ اؤنمسنمه لیدی.

بو مثاللاردان آماج بو موضوعا اشارتدیر، بو کیتابدا یازیلان آذربایجان شیعه لیگی اؤزللیکلری و اونلارین فارس شیعه لیگی ایله اولان فرقلری، مختلف یؤنتملره آچیغا چیخاریلاراق یازیلیدیر، اونلارین بعضیسی گنجمیشده قلمه آلینان کیتابلاردا گلیدیر، بعضی اصلر، تاریخی حادثه لردن، تاریخسلجیلیک و هئرمئوتیک یؤنتملره آلیلاناراق قلمه آلینیدیر و بیرسیراسیدا تورک آیدینلاریلا مشورت ائدرکن و خالق ایچینده آراشدیرمالار یاپارکن گتیریلیدیر.

مثلا فارسچیلار ایچینده قالدین آلوترچیلیگی اولاراق، صیغه اصلینه گؤز آتابیله ریک، بو اصل فارسچی دین اؤندرلری و اونلارین یاخینلاری ایچینده یاقین اولاراق تورک عایله لری ایچینده حتی بیردانا بئله گورمک اولماز، و حتی بئله بیر سؤزو تورکلر ایچینده دانیشارکن شاشقین حاللارینی آچیقجا گورمک اولار، آیریجا بوجور ایشلری فاحیشه لیک بیله رک، بو ایشلری گورن آداملاری، حیاسیز، و دینسیر آداملار کیمی حسابلارلار، البتده بعضی قوم ائیتملی فارسچی و حیاسیز دین آداملارینی استینا ائتمه لی بییک، بوجور آداملار، خالق ایچینده اطلاعات مامورو کیمی تانیناراق اونلاری پوزقون بیلرلر، من حتی بیر عایله ده تاپابیلمه دیم بوجور افرادلا، عایله گلگتتلی اولسون، آیریجا سیز آذربایجان شهرلرینین هانسیسینی مثلا تاکستان، کلئیر و یا سلماس شهرلرینی نظرده توتوب دولانین، حتی بیر دانا صیغه ائدن تاپابیلمزسینیز، وقتی بو اولایلاری آنالیز ائدرسک، فارسچیلارین ترسینه اولاراق، تورکلر ایچینه صیغه اصلی کیمی بیر اینانجین اولماماسینا، وارماقدان باشقا نه دوشونمک اولار؟ آیری دئییشه آذربایجان شیعه لیگینده بئله بیر قایدا یوخیدو و یوخدو.

نهایتاً دئمک ایسته‌دیم سؤز بودور: بو کیتابدا یازیلان هر مطلب، بو خالقین ایچینه یورورلوکده اولان و آچیق ویا گیزلین شکیلده اینانیلان شیلردی، و منیم تلاشیم بو اصللری و قایدالاری نظمه سالیب خالقا سونماقدی، آیدیندیرکی نظمه سالارکن قران آیه لریندن میثاللار گتیره‌رک عاغلا اویقون بیچیمده تنظیمله‌دیم. من بیله اینانیرام کی بیزیم دینیمیز دوزگون و قوصورسوزدور، یترکی عاغلیمیزا سؤیکه‌نه‌رک، دینیمیزی خورافاتان و اونا بولاشمیش یانلیشلیقلاردان آریندیراق. آیریجا بو کیتابین آماجی، تاریخیمیز، دینیمیز و کولتورموز حاققیندا و اونلارین آراشدیرماسی و تنقیدی اوچون یثنی دیالوق قاپلارینین آچیلماسی و فارس شیعه‌لیگی نین گرچک اوزونو آذربایجان خالقینا و حتی فارس‌لارا تانیتماقدیر.

بو کیتابی شهید اولان بؤیوک دینی اؤندرلریمیز، ثقه الاسلام، خیابانی، شریعتمداری و اؤلکه‌میزین و دینیمیزین اؤزگور اولماسی یولوندا، جانلارینی قویان، ستارخان، محمد امین رسولزاده و سیدجعفرپیشه‌وری کیمی بؤیوکلریمیزین روحونا و اونلارین یولونا اینانان علیچیلره اتحاف ائدیرم.

کیتابدا موضوعلارین چیشیدلیگی چوخ اولدوغوندا دولایی، بعضاً اونلارین ایضاحی اوچون سونراکی بؤلوملره رجوع ائتمک گره‌ییر، چونکی هر موضوع حاققیندا بوتون ایضاحلاری بیر یثره توپلاماق، سؤزلرین تکرار تکرار یازیلماسینا سبب اولاراق کیتابین حجمینی داها چوخ آرتیراییلیدی. آیریجا بعضا، بیر سیرا بنزر موضوعلار ویا جومله‌لر تکرار شکیلده گؤرونمکده دیر، البته چوخ تلاش اولونوب اونلار دسته‌بتلیک اولاراق آیری آیری باشلیقلار آلتیندا توپلانسین اما هر قونو، موختلیف زامانلاردا یازیلدیغی اوچون گؤزدن قاچمالار اولموشدور.

بو کیتابدا جومله‌لرین اوزانیلماماسی اوچون، ایسلام بؤیوکلرینین آدینی چکدیگیمیزده اونلارین آدلارینین اؤنونه، ح.(حضرت) ویا ایمام سؤزونو گتیرمکله کیفایتلنمیشیک، تورکجه یازیلاردادا چوخلاری بیله یازیبلار.

بو کیتابدا بیر سیرا تاریخی حادثه‌لردن و اؤزللیکله ایسلامین باشلانقیچیندان دانیشارکن یالنیز اؤزت شکیلده سؤز گئدیبدی و قایناق وئرلمه‌ییبدی، قایناق وئرلمه‌مه‌گین بیر ندنی بو حاقدا چوخلو قاینقلارین اولدوغو سبب ییله اولموشدو.

کتاب گونئی آذربایجان شرایطینی نظرده توتاراق یازیلیمیشدی و آذربایجان شیعه‌لیگی سؤزوده بو اوزدن ایشلنمیشدی، متن‌ده، چوخراق گونئیده ایشله‌نن سؤزجوکلر و عیارتلردن یارالانیمیشدی، قوزئی آذربایجان، تورکیه و دیگر تورک دیللی اؤلکه‌لرده یایلماق اوچون، کتاب لاتین حرف‌له‌ده حاضیرلانمیشدی، هر حالدا قوزئیده، اؤزل شکیلده یایلماق نظرده توتولارسا، دوغال اولاراق، اورادا، چوخ ایشله‌نن سؤزلر و عیارتلر، کیتابا داخیل اولورسا، داها اییی دوشونولمه‌سینی ساغلاناچاقدی، آیریجا تورکیه‌ده، همان وضعیت سؤز کونوسودو آیریجا اورادا کیتابین آدی، آذربایجان شیعه‌لیگی یرینه، علیچیلیک مذهبی، اولورسا، داها قاپساملی آد اولدوغو، دوزگون گؤرونمکده‌دی. کیتاب آزادجاسینا اینترنئتده و هر آیری بیر قوروم و شخص طرفیندن یایلابیلیر، ویا باسینا بوراخیلابیلیر.

[صمد بایاتلی (گونش ایلی ۱۳۹۲، م. ۲۰۱۳)]

۱- آذربایجان تور کلرینین تاریخی سۇرونو و بو کیتابین یازیلما ندنلری

-بیز آذربایجانلیلار کیمیک؟، بیزیم آتابابالاریمیز نجور یاشاییلار؟ و نجور حاکمیتە گلیبلر؟، بیزلر نیه حتی اؤز دیلیمیزی و نورمال گونلوک منافعیمیزی قوروماقدا عاجیز قالمیشق؟، دینیمیزین اؤزلیکلری و آتابابا گله نکلریمیز اونوتدورولور، یوردوموزون گؤللری قورودولور، یئرآلتی و یئر اوستو قایناقلاریمیز تالانلانیر، گئچمیش بیر قرندە ۴ دفعە قالخیش یاپماغیمیزا رغما هامیسیندا یئنیلگی یە اوغرامیشیق، و توپراقلاریمیزین یالینز بالاجا بۇلومو، اؤزگورلویە قاووشوب. گئچمیش یوزایلده، بو قالخیشلاردا، اون مینلرجه اینسانیمیزی ایتیرمیشیک، بۇیوک سورگونلرە و کؤچلرە معروض قالمیشیق و هله ده هله دی دورومو، دیبلی کؤکلو دوشونمه میشیک و کیملر طرفیندن ضربه یئدیگیمیزی تاپایللمه میشیک. نیه؟.

-لئون هالکین دئیر: «گله جه یی دوشونمک اوچون تاریخین ایی بیلنمه سی لازیمدیر. اینسان کئچمیشینی نه قدر یاخشی تانییرسا، بیر او قدر آز اونون (کئچمیشده کی تاریخین) کؤله سی اولور»^۱. ایکی جور تاریخچیلیک وار. بیرسی ائمو سینال (هیجان و ئریجی) تاریخچیلیکیدیر، میلی آزادلیق حرکاتلاری دؤورلرینده اینسانلاردا گله جه یه اؤمود یاراتماق اوچون یازیلیر، کئچمیشین مؤحتشم اولایلاری قاباردیلیر. او بیری نوع تاریخ، راسیونال و منطقی تاریخچیلیکیدیر. بو، پروفئسیوناللیق، جیدیت و اؤزمانلیق طلب ائدن ایشدیر. بیز راسیونال تاریخیمیزی آراشدرمالی و بیلمه لی ییک.

-نیه ایندیکی ایران اھالیسینین ان آزی یوزده قیرخینین تورک اولماسینا باخمایاراق، بو گون بئله تورکلر، فارس کولتورو اوریتیندن چیخا بیلیرلر. نیه؟

-اسکی ایران (ساسانلی) دؤولتینین برپاسیندا صفویلرین اوینادیغی رول حاقدا غرب تاریخچیلیگینده یوزلرجه قایناق وار. بعضا دئییلیر باتی موریکلری ایرقچیدیر، دئمک اولارمی، دونیانین بوتون تانینمیش تاریخچیلری فارس ایرقچی سیدیر؟ دئییل!

¹ - (لئون ای. هالکین، تاریخ تنقیدی نین عنصرلاری، چئویرن بهالالدین ینددی ییلدیز، آنکارا: تتک باسیمئوی، ۲۰۰۰).

- گنلده شعوبیه ایله فارسچیلیق و خصوصی اولاراق آذربایجان تورکلری حاقدادا شعوبیه ایله صفویلیک آراسیندا علاقه‌نین داها اساسلی، توتارلی شکیلده ایضاحی، تاریخیمیزی اییی بیلیمک اوچون گرکلیدیر. شعوبیه‌نی آنلامدان، میلی تاریخیمیزی آنلاماق مومکون دئییل. بیزیم تاریخچیلیکده، بو حاقدا هئچ نه یوخدور. میلی شعورون «بیز کیمیک، هارادان گلیب، هارایا گئدیریک؟» اساس سوالینا جاواب وئرمه یه قادیر دئییل.

- بئله لیکله، بوگونکو ایراندا تورکلویون مظلوم دورومونون سببلرینی آراماق ایسته‌سک، اونون تاریخی کؤکلرینه وارماق مجبوریتینده بیک. رسمی تاریخچیلیگیمیز بو سوالا جاواب وئرمک ایتیداریندا دئییل. بیزیم تاریخچیلیک، ملیک ممد ناغیلارینین توپلوسوندان عیبارتدیر، قوزئیده ۱۹۰۵دن سوئراکی میلی ایتتیه (رئسانس) دؤورونده بو ساحه ده بعضی آددیملار آتیلدی. مین تاسف، ساوت رژیمی بو آددیملارین داوام ائتمه‌سینه ایمکان وئرمه‌دی. وئره بیلیمزدی. چونکی کئچمیشینی، و اوزونو درک ائتمیش خالق اونون اوچون تهلیکه‌لی ایدی.

- گونئی ده ده هئچواخت قویمادیلار «بیز کیمیک» سوالینا یانیت آختاراق، مشروطه سونراسی روسلار و اینگیلسر بیرلشدیلر و آنلاشدیلار و تبریزه هجوم ائده‌رک میلی مباریزلری قیردیلار و سیاستلرینین داوامینین قارانتیسی اوچون فارسچیلاری رضاشاه اوندرلیگینده ایش باشینا گتیردیلر، پیشه‌وری دؤورونده، آمریکا ژنراللارینین باشچیلیق ایله په‌لوی قوشونو گونئی آذربایجان ایشغال ائتدی و اون مینلرجه اینسانی قانینا بولادی و حرکتی یاتیشدیردیلار.

- ساوت دؤورونده یازیلان آذربایجان تاریخی، بیر سیرا اساس مسئله‌لرده، ایرانین رسمی تاریخچیلیگی‌نین تکراریدیر. عئینله هر ایکسینده ده بللی فیکیرلری خالقین بئینینه سوخماغا چالیشیلار، ساوتلر و فارسچیلار دئیرلر «سلجوقلور ایشغالچیدیلار، موغوللار بؤیوک بدبختلیکلر گتیردیلر، قارقویونلو و آغقویونلو دؤولتلری گتری قالمیش عشرت دؤولتلریدیر، صفویلر آذربایجان و ایران تاریخی‌نین آن پارلاق دؤورودو و سیره.»

بؤیوک فیکیر آدمیمیز احمد آغا اوغلو «حقیقی میللتچیلیک» آنلایشینی مودافیعه ائتمیش، کئچمیشی ایدئاللاشدیرماغین علئیه‌ینه اولموش، تاریخین اؤیره‌نیلمه‌سینین اوندان درس آلماق اوچون لازیم اولدوغونو بیلدیرمیشدیر. مقاله‌لرینین بیرینده او یازیردی: «گلین آچیق و صمیمی دانیشاق. آجدادلاریمیز بیزه نه‌یی میراث قویوب گئدیلر؟ اونلار نه‌یه گؤره حورمت ائتمه‌لی بیک؟ اوزلرینین سفته‌لیکلری و آغیلسیزلیقلاری اوجباتیندان شهرلری، غارت اولونموش

کندلری ترک اندیب گتدیکلرینه گۆره می، اؤز اجدادلارینین اَمگی ایله یارادیلیمیش بو تۆو، نَهَنگ اؤرقانیزملری ویران قویدوقلارینا گۆره می؟.. اجدادلاریمیزا نه یه گۆره حؤرمات ائتمه لی بیک؟ زؤراکیلیق قارشیسیندا قورخوب، گئری چکیلمک عنعنهلرینه گۆره می، بیزیم قوؤه لریمیزی هله ده کورشالدان، بیزی یاشاماق قابیلیتیندن تامامیله محروم ائدن گوجلورین قاباغیندا کور کورانه، معناسیز جاسینا باش ایمک خاصیتی نین نسیلدن-نسله ایرتاً کئچمه سینه گۆره می؟.. بو فیکرلر اولایلارین بیر طرفیدیر و اویری طرفین توتارساق و اؤزلیکله آذربایجان تورکلرینین گئچمیش ۴ قالدیشینی نظره آلساق گؤروروک یوز ایلیک بیر زاماندا نادیر حالدا بیر میللت کوتله وی حرکت گئچه بیلر و بیزیم آتابابالاریمیز بو حرکتی ائدیبلر ولی یئنیلگی یه اوغراییلار و چوخ بؤیوک ایتگیلر و ثریبلر، سؤرو بورادادیر نییه بونلار آردآردا یئنیلیبلر؟، ندنلر هاردادیر؟ آیا ایچ ائتگنلر و عامللر اصلی رول اویناییبلار ویا دیش (خاریجی) گوجلر و آپاریجی قوؤهلر تاثیرلی اولوبلار؟.

آیا ۲ینجی اسماعیل و نادیر شاه سهو ائدیبلر، آغا اوغلو، رسؤلزاده، صابیر، نریمانوف، جاوید.. بو موضوعدا یانلیشلیغا یول و ثریبلر؟ ویا بیرینجی شاه اسماعیل و اونون حیثرانلاری ویا فارسچیلیق حیثرانلاری اولان تورکلر خطا یولدان گئدیبلر ویا یئنیلگی یه اوغرامیش تورک طایفالاری و صفوی شاهلاری طرفیندن اؤلدورولن باشچیلاری سهو ائدیبلر؟.

صفوی ساراییندا، اوردودا، کوچه ده، بازاردا.. تورک دیلی نین ایشله دیلمه سی حقیقتدیر. دانیشیلدی، ولی اوچدو هاوایا، نتیجه ده تبریزی علی دئمشکن، بوگون الیمیزده توتارلی بیر شی یوخدور. بوگون ده ایراندا ائوده-اٹشیکده، کوچه-بازاردا دا دانیشیلیر. رضا پهلوی ائوده آروادی ایله تورکجه دانیشیمیش، تورکیه سفرینده آتاتورکله تورکجه دانیشیمیش. خامنه ای ده ائوده، حتی اجتماعی یئرلرده آرا-سیرا تورکجه دانیشیر. بعضی شخصیتلرله ده تورکجه دانیشیب. اما ایرانین رسمی دیلی فارسجادیر. بیزیم دئدیگیمیز یازی دیلیدیر. بؤدور قالیجی اولان. محض یازی دیلی «رسمی دیل» ساییلیر. تاسفلر اولسون، بیر سیرا آتابابالاریمیز فارس دیلینین حیثرانلی اولموشدولار و ایندییه بیز یالینزجا دیلیمیزدن یوخ آیریجا جانیمیز، مالیمیز، توپراغیمیزدان مایا قویوب ایتگی و ثریریک.

بو حاقدان بیر مسئله یه ده اشاره اولونمالیدیر، ایران تورکلری چوخ وخت مسئله یه حددیندن آرتیق ساده باخیرلار، و فارسچیلاردا ائیلیه بیلدیگجه بو اورتامدان یارارلانیرلار، بونا ان یئنی

اۋرنك، آيت الله خامنه‌اي نى تورك سۈيۈلۈ كىمى گۈسترمكدى، بىليرىك كى خامنه‌اي سولالەسى اصلينده عراقلى اولاراق توركلرلە ايلگىلىرى يوخدو، اونلار عراقدان آذربايجانا يعنى خامنه كندينه كۈچورلر و حتى بير نسيپلر يده اورادا قالماييلار، اونلار قيسا مودت سونرا مشهده كۈچورلر، و خامنه‌اي ده مشهده دونيايا گلير و توركجه نيه دوزگون باشارمير، جناب خامنه‌اي يالنيز نچه توركجه كلمه اۋيره نهرك اوردا بوردا سۈيله بير و فارس مئدياسيدا اونو بۈيۈدهرك خامنه‌اي نى تورك كىمى قلمه وئير، و آماجلاريدا توركلرى ياهالداراق خامنه‌اي نى، تورك ميللتيه باغلى بير اۋندر كىمى گۈسترمكدير. بئيله بير ساده تبليغاتلا چوخلو توركلر خامنه‌اي نى اۋز ميللتلرينه باغلى بير شخص بيليرلر و اونون وورغونو اولورلار و اونون و فارسچيلارين اصلى سياستلرينى بيلمه يهرك، اونلارين تورك دوشمنچيلىغى ياراتماسينا اينانماق بئله ايسته ميرلر.

بيلرده ميللتلشمه سورجى نين (پروئسسى نين) لنگگ گئتمه سى نين، ايندى ده اونون گئديشينه حساس پروبلئلر قالماسينين مذهب مسئله سى ايله بيرباشا علاقه سى وار، بئيله كى اينديليكده، ايچى بوش و فارس كولتورو اساسيندا، و گئرى قالميش اسكى ساسانلى دىنى اوزه رينه قورولموش بير دىنى، اسلام آدينا بيزيم بئنيميزه يئريديبلر و بيلر، ديليميزدن قوپارييلاراق و فارسجا دوشونهرك اونلارين كولتورو دوغرولتوسوندا يورومه يه باشلاميشيق.

بو مسئله نى (ائله جده آنا ديلين رولونو) درك ائتمه دن اۋزلكيله گونئيده اۋزونو درك پروئسسينين ايره لى گئتمه سى مومكونسوز گۈرونور. اونو دا دييك كى، بو علمى مسئله يه مذهب تعصوبكئشليگى ايله ياناشساق، دوزگون تحليل ائديب، دوزگون سونوج آلا بيلمه ريك. اۋدوركى، بو ريسكى مؤوضوع سۈيوققانليقلا آله آينمالي، جيددى-جيددى تارتيشيلماليدير. اونودا وۇرقولاياق كى، بورادا اساساً مسئله نين گونئيده كى تاريخى كۈكلرينه توخونمالي ييق.

-البته آذربايجان تاريخىنى عموماتورك تاريخيندن آيرى اينجه له مك مومكونسوزدور، تيتيزليكله گئچميشيميزى يئنى دن ديرلنديرمه لى ييك. تاريخيميزه باخيش زاويه ميز، ايرقچيليقدان اۋزاق، مودرن تاريخ دوشونجه و فلسفه سينه اۋيقون، قالييلرين ياراتديغى سندلرله دئيل، ميللى-سياسى گرچكلرله دولوب داشماليدير. بونلارين يانيسيرا دين و دئموكراسى باخيشلاريميزدا گئچن يوزيلده اويانيش حركتلرينده اولان اۋندرلرين سۈزلرى و عمللرى اينجه لنمه لى و اولگو اولماليدير.

۲- شیعہ لیگین کؤکری

۲-۱- شیعہ ندیر

ایسلام دینی ظهور ائتدیگینده بوتون مسلمانلار پیغمبر و گتیردیگی کیتابا ساریلاراق تک بیر دین و مذهب اولاراق تانینیردیلار، مسلمانلار گوجلندیکجه سیاست میثدانینی دا اللرینه آلدیلار و موختلیف بؤلگه لری فتح ائتمه یه باشلادیلار و آیری آیری خالقار اوزه رینده اوتوریته قورماغا باشلادیلار. و طبیعی اولاراق بیر سیرا سولاله لری، دینلری، و حکومتلری حاکمیتدن سالدیلار و ایسلامی قروپلار ایش باشینا گلدیلر، و بو آرادا بعضیلرینین اؤزل منفعتلری ویا کولتورل و دینی قایدالاری یورورلو کدن دوشه رک اعتراضلارا ندن اولدو، ایسلام دینی، تمیلینده، گوجلو بیر دین اولدوغو دولایسییله یئنیلمز بیر سیستمه دونوشدو و بو اوزدنده موخالفته قالخان قروپلار چوخو کز اوز گله نکلرینه و دینی قایدالارینا مشروعیت قازاندیرماق اوچون اونلاری ایسلام دینین قایدالاریلا توجیه ائتمه یه چالیشیردیلار. بو آرادا ایسلام دینینه اینانانلار ایلک آدیمدا ان بؤیوک ضربه نی فارس حکومتی تانینان ساسانلی ایمپراتورلوغونا یئندیردیلر، ساسانلی حاکمیتی بیله یئنیلگینی اصلا تصور ائتمزدیلر و یئنیلدیکن سونرادا هئچ واخت بو یئنیلگینی هضم ائده بیلمه دیلر و بو اوزدنده همیشه اوج آلما پشینده ایدیلر. و هله ده بو یولو گئدیلر.

ایسلام دینینده ایلک قروپ، قرانا ساریلاراق، پیغمبر و اهل بیتین تجروبه لرینه و سؤزلرینه دایاناراق، اهل سنت مذهبینی اولوشدوردولار و البته اؤز آرالاریندا موختلیف یوروملاردان دولایی نچه قولاً آیریلدیلار، بیر سیرا مسلمانلار و چوخو کز غیر عربلر ایچینده یاقین اولان شیعہ قروپلاری اورتایا چیخدی، شیعہ لر پیغمبر سولاله سیندن گلن شخصلره داها چوخ اؤنم وئره رک اونلاری ایمام آدلاندیریردیلار و اونلاری، خلافتین قارشیسیندا دینی اؤندرلر کیمی قبول ائدیردیلر.

- شیعہ کلمه سی قران دا تفرق و فرق آنلامیندا ایشله نیبیر، بو کلمه ایلکجه، ح. علی و معاویه آراسیندا اولان آنلاشما دا گله رک، علی شیعہ لری و معاویه شیعہ لری شکلینده ایشلنمیشدی، معنجا طرفدار و یولداش اولاراق، علی طرفدارلاری و معاویه طرفدارلاری معناسیندایدی.

شیعہ لر هر ایمام دونیادان گئندنه، اونلارین اوغوللاریلا بیعت ائده رک موختلیف قروپلارا آیریلیردیلار بو گئدیش ۱۱ینجی ایماما قدر بیله ایدی، ایمام حسن عسکری دن سونرا بو

بۇلونمەر داھادا چوخالدى و موختلیف اینانجلار سببیله فارس شیعه لیگی و نهایتا آذربایجان شیعه لیگی ویا علیچیلیک مذهبی وجودا گلدی.

ایلک دؤنملرده شیعه لر ان آزیندان بو قوللارا آیریلیردیلا: علوی شیعه سی، زیدی، کیسانیه، مُختاریه، اسماعیلیه، دروز، نزاریه، حشاشون، داوودیه، سلیمانیه، مستعلیه، حافظیه، قرامطه، فطیه، ثلاث عشریه، ناسیه، هاشمیه، واقفیه، باطنیه، معتزله، بشریه، عسکریه، بیانیه. اثنا عشری ویا ۱۲ ایمام شیعه سی،..

شیعه قروپلاری موختلیف قوملار طرفیندن بنیمسه نیردی و معمولا هر کس اؤز گله نکلرینی او مذهبه اویقونلاشدیرماغا چالیشیردیلا، بو قروپلار چوخراق ساختا حدیثلر دوزلده رک و بو اساسدا قرانی تحریف ائده رک بو ایشلری یاپیردیلا، و بو اوزدنده چوخ وخت اینحیرافی یوللارا گئدیردیلا و عموماده سوننوله ضد موقع توتوردولار، ساختا حدیث قوشما ایشینده ان باشدا فارس شیعه لیگی گلیردی، فارسچیلار ساختا حدیثلرله فارس شیعه مذهبنی، مجوسی دینینه یاخینلاشدیرماق ایسته ییردیلا، اونلار سوننولری ان بؤیوک دوشمن اولاراق خالقا تانیتدیردیلا.

۲-۱-۱- آذربایجان شیعه لیگی

آذربایجان شیعه لیگی بو قروپلارین چوخونون ترسینه، قران کیتابینی اصل بیله رک او اساسدا اؤز مذهبلرینن ایلکه لرینه اینانیرلار، و آیریجا دؤرد بؤیوک خلیفه یه سایقی گؤسته ره رک سوننولریده ایسلام عالمینن اؤنملی حیصّه سی کیمی گؤره رک اونلارا و بوتون مذهبلره سایقی گؤسته ریرلر و ایسلامیتی، سیاسی جهتدن و سئچیم اساسیندا، ح. علی ده سونا چاتدیغینی ساوونورلار. ایسلامیتین ایلک چاغلاریندا دده قورقوت کیتابی یازیلدی، بو کیتاب آذربایجان تورکلرینن افسانه کیتابی اولدوغونا رغما؛ ایلک بؤلومونده آذربایجان تورکلرینن دینینی بیله تانیتدیریلیر:

رسول علیه السلامین زامانینا یاخین بایات بویوندان قورقوت آتا دئرلر بیر ار قویدو، اوغوزون اول کیشی تامام بیلجیسیدی.. دده قورقوت سؤیله میش:

تنگری دوستی، دین سروری «محمد» گؤرکلی.

محمدین ساغ یانیندا ناماز قیلان ابوبکر صدیق گؤرکی.

آخر سى پاره باشيدير عمّ گۆركلى.

على نين اوغوللارى پئغمبر نولهلى كربلا يازيسندا

يزيدى لر الينده شهيد اولدو، حسنله حسين ايكى قارداش گۆركلى.

يازىلىپ دوزولوب گويدن يئندى، تنگرى علمى قران گۆركلى.

اول قرانى يازدى، دوزدو، عُلمالر اؤيره نينجه كويدو بيچدى.

عالمىلر سرورى عثمان عفان اوغلو گۆركلى.

و نىظامى گنجوى آذربايجانين بؤيوك شاعىرى ده بئيله دئير (اسكندرنامه، شرفنامه):

على نين عشقىنده ثابت قدمم. عؤمر "ين سؤگىسىندن اوزاق دئيلم.

ابوبكر بير شمع دير عثمان بير چىراق. بو درويش صفتلى دؤرد بؤيوك سولتان.

۲-۱-۲- فارس شيعه ليگينده ساسانلى كولتورونون نوظفه لرى

ايران بؤلگه سينده و ايندىلىكده حاكميتده اولان شيعه چيلر، اصلينده تارىخى آديلا «ساسانلى

دين آداملارى» و ايندىكى آديلا «فارس شيعه سى» تانىماليدير. بو دين و سياست، اصلينده

ساسانى سيستىمى نين دواميدير، فارس شيعه سى ان هيزلى سورعتله اونلارين يوللارين گئدير؛

مذهب، ديل، و يۇنه تيم حاققىندا اونلارين سياستلرين يورتمه يه چاليشير.

كونويا گيرمه دن اۇنجه فارسلا رين اسكى اينانجلارى آچىقلانماليدير، اؤزلىكله فارسلا ر اينديده

وارگوجلريله او قايدا و گلەنكلريندن دفاع ائديرلر و اؤلكه چاپىندا اينانيلماز بير ديكتاتورلوغو،

مونتيقدلرينه قارشى اويقولاييرلار، ايلگىنج بودوركى حتى ايسلام دينى علئيه اينه مختليف

يوللارلا (مثلا سوننولوك ويا اوموى و عباسيلرى بهانه ائدرك) راحتليقلا يازيلار يازماق

اولار، آما اسكى فارس دينى حاقدان يوماشاق يازى اؤلومله سونوجلاناييلير.

۲-۲- شعوبى حركاتى و فارسچيلار

دئمك اولار شعوبيه جريانى ساسانلى لارين يئنىلديكى گوندن برى اورتايا چىخدى.

ساسانلى بؤيوكلىر گئئيش امپراتورلوغا ماليك ايديلر، اعيان اشراف، و ماليكلر بؤيوك اراضى يه

و شاهنشاهلىق ياسالارى چرچيوه سينده حدسىز اختيارا صاحيب ايديلر، اولار ساپديريلميش بير

دين (بهدينى) سايه سينده خالقين قيز و قادينينا صاحيب اولاراق هر جور جينسى يارلانمالارا

حاققاری واریدی و دینلرینه اویاراق اویوشدوروجو مادهلردن یارارلانیردیلار و خالقین وار یوخونا صاحب اولوردولار.

بو ایمكانلارین قیسا بیر مُدت ده (اؤزوده قات قات ساسانلی قوشونلاریندان آز سیلاحا صاحب اولان ایسلام اوردوسویلا) آرادان گنتمهسی و سونرادا یثنی سیستمین سورعتله خالق طرفیندن بنیمسنمهسی، ساسانلی اشرافیندا بؤیوک شوک یاراتدی و دوغال اولاراق مُدتلرجه چاره سیزلیک ایچینده قالدیلار و گوجلنمیش ایسلام اوردولارینا و ایسلام دینی مفکوره سینه، گوجلرینین چاتمادیغی اوچون هر بیر موخالیف گوجدن یارارلانماق ایسته ییردیله.

شعوبیه حرکتی نین هدفی، اسکی ساسانلی شاهلیغینی دیریلتمک ایدی اونلار ایلکجه عرب و عجملرین برابرلیگی اوچون تبلیغ ائدیردیله و قران آیهسی "یا ایها الناس انا خلقناکم من ذکر و الانثی و جعلناکم شعوبا.." سؤزوندن باشلا یاراق سونرالار داها اوستون موقعیت توتاراق فارسلا رین اوستونلویونو اؤنه چیخاریلار و نهایتا ایرقچی موقعیت توتاراق اونلارین اوستونلویو حاقدا روایت و حدیث جعلینه باشلا دیلار.

شعوبیه حیزبینین اویهلری بونا یئتمیشدیله کی، بیر دؤولت و میللتی یئتمک اوچون نیظامی گوجلره یوخ، بلکه اونلارین کولتورل دیرلرینی آرادان آپارماق لازیمدیر، بو اوزدن تلاش ائدیردیله یازیلاریندا اؤز اسکی عنعنه لرینی بؤیوده رک عربلری آشاغیلا یالار.

شعوبی حرکتی آیری توپلومسال و سیاسی حرکتلر کیمی نچه آشامالی اولاراق اله آلینمایدیر، من آراشدیرمالاریم سونونجو شعوبی حرکتینی دؤرد آشامالی اولاراق گؤرورم ایلک آشامادا شعوبی حرکتی تئوریزه اولدو و ائیلیه بیلدی اؤز مذهبینین اساسلارینی تدوین ائده رک اونو رسمیلشدیرسین، البته بو دؤنمده ده آراسیرا مختلیف حرکتلره ال آتیردی.

بو حاقدا چوخلو میثاللار وورابیلیریک :

- ایجتیماعی و سیاسی عصیانلار یاراتدیله (اؤرنک اولاراق اصفهاندا قرمطی حرکتی)،
- ترور قروپلارینی یولا سالدیله (اؤرنک اولاراق الموت دا حسن صباح ین ترور قروپلاری یاراتماق و حاکیملری زهرله مک و اؤلدورمک)،
- ایسلام دوشمنلاریلا ایش بیرلیگینه گیردیله (خاچیلارلا ایش بیرلیگینه گیره رک ایسلام اوردوسو علیه اینه ساواشماق).

-سارایلارا نفوذ ائتدیلر (خواجه نصیر کیمی شخصلر موغوللارا یاردیم ائدیر و ایسلام خلیفه لیگی آرادان قالدیریلیر، سونولرین قتل عامی، فارس شیعه لیگی واسیطه سییله یاساللاشدیریلیر و بغداد کیمی خلیفه لیگ مرکزی اولاراق یوزمینلرجه اینسان قتله یئتیریلیر).

ایلک آشامانین سون چاغلاریندا چوخلو یئرلی حوکومتلر اللرینه گئچیر، اؤرنک اولاراق زیدی شیعه لیگی گرگاندا و طبرستاندا حاکمیته گئچدیلر، زیدیلر زید ابن علی ابن حسین نین ایمامتینه اینانیردیلا.

سونرادا ایکینجی مرحله یه گئچدی بو دؤنم بؤیوک ابتکار ایشله دیرلر، و چوخلو تحلیللره گؤره، باتیلی خاچیلرین تئوریسینلرینده آرخالارینا آلاق، بؤلگه سل حوکومتلری یاریم یاریمچیلیق دا اولسا اله گئچیریلر و بو ایشی صفوی حوکومتیه اورتاق اولاراق گئیش توپراقلاردا باشلادیلا و فارس شیعه لیگینی رسمی دؤولت دینی اعلام ائتدیلر. اوچونجو مرحله ده پهلویلر واسیطه سییله مطلق حاکمیتی ال گئچیردیلر، خمینی و خامنه ای ایتقیداریله زیروه لره چاتدیلا و نهایتا دوردونجو آشاما اولاراق یئیش یولونا سوروکلندیلر.

۲-۱-۲- شعوبیلر ایلک آشامادا مذهبلینی تئوریزه ائدیرلر

-ایسلام اوردوسو تیسفونو آلاق هیزلا ایلرله دی، ساسانلی شاهی، دوغویا قاچاراق، مرو (merv) شهری اطرافیندا، بیر دیرمانچی واسیطه سییله و باهالی پالتارینا خاطر اؤلدورولدو. ساسانلی حوکومتینده، اشراف و شاه سارایی آداملاریندان باشقا هئچ کس ساوادلانا بیلمزدی و ساسانلی دین آداملاریدا ساراین بیر پارچاسی ساییلردیلر، اونلار بؤیوک چوغونلوقلا ساراین اطرافیندا توپلانیردیلا، فارس اشرافلاری ایسلامین ظهورو دورو توپلانیدیقلاری و کؤک سالدیقلاری عراق بؤلگه سیندن قاچماغا باشلادیلا، اونلار ایسلام گوجلرینین قورخوسوندان اؤلکه نین مرکزی و دوغو بؤلوملرینده یئرلشدیلر، و البته آز زامان گئچمه دن ایسلام قوه لری او بؤلگه لره ده حاکیم اولدولار بو قاققینلار بیر دؤنم اؤز ایچلرینه گیره رک سس چیخارا بیلمه دیلر ولی زامان گئچدیکجه، یون دیشدیره رک، یاواش یاواش دیرچلدیلر، و اسکی گله نکلیرینی بنیمسه مه یه باشلادیلا.

بو قروپ خوراساندا و مرکزده توپلاناراق هم فارسلازین سایسینی چوخاتدیلا و هم یهودیلردن و ساسانلی سولاله لریندن اولوشاراق تورلو شعوبی دسته لرینی قوردولار، بئله لیکله بو دؤنم ایلک شعوبیه حرکاتی باشلانمیش اولدو.

-شعوبیلر بوتون شیعه قوللاریندان یارارلانا ق ائیلییه بیلدیله بو قوللاری بیر آرادا توتسونلار و اونلاری اؤزلرینه جلب ائتدیله.

-شعوبیلر و اصلی آدیلا دئسک «فارس شیعه لیگی» ایسلامین باشلانقیچیندان بری، ایکی مشخص قروپا آیریلیرلار، بیر قروپ آتابالارینین دینی و کولتورل قایدا قانونلارینی، یعنی مجوسیلیک دینی اصوللارینی، داستان، شعر و زندق کیتابلاری شکلینده بیر یره توپلا بیرلار، و آیری طرفنده اونلارین ایسلام دونیاسیندا گنچرسیزلیگینی دوشونه رک باشقا بیر قروپ همان ملزملری قوتساللاشدیرماق ایسته ییرلر و اونلاری ایسلام دینی آدیلا و ینتی بیر فیرقه یاراداراق، توپلوما تزریق ائتمه یه چالیشیرلار. بو حاقدایا بیر سیرا اؤزلیکلره و سونرا آیرینتیلارا ایشاره اولونور -شعوبی کلمه سی عربجه اولاراق شُعب کلمه سیندن آینمیشدیر، و توپلامی (جمع شکلی) شُعب کلمه سی اولاراق، کوتله معناسیندادی و عرب دیلینده بئله دی: ایلکجه شُعب دیر، سونرا قبیله، سونرا بطن، سونرا فخذ، و سوندا فضیله دی، بو حسابلا شُعب، میللت ویا اولوس معناسیندا ایشلنمکده دیر.

-تئهران یونیورسیتیه سینین اَمکداشی ناصر پورپیرار، سوْن ایللرده اثرلرینین بیرینده (کئچمیشه آتیلان کورپو) بو حساس مسئله یه آیدینلیق گتیرمه یه چالیشمیشدی. او یازیر: هم ایراندا، هم ده خاریجده آراشدیرماجیلار شعوبیه موضوع سونون درینلیکلرینه ینمه یه هوسلی اولمامیش، تتر اونون اوستوندن کئچمه یه چالیشمیشلار.

ایران تاریخینده اونملی رول اوینایان شعوبیه حاققیندا، ماحمود ایتیحارزاده «ایراندا ایسلام» آدی اثرینده گنیش بیلگی وئریر، بئله کی شعوبیه یانلیلاری، ایسلام عالمینی ایچدن چوروتمک اوچون و اونلارا غالب گلکمک اوچون، آددیم آددیم مختلف ساحه لرده ایشله مه یه باشلا بیرلار و بو ایشلری بئله اؤزتله بیر:

-ادبیات ساحه سینده: نثر و نظم؛ مثل و حیکمتلر؛ ضرب المثللر توپلا بیرلار؛ اؤزلیکله شعوبیه نین پان عربیزمین باشینا یندیردیگی کسگین سلاح اولان شعیب یازدیریرلار؛ داستان شعیبینه عربلرین بؤیوکلی، قبیله لری، شخصیتلری، ایتیحارلاری و وارلیغی علثیه یه یؤنلمیش گنیش،

هوجومچو و آجیماسیز هجو دالغاسی یارادیرلار؛ عجم [فارس] ایرقی نین اوستونلویونو عربله گؤسترْمک ایسته ییرلر.

-تاریخ ساحه سینده : قیسامودتلی سیاسی و دوکتینال هدفلر اوچون تاریخی اولای و روایتلر قوراشدیریلیر؛ قدیم ایرانین تاریخ، سیاست و مدتینه، پادشاهلارینا، اوزللیکله ساسانی سولاله سینه تعظیم اورتامی یارادیرلار؛ اسلامی تحریف و تحقیر ائدیرلر؛ (حتی ایندیکی زاماندا بو سایاقدا حرکت ائدیرلر میثال اوچون ابن حوقل، طبری، امینه پاکروان کیمی شخصلردن ترجمه لرده آچیق آیدین تحریفلر یاپیرلار).

-تفسیر ساحه سینده : قرانین بعضی آیه لرینی غرضلی ایضاح ائدیرلر، اونلارین شعوبیه نین هدفلی و عقیده سینه تطبیق ائدیرلر؛ قرانداکی عجم سؤزلری اوزه رینده اویناییرلار؛ قرانین تاریخه عاید آیه لرینی، قدیم ایران آساتیرلری و تاریخینه اویقونلاشدیریرلار؛ بونا اورنک : ذوالقرنین [مقدونیه لی اسکندر]، هخامنیشی کوروش ایله عثینی لشدیریلیر؛ قران آیه لری صینفی-ایرقی باخیمدان یوزوملانیر.

-اورنک : حُجرات سوره سینین ۱۳/۴۹ ونجو آیه سی «وجعلناکم شعوبا و قبائل لتعارفوا»؛ جناب قمشه ای بیله ترجمه ائدیب «سیزی شعب و فرق لره آیردیق تا بیریریزی تانیاسینیز» و اسماعیل زاده دوزال جنابلاری دوزگون ترجمه ائده رک بیله ترجمه ائدیدی «بیریرینیزله تانیش اولوب آنلاشمانیز اوچون سیزی میللتلره و قبیله لره آیردیق».

-حدیث و کلام ساحه سینده : (حدیث ویا روایت آنلامجا : پیغمبر، صحابه لر و ایماملاردان نقل اولان قیسا سؤز آنلامیندا دیر) ایسلامین تحریفی و تحقیری اوچون پیغمبردن، ایماملاردان و موسلمانلار آرسیندا قبول ائدیلمن شخصلر آدیندان حدیثلر قوراشدیریلیر؛ عجم ایرقینا (عربه نیسبت) اوستونلوک وئریلیر؛ روایت و حدیثلر حاقدا متلر و سندلر ساختالاشدیریلیر؛ کلام و فیه، تطهیر [تمیزلنمه]، قدیم عقیده لرین تثبیتی موضوعلاریندا روایتلر قوراشدیریلیر؛ حقیقتلر بولاندیریلیر؛ اسکی اینانج و باخیشلار ایسلام عقیده سی ایله قاریشدیریلیر؛ پان عربیزمین کؤکونون قازیلماغی آماجلا نیر.

¹ - ۱۳/۴۹ : و آنگاه شعبه های بسیار و فرق بسیار گردانیدیم تا یکدیگر را بشناسند

توحيد حاققیندا آلاھین ماھیت و علامتلی، دوْالیزم، اوچلشدیرمه و چوخ تانریلیغی یاقینلاشدیریلیر. قضاوقدر، مجبوری و ایختیاری فاتالیزم، ملکر، شیعه‌لیکده و ایمامیه عقیده‌لرینده غلو [آشیریلیق] موباحیثه‌لری چرچیوه‌سینده قدیم عقیده‌لر و فیکیرلر یئرلشدیریلیر؛ دولاییسیز یوللارلا ایماملار تحریف و تحقیر اولور، یثنی کلام مکتبلی و آیری-آیری شیعه قرۇپلاری یارادیلیر.

-شعوبیه جریانی، اؤز هدفلری دوغرولتوسوندا بللی یؤتملرله مسئله‌یه داخیل اولوردو، بو آخیم بللی بیر موضوع حاققیندا ایلک مرحله‌ده ایشلرینه گلن یالان دوغرو بیر داستان و ناغیل دوزلدیر و بیر مدت سونرا آیری بیر شخص (ظاهیره دینی عالیم ولی اصلینده شعوبیه آخیمین بیر پارچاسی اولاراق) او داستاندان بیر حدیث دوزلدیر و اؤزو ایسته‌دیگی فردلره باغلایر، و بیله‌لیکله ایسته‌دیگی بیر ناغیل و افسانه‌نی دینلرینه داخیل اندیرلر و سونرادا اونو قوتسال نشان وئریرلر.

-فیقه ساحه‌سینده : پان-عربیزمین عجملر اوزه‌رینده حقوقی باسقیسینی آزالتماسی اوچون، و قدیم ایران دینی نین (ساسانلی دینی نین) مومکون قدر رسمی شکیلده تانیماسی اوچون، قایدالار قویولور؛ عجم و عرب دیلرینین برابرلشدیریلمه‌سی اوچون جهدلر گؤسته‌ریلیر؛ عرب دیلی باغلاشمالاردا، دفترخانا ایشلرینده، صلوات چئویرمکده، عیادت و شهادت ذیکرینده اعتباردان سالیئر؛ ایرانلی بؤیوکلرین اقتصادی منافعلری قورونور و بو حاقدای قایدالار قویولور.

-عیرفان ساحه‌سینده : فارسلا رین معنویاتی ایسلام تصوفونا [میسیتیکاسینا] گیردیلیر و آریا رۇحو، سامی قالیبلارلا اوتوردولور؛ هر ایکی حالدا ایران (فارس)-ایسلام معنویاتیندان ایکیلی حثیرانلیق یارادیلیر: (۱-مؤوجود دوروما قارشی قیزقینلیق، دؤزومسوزلوک، فریاد و اعتراض، ۲- سوبوقلوق، سکوت، سازیش و مؤوجود دوروما تسلیمیت).

-سیاست ساحه‌سینده : ماحمود ایتخارزاده بو کیتابیندا شعوبیه حرکاتینین سیاسی فعالیتینده اؤزتینی وئرمیشدیر. او یازیر : بو حرکاتین نمانده‌لری ایماملار حیاتدا یکن اونلارین یانیندا یئر آماغا چالیشمیش، اونلار حاقدای حدیث و روایتلر اؤیدوراراق، شیعه کوتله‌لری آراسیندا یامیشلار. شعوبیه نین نمانده‌لری، ایماملارین اطرافیندا تفریقه سالاراق، اونلاری پارچالاماغا چالیشمیش، غلو [آشیریلیق] خطیننی مودافیه ائدن قرۇپلاری گوجلندیرمیشلر. ایماملارین غیبیتی دؤورونده شعوبیه فعالیتینی داها دا گئنیشلندیرمیش، ایسلامی مراسیملره قدیم ایران قایدالارینی

سوخموش، سونونجو ساسانی حؤکمداری یزدگردین قیزینین ح. حسین له ازدواجینا سیاسی معنا وئرمه یه چالیشمیش، ایسلام ایچینده شیعه پارتیاسینی قوراراق اونو اوزونونکو لشدیرمیشدی. -شاید ایلک سیاسی توطئه کیمی، ح. عؤمرین قتلیندن دانیشماق اولار، ابولؤلؤ (فیروز)، شعوبیه حیزینین تشبوت ایله بو قتله ال ووردو و دئمک اولار شعوبیه لر، ح. عؤمرین ایرانی فتح ائتمه سی سببیه و ساسانلی شاهلارینین اؤلدورلمه سی کین ایله ح. عؤمری اؤلدوردولر، و مسلمانلار ایچینده ح. عؤمر، ایلک محراب شهیدی اولموشدور.

قوندارما سوی آغاجی دوزلمک (شجره نامه جعلی): فارس شیعه لیگی اؤزلینه یعنی دین اداملارینا قوتساللیق قازاندیرماق اوچون اونلار جاعلی شجره نامه لر دوزلدیرلر، اونلار ایلکجه ایماملارین بیر عیده سینی آیراراق اونلار ملز نیسلر دوزلده رک اونلاری بیر طرفدن ساسانلی حاکیملرینه باغلا ییرلار و آیری طرفندن اونلاری پیغمبرین اولادلارینا باغلا یاراق اونلار قوتساللیق قازاندیرماق ایسته ییرلر، بیله ایشلرین ان آیدین گؤسترگه سی ایمام حسین و ایمام زین العابدین حاقیندادیر، بو حاقدا (۲-۹-فارس شیعه لیگی اصلینده معجوسی شیعه سی دی) بؤلومده یئته رینجه بیلگی وئریلمیشدی، بورادا ییغجام اولاراق اشاره اولونور، فارس شیعه لیگی جعل اولاراق و تاریخی سنددن یوخسون اولاراق، شهربانو آدیندا بیر قیز یاراداراق و یزدگرده باغلا یاراق ایمام حسینین نیکاحینا گتیریرلر و سونرادا یالانچی بیر حدیث اوزه رینده اونون اوغلو علی بن الحسین آنادان اولور و اونا بیر شجره دوزلده رک آدینی ابن الخیرتین (ایکی سئچکینین اوغلو یعنی عربلردن بنی هاشم و فارس لاردان ساسانلی سولاله سی) دئییرلر. فارس شیعه لیگی بیله ملز توخوملاری و نیسللری دوزلمه یی گنچن مین ایله دایما دوام ائدیرمیشدی و همیشه چالیشیب کلینی، طوسی، مجلسی، کاشانی، جزایری، خمینی و خامنه ای کیمی اداملاری هم ایماملارین نسلیندن و هم یزدگردین نسلیندن توره دیلمیش اولماسینی اؤنه سورسونلر. و بیله لیکه مونافیقانه شکیلده هم مسلمانلار آراسیندا شوبه ه یاراداراق اونلار قوتساللیق دوزلدیرلر، و هم ایرقچی تفککورلرینی آیاقدان توتماق ایسته ییرلر.

۲-۲-۲-شعوبیلرین آدلیم یازارلاری

-ناصر پورپیرار آدی چکیلن کیتابیندا ایفتیخارزاده نین وئردیگی اوزون اؤزتی ناتمام حساب ائدیر. سونونجونون سیاهی سینده ابن ندیم و اونون «الفهرست» اثری نین ده شعوبیه نین محصولو

اۆلدوغونو بیلدیرن پورپیرار، داها سوئرا فیردووسی و شاهنامه مؤوضوعسونا کئچیر، بو کیتابدا اۆزلیکله بابک حاققیندا پیسلهملر نه قدر فارسچیلیق دوشونجه سینه اویقون اولدوغونو آچیقجا گۆرمک اولار.

او دؤنم شعوبیه نین آدلیم کیتابلاریندان « آئین نامه ، خداینامه ، کتاب تاج ، کتاب کاروند ، عهد اردشیر ، جاودان ، ویس ورامین و ..» ، آدلیم یازارلاریندان «ابن مقفع ، ابو عبیده معمر ابن مثنی ، هیثم بن عدی ، ابو عبیده راویه و..» و شاعیرلریندن «اسماعیل بن یسار سنایی ، بشار بن برد طخارستانی ، ابونواس ، خریمی سغدی، متوکللی..» کیمی لره اشاره ائتمک اولار.

-پورپیرار، سلمان حاققیندا دیرلی آراشدیرمالار وئریبدی اونون بؤلقلولارینا گۆره، سلمان فارسی، قوندارما بیر آددی و اصلینده ،سلمان سامی، بیر عرب اولموشدور و بوتون یالانچی حدیثلر سلمان فارسی حاققیندا قونداریلیمیش سؤزلردیلر. بونلارا رغما شعوبیلر اونا سلمان فارسی دیهرک اونو شعوبیلره قازاندیرماق ایسته ییردی و اونون دیلیندن چوخلو ساپدیریلیمیش حدیث و روایتلر دوزلتدیلر.

۲-۳- شاهنامه نین اورتایا چیخماسی

چشیدلی ایران مولیف لرینه گۆره، قدیم ایرانین روایت و داستانلاری اوزه رینده آیری-آیری واختلاردا جمعی آلتی نفر ایشله میشدیر. اونلارین کیملیکلری ده معلومدور: مسعودی مروزی، ابومنصور ابن عبدالرزاق توسی، ابولموئید بلخی، ابوعلی محمد بن احمد البلخی، ابو-منصور محمد بن احمد دقیقی بلخی و نهایت، فیردووسی.

دقیقینی، قولو اۆلدورندن سوئرا شعوبیه نین شاهنامه لایحه سی یاریمچیق قالیر. بو ایشی داوام ائتدیره بیله جک شاعیرلر آراسیندان فیردووسی سئچیلیر. شعوبیه دقیقی نین ۱۰۰۰ بیتلیک نظمیی ایله بیرلیکده بوتون نثر ماتریاللارینی فیردووسینین ایختیارینا وئیریر. شاعیر اوچون یاخشی معاش کسلیلیر، اونو یئنی نثر ماتریاللاری ایله تامین ائدیر، متمادی اولاراق حاضیر بؤلوملری آلیب، ایشین گئدیشینه نظارت ائدیرلر. زامانلا «ایسپوئسورلار، دستکله ینلر» سیراسینا بعضی یئرلی حاکیملر ده علاوه ائدیلیر. پورپیرارین ایدعاسینا گۆره، فیردووسینین ایشی اوزه رینده شعوبیه، گوجلو نظارت قویور؛ فیردووسی یالینز اونا وئریلن داستان و روایت متلرینی نظمه چکمکله

مشغول اولور؛ «فیردوسی اوزو بو داستانلاری بیلیردی، حتی اونا وئرلمیش، یا سؤیلنمیش روایتلری دیشدیرمک حاقینا دا صاحب دئییلدی.

پورپیرار شاهنامه ده کی افسانه لری، چین، هیند، یهودی و مصر افسانه لرینین قاریشیمی حساب ائدیر. یننه اونون فیکرینجه ، ایران جوغرافیاسیندا کی قدیم خالقلارین «ایلام، کورد، اورارتو، ائله جه ده لورستان، خزر ساحیللری، کیرمان، موکران، فارس (عرب) کورفی ساحیللرینده کی افسانه لرین»، شاهنامه مؤوضوعلاری آراسیندا یئر آلماماسی دوشوندور وجودور.

شاهنامه نین یازیلما سینین سون چاغلاریندا تورکلرین اورتایا گلمه سیله غزنویلر تام ایقتیداری اله گنجیرلر، اونلار ایسلاما باغلی اولاراق، شعوبیلکله ایگیلیری یوخویدو بو اوزدن اونلار ایلرله دیکجه شعوبیلر پارچالانیر و کسگین ینیلگییه اوغراییلار، و فیردوسی آرخاسیز قالاراق معاشی کسلییر.

۲-۲-۴- شعوبیلرین موختلیف کیتابلاری

-اونلارین ایلك كولتورل پروژه لری شاهنامه اولموشدو، بو کیتاب ۶ شاعیر واسیطه سیله حاضرلانماغا باشلاندى، سونراکی پروژه **فهرست ابن ندیم** ایدی، بو کیتابا یوخاریدا اشاره اولوندو، ساسانلیلارین کیتابلاری و عظمتی حاقدا، ابن ندیم قالین کیتاب یازیر و ایسلامدان اؤنجه چوخلو کیتابلارین اولدوغونو قئید ائدیر و البته سونوندا یازیر: «بو کیتابلاردان هئچ بیر شئی الیمیزه چاتما ییدی و اونلار اسکندر مقدونی و عربلرین هجوموندا تیسفون کیتابخاناسیندا اود وورولوبدور»، ائله گورونور بو بؤیوکلوکده اؤلکه ده تیسفون دان باشقا آیری یترده کیتابخانا یوخویموش و آیری یترلرده کیتاب اوخویاندا یوخویدو، البته بیلیریک ساسانلی دؤنمی اونلارین دینی گله نکلرینه گوره موغلار، اؤزگه لرینین دوشونه بیلمه مه سی اوچون، کیتابلارینی موهومی حرفلره یازاردیلار و بو اوزدنده هئچ کسه اؤیرنمه اجازه سی وئرمزدیلر، ساسانلی دؤورو حتی بیر کیتاب یازیلما دی و حتی بیر نفر عالیم و بیلگین اولمایاراق اونلاردان بیر سطرلیک اثر قالما ییدی، آیریجا کاغاذ هیجرتدن بیر قرن سونرا او یغورلار طرفیندن عربلره گتیریلدی و اونون دوزلمه سی اؤیره تیلدی لذا بو جهتندده تیسفوندا کیتابخانا اولدوغو افسانه دن باشقا بیر شئی دئییلدی.

-شعوبه سونراکی آددیملاریندا زرتشتی دینی احیا ائتمه یه چالیشدی و گویا اوستا نین ایلک جیلدینی او دؤنم یازدیلار.

-بو دؤنم تورک عنصرونون مئیدانا گیرمه سییله و حاکیمیتی اله آلماسیلا بوتون بو ایشلر یاریمچیق قالدی و شعوبه جریانی یئنیله رک قرنلرجه دالی اوتوردو، نئجه کی اوستا ۱۸ینجی یوزیلده بیر فرانسه لی طرفیندن هیند زرتشتیلری واسیطه سییله بیر یثره توپلانندی.

-ایلک مرحله نین اوللرینده، شعوبی جریانی بؤیوک بیر ائوریمه ال آتدی، بئله کی ایلک دؤنملر شعوبیلر هر ایسلام قارشیتی قروپلاری دستکله یه رک چوخراق ساسانلی کولتور و دینی نین موختلیف پارچالارینی توپلاماغا باشلامیشدیلار زامان اؤتدوکجه، هیزلا بو مسئله یه یئتیردیلهر بهدینی و زرتشتی کیمی ایچی چوروموش دینلر، گوجلو فلسفه و منطیقه مالیک اولان ایسلام دینی، قارشیسیندا آیقدا دورماسی مومکونسوزدور بو اوزدن بو ایشلرینین یانیندا یئنی بیر جیبه یاراتدیلار و گتدیکجه اونا بؤیوک انئرژیی صرف ائتدیلهر و بو دؤنم اونلارین تلاشی میوه وئرمه یه باشلادی،

اوچونجو یوزیلده گونش ایلی ۱۲۴۹د (م. ۸۷۰) گلینی ری ده آنادان اولور، کلینی بؤیوک ایبتیکار ایشله ده رک، شعوبیلرین توپلادیغی ساسانلی دین عنصرلارینی، مهارتله ایسلام دینی آدی آلتیندا بیر یثره توپلادی، بئله لیکله یئنی بیر مذهب یاراتمیش اولدو، بئله لیکله شعوبیلیک ایکنجی بیر جیبه آچاراق و رنگ دیشدیره رک، امامیه دینی ویا امامیه مذهبی و اصلینده فارس شیعه لیگینی ووجودا گتیردی. بو مذهب ساسانلی دینیندن یارارلاناراق گتدیکجه تئوری لاحاظیندان گوجلندی و فارس کوتله لرینین ایچینده یاییلدی، فارس شیعه لیگی، ایرانین اورتا کسیملرینده اؤزللیکله اصفهان اطرافیندا و آیریجا زیدی شیعه سی آدیلا خزر دیزی گونئینده یئرلی حوکومتلر قوراراق کؤک سالدی. اونلارین بیر قولو اولاراق قرمطی لر، زامان زامان اصفهاندا آیقلا نیردیلهر و زیدی شیعه لری گیلان و مازندراندا حاکمیتی اله آلیردیلار، شعوبیلر ایلک آشامانین سونلاریندا ایرانین قوزئینده اولان زیدی شیعه لری واسیطه سییله، صفوی حوکومتینین تشککولونده و اؤزللیکله شاه اسماعیلین ائیتیلمه سینده بؤیوک رؤل اوینادیلار. بو دؤنمده اولان فارس شیعه لیگینین تمملرینی قویان فارسچیلار و اونلارین اونلو کیتابلاری حاقدان قیساجا بیلگی وئیریک:

۲-۵-فارس شیعەلیگی و اونون اساسلارینی قویانلار و کیتابلاری

-بو بۆلۈمدە، فارس شیعەلیگین تمللرینی قویانلار حاقدان قیساچادا اولموش اولسا بیلگی و ئرمە یە چالیشاجاییق، بو شخصلر ایکی اؤنملی دؤوره یە عایدیلر، ایلک دؤنم شعوبی جریانین اساسلارینی قویدوغو دؤنمدی، او زامان ایکی موازی جریان بیریرینی تکمیل ائده رک و بیریرینه قایناق ساغلا یاراق ووجودا گلدی، بیر جریان ساسانلی دین و کولتورونون غنصرلارینی بیر یئره توپلاماغا چالیشیردی، بو جریان زنادیقه و مجوسی آدلاناراق و داها گیزلین ایشله یه رک تلاش ائدیردی بهدینی و زرتشتی دینینی جانلاندیرسین، ایکنجی آخیم بونلارلا قوشوت و ظاهیراً آیری یؤنده اولاراق ولی اصلینده اونلاردان داها کۆکلۈ شکیلده ساسانلی دینینی دیریمه یه آلک شیردی و دینی بیر جریان ایدی، بو آخیم ساسانلی دینینی سؤزده ایسلام دین ایله باغداش دیرماغا چالیشیردی و بئله اینانیردی او بؤیوکلو کده فلسفه یه صاحب اولان ایسلام دینینی، ساسانلی دینی کیمی اسکیمیش بیر دینله ییخماق اولماز، و اونو داغیتماق اوچون اونون ایچینه گیریپ پوچالتماق گره ییر، اونلار اؤزلرینی مسلمان گؤسته ره رک اؤز دینلرینی اساسلارینی مختلیف حدیثلر و روایتلر آلتیندا آچیقلاماغا باشلادیلار، البته بونادا اشاره اولمالیدیر حتی بیرینجی جریاندا اونلار دولاییلی و دولاییسیز اؤزلرینی ایسلاما باغلا ییردیلار مثلاً فیردوسی اؤزونو مسلمان کیمی تانیتدیریر ولی بلافاصله ساسانلیلارین حاقلیلیغینی آچیقلا ییر، حالبوکی ایکنجی آخیم مجوسیلیگی و ساسانلی دینینی پیسله یه رک مئیدانا گیریردی و آتابابا دینلرین رنگینی دیشدیره رک حدیث و روایت شکلینده وئیردیلر، اونلار بیر طرفدن کولتورلرینی قورویوردولار، اویری طرفدن ایسلام عالمینده بؤیوک ایختیلاف سالماغا چالیشیردیلار. بو آخیم شیعەلیک آدیلا و اصلینده فارس شیعەلیگی آدیلا مئیدانا گیردی و داها چوخ ایمکانلارا صاحب ایدیلر، بو آخیمین اصلی شخصلری فارسچی قروپلاردان ایدی.

بونلاردان ان اؤنملیلری کُلینی، بابویه قُمی، و ابی جعفر طوسی ایدی، بو بۆلۈمدە، اونلارین یاشایش و کیتابلاری حاقدان قیساچا آچیقلاما وئره رک سونراکی دؤنمین قایناقلارینا اشاره اولوناجاق.

۲-۲-۶-فارس شیعە لیگنین قایناق کیتابلاری (صاح اربعه ویا دؤرد صحاح)

فارس شیعە لیگنین قایناقلاری ۴ کیتابا دایانیر، اونلار «کتب اربعه ویا دؤرد صحاح»، «فارسجا: صحاح چهارگانه شیعه» آدیلادا تانییاریق «الکافی، تهذیب الاحکام، الاستبصار، من لایخضره الفقیه» کیتابلاریدی، الکافی کیتابینی گۈلینی یازیب، سونراکی ایکی کیتابی شیخ طوسی و دؤردونجو کیتابی دا ابن بابویه یازیبدیر.

فارس شیعە لیگنین قایناق کیتابلاری آل بویه زامانی یازیلیمیشدیر، بویه اوغوللاری فارس شیعەسی اولاراق، هجری ۳۲۱ ده حاکمیتە گلدیلر و ۱۳۰ ایله قدر حؤکوم سوردولر، او دؤنم فارس شیعە لیگنین کیتابلاری یازیلدی و فارس شیعە لیگی عنعنەلری نین اساسلاری قویولدو، بعضا فارسچیلار، اؤزلیکلە شریعتی کیمیلر ویا سوننو فارسچیلار، شیعە لیگین تهلیکه لی اولدغونو گؤررکن اونون اساسلارینی صفویله باغلاماق ایسته ییرلر، حالبوکی فارس شیعە لیگنین تمللری آل بویه حوکومتینه و اوزامان توپلانان کیتابلارا و حدیثلره باغلانمایدیلار، سونرالار صفویله دؤنمینده، مجلسیلر، جزایری لر و فتح الله کاشانیلر، بویه دؤنمی قایناقلارینا دایاناراق یثنی حدیثلر و ناغیللار یاراتماغا باشلادیلار.

۲-۲-۷-فارس شیعە لیگنین سمبولو یعقوب کلینی

شیخ ابو جعفر محمد بن یعقوب بن اسحاق رازی، شیخ کلینی و ثقه الاسلام کلینی آدیلا معروف اولاراق ۲۴۹ گونش ایلینده (۲۵۸ هـ م. ۸۷۰) ری ده دونیا یا گلیر و ۷۰ یاشیندا، ۳۱۹ گونش ایلی (۳۲۸ هـ م. ۹۴۰) دونیادان گئدیر. دئمک اولار کلینی شعوبی جریانیندا دؤنوم نوقطه سی یاراتدی، کلینی ساسانلی دین و کولتورونون عنصرا لارینی بوتؤولو کده فارس شیعە لیگینه داخیل ائتدی و ایسلام دینی آدی آلتیندا اسکی فارس دینینی یثنیدن جانلاندیردی، کلینی فارس شیعە لیگنین ان اولنو حدیث توپلایانلاریندان اولاراق بو مذهبین ان بؤیوک کیتابلاریندان «الکافی» نی یازدی، بو کیتاب اوصول الکافی و فروع الکافی و روضه بؤلوملریندن اولوشور، کیتابدا ۱۶۱۹۹ حدیث واردی، فارس شیعە چیلرینین دئیگینه گؤره بو کیتاب ایمام زامانین حضورونا آپاریلاراق اونون طرفیندن تایید اولونوب و هرکس بو کیتابا شک ائدرسه فارس شیعەسی نظریندن کافر تانییر. کلینی، آیریجا، کتاب الرجال، کتاب الرد علی القرامطه، کتاب رسائل الائمه علیهم السلام، کتاب تعبیر الرؤیاء، کیتابلارینین یازاریدی.

الكافی كیتابی باشدان آیاغا خرافاتلا و جعلی حدیثلرله دولودور، حتی فارس شیعه چیلرینین اؤزلرینین دئدیگینه گؤره، الكافی کیتابیندا یازیلان حدیثلرین چوخ آز بؤلومو دوزگون تانییر. مثلا ماللا محمد باقر مجلسی نین اینجه له مه لرینه گؤره الكافی کیتابیندا ۱۶ مین حدیثدن یاخلاشیق دؤردن بیر دوزگون حدیث تانییر و قالانی ضعیف و مجهول حدیثلر دیر. بورادا دیققت ائتمه لی مسئله بورادادیر وقتی مجلسی کیمی خرافاتا اینانان بیر دین اؤندری، بیله دئییرسه، مطمئن آیدین بیر شخص بو کیتابی اینجه لرسه، چوخ آزاراق گووه نیلیر حدیثلرله راست گلجه کدیر.

فیض کاشانی «تفسیر صافی (جلد ۱)» کیتابیندا یازیر: کلینی قران کیتابی نین تحریف اولماسینا اینانیردی و اونون نظرینده، الیمیزده اولان قران کیتابیندا دیشمه لر و نوقصانلار واردیر و کامل دئییلدی.

اسلام دینی گره یینجه وقتی، کلینی قرانی تحریف اولموش بیلیر، مسلمان سایلمیر، آیریجا وقتی، فارس شیعه لیگی، کلینی نین کیتابینی قراندان سونرا ان دوزگون کیتاب بیلیر پس اؤزلریده قران کیتابینین تحریفینه اینانیرلار، حالبوکی قراندا حجر سوره سی نین ۱۵ / ۹ ونجو آیه سینده بو ادعاین ترسینه وورقو یاپیلیر. بو موضوع بوتون فارس شیعه عالیملرینین حاققیندا و ملامحمد باقر مجلسی اوچونده گنچرلیدی.

۲-۸-۲- کلینی نین صداقتسزلیگی

کلینی بؤیوک ایمکانلارلا بغداددا یئرله شیر اونون زامانینا ان یاخین اولان ایمام حسن عسکری ایدی، اونونلا چاغداش اولدوغونا رغما حدیثلرینی ایمام جعفر صادق کیمی چوخ اؤنجه کی ایماملاردان توپلامیشدیر، بیر حالداکی او ائیلییه بیلیردی ایمام عسکری دن دوغرو دوزگون روایتلری توپلاسین ولی اونون ۲۰۰ ایل گنچمیشلردن حدیث بیغدیغی، اونون نه قدر صداقتسز و قرضلی اولدوغونو گوسته ریر، آیدیندیرکی او ایمام عسکریدن روایت توپلاسایدی مجبورویدو دوغرو دوزگون روایتلری بیغسین، حالبوکی ۲۰۰ ایل گنچمیشلردن روایت توپلاسیرسا، بیر آدام تاپیلا بیلمز اونو سورقو سوال آلتینا آپارسین و بو اوزدنده ایسته دیگی هر سؤزو حدیثلره باغلا بیردی. دئیلمه لیدیرکی کلینی ح عسکری دن دئدیگی حدیثلر بیر اینسانین

بارماقلارینین سایبی جا اولایلیمز حالبوکی چوخ گنچمیشلردن و دیری اولمایانلاردان مینلرجه حدیث توپلایبیدی.

آیریجا کلینی نین دوغولدوغونو اثبات ائتمه یه چالیشدیغی ایمام عسکری نین اوغلو، ایمام مئهدی، یتنه ده اونا ان یاخین ایمام ساییلیردی، حالبوکی اونون ایمام مئهدی دن حتی بیر دانا روایتی یوخدور، بیله مسئله لر بیر طرفدن اونون صداقتسزلیگینی و آیری طرفدن حدیثلرین جعلی اولدوغونو اثباتلاییر.

۲-۲-۹- شیخ طوسی

ابوجعفر محمد بن حسن بن علی طوسی، «شیخ طوسی» و «شیخ الطائفه» آدیلا تانیناراق فارس شیعه لیگنین اولو دینی لیدئر لریندندی، هـ ۳۸۵ده خوراسانین طوس شهرینده دونیا یا گلیب و هـ ۴۶۰ دا نجف ده دونیادان گتتدی.

او ایلک دینی درس لرینی طوس دا اؤیره نه رک ۲۳ یاشیندا درسینی تکمیل ائتمک اوچون بغدادا گتدیر، ۴۰ ایل بغداد دا یاشادی، او شیعه لیگین یایلما سیندا بؤیوک جهد گؤسته ریدی، بو ایشلرینه خاطر، خالق اونون ائوینی یاندیر دیلار.

«استبصار» و «تهذیب الاحکام» کیتاب لاری فارس شیعه لیگنین اساس لارینی اولوش دورور، تهذیب الاحکام کیتابیندا ۱۳۵۹۰ حدیث، و استبصار کیتابیندا ۶۵۳۱ حدیث واردی.

۲-۲-۱۰- ابن بابویه قمی

ابوجعفر محمد بن علی ابن بابویه، شیخ صدوق آدیلا تانیناراق هـ ۳۰۵ده قوم شهرینده آنادان اولدو، اونون آتاسی، علی بن الحسین بن بابویه قمی ایمام حسن عسکری زامانی یاشاییردی، گویا ایمام اونا بیر مکتوب یازاراق اونو مُعتمد شیخ و منیم فقیه یم خطاب ائدییدیر. بعضی سؤیلتیلره گؤره او ۲۰۰ دن آرتیق کیتاب یازیبیدی و اونون ان معروف کیتابی «من لایحضره الفقیه» آدیندا دیر، بابویه هـ ۳۲۹ دا دونیاسین دیشه رک قوُم دا ح. معصومه نین حرمینده توپراغا وئریلییدی. من لایحضره الفقیه کیتابیندا ۶۵۹۳ حدیث واردی.

۲-۱۱-محمدباقر مجلسی

ماللا محمدباقر مجلسی، شعوبی آخیمینین ایکینجی دؤوره سینده مئیدانا گلدی. هـ ۱۰۳۷ (۱۰۰۶ گونش ایلی، م. ۱۶۲۷) اصفهاندا آنادان اولور، فارس شیعه لیگینین ان آدلیم شخصیتلریندن سایلیر و فارس دین آداملارینین یانیندا شیعه لیگین قایناغی کیمی تانیر، مجلسی، صفوی شاهلاری شاه سلیمان و شاه سلطان حسین زامانی یاشایارق، علامه مجلسی و مجلسی ثانی فقیه شیعه، عنوانیلا معروف دور. بحار الانوار اونون ان معروف کیتابیدیر. شاه سلیمان زامانی ملامباشی عنوانینا صاحب اولدو و بو مقام شاه دان سونرا ان یوکسک مقام سایلیردی، او ۱۱۱۰ هـ رمضان آیینین ۲۷ سینده اولدو (م. ۱۶۹۹).

سید نعمت الله جزایری فارس شیعه سینین اولنو دین اؤندرلریندن بیری و مجلسی نین اؤیرنجیسی و دوستو اولاراق یازیر: مجلسی مرفه بیر یاشاما صاحب ایدی و حتی کنیزلرینین و قوللوقچو لارینین شالوارلاری ان باهالی کشمیر قوماشلاریندان حاضیرلانیردی.

مجلسی درباردا بیلیمسل و عقلی علملرله موخالیفت ائدردی و اونون دؤنمینده و بؤیوک احتماللا اونون تشبوتلاریلا بیلیم آدامی اولاراق ماللاصدرا تکفیر اولوندو، بیر سیرا یثنی دینی یازارلار، او جومله دن دکتور علی شریعتی، سید محسن امین و سید محمد حسین طباطبائی، کسگین موخالفتریله مجلسی علیهینه اولاراق معروف اولار.

مجلسی عؤمرونده ۱,۲۰۰,۰۰۰ سطرلیک کیتاب یازدی، سید ابوالفضل برقی قمی نین یازدیغینا گؤره مجلسی نین یازدیقلاری خورافاتلا دولودور. دئمک اولار مجلسی هر تور متضاد و دینه هایقیری سؤزلری و اصلینده اسکی فارس دینینه اویقون غیر اخلاقی مطالبی، ایسلام و شیعه مذهبی آدینا کیتابلاریندا توپلایبیدی و دئمک اولار شیعه عالمینده بؤیوک انجیرا فلارا سبب اولاراق ایسلام دینینی ایچدن چوروتمه یه چالیشیدی و ساسانلی زرتشتی دینینی دیریلده رک ان بؤیوک ضربه نی ایسلام دینینه وورابیلیدی.

مجلسی ۱۰۰ آرتیق کیتاب چوخ یازیدی، بحار الانوار ۱۱۰ جیلده، مرآت العقول ۲۶ جیلده دی. حق الیقین اونون سون کیتابی سایلیر، آیری کیتابلاریندان بونلارا اشاره ائتمک اولار: ملاذالأخیار، شرح تهذیب شیخ طوسی، الفرائد الطریفه، شرح صحیفه سجادیه ایمام سجاد، شرح أربعین حدیث، زاد المعاد، تحفه الزائر، عین الحیاء، حلیه المتقین، حیاة القلوب، مشکاة الأنوار، جلاء العیون، توقیعات ایمام عصر، و..

اسكى فارس كولتورونو و دىنى قايدالارنى دىرېتمك اوچون فارسچيلار مرداد آيى نىن ۳۰ ونو مجلسى نىن عزيزله مه گونو توتارلار.

علامه مجلسى نىن يازديقلارى حاقيندا بير شئيه وورقو يپمالى ييق، مجلسى نىن بير سيرا سؤزلى او قدر اخلاقا و دينه هايقيرديركى اينديليكه اونون حتى فارس شيعه ليگى طرفيندن چاپ اولونان كىتابلاريندا بير سيرا سؤزلى و حديثلىر تحريف اولونور و فارسچيلار اونلارى يايماقدان اوتانچ دؤيورلار. بو تحريفلىر آيدىنجا خمينى حكومتى نىن ايلك ايللرينده و سون واختلار چاپ اولونان كىتابلاردا گؤرمك اولار.

۲-۱۲-دؤرد صحاح دان باشقا شيعه ليگين اؤنملى كىتابلارى

فارس شيعه ليگينين دؤرد صحاح دان سونرا ان اؤنملى كىتابلارى، آشاغيدا يازيلان دؤرد ايلك كىتابدى يعنى اونلارين ۸ كىتابى ان اؤنملىلريندندى.

۱-الوافى: يازارى شيخ محمد بن مرتضى چوخراق ماللا مُحسن كاشانى آديلا معروفدور؛ بو اثر، كتب اربعه نىن يىغجام شكيلده توپلاميدى.

۲-بحارالانوار فى احاديث النبى و الائمة الاطهار: يازارى ماللا محمدباقر مجلسى دى، كىتاب ۲۶ جيلدى،

۳-وسايل الشيعه الى احاديث الشريعه: شيخ محمد بن حسن بن حرّاعلمى (هـ ۱۱۰۴)، بو كىتابدا تالاش اولونوب كتب اربعه و آيرى كىتابلاردان حديثلىر بير يثره توپلانسين.

۴-مستدركات الوسائل: يازارى محدث دى.

۵-العوامل فى الحديث: يازارى عبدالله بن نورالله بحرانى، و ۱۰۰ جيلددير.

۶-الشفاه فى الحديث آل المصطفى جامع كبير: شيخ محمد رضا بن عبدالله تبريزى، هـ ۱۱۵۸.

۷-جامع الاحكام فى الحديث: يازار سيد عبدالله شبرى ۲۵ جيلدده.

-فارس شيعه چيلرينه گوره و ايماملاردان نقل ائدهرك گويا اونلارين ۶۶۰۰ حديث كىتابلارى واردى اما شيخ مفيد دئير: ايمام عسكرى زامانينا كيمى ايماميه نىن ۴۰۰ كىتابى وارايدى، البته بو حاقددا دوزگون قانيتلار يوخدو.

-حديث دن باشقا رجال حاقيندا شيعه كىتابلارى بونلاردى:

۱- معرفته الناقلين عن الائمة الصادقين؛ يازار: ابى عمرو محمد بن عمر بن عبد العزيز كشى، بو كيتاب «رجال كشى» آديلا معروفدر و ۴ ونجو يوزيل يازيليدى.

۲- الرجال يا رجال نجاشى؛ يازار: ابى عباس احمد بن على نجاشى (اؤلوم ايلي هـ ۴۰۵).

۳- الرجال يا رجال طوسى؛ يازار: ابى جعفر طوسى (اؤلوم ايلي هـ ۴۶۰).

۴- الفهرس؛ يازار: طوسى.

آيريجا : معالم العلماء (شهر آشوب مازندراني، اؤلوم ايلي ۵۵۸ هـ)؛ خلاصه الاقوال فى الرجال (حسن بن مطهر حلى، اؤلوم ايلي ۷۲۶ هـ)؛ منهج المقال (يازار: مامقانى)؛ روضات الجنات (يازار: خوانسارى)؛ و الكنى واللقاب (يازار قمى)؛ و چوخلو آيرى كيتابلاردان آد آپارماق اولار.
- تفسير حاققيندا بو كيتابلار معروفدولار: عياشى تفسيرى؛ فرات ابن ابراهيم كوفى، قمى، مجمع البيان طبرسى، البرهان فى تفسير قران، صافى؛ نورالثقلين حويزى؛ منهج الصادقين ماللا فتح اللاه كاشانى.

- فقه حاققيندا شرائع الاسلام (حلى)، جامع المقاصد (۹۳۷ هـ)؛ والمسالك (عامى)؛ شروح اللمعه الدمشقيه و تاريخ حاققيندا : تاريخ يعقوبى، مروج الذهب، اخبار الزمان مسعودى، و ناسخ التواريخ ميرزا تقى خان، شرح كيتابلانندان : شرح ابن ابى الحديد معتزلى شيعى و شرح ابن الميثم؛ معروفدولار.

آعيان الشيعة : فارس شيعه ليگينين كيتابلارى و شخصيتلىرى حاقداكى سؤزلر، گنل حالدا آعيان الشيعة كيتابلانندان آينميشدير بو كيتاب هـ ۱۳ ونجو يوزيلده سيد محسن امين عاملى طرفيندن يازيليدير و ان جامع و قاپساملى تذكره سايلير.

۲-۲-۱۳- فارس شيعه ليگى حديثلرينين راوى لرى

فارس شيعه ليگى حديثلرينى عموما ۴ نفر (زراره ابن اعين، ابوبصير ليث بن عدى مرادى، محمد بن مسلم، بريد بن معاويه عجلى) واسيطه ليگى ايله سؤيله ميشدى، آشاغيداكى قيسا بيلگيلر اونلارين شخصيتلرينى گؤستره بيلير (قايناق معجم رجال الحديث، ج ۱، ص ۱۱۰):

بو شخصلر اؤزلرينى شيعه نيشان و نرهرك ايماملارين ائولرينه گل گئت ائديرديلر و بير مئدت سونرا مختليف حديثلرى ايماملارين ديلينه باغلا ياراق يا يماغا باشلا ييرديلار بو اوزدنده اونلارين هاميسى ايماملار طرفيندن قوولاراق قارقيشلانيدى :

زراره حاققیندا کِشی دئیر: ح. جعفرصادیق دئدی: بو آدامین شَریندن تانرییا سیغینیرام. جناب خوبی، مُعجَم ده یازیر: او (زراره) ایمام موسی کاظمین ایماملیغیندا شک ائدیر و ایماملار حاققیندا یامان دئیر (ص ۱۵۰، ۱۶۰).

ابوبصیرلیث بن عدی مرادی، حاققیندا کِشی دئیر: او جنابت حالیندا ایماملارین ائوینه گئردی و ح. موسی کاظمین ایماملیغینا اینانمیردی و اونو ساوادسیزلیغا متهم ائدیردی. محمدبن مسلم حاققیندا کِشی دئیر: ابو عبدالله دان ائشیتدیم تانری دینین وارثلیک ادعاسیندا اولانلاری هلاک ائدر و محمد مسلم ده اولارین ایچیندهدی (ص ۳۹۳). برید حاققیندا کِشی دئیر: ابو عبدالله دان بو سؤزو ائشیتدیم: تانری برید ه لعنت ائله سین.

۲-۱۴-سونو مذهبیرین قایناق کیتابلاری (کُتب سته ویا آلتی کُتب)

فارس شیعه لیگنین قایناقلارینا اشاره ائدرکن، ایسلام دونیاسینین بؤیوک کسیمی اولان سونو مذهبیرینده کیتابلارینا اشاره ائتمک لازیمدیر، بو کیتابلارین، اؤنملی سایلماسینین ندنی، اولارین بیطرف قایناقلار کیمی توپلانديغیدیر. بیلیریک ایسلامین ایلک چاغیندا و اؤزللیکله بیرنجی و ایکنجی عصر و اوچونجو عصرین اولرینده، قران کیتابینا آچیقلیق گتیرمک اوچون، حدیثلر و صحابه لرین وئردیگی حؤکملر و اؤیودلر توپلانماغا باشلاندى، باشلانقچدا یالنیز راولیرین دوزگونلویو اساس توتولاراق، پیغمبردن و صحابه لردن حدیثلر توپلانماغا باشلاندى بو اوزدنده ایلک یازیلان حدیث کیتابلاریندا، جعل و یالانچیلیق مسئله سی گئنیش حالدا داخیل اولمامیشدی و ایلک توپلانان حدیثلرین دوزلوک اورانی داها یوخاری ایدی، آیریجا باشلانقچدا مالیکی، حنفی و آیریلارینین ائله توپلانان اؤیود و حؤکوملر، فیرقه چیلیک اساسیندا یوخ، ایسلام دینینی آچیقلاماق آماجیلا بیر یثره توپلاندى و البته سونرالار بو قایناقلار، مختلیف آخیملار طرفیندن دستکلنمه یه باشلانیدی. بو اوزدنده بو کیتابلار ان طرفسیر کیتابلار تانیناراق، بوتون ایسلام عالمی طرفیندن قایناق کیمی یارارلانیدی، بو کیتابلار سونرالار سونولرین کیتابلاری کیمی تانیندی، حالبوکی اولار ایسلام عالمین حدیث و احکام حاققیندا اساس قایناقلاریدیر و اؤزل بیر فیرقه و مذهب باغلیلیغی دوزگون سایلا بیلمز، فارس شیعه لیگی قایناقلاری بو کیتابلاردان چوخ سونرالار و دؤردونجو عصرده و بو کیتابلارا تپگی اولاراق

يازيدى، فارسچىلار، حديثلرينين بۇيوك بۇلومونو، «آلتى كُتب» حديثلرينى اساس گۆتورهرك و اونلارى ديشهرك و بير قىسمينده ساپدير اراق يئىدن قۇراشدير ميشدىلار.

داها ايلگىنج شى بوراددير، فارس شيعه ليگىنين دىنى اؤندرلرى هله ده هلىدى اؤز دىنى قايدا و اوصوللارنى، «آلتى كُتب» كىتابلار يندان ثبوت ائتمه يه چاليشىرلار.

«آلتى كُتب» حديثلرى، اسلام دىنينده بوتون فيرقه لر ينين دوزگون و گۆتولير قايناغى اولماغى حاقد ايرى بير ثبوت ايماملاردان سؤيله نن حديثلر ديلر، بو كىتابلاردا ايمام على، ايمام حسن و ايمام حسين وحتى ايمام جعفر و ايمام محمد باقر دن نقل اولونون حديثلر هم دوزگون و هم گۆتولير اولاراق بوتولوكده مثلا كلينى نين حديثلر يندن چوخ و دير ليدير، हालبوكى فارس شيعه ليگىنين توپلادىغى حديثلر ان دير سيز حديثلر اولاراق جعلى، عاغلا سيغمايان و خورافاتى ويالان حديثلر ديلر.

هر حالدا «آلتى كُتب» كىتابلارى بوتون اسلام عالم ينين قايناغى اولاراق فارسچىلار يندا اصلى قايناقلارى كىمى ساييلير. بو كىتابلار هـ اىنجى يوز يلدن توپلانماغا باشلاندى و ۳ونجو يوزايلده تاماملاندى.

دئمك اولار سوننو قروپلار ين اىچينده مالك دن سونرا اونلار ين شانلى حديث دؤنى باشلايير، مالك بن انس بن مالك الاصبهى الحميرى ابو عبدالله هـ ۹۰ (۹۱-۹۳) دا مدينه ده آنادان اولدو و هـ ۱۷۴ (۱۷۸-۱۷۹) دونياسين ديشدى و بقيع ده قويلاندى، او بير سيرا حديثلر يىغدى و ماليكى مذهبنى قورو جوسو ساييلير.

هـ ۳ونجو يوزايلده محمد بن اسماعيل بخارى (۱۹۴ - ۲۵۶) حديثلرى آييرد ائتمك آماجىلا اونلارى «صحيح بخارى» كىتاب يندا توپلاماغا باشلادى، سونرادا اؤيرنجيسى مسلم بن حجاج قشبرى نيشابورى (۲۰۶ - ۲۶۱)، «صحيح مُسلم؛ الجامع الصحيح» كىتاب ينى يازدى (مسلم اصلينده قشبرى عربلر يندن ايدى)، سونرا محمد بن يزيد بن ماجه قزو ينى (م ۲۷۳ ق) «سنن ابن ماجه» كىتاب ينى يازدى، و آرديجا ابوداوود سجستانى (م ۲۷۵ ق) «سنن ابى داوود» و محمد بن عيسى ترمذى (م ۲۷۹ ق) «جامع ترمذى» و سونرادا احمد بن شعيب نسائى (م ۳۰۳ ق) «سنن نسائى» كىتاب ينى يازدى،

بو كىتابلاردان صحيح بخارى يا الجامع الصحيح ده حدودا ۷۲۰۰ حديث و اوبير يلر ين هر بير ينده ده يا خلا شيق ۴۰۰۰-۵۰۰۰ حديث واردى، بو ۶ كىتابلا بير ليكده موطأ (مالك)، اولوم ايلى

۱۷۴ھ) و ابن حنبل (اؤلوم ایلی ۲۴۱ هـ) جنابلارینین یازدیقلاری، اهل سنتین حدیثلرینی اولوشدورور، اهل سنت روایتلری «روایت جماعت» آدیلا تانییر.

۲-۱۵- حدیثلرین گووه نیرلیگی

- گنللیکله آلتیلیق کُتُبد، ۲۵۰۰۰-۳۰۰۰۰ حدیث اولاراق چوغونلو قلا عاغلا و قران او یقوندولار، البته بیر سیرا حدیثلرده عاغلا او یقون دئییلر.

- فارس شیعه لیگینه عاید دؤردلوک کیتابلاردا، یاخلا شیق ۴۰۰۰۰-۴۵۰۰۰ حدیث واردی، اونلار بؤیوک چوغونلو قلا جعلی، اویدورما و ایسلام دینینه و عاغلا هایقیریدی لار و بعضا ایرقچیلیغا بولاشمیشدی لار، اونلارین حدیثلرینده، دوزگون ساییلایلین حدیثلر آزی نلیقدا قالیرلار. آیریجا سونراکی دؤنم مجلسی لرین واسیطه سیله ییغیلان حدیثلر و یوروملار، سایلی لاحاظیندان نئچه قاتا چیخیر و اصلا گووه نیلیر اولمایاراق غیراخلاقی و ضداینسانی ساییلیرلار و دئمک اولار، اؤنجه کی جعلی حدیثلردن، تکرار جعل اولاراق ساسانلی دینینی یانسیتماقدادیلار.

۲-۱۶- دوزگون حدیثلرین سئچمه یولو

آذربایجان شیعه لیگی، حدیثلردن یارارلانماق اوچون مطلقا بللی قایدا و اوصوللارا سؤیکنمه لیدی :

- ۱- راویلر ثقه و عادیل اولمالیدیلر.
- ۲- حدیثلر، قران و عقله او یقون اولاراق، اونلارلا چلیشگیده اولمامالیدیلر.
- ۳- گنللیکله جینسی مسائل حاققیندا قران آیه لرینین صراحتی واردیر و بوجور حدیثلر گنچرلی سایلمامالیدیلر (باخین بؤلگو ۶-۳).
- ۴- حدیثلرین دوزلویو ایجماع حالدا اونایلانمالیدی، آیری دئیشله بوتون دین عالیم لری و بیلم آداملاری قانیتلار واسیطه سیله اونون علثیه اینه اولمامالیدیلار.
- ۵- بیزلر آیریم یاپمادان یوخاری شرطلری نظرده توتاراق بوتون گنچمیشده کی دین آداملاری ویا حتی اؤزلرینی دین آداملاری کیمی گوسته رنلرین، حدیث کیتابلارینی گؤزدن گنچیرمه لی بییک و اونلارین دوغرو و دوزگون اولانلارینی سئچیب، و یارارلانماق اوچون توپلولوموزا سونمالی ییق.

۶- گنل اولاراق حدیثلرین گۆرهوی دین اوصوللارینی و فروع لارینی دستکله یه رک، اونلارین آچیقلاماسینا کۆمک ائتمکدیر، و هئچ بیر حدیث ائیلییه بیلمز، دین اوچون اساس و تمل یاراتسین و بئله بیر حدیث، جعل دن باشقا اولایلمز. آیری دئیشله تانری اویقون گۆردویونده دین اوصول و فروع لارینی یئته رینجه قران دا وئریدیر.

۲-۲-۱۷- فارس شیعه لیگی اسکی حدیث کیتابلارینا نه قدر گونمک اولار

ایلک شیعه حکومتی بویه اوغوللاری زامانی قورولدو و او دؤنم اونلارین دؤرد حدیث کیتابی یازیلدی (الکافی / کلینی / ۳۲۹هـ من لایحضره الفقه / بابویه / ۳۸۱هـ تهذیب الاحکام / طوسی، الاستبصار / طوسی / ۴۶۰هـ).

۱- فارس شیعه لیگی نین حدیث کیتابلاری و یازارلاری، دوزلو کدن اوزاقدیلار.

آیت الله العظمی ابولفضل برقی، شیعه مجتهدلریندن اولاراق دئیر: «محمد بن کلینی بغداد "دا باققال ایدی و یرمی ایل هرمنه اؤز مذهبندن ائشیدیردی یازیردی، و بئله اینانیردی کی او زامان اونلو بیر دین آدامی یوخویدو» (کسر الصنم ۳۰-۳۹)؛ شیخ صدوق (ابن بابویه قمی) آلوترچی ایدی و قوم دا دویو ساتاردی و اینه گئچن هر تور ال یازمالاردان، ائشیتدیکلریندن و بئندیکلریندن یازیردی (بت شکل ۳۰-۳۹)، اونون حاقیندا بئله بیر سؤز واردی : او مجهول شخص ایدی، امامیه شیعه سی دئیر بیزیم مشایخ دن بعضیلری شیخ صدوق ون تایید ائتمه سی حاقدا تردید ائدیرلر و «بحرانی» دئیر: رجال علمینده اولان عالملرده صراحت له اونو تایید ائتمه بیبلر (مقدمه معانی الاخبار ۱۳ حاشیه سماء المقال ۲/۲۱۰)

طوسی نین کتابی، چوخلو تحریف لره متهم اولونوب، یوسف بحرانی حدائق ده دئیر: هر کس تهذیب کیتابینی اوخویارسا اونون نه قدر تحریفه، و سند و متن لاحاظیندانا تصحیفه دوچار اولدوغونو گۆرر، ائله کی هئچ حدیث، متن و یا سند لاحاظیندان موشکولسوزدئیل (الحدائق الناظره ۳/۱۵۶)، روایتلری متضاددی، و کیتابلاریندا کسینلیکله یالان اولان بیر سیرا خبرلر گۆرمک اولار، اؤرنک اوچون: تجسیم خبرلری، تشبیه، عالمین قدیم لیگی، مکان و زامانین اثباتی (کشف الغطا ۴۰).

۲- فارس شیعہ لیگی کیتابلاری شوبه لیدیلر

الكافی: ۱۱ ینجی یوزیلدن اؤنجه بو کیتابدان بیر نسخه گؤرولمه ییبدی، کیتاب ۴ ونجو و ۵ ینجی یوزلده یازیلسادا اورتادان غثیب اولدوغو بؤیوک شوبه لر اورتایا چیخاریر، اؤزلیکله اصلی کیتابلارین یوخ ائدیلمه سی و اونون بؤیوک تحریفه معروض قالدیغی مسئله سینی مئیدانا گتیریر، کیتابی تصحیح ائدن علی اکبر غفاری، و نشر ائدن شیخ محمد آخوندی اولاراق، آراشدیرمالاریندا ۷ نسخه یه (۴ ال یازما و ۳ ماشین یازما) اشاره ائدیر، (مطمئننا اگر داها اسکی نسخه لر اولسایدی آراشدیرماجی اشاره ائدردی): ۱- تصحیح اولونموش نسخه ۱۰۷۶ هیجری، ۲- تصحیح اولونموش نسخه هیجری ۱۱ ینجی یوزیل، ۳- تصحیح اولونموش نسخه (تاریخ یازیلما میث)، ۴- تصحیح اولونموش نسخه، ۵- تصحیح اولونموش نسخه ۱۲۸۲ هیجری، ۶- تصحیح اولونموش نسخه ۱۳۱۱ هیجری، ۷- تصحیح اولونموش نسخه ۱۳۳۱ هیجری،

اشاره اولونمایدی، ایلک چاپ، ۱۰۷۱ ده علامه مجلسی یه قرائت اولونان نسخه دی، ایکینجی نسخه ۱۰۹۲ ده عاملی نین خط ایله یازیلیب و ۳ ونجو نسخه نین تاریخی بللی دئییل. من لایحضره الفقیه: کیتابین آراشدیرماجی سی علی اکبر غفاری ۱۷ نسخه دن آد آپاریر، و هامیسی ۱۰۵۷-۱۱۰۱ هیجری ایللی آراسیندا یازیلیبدی.

تهذیب الحکام: کیتابین آراشدیرماجی سی سید حسن موسوی خراسانی ۴ نسخه دن آد آپاریر، و بو کیتابدا هیجری ۱۰۷۸-۱۰۷۴ آراسیندا یازیلیلار.

الاستبصار: کیتابین آراشدیرماجی سی سید حسن موسوی خراسانی ۳ نسخه دن آد آپاریر، و بو کیتابلار هیجری ۱۱ ینجی یوزلده یازیلیلار.

بو کیتابلار بویه اوغوللاری زامانی، ۴ ونجو و ۵ ینجی عصرلرده (بوهیان، آل بویه) یازیلیلار و گرک شیعہ اوخوللاریندا درس دئییلردی، آما بئیله اولماییددی.

آیریجا ۸ عصر دن سونرا، ایکی بؤیوک دایره المعاریف، فارس شیعہ لیگنین قایناقلارینا آرتیریلیبدی، بحار النوار و وسائل الشیعہ (حر عاملی، دوغوم ایلی ۱۱۰۴هـ)، و حتی ایندیکی عصرده یثنی حدیث کیتابلاری یازیلیر (باخین: مستدرک سفینه البحار ۲۷/۱، علی شاهرودی، دوغوم ایلی ۱۴۰۵هـ).

بو حاقدا بير واريانت بئيله اولاييلير بو كيتابلار اصلينده اينديليكده يازيلان حديثلردن يوخسون اويدولار و ان آزيندان بو گئيشليكده دئييلدير و مجلسي لر و جزايريلر و كاشانيلر اؤزلى يازديغي حديثلىرى سندنلشديرمك اوچون ايلكجه بير سيرا حديثلىرى، اربعه كيتالاريندا آرتيريلار و اونلارا ايستيناد ائدهرك اؤز اينانجلاريني يازيلار.

۲-۳-شعوبيلر ايكنجى آشامادا اؤزلىرینه اورتاق تاپيرلار

۱۵ينجى يوزيلين سونلاريندا، تاريخى بلگه لر اساسيندا باتيليلاريندا تشبوثلريله، شعوبيلر ايكنجى آشامايا گئچديلر، اونلار، تام سياسى حركت اولاراق اؤزلىرینه گوجلو بير اورتاق تاپديلار، و توركلرين سيمگه سي اولان عثمانلى ايمپراتورلوغونو هدف آلديلار.

صفوى حوكومتى قيزيلباش طايفالارينين بيرلشمه سييله ايش باشينا گلدى، مازندرانى و گيلانلى زيدى شيعه لرى صفويلرين قوروجوسو اولان شاه اسماعيل ين ائيتيمينده بؤيوك روللارى وارايدى، فارس شيعه ليگينين ائتگيسييله فئوداليسم اساسيندا دوزن قورولور، و بير حالداكى بو دؤنمين باشلانقيچيندا قيزيلباش طايفالارينين قالخيشارلى، توپلومسال و عدالتچى بير حركت ايدى ولى نچه ايل گئچمه دن فئوداليسى صفوى حوكومتى، اونلارين عليه اينه اولدو، قيزيلباشلارين حاق ايسته مه لرى سورعتله ياتيشديريلدى و تماما دؤولتچيليكدن تسويه اولدولار، بوندان سونرا فئودالى سيستم؛ يثرينى بر كيده رك، شعوبى حركتى ده گوجلندى و فارس شيعه ليگى گئيش ميدان تاپاراق بوتون ايقتيدارلا و مجلسي لرين واسيطه سييله آرخايندليقلا حديث جعلينه باشلاديلار و ايسته ديكلىرى كيمي هر جور خورافات و جينسى اينحيرافلارى شيعه مذهبينه و داها دؤغروسو فارس شيعه ليگينه داخيل ائتديلر، مجلسي لر، نعمت الله جزايرى لر، هر جوره سيه فارس شيعه ليگيني ايتيدالا چكديلر و كلينى نين يازديغي جعلياتى بير داها تكرراران جعل ائده رك ساسانلى ديننه اويقونلاشديرديلار، علامه مجلسي نين، ح. عؤمر، يزدگردين قيزى شهربانو و ح. على و ح. حسين حاقيندا جعل ائتديكى ناغيل كيمي حديث بونون سيمگه سي اولاراق بو ايشلرين زيروه نوقطه لر نين بالاجا اؤرنكى كيمي سايبلايلير.

فارس شيعه ليگى ايكنجى آشامادا كوتله وى لشدى، توركلر، نادير شاه كيمي اؤندرلر واسيطه سييله شيعه ليگى دوزنله مه يه چاليشديلار، بو تشبوثلره رغما فارس شيعه ليگى بوتون فارس آيدينلاريني ساسانلى كولتورييله سيلاخلانديردى و يئنه ده بؤيوك چابا گؤسته ره رك

ئىلىيە بىلدى تورك آيدىنلار يىنداندا، بىلگىسىز كسىملرى اۆزونه جلب ائدەرك اونلار يىن واسىطەسىيە يىنى بىر دوزن قورماغا باشلادى، و توركلرى و ايراندا ياشايان آيرى خالقلىرى فارسچىلىق و فارس شىعەلىكى چاتىسى آلتىندا بىر يىرە توپلاسىن، بو آرادا آوروپالىلار يىن و روسلار يىندا توركلرىن علئىيە اينە پلانلارى دوغرولتوسوندا ياردىملار يىندان بولجا يارارلاندىلار.

اىكىنجى آشامانىن سونلار يىنا دوغرو شعوبىلر داها آچىق شكىلدە اۆز اصلى آدلار يىلا اورتاي چىخمىشدىلار، بو دؤنمدە آچىق آيدىن، اىسلام دىنى هجوم آلتىنا آلىنىردى و اسكى فارس يىنى ساسانلى مدىنىتى اؤوولوردو و هر لاحاظدان اوستون توتولوردو، قاجار دؤورو اىنگىلىس و فرانسە فراماسونلرى، اسكى فارسلار اوچون يىنى تاريخ و كولتور دوزلتمە يە باشلادىلار، و ساسانلى اىمپراتورلوغو يانيندا هخامنشى حوكومتىنى دىرىلتمە يە قالدىلار، البتدە هخامنشىلر سونراسى هم اىسكندر مقدونىەلى و هم اشكانلىلار دؤورونه چوخ گىرمك اىستەمە دىلر چونكى بو دؤنملر توركلرىن آياق اىزلرى آيدىنجا گؤرونمكدە ايدى، آيرىجا هخامنشىلر اؤنجه سىنەدە اؤنم وئرمىردىلر چونكى اونلاردان اؤنجه ايلاملىلار، سومرلر، اورارتولار، توروككىلر، قوتلار، ماننلار، و مادلار و ايشغوزلار (ساكالار) كىمى حوكومتلرى فارسچىلىقلا باغداشدىرماق اولموردو، هر حالدا ۲۰۰ اىللىك هخامنشى دؤورو و ۴۰۰ اىللىك ساسانلى دؤورو ائىلە بؤيودولدى، گويا اورتادوغو بؤلگەسىندە آيرى بىر حوكومت يوخويدو و اولانلاردا اصلا دانىشماغا دىمز دىلر، حالبوكى تام ترسى اولاراق بو اىكى حوكومت ايران بؤلگەسىندە ان گئرى قالمىش حوكومتلرايدى. و بىر حالداكى اونلاردان اؤنجه كى حوكومتلردن اون مىنلرجه يازى و كىتىيە موجودويدو، ولى ساسانلى و هخامنشى دىلىندە شايد بىر اىنسان بارماق سايسى قدر داشيازى قالمىيدىر و اونلاردا بىر نئچە سطرىدن چوخ دئىلدىلر.

بو دؤنمىن سونلار يىنا دوغرو، توركلر آشاغىلانير و باتىللىلار يىن ياردىمىيلا، اونلار گئرىلىك سىمگەسى كىمى گؤستەرىلر و فارسلار يىن اىلرلەمەسى اوچون، توركلرىن آرادان گئتمەسى، اساسى تىز كىمى فارسلار يىن بئىنىنە يورودولور.

اىكىنجى آشامانىن سونوندا پهلوى حوكومتى فارس شىعەلىكىنىن تظاهورو اولاراق ايش باشىنا گلير بو حوكومت بىر طرفدن، اصلى اىسلامىن، عربلرىن و توركلرىن علئىيە اينە اولاراق اؤزونو ساسانلىلار يىن وارىشى كىمى گؤستەرىر و آيرى طرفدن دە اؤزونو يزدگردىن سويوندان اولان

ایماملارین او یروقلاری و پیرولاری کیمی خالقا سونار و بو تفکوورو اونلارا قبول ائتدیرمه یه چالیشار.

۲-۳-۱- فارس شیعه لیگینین کؤکونو اونوتدورماق اوچون یهودیت تئزینی اورتایا آتیرلار

-اؤنملی بیر نوکته یه دئینمک گره ییر، بیر طرفدن پورپیرار کیمی فارسچی آیدینلار و آیری طرفدن سون واختلار اونلارا اویاراق بعضی تورک آراشدیرماجیلاری و آیدینلار، یثنی بیر تئز اورتایا قویماقدادیلار، بو تئزه گؤره گویا فارسچیلارین بیر یثره توپلانماسیندا و اؤزلیکله اسکی چاغدا و همده یثنی دؤنم، یعنی قاجار دؤورونون سونلاریندا و رضاشاهین ایش باشینا گلدیگینده، یهودیلرین اصلی روئلاری اولموشدور و اونلار پوریم آخیمی یاراداراق و پهلویلرله اورتاقلیقدا، جعلی تاریخ دوزلده رک فارسچیلارین حوکومتلرینی تثبیت ائتمه یه چالیشیلار.

بئله تئزیر ساپدیرما سؤزلر اولاراق اورتایا آتیلیر و آماج، اصلی کؤکلری و ندنلری کؤلگه ده بوراخماقدی، البته کی بیر سیرا یهودیلر، باتیلیلارین چاتیلاری آلتیندا بو ایشلرده ایشتیراک ائدیبلر و ائدیبلر، آما کؤکلر آیری یئرلرده دی،

بئله تئزلر اورتایا آتیلاراق بیر طرفدن، شعوبی لیگین اصلی کؤکلرینی، ساسانلی کولتور و دینینی، آیری طرفدنده خاچلیلارین و باتیدا آشیری کسیملرین، ضید ایسلامی و ضید تورک سیاستلرینی کؤلگه ده بوراخماق ایسته نیلیر، و نهایتا فارس شیعه لیگی ایله بو قوه لرین بیرلشمه سینى و اونلارین تهلیکه لرینین گؤرونمه مه سینه چالیشیلار.

بو تئزه تایی، بیر دؤنم «تشیع صفوی و تشیع علوی» تئزینی اورتایا آتدیبلار، خمینی دئوریمی زامانی؛ اونلارین تئوریسینلرندن اولاراق دکتر علی شریعتی، صفوی شیعه سینه ایتیقاده رکه، علوی شیعه سینى اورتایا قویدو، بونلار یالینز شو عارایدیلار و ایچهریکلری بیرایدی، اوزوله رک دیه بیلیرم، بو سیاستی ایندیده بعضی سوننو فارس کاناللار یوروتمکده دیلر، اونلاردا ایشین درینلیکلرینه گئتمک ایسته مییه رک، سوچو صفوی شیعه سینین بونونا آتماغا چالیشیلار و عجیب بورادادیر، همان کاناللار، فیردوسی و شاهنامه نی، گئیش شکیلده، ائکرانلاریندا تبلیغ ائدیبلر، سعدی دن دانیشیلار آما اونلارین ایچهریکلریندن دانیشماق ایسته میرلر.

دقیقتله باخارساق اونلار صفوی شیعه‌لیگی سؤزونو اورتایا آتاراق بیر داشلا ایکی قوش وورماق ایسته‌ییرلر، بیر طرفدن فارس شیعه‌لیگینین کۆکونو یعنی شعوبیلیگی و ساسانلی کولتورونون ایزینی ایتیرمه‌یه چالیشیرلار و آیری طرفدنده فارس شیعه‌لیگینین پیسیکلرینی، آذربایجان تورکلرینین بوینونا آتاراق، تورکلری بورجلو سالیملار و اؤزلرینی آلاجلای گؤسته‌ریرلر. بیزلر ایندیلیکده ده بئله اویونلاری اییی دوشونمه‌لی‌بیک، نئجه کی سونراکی بؤلوملرده اشاره اولوناجاق بیر سیرا سونو کانالاردادا بو اویون اوینانماقدادیر و شعوبیه‌نی صفوی‌لرده خلاصه ائتمک ایسته‌ییرلر و بو یاخلاشیم داها یانلیش سونوجلار دوغوراییلیر و دیققت ائتمه‌میز لازیمدیر.

گۆره‌سن سونو کاناللاری یؤنه‌تنلر، نیه ایسته‌میرلر ایشی دیلی کۆکلر حل ائده‌لر آیا بیلیمیرلر و یا بیلرکدن بو ایشی گۆرورلر، اومود ائدیرم اونلاردا بو کیتابی اوخویاراق، اسلام دینینی، فارسچیلیغین کۆکلریندن آیرد ائسینلر.

۲-۴- شعوبیلر اوچونجو آشامادا تام ایقتیداری اله گئچیریلر

پهلویلرین ایقتیدارا گلمه‌سیله شعوبیلر تام ایقتیدارا صاحب اولدولار، بو دؤنم باتیلیلارین یولو ایرانا آچیلیر، رنگارنگک باتیلی مستشرقلر روسیه، فرانسه، آلمان، اینگیلیس و سونرادا آمریکادان ایرانا گلیرلر، هرتسفلد؛ گریشمن، دیاکونوف؛ ویل دورانت بونلارین بیر نئچه‌سی ایدی، بوجور عالیملر، فارس‌لار و اونلارین اسکی حوکومتلرینه یئنی تاریخلر یازدی‌لار و حتی یئنی یئنی آیدهلر تیکه‌رک اونلاری تاریخی تیکینتیلر کیمی گؤستریدیلر. اونلار نئچه‌گون ایرانی گزه‌رک فیردوسییه و کوروشا قبیر تاپدی‌لار، اونلارا دبدبه‌لی آیتلار دوزلتدی‌لر و بؤلگه‌نین اصلی تاریخینی کیچیمسه‌یه‌رک اونوتدورماغا چالیشدی‌لار. یئنه‌ده پهلویلرده ایکی قولدا یورویوردو، بیر طرفدن ساسانلی کولتورونو و اونون مذهبینی، زرتشتی دینی آدیلا و « اییی سؤز، اییی دوشونجه، اییی ایش : گفتار نیک پندارنیک و کردار نیک» شعارییلا تبلیغ ائدی‌ردی و آیری طرفدن شیعه‌لیگی الینده توتوردو، پهلوی شاهلاری اؤزلرینی ایمام ریضا بئل باغلیسی (کمرسته‌سی) کیمی گؤسته‌ریردیلر، بو سیاست سونوندا یئنیلگییه اوغراد و باتیلیلارین او یاریسیله یئنی سیستمه گئچیلدی و شیعه‌لیک لیدئری جناب خمینی، خالقین دئوریم دالغالارینا مینه‌رک شعوبیلیگی ان زیروه‌لرینه دوغرو آپاردیلار.

شعوبيلر و داها يئنى آدييلا دئسك فارس شيعه ليگى اوچونجو آشامادا زيروه لره چاتدى، فارسچيلىق و فارس شيعه ليگى پهلويلردن باشلاياراق يئىدن تئوريزه اولور، دىنى و كولتورل تشييتىدن اؤته يه گئچير و يئنى سياستلر اورتايا قويور، بو دؤنم اونلارين اصلى سياستلرى ايلكجه توركلرى آرادان قالديرماق اولاراق سونرادا بوتون غيرفارس خالقلارين يوخ ائتمه سياستينه باشلايىرلار، توركلر آشاغيلانير و آذربايجانلilar ايقتيصادى لاحاظدان بايكوت اولورلار، بو سياستى مختليف يوللارلا يورودورلر، بير طرفدن توركلرى اريتمه يه و اونلارى آسيميله ائتمه يه قالخيشيرلار، اوبيرى طرفدن داها ايلرله يه رك سويقيرم ياپماقدان چكينميرلر، ميللى حوكومتى يىخاراق، اون مينلرجه اينسانى قيريرلار و يوزمىنلر اينسانين كؤچمه سينه سبب اولورلار. و اكر بونون بويوتلارى داها بؤيومه دى توركلرين اؤلكه چاپيندا چوخ اولماسى ندىن ايله ايدى.

گؤرونديوو كيمى بو جريانين دوزگون آچيقلانماسى، ايراندا چوخلو ايجتماعى داورانيشلاردا اولان آقرئسيوليگى، خالقلار آراسيندا ميئدانا گلن كولتورل آيريمجىليقلارى، فارسچيلاردا جوك دوزلتمه دن توتوب تاريخ و جغرافيا كيتابلاريندا بير طرفلى يازيلاريني، آچيقلايابيلير؛ آيرى طرفدنده «نييه فارس آيدىنلارى ايچينده حتى تك بير نفرده يوخدوركى اوبيرى ميللتلرين ان كيچيك حاققلاريندان دفاع ائتسين» جومله سينه آيدىنلىق گتيره بيلير.

۲-۵- شعوبيلر دؤردونجو آشامادا يئنيشه دوغرو گئديرلر.

شعوبيه حاققيندا سون اولاراق بونو سؤيله مه لى ييك بو جريان، خمينى حوكومتيله ان زيروه نوقطه لرينه چاتميشدير و اونون يئنيشه دوغرو گئتمه يينه رغما ائيله بير شرايط يارانميشديركى هله هله دى بيزيم اينسانلاريميز بؤيوك چوغونلووقدا اولمالارينا رغما ائيليه بيلميرلر، دىنلرى و كولتورلرى حاققيندا اون اوافق آراشديرمالارى خالقا سونسونلار.

-فارس شيعه ليگى ۱۳۸۵ ينجى ايله كيمى زيروه يه دوغرو گئتىدى ان آزيندان تبليغاتلاردا بئيله گؤرونوردو، بو دؤنمدن اؤنجه، سون ۱۰-۱۵ ايل، نفتدن حاصل اولان يوزلر ميليارد دلار گلير هر يۇنوييله ايقتيدارين دونيادا گئنيشلمه سى اوچون صرف ائديلدى، بير طرفدن مختليف اؤلكه لرده شيعه قروپلار بيرلشديريليب سيلاخلاندىلار و اؤلدورجو ترور قروپلارى دوزلدى، توركلر علئيه اينه ائرمينيستانا يارديملار اولوندو، روسيه و چينه ايشبيرليگى ياپاراق توركلرى ازمه يه چاليشدىلار، قوزنى آذربايجان و آسيا تورك جومهوريتلرينده ايغيتشاش ياراتماغا

چالیشدیلار، او بیر طرفدن ایچهریده تورکلرین علییه اینه بؤیوک پلانلار دوزنله دیلر، تورکلری فارس بؤلگه لرینه کؤچورمه یه چالیشدیلار، خاتمی دؤورو تورکلرین خوزیستانا کؤچورمه سینه دایر رسمی بلگه لر اورتایا چیخیدی، اونلار بو ایشله هم تورکلری اورالاردا اریتمک ایسته ییردیلر و هم خوزیستان عربلرین ائتییک چوغونلوغونو آزالتماق نیتینده ایدلر و مختلیف خالقلار آراسیندا ایختیلاف و ساواش یاراتماغی آماجلا ییردیلار.

فارسچیلار گیزی پلانلارلا نوه سیلاحی دوزلتمک اوچون داغلار ایچینده فابریکالار قوردولار، گیزی پلانلار تۆکه رک بؤلگه نین اکینچیلیک اینکیشافی آدی آلتیندا اورمو گؤلونو قوروتدولار. بو سیاستلر گندرکن، ۱۳۸۵ ده آذربایجان خالقینین «اؤزونه دؤنوش» پاتلاماسی اوز وئردی، ایران قازئتینده تورکلره توهین بهانه سیله میلیونلارجا آذربایجانلی خیابانلار تۆکولدو و کیملیک داعواسینا قاتیلدیلار، فارسچیلیق داها زیروه دن آشاغی دوغرو یئتمه یه باشلادی البتده ظاهر ۸ ایل احمدی نژاد دؤنمی رژیم اوچون قالحیش دؤنمی ایدی، چونکی او دؤنم ایران، نفت دن ۸۰۰ میلیارد گلیر الدهه ائده رک تاریخین ان بؤیوک ثروتینی اله گتیردی آما بو بؤیوکلوکده ثروت، فارس حوکومتینین باشارتسیزلیغی اوزوندن کول اولاراق ایران حوکومتینین ایشینه یارامادی و آیریجا علییه اینه اولاراق بؤیوک گوجلری بیرلشدیردی.

دئمک اولار سککیز ایلیک بو دؤنم فارسچیلیغین فلاکته دوغرو یؤنلمه دؤنمی اولموشدو و اؤزلیکله بو دؤنمین اورتالاریندا یاشیل حرکاتی تهراندا باش وئره رک حوکومتین مشروعیتین هم ایران ایچینده و همده دنیا اؤلکه لری و خالقلاری یانیندا آرادان آپاردی، بیر حالداکی بو دؤنمین اورتالاریندا فارس شیعه لیگی ایسلام عالمینین و سونرادا بوتون دونیانین مدیریتینی الینه آلماسیندان دانشیردی، دؤنمین سونلاریندا بو سیاستلرین پوچلوغو، تام آیدین شکیلده اورتایا چیخدی و حوکومت اؤزونو فلاکتدن قورتارما یوللارینی آراماغا باشلادی. ایندیده آیدینجا گؤرونور، اونلارین اؤز لرینین یاراتدیغی بو فلاکتلردن قورتولاجاغی، خیالدا باشقا بیر شئی دئییلدی.

بو دؤنمین بؤیوک اؤزلیکلریندن، تورکلرین یاشیل حرکاتینا قاتیلما مالارییدی، تورکلر ایدمان استادیولاریندا یوزمیلرجه توپلانا راق و میلی شوعارلار وئره رک بیر طرفدن صحنه ده اولدوقلارینی ثبوت ائدیله ر و همده یاشیللاردان و داها دوغروسو فارسچیلاردان آیری اولاراق مستقیل حرکتلرینی دنیا یا گؤستر دیلر.

۲-۵-۱- ساسانلی سونراسینا تای، فارس شیعه لیگی ایندیده ایکی قروپدور

فارسچیلار ایسلامین ایلك چاغیندان بری ایکی قروپا آیریلیرلار، اونلاری بللی چیزگیلرله بیریریندن آیرد ائتمک اولار، ایسلامین باشلانقیج دؤورو، ایکی قروپون بیر طرفینده فیردوسی، دقیقی، مروزی، یعقوبیلر اولاراق ایکینجی طرفینده کلینی، ابی جعفرطوسی و ابن بابویه کیمی شخصلر وار ایدی، حتی دئمک اولار یعقوبی و مروزی کیمیلر هر ایکی قروپدادا حضور و وارایدی، اونلاردان ایلك قروپ مجوسی دینین اوصوللارینی بیر یئرله توپلایلیردیلار و ایکینجی قروپ دا اونلاری ایسلام آدینا و حدیث شکلینده قوتساللاشدیریردی، مجوسی دینینده اولان بوتون قادین آلوترچیلیگی قایدالاری، یؤنه تیم اوصوللاری و ضد ایسلامی تفککورو، کلینی لر طرفیندن فارس شیعه لیگی آدیلا ایسلاما یایشدیریلدی و توپلوم ایچینده یایلمغا باشلانیددی، ایندیکی چاغدا فارسچیلارین دؤردونجو آشامادا اولدوقلاری دؤنمده یئنه ده همان ایکی قروپ ایش باشیندادیر، یالیز اونلارین موقعیتلری و گؤرولری بیریرلریله یئرلین دیشیددی، ائله بیلکی، فارسچیلار، مجوسی لرده اولان ثنویت تملینی، همیشه لیک دیری ساخلایاراق تک تانریلیقدان قاچینماق ایسته بیرلر.

ایندیکی چاغدا فارسچیلارین ایلك قروپو، حوکومت و بؤیوک قاینقلار آلرینده اولاراق، ساپدیریلیمیش فارس شیعه لیگینی ان اوجا زیروه لره چاتدیراراق، ایسلام عالمینی بیریرینه وورماغا باشلامیشلار، آیت الله مصباح یزدی هر موخالیف اینسانا، اوغلان قیز دئمهدن هر جور تجاوز ائتمه یی، و شیکنجه و ئرمه یی، کربلا و مکه زیارتی ثوابیندا اولماغینا فتوا و ئریر، آیت الله خمینی اؤزلرینین قایدا قانولارینا گؤره مینلر توتوقلونون جزالارینی چکمه سینه رغما بیر گنججه ده اؤلدورلمه لرینه حؤکوم و ئریر، طباطبایی مجوسی لیکده عایله عضولرینین ایلیشگیلرینی حلال سانیر، مکارم شیرازی قرانین تحریفینه قایل اولماغی کوفر سانمیر^۱ و بونلارلا بیرلیکده آیت الله سیستانی و آیت الله خامنه ای اهل بئیته هر جور یامان و سؤویوشو جایز بیلرک، حضورلاریندا مداحلار صحابه لره و پیغمبرین قادینلارین ان چیرکین اتهاملار وورورلار. ویا آیت الله خامنه ای نین طرفدارلارینین بؤیوک بؤلومو حجّیه کیمی ییخیجی بیر فیرقه دوزلدهرک و ایمام

^۱ - مکارم شیرازی قرانین تحریفینه قایل اولماغی کوفر سانمایاراق یالیز اونا اهانت ائتمه یی سوچ سانیر، بیر حالداکی تانری بویورور «قرانی یوللادیم و اونو قورویورام»، جناب مکارم بونا جواب و ئرمیرکی قران، تحریفینه قایل اولماقدان باشقا، قرانا داها بؤیوک اهانت نه اولایلیر؟ و آیا تانری نین سؤزونو هئچه سایماق اولمور؟.

زامانین گلمه سی اوچون دونیانین ظولوملرله دولو اولدوغونون گرکلی اولماسینی اؤنه سورهرک، هر پیسیلگی یاپماغی و اینسانلارا ظولوم و تجاوز ائتمه یی جایز بیلهرک، ایمام زامانین تئز گلمه سی اوچون، اورتام یاراتدیقلارینی ساوونورلار.

بئله لیکله فارسچیلارین ایلک قروپو ایسلام دونیاسیندا نیفاق یاراداراق و ایسلامی ایچدن چوروتمه یه چالیشاراق ضدا ایسلامی قروپلار اوچون ان کسگین ملزمه لری مئیدانا گتیریرلر.

-فارسچیلارین ایکینجی قروپو علی دشتی لر، کسرویلر، مُشیریلر و پهلوی یانلیسی یازارلار..؛ آچیق آیدین اسلام دینی دیشاریدان داغیتماغا قالدیشیرلار، اونلار پیغمبری و قرانی، غیر الهی دین کیمی گؤسته ریرلر و هر تور ضید اینسانی و ضید اخلاقی ایشلری اونا یاپیشدیرماق ایستیرلر، و آماجلاری دین دیشیکلیگینه گنتمک اولاراق اورتامی یئیدن مجوسی دینی قبول ائتمه یه حاضیرلاماقدیر، اونلار کیتابلاریندا مجوسی دینی ان دوزگون و اینسانی دین کیمی قلمه وئره رک، فارس میللتینین ایفتیخاری و بؤیوک ایکتیشافی کیمی گؤسته ریرلر.

ایکینجی قروپون اصلی قاینقلاری، بیر طرفدن کلینی کیمیلرین قران حاققیندا اویوردوقلاری حدیثلر، تحریفلردی، ایکینجی طرفدنده ایندیکی حوکومتین عمللیدی. و ایلگینج بوراسیندادیر بو قروپ ایسلامی تاپدالاماق اوچون اصلا و ابدا ایسلامین اصلی قاینقلارینا یا اشاره ائتمزلر و یا فارس شیعه لیگی طرفیندن تحریف اولونموش معنالاری نظرده توتارلار و آیریجا یالنیز ایلک قروپون یاراتدیغی ظولوم ملزمه لرینه اشاره ائدیرلر و اؤزللیکله فارس شیعه لیگینین مجوسیلیکدن قاینقلاندیغینادا اصلا اشاره ائتمزلر.

یئنه ده بو ایکی قروپ، اصلینده بیریرینی دولایلی و دولایسیز دستکله ریرلر، مثلا مکارم شیرازی قران تحریفینی کوفر بیلمه یه رک ایکینجی قروپون تبرئه سینه اورتام یارادیرلار و ایکینجی قروپدا بو آیت الله لاردان قانیتلار و فتوالار گتیره رک اؤز سؤزلرینه ثبوتلایجی سؤزلر آختاریب و بو آیت الله لاری تبلیغ ائدیرلر.

-فارسچیلارین نفاق سالماسی و بللی چیزگیلرله یورودوکلری حاقدا، علی دشتی دن بیر میثال وئره لیم: علی دشتی کیتابندا (۲۳ ایل)، الندن گلدیکجه ایسلام دینی، قران و پیغمبر حاققیندا هر جور سوچلما و اهانتدن چکینمه ییبدی و کلینی کیمی، پیغمبرین قادینلارینا بئله شر یاخیبدیر، آما اونون داورانیشی دؤرد خلیفه حاققیندا ایلگینجدیر، بو شخص هر نه قدر گوجو و ارایدی اوچ ایلک خلیفه نی پیسله یه رک و سونولری سوچلویاراق، ح. علی، ح. حسین و فارس

شيعه ليگيندن يانا اولور واونلاري اؤور، اونون يازيلاريندا آچيق آيدين بير نفاق سالماغي گؤرمك اولار، بئيله كي فارس شيعه ليگي كيمي، اسلامين كؤكونو ضربه آلتينا آلاق ساپديريلميش اسلامدان دفاع ائدير.

دئمك اولار بو ايكي قروپ، عئينا اسلامين باشلانقيجيندا اولدوغو كيمي اولارق يالنيز يئر ديشديريلر، باشلانقيجا اسلام دينين گوجلو اولدوغو اوچون، اولار مجوسيليكدن فارس شيعه ليگينه سيچراماغي پلانلاشديرديلر، ايندي اونون عكسينه اولارق، فارس شيعه ليگيندن مجوسيليكه سيچراماق ايسته يرلر، اولارين ظن لريجه اسلام ديني داها چوخ ضعيفله ييب و اونا نياز اولمايلاق مجوسيليك داها اويقون دين اولمايدير، بو اورتام ياراتماق اوچون هر ايكي قروپدا بؤيوك تلاش ايچينده ديرلر، دئديگيميز كيمي ايلك قروپ ايچدن و ايكنجى قروپ ديشدان اسلاما هجوما باشلاييلار.

۲-۵-۲- فارس شيعه ليگينين يئنيشه دوغرو گئتمه سينين ندنلري

فارس شيعه ليگينين يئنيلكيه و يئنيشه دوغرو گئتمه سينين اصلي ندنلريني بويه سيرالاماق اولار:
۱- فارس شيعه ليگي ان گوجلو ايقتيدارا صاحب اولدوغو زامان عدالتي اويقولايامادي و آيريجا بؤيوك ظولوملره ندن اولارق، اينسانلارين حاقلاريني ازمه يه باشلادي.

۲- فارس شيعه ليگي نين يئنيلكيه يه دوغرو گئتمه سينين ان اصلي ندنلريندن اونون تمل فلسفه سينين ساغلام اولماماسيدي، فارسچيلغين تمللري ايرقيچيليق، دوشمنچيليق ياراتماق، تقيه اييله گؤتوسيزليك ياراتماق و جينسي اخلاقسيزليق اوزه رينده قورولوبدور.

۳- ايله تيشيم چاغى و تئكنولوژينين گليشمه سي و اينسانلارين بيلگيلنمه ايمكانلارينين آرتماسي اولارين يئنيشه دوغرو گئتمه لرينين ديگر اؤنملي ندنلريندن، ميللي تچيليك قاورامينين گئنيشلنمه سي تورلو آيدينلاديجي كاناللارين آچيلماسي بو گليشمين آراجلاري اولارق تانينماليدي، گوناز كيمي كاناللار، آيريجا دونيا توركلرينين كاناللاري و حتى موختليف مذهبلرين كاناللاري و سونولويو تبليغ ائدن كاناللارين بعضي بؤلوملري، بو آيدينمالاردا بؤيوك نقشلري واردى، اوزه له رك دئيلمه ليدى چوخلو فارس ديلينده يابن ياپان ديش كاناللار و اؤزليكله بييسي، و و آ و اورپا اؤلكه لرينه باغلي كاناللار، بيله ركدن و يا بيلميه رك

۲-۶-۲- اسکی فارساردا قادین اجاره وئرمک و صیغه یاساسی

- غیاث آبادی یازیرکی: زرتشتی دینینده قادینی اجاره وئرمکدن باشقا «گنجیجی ائولمه ویا صیغه» ده بیر یاسا کیمی وارایدی، صیغه قادین، بیر ائوه و بیر یئره یوللانیرسا اورادا ایشله ییردی و جنسی خدمات دا وئیریدی، بیرینین صیغه قادینلارینین ساییسی اونون ثروتینه باغلی ایدی، بوجور قادینلار گونلوک ایشلرینین قارشیسیندا موزد آلمیردیلا و ارث ده آپارمازدیلا، آما مهریه عنوانیندا پول آلمیردیلا و یئمک ایچمکلری وئریلیدی و اوشاقلاردا صیغه ائدن کیشی یه یئتیرمزدی و بیر کیشی نین حاققی وارایدی صیغه قادینلارینین بیرینی اونون رضایتی اولمادان اؤز اوغوللارینین بیرینه وئرسین، دئمک اولار صیغه قادین موزدسوز و یالئیز یئمک ایچمک قارشیسیندا و مهریه قارشیلیغیندا بیرینه ایشله ییردی و اونلارین و اوغوللارینین جنسی ایستکلرینی قارشیلاییردی.^۱

است. چنانچه آن زن، کنیز (برده) اربابش بوده باشد، در اینصورت نیز صاحب کنیز می توانسته زن را به دفعات به مردان دیگر کرایه دهد. فرزندان حاصل از این اجاره دادن‌ها به ارباب تعلق داشتند و به عنوان برده به فروش می‌رسیدند. برای آگاهی بیشتر بنگرید به: بارتمه، کریستین، زن در حقوق ساسانی، ترجمه ناصرالدین صاحب الزمانی، چاپ دوم، تهران، ۱۳۴۴؛ و نیز بخش‌های گوناگون متن پهلوی «ماتیگان هزار دادستان».

^۱ رضا مرادی غیاث آبادی: در دین زرتشتی بجز امکان اجاره دادن زن، امکان ازدواج موقت یا صیغه نیز وجود داشت. زنان صیغه‌ای (متعّه) در حکم کارگرانی بودند که وظیفه داشتند در کارگاه یا خانه مرد که در حکم کارفرما بود، کار کنند و نیز مشترکاً به او خدمات جنسی بدهند. تعداد زنان صیغه‌ای هر مرد بستگی به ثروت و موقعیت اجتماعی و شغلی او داشت. زنانی که به صیغه این مردان در می‌آمدند، در ازای کار روزانه خود دستمزدی نمی‌گرفتند و حتی بر ارث نیز نداشتند، اما مبلغی به عنوان مهریه (صداق) دریافت می‌کردند و خوراک و پوشاک آنان تأمین می‌شد. فرزندان این زنان نیز از مرد ارث نمی‌بردند و نام و نسب مرد به آنان نمی‌رسید. مرد همچنین حق داشت که یکی از زنان صیغه‌ای خود را با رضایت یا بدون رضایت او به یکی از پسران خود واگذار کند. در مجموع می‌توان گفت که زنان کارگر شاغل در کارگاه‌ها و خانه‌ها، در حکم زنان صیغه‌ای صاحب کارگاه بودند که می‌بایست بدون دستمزد و فقط در ازای خوراک و پوشاک و مبلغی مهریه برای او کار کنند و رضایت جنسی او و پسران او را نیز برآورده سازند.

برای آگاهی بیشتر بنگرید به: رضی، هاشم، دانشنامه ایران باستان، جلد یکم، انتشارات بهجت، تهران، ۱۳۸۱، صفحه ۳۸۵ و ۳۸۶؛ بارتمه، کریستین، زن در حقوق ساسانی، ترجمه ناصرالدین صاحب الزمانی، چاپ دوم، تهران، ۱۳۴۴، صفحه ۱۳؛ کتب مقدس مشرق زمین، جلد پنجم، صفحه ۳۲۵ و ۳۴۴.

آیدینجا گورمک اولور، فارس شیعه‌لیگینده صیغه مسئله‌سی، فارس‌لارین اسکی دین و کولتورلری اساسیندا اولاراق، اسلام دین‌ایله ایلگیسی یوخدور و تورکلر ایچینده ده صیغه مسئله‌سینین بنیمسنمه‌سی ده اونلارین کولتورلریله باغلیدیر.

غیاث آبادی یازیر کی: ۲۵۲ینجی سایلی لوحه ده بیله یازیلیدیر: بابل دا کوروش حاکمیتین ۸ینجی ایلی، تابموتو آدیندا بیر قیز، آتاسینین بیر مالی قوروما (ربا خانایا) بورجو اولدوغو اوچون، توتوق (گروگان) گوتورلور و جینسی یارالانماق اوچون آتاسینین بورجونون اؤدنه‌سینه قدر ساخلانیلیر.^۱

جناب ملا فتح الله کاشانی فارس شیعه‌لیگینین ان بؤیوک‌لریندن، «منهج الصادقین فی الزام المخالفین» کتابی‌نی یازیب‌دیر، بو کتاب قرآن تفسیریدی؛ تفسیرلرین بیرینده یازیر: «ح. محمد بویورور: هرکس بیر دفعه مُتعه (صیغه) ائده، درجه‌سی ح. حسین درجه‌سینده اولار، ایکی دفعه صیغه ائده، درجه‌سی ح. حسن درجه‌سینده اولار، اوچ دفعه صیغه ائده، درجه‌سی ح. علی درجه‌سینده اولار، دؤرد دفعه صیغه ائده، درجه‌سی منجه اولار، هرکس صیغه‌سیز دونیادان گئتسه قیامتده اونون قولاغی و بورونو کسینه جک پیس حالتده محشور اولاجاق».

سونراکی صفحه ده یازیر: (ح محمد بویورور): هرکیم صیغه ایله موخالیف ائده، من له موخالیف ائدیر و هرکیم من له موخالیف ائده، تانری ایله موخالیف ائدیر و جهنم اهلیدیر، هر زامانکی صیغه ائدن و صیغه اولان بیر یئرده اوتورالار، تانرینین ملکلری اونلاری قورویور .. وقتی بیریرلرینین اللریندن توتورلار سوچلاری اولسا، بارماقلاریندان ائشیکه تۆکولور، و بیریرلرینی اؤپنده، تانری اونلارا حج و عمره ثوابی یازیر و ..

---

¹ - رضا مرادی غیاث آبادی: به موجب لوحه شماره ۲۵۲ از سال هشتم پادشاهی کورش در بابل، دختری به نام تابموتو به دلیل اینکه پدرش به مؤسسه مالی یا رباخانه اگیبی بدهی داشت، به گرو گرفته شد تا زمانی که پدرش بدهی خود را تسویه کند. دخترانی که به گرو گرفته می‌شدند، برای بهره‌کشی جنسی اجاره داده می‌شدند تا خسارت تأخیر را جبران کنند. برای آگاهی بیشتر بنگرید به: *Beitrage zur Assyriologie und Semitischen Sprachwissenschaft, Dritter band, heft 3, Leipzig, 1897.* ترجمه پنجاه لوح حقوقی و اداری از زمان پادشاهی کورش، دانشنامه آشورولوژی و زبان شناسی، جلد سوم، دفتر سوم، لایپزیک، ۱۸۹۷.

سبز یوخاریدا یازیلان ایکی متنی اوخویون بیرى ساسانلی لارین دینی و بیریده فارس شیعه لیگین دینی قایداسیدی، بونلارین نه فرقی واردیر؟ آیدیندیرکی فارسچی دین اؤندرلری (موجتهدلر) اونلاری زرتشتی قایدالارینین اوزوندن یازیبیدی، ملا فتح الله کاشانی لر آتابالارینین رسملرینی ایسلام آدیلا دیریلتمک ایسته بیبلر. آیریجا متین ایدامه سی اوقدر غیر اخلاقی دیرکی اینسان حتی اونلاری یازماقدان چکینیر،

سؤال بوردادیر آیا همین موجتهد، حاضیردی قیزی نی نچه نفره صیغه ائده، آیا حاضیر اولار بیر نفرکی دفعه لرجه صیغه اولوبدور اؤزونه عقد ائده و آیا باجیسی حاقدابو ایشلری گؤره بیلیر؟ و آیا بیر قیزی کی ایلرجه و گونده نچه یول صیغه اولوبدور اوغلونا آلا بیلر؟

بیر حالداکی صحیح روایتلره گؤره، ح. رسول و ح. علی صیغه نی حرام ائدیب و قران اونو زنا ساییر، نییه بونو قوتساللاشدیرماغا چالیشیرلار؟، بونلارین ایسلاما کینلرینین سببی ندیر؟ نییه ایستیرلر اونو ایبتیدالا چکه لر؟¹

---

¹-منهج الصادقین فی الزام المخالفین، تفسیر قرآن به زبان فارسی تالیف ملا فتح الله کاشانی است، و از تفاسیر شیعه در قرن دهم هجری می باشد تا سی چهل سال اخیر، تنها تفسیر فارسی متداول بود، از تفاسیر ارزشمند شیعی که به زبان فارسی و در میان علاقمندان به قرآن رواج فراوانی دارد.

جلد ۲ ص ۴۸۱: قال (رسول الله): من تمتع مره درجته کدرجه الحسین و من تمتع مرتین درجته کدرجه الحسن و من تمتع ثلث مره درجته کدرجه علی و من تمتع اربع مرات درجته کدرجتی.

قال (ص) من خرج من الدنيا و لم يتمع جاء يوم القيامة و هو اجلع.

معنی: هر که یک بار مُتعه کند درجه او چون درجه حسین (ع) باشد و هر که دوبار متعه کند درجه او چون درجه حسن (ع) باشد و هر که سه بار متعه کند درجه او چون درجه علی بن ابی طالب (ع) باشد و هر که چهار بار متعه کند درجه او چون درجه من لاشد.

هر که بی متعه از دنیا رود در روز قیامت گوش و بینی او بریده شود و بد خلقت محشور شود.

در صفحه بعد می نویسد: ای محمد هر که با متعه مخالفت کند مخالفت من کرده هر که مخالفت من کرده مخالفت خدا کرده و هر که مخالفت خدا کرده از اهل دوزخ باشد .. هر گاه متمتع و متمتعه باهم بنشینند فرشته بر ایشان نازل گردد و حراست ایشان کند تا آنکه از آن مجلس بر خیزند و اگر باهم سخن کنند سخن ایشان ذکرو تسبیح باشد و چون دست یکدیگر را بدست گیرند هر گناهی که کرده باشند از انگشتان ایشان ساقط گردد و چون یکدیگر را بوسه دهند حقتعالی بهر هر بوسه حجی و عمره برایشان بنویسد بهر و لذت و شهوت..

زرتشتی دیننده اوزون سوره‌لی حیض اولان قادی‌نین روحونا دئولرین حاکیم اولدوغو سانیلیردی، و او قادی‌ن گرک اینک سودویو ایله غسل اولونسون و کؤتوروحلاردان قورتلماق اوچون یوزلرجه قاریشقا و بؤجک اؤلدورمه‌لیدیر. (وندیداد فرگرد، ساسانی موبدلرینین یازیلارندان).

جیسمی و ذهنی معلوللارین اؤلدورلمه‌سی و قوولماسی بو دینین اوصوللاریندان ساییلیردی چونکی اونلار اهریمنه باغلی‌ایدیلار.

جناب رضا مرادی غیاث آبادی «انسانلیغین اوزونتولری (رنجهای بشری) (Human sufferings)» کیتابیندا یازیر: «موبد آذر فرنیغ فرخزدان»^۱ ۲۰ینجی فتواسیندا اوندان سؤال اولونور: بیرینین قیزی ویا باجیسی اونونلا ائولنمه‌یی قبول ائتمه‌سه، آیا زورلا اونونلا ائولنه‌بیلیر؟، موبد جاواب وئریر: کیشینی ائولنمه‌یه مجبور ائتمک اولماز ولی بیر، قیزینا ویا باجیسینا زورلا صاحب اولاییلیر و بو ایشده محارم له ائولنمه‌ئاوایندادیر.

– غیاث آبادی یازیر: ساسانی دیننده قادی‌نلار دئو سویلودولار (بندهش، مهرداد بهار، بؤلوم ۹ قادی‌نلار).

– قیز گرک ۹ یاشاندا ائولنسین و اگر اوزون مدت بو ایشدن بویون قاچیرا، اؤلدورولمه‌لیدیر و اگر بیر قادی‌ن کوسه‌رک اری ائوینی ترک ائده اولوم جزاسینا یتتیریلمه‌لیدیر. و زرتشت دیننده قیز اوشاغینی ۳ یاشیندا اره وئرمک مویاج و مویاج ایدی.^۲

^۱ – در فتوای بیستم از مجموعه فتاوی موبد آذر فرنیغ فرخزدان از او سؤال شده است که اگر دختر یا خواهر مردی به ازدواج با او رضایت و موافقت نداشته باشند، آیا مرد می‌تواند به زور آنان را زن خود کند؟ موبد پاسخ می‌دهد که مرد را نمی‌توان وادار به ازدواج کرد ولی زن را می‌توان به زور وادار کرد. بخصوص اگر خواهر یا دختر باشد که هم می‌توان آنان را به زور به زنی گرفت و هم ثواب ازدواج با محارم را دارد. برای آگاهی بیشتر بنگرید به متن پهلوی: روایت آذر فرنیغ فرخزدان، ترجمه حسن رضائی باغبیدی، تهران، ۱۳۸۴، صفحه ۱۶۰

^۲ – زندگی زناشویی زن نیز زیر نفوذ عمیق موبدان بود. دختر موظف بود در سن ۹ سالگی با شوهری که برایش انتخاب می‌کرده‌اند، ازدواج کند و اگر به مدتی طولانی از اینکار سرباز می‌زند و زندگی بدون شوهر را ترجیح می‌داد، سزاوار مرگ بود. مجازات مرگ همچنین برای زنی که به قهر شوهر خود را ترک گفته بود نیز در نظر گرفته می‌شد.

شاهنشاهی ساسانی، تورج دریایی، ترجمه مرتضی ثاقب‌فر، ص ۱۷۳ تا ۱۷۵

-قادینلار اولو اوشاق دونیا یا گتیرنده اونلار زندانی اولایلردیلر و تمیزلنمک اوچون اوکوز سودیوندن ایچردیلر، اونلارین ائودن ائیشیگه چیخمالاری محدود حالدا ایمکانلاری وارایدی^۱. اشراف طبقه سیندن اولانلار نئجه قادین آلابیلردیلر، اونلار یوخسوللوق ندن اییله ویا اونلارین اوشاقلاری اولماماسی سببیلله، قادینلارین اجاره وئره بیلردیلر^۲.

-غیاث آبادی یازیرکی: بوگونلر محارمله ائولنمه بیر سیرا کسیملر طرفیندن شدتله دانیلماقدادیر و چوخلو تلاشلار وار اونلاری یالانلایالار حالبوکی زرتشتی دینی کیتابی «دینکرد» ده بو کونولار آیرینتیلارییله یازیلیمیشدیر و آچیقلا نیشدیر^۳.

---

^۱ - زندانی کردن زنان به هنگام زائیدن طفل مرده نیز رایج بود. در این هنگام مزدپرستان زرتشتی می باید در جایی بی آب و علف، اتاقکی بسازند و زن را به آنجا ببرند. زن موظف بود در آن اتاقک چند جام از آمیخته پیشاب گاو نر با خاکستر را بنوشد در حالیکه تا سه روز حق نوشیدن آب را نداشته است. (وندیداد، در مجموعه اوستا، گزارش جلیل دوستخواه، جلد دوم، ص ۷۱۳ تا ۷۱۶).

آذرباد مهرسپندان در اندرزهای خود که تنها خطاب به مردان و نه زنان گفته شده است، سفارش می کند که تا جای ممکن مانع از رفتن زنان خود به بیرون از خانه شوند. اما چنانچه به ناچار زنان قصد خروج از خانه را داشته اند، موظف بوده اند با حجاب کامل و پوشش یکدست سر تا پا در انظار همگان ظاهر شوند و چنانچه کمترین آرایش و زیور خود را به دیگران نشان می داده اند، شایسته جهنم دانسته می شده اند. البته زنان اشراف در جامعه طبقاتی زرتشتی ساسانی از این قاعده و بسیاری قواعد دیگر معاف بوده اند. (بنگرید به بخش های گوناگون از کتاب ارداویراف نامه، فیلیپ ژینیو، ترجمه ژاله آموزگار).

^۲ - مردان طبقه اشراف می توانسته اند بدون محدودیت زنان متعدد بگیرند. به هر تعدادی که امکانات مالی نگهداری از آنان را داشته باشند. همچنین مردان می توانسته اند تا در صورت فقر و ناتوانی زن خود را بفروشد و یا در صورت ناباروری خود، آنان را برای مدتی معین در اختیار مرد دیگری بگذارند و در واقع اجاره دهند (جزئیات این معامله ها را در «ماتیگان هزار دادستان» بخوانید). دستوراتی شبیه این در میان ادیان دیگر نیز دیده شده است، اما چنین به نظر می آید که مردم از این اجازه منفعت طلبانه موبدان استقبال نکرده و خشم آنان را برانگیخته اند. (خرده مقالات، بیژن غیبی، چاپ آلمان، ص ۳۵۰).

^۳ - با اینکه موضوع ازدواج با محارم اینروزها به شدت تکذیب و برای توجیه و تحریف آن کوشش های زیادی می شود، اما منابع و اسناد مکتوب زرتشتی و غیر آن بسیار فراوان تر از آنند که جایی برای تردید باقی بماند. سراسر بخش مفصل و طولانی هشتم از کتاب سوم «دینکرد» به بحث در این باره پرداخته و جزئیات آنرا به دقت بازگو کرده است. جزئیاتی مانند حق الارث دختری که در عین حال زن پدر خود نیز هست و موارد دیگر.

۲-۶-۳- یئنی فارسچیلار یؤن دیشدیریرلر

مطهری فارس شیعه لیگینین تئوریسینلریندن اولاراق یازیر : اسکی دؤنمده (زرتشتی لرده) محارمله ائولنمک رایج ایدی، بعضی مسلمانلار اونلاری بو ایشلریندن دولایی قینایرلار و اونلاری زنالیق (زنزاده) سایرلار، آما ایماملار مسلمانلاری بوجور پیسله مه لردن و یامانلامالاردان اوزاق دورماقلارین ایسته بیبلر، چونکی اونلارین اؤز قانونلاری اولاراق اؤز شریعتلری دوغرولتوسوندا ائوله نیرلر و بو حالدا اوشاقلاری زنالیق سایلماز.

جناب مطهری نین، منظورو بو سؤزلری دئمکدن نه دیر؟، بیر حالداکی ایندیلیکده زرتشتی بؤیوکلری اوتاناراق بو رسملری کؤکوندن دانیرلار و بو رسملرین تحریفینه قایلدیبلر، نیه مطهری لر اونلاری توجیه ائتمه یه چالیشیرلار؟ و داهادا کؤتوسو بوجور سؤزلری یالاندان ایماملارا باغلا ییر. بو حاقدایئنه ده آچیقلاما وئریله جکدیر.

۲-۶-۴- فارسلارین حماسی کیتابلاریندا عایله پوزوقلوغو

زرتشتی و ساسانلی کولتورو حاقدایازیلان کیتابلاردان باشقا، فارسلارین حماسی کیتابلاریندادا عایله پوزوقلوغو حاقدایچوخلو مطلبه راست گلمک اولار. فیردوسی نین شاهنامه کیتابیندان مختلیف بیلگیلر الده ائتمک اولار، اؤرنک اوچون بیر نئچه سینه اشاره اولونور: «کیخسروون قادین اوغرولوغو»، «کنیز اویناتماسی»؛ کیکاووسون شهرلری یاندریماسی، اوشاق و قادین اؤلدورمه سی؛ بهرام گورون قادین اویناشلیغی؛ انوشیروانین شهرلری یاندریماسی و خالقی قیرماسی؛ خسرو پرویزین شیکنجه وئرمه لری و قساوت لری؛ و.. تئودور نولدکه کیتابیندا^۱ یازیر: «شاهنامه ده قادینلار ائتگین و فعال رول اوینامیرلار، یالنیز سئوگی و هوس اورتایا گلیرسه گؤرونورلر».

فیردوسی شعرلرینده ساسانی عایله لری نین انحطاطا چکیلمه سیندن دانیشیر: شهر و نون چوخ اوشاغی اولاراق بیریندن حتی ایکی اوشاغی یوخویدو^۱.

(دینکرد، کتاب سوم، ترجمه فارسی از فریدون فضیلت؛ ترجمه انگلیسی از م. شکی؛ همچنین در زمینه ازدواج با محارم در دین زرتشتی بنگرید به گفتاری از جلیل دوستخواه).

^۱ - «حماسه ملی ایران»

اوشاقلارین هر بیرین، پیس یوللارلا دوغراق، موختلیف دایه لرله سوت و ثریلبیدیر.^۲
اونلو ارلری اولسادا، گیزلینجه آیری آیری یولداشلاری واریدی.^۳

۲-۶-۵- ایندیکی فارس عایله لرینده جینسی قارقاشلیق

عایله پوزوقلوغو حاقدان اوزومون شخصی ائشیتدیگیم و گوردوکلریمدن اؤنملی بیر مطلبه اشاره ائتمه لیم: تهراندا و قوردا یاشارکن دوستلاریملا چوخلو قیز و اوغلانلارین ایلشگیلرین گۆره رک و ائشیده رک، و ایندیکی چاغی، و موختلیف اولکه لرده اولان باغلانتی لاری نظرده توتاراق ائيله چوخ آنورمال حادیتلر کیمی حسابا قویموردوق و حتی چوخلاری ایلشگی سیزلیگی چاغدیشی داورانیشلار ساییردیلار، تدریجا چوخلارینی یاخیندان تانیاراق داها ایلگینج حادیتلره راست گلیردیگ ایلک و اختلاردا باجی قارداشلاری ائشیدیردیم کی بیریرلریله امکداشلیق ائده رک اؤز دوستلارینی بیریرلرینه تانیتدیریب و ایلشگی قورمالارین ساغلا بیردیله؛ داها سونرالار بیر چوخ فارس عایله لرده، باجی قارداشلاری گوردووک و ائشیدیردیگ کی بیریرلریله ایلشگیده اولوردولار، بو حادیتلر هئچ واخت منه و یاخین دوستلاریم حاتی باتیلی اولکه لرده ائشیدیلن ایلشگیلریده نظرده توتارساق، هضم اولونان حادیتلر کیمی گوردونموردو و همیشه تعجب ایچینده ایدیم و دئیردیم نییه انسانلار بوقدر اینحیرافا چکیلیرلر و علتی نمنه اولایلیر؟ و سونرالار اسکی فارس کولتورنو اوخویارکن بو مسئله منه چؤزولموش اولدو.

دئمک اولار یوز ایل دی کی، پهلویلر و فارس شیعه لیگی، وار گوجلریله اسکی هخامنشی و ساسانی حوکومتینی و اونلارین کولتورلرینی، عالی و اینسانی مکتب و ایدئولوژی اولاراق و قورتاریجی دین کیمی میللته تانیتدیریرلار. وقتی کوروش، داریوش و خسرو پرویزلر بو میللتین بؤیوک قورتاریجی سی و پیغمبرلری کیمی تانیدیلر و اونلاردا اؤز باجی آنا و قیزلاریلا ایلشگیلری واریدی، ایندیکی گنجلر و اؤزلیکله اسکی فارس مدنیتینه واله اولان کیمسه لر،

1 - بچه بوده است «شهر» را سی واند. نزاده است او ز یک شوهردوفرزند.

2 - یکایک راز ناشایست زاده. بدایه دایگانگی شیر داده.

3 - اگر چه شوی نامبردار دارند. نهانی دیگری را یار دارند.

نجور اونلارین داورانیشلارین پیس بیلرلر، و طبعی اولاراق ساسانلیلارین عاییله باغلانتلارینیدا اؤزلرینه اؤرنک اولاراق سئچمه جکلر و اونادا افتخار ائده جکلر.

وقتی بؤیوک اؤلچوده ساسانلیلارین ایشلری و کولتورلری بو سؤزله یعنی « گفتار نیک پندارنیک و کردار نیک: ایی سؤز، ایی دوشونجه، ایی ایش» شکلینده، هم پهلوی دؤنمی و هم خمینی دؤنمی، هر آن و هر یئرده تبلیغ اولونور، طبعی دیر بیر فارس گنجی، بوجور شخصیتلری و اونلارین عاییله باغلانتیلارینی، «ایی ایشلر» کیمی آلقیلا یا جاق و اونا عمل ائده جکلر.

ایندی سؤال بورادادیر هم پهلویلر دؤورو وهم ایسلامی حکومتی دؤورو، کیم جُرائت ائدیردی اسکی فارس حوکومتلری علئیه اینه تنقیدی یازی یازسین، و کیم ائیلیه بیلیردی اونلارین کؤتولو کلرین پیسله سین، هانسی دینی لیدئرین، اسکی فارس حوکومتلری و کولتورلری حاقدا، اؤرنک اولاراق ایکی سطر یازسی واردیر؟، دئمک اولار دینی لیدئرلر آچیق آیدین ایسلام دینی علئیه اینه تبلیغلی گؤرمزدن گلیرلر.

-آیا سلمان رشدی کیمیلرین علئیه اینه، های کویلو فتوالار و تبلیغاتلار بو حاقدا بیر نوع اؤرتوک اولاراق سایلمیر؟ و آیا بوجور اینحیرافی فتوالارلا، اسکی فارس کولتورونو حاقلی گؤستمک ایسته میرمی؟ و آیا اسکی کؤتو رسملر اوچون بئیله فتوالار و ئرمک اولمازمی؟، شاید مسئله کؤکوندن آیری بیر شیدی و اونلارین آراسیندا ایش بیرلیگی وارمیدیر؟.

۲-۶-۶- تور کلرین ایسلامیتدن اؤنجه کی دینی گله نکلری (بیر تنگری)

-مسلمانلیغی هله قبول ائتمه میش اسکی تورکلر ایچینده اصلا محارمله ائولنمه رسملری یوخویدو مثلا ابن فضلان عرب سیاحی (۲۹۵ هجری، ۹۰۷ میلادی) تورکوستان سیاحتینده^۱، هله مسلمان اولمامیش اوغوزلارین اؤلکه سیندن گئچرکن اونلار حاققیندا بئیله یازیر:

¹ -سفرنامه از احمدابن فضلان بن العباس بن راشدبن حماد، ترجمه ابوالفضل طباطبایی، چاپ اول ۱۳۴۵، انتشارات بنیاد فرهنگ، چاپ دوم ۱۳۵۵، انتشارات شرق.

کتابین ۷ینجی بؤلومو(اوغوزلارین یانیندا- صفحه ۶۹) : هر زمان اونلارین بیرینه ظولوم اولورسا ویا گۆزله نیلمز بیر فلاکت و چتینلیک اوز وئریرسه، باشینی گۆیه قالدیریب «بیر تنکری» دیر^۱.

کتابین ۷ینجی بؤلومو(اوغوزلارین یانیندا- صفحه ۷۱) : هر زمان بیر کیشی اؤلوردو بویوک اوغلو اونون قادینی ایله، آناسی اولماماسی حالدا ائوله نیردی^۲.

البتده بیز تورکلر، اسکی تورکلرین هر داورانیشینی اؤزوموزه اؤرنک اولاراق سچمیریک و تاریخه تنقیدی باخیرق حالبوکی فارسلا بیر بویوتلو اولاراق گئچمیشلرینه اؤووجو شکیلده باخیرلار. آیری دئییشله بونا تاکید اولونمالیدیر، اسکی تورکلرده، یانلیشلیقلار و حاقسزلیقلار گؤرونه بیلیر ولی بونلار بیر شاهین ویا بیر قروپون ایشلری سایلیر و شخصی داورانیشلار ساییلاراق قینامالی و اونلاردان درس آلینمالیدیر، حالبوکی ساسانلی و ایندیکی فارس حاکمیتلرینده بیرسیرا کؤتو و ضدبشری ایشلر، کیشیسل و شخصی حرکتلردن اؤته یه گئچه رک، بیر حوکومت، کولتور و دین اصلینه چئوریلیدیر و بورادادیرکی بویوک تهلیکه اینسانلیق آدینا وجودا گله بیلیر و بوجور غیراینسانی حاکمیتلر و کولتورلرین علئیه اینه حرکت ائتمک، بوتون اؤلکه لرین گؤره وی سایلیر، و مطمئننا بوجور تهلیکه لر یالینز ایراندا یاشایان غیرفارس میللتلر اوچون یوخ، آیریجا بوتون اینسانلیق عالمی اوچون اوتانج وئریجی حادیتلر توره ده بیلر.

۲-۶-۷- فارسلا رین حشیش و بنگ حاقیندا اینانجلاری

غیاث آبادی یازیرکی: حشیش و بنگ یعنی اویوشدوروجو ماده لردن یارارلانماق اهورامزدا^۱ نین اهریمن قارشیسیندا قوتسال ایشلریندن بیریدیر و معراجا و جتته گئتمک اوچون

^۱ - سفرنامه از احمدابن فضلان: فصل ۷-نزد غزها (صفحه ۶۹): هرگاه به یکی از آنان ستمی بشود یا پیش آمد ناگواری برایش روی بدهد سرخودرا بهسوی آسمان بلند کرده می گوید «بیر تنکری» و این لغت ترکی و به معنای «خدای یگانه است. (بیر = یک؛ تنکری = خدا)»

^۲ - سفرنامه از احمدابن فضلان: کتابین ۷ینجی بؤلومو-نزد غزها (صفحه ۷۱): هرگاه مردی بمیرد و دارای همسر و اولاد باشد، پسر بزرگش با همسرش در صورتی که مادر او نباشد ازدواج می کند.

اوندان یارارلانماق بیر یول و یؤنتم کیمی تانینردی، زرتشتی کیتابلاریندا او جومله دن «بنگ گشتاسپی، ارداویراف نامه، زراتشت نامه» بؤلوملرینده بونلارا تاکید اولونوبدو.^۱

فارس شیعه لیگی، او یوشدوروجو (مُخَدِّیر) ماده لرینه هئچ واخت قاداغا قویما ییدیر و بو حاقدان دانشماقدان بئله چکینیرلر، بو داورانیشین کؤکو اونلارین اسکی دینلرینه و گله نکلرینه باغلی اولماسی آچیقجا گؤرونمکده دیر.

۲-۶-۸- فارس لارین داشقلاق حاقیندا اینانجلاری

جناب غیاث آبادی یازیرکی: اغراقسیز اولاراق دئمک اولارکی کوروش، او یقارلیغین و ایران قوملارینین ان بؤیوک ییخجی لاریندان ساییلیر، آیریجا کوروش تورات (عهد عتیق) کیتابیندا عزیزله نهرک یهودیلرین ۷۰ ایللیک اسارتدن قورتاریجیسی کیمی گؤسته ریلیر، آما همان کیتابدا بئله یازیلیر «من (یعنی کوروش) تانرینین ایسته ییله بابل علییه اینه اولاراق اورانی داغیدا جاغام بابل اهالی سینین کؤکونو و نسلینی کسه جهیم تا اونلاردان بیریده دیری قالماسین، بابل ی باتلاغا چئویره جهیم تا اورادا بایقوشلار یووا سالسینلار و اؤلوم سوپورگه سیله اورانی سوپوره جهیم و هر شئی محو ائده جهیم و اونلارین اؤلکه سینین ویرانه یه دؤنده ره جهیم» و بئله اولاراق بابل او یقارلیغی همیشه لیک آرادان گئتدی.

---

^۱ - رضا مرادی غیاث آبادی : حشیش یا بنگ و استعمال آن به عنوان یکی از یاریگران اهورامزدا در برابر اهریمن از اعمال مقدس در دین زرتشتی بشمار می رود. مصرف حشیش در دین زرتشتی یکی از راه های معراج و سفر به بهشت و جهان آخرت دانسته شده است، بخصوص اگر سه جام زرین از «بنگ گشتاسپی» باشد و موبدی آنرا سر بکشد. چنانکه ارداویراف در آتشکده آذر فرنبغ و در برابر هفت تن از بزرگان زرتشتی آن می و بنگ را نوشید و استعمال کرد و به مسافرت آن دنیا رفت و برگشت. ارداویراف همان موبدی بود که سنت ازدواج با محارم را با هر هفت خواهر خود اجرا کرد و کتابی به نام «ارداویراف نامه» از او برجای مانده است. نشانه دیگری از مصرف مقدس حشیش، گزارش «زراتشت نامه» است. به موجب این منظومه، زرتشت نیز چنین جامی را به گشتاسپ نوشانید تا او را سه شبانه روز به معراج بفرستد و از بهشت دیدار کند. برای آگاهی بیشتر بنگرید به: ژینیو، فیلیپ، ارداویراف نامه، ترجمه و تحقیق ژاله آموزگار، انتشارات معین و انجمن ایران شناسی فرانسه، تهران، چاپ دوم، ۱۳۸۲؛ فرنبغ دادگی، بندهش، ترجمه مهرداد بهار، انتشارات توس، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۰؛ گزیده های زاد اسپرم، ترجمه محمد تقی راشد محصل، انتشارات مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، تهران، ۱۳۶۶؛ رضی، هاشم، دانشنامه ایران باستان، انتشارات بهجت، تهران، ۱۳۸۱، جلد یکم، صفحه ۵۰۴ تا ۵۱۲.

قادینلاری داشقلاق ائتمک کوروش زامانی بابل دا متداول ایدی و یالیز قادینلار حاققیندا اویقولانیردی ولی کیشی لر بو جزادان معاف ایدیلار مگر شاهین حرم و کنیزلری حاقدا زنا ایشینه ال وورموش اولالار.^۱

(قاینق: تورات، اشعیا، باب ۱۴، بند ۲۲ و ۲۳؛ ائرمیا، باب ۲۵، بند ۱۲). آردیجا جناب غیاث آبادی یازیر محتملا اسکندر مقدونی نین هجومو اصلینده هخامنشی شاهلارینین بابل، لئیدی، مصر، یونان و آیری اؤلکه لره تجا ووزلاری سونوجوندا اورتایا گلیمیشدیر.

بورادا بیر نوکته یه ده اشاره اولونمالیدیر: حضرت موسی ۱۶۰۰ میلاددان اؤنجه یاشایردی، حالبوکی کوروش ۵۵۰ ایل میلاددان اؤنجه یاشاییدیر، بو اوزدن تورات کیتابیندا یازیلار محتملا کوروش زامانی و بیر تحریف اولاراق بو کیتابا آرتیریلیمیشدیر و دئمک اولار کوروش، تورات کیتابینین اصلینی آرادان قالدیرماق ایسته یه رک، اونا قوندارما و کوروش حوکومتی نی اؤووجو سؤزلر آرتیریمیشدیر و اولابیلیر تحریفچی یهودیلردن یارارلاناراق قوتسال کیتابی تحریف ائتمیشلر، و «عهدقدیم تورات» کیتابی یئرینه «عهدجدید تورات» کیتابینی یازمیشلار؛ بو حاقدا ذوالقرنین بؤلومونده اولان بیلگیلره ده باخابیلیر سینیز.

۲-۶-۹-اسکی فارس دینی و اونون گرچک آدی (زرتشتی و بهدینی)

غیاث آبادی یازیرکی: بو دین ساسانلی دؤنمی نین ایلک واختلاریندا «بهدینی» آدلانیردی ولی گنچن یوزیلده بو دینه زرتشتی آدی قویولدو. بونلارا رغما زرتشتیلر اؤزلیکله یاشیلاری اؤز دینداشلارینا «گاورونی / گابارونی» (گبر دینینه باغلی آنلامیندا) دئییرلر، بو دین زرتشت پیغمبرله هنج ایلگی سی یوخویدو.

^۱ - رضا مرادی غیاث آبادی: سنگسار زنان در زمان فرمانروایی کورش بر بابل امری متداول بود و در مورد زنان زانیه اجرا می شد. در این مورد مردان از مجازات سنگسار معاف بودند، مگر آنکه به حرم و کنیزان شاه نظر داشتند.

برای آگاهی بیشتر بنگرید به: ترجمه پنجاه لوح حقوقی و اداری از زمان پادشاهی کورش، دانشنامه آشورولوژی و زبان شناسی، جلد سوم، دفتر سوم، لایپزیک، ۱۸۹۷ (منبع زیر)؛ و نیز تاریخ تمدن ویل دورانت، جلد یکم، مشرق زمین.

Beitrage zur Assyriologie und Semitischen Sprachwissenschaft, Dritter band, heft 3, Leipzig, 1897.

بونادا اشاره اولونمالیدیر جناب غیاث آبادی بو سؤزو یازماقدا حاقلیدیر، بونو دوغرولاماق اوچون مورخلردن ده فاکت گئیره بیلیریک: مورخ قریشمن «ایران از آغاز تا اسلام» یازیرکی «بعضی عالیمله گؤره زرتشتون کیتابی اوستا، م ۴-۶ جی یوزیلده یازیلیدیر، اسکندرین اوستانی آرادان آپارما افسانه سی علمی نظردن مردود دور، بو کتایین بالاشین الیه توپلانماسی دا دیرسیر بیر افسانه کیمی قیمتندیریلیر، نقش رستمده کی اینجی شاپور کتیه سی بو اعتقادی یارادیب: بو کتیه نین جیزیلدیغی زامان یعنی میلادی ۳ جو عصرین ۲ جی یاریسینا قدر هله اوستا آدیندا مقدس متلر یوخ اویدو؛ البتده قریشمنین نظرینه رغماً بیر عدّه نین اعتقادینا گؤره اوستا م ۱۳-۱۴ جو ایللرده یازیلیدیر البتده بونلاردا فقط حدس و گومان دیر، اوستانین گرچک ظهورو م ۱۷۷۱ ده دیر، بو ایله فرانسه لی انکتیک دوپرون anquetil duperon بو کتایی، هیند موبدلری نین سؤیله دیکلریندن کیتابت ائدییدیر.

«باخ: سوکولوف، زبان اوستایی، موسسه مطالعات و تحقیقات ۱۳۷۰ صفحه ۸، (سحر مجله سی، ۱۳۸۱ تیر-مرداد، دانشگاه تبریز-علوم پزشکی) (وارلیق ۱۲۳، هادی)، باخ: ایران سؤزونه».

آیریجا ایندیکی اوستا کیتابیندا اولان فیکیرلر قاینق باخیمیندان ۱۷۷۰ لره عاید دیر آما دوشونجه باخیمیندان ایسلام اؤنجه سی ساسانلی کولتورونو اؤزونده یانسیدیر و اشاره اولدوغو کیمی ساسانلی دؤورو اونلار اؤزلرینه زرتشتی دئمیر دیر و گرچک آدلاری بهدینی اولموش دور.

۲-۶-۱۰-اسکی دینی و فارس شیعه لیگی اؤندرلرین سوسقونلوغو

ایلگینج بودور، فارسچی دین اؤندرلری، اونلو آیدینلاری و یازارلاری، بویوک اؤلچوده ساسانلی دینی آریندیرماغا و تمیز گؤسترمه یه چالیشیرلار، یوخاریدا قئید اولوندوغو کیمی مطهری اونلارین دینی قانونلارینی مؤحترم و یاسال اولدوغونو ساوونور ویا او بیر دین اؤندری بوجور قایدالاری اونلارین اؤزلرینه اؤزگو اولاراق قینامالارینی سؤیله ییر، گرچکدن فارس شیعه لیگینین بو کولتوره نه قدر حئیران اولدوغونو گؤستریر و سؤزده ایسلام دینی اؤندرلری اولدوغونا رغماً اورکدن اسکی گله نکلرینه باغلی اولدوقلارینی اوزده ده بئله گیزلتمیرلر.

سؤال بورادادير پس اسلام دينين يئني چيلگي هارادادير، اگر قرار اولاردى بيزيم دينمىز
آدى اسلام اولاي ايچيريگي همان ساسانلى زرتشتى دىني اولسون، بيزلر كولتورجه هانسى
يۇنده اينكيشاف ائتميشيك.

-قرآن «قلم و يازيلانلارا» آند ايچير (قلم سورهسى)، دىني اؤندرلر، قرانين دئديگي قلمى، نه
زامان ايشلهده جكلر، اگر قرار اولاي عاييله ايچي جينسى ايلشكيلر سونوجو اولان اوشاقلار، زناليق
ساييلمايا، پس اسلام دىني اؤندرلرينين گؤروي نهدير؟.

-البتده بورادا آماج زرتشتيلره ساواش آچماق دئيل، البتده كي اونلار اؤلكه ياسالاري
چرچيوه سينده و اينسانليغا هايقيري اولماديغي حالدا اؤز گله نكلرينه اويمالارينين هئچ كسه
دخلى يوخدور، اما مسلمانلار و اؤزليكله دىني اؤندرلر وار گوجلريله هم دىني جهتن و هم
بيليمسل جهتن بوجور پوزوقلوقلاري ايفشا ائتمه لري گره كير نه اينكي اونلارين اوره گينه
توخونولماسين ديه هر تور ياسالاريني توجيه ائسينلر.

-داها ايلگينج شئ بورادادير مطهري و طباطبايي كيمي ساسانلى كولتورونون حئيرانلارينين بو
سؤزلرينه رغما، بوتون زرتشتى دين اؤندرلري، اؤز اسكي دينلرينين بوجور قايدالارينين نه قدر
گرچك ديشي اولماسينا وارديقلاريني گؤره رك، هر فرصته دانماغا بئله چاليشيرلار.
-عجيبدير كي اونلار دانماغا اصرار ائديرلر ولي فارس شيعه ليگي اونو تبليغ ائتمه يه، توجيه
ائتمه يه و حتى تدريجا اونلاري يورورلويه سالماغا چاليشيرلار نئجه كي صيغه ني دينين بير قانونو
كيمي اورتايا آتيرلار.

-داها چاربيجي بير شئيه ده اشاره اولونماليدير، يوخاريدا سؤيله نن شئيلر، اصلينده كاغاز اوستونه
گتيريلن و هامنين گؤزو اؤنونده اولان بؤلوملردير و بونلاردان چوخ پيسى و اسلام دين ايله
هئچ بير علاقه سي اولمايان قايدالار، اونلارين ايچينده و اؤزليكله دىني اوخوللاريندا و
حوزه لرينده يورورلوكده اولان ايشلرديلر، اونلار جينسى ايلشكيلرده هئچ بير اوصولا باغلي
اولمايلاق هر ايشه ال آتيرلار و بو ايشلرينين يانيندا عامي اينسانلاري آشاغلاما اوصوللاري،
اونلارين ايچينده ياقين اصللر كيمي ايشلنمكده و درس باشليقلاري كيمي اؤيره تيلمكده دير.

-جينسى قارقاشاليق بو كولتورون ان آچيق اؤزليكلريندendir، اونلار دانيشيقلاريندا و عمللرينده
جينسى مسائلي اؤنده توتارلار و اوزه له رك سؤيله يه بيليرم بو تفككوره كي آداملار، فرق ائتمز
دوست ويا دوشمنين قيزي و قاديندا اولسادا هاميسنا گؤز تيكرلر.

۲-۶-۱۱-اسکی فارسلا رین قادین و میللتر حاقیندا اینانجلاری

فارسچیلیق کولتورونون ان گؤرکملی نومایندهسی، فیردوسی دیر اونون اؤیره تیلری باشلیق اولاراق قیساجا بئیلهدیر.

۲-۶-۱۲-اسکی فارس کولتورونده قیز اوشاغی نین اؤلدورمه عنعنهسی

قیز اوشاقلارینی اؤلدورمک و آنادان اولارکن اونلارین باشین کسمک، فارس و بهدینی عنعنه لریندن ایدی (فارس راسیسمی بونو عربلره نيسبت وئر!). مهرباب شاه وقتی دوشونور، زال، رودابه نی سئویر بئيله دئیر:

قیز دونیا گلرکن دورمادان اونون باشی کسيلمه لیدیر^۱.
اؤلدورمه دیم، آتابابا عنعنه سینه اؤیمادیم و ایندی بئيله گونه دوشدوم^۲.

۲-۶-۱۳-قیز اوشاغی عایله نین باش آشاغیلینا سبب اولور

ساسانلی کولتورونده قیز اوشاغی عایله نین باش آشاغیلینا سبب اولور و قادینلارین چوخو یورد و عایله لرینه خایین ساییلیردیلا. و فردوسی بئيله اینانیرکی خوشبخت و یاخشی طالع لی اودورکی قیزی اولماسین.

بئيله دئدی: قیز هئچواخت اولماسین، او نژادین عیبی دی^۳.
هئچ ایشی قادین سؤزویله گؤرمه، قادین مصلحت وئرهبیلمز^۴.
وقتی فریدون اوغوللاری سلم، تور و ایرج اوچون یمن شاهی نین قیزلاریندان ائلچیلیک ائدیر او دئیر:

کاش هئچ واخت اولمایایدیم کی ارکک توخوموندان دیشی تولید اولوبدور^۵.

^۱ -مرا گفت چو دختر آمد پدید. بیاستش اندر زمان سر برید.

^۲ -نکشتم، بگشتم از راه نیا. کنون ساخت بر من چنین کیمیا.

^۳ -چنین دادپاسخ که دختر مباد. که از پرده عیب آورد بر نژاد.

^۴ -مکن هیچ کاری به فرمان زن. که هرگز نبینی زنی رای زن.

^۵ -بد از من که هرگز مبادم میان. که ماده شد از تخم نره کیان.

خوشبخت اودور کی قیزی اولماسین، قیزی اولان خوش طالع لی اولماز^۱.
وقتی منیژه عاشیق اولور دیرمانچی بیله دئیر:

هر کیمی اوغول عوضینه قیزی اولسا او مزاردا اولسا یئی دیر^۲.
-فیردوسی بیله اینایردی کی خوشبخت اودور کی کؤکوندن قیزی اولماسین و بیرینین قیزی
اولسا بدبخت سایلیر:

هر کیمین کی قیزی اولا تاجی دا اولسا پیس طالع لیدیر^۳.
(مقایسه ائدرسک، دده قورقوت دا قیزا باخیش فرقلیدیر، «بای بورا» قوم بؤیو کلریندن تانریدان
اوغلان ایسته ییر و بو حالدا «بای بیجان» بیر آیری قوم بؤیوگو هامیدان ایسته ییر بؤیوک
تانریدان اونا قیز ایسته سینلر).

۲-۶-۱۴-عایله عوضولرینین بیریر لریله یاخینلیق ائتمه سی

-پاکدینی ده خانواده انحطاطا چکیلیر، بیرسی، قیزیلا، آناسیلا و باجیسیلا یاخینلیق ائده بیلیر،
مثلا ساسانی شاهی اولاراق بهمن شاه اؤز قیزی هُمای لا یاخینلیق ائدیر:
آی کیمی گؤزل هُمای (شاه قیزی)، شاهدان بؤیلو اولدو^۴.

۲-۶-۱۵-فارس کولتورو و شاهنامه نین قادینلارا گنل باخیشی

فردوسی روستمین دیلیندن سودابه حاقیندا کاووسا دئیر:
بیر بؤیوگون کفن گئیمه سی قادین امرینده اولماسیندان اییی دیر^۵.
سیاوش قادینا اویاراق هئچ اولدو، بیر اییی قادین هله دوغولما ییدیر^۶.
قادین و اژدها هر ایکیسی ناپاک اولاراق یثره گوموله اییی دیر^۱.

^۱ -به اختر کس آن دان که دخترش نیست. چو دختر بود روشن اخترش نیست.

^۲ -کرا دختر آید به جای پسر. به از گور داماد ناید به در.

^۳ -که را از پس پرده دختر بود. اگر تاج دارد بد اختر بود.

^۴ -همای دلا فروز تابنده ماه. چنان بُد که آستن آمد ز شاه.

^۵ -کسی که بود مهتر انجمن. کفن بهتر اورا ز فرمان زن.

^۶ -سیاوش به گفتار زن شد به باد. خجسته زنی کو ز مادر نژاد.

قادینا تاپینماقدان ایته تاپین، بیرایت یوز یاخشی قادیندان اییی دیر.^۲
 قادینلار او جالمازلار چونکی همیشه یثیب یاتماقدادیلار.^۳
 قادینین اوره گی دئو یثریدیر و فقط دانیشماق بیلرلر.^۴
 قادین قوخوسوندان توک آغارار و اومودسوز اولار.^۵
 کاش ازلدن کیشیلیک سویو اولماییدی. اگر کیشی سن قادیندان دانیشما.^۶
 قادین یالنیز خوشلوق اوچوندور و او دادا چاتماز.^۷
 قادین اولدو قوردا وئرین، او ضعیف و آیر آپاراندیر.^۸
 ایسته سن خوار اولمایاسان قادین یانیندا سرین دئمه.^۹
 قادینین آلامتاسی، قورد، آصلان و اژدهادان بؤیوکدور.^{۱۰}

فارسچیلارهرزمان قادینا خور باخیلار و اونون کرامتینه توخوناراق اونو آشاغیلاماغا چالیشیلار، کلینی فارسچیلارین پیغمبری اولاراق فروع کافی ده یازیر: بیری کنیزی عاریه اوچون قارداشینا وئریب سونرادا گئری قایتاراییلیر^{۱۱}، بیله حدیثلرده فارس شیعه‌لیگی قادینا ان بالاجا اینسانی دیر وئرمه مکده دیر و گرچکدن کلینی آتابابالارینا عایید ساسانلی دینی اولگو

1- زن و اژدها، هر دو در خاک به. جهان پاک از این هر دو ناپاک به.

2- زنان را ستایی سگان را ستای. که یک سگ به از صد زن فارسی.

3- زنان را از آن نام ناید بلند. که پیوسته در خوردن و خفتند.

4- دل زن همان دیو را هست جای. ز گفتار باشند جوینده رای.

5- ز بوی زنان موی گردد سپید. سپیدی کند زین جهان نا امید.

6- نه در ابتدا بودی آب منی. اگر مردی از سر بدر کن زنی.

7- زن خوب رخ، رامش افزای و بس. کی زن باشد از فریاد رس.

8- چون زن زاد دختردهیدش به گرگ. که نامش ضعیف است و ننگش بزرگ.

9- چو خواهی که خواری نیاری به روی. به پیش زنان راز هر گزنگوی.

10- فریب زن جادو و گرگ و شیر. فزونست از اژدهای دلیر.

11

- جایز است که کنیز را به عنوان عاریه به برادر داد تا با او مجامعت کند سپس به او برگرداند.^۲
 فروع کافی ج ۵ / ص ۴۷۰

گوتوروبدور. البته کلینی نین یازدیقلاری قادینلار حاقدا او قدر مستهجن دیرکی اینسان اونلاری یازماماغی ترجیح وئریر.

(دده قورقود کیتابیندا دیرسه خانین اوشاغی اولمادیغی اوچون بیرقوناقلیقدا آشاغیلانیر، ولی او بونو قادینی نین بوینونا آتمیر و اونونلا مشورت ائدیر و اونون مصلحت ایله یولو بیله تاپیر، اوشاغی اولسون دییه آجلارین قارنین دویورسون و بورجلولارین بورجونو اؤده سین و بیله لیکله هم اینسانی بیر ایش گؤرور و هم اوشاق صاحبی اولور).

۲-۶-۱۶- شاهنامه ده تورک دوشمنچیلیغی

تورک نژاد هورموزدان دانیشما، زمانه ده اولماسین بو نژاد^۱.
خاقان نژاد و کؤتو سویلودور و بوی بوخونو آناسی کیمیدیر^۲.
دئدی ای تورک نژاد بهرام، قان تۆکمکله سن شاد اولمازسان^۳.
سن خاقان نژادسان نه کیقباد نژاد، کی کسرا سنه تاج قویدو^۴.
او پیس طینتلی و دئودن اولان تورکدور و آتالارینی بیله بیلمز لر^۵.
او تورکون کؤکو کؤتودور، ایرقی بدنی پیس دیر^۶.
بدذات تورکون بدنین جانسیز، قانییلا داشی مرجان ائده رم^۷.
بوندان سونرا او کؤتو تورک دن سوروشون، ای جهنم اوزلو و جنت دن اوزاق اولان^۸.
سن نه کیشی سن سنین آدین و ایرقین نَدیر؟. سنی دوغان گرک سنه آغلا سین^۹.

1- سخن بس کن از هر مز ترک زاد. که اندر زمانه مباد این نژاد.

2- که خاقان نژاد است و بد گوهر است. به بالا و دیدار چون مادر است.

3- بدو گفت بهرام، ای ترک زاد. به خون ریختن تا نباشی تو شاد.

4- تو خاقان نژادی نه از کیقباد. که کسری ترا تاج بر سر نهاد.

5- بُود ترک بدطینت و دیوزاد. که نام پدرشان ندارند یاد.

6- که آن ترک بدریشه و ریمن است. که هم بد نژاد است و هم بد تن است.

7- تن ترک بدذات بی جان کنم. زخونش دل سنگ مرجان کنم.

8- از آن پس پرسید، از آن ترک زشت. که ای دوزخی روی دور از بهشت.

9- چه مردی و نام و نژاد تو چیست؟. که زاینده را بر تو باید گریست.

۲-۶-۱۷-عرب دوشمنچیلیغی

(بنزر سؤزلری بلوچ، کورد، گیلک، دیلم، هند لیلر اوچون ده گؤرمک اولار).

عرب هر کیم اولسا شیطان دی و منه دوشمندیر.^۱

دوه سوتو و کرتنکله ییین عرب، ایشی بیر یئره یئتیریب کی.^۲

شاهلیق ادعا ائدیر، توپوروم سنه ای فلک.^۳

فارس شیعه لیگی هم دیل و هم دین لاحاظیندان بیر پارادوکس ایچینده دیر، فارسجانین ۷۰٪ عرب و ۲۰٪ تورک دیلیندن آلینمیشدیر، بونا رغما فارسچیلار ان بؤیوک دوشمنچیلیغی عرب و تورک دیلرینین علثیه اینه بسله ییرلر، آیریجا دینلرینی، اصیل ایسلام دینی کیمی تانیتدیران و اصلینده مسلمانلارین اکثریتینین علثیه اینه اولاراق مجبورا بؤیوک ائنرژی صرف ائدیرلر بلکه یالانچی ناغیل، حدیث و افسانه لرله دینلرینین دوغرولوغونو ثابت ائتسینلر و گرچکدن اؤز آماجلارینی دا دوغرودان دوغرویا بیلدیکلری اوچون و قرانا و ایسلاما اینامادیقلاری اوچون اونون ایچینی بوشالتماغا چالیشیرلار.

فارس شیعه لیگینین یاراتدیغی ایمام زاماندا، مجوسی لره تای عرب دوشمنیدیر او گلدیگینده بوتون عربلری قیلیجدان گنچیره جکدیر، بو حاقدان سونراکی بؤلوملرده بیلگی وئریله جکدی.

۲-۶-۱۸-اسکی فارس کولتورونده (شاهنامه ده) اسلام قارشینلیغی سؤزلر

وقتی تخت له منبر بیر اولا هامی بوبکر و عمر اولار.^۴

دوزلوک و ایلقار بیلمز لر و ایریلیک و اسکیکلیک اییی اولور.^۵

ایرانلیلارا آغلادیم ساسانلیلارا سیزلادیم.^۶

نجه اولدو او تخت و عدالت، حثیف او عظمت.^۱

^۱ -عرب هر که باشد به من دشمن است. کژ اندیش و بد خوی و اهریمن است.

^۲ -ز شیر شتر خوردن و سوسمار. عرب رابه جایی رسیده است کار.

^۳ -که فر کیانی کند آرزو. تفوبر تو ای چرخ گردون تفو.

^۴ -چو با تخت منبر برابر شود. همه نام «بوبکر» و «عمر» شود.

^۵ -ز پیمان بگردند و از راستی. گرامی شود کژی و کاستی.

^۶ -به ایرانیان زار و گریان شدم. ز ساسانیان نیز بریان شدم.

بوندان سونرا عربلردن زیان گله رک طالعیمیز پیس اولوب.^۲
 بیزیم یولوموزیاخجی اولار و عاغیللی بیزیم دینیمیزه ایراد توتاماز.^۳
 گنتمیش سویو آرخا قایتاراریق. بلکه آیریمیزی یئیندن تاپاق.^۴
 (ایلقینج بودور فارسچیلار همیشه دؤنگوسللیگه و تاریخین تکرارینا اینانیرلار و بوتون میللتلر
 آراسیندا «گندن سو داها بیرده او آرخا قایتماز» اتا سؤزونون ترسینه دئییرلر همان سویو آرخا
 قایتاراریق؛ بو حاقدا هئرمئوتیک بؤلومونده «۱۰-۱ و ۱۰-۳-۴» آچیقلاما وئره جه ییک).

۲-۷- ساسانلی فارس حاکمیتی و اونون میراثی

-فارسچیلار ساسانلیلاردان یاد ائده رک ائله دانیشرلار گویا ساسانیلردن، فارس دیلینده بؤیوک
 فرهنگ میراث قالمیشدیر، ساسانیلرین حاققیندا نئجه اونملی موضوع یا اشاره اولونور:
 بؤلگه تاریخینده یعنی بوتون اورتادوغو دا، ان گئری قالمیش و کولتورل لاحاظدان ان کؤتو و
 غیر اینسانی دیرلره مالیک اولان حوکومت، یالنیز و یالنیز فارسلا عایید اولان ساسانیلر دی.
 -بو حوکومت ۴۰۰ ایللیک حوکومتینده حتی بیر دانا بئله عالیم، دانیشمند و بیلگین دونیا یا تقدیم
 ائتمه میشدیر، (ایسلام سونراسی، ساسانلیلار حاققیندا دئییلن افسانوی شخصلر، تاریخی سندلردن
 یوخسوندورلار و یالانچی شخصیتلردن باشقا هئچ بیر شئی دئییلدیر، (بونو نظرده آلین : یونان،
 مصر سومر و ایلام کیمی تمدنلرین بیلگینلریندن یوزلرجه یازیلی بلگه لر قالیبدیر).
 -بو حوکومت دن حتی معمولی مسائل حاقدا بیردانا بئله مدرک، داشیازی و هنری اثر قالماییدیر
 حالبوکی مینلر ایل اونلاردان اؤنجه یاشایان اؤرارتولاردان ۴۰۰ دن چوخ داش یازی قالیبدیر، و
 ۳۰۰۰ ایل اونلاردان اؤنجه یاشایان سومرلر و ایلاملاردان یوزمینلرجه یازیت قالیبدیر.
 -بو حوکومت ساواد و علمی ائییتیم لاحاظیندان ان کؤتو حالدا ایدی، و هئچ جوره خط و
 کیتابتلری اولمایارق ان وحشی حالدا یاشاییردیلار و دئمک اولار میلته فلاکتدن باشقا هئچ
 میراث بوراخمامیشدیلار. بو حوکومت هئچ جوره یئنی بیر شئی دونیا یا سونمامیشدی.

^۱ -دریغ آن سروتاج و آن تخت و داد. دریغ آن بزرگی و فر و نژاد.

^۲ -کزین پس شکست آید از تازیان. ستاره نگرده مگر بر زیان.

^۳ -شودمردمی کیش و آئین ما. نگیرد خرد خرده بردین ما.

^۴ -بیاریم آن آب رفته به جوی. مگر زان بیاییم باز آبروی.

-بو حکومت دین جهتدن ان کثیف و گثری قالمیش و تحریف اولونموش دینه مالیک ایدی. خسرو پرویز باجیسین و آناسین اؤزونه آرواد ائدیر، بو وضعیت بوتون ساسانی بؤیوکلرینین ایچینده وار ایدی، قادین آلیب ساتماق، اجاره وئرمک، اونلارین گونلوک کولتورلری ایدی، شاه سارایی آداملاری حاقدا یازیلیر: «او قدر جنایت ائدیب شاهزاده لری اؤلدورورلر کی شاه اؤلندن سونرا حتی ان اوزاق اقبالاردان بیر نفر شاهزاده تاپایلیمیرلر شاه ائده لر.»

-ساسانیلار دؤرو قولچولوق (برده دارلیق) ان کؤتو و غیر اینسانی وضعیتده ایدی، میلته آغیر وئرگی باغلاماقلا اونلارین قانینی سوؤروردولار، فقر و فلاکت بیر طرفدن و حکومت قولدورلوغو آیری طرفدن میلته، بؤیوک یوخسوللوغا سورتله یه رک، بیر سیرا خاص دینلرین ظهورنا سبب اولوردو، بو دینلرده نچه کیشی اوچون، اورتاق قادین تکلیفی وئرلیردی.

-دئمک اولار اگر ایسلام دینی او دؤنم گلمه سییدی ساسانیلار، نسل لاحاظیندان ان کؤتو دورومدا اولاراق دوغال خسته لیکلره سوروتله نه بیلیردیلر.

بو سببلردن دولایی، ایسلام دینی چوخ راحتلیقلا و ۱۰-۲۰ ایل عرضینده بؤلگه خالقلاری طرفیندن بنیمسندی و خالقلارین کؤمکیله، ساسانیلار امپراتورلولوغو پهلویلر کیمی کول اولوب تاریخدن سیلیندیلر. و او امپراتورلوغو تشکیل وئرن قوملار سونرالاردا اوزون مدّته ائلیه بیلمه دیلر مونا سبب بیر حکومت قورسونلار، بو وضعیتین ندنی نی بو حکومتی تشکیل وئرن قوملارین انحطاطا چکیلمیش کولتورونون کو کونده گؤرمه لی بیک.

ساسانی شاهی اینجی شاپور بیر داشیازی سیندا بو حکومتین اینسانی دیرلرینی آچیقجا گؤز اؤنونه قویماقدادیر (غیاث آبادی).^۱

داش یازیدا شاپور آتا مینه رک بیر کیشی آتین آلتیندا ازیلیر و بیر عیده ده اونا یالوارماقدادیلار، نقش روستم داشیازیسیندا بو اینسانلارین ائولرینین اودا چکیلمه سیندن سؤز آچیلیمیشدیر.

بخشی از سنگ‌نگاره غلبه شاپور یکم ساسانی بر کیلیکیه، تنگ چوگان

سپاهیان سواره نظام شاپور در پشت سر او ایستاده‌اند. مردی در زیر سم اسب او لگدمال شده و مرد دیگری در حال تضرع و استغاثه است. دیگران در حال حمل و تسلیم غنایم جنگی به شاپور هستند. شاپور در کتیبه خود در نقش‌رستم از به آتش کشیدن خانه همین مردم یاد کرده است.

1

۲-۸- شیعہ لیگین فارسلاز اوچون جلب انڈیجی طرفلری

- شعوبی حرکاتیندا قیسادا اولموش اولاراق بو حاقدادا آچیقلامالار وئرمیشدیک بورادا نصیب بگین مقاله سیندن یارارلاناراق بعضی کونولارا اشاه اولونور.

- شیعہ لیگین فارسلاز اوچون جلب انڈیجی اولماسی بیریرینی تاماملایان بیر نئچه عامیلله ایضاح اندیله بیلر. هر شئیدن اؤنجه، خیلافت، ساسانلی ایمپئریاسینی ساواشلا آلمیش؛ دین اؤیره تیلرینه رغما عملده، اُموی حاکیمیتی (۶۶۱-۷۵۰) عربلر اوچون اوستونلوک ساغلا بوردی، عرب سیاسی موحیطینده یارانمیش بو موخالیفتچی سیاسی جریان (شیعه لیک) ساسانی دؤولتی نین وارینی اولاراق، شعورونو و غرورونو داشییان فارسچیلیغین ایشینه یارامیشدیر. شیعہ لیگین اؤزونده ظاهرده حاقسیزلیغا قارشى و اصلینده قران و پیغمبر عایله سینه قارشى، موباریزه یه چاغیریشلارین گوجلو اولماسی اونون سوئراکی دؤورلرده عرب حاکیمیتی و حاکیم کولتورونه موقاویمت حرکاتلارینین ایدئا منبعینه چئوریلمه سینی شرطلندیرمیشدیر.

- فارسلازی و فارسچیلاری جلب ائدن خصوصیتلردن بیرسی شیعہ لیگین، تانریساللاشدیرما تفککور دور، بو تفککور اونلارین اسکی ساسانلی دینلریله باغداشیردی، بو تفککوره گؤره اؤندرلر تانری طرفیندن منسوب اولور و خالقین چوغونلوق مسئلهسی اونمین الدن وئیر. و آیریجا اونون ساسانی گله نگینه تاي موروثی سیستمده مئهدی (میسیاسیدیر) دوکتوریندیر.

- فارس آریستوکراتیاسینین شیعہ لیگه مئیلنمه سینین باشقا بیر سببی (قوندارما بیر افسانه و حدیث اوزه رینه)، ح. علی نین اوغلو ح. حسینین ساسانی شاهی یزدگرد «ین قیزی ایله ائولنمه سی فاکتینی گؤستر مک اولار. فارسلاز ح. علی (دولایسییله پیغمبر) نسلی نین داوامچیلاریندا هم ده فارس قانی داشیدیقلازی ایله فخر ائتمیشلر. شیعہ لرین قبول ائتمه دیکلری اوچ سئچیلیمیش خلیفدن ان چوخ عؤمره نیفرتلری اولماسی، ساسانی دؤولتی نین محض عؤمر طرفیندن ایشغال اندیلمه سی ایله ایضاح اندیلیلر. [یالان افسانه اولاراق امام حسین و یزدگردین قیزینین ائولنمه سی حاقدادا ۲-۶ بؤلومده ایضاحات وئریلیدی].

- اینگیلیس عالمی ادوارد براون (Edward Browne) یازیر کی، «فارسلازین، عؤمر ابن خطابا دوشمن کسيلمه لرینین اساس سببی اونون علی و فاطیمه نین حاقلارینی غصب ائتمه سی دئیل، عکسینه، ایرانی ایشغال ائتمه سی و ساسانی حاکیمیتینه سوئ قویماسیدیر.»

-شيعه ليكده ايرثيليگين اونه چكيلمه سي ساساني دؤولتچيلىك تاريخينده حاكيميت ديشيكليگي نين ارثيلىك پرينسيپينه اوغون اولماسى ايله اوست-اوسته دوشور. فارس دؤولتچيلىك تاريخينده كاريزماتيگ (بويوله ييجي، ائتكى له ييجي)، گوجلو ليدئره سؤزسوز تابعچيلىك عنعنه سیده شيعه ليكده كى اياما سؤزسوز تابعچيلىك پرينسيپى ايله عثينيدير.

-بو سببلردن دولايى فارس آريستوكراتياسينين (سويلولارينين) اوزونو قوروما حيسى، عرب حاكيميتى زامانى شيعه ليگه صاحب چيخماغا، حتى نظرى جهتدن اونو داها دا اينكيشاف ائتدريمه يه تحريك ائتميشدير. سعيد نفيسى يازير: «ايرانليلارين (فارسلارين) عربلره قارشى موقاويمت تاريخينه ديقتله و عدالتلى ياناشميش اولساق، گوره ريگ، سوريه-كاشغر آراسى اراضيلرده يايلىميش بوتون فارسلا، بو قارار گلديلر گرگ ائيله بير ايناج سئچمه ليديلر بلكه، عربلر اونلارين قلبينه گيره بيلمه سينلر، اونلارين ديلينى، تفككورونو، ايرقيني و كولتورونو محو ائده بيلمه سينلر؛ باجاردىقلارى قدر ساواش مئيدانلاريندا اوزلرينى فدا ائتديلر؛ ايتى قىلىنجين و سراسا اؤخون تاثيرسيز اولدوغونو گوردوكده باشقا يولو سئچديلر و خيلافتين اساسلاريني دارماداغين ائتديلر؛ اونلارين (فارسلارين) بير حيصه سي عباسى حاكيميتىنى احاطه ائديب ساسانى ساراينين طنطنه سيني و عننه سيني اورا گتيرديلر، اونلارين باشقا بير حيصه سي اوجقارلارداكى خالقى عصيانا چاغيردى؛ معتزله لر، خواريجلر، شعوبيه لر، صوفيلر، اسماعيليلر، گرماتيلر، زيديلر، جعفريلر هره سي اوز نؤوبه سينده عربلرين اطرافىنى ساريب، عؤمر بن خطاب ين اولكه سي و خالقى اطرافيندا چكديگى و سارسيلماز سايدىغى ديوارى دئشديلر.»

-سلجوقلۇلاردان سوتراكى تورك حاكيميتى زامانى دا فارس آريستوكراتياسى آشاغى-يۇخارى عثينى تاكتيكى يوروتموش، شيعه ليگه اوزونون ميللى وارليغينين قورويوجوسو كيمي باخميشدير. تورك اوقيانوسوندا اريمه مك اوچون فارسلا شيعه ليگه ساريلىميشلار.

-اونلو شرق بيلمجيسى (شرقشوناس) ولاديمير مينورسكى يازير كى، شيعه ليك اولماسايدى فارسلا «تورك هوجوملارينين دالغالارى آلتيندا بوغولوب گئردى.

-وجد كاراكتئرى داشيان بو يئنى دين، مركزى حاكيميتىن گوجلنديريلمه سينه يارديم ائئدى. ديگر ياندان، اساسيندا ايران (فارس) ميللتچيلىگى ايله هئچ بير علاقه سي اولمايان بو يئنى دوكتئين ايرانليلارين (فارسلارين) موجرد ايسلاميت ايچينده، داها دوغروسو، گئرچكلر باخميندان تورك اوقيانوسو ايچينده اريمه سينه قارشى قويم حاققيني تامين ائدن بير آدا

وظیفه سی گوردو.» تاریخین پارادوکسو اوندادیرکی، فارسلاری بو اوقیانوسدا اریمکدن خلاص ائدتلر ائله تورکلرین (قیزیلباش تره که مه لری، و صفویلرین) اوزو اولدو.

-ایران و غرب مولیفلری حاقلی اولاراق صفویلر دؤولتی نین یارانماسینی ایران ایمپریاسینین برپاسی دؤورو حساب ائدیرلر. رسمی ایران تاریخچیلیگینده صفویلردن اولکی آغقویونلو، قارقویونلو و باشقا دؤولتلر بیر قایدا اولاراق ایران دؤولتچیلیگینه یاد حادیتیه سایلماقدادیر. ایران تاریخچیلیگی نین صفویلره سئوگیسی، تکجه ساسانی دؤولتچیلیک سیستمینی برپا ائتمه سی ایله باغلی دئییل، هم ده اوتون ایندیکی تئوکراتیک رژیم اوچون دؤولت مؤدئلی اولماسی ایله ایضاح ائدیلمه لیدیر.

-بو سؤزلردن نتیجه، مذهب دیشیکلیگینه چاغیریش اولاراق قبول ائدیلمه مه لیدیر. مذهب، صفویلردن اؤنجه اولدوغو کیمی هر بیر موسلمانین شخصی سئچیمی اولمالیدیر. منطیقین یولو: مذهب آیریلیغی سیاسیلشدیریلمه مه لی، سیاسته آلت ائدیلمه مه لیدیر. مذهبین سیاسته آلت ائدیلمه سی کئچمیشده ده، ایندیده فارس ایرقچیلیغی نین ایشینه یارامیش، آذربایجان تورکونون اوزونو تانیماسینا، دوغرو-دوزگون یول توتماسینا مانع اولموشدور.

پان-ایرانیزمین فیکیر بابالاریندان اولان و اوزونو فارس کؤکنلی بیلن میرزه فتحعلی آخوندزاده نین اثرلرینده صفویه یه حیرانلیق حاکیمدیر. او، مثلاً، یازیردی: «ایسلامیتدن قباقلکی ایران قؤومونون علامتی جمشید تاختی، ایستخر قالاسی کیمی قدیم پادشاهلارین آثاریدیر. ایسلامیتدن سوتراکی ان مشهور آثاردان بیری ایسه صفویه پادشاهلاریدیرکی، اثنا عشری لیک [شیعه لیک] مذهبنه ایراندا رواج وئریب، اوتون موختلیف طایفالارینی واحید میللت حالیندا نیظاما سالمیشلار و ایرانین آیریجا، مستقیل دؤولت اولماسینا سبب اولموشلار.» (میرزه فتحعلی آخوندزاده، اثرلری، ۲ جیلد، باکی: شرق-قرب، ۲۰۰۵، ص. ۱۵۸).

-بو بؤلومون سونوندا اؤنملی بیر نوکته یه وورقو یاپمالی ییق: ایسلامیتین ایلك چاغلاریندان دانیشارکن بو عیبارتی ایشلتمک دوغرو اولسادا، ایندیکی چاغدا «فارسلار اوچون شیعه لیگین جلب ائدیجی طرفی» یانلیش بیر اصطیلاح گورونمکده دیر، داها دوغروسو، شیعه لیک اصلینده فارسچیلیغین چکیردک نوقطه سی سایلماقدادیر. و شیعه لیک دئدیگیمیزده فارس شیعه لیگی یندن باشقا شیعه لیک دن سؤز ائتمک آنلامسیر بیر شئیدیر، بو حاقدان چکیردک تئورسی بؤلومونده یئترینجه بیلگی وئریلمکده دیر.

-بیلیریک کی بو دینین اصلی دیلی فارس دیلیدیر و ایلگینج بورادادی یئنی فارسچیلار اسکى دینلرینه تاي، همان اسکى فارسجانی، یعنی فیردوسی دیلینی بنیمسه یه رک اونو بو میللته تحمیل ائتمکده دیرلر، یعنی اسکى فارسجا دیلیده، اسکى ساسانی دینینه تاي مین ایلدن چو خودور کی ان اوفاق دیشیمه اوغراماییدیر، میثال اوچون دئیلمه لیدیر، هر اینگیلیسجه دیل اویرنجی سی یئنی متلری راحتلیقلا اوخویارکن، مثلا شکسپیرین ۵۰ ایل بوندان قاباقجی ترجمه لرینی اوخوماق ایسته سه چوخ چتینلیک چکر و زامانیمزا یاخین ترجمه لری داها راحتلیقلا اوخویابیلیر، دئمک کی بو دیل حتی گئچمیش اللی ایلده ده بؤیوک دیشیمه اوغراییدیر بو دوروم تورکجه و حتی عربجه ده ده، بئله دیر بیر اینسان اگر اللی ایل بوندان اؤنجه کی بیر تورک یازیسینی گؤتورورسه، ایندیکی یازیلارا نسبت داها چتینلیکله اوخویابیلیر، حالبوکی ایندی هر فارس دیلینی بیلن، ایندیکی بیر فارس متینی همان راحتلیقلا اوخویابیلیر کی فیردوسی نین شعرلرینی اوخویابیلیر، دئمک اسکى فارس دیلی گئچمیش مین ایلده ان بالاجا دیشیمه اوغراماییدیر البته گئری قالمیش فارس آیدینلاری بونا ایفتیخار ائدرلر چونکی اونلار اینکیشاف و گلشیمه نی اصلا دوشونمز. و هر جور دیل اینکیشافینادا وارگو جلریله قارشى چیخارلار، بو وضعیت عئنا دین و سیاست حاققیندادا گئچرلیدیر ظاهری دیشمه لره باخمایاراق فارس شیعه لیگی حاقدا ساسانلی زامانینا نسبت هئچ بیر دیشیکلیک گؤرونمور و تاریخی حادیته لری اوخودوقدا بونو آچیق آیدین گؤرمک اولور.

-بونلاری دئمکدن آماج بودورکی بو کولتوره و بوجور دورقونلوغا اینانانلارین مطمئنا دوشونجه لریده بئله دورقونلوق دوروموندادیر و بئله دوشونن آداملار هر هانسی بیر موضوع حاققیندادا بئله دوشونه جکدیلر و عملا بیر فیکیر دونوقلوغوندا تاخیلیب قالماقدادیلار.

۲-۹-فارس شیعہ لیگی اصلینده مجوسی شیعہ سی دی

فارس شیعہ لیگی اصلینده مجوسی شیعہ لیگی اولمالیدی، اونلار آچیقجا دئمه سه لرده حدیثلرینده بونون اشارت لرین وئریرلر، بو حاقدا بیر سیرا حدیثلر داها آیدینلادیجی اولایلیر، بو بؤلومده گتیریلن سؤزلر، بو کیتابین مختلیف قیسمت لرینده، قاینقلاریلا بیرلیکده وئرلمیشدی. شعوبیلر و اصلی آدیلا دئسک «فارس شیعہ لیگی» ایسلامین باشلانقیجیندان بری، ایکی مشخص قروپا آیریلیرلار، بیر قروپ آتابابالارینین دینی و کولتورل قایدانولارینی یعنی مجوسیلیک دینی اصوللارینی، داستان، شعر و زندیق کیتابلاری شکلینده بیر یئره توپلایلیرلار، و آیری طرفنده اونلارین ایسلام دونیاسیندا گنچرسیزلیگینی دوشونه رک آیری بیر قروپ همان ملزمه لری قوتساللاشدیرماق ایسته ییرلر، بو قروپ اونلاری ایسلام آدینا و حدیث شکلینده قوتساللاشدیریدی، مجوسی دینینده اولان، قالدین آلوترچیلیگی قایدالاری، یؤنه تیم اوصوللاری و ضد ایسلامی تفککورو، کلینی لر طرفیندن فارس شیعہ لیگی آدیلا ایسلاما یایشدیریلدی و توپلوم ایچینده یاییلماغا باشلانیددی، اؤزللیکله بو مسئلهیه دیقت ائتمک لازیمدیر او دؤنم صیغه، مجوسی فارس خالق ایچینده یاقین بیر گله نک ایدی

فجرالسلام یازیر (صفحه ۲۷۶-۲۷۸) : تشیع (ح. علی اوچون) ایرانلیلارین (فارسلارین) ایسلاما گیرمه سیندن اؤنجه باشلانیر، و گتتدیکجه ح. عثمانا انتقادلارلا بؤیودو، بو ایش اوچون ح. علی او بیرلردن داها چوخ بیه نیلیردی، چونکی ح. علی ایکی جهتن اویقون گؤرسه نیردی، بیر طرفدن ح. پیغمبرله قوه مولوغو وارایدی و آیریجا یئته نکلی ایدی، آما تشیع، یهود و نصارا و مجوسی لرین ایسلاما گیرمه سییله آیری رنگ تاپدی و هر قروپ، تشیع مذهبینی، اؤز دینلرینین قالیلارینا سالماق ایسته ییردی، یهودیلر اونا یهودی رنگی وئریدیلر، مسیحیلرده اؤز دینلرینین رنگینه سالماق ایسته ییردی، آما اونون اطرافیندا فارس ایرقی داها چوخ اویدو و گتتدیکجه اونلارین کولتور و اسکی دینلرینین رنگی، اؤز گهلردن داها چوخ شیعہ مذهبنه تاثیر ائتدی و سونوندا تام بیر فارس دینی رنگینی آلدی. فارس شیعہ لیگینده چوخلو حدیثلرده، آچیق آیدین مجوسی گله نک لریندن و مجوسی شخصیتلردن سؤز گنڈیرو بیه نیلیر و آیریجا قوندارما حدیثلرله ایماملاری، مجوسیلرین قانینا باغلایلیرلار:

فارسچیلارین ایمام زامانی گلدیگینده مجوسی شاهی خسرو پرویز کسرا^{نی} جهنمدن نجات وئریر و جنتته گؤنده ره جک و عربلری اؤلدوره جک، بو حدیثده آچیق آیدین ایسلام اوردوسو

طرفیندن یئنیلگییه اوغرایان ان قدار و کافر مجوسی شاهی فارسچیلارین یاراتدیغی ایمام زامانی نین لوطف ایله جتته گیریر و عربلر کافر ساییلاراق ایمام زامان طرفیندن اؤلدورولور. ایلگینج بودور ایمام زامانین ۱۸۲ آدی واردی و او آدلارین بیری «خسرو مجوس» دئییلیدی. فارسچیلار مجوسی موغلار سایقیندا قرانی سیرلی بیلرلر و آماجلاری اونو ماللارلا اؤزگو ائدیپ چیخار ساغلاماقدی.

علامه مجلسی نین، ح. عؤمر، یزدگردین قیزی شهربانو و ح. علی و ح. حسین حاققیندا جعل ائتدیگی ناغیل کیمی حدیثلر، اونلارین مجوسیلیگه اولان ایلگی و علاقه لرینی گؤسته ریر. هیجری ۴۰ونجو یوزیله کیمی تاریخده شهربانو آدی ثبت اولماییدی، یزدگردین ائله بیر قیزی یوخویدو، ساسانلی اسیرلرین ایچینده ائله بیر قیز آدی یازیلمایدی و کربلادا اسیر اولانلارین ایچینده بئله بیر شخصین آدی آپاریلمایدی.

شهربانو آدی ایلک دفعه «هبائر الدرجات» (محمد بن حسن صفار قمی، اؤلوم ایلی ۲۹۰ ق) کیتابندا گلیب و سونرادا کلینی بو داستانی فارس شیعه لیگینه یارارلی گؤرور و اونا قول بوداق وئررک اصول کافی (ج ۲، ص ۳۶۹) کیتابندا یازیر، روایت ده بئله یازیر: یزدگردین قیزی اسیر اولور ح. عؤمرین یانینا گتیریرلر، قیز اوزونو توتاراق دئیر «وای هرمز"ون توفاعی داغیلدی»، ح. عؤمر اونون دیلین بیلمه یه رک دئیر بو شخص منه سؤیوش ائتدی، ح. علی بویورور ای عؤمر سنین حاققین یوخدو اونا بیر سؤز دیه سن، سنه گرک بو قیزا غنیمت کیمی سئچیم حاققی وئر سن، قیز ایمام حسیننی سئچیر و ح. علی اونو ایمام حسینین نیکاحینا گتیریر، و علی بن الحسین آنادان اولور و اونا ابن الخیرتین (ایکی سئچکینین اوغلو یعنی عربلردن بنی هاشم و فارس لاردان ساسانلی سولاله سی) دئیرلر.

بو روایت هم سند و هم متن جهتیندن ایشکالیدی، راوی لری ابراهیم بن اسحاق احمری نهاوندی و عؤمر بن شمر، «علم الرجال شیعه» ده کذاب، جعل شخصلر تانییلار (آیت الله خویی، معجم رجال الحدیث، ج ۱، ص ۲۰۲ و ج ۱۳، ص ۱۰۶).

آیریجا شهربانو ایمام حسنله ائولنمیر چونکی اونون اوغوللاری ایمام دئییلدی و ایمام حسینله ائولنمیر چونکی اونونو نسلیندن گلنلر ایمام اولوبلار. بو روایت گوره ایمام حسین ح. عؤمر زامانی ۱۵ یاشیندا شهربانو ایله ائوله نییدی، حالبوکی ایمام حسین ح. عثمان زامانی ائولنمیشدی.

علامه نوری طبرسی یازدیغی « النجم الثاقب فی احوال الامام الحجه الغائب » کیتابیندا ایمام زامان"ین ۴۷ینجی لقبین «خسرو مجوسی» دئییدیر. دئمک اولار علامه مجلسی آچیق آیدین فارس شیعه لیگینی مجوسی حؤکمدارینا باغلاماق ایسته ییر و فارسچیلارین ایمام زامانی اصلینده ساسانی حاکیمی یزدگردین توروئلاریندان سایلماقدادیر. بو گله نه یی علامه مجلسی پرده پالازسیز، فارسچیلیقلا عئینلشدیریدیر.

علامه مجلسی بحارالانوار دا نقل ائدیر : فارسلا قادیسیه یئنیلگی سیندن سونرا یزدگرد"ه خبر وئریلر کی رستم یئیلدی و عربلر اوستون اولدولار و فارس قوشونوندان اللی مین نفر هلاک اولدو، یزدگرد عایله سیله قاچماغا حاضر لاشدی، او ایوان دان چیخارکن قاپیسین آستاناسیندا دوردو و دئدی: «ای ایوان من سندن آیریلیرام اما بیر گون اوغوللاریمین بیریله سنه قایداجاغام». سلیمان دیلمی دئیر: ابو عبدالله"ین یانینا گئتدیم و بو حاقدا اوندان سوروشدوم: یزدگرد"ین بو سؤزو «من بیر گون اوغوللاریمین بیریله سنه قایداجاغام» نه آنلامدادیر؟، دئدی: صاحب الزمان، منیم اوغوللاریمدان، یزدگرد"ین توروئلارینداندیر.

ابراهیم نعمانی الغیبه کیتابیندا یازیر: ابی عبدالله"دان نقل اولونوبدور : «هر زامان ایمام زامان ظهور ائده عربلرله و قریش له یالینیز قیلینجلا قارشیشا جاقدیر»، آیری یئرده دئیر «ایمام زامان، عربلرین ۷۰ قبیله سینی دارماداغین ائده جکدیر».

بو تور حدیثلر نیشان وئریر فارس شیعه لیگی مجوسی دینی اساسلاری اوزه رینده قورولوبدو و بو دینه یزدگردی شیعه سی ویا مجوسی شیعه سی دئمه ییمیز داها اویقون اولمالیدی.

مجوسی شیعه لیگینین اساسلاری ۶ینجی فصل ده آچیقلا نیشدی بیر مجوسی شیعه لیگینه اینانان بو کؤتولو کدن قورتولماق اوچون، دئیلن تملردن آریمالیدی، مجوسی تقیه سی و یالان دانیشماق، دوشمنچیلیق تورتتمک، تانریا شریک یاراتماق و قادین آلوتراچیلیگینه اینانماق، بو کؤتولو کلرین باشیندادیر. بیر اینسان ذهنیتینده و داورانیشلاریندا بونلاردان قورتولورسا، دوزگون ایسلامیته دوغرو یؤنه له بیلیر.

۳- آذربایجان تور کلری ایله فارس شیعه لیگنینی مونا سبتلری

۳-۱- تاریخده شیعه حو کومتلری

- شیعه کلمه سی قران دا تفرق و فرق آنلامیندا ایشله نیبیر، بو کلمه ایلکجه، ح. علی و معاویه آراسیندا اولان آنلاشما دا گله رک، علی شیعه لری و معاویه شیعه لری شکلینده اولموشدور، معنا جا طرفدار و یولداش اولاراق، علی طرفدارلاری و معاویه طرفدارلاری معنا سیندایدی.

- بیر سیرا عالیملر شیعه لیگین باشلانقینینی عبدالله ابن سبا آدیندا بیر یهودی یمن لیه باغلارلار، بو شخص ح. علی زامانی یاشایردی، ایلکجه اینسانلاری یهودیته چاغیراراق اوغور قازانابیلیر، بو اوزدن ایسلام گتیریر و اختیلاف یاراتماق اوچون جانشینلیک و رجعت مسئله سینی مطرح ائدیر، یهودیت ده ح. موسی دان سونرا «یوشع» نین جانشین اولماسینا اینانیردی، بو اولایا تای، ح. محمد دن سونرا ح. علی نین وصی اولدوغونو مطرح ائدی و اؤنجه کیلرین (یعنی اوچ خلیفه نین) بو حاقدان حاقسیر اولماسینی اؤنه سوردو، البته ح. علی یاشامیندا هنج واخت بونلارین طرفینی توتما دی.

فارس شیعه لیگی، شعوبیه حرکاتینین مرکزی اولاراق، دایما، ایسلام خلیفه لیگینه قارشیت اولان، هر جور حرکتلری دستکله یه رک هر تور یاردیمی اولاردان اسیرگه میردی، بو اوزدنده دولایلی و دولایسیز هر ایسلامی حوکومت قارشیتی اولایلاردا یاخیندان ویا اوزاقدان اونلارین آیاق ایزلرینی گؤرمک اولار. آشاعی حادیثه لر آزما چوخ بو تشبوتلری گؤستر مکه ده دیر.

- فارسچیلیقا ایلگیلی بوتون شخصلر و آخیملار، یاخین زامانلاردا شیعه لیگین تهلیکه لرین و یانلیشلیقلارین دنیا چاپیندا گؤررکن، فارسچیلیغین کؤکونو اونوتدورماق اوچون و اونون گؤرونمه مه سی اوچون، شیعه لیگین کؤکونو یالینز صفویلره باغلاماق ایسته ییرلر و اورادا بیتیرمه یه چالیشیرلار، و ائله تبلیغات ائدیرلر گویا اوندان اؤنجه یا شیعه لیک یوخویدو و اگر اولسادا بالاجا قروپلار حالیندا دیدیلر، تاریخی سندلر بونون ترسینه دلالت ائدیر، شعوبیه جریانیندا و اؤزلیکله آل بویه دؤنمینده فارس شیعه لیگینین، کلینی، طوسی و ابن بابویه کیمی شخصلرین ایله، نجور تئوریزه اولدوغونو گؤردوک، بو بؤلومده اونلارین قوردوغو حوکومتلره، توپلومسال قالحیشلارینا، مختلیف بؤلگه لرده یایلمالارینا و قوردوغو حوکومتلره اشاره اولونور:

۳-۱-۱- ادریسی حوکومتی : بعضیلری ایلک شیعه حوکومتینی ادریسی لر اولاراق

بیلدیریرلر، اما مورخلر آیدین شکلده اونلارین شیعه اولدوقلارینا اشاره ائتمه ییبلر، اؤزلیکله

اونلارلا فاطمیلر آراسیندا مختلیف چاتشمالار اونلارین شیعه اولدوغونو داهادا شوبهه آلتینا آپاریر، هر حالدا بو سولاله ادریسی آدیندا بیر شخصین تشبووث ایله مغرب اولکه سینده حاکمیتیه یئتیردی، گویا او دؤنم بیر سیرا شیعه لر متوجه اولدولار ایسلام اولکه سینین اورتالاریندا بیله بیر حوکومت قورماق مومکون اولمایارق مغربه گتدیله و حوکومتلرین اورادا قوردولار، اونلار م. ۸۰۳-۹۴۹ (گونش ایلی ۱۸۴-۳۲۸) ایللی آراسیندا حاکمیتده قالدیلار و فاطمی لرله ساواشلاردا یئیلدیله.

۳-۱-۲- بویه اوغوللاری (آل بویه) : بویه اوغوللاری فارس شیعه لری اولارق فارس بؤلگه سینده قدرته یئتیردیله، علی ابن بویه ۳۲۱ هـ ده شیراز دا تخته اوتوردو، اونلار هـ ۴۴۷ یه کیمی حؤکوم سوردولر.

- ابن کثیر، البدایع و النهایه کیتابیندا (۱۱ینجی جیلد ص. ۲۴۳) یازیر: بویه اوغوللاری زامانی شیعه لر هـ ۳۵۲ ده عزادارلیق دسته لری یولا سالدیله، قادینلار کوچه بازارا چیخارق پریشان توکلریله باشلارینا و اوزلرینه ووروردولار. و حوکومتده، اونلاردان حمایت ائدیله. (ابن کثیر، البدایه و النهایه ۱۱/۲۵۳-۲۵۵ و ۱۳/۲۰۳-۲۰۵). بو مراسیملر فارس شیعه لیگی طرفیندن بدعت ائدیله رک، سونرالار بوتون شیعه فرقه لری طرفیندن تقلید اولوندو.

۳-۱-۳- حمدانی لر : حمدانیلر عربلرین تغلب طایفالاریندان ساییلیدیله، حمدان سولاله سی هـ ۲۸۱ ده موصل و ماردین اطرافیندا حاکمیتی اله گنجیردیله، اونلار اخشیدیلرله ساواشلارا گیردیله، و سون حاکمیلری سیف الدوله واسیطه سیله هـ ۳۵۶ ایلینه قدر حوکومت ائتدیله، بعضی دئییشلره گؤره اونلار سونرالار و اؤزلیکله حوکومتلرین سون واختلاریندا و فاطمیلره تسلیم اولارق شیعه لیگی قبول ائتدیله.

۳-۱-۴- فاطمی شیعه لری: بنی عباسی دؤورو ابو عبیدالله شیعی آدیندا بیر شخص مصرده اسماعیلیه فرقه سینین تبلیغ ائدیله، اطرافینا قوشون ییغارق هـ ۲۹۶ دا مئهدی آدیندا بیر شخصی مغرب بؤلگه سینین حاکیمی اعلام ائدی و ادریسیلرله ساواشاراق اونلاری آرادان آپاردی، مئهدی یئرینی برکیدن سونرا ابو عبیدالله شیعی یه غضب ائده رک اونو آرادان قالدیردی اوندان

سونرا اوغلو حو كومتە يئتىردى، فاطمى لىر بنى اميه علئيه اينه آندولوس اؤلكه سينده ساواشديلار اوراينى مسلمانلارينا بۇيوك خسارتلر يئتىردىلر. فاطمى لىر، جوهر زامانى هـ ۳۵۸ دە مصر اؤلكه سينى، اخشىدى و بنى عباسى لىرىن اليندن چىخاردىلار و اوزون مُدّت بنى عباسى لىرله ساواشديلار و بو ساواشلار سونوجو ايسلام عالمينين ايلرله مەسى بۇيوك اؤلچوده آلىندى (قايناق: اميرالمؤمنين و آذربايجان ص. ۱۱۲)،

فاطمىلر ايسلام اوردولارى علئيه اينه، هر ضيد ايسلامى گوجلردن يارارلانيردى، ابراهيم قفس اوغلو «سولطان مليكشاه» كيتايندا يازير: ميلادى ۱۰۷۶-۱۰۷۷ (هـ ۴۶۹) فاطمىلرله سلجوقلورلار آراسيندا چوخلو چاتيشمالار اولدو، او دؤنم فاطمىلرىن اوردو باشچىلارىندان ان آدلىمى بدرالجمالى ايدى، بو شخس ائرمى اصيلى اولاراق سونرالار موسلمان اولور، اونون اوردوسو اصلينده ائرمىلردن اولوشوردو، سوريه ده دفعه لىرله شهرلرله هجوم ائتدى، و مسلمانلارى و اؤزلىكله موسلمان توركلرى قتل عام ائتدى.

ايوبى اطرافيندا توپلانان مسلمانلار، خاچىلارلا ساواشيركن، فاطمىلر خاچىلارلا اسكندريه شهرينده متحد اولدولار و ايوبىلرله بۇيوك خسارتلر يئتىردىلر، دئمك اولار، سون دؤنملرده مسلمانلار خاچىلار عليه اينه، صلاح الدين ايوبى اطرافينا يىغىشميشدىلار، اونلار ايكي جبهه ده ساواشيدىلار بير طرفدن خاچىلارلا دؤيوشوردولر و آيرى طرفدن فاطمىلرله ساواشيدىلار، فاطمى لىر هـ ۵۶۷ دە صلاح الدين ايوبى طرفيندن آرادان قالديريلدى.

-اسماعيلى لىر هئىچ واخت يادلاريندان چىخاتماميشدىلار، فاطمى حو كومتىنى آرادان قالديران صلاح الدينى ايوبى اولموشدو، بو اوزدنده فرصت داليسىجا گزيردىلر، هـ ۵۶۹ دا اونلار يىر نچەسى فيرنك (فرانسە) قوۋە لىرله تماسا گئچيرلر و هدفلىرلىر ايوبى دؤلتىنى داغىتماق ايدى بو تشبوت ايفشا اولاراق اونلار توتولورلار.

سنه ۵۷۱-۵۷۳-۵۸۴ ونجو ايللرينده ده ايوبى خاچىلارلا ساواشا گئدركن، فاطمىلرىن بير بۇلومو، اونا هجوم ائتدىلر، آما اوغور قازانا بىلمەميشدىلر (السلوك المعرفة دوله الملوک ۵۳/۱-۶۱).

فاطمىلر دؤنمى ميصيرلىلر بۇيوك تفرقه ايجنده ياشايدىلار، فاطمىلرىن زوال تاپماسيلا و آيرىجا چوخلار يىر نچە دئدىگىنه گؤره صلاح الدين ايوبى بۇيوك مسلمان تورك سردارى و سولالهسى، ايسلام دىنى اساسيندا، عطوفتلى و منطىقلى داورانىشلار يىلا و اوزاق گؤرنلىكله، باطنيه فاطمى فيرقه سينىن دوشونجه قايناقلار يىر نچە و بىلىم يول ايله قوروتدولار و خالقين

اصلی ایسلام دینینی بنیمسه مه سینی ساغلا دیلار، بو فرقه و دوشونجه لری همیشه لیک میصیردن سیلیندی، و تفرقه تفککوردده او اؤلکه ده یوخ اولدو. او دؤنمدن بویانا میصیر خالقی هئچواقت بو ییخیجی مفکوره یه اینامایاراق دایما اونون علثیه اینه اولموشلار.

۳-۱-۵- قرآطه لر ویا قرمطی لر : نسلبرینی اسماعیل ابن جعفر صادق باغلا ییردی لار اونلار ایلک اولاراق هـ ۲۷۸ ده عباسی خلیفه سی المعتضد زامانی بحرین شام عمان دا ظهور ائتدی لر، قرمطی لرین آیاقلانمالاری هـ ۴۶۶ ایلنه قدر دوام ائتدی اونلار بیر دؤنم مصری آلماق ایسته دیلر و سونوندا زوالا یئتیردی لر.

قرمطی لر سوچسوز عادی اینسانلاری اؤلدورمکله سوچلانیرلار، هـ ۳۱۱ ده ابوطاهیر قرمطی ۱۷۰۰ نفرلیک ساواشچیلاریلا بصره شهرینه هجوم ائدی و چوخلو عادی اینسانلاری اؤلدوره رک اونلارین اموالینی غارت ائتدی لر، سونراکی ایل همان ایشی کوفه لیلرین باشینا گتیردی لر. و هـ ۳۱۷ ده مکّه ده حاجیلارا هجوم ائدی چوخلارینی قتله یئتیردی لر و زمزم قویوسونو اؤلورله دولدوردولار، حَجْرالاسود داشینی سؤکوب آپاردیلار، بو داش سونرالار مکّه یه قایتاریلدی.

۳-۱-۶- اسماعیلیه ویا باطنی لر : بو قروپ فارس شیعه لیگین سمبولو اولاراق حسن صباح طرفیندن دوزلدی اونلار سلجوقلو دؤولتینی هدف آلمیشدی لار. بو قروپ حشاشیه، نزاریه، ملاحیده، اباحیه، تعلیمیه، مُحَمِّره فیرقه لرین بیرلیگیندن اورتایا چیخمیشدی ر، حسن صباح «سرگذشت سیدنا» کیتابیندا اؤزونو بیر یمنلی عرب قبیله سینه باغلا ییر ولی تاریخی سندلر نشان وئریر او یالاندان اؤزونو عرب قبیله لرینه باغلاماق ایستیه رک اؤزونه مشروعیت قازانماغی آماجلا ییردی، حالبوکی خوراسان طوس بؤلگه سیندن ایدی. اسماعیلیه فیرقه سی ایمام موسی کاظمین ایماملیغین رد ائده رک ایمام جعفر صادقین او بیرری اوغلو اسماعیلین ایماملیغینا اینانیردی لار، حسن صباح میلادی ۱۰۷۹ دا قاهیره یه گئده رک فاطیمیلرین یانیندا ائیتیم گؤردو، اورادا فاطیمیلرین اوردوباشی سی بدرالجمالی ایله ایختیلاف تاپاراق اورادان اصفهان قاجیر (۱۰۸۱)، سونرادا ملک شاهین وزیر نظام الملک ون غضبیدن قاجاراق قزوین جواریندا الموت قالاسینی اله گئچیریر بو قالا ۸۶۰ لاردا طبرستان علویلری حسن زید طرفیندن

دوزلمیشدی و سونرالار سلجوقلولارین اینه گئچمیشدی. حسن صباح طرفدارلارینی باشینا ییغراق اوزون مودت ترور و توطئه ایشلریله سلجوقلو دؤولتی علثیه اینه ساواشدی. زامان زامان خوراسان و اصفهاندا عصیان یارادیردیلار.

هیجری ۴۸۴-۴۸۹ ایللرینده، حسن صباح قروپونا باغلی اولان باطنی شیعه لری اصفهان اطرافیندا شورش ائدی، بو دؤنم خاچیلار فورصتدن یارارلاناراق هجوما گئچیرلر و مسجد الاقصی نی آلیرلار. ۵۰۱ ینجی ایلده اسماعیلیه فرقه سیندن رضوان آدیندا بیر سلجوقلو قیلیج ارسلانا خاچیلارلا ساواشا گئدرکن هجوم ائتدی و سونرادا بونا اکتفا ائتمه یه رک خاچیلارلا قاتیلدی و موسلمانلارین علثیه اینه ساواشا گئردی (ابن کثیر، البدایه و النهایه ۱۶۶/۱۲-۱۶۷). هولاکو خان (۱۳ونجو یوزایل) الموت قالاسینی قوشاداراق اونلارین ایشلرینه سون وئردی.

۳-۱-۲- فارس شیعه لیگنین سوننو مسلمانلار علثیه اینه تشبو ثلاری

بیر سیرا مورخلر ابن اثیر و ابن کثیر، کیتابلاریندا موغول هوجومو زامانیندا شیعه لرله اونلارین ایش بیرلیکلریندن یازیرلار ابن کثیر موغوللارین بغداد هوجومونون اصلی ندن ینی، شیعه لر و اؤزللیکله خواجه نصیرطوسی اولاراق گوسته ریر، خواجه نصیر، موغوللاری بغدادا هجوم ائتمه یه تشویق ائتدی؛ و اونلار قیلاوزلوق ائتدی، و نهایتا بنی عباسی خلیفه سینی اونون یول یؤتملریله اؤلدوردولر. بو هوجومدا بعضی دئییشلره گؤره سککیزیوزمین دن بیرمیلیون سککیزیوزمین قدر اینسان اؤلدورولدو.

-خواجه نصیرالدین طوسی بیر فارس شیعه سی اولاراق ایلکجه الموت قالاسیندا اسماعیلیه فرقه سیله امکداشلیق ائدی، الموت قالاسی حسن صباح طرفیندن ترور مرکزینه چئوریله رک اوزون دؤنم سلجوقلولارین علثیه اینه توطئه لر دوزنله بیردی، او سونرالار هولاکو نون وزیر اولدو و هـ ۶۵۶ ینجی ایلده بنی عباسی حوکومتی نین یخیلماسیندا موغوللارا مشاویرلیک ائله دی. فارسچی دین آداملاری خواجه نصیرالدین طوسی دن بؤیوک حکیم و عالیم کیمی یاد ائدرلر. و جناب خمینی ده اوندان چوخلو تعریف و تمجید ائدی.

۳-۲-۱-ایسلام دینی نین تور کله آراسینا گلمه سی و یاییلماسی

بو موضوع ایکی یوندن اولاراق دیرلنمه لیدیر:

بیرینجی یون آذربایجان فتحی : هیجیری ۲۲ینجی ایلده، ایسلام اوردوسو آذربایجان فتح ائتدی، ایسلام اوردوسو، آذربایجان و قافقازدا، راحتلیقلا تورکلرله آنلاشدی و حتی اونلار اوچون مسلمان اولماق شرطینی بئله اورتایا قویما یاراق و اونلاردان ایسلام قانونو گره یینجه جزیه ده ایسته مه دیلر، یالیز بیر شئی اوسته آنلاشدیلار، آذربایجانلیلار ایسلام حاکمیتی چاتسی آلتینا گیردیله و تک گؤرولری خزر امپراتورلوغونون قارشیسیندا دورماق ایدی، آذربایجانلیلار و قافقازلیلار تدریجا کؤنوللو اولاراق ایسلام دینینه گیردیله.

عربلر آذربایجانا گیرکن تورکلردن دانیشیرلار، او زامانین سندلری ان آیدین بلگه لر اولاراق آذربایجانلیلارین تورک اولدوغونو گؤسته ریر.

طبری نین یازدیغینا گؤره هیجری ۱۰۴ینجی ایلده ، عربلردن «جراح بن عبدالله حکمی» ارمنیه و تورک توپراغی آذربایجانین امیری اولاراق، بلنجر شهرینی آلدی و تورکلری یئندی، بو مطلبین عربجه اصلی یازیسی بئله دی:

«وفي هذه السنة غزا الجراح بن عبدالله الحكمي و هو امير على ارمينية و آذربجان ارض الترك فتح على يديه بلنجرم و هزم الترك» (تاریخ طبری، تاریخ الامم و الملوك، مطبعة بريل، ليدن ۱۸۷۹)

آما بو کیتابی فارسجا یا ترجمه ائدن «ابوالقاسم پاینده» اونو تحریف ائده رک «ارض الترك» عیبارتی نی حذف ائدی، گرچکدن فارس شیعه سینه او یان بوتون فارسچیلار و پهلوی ائیتیملی او زمانلار هامیسی تحریف ایشینی دینلرینین اصلی اولاراق اونو ثواب بیلیرلر. آشاغیدا فارسجا یا ترجمه اولموش «تاریخ طبری» کیتابیندان پاراقرافین کوی سی و ثریلیدی. بو مسئله یه ابن کثیر البدایه و النهایه کیتابیندادا اشاره ائدی.

در این سال جراح بن عبدالله حکمی که امیر ارمنیه و آذربجان بود به غزای سرزمین ترکان رفت که بلنجر به دست وی گشوده شد و ترکان را هزیمت کرد و آنها را با همه فرزندان در آب غرق کرد و هرچه خواستند اسیر گرفتند و قلعه های مجاور بلنجر را گشود و همه مردم آنرا برون راند.

ايكىنجى يۇن اورتا آسيا اولموشدور: تالاس اولايى و اونون آچىقلاماسى

مىلادى ۷۵۱ دە چىنلىلرله عربلر ساواشلارنىدا هله مسلمان اولمامىش توركلر صف ديشىدىرەرك عربلرە كۆمك ائدىرلر، و بۇلگە نى چىنلىلر يىندن قورتارىلار. بو دۇنمدن سونرا توركلر كۆنوللو اولاراق ايسلامى قبول ائتدىلر. توركلر، عرب ايسلام اوردولارىندا كۆنوللو اولاراق عسگرلىك ياپىردىلار، توركلر اوردودا و سارايدا هيزلا يوكسهلرەرك اورداباشلىغىنا و خليفەنىن دانىشمانلىق مقامىنا چاتدىلار، و سونرالاردا بۇيوك بۇلگە و اۆلكەلر يىن حاكىملىگىنە گئچىردىلر.

۳-۳- آوروپادا مىللتلشمە، مذهبلىرىن گلىشمەسى و آذربايجاندا يانسىمالارى

مىلادى ۱۶ىنجى يوزىل اۆزىلە دونيا دوزەنىنى ديشىدىرەجك درىن ديشىكلىكلر گتىردى. اورتا چاغلار بىتمىش، آوروپالىلار يىن مودرن (چاغداش) دؤور آدلاندىردىقلارى يىنى دؤنم باشلانمىشىدى. دونيا تارىخى نىن چؤخ اؤنملى حادىثەلرىندن بىرى مىللت-دؤولت يارانماسى پروسسى ايدى. يوزايللرله يىغىلمىش ائثرژى دىشارىيا ووردو، دونيانىن سىياسى خرىطە سى يىنى دن جىزىلدى.

يىنى دونياگوروشونون داشىيىجىلارى، اىنسانى دىقت مركزىنە آلدى. «هومانىزم» مئيدانا چىخدى، اونلار كاتولىك كىلسەسىنىن اىنسان فعالىتىنى و تفككورونو نظارته آلماسىنى رد ائدىردىلر. بو دؤورده مارتىن لوتتر اىنجىلى آلمانجايا چئویردى (۱۵۲۲-۴۲)، آلمان كىلسەسى ياراندى، آلمان ادبىياتى و تحصيل سىستىمى اورتايا چىخدى. بۇندان سونرا آوروپانىن باشقا اۆلكەلرىندە دە مىللت قوروجولوغو سوره جى باشلادى.

-ماراقلدىركى، آغقويونلو حؤكمدارى اوزون حسن، قرانى توركجه يه چئویرمك امرى وئرمەسى بو حادىثە لردن اول باشلامىشىدى. ۱۵ىنجى يوزايل آذربايجان و آنادولودا توركجه نىن يايىلماسىنىن و اىنكىشافىنىن يىنى دؤورويدو. بو دىلین دؤولت حىياتىندا، ادبىيات و علمده رولو آرتمىشىدى. جاھانشاھ قارقويونلو، اوزون حسن يىن اوغلو، سولتان يعقوب فارسجا ياناشى توركجه دە شئعيرلر يازمىشىدى. آذربايجان توركلرى، آغقويونلو و قارقويونلو دؤنمى يىنى مىللت حالينا گلدىلر و آذربايجان توركلو يو آدىنا امپراتورلوق قوردولار.

آوروپا یا تاي، آذربایجاندا دا همان دؤورده تخمیناً عینی پروئسسلر باش وئردی. بۇرادا دا مذهب بۇلونمه لری، سوئرالار بۇیوک نتیجه لره ندن اولاجاق سوره جین اساسینی قویدو. آنجاق آوروپانین عکسینه اولاراق آذربایجاندا ۱۵ینجی یوزیل دینین رولونون ایفراط درجه ده آرتدی، و ائتیک پروئسسلره یؤن وئره رک آذربایجانین گله جه یینین دیشمه سینه سبب اولدو.

-آغقویونلو ایمپراتورلوغوندا خالق آراسیندا خلوتیه، نوبخشیه، نقشیندییه، بایرامیه کیمی او جاقلار و شیعه مذهبلری صقویه لر یاقین ایدیلار.

-ایسلام دونیاسیندا گنیش یایلمیش و تورکلر آراسیندا ان چوخ طرفداری اولان طریقترلردن بیرى خلوتیه ایدی. بو طریقت آدینی، معناجا «هئچ کسین اولمادیغی بیر حالدا و یئرده الله ایله من دانیشالیم» آنلامینا گلن «خلوت» سؤزوندن آلمیشدیر.

خلوتیلیگین گؤرکملی نماننده سی شیخ گولشنی اؤز اصلینی اوغوزخانا باغلا بیردی، اما سوننو صفی عاییله سی شیعه لیگی قبول ائتدی کدن سوئرا، اصللرینی ۲۱-جی نسیله یئددینجی شیعه ایمامی، ح. مؤسا کاظمه، ۲۶-جی نسیله ایسه ایمام علی یه باغلا بیردی لار. حالبوکی بو مسئله نی خصوصی آراشدیرمیش تدقیقاتچیلارا گوره، صفی عاییله سینین سیدلیکله، پیغمبر نسلی ایله هئچ بیر علاقه سی اولمامیشدیر.

بو دؤنم آذربایجان تورکلری امپراتورلوقلارین گنیشلتمک اوچون بۇیوک تاریخی یانلیشلیغا دوشدولر و فارسچی زیدی مذهب کسیملرین ایله ائیتیلیمیش شاه اسماعیلین واسیطه سیله و سونوجلارینا وارمادان، اسکی ساسانلی کولتورونه اوز گتیریرلر و فارسلا رلا بیرلشه رک عثمانلی دؤلتینین قاباغیندا دورماغی آماجلا دیلار.

۳-۴- شیعه لیگین آذربایجاندا قورولماسی

شیعه لیگی حوکومت سیاستینه چئویرن اؤنملی حاکیملردن صفوی شاهی شاه اسماعیل ایدی، او دؤنمی تانیماق اوچون قیساجا او دؤوره ده کی تاریخه نظر سالماق لازیمدی.

۳-۴-۱- آغقویونلو امپراتورلوغو

-اوزون حسن آغقویونلو امپراتورلوغونون باشچیسى ایدی، میلادی ۱۴۶۷ ایلینده (گونش ۸۴۶) اونونلا قارقویونلو شاهى جهانشاه آراسیندا ساواش باشلا بیر، جهانشاه اولدورولور و قارقویونلو

حوکومتی سونا چاتیر، اونلارین توپراقلاری اوزون حسنه یئتیریر و اوزونو آغقویونلو امپراتولوغونون شاهلی اعلام ائدیر، ۸۴۷ ده تبریزه گلیر و اورانی باشکند سچیر، او زامان تیمورلو عایله سینین سون شاهلی ابوسعید، خواراساندا حاکیم ایدی، او آذربایجان توپراقلارینی، تیموریلر حوکومتی نین میراثی کیمی ساناراق، اوزون حسنه عئیه اینه ساواش آچیر و مغان دا یئنیله رک اؤلدورولور.

همان زامان سولتان حسین بايقرا گرگانین امیر ایدی، ابوسعید اؤلدورلرکن، خوراسان بؤلگه سینده گوج بوشلوغو یارانیر و سولتان حسین بايقرا اوزونو شاه اعلام ائدیر، دئمک اولار بؤلگه ده بو شخص ایلک شیعه مذهب اولاراق، اوزونو شاه اعلام ائتمیشدی. گرگان امیری زیدی شیعه سی اولاراق معتزله مذهب اینه اینیردی، اولار یالنیز علی، حسن و حسین ایمام تانیاردیلار و اثنی عشری ایماملارینین قالانلارینی ایمام تانیمازدیلار.

اوزون حسن یین ایلرله مه سییله، ترابزون بؤلگه سینده مسیحی بیر طایفانین باشچیسلی، قیزی کاترینا نئی اوزون حسنه وئره رک، اونون یاردیم اییله، عثمانلی حوکومتی قارشیسیندا قورونماق ایسته ییردی، ولی تورلو اولایلاردان دولایی عثمانلیلارلا اولارین آراسیندا اختلاف چیخیر و بیرسیرا عایله عضولاری اؤلدورولور. کاترینا اوزون حسن له بو شرطله آنلاشیر، او دینینده آزاد اولسون، و بو اوزدنده اؤزیله کشیش و اؤزل قوللوقچولار گتیریر، هم آمد شهرینده و سونرادا تبریز شهرینده طنطنه لی کلیسه دوزلدیر.

-بو اولایلار اوز وئرن دؤنم، عثمانلیلارین بیر سیرا تزییقلری سونوجو و خالقین یوخسوللوغو سبب بیله بعضی آیاقلانمالار اولموشدو، عثمانلی پادشاهی یاووز سلطان سلیم زامانی، توکات اطرافیندا مئهدی لیک ایدعاسی بهانه سییله جلالیر آیاقلانماغا باشلادیلار، آذربایجاندا کوراوغونو سمبول بیله رک شاهلارا و ظالمره قارشلی آیاقلانان حرکتله ده جلالیر آیاقلانماسی دئییلردی.

-شاه اسماعیل یین بؤیوک باباسی شیخ جنید ایلکجه سوننو اولاراق شافعی مذهب ایدی، سونرا اهل حق مذهبنه اوز گتیره رک ح. علی نین تانیلیغینا ایناندی و سونرالاردا اباحی مذهب اولاراق مریدلرینی دینی تکلیفلرینی، یئرینه گتیرمکدن معاف ائدی، او دؤنم بو طریقت جهاد آدیلا قارادنیزین دوغوسوندا اولان مسیحی چرکس لره هجوم ائدی، تالانچیلیق ائده رک یاشاملارینی سوردورودولر. شیخ جنید سونرالار اوزون حسن له یاخیندان تانیس اولور و اونون

باجیسی خدیجه بیگم له ائوله نیر، شیخ جنید گونش ایلی ۸۳۸ پاییزیندا (م. ۱۴۵۹) قاراقویونلو حاکیمی جهانشاھلا ساواشا گیریر و ساواش میثاندیندا اؤلدورولور. و بیر سوت امر اوشاغی حیدر یتیم قالیر و مریدلری طرفیندن بؤیودولور.

شیخ حیدر، باباسینین مریدلری طرفیندن آشیری دوشونجه لرله ائیتیلیر و ساواش یؤنتملرینی اؤیره نیر او اوزون حسن ین نظرینی جلب ائدەرک، اؤزونو بیر جسارتلی ساواشچی کیمی نشان وئریر، اوزون حسن، مسیحی خانیمی کاترینادان اولان مارتا آدیندا قیزینی شیخ حیدره وئریر، بو دؤنمدن سونرا شیخ حیدرین گوجو اولدوقجا آرتیر. مارتا ۸۶۶ دا اوغلو دونیا یا گلیر و آدینی اسماعیل قویورلار.

-اوزون حسن میلادی ۱۴۷۷ ده (گونش ۸۵۶) دونیادان کؤچور و اوچ اوغلو آراسیندا چکیشمه لر سونجو سولتان یعقوب اؤلکه یه حاکیم اولور،

بو دؤنم شیخ حیدر آتالارینین میراثچیسی اولاراق، عثمانلی تضيقلری سببيله و اونلارین بیر سیرا یانلیش حرکتلریندن دولایی شیعه لیگه اوز گتیرمیشدیلر و بو مذهب دایاناراق و فتوا وئرەرک، سونولرین قانینی تۆکمهی حلال ائدیر، خالق، عثمانلیلارین علثیه اینه قیشقیردیر، شیخ حیدر میلادی ۱۴۸۸ (گونش ۸۶۷) ایلی، سلطان یعقوبا ساواش آچارکن اؤلدورولدو، اونون اوغلو اسماعیل بو دؤنم بیر یاشیندایدی.

شیخ حیدری اؤلدورورکن، سوننو فقیه لرین فتواسیله، کله سینی تبریزده ایتلرین قباغینا آتیرلار، و آناسی مارتا ایله اوغلونو شیرازا سورگون ائدیرلر، مارتا "نین بؤیوک اوغلو علی، بایندیرلی روستم بیگ طرفیندن اؤلدورولور، مارتا ایکی اوغلیلا، لاهیجانا قاچیر و اورادا گیزلنیر، آیدیندیرکی بو اولایلار مارتا "نین اوره گینده درین یارا آچیر و بؤلگه حاکیملرینین علثیه اینه کین یاراداراق، اوشاقلارینین ائیتیلمه یؤنتمینده بؤیوک ایز قویور.

۳-۴-۲- شاه اسماعیلین چوقلوغو

اسماعیل ۷ یاشیندا گیلان-لاهیجاندا میرزا علی کارکیا آدیندا بیر حاکیم خانین ائوینده ائیتیلیر، میرزا علی زیدی شیعه لریندن ایدی، بو مذهب طبرستان شیعه مذهبینین قالینتی لاریندان ایدی. شاه اسماعیل اوشاکن فارس کولتورلو خانلارین ایچینده بؤیودو، اوزون مدت آذربایجان محیطیندن اوزاق اولاراق بؤیوک اؤلچوده بو کسیملردن ائتگیلندی.

-آوروپالی والتھر هينز، صفوی عاييله سينين ائتيك ترکييينده گورجو و روم قادينلارينين اولماسيني نظره آلاق، «اسماعيلين دامارلاريندا آخان قاندا آناسی مارتا (يعنی يونان، بوندان باشقا آتا طرفيندن ده روم قاريشيق) دولاييسيلا تورک قانينين اوستون بير دورومدا اولماديغي ادعاسيني ايرهلی سورور.

الته بورادا قان مسئله سينين دوز يانليش اولماسيني بير يانا بوراخساق، اونملی اولان ائيتيم و کولتور مسئله سيدير، آيديندير وقتي اسماعيل، بللی آماجلا دوغرولتوسوندا شوبهه لی زیدی مذهبلې طبرستانلی بير فارسچی سارايندا، و آيريجا مسیحي بير عاييله ايله چئوریلې اولراق، ائيتيليرسه، ائيتيلمه طرزینده اولان مختلیف عنصرلارین تاثیر، اونون یاشامیندا و عمللرینده ائتگیلی اولاجاقدیر.

-بو دؤنم شیخ حیدره باغلی قیزیلباش طایفالاری ایچینده اولان مریدلر، اسماعیلا، شاه اسماعیل یعنی طریقت شاهی دیهرک تئزتئز و گیزلینجه اونو گورمه یه گلیردیله. بو دؤنم فارس شیعہ چیلری زیدی شیعه چرچیوه سینده، کینله دولو مفکوره لری شاه اسماعیلین بئینینه سوخماغا چالیشیرلار، او بیری طرفدن شیخ حیدرین مریدلری اونو اووردولر و اونا سجده ائیدیردیله، طبیعی دیرکی شاه اسماعیل ده بونلاردان ائتگیله نه رک اوزونو بیر قوتسال ذات و وجود کیمی حیس ائدیردی، و بئيله بؤیویه رک سونرالار اونو اینانمیانلارا دوشمن گوزیله باخاجاقدیر.

۳-۴-۳- صفوی حوکومتینین قورولماسی

گونش ایلی ۸۷۸ لردن سونرا (م ۱۴۹۹)، شاه اسماعیل ۱۲ یاشیندا یکن اونون مریدلری اطرافینا ییغیشاراق یوریوشه باشلادیلار و مختلیف تورک طایفالاری (شاملی، تکه لی، قاجار، روملو، قارامان، وارساق، اوستاجیلو، بایات) اونا قوشولاراق ۱۳ یاشیندا تبریزده اوزونو شاه اعلام ائدی (گونش ایلی ۸۷۹، م. ۱۵۰۰)، او زامان تبریزین ۲۰۰ مین نفر نوفوسو وارایدی و تورک اهالی ایچینده سونو اولراق شافعی و حنفی مذهب اینسانلار آز دئیلدیله.

صفوی دؤولتی نین اعلان ائیلدیگی ۱۵۰۱-جی ایلین یاشیندا (گونش ۸۸۰) اعتباراً او زامانا قدر مؤوجود اولموش مذهب لر آراسی متعادل و تولئران مونا سییتره سون قویولدو. یئنی صفوی حاکیمیتی شیعه اولمایانلارین وارلیغینی بئله قبول ائتمه مک حدینه دک آقرئسیو سیاست یئرتمه یه باشلادی. تاریخی قاینقلارین وئردیگی معلوماتا گوره، تبریزین جوما مسجیدینده اون

ایکی ایماما ایلک دفعه خطبه اوخوتماق اوچون خصوصی شیعه موجتهیدی گتیریلدی. اسماعیل اوزو بو زامان یالین قیلینج آکینده، ساواش پالتاریندا مسجیدده ایدی. ایلک خلیفه لر ابوبکر، عثمان و عؤمره کوفر دئمک عادتی ده آذربایجاندا او زاماندا باشلادی. قیزیلباش اوردوسونون کئچدیگی شهر و کندلر سوننو آهالی نین قانینا بلندی. فتح ائدیلمیش باکیدا بؤیوک قیرغین اولدو. دؤولتین پایتاختی تبریزده ۲۰ میندن آرتیق اینسانین محو ائدیلمه سی حاقدا دؤورون قاینقلاریندا معلوماتلار وار. حتی آناسی، اوزون حسنین قیزی عالمشاه بگیمین (مارتا) قتلعلاملارا اعتراض ائتمه سینه غضبه نین اسماعیلین اوئو قتل ائتدیردیگی تاریخی منبع لرده عکس اولونوب. آغقویونلو حاکیمیتی نین اساس دایاقلاریندا اولان بایاندور طایفاسینا عاید اولان هنج کسه آمان وئريلمه دی. فارس لار ایچینده ده سوننولر قیرقینلارا معروض قالدیلار، بیر سؤزله، کوتله وی قیرقین و تعقیبلرله شیعه لیک، دؤولت دینی اعلان ائدیلمیش، سوننولر دوشمن ساییلیر، تنوکراتیك دؤولتین اساسلاری قورولور، بو آرادا شیعه لیک، فارس لار ایچینده داها چوخ مقبولیتی وار ایدی و بودا تاریخ گنچمیشلری سببیه ایضاح اولونا بیلیر. یوخاریداکی بیلگیلرین موقابیلینده، اولارین آبارتیلدیغینا دایر، اینانلاردا واردی، بو حاقدا سونراکی بؤلوملرده ایضاح وئریمیشیک.

۳-۴-۴- شاه اسماعیلین چالديران ساواشی

شاه اسماعیل ۱۵۰۸ده (گونش ۸۸۷) عراقا هجوم ائتدی و ابوحنیفه نین قبرینی توهین آمیز حالدا خارابلادی، و دئمک اولار شاه اسماعیل بو عمللریله دوشمنچیلیق توخومونو، بؤلگه ده و اوزللیکله قیزیلباشلارلا عثمانلیلار آراسیندا سپهرک، دورومو باریشماز حالا گتیردی و عثمانلیلار ایچینده ده سولتان سلیمین ایش باشینا گلمه سیله (م ۱۹۱۲)، بو دوشمنچیلیق اییجه کؤروکلندی؛ بو حادیتهلردن سونرا سولتان سلیم، شاه اسماعیل قارشى کسکین بیر وضعیت توتاراق و بعضی دئییشلره گؤره شاه اسماعیلین ایسته مه دیگی حالدا ساواشا گیریشدی، هر حالدا شاه اسماعیلدا عمللریله و توهینلریله اورتامی اییجه قاریشدریمیشدی، و گونش ایلی ۸۹۳ ده (۱۵۱۴ آگوستون ۲۳و) عثمانلی حاکیمی سولتان سلیم له چالديران ساواشینا گیردی هر ایکی طرفدن مینلرجه عسگر، بیر نئچه قیمتلی سرگرده محو ائدیلمیش. چالديران مغلوبیتی صفویلر ایمپراتورلوغونا، اوزللیکله اونون باشچیسى، بو واختادک دایم غلبه سئوینجی یاشامیش

مغرۇر شاھ اسماعىلا سارسىدىجى ضربه اولدو. چالديراندا سونرا اسماعىل بىر حۇكمدار و
 اينسان كىمى دىشىدى. اصلينده اولكه نين تاريخينده ده يئنى مرحله باشلاندى.
 اولكه حياتيندا دينين رولو ايفراط شكىلده آرتدى، قىزىلباشليغىن اون ايكي ايمام (ايمامى)
 شيعه ليگى، و سونو-شيعه قارشى دورماسى، دؤولتين رسمى ايدئولوژيسينه چئوريلدى.
 -شاھ اسماعىل و سولتان سليم بو ساواشلا ياشاملارينين ان بۇيوك خطالاريني ياپدىلار و اسلام
 دونياسيندا بۇيوك ايتكى ياراداراق، شاھ اسماعىل اوز ياشاميندا بىر دؤنوم نوقطهسى دوزلتندى،
 او بو ساواشدا يئنه رك عؤمرونون قالانيني خلوته سيغىناراق گئچىردى و اوزونو قوتسال ذات
 كىمى ساناراق بو يئنگى اونون دوشونجه سيني پوزدو و ايچكى يه اوز گتيردى و اوزونو
 اونوماغا چاليشدى.

-چالديران مغلوبىتى شاھ اسماعىل يئنگى حاقداكى قىزىلباشلاردا اولان اينانجى محو
 اتتى، وئىزلى تاجىرلرين او زمانكى راپورلارى قىزىلباشلارين اولومسوز اولدوقلارينا
 ايناندىقلارى باشچىلارينا (شاها) كور-كورونا باغلاندىقلارينا شاهده ليك ائتمكده دير. بو اينانج
 چالديراندا بۇيوك ضربه آلدى.. قىزىلباشلار.. بو اينانجلارينين ضعيفله مەسىله كئچميش قبيله
 باغلىقلارينا دؤندولر.. قبيله لر آراسيندا ايچ ساواش باشلادى. بو «ايچ ساواش» شاھ اسماعىل
 وفاتيندا (۱۵۲۴) درحال سونرا اوزونو گؤستردى.

۳-۴-۵- صفويلر و سب و لعن مفكورهسى

-بو دؤنم آذربايجان توركلرى صئرف شريعت و طريقت قروپلارينين اونجولرينين
 دوشونجه لرينه دايناراق و تاريخى بىر يانلىش تفككورو، دينين بىر اصلى كىمى گؤتوره رك،
 سياسى اقتيدارى اله گتيردىلر و اونو گئيشلتدىلر، عثمانلىلارين قارشيسيندا داينماق آماجىلا،
 صفويلر، اسكى فارس شيعه ليگى و فارس كولتورونه دايناراق سب و لعن و قارقيشلاما
 مفكوره سيني، دينلرينده بنيمسه يه رك گوجلندىردىلر. بو مفكوره ايلك رافىضيلره و زرتشتيزمه
 دايناراق اصلينده پيغمبردن سونرا حوكومت ائدن اوچ بۇيوك خليفه نى پيسله مە يى آماجلاير و
 ظاهيرده ح. على دن يانا اولاراق، حوكومتى اوچ خليفه طرفيندن غصب اولماسيني اونه سورور،
 حالبوكى ح. على نين بئيله بىر اينانجى اولما ياراق قىزىنى ح. عؤمر ين نيكاحينا گتيرير، اوچ

اوغونو اوچ بۇيوك خليفه عشقينه، ابوبكر، عؤمر و عثمان قويور، عثمان علئيه اينه شوريش ده عثمانى ساوونور وحتى ح. حسن اورادا يارلانير.

بئيله ليكله آذربايجاندا ايرانيين فارس بۇلگه لرى كيمي سبّولعن فيكيري تاريخى بير يانليشليقلا اورتايا گلدى و بو موضوع شاه اسماعيلين بغداد هجوموندا ايمام حنفى نين مزارينى خرابلاماسيلا داها كؤتو شكيلده اؤزونو گؤستردى، آذربايجان توركلرى سونرالار بو يانليشى دوزلتمه يه چاليشسالاردا، اونون آلتيندان چيخايلمه ديلىر و هله ده هله دى اونون فاتوره سين و تاوانين وئيرلر.

۳-۴-۶- صفويلر و يانليش يول

فارس شيعه ليگينين كيتابلارى باشدان ديبه موتناقىض روايتلرله دولودو، صفويلر ايقتيدارى سايه سينده، فارسچيلار، شيعه مذهبينى، اللريندن گلديكجه، اينحرافا چكديلر، البتده اونلار ائيليه بيلرديلر حتى كلينى، ابن بابويه، و طوسى كيميلرين روايتلرينين ايچينده، عاغلا اويقون حديثلرينى، اؤلچو توتالار و اويقولايالار، اما نه يازيكي او حديثلردن، داها چوخ خورافاتا بولاشميش، ضد اخلاقى، ضد انسانى و نهايتا نفاق يارادان حديثلرى سئچديلر، و ايسلام عالمينده نفاق سالاراق، موسلمانلارا هم ايدئولوژى و هم اقتيدار جهتدن بۇيوك ضربه لر ووردولار، بير مسئله يه ده توخونماق لازيمدى، بو دؤنم صفويلرين، ان آزيندان فارس بۇلگه لرينده بۇيوك قتلعاملارا ال وورمالارى عاغلا اويقون دئيل، چونكى فارسلا اؤز اسكى گله نكلرينه اويقون گؤره رك، چوخ اؤنجه لر فارس شيعه ليگينى قبول ائتميشديلر و قيريقين اوچون ندن و سبب قالماميشدى البتده بو سؤزلر، فارس بۇلگه لرينده قتلعام و قيريقينلارين اصلا اولماديغى آنلامينا گلمه مه ليدير.

۳-۵- شاه اسماعيل و صفويلر حاققيندا مختليف ياخلاشيملار

۳-۵-۱- فارسجا سوننو كانالار و شعوبيه كؤكونون گؤرمزدن گلمه سى

بير سيرا سوننو تلويزيون كاناللارى، شاه اسماعيل و صفويلر حاققيندا وئريلشلر ياييرلار و گئنيش حالدا بعضى تاريخ كيتابلارينى اؤرنك اوچون امير حسين خنجى نين يازديغى «شاه اسماعيل صفوى»، كيتابينى ياييرلار، بو كاناللار عموما اولايالار بير طرفلى باخاراق صفويلرى و

عثمانلىلارنى تورك اولدوقلارى اوچون حاقسىز گۆسترمە يە چالشيىرلار، آيريىجا ايرقىچى بىر ياخلاشىملا، بۇلگە تاريخيندە تورك عنصرىنو گۆرمزدن گليرلر و پهلوى حوكومينه تاي، توركلرى يوخ ساياراق اونلارى تحقير ائتمە يە چالشيىرلار، شيعە مذهبىنى و اونون كۆكلرىنى اونوتدورماغا چالشيىرلار رافىضىلىكى سادە جە ۴-۵ عصر اۆنجه لره و تورك صفويلره محدود ائتمك ايستە ييرلر، آيريىجا زيرنگليككە صفويلردن اۆنجه كى رافىضىلىكى دە بىر سيرا عرب و يهودى عنصرلارا باغلاياراق، دئمك اولار بو كاناللارى دولانديرانلار بيلەر كدن بىر نوع بزكلى فارس سوننو مذهبىنى تبليغ ائتمە يە چالشيىرلار. و البته بودا فارسچىلىغا بىر نوع اوغور سايبىلابىلر چونكى ائىلىلە بىلبلر حتى ضد شيعە سوننولرىن ايچيندە دە فارس ايرقىچىلىغىنى درين شكىلدە يرلشديرلر.

بوجور كاناللارنى يانيسيرا بوتون فارسچىلار، شيعەلىگىن كۆكونو يالنىز صفويلره باغلايرلار و اورادادا بيتيرمە يە چالشيىرلار، و ائىلە تبليغات ائديرلر گويا اوندان اۆنجه يا شيعەلىك يوخويدو و اگر اولسادا بالاجا قروپلار حاليندايدىلار.

۳-۵-۲-فارسجا سوننو كاناللاردا خنجى كىمى ايرقىچى شىخصلرىن تبليغاتى

اوزولەر ك دئىلمە ليدىر دىشاريدا سوننولوك تفككورونو يايماغا باشلايان، كلمە، نور، وصال كىمى كاناللار و اۆزلىككە بو كاناللاردا ايشلەين بعضى عنصرلار، گئنىش حالدا امير حسين خنجى كىمى شىخصلرى تبليغ ائديرلر، اۆز فيكىرلىرىجە بىر داشلا ايكى قوشو وورماغا چالشيىرلار بىر طرفدن بىر سيرا حاقلى فيكىرلره رافىضىلىكى رد ائديرلر، او بىرى طرفدن رافىضىلىگىن بوتون سوچلارنى توركلرىن بوينونا اتاراق اونلارى وورماغا چالشيىرلار.

اونلار نچە شىيى اونودورلار ويا گۆرمزدن گليرلر، سوننولوككە و تاريخ بو يو اموى، عباسى سوننولردە اولان خطالارى كىچىتمە يە و يا يوماغا چالشيىرلار و آيرى طرفدن فارس ايرقىچىلىغىندان يانا اولاراق فارسچىلارى تمىزلەمە يە چالشيىرلار و اونودورلار كى فارسچىلىق رافىضىلىگىن نوظفە سىدىر. و بونودا گۆرمزدن گليرلر، آذربايجانلىلار، تورك اولوسونون يوزدە ۱۵-۲۰ سىنى اولوشدورلار و توركلرىن يوزدە سكسنى سوننودولر، ولى سوننو توركلرىن اونلارا اۆنمى يوخدور و بىرمى فايىزى بهانە ئدەر ك، بوتون توركلرى وورماغا چالشيىرلار.

اونلار فیردوسی کیمی ایرقچیلاری اوستالیقلا، ضربه آلتیندان قورتارماغا جهد گؤسته ریلر، و ساسانی کولتورو حیرانلاری اولاراق، یالان دانیشماقدا و سؤزلری تحریف ائتمکده فارس شیعه لیگی کیمی عمل ائدیرلر، اونلار حتی فیردوسینین اهل سنت اوچون توهینلرینی ده گؤررمزدن گلرلر: چو با تخت منبر برابر شود. همه نام «بوبرک» و «عمر» شود. (وقتی تخت له منبر بیر اولاهامی بوبرک و عمر اولار)¹.

اؤرنک اوچون صفویلر علئیه اینه یازیلان، امیرحسین خنجی نین کیتابینی تحریف ائده رک، چوخراق آنتی تورک شکیلده سونماغا چالیشیرلار.

ایلکجه امیر حسین خنجی نین اصلی کیتابندان نچه بؤلوم پی دی اف شکلینده گتیریریک و سونرادا خنجی نین سوننو کانالار طرفیندن یایلمیش کیتابیندان همان مطالبی گتیریره رک، یالان و تحریف اولان مطالبی گؤسترمه یه چالیشاجاییق.

۳-۵-۳- فارسجا سوننو کانالارین تحریفلری

«جناب خنجی نین ۲۰۰۶ دا یاییلان کیتابی، صفحه ۵۲»²:

بو مطالب عیناً خنجی نین اؤز کیتابیندان گتیریلیدیر، و قیساچا چئویریسی بیله دیر:

1 - چو با تخت منبر برابر شود. همه نام «بوبرک» و «عمر» شود.

دخترش مارتا را نیز با خودش میبرد تا او را با تعالیم دین آبائی اش آشنا سازد. مارتا- مادر اسماعیل- کودک بود که عثمانیهای سنی مذهب کشور پدربزرگ مادریش (ترازون) را تصرف کردند و خانواده مادریش را قتل عام نمودند. پس از چندسال برادران پدریش خلیل و یعقوب برادر پدر و مادریش مقصود را خفه کرده از بین بردند. سپس سلطان یعقوب شوهرش حیدر را به قتل رساند و سرش را به فتوای فقهای سنی جلو سگان تبریز افکند، و او و فرزندانش را به شیراز تبعید کرد. بعد از آن نیز پسر بزرگش علی به هنگام فرار از برایر مأموران رستم بیک بایندری کشته شد، و او با دوفزند دیگرش متواری شدند و در لاهیجان پنهان گشتند. طبیعی بود که این رخدادهای تلخ بر این زن اثر بگذارد و روحیه‌ی کینه جو و انتقام طلب نسبت به همه کسانی که با خاندانش این چنین دشمنی ورزیده بودند و همه شان سنی بودند را در او پرورش دهد. هردو دولت عثمانی و ایران دشمنان آشتی ناپذیر خانواده او به شمار میرفتند، و همه قزلباشان تاتار- که مریدان شوهرش بودند- دوستان طبیعی او و خاندانش محسوب میشدند. او با چنین روحیه‌ی اسماعیل را دردامنش پرورد.

«مارتا شاه اسماعیلین آناسی اوشاکن سونو عثمانلیلار، اونلارین یاشادیغی ترابوزان بؤلگه‌سینه هجوم ائتدیلر، و آنا طرفیندن اولان عایله‌سینی قیردیلار، عمی لری خلیل، یعقوب و مقصودو خفه‌له‌یه‌رک اؤلدوردولر، سونرادا سولتان یعقوب، مارتانین آری شیخ حیدری اؤلدوردو و باشینی **سونو فقیه‌لرین فتواسیلا تبریز ایتلرینین قاباغینا آتدیلار** و اونلاریدا شیرازا سورگون ائتدیلر، بؤیوک اوغلو علی، قاچارکن روستم بگ بایندیلی گؤرولیلری طرفیندن اؤلدورولدو.. آیدیندیرکی بو اولایلار اؤج آلماق اوچون اونون (مارتا) روحیه‌سینه درین ایزلر بوراخاقدیر و بو دوشمچیلیقلری توره‌دنلرین هامیسی سونو اویدولر..»

بو کیتاب سونو سایتلار طرفیندن، بیر سیرا دیشیکلیکه معروض قالاراق ۲۰۱۳ ونجو ایله یاینلانیبدیر، اونلارین یادیغی کیتابداکی مطلب بئله‌دیر. بو مطالب عینا سونو سایتلارین یاینلادیغی کیتابدان گتیریلیبدیر، و قیساچا چئویریسی بئله‌دیر:

«مارتا شاه اسماعیلین آناسی اوشاکن، عثمانلیلار اونلارین ساکین اولدوغو ترابوزان بؤلگه‌سینه هجوم ائتدیلر، و آنا طرفیندن اولان عایله‌سینی قیردیلار، سونرالار عمی لری خلیل، یعقوب و مقصودو خفه‌له‌یه‌رک اؤلدوردولر، سونرادا سولتان یعقوب، مارتا^۱نین آری شیخ حیدری اؤلدوردو و باشینی تبریز ایتلرینین قاباغینا آتدیلار و اونلاریدا شیرازا^۱ سورگون ائتدیلر، بؤیوک اوغلو علی، قاچارکن روستم بگ بایندیلی گؤرولیلری طرفیندن اؤلدورولدو.. آیدیندیرکی بو اولایلار اؤج آلماق اوچون اونون روحیه‌سینه درین ایزلر بوراخاقدیر»^۱.

1

مارتا - مادر اسماعیل - کودک بود که عثمانی‌های کشور پدر بزرگ مادریش (ترابزون) را تصرف کردند و خانواده مادریش را قتل عام نمودند، پس از چند سال برادران پدریش خلیل و یعقوب برادر پدر و مادریش مقصود را خفه کرده از بین بردند، سپس سلطان یعقوب شوهرش حیدر را به قتل رساند و سرش را جلو سگان تبریز افکند، و او و فرزندانش را به شیراز تبعید کرد، بعد از آن نیز پسر بزرگش علی به هنگام فرار از برابری مأموران رستم بیک بایندی کشته شد، و او با دو فرزند دیگرش متواری شدند و در لاهیجان پنهان گشتند،
تاریخ شاه اسماعیل صفوی ۵۸

طبیعی بود که این رخدادها تلخ بر این زن اثر بگذارد و روحیه‌ئی کینه‌جو و انتقام‌طلب نسبت به همه کسانی که با خاندانش این چنین دشمنی ورزیده بودند را در او پرورش دهد، هر دو دولت عثمانی و ایران دشمنان آشتی‌ناپذیر خانواده او به شمار می‌رفتند، و همه قزلباشان تاتار - که مریدان شوهرش بودند - دوستان طبیعی او و خاندانش محسوب می‌شدند، او با چنین روحیه‌ئی اسماعیل را در دامنش پرورد.

- گۆرۈندۈيۈكىمى، كىتابدا سوننو فقيه لرين قبيح فتواسيندان سۆز آچيلان سۆزلر حذف اولوبدور. دئمك اولار كىتابدا صفوى لرين قبيح ايشلرينين ندنى، سوننو فقيه لرين غير اينسانى ايشلرى، نيشان و ثريليدى، ولى فارسجا سوننو سايتلار لرين يايديغى كىتاب ائيله ديشيليدى گويا سوننولر سوچسوز و بوتون قباح صفوى شيعه لرينده دير و البته جناب خنجى نين اصيل هدفى شيعه ويا سوننولر دئيلدى بلكه بوتون كىتابيندا بونو دئمك ايسته بير گويا : «بوتون قباحلر اصلينده توركلرده دى، آيريجا بونو دئمك ايسته بير: ايراندا تورك آثارى يوخويدو و آذربايجانلاردا آذرى ديلينده دانيشير ديلار و آذرى دىلى اصلينده فارسجانين بير شاخه سى ايدى و سونرالار تاتارلار، صفويلرين واسيطه سيله اول آذرى ديلين يوخ ائله ديلر و سونرادا توركلويو ايرانا كئير ديلر و نهايتا ميللتى قيريب توكدولر».

آيريجا سوننو سايتلار بير حالداكى «سوننو عثمانلار.. قير ديلار» كيمى عيبارتلرده ساده جه سوننو كلمه سيني حذف ائديلر، ايلك باخيشدا بئيله گورونور گويا اونلار سوننو اولاراق، كىتابدا يالنيز سوننولرى پيسله ين يئرلرده بو كلمه نى حذف ائديلر ولى درين باخيشدا بو فارسچيلار داها درين بير شئى آماجلايرلار، اونلار جمله نى بئيله يازيرلار «عثمانلار.. قير ديلار» يعنى بورادا ايسته بيرلر تورك عثمانلار لرى قيريجى و توركلرى پيس گوسترسينلر. جناب خنجى هئچ يترده ايسته مير ديه، بو شيعه ليگين كوكو هاردادى؛ ايران شيعه سى ايله ساسانى كولتورو آراسيندا اورتاقلىق قورماق ايسته مير، يالنيزجا آماجى توركلويو پيسله مكدى، و يالان سۆزلرله و بؤهتانلارلا و بلگه سيز سۆزلرله، بوتون كوتولوكلرى توركلره منسوب ائدير، و اسكى ايران حوكومتلرينى يئرى گلدكجه اؤور و اونلارى ان تميز و كولتورلو حوكومت كيمى گؤسته رير.

فارسچى سوننو سايتلاريدا بو بؤلوملريندن خوشلاناراق، كىتابى يايماغا چاليشيرلار و ايرقچى اينانجلاريني؛ شيعه لرى محكوم ائتمك كيمى فيكيرلرين آرخاسيندا گيزله ديرلر، نئجه كى همين بو سايتلار «اؤزومون ائشيتديگيمه گوره» تليغاتلار يندادا دفعه لرجه فيردوسى دن بؤيوك شاعير كيمى ياد ائده رك، ساده جه اونون داستان و افسانه يازديغى اوچون شاهلار حاققيندا بؤيودوجو شكيلده سؤزائتمه سيندن دانيشيرلار و عجيبدى كى هئچ واخت ايسته مه ييلر اونون ضد عرب، ضد اسلامى و ضد تورك دوشونجه لرينى آچيقلاسينلار، اؤزليكله فيردوسى نين ابوبكر و عؤمر حاققيندا پيسله ييجى سۆزلرينده اشاره ائتمزلر.

داھادا كۆتوسو اونلار بئىلە بىرايماچ ياراتماق ايستەيىرلر كى گویا شىعەلىگىن كۆكۈ فېردوسى كىمى شىخسلر و اونلار باغلى آخىملار دئىلكى قۇران، پىغىمبەر و اهل بئىتى تاپدالاماق ايستەيىرلر، بلكە قونوشمالاریندا چالیشیرلار بىر سىرا كئرى قالمىش عربلرى بوجور جریانلارین كۆكۈ كىمى تانىتدیرسىنلار و عئین حالدا چالیشیرلار ایرانلیلاری آرین و بوجور حادىئە لردن مېرأ و اوزاق گۆسترسىنلر، اونلار هېچ واخا ايستە ميرلر ساسانلیلارین، ضدایسلامى كۆلتورلرین و اونلارلا فارس شىعەسىنن آراسیندا باغلاننى قورسونلار و بو اوزدندە ائىلە بىلمیرلر تارىخى اولایلارین دوزگون ندنلرینە ال تاپسىنلار.

-بو كاناللار، صفویلردە اولان فارسچىلىق عنصرلارینى گۆرمزدن گلەرك شاه اسماعیلین بىر زیدى شىعە فارس عایىلەسى ایچیندە بۆیومەسىنى و ائىتیلەمەسىنى دئمك ایستەمیرلر، و یالنیز تورك اولماسینا دولایلی و دولایسىز اشاره ائدیرلر.

-بو كاناللار دائما صفوی شىعەسىنى بۆیودەرك اونلاری دولایسىز توركلرە باغلاماق ایستەيىرلر و اۆزلىكلە بئىلە بىر ایماچ ياراتماق ایستەيىرلر، گویا تقریباً بوتون توركلر همان صفویلردیلر و صفویلردە شىعەلىگىن بىناسینى قویوبلار و اونلاردا ساده جە بىر عیدە یهودیلىكدن دؤنموش بعضى عربلردن یارارلاناراق بو ایشلری گۆروبلر، حالبوكى شعوبیه نین كۆكۈ ساسانلی كۆلتورونون یانلیسى اولان فارسچى كسىمدە آختاریلمایدیر، متاسفانە سوننو كاناللار یا فارس شىعەلىگىن كۆكۈنە وارماغى و بو حاقدای بىلگى وئرمەيى ایستەمیرلر ویا بىلەرك بو كۆنۈنۈ ساپدیرماق ایستەيىرلر.

۳-۵-۴-فارسجا سوننو كاناللارین یارارلى یایینلاری

فارسچى سوننولردن اینتىقاد ائدرکن، سوننولریندە، فارسچى شىعەلر كىمى، بوتونبىلە حاقسىز اولمالارینى اؤنە سورنمك دئیل، تام ترسینە سوننولر بىرچوخ دینى كۆنولاردا داھا حاقلیدیلار، آما ساختا دوشمنچىلىقلار ياراتماغا چالیشیرسالار، فارس شىعەلری كىمى ایرقچى و گئرىچى مفكورهلرە توتولوب تهلىكەلى اویونلاردا دوشەيىرلر، نئجەكى القاعیدە كىمى سوننو مذهب ترور تشكىلاتلارینا اشاره ائدەيىلیرك، اونلار ویا آشیری كوردچو ترورستلر بو حاقدای آیدین تانىقلاردی. هر حالدا بو كاناللارین بللى كۆنولاردا یایینلاری یارارلیدیر، اومود ائدیرم اونلاردا

موختلیف قروپلاردان یارارلانا راق کانال یؤنه تیجیلرینین ایرقچی یاخلاشیم گؤسترمه لرینین قارشیسین آلمیش اولسونلار.

آیری دئییشله بو کاناللار و اینتئرنت سایتلاری حاطب لیل اولمامالیدیلا، دوغرو یالان هر شیئی تبلیغ ائتمه مه لیدیرلر، و صئرف شاه اسماعیل صفوی حاققیندا اولدوغو اوچون و ایچینده یوزلرجه یالان و بؤهتان اولان کیتابی یایمامالیدیلا و اگر اونون دوز بؤلوملرینی یایماق ایسته سه لرده او کیتابی دوزگون یوروملارلا یئی کیتاب حالینا گتیره رک یایمالیدیلا، اؤزللیکله خنجی کیمی شخصلر فارس ایرقچیسو اولاراق اونلارچا یالانی بیردانا دوزون یانینا قویماقلا ایرقچی دوشونجه لرینی یایماقدادیر، اومورام، سوننو کاناللار و سایتلار بو مهم مسئله یه دیققت یئتیرسینلر. البتده بو کاناللارین مُجری لرینین، هر بیرینی ایرقچیلیغا مُتَّهم ائتمک دوز اولایلمز، آما بعضی کسیملر طرفیندن یؤنلتیلمه ایزلرینی گؤرمک اولار.

البتده بیر یاخلاشیم بو اولای بیلیر شاید اونلار بئیله حساب ائدیرلر اگر فارس شیعه لیگینین کؤکلرینه گتسه لر و فیردوسینین و ساسانلیلیغین کؤتولوکلرینی دئسه لر مومکوندور بؤیوک فارس کوتله لرینی الدن وئرسینلر.

آیا اونلاردا حقیقتی دئمک ایسته مییه رک بیر نوع تقیه یه اوز گتیریلر؟ آیا مُطمئن دیرلر گله جکده اینحیرافا چکیمه یه جکلر؟ بو سببله بوجور موضوعلار حاققیندا دریندن دوشونمک لازیمدیر و ائله اولماسینکی چوخوردان قورتولاق، درین قویویا دوشک.

۳-۵-۵- خنجی نین صفوی تور کلری علئیه اینه ووردوغو بؤهتانلار

بیر آیری مسئله یه ده توخونماق گره کیر، خنجی کیتابیندا صفویلری، تورک و تاتار اولدوغو اوچون پیسله مک ایسته بیر و حبیب السیر کیمی تاریخ کیتابلاریندان اؤرنکلر وئره رک، هرچور بؤهتان و یالانلامالاری تورکلر حاققیندا یازیر. اصلینده جناب خنجی، کلمه لرین ظاهیری معنالاریلا اویناییر، و اصلی محتوانی کؤلگه یه آتماق ایسته بیر، مثال اوچون جناب خنجی نین کیتابیندان (صفحه ۷۲-۷۳) بیر اؤرنک یازینی عئینا وئیریریک.

[غیاث الدین خواندمیر، شاه اسماعیل بن عیاشلیق مجلسلرینی بیله تعریفله ییر].

بورادا شاه اسماعیلین قبیح ایشلریندن و ایچکی ایچمه لریندن دانیشیر. و عثین حالدا تورکلرین او زامانا قدر ایراندا وار اولمادیغینی یازیر. کونونو آیدینلاتماق او چون نئچه مطلبه اشاره اولونور:

-حبیب السیر کیمی کیتابلاردا تاریخی مطالب چوخلو تشبیه و استعاره لرله گلیدیر، حبیب السیر کیتابینین مقدمه سیندن بیر مطلب بو سؤزو داها آرتیق آیدینلاداییلیر،

صفحه ۳۹ دا همایی جنابلاری (کیتابی تصحیح ائدن شخص) مقدمه ده بیله یازیر:

-تیمور و صفوی دؤوره لرینین کیتابلاریندا و حبیب السیر کیمی کیتابلاردا تشبیه لر و مجاز عیاره لر و استعاره لر او قدر چوخ اویدوکی بعضا نئچه صفحه تعریف و تمجید یازیلردی تا بیر جومله اصلی مطلب دئیله بیلسین و بو سبک او دؤنمین اصلی اؤزلیکلریندن ساییلردی. آشاغیدا همان کیتابدان وئریلن اؤرنک آچیقجا بونا قانیتدیر^۱.

-جناب خنجی بو تشبیه و استعاره لری اساس مطلب کیمی گؤتوره رک اؤز کیتابیندا داها چوخ بوجور بؤیودوجو مطالبیلرله کیتابینی دولدورماق ایسته ییدیر و گرچکدن جناب خنجی نین کیتابیندان بو بؤلوملری یعنی تورکلری یامانلما و پیسله مه بؤلوملرین حذف ائدرسک، کیتابین تاریخی بیلگی لری بارماق سایب صفحه دن چوخ اولمایا جاقدیر.

-ایلگینج بودور جناب خنجی نین یوخاریدا اولدوغو اؤرنکده ده گؤروندویو کیمی گویا تاتارلار و تورکلر اصلا ایراندا یاشاماییلار، خنجی لر بونو بیلیمک ایسته میر ویا یادیندان چیخیدیرکی

1

اقداح رقیق عقیق وش (جامهای شفاف سرخگون) چون جام زرین آفتاب دربزم
فلک آغاز گردش کرده جامهای شراب رقیق بیغش بسان ساغر سیمین هلال
دردست ساقیان سیم اندام (دختران و پسران اسیر شده تبریز) در گردش بود.^۱
عموم قزلباشان، چنانکه گفته شد، عناصر سرگردان طوایف تاتار آناتولی
بودند که ابتدا به شیخ بدرالدین و سپس به شیخ جنید پیوستند و سرانجام به امید

۱- حبیب السیر: ۳ / ۵۰۵.

۷۳

غارتگری به دور شاه اسماعیل گرد آمدند. آنها هیچگاه در ایران نزیسته بودند، و با فرهنگ و دین و تمدن ایرانی هیچگونه آشنائی نداشتند. در عرف آنها، که از سنن قبیله ئی شان گرفته شده بود، هرکس از آنها نبود بیگانه و دشمن تلقی میشد. آنها با

صفویلردن ده اؤنجه، اسلامی حوکومتلرین هامیسی تورکلردن عیبارت ایدی و داها آچیق سؤیلهسک ایسلامدان سونرا صفوی دؤورنه کیمی هئچ بیر مستقیل فارس حوکومتی قورولمامیشدیر و ایسلامدان اؤنجه کی سومرلر، ایلاملار، قوتلار، مادلار، ماننلار.. و آیریلارینین، فارس اولمادیغی حاقدادا آیری کیتابلاردا چوخلو سندلر و بلگه لر گؤرمک اولار. -جناب خنجی نین اساس آلدیغی و دایاندیغی ان اییی حوکومت ساسانی حوکومتی دیر بو حاقدادا ۲ینجی بؤلومه باخماق گره ییر!.

1

باری سبک انشا، حبیب السیر بشیوه منشیانه معمول رایج آن زمان یعنی قرن نهم و دهم هجری است که روح صنعتگری در ادبیات نیز نفوذ کرده پیکر نظم و نثر فارسی را به بنایم ظریفه بدیم آراسته بود. از خصایص این سبک آوردن کلمات و جمل مترادف و آراستن عبارات بصنایع بدیعی از قبیل سجع و جناس و مراعات نظیر و تشبیهات و مجازات و استعارات و آوردن امثال سایر و آیات و اخبار و اشعار فارسی و عربی است که غالباً عنصر عربی کلماتش بر فارسی نیز می چربد، و مخصوصاً قسمت مترا دفاش گاهی باندازه بی طولانی و بی مزه می شود که آنرا از مقوله اطناب ممل و تطویل بلاطایل باید شمرد. و این خاصیت در منشآت اواخر عهد تیموری بیعد در ایران، و همچنین بعد از زمان بابر شاه در هندوستان روز افزون می شود تا جایی که بعض نویسندگان واقعا تطویل و اطناب را از حد بدر می برند و برای ادای یک جمله کوتاه چند صفحه را از حشو و زواید و تشبیهات و مجازات بسارد بر می کنند که از حدود بلاغت خارج است و انصاف را از عیوب آن نوع نوشته ها محسوب می شود.

۳-۵-۶- ایندیکی چاغدا صفویلره یؤنه لن آمانسيز هجوملارین ندنی

صفویلره بو قدر هجومون اصلی ندنی اونلارین تورک اولمالاریدیر، بو بیر ساختا هجومدور، اؤزلیکله فارس شیعه لرینین یاراتدیغی بؤیوک فلاکتلر، ایسلام عالمینین گئری قالماسینا و چوخلو گوناھسيز اینسانلارین اولومونه سبب اولموشدور، اونلار اؤز لرینی بو اوتانج وئریجی یوکوملولو کدن قورتارماق اوچون، اؤز لرینی آریندیرماق مقصدیله بو اولایلارین کؤکونو بیر غیر فارسین بونونا ییخماق ایستییه رک، کؤکسل ایزلرینی سیلمه یی آماجلا ییرلار، حالبوکی صفویلرین هر نه قدر سب و لعن گوناھینا بولاشسالاردا ایندیکی فارس شیعه لیگینده اولان چوخلو ضدا ایسلامی قایدا و تفککورلردن اوزاق ایدیلار، ایندیکی فارس شیعه لرینین ایچینده اولان ضد توحیدی، شرک تفککورو، عایله قارشیستی صیغه تفککورو و یا گیزچیلیک اونلارین ایچینده یاقین دئییلدی، آیریجا بیر سیرا یانلیشلیقلار آز زاماندا سونرا ایکنجی شاه اسماعیل و یا نادیر شاه طرفیندن بؤیوک اؤلچوده دوزلتمه یه دوغرو اوز قویدو ولی فارسچی تفککورلو استعمار عامللری بو حرکتلره قارشی چیخدیلار و نهایتا اؤز لریده بو باتلاقدا بوغولماق اوزره دیلر.

۳-۶- عثمانلی - صفوی ایلیشگیسی و شیعه لیک

بو بؤلوم اونلو تاریخچی دوغان آوجی اوغلو نون کیتابیندا آلینمیشدی، اوخوجولار آرتیق بیلگی اوچون اونون «تورکلرین تاریخی» کیتابینا رجوع ائده بیلرلر. (جیلدا ۱ صفحه ۱۶۰-۱۹۰) اولایلاری دوزگون بیلیمک اوچون، ایلکجه ۱۴-۱۷ینجی یوزیلده عثمانلی سولتانلاری آدی وئریلیر:

- عثمانلی سولتانی ۱. موراد میلادی ۱۳۸۹ دا دنیاسین دیشیر و یئرینه سولتان ۱. بایزید اوتورور.
- سولتان ۱. بایزید ۱۴۰۳ ده دنیاسین دیشیر، و سولتان تیمورون ایلرله مه سیله، آنادولودا ۱۰ ایلیک بلیرسیزلیک دؤوره سینه گئچیر، بو دؤوره فترت دؤنمی آدلانیر.
- سولتان ۱. محمد، «چلبی سولتان محمد» آدیلا تانیناراق (۱۳۸۹-۱۴۲۱) ائدیرنه ده قارداشی موسی چلبی نی یئنه رک ۱۴۱۳ ده تاختا چیخیر و عثمانلی اولکه سینده بیرلیگی ساغلا ییر.
- سولتان ۲. موراد (۱۴۰۴-۱۴۵۱) آتاسینین اولمه سیله ۱۴۲۱ ده تاختا چیخیر.

-سولتان محمد فاتح (۱۴۳۲-۱۴۸۱)، ۱. محمد آدیلا ۱۴۵۱ دە تاختا چيخیر. سولتان محمد ۱۴۵۳ دە استانبول و فتح ائدير و بئيله ليکله آوروپادا اورتاچاغ دؤنمی قاپاناراق یئنی بیر چاغا گئچیلیر، دئمک اولار سولتان محمد، اسکی چاغی قاپادیب، یئنی چاغی آچمیشدیر.

-سولتان ۲. بایزید (م. ۱۴۵۰-۱۵۱۲) سنه ۱۴۸۱ دە تاختا اوتورور.

-یاووز سولتان سلیم (م. ۱۴۷۰-۱۵۲۰) ایل ۱۵۱۲ دە تاختا چيخیر.

-قانونی سولتان سولیمان (م. ۱۴۹۵-۱۵۶۶) ایل ۱۵۲۰ دە تاختا اوتورور.

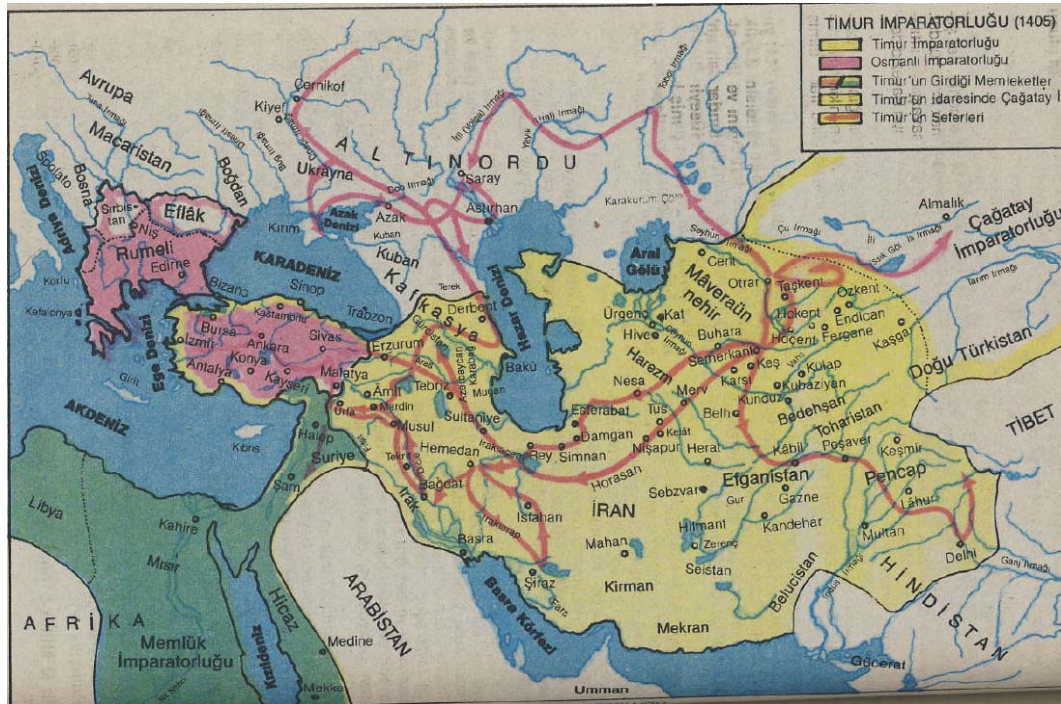
-سولتان ۲. سلیم (م. ۱۵۶۶-۱۵۷۴) ایللری حوکومت ائدير.

-سولتان ۳. مراد میلادی م. ۱۵۷۴ دە، سولتان ۳. محمد م. ۱۵۹۵ دە، سولتان ۱. احمد م. ۱۶۰۳ دە، سولتان ۲. عثمان م. ۱۶۱۸ دە، تاختا چيخیر، سونرادا مراد، ابراهیم، ۴. محمد و سولتان سولیمان (م. ۱۶۴۲-۱۶۹۱) حوکومت ائديرلر.

۱۵ینجی یوزیللرده آنادولو و روملی (روم ائلی) ده اولان گؤچه به تورک بویلارینا گنللیکله یوروک آدی وئریلیر، آما آنادولونون دوغوسوندا اولان تورک بویلارینا عموما تورکمن دئییلیردی، اولارین ائتییک فرقلری یوخویدو، تورکمنلر موغول یورویوشوندن سونرا گلرک، قبیله اؤرگوتلمه سینی داها گوجلوی بیچیمده قورویوب ساخلامیش بویلارییدی، اما یوروک لر، چوخ اؤنجه لر، سلجوقلورلا کؤچموش اوغوزلار اولموشلار، و قبیله اؤرگوتلمه سی اولاردا اؤنملی اؤلچوده ضعیفه میشدی و چوخراق تاریم ایشلرینه باخاراق کندلیشمیشدیلر و گؤچه به لیکن اوزاقلاشما قدايدلار. البته او بؤلگه ده یئنه ده یوروکلرله داها اؤنجه لر اولاردا گلیمیش و کندلشمیش تورک بویلاری (یئرلی اهالی) آراسیندا توپلومسال فرقلیلیکلر وارایدی، آشاغیدا بؤلگه نین خریطه سی «تورکون آلتین کیتابی» ندان قیلاووز اولاراق وئریلمیشدی.

۱۵ینجی یوزیلین اوللرینده چلبی محمد تاریم و کنده دایالی قورولو دوزه نین تمثیلجیسی اولور، آیری طرفدن تاخت قاقاسیندا اولان اونون قارداشی موسی چلبی چوخراق عشیرت باغلاریندان قوپامیش گؤچه به تورکمنلره و گؤچه به یوروکلره آرخالانمیشدی، محمد چلبی تورکمنلره قارشى، بیزانس و کریستیان سویلورلاریندا دسته گینی قازانمیشدی و بو قاقادا صربرلینده دسته گینی آلاراق موسی چلبی نی یئتر و تاختا اوتورار.

-بو دؤنم اؤزليكله سولتان چلبى محمد و اوغلو سولتان ايکينجى موراد'ين ان بؤيوک موجاديلهلى ايکى جبهه ده اولموشدو بير طرفدن باتى دا آروپا خاچيليلارى و او بير طرفدن دوغودا تورکمن بويلارى سالديريلارا گئچيرديلر.

دوغودا شيخ بدرالدين گؤچه به يۇروكلرى و حتى گؤچه به كريستيانلاريدا يانينا آلاراق باش قالديرير اونونلا بيرليکده «بؤرکلوجه موصطافا» دا ايزمير'ده آياقلانما ياپاراق حرکت گئچر، بؤرکلوجه موصطافا، بؤلگه نين يوخسول خالقى و علوى گؤچه به لرین باشيندايدى، اونلار اؤز دئيشلرينه گؤره دؤولت بلاسيندان قورتولماق ايسته ييرديلر، و «فقر ائشيتليگى» گؤروشونو ساوؤتورلار و فقيرلرين توكه تيمى (مصرفى) ائشيت و اورتاق اولاجاقدير قولونو وئيريديلر، بو گؤروشلر بؤلگه نين يئرسيز و يوخسول خالقينى و حتى كريستيانلاريدا اؤزونه دوغرو چکيردى. ايکينجى موراد ان بؤيوک موجاديلهلى خاچيليلارلا قارامان اوغلو تورکمنلريله وئيرير، موراد خاچيليلارلا بيرنچه ساواشدا (مؤراوا، ايزله دى، يالواچ ساواشلاريندا) يئشليگى يه اوغرارکن، قارامان اوغلو دا داواملى اولاراق آرخادان اونا سالديريلار، نهايت موراد آغير شرطلر آلتيندا خاچيليلارلا باريش آنلاشماسى ياپاراق قارامان اوغلونا دؤنر، دؤرد مذهبدين (شافعى، حنفى، مالکى، حنبلى) بيلگينلر فتوا وئيرلر : «قارامان اوغلو ابراهيم بگين قتلى واجبيدير»، بو فتوانى آلان موراد تموز ۱۴۴۴ ده وحشيجه سينه کونيايا (قونيه يه) سالديرير و بؤلگه نى ياغمالاير.

سولتان محمد فاتح زامانی، دیاربکیرده اوزون حسن آغقویونلو امپراتورلوغونو قورور، و سونرادا باشکندینی تبریزه کؤچورور، اوزون حسن یین امپراتورلوغونون ترکیبینه شیعه لرده بؤیوک رول اوینایردی، اوزون حسن عثمانلیا قارشی یالیز چئوره ده کی روم و گورجو پرنسلییه دئیل، پاپا و وئندیک باشدا اولماق اوزره کریستیان باتی دؤولتلییه و تبریز آراسیندا باغلانتی قورور، پاپا گوجلو بیر خاچلی دوئناماسینی آنادولو قییلارینا یوللار، وئندیک، توپ و سیلاح یوللاماگی قارارلاشدیریر، فاتح ایله اوزون بیر ساواشا گیریشن (۱۴۶۳-۱۴۷۹) وئندیک یین، اوزون حسن دن ایسته دیگی قارشیلیقلار بونلاردیلار (دوغان آوجی اوغلو، تورکلرین تاریخی صفحه- ۱۸۲):

-عثمانلی بوتون آنادولو نو آغقویونلویا وئرمه دیکجه، و بوغازلارین آروپا یاخاسینداکی و یونانیستان قارشیسینداکی اراضی یی بؤراخمادیقجا اوزون حسن باریشا یاناشما یا جاقدیر.
-عثمانلی، قییی لاریندا قالالار قوراما یا جاق و قارادنیز تیجارتی وئندیکه دایما آچیق قالاجاقدیر.

-اوزون حسن عثمانلی اییله باریش یا پارسا موړا، میدیللی، ایری بوژ، آقرو سون وئندیکه بوراخیلما سینی آندلاشما دا ساغلا یا جاقدیر.

PAPA-TÜRKMEN İŞBİRLİĞİ

Hasan, Osmanlı'ya karşı yalnız çevredeki Rum ve Gürcü prensleriyle değil, Papa ve Venedik başta olmak üzere Hıristiyan Batı devletleriyle de ilişki kurar. Hasan'ın elçileri Roma, Venedik ve Tebriz arasında mekik dokur. Papa, güçlü bir Haçlı donanmasını Anadolu kıyılarına yollar. Venedik, top ve silah yollamayı kararlaştırır. Fatih ile uzun bir savaşa girişen (1463-1479) Venedik'in Hasan'dan istediği karşılıklar şunlardır:

— Osmanlı, bütün Anadolu'yu Akkoyunlu'ya vermedikçe, Boğazların Avrupa yakasındaki ve Yunanistan karşısındaki araziyi bırakmadıkça Uzun Hasan barışa yanaşmayacaktır.

— Osmanlı, kıyılarında kaleler kuramayacak ve Karadeniz ticareti Venedik'e daima açık kalacaktır.

— Hasan, Osmanlı ile barış yaparsa Mora, Midilli, Eğriboz ve Agros'un Venedik'e bırakılmasını antlaşmada sağlayacaktır⁵⁴.

Haçlı ve Venedik desteğine güvenen ve İstanbul'u Osmanlı'dan alma hayallerine kapılan Uzun Hasan, 1472 baharında Karamanoğulları ve Kızıl Ahmet'in de katıldığı bir öncü Türkmen kuvvetini Anadolu içlerine sürer. Tokat yağmalanır ve kent halkı tutsak alınarak Erzurum'daki Hasan'a yollanır. Kayseri düşer, Anka-

182

-خاچلی و وئندیک دسته یینه گووه نن و استانبولو عثمانلی دان آلما خیاللارینا قاپیلان اوزون حسن ۱۴۷۲ باهاریندا قارامان اوغوللاری و قیزیل احمدین ده قاتیلدیگی بیر اؤنجو تورکمن قوؤتینی آنادولو ایچلرینه سورر، توکات یاغمالانیر و کند خالقی توؤستاق آلیناراق ارزروم داکی حسن ه یوللانیلیر.

قایصئری دوشر و آنکارا یاغمالانار، عثمانلی،

بو اؤنجو گوجلری بی شهیر یاخینلاریندا دوردورایلیر. فاتح، بؤیوک عسکری بیرلیک قوراراق ایلکجه وئندیک قووه لرییه اوزون حسن یین قووه لری آراسیندا باغلانتی نی کسیر.

فاتح محمد اصلی عسکری بیرلیکلری دوغویا گۆتورورکن استانبول و باتی بؤلگه لر ساوونماسیز قالیر، یولا چیخارکن استانبولو نَجور ساووناجاغینی سوران باش وزیره بیله جاواب وئیریر: «توجارلار و ال ایشینده اولانلاردان یارارلان».

-اوزون حسن، آوروپادا ماجار کرا لینا مکتوب یازیر، آما عثمانلیدا ماجارلاری دیپلوماسییه دوردوراییلیر، خاچلی دوْناماسیدا استانبولو آماغا گۆرۆله نیر، وئئدیکلر ایزمیر و و آنتالیانی بومبالار و اونلاری قارامان اوغللارینا تسلیم ائدر، بونولا بیرلیکده استانبول قورخولو گونلر گئچیریر، بو آرادا اوزون حسن، «ترجان» بؤلگه سینده ظفر یاپاراق فاتح محمد داهادا چتینلیگه دوشور، فاتح ایلکجه استانبولا دؤنمه یی دوشونور ولی اوزون حسن اوردوسو اونولا «اوتلوق بئلینده» قارشى قارشىیا گلیر.

فاتح محمدی، آنکارا ساواشینا بنزر بیر یئنیلیگی بکله ییر، اما فاتح بو کز اوخ و میزراغا یوخ، بلکه توپ و توفنگه دایانیر و اوزون حسن اوردوسو بیر نئچه ساعات ایچینده پوزقونا اوغراییر، توتولان ۳۰۰۰ تورکمن هر گون ۴۰۰ نفری اؤلدورلور، بیله لیکله، فاتح محمد، اویغور حرفلریله بیر ظفرنامه یازیر و بوتون بیلیکلره گۆنده ریر.

اوزون حسن ین اوردوسویلا، بیرلیکده یولا چیخان ایتالیان ائلچیسى «باربارو» بو ساواش حاققیندا گره یینجه یازاراق بیلگی وئرمیشدی، ماراقلیلار آوجی اوغلو کیتایینا رجوع ائده بیلیرلر.

یوخاریدا سؤیله نلر بیر طرفدن تورکلرین قارانلیقدا قالان اؤنملی بیر دؤنمینده آچقیلیق گتیرمک اوچون وئریلمیشدیر، آیریجا اؤنملی بیر قانیت اولاراق او دؤنمده ایسلام دوشمنی اولان اورپالی خاچلیلارلا آذربایجان شیعه تورکلرینین باغلانتیلارینی اییجه نیشان وئیریر، گرچکدن صفوی عثمانلی رابیطه لرینی تحلیل ائدرکن آوروپالیلارین نقشی و رولو، دیش گوج کیمی نظرده توتولمالیدیر اؤزلیکله آوروپالیلار و آمریکالیلار ایندیده مسلمان عالمینین قاریشدیرماق اوچون، اؤزلیکله فارسچیلار و فارس شیعه لیگی واسیطه سیله بؤیوک چابا گۆسته ریرلر.

بو اولایلارلا بیرلیکده، فاتح محمد "ین، یئری برکیه رک، مرکزیتچی فتودال دؤولتی نین باشینا گئچیر و بؤلگه ده بو سیستمی تثبیت ائدیر، آیریجا فاتح محمد سؤیلولوغا بؤیوک اؤنم وئیریر. بیله کی ایلک فورصتده بؤیوک خاندانلاری یوخ ائتمه یه چالیشیر و داها آلتداکی سؤیلولاری قوروماغا چالیشیر، بوندان سونرا فاتح تورکمن آوینا چیخار، قارامانلیلارین قالارینی بیریر آلیر

و اونلاری توپا باغلاير و اونلارين بۇيوكلرينين چوخونو اۇلدورور، بئيلهجه قارامان بۇلگه سينده آساييشى ساغلار. فاتح ۱۴۸۱ دە، دونياسين ديشير، بعضيلريجه، زهيرله نير.

-بو اولاي لاردان سونرا ۱۶ ينجى يوزيلده، عثمانلى اۇلكه سى گئيش بير توركمين قيريمينا تانيق اولور، فقط آرتيق توركمين آدى قيزيلباش دى، و قيزيلباش دئيمي گونوموزده چيخار چئورهلرينين كومونست سوزويله ائش آنلامدادير.

آنadolودا شاهقولو آياقلانماسى اوز وئير، سونرادا ياووز سولتان سليم، قيزيلباش قيريمينا باشلاير، و كام اوونو حاضيرلاماق اوچون سوننو عولمانى قيزيلباشلار عليئيه اينه پروپاقاندا ياپماغا گورولنديريير و شيخ الايسلام كمال پاشازاده دن بير فتوا آليير: «شيعه لرين ماللارى حلال، نيكا حلالرى حؤكومسوز، اۇلدورولمه لرى جايزدير»، و شيعه ايله ياپيلان ساواشين اؤته كى دين دوشمنلار ياپيلان ساواش كيمي جاهاد سايلار.

ايل ۱۵۱۴ ده سولتان سليم، شاه اسماعيل لا چالديراندا ساواشير و اونو يئير، بو دؤنمدن سونرا قيزيلباش توركمينى آغير بيچيمده جزالانديريير.

سولتان سليم، شاه اسماعيل و قيزيلباشا قارشى بير دنگه قورايلمك اوچون، سينيرلارين ساوونماسيندا كورد عشيرتلىرىدن يارارلانير، و كوردلرى شيعه لر عليئيه اينه اورمو گولوندن دياربكيه قدر بۇلگه لرده يئرلشديرمك ايستير، و اورالارى عثمانلىيا باغلاماغى آماجلاير، و بو ايش اوچون كورد بگى ادريس دن يارارلانير، ادريس بير سيرا كورد بگلىرىنى باشينا ييغار و شاه اسماعيل باغلى كوردلريده زورلا عثمانلىيا باغلار و بۇلگه ده و دياربكيه ده بوتون قيزيلباشلارى قيليچدان گئچيرر، و بير عيده سيده جانين قورتاراق آذربايجانا قاچار.

۳-۷- سلجوقلو عثمانلى و قيزيلباش اولاي لارينا ديالكتيكي باخيش

ديالكتيكي بير سؤزجو ك اولراق تارتيشماق (دانيشاراق بحث ائتمك) معناسيندادير و قاوام اولراق ديشيم آنلاميندادير، ديالكتيكي اوچ ايلكه و اساس اوزه رينده قورولماليدير (ديشيم، قارشيليقلى ائتكى، تضاد)، هر شئى ديشمكده دير، بير سيستمده بوتون شئير بيريرلرينه ائتكى بوراخير، هر شئى ايلرله يه رك، ايچينده اؤز ضديني (قارشيتيني) يارادير.

ديالكتيكل باخيش اصلينده متتافيزيكل باخيش قارشيسيندادير، متتافيزيكي باخيش دونيانين حر كيتيني دؤنگوسل و دايره سل گورور، ديالكتيكي باخيش دونيا حر كيتى ني، ايله ريه دوغرو و

سارمال شكىلده (حلزونى، ھئلىس شكىلىندە، ئوريمسل) گۇرور. گىچن عصرده ماركس دىئالكتىك مسئلهسىنە ماترىيالىستى باخاراق، توپلومسال دىيىشىملرى، ايلك اورتاقچىلىق، قۇلچولوق، درە بگلىك، ياتىرىمچىلىق و گلىشمىش اورتاقچىلىق شكىلىندە تانىملادى.

-تارىخچى دوغان آوجى اوغلونون نظرىندە، قىزىلباش آياقلانماسى فئوداليزمە تېگى و عكس العمل ايدى. سلجوقلو دۇولتى قورولمادان اۇنجه، اورتا آسپاداكى اوغوز بۇيلارى، داغىنىق شكىلده ياشايدىلار، اونلار گىنىش بىر عايله شكىلىندە، و توكە تىم (مصرف) دن ائشيت پاى آلان توپلوقلار دىيىلدىلر، بۇيلار ايچىندە اۇنملى ثروت فرقليلىكلرى مۇيدانا گلمىشىدى، اونلار ايچىندە ساواشچى سويلوق و جودا گلمىشىدى و اونلار قىبە اھالىسىنى وئرگىلىدىرىدىلر، و اونلاردان چوبان كىمى اىستيفادە ائدىرىدىلر، بونا رغما ھلەدە اوغوز قىبەلرى بىر دۇولت سىستىمىنە گىچمەمىشىدىلر، بىر طرفدن بوتون اويەلر ايچىندە، قان باغىندان دولايى عمومى بىر داينىشما وارايدى، ائنگىلس بو تىپ قۇرولوشا «عسكىرى دىموكراسى» آدىنى وئىرىر؛ عسكىرى دىموكراسى، ائشيتلىكچى، ايلكل توپلوقون چۇزولوشونون سۇن آشاماسى اولاراق تانىملا تايىلىر.

- سلجوقلو بو «عسكىرى دىموكراسى» آشاماسىنداكى بۇيلارى، سلجوقلو سۇيونون لىدئرلىگىندە بىر آرايا گتىرەرك، فئوداليزم و تجارىتىن خىلى گلىشىدىكى بىر بۇلگەدە دۇولت قۇرور، بۇيلار بىر سۇيلو اولمايان كىتلەسى بئىلەجە ھم اۇز بۇى سۇيلولار بىن و ھم دۇولتىن چىفتە سۇموروسو آلتىندا قالير، بو چىفتە سۇمورونون عكس العمللىرىنى اۇنجه كى صفحە لردە وئرمە يە چالىشىدىق، بو آرادا بعضى بۇيلاردا قان باغىندان دولايى داينىشما اولسادا بوى بگلىرى اۇز منفعتلىرىنى قوروماق آماجىيلا سلجوقلو دۇولت ايله ايش بىرلىكى ياپار و كىتلەلرى ياتىشىدىرىلار، بو وضعىتى آتلا دۇنمى تورك بۇيلارىندا دا گۇرمك اولار.

- سلجوقلولا ر آنادولدا بۇيوك اكىن اراضىسى اله گتىرەرك گۇچەبە بۇيلار بىن، قىبە باغلار بىندان، قوپارارق اونلارى اكينچى (تارىمچى) ياپار، اكىن يئرئىنە باغلايىب و اونلارى رعيت شكىلئە سالار، و بىر فئودال دوزن قورارلار، دىموكراسى اولار «عسكىرى دىموكراسى» دن سىنىفلى فئودال توپلوم دوزەنىنە گىچرلر، و بورادادى كى يئرلەشيك، گۇچەبە چاتىشمالارى اوز وئىرىر، بو چاتىشمالار اصليندە يئرە باغلانما قارشىسىندە دىرەنىشلىرىن يانسىماسى سايلايلىر.

بو آرادا بعضی بوئی باشچیلاریدا دؤولتدن ایسته دیگی یئرلرینی آلاماینجا اؤز بویلارینی و یا آیری بویلاریدا باشلارینا توپلار و فتودال دؤلته قارشی ساواش آچارلار.

دئمک اولار آنادولو بیر «یئرله شیک- گؤچه به» و آیری دئییشله «قیزیلباش سوننو» چاتیشماسی دئییل بلکه بو گؤرونولر اصلینده یوز ایللر بوئیو بیریکمیش و ذخیره اولموش، صینیفسال (طبقاتی) اختیلافلارین اوزه چیخماسیدیر، و گرچکدن تورکمن یعنی گؤچه به فتودالیزمه تپگی و عکس العمل گؤسته ریر.

- بو صینیفسال (طبقاتی) چاتیشمالار ایچینده، توپلومسال دوزن، «عسکری دئموکراسی» دن داها اوست توپلومسال (اجتماعی) قورولوش بیچیمینه، اورادان فتودالیزمه دوغرو یول آلا، فقط ایچینده کاپیتالیست کسیمیده گلیشدیرمه سینه رغما، عثمانلی فتودال دوزهنی، اؤز ایچ دینامیکیله فتودالیزمدن کاپیتالیسمه گنچمه یی باشاراماز.

- یوخاردکی «دوغان آوجی اوغلو» نون یورومو، قیزیلباشلار حاققیندا گنچرلیدی، یالنیز آرالاریندا یاریم عصرلیک ویا بیر عصرلیک حدودوندا فرق گورونمکده دیر، عثمانلی اؤلکه سینده گؤچه به بویلار عثمانلی فتودال دؤولتی علئیه اینه آیاقلاناراق قورتولوشو قیزیلباشلیغا قاتیلماقدا گورورلر، و بؤلوک بؤلوک عثمانلی توپراقلاریندان آیریلاراق آذربایجانا دوغرو گلیرلر، آما آغقویونلو کیمی گنچجی حوکومتلر یاراتسالاردا، چوخ سورعتله صینیفسال (طبقاتی) چاتیشمالارا گیره رک، فتودالیزم سیستمی ایچینده ازیلیرلر و یننی قوشوللارا تسلیم اولورلار، بو وضعیتی آچیق شکیلده صفوی دؤولتین قورولوشوندان قیسا سوره سونرا گوره بیلیریک، البتده طبقاتی چاتیشمالارین یانیندا (یعنی آلت یاپی چاتیشمالرینین یانیندا)، مذهب مسئله سیده بیر اوست یاپی شکلینده اؤزونو گؤسته ریردی، مذهب بعضا آلت یاپی نین دستکچسی کیمی و بعضاده مستقیل اولاراق مئیدانا گیریردی.

قیزیلباش گؤچه به طایفالاری (شاملی، تکه لی، قاجار، روملو، قارامان، وارساق، اوستاجیلو، بایات) صفوی دؤولتی نین قورولوشونون ایلک دؤنمینده دؤلتین تمللری کیمی ساییلیردی، ولی ۲۰-۳۰ ایل گنچمه دن بوتون بو طایفالار صفوی شاهی طهماسب و شاه عابباس ین غضبینه گله رک باشچیلاری اؤلدورلدو و طایفالاردا داغینیق شکیلده تسلیم اولوب موختلیف یئرله سپه لندیله (قیزیلباش بیرلیگی پوزولاراق شاهسون بیرلیگی دوزه لیر و بو بیرلیک دؤلتی تمثیل ائدیر و اونو دستکله ییر).

بو بؤلومده تلاش ائتدیک عثمانلی صفوی اولایلارینا، یاقین اولاراق ماتریالیسم دیالکتیک باخیشلادا باخیش اولاق، مسلما بو تحلیللری، تام دوزگون ویا تام یانلیش دئمک دوغرو اولمایا جاقدیر، چونکی بو حاقدایر طرفدن بیلگی یترسیزلیگی گورونمکدهدی، و اولایلارین کمیت و کیفیت حاقدا داها چوخ بیلگیلر الده ائتمک لازیمدیر، آریجا بو یوروملاردا، مختلف توپلومسال طبقه لری، آیریجی خطرله یالیز سونو و شیعه قروپلارینا آیرماسی، بو فلسفی باخیش طرز ایله ده چوخ باغداشمایان بیر شیدیر.

هر حالدا بو بؤلومو گتیرمکده، اولایلاری بو تؤولوکده، یترینجه آیدینلاندانماسادا، گله جکده آراشدرماجیلار و اوخویوجولار اوچون، داها کامل آنالیز ائده بیلمه لری اوچون یاردیمجی اولاجاغینی دوشونورم.

۳-۸- صفویلیک و تورکلرین گتیرلمه سی

«عثمانلی و ایران دا مذهب و دؤولت» آدلی موقایسه لی آراشدرمانین مولیفی طاها آکیول سون درجه واجب بیر سوال اورتایا قویور، یازیر، «ندن عثمانلی دؤولتی تورکمن عشرت گلنکلریندن اوزاقلاشدیقدان سونرا دا تورک کولتورونو یئنی فورملارلا داوام ائتدیردیگی حالدا، صفوی دؤولتی فارسلاشدی؟» مولیف بو سوالی ایراندا فارس دیلی و فارس بوروکراتیاسی عنعنه سینین یشارلیغی ایله جاوابلاندیریر، بیزجه، دوغرو دور. ان آزیندان مامور طبقه سین یئتیشدیرن تحصیل سیستمینده ۱۶-۱۷ینجی یوزیللرده یئنیلیک اولمادی. تورک دیلی بو ایکی یوزیلده ده تحصیل سیستمینه یول تاپا بیلمه دی. سارایدا و اوردودا تورک دیلی نین گئیش ایشله دیلمه سینه باخمایاراق، رسمی دؤولت دیلی، فارس دیلی قالدی.

-تورک دونیاسی مذهب باخمیندان ایکی بویوک حیصه یه بؤلوندو. بو بؤلومنه نین اورتاسیندا دا آذربایجان قالدی. «میللتشمه» پروئسی، میلی کیملیگین مئینلشمه سی شیعه لیگه کؤکلندی. عثمانلی ایله داوام ائدن ساواشلار بو میلی گوجلندیرمکده ایدی.

ییرمینجی یوزیلین باشلاریندا رسؤلزاده یازیردی، گونئی آذربایجاندا یازیلی ادبیات تامامیه فارس شعیری نین تاثیرینده ایدی: «یازیلی تورک ادبیاتینین اوزونه مخصوص بیر شکلی یوخدور. بو ادبیات، فارس ادبیاتینین تاثیر آلتیندادی، تورک شعرلری عادتاً فارس اشعارینین بیر ترجومه سیدیر.» مذهبه ایفراط باغلیلیق بو یازیلی ادبیاتین ماهیتینی بلیرله مکده ایدی. یعنی

ادبی اثرلرین چوخلوغو مرثیه ادبیاتیندان عیبارت ایدی. «آذربایجان تورک شاعیرلری یا کور اولونجایا قدر آغلار و آغلایرلار، و یاخود بایلینجایا قدر گولر و گولدورورلر. ایران تورکلری نین دیندار، حتی متعصب اولدوقلارینی ذکر ائتمیشدیک. بو دیندار خالق، ایل "ین مهم بؤلومونو و خصوصیه محرمین ایلک گونلرینی نوحه و ماتملر ایچه ریسینده گنجیریر. هر سنه دیندارلیغی شهدا، ائولیا شرفینه و کربالا فاجعه سی ماغدورلاری یادینا پارلاق و گوزل مجلسلر قورارلار. بو مجلسلرین نوحه گرلیگینی تورک شعراسی ایفا ائدرلر؛ دیوانلار دولوسو مرثیه یازارلار و بو مرثیهلری اهالی ازبرلر، اوخور، آغلار و شاعیرلرینه رحمت گونده ریر. مرثیه ادبیاتی بویوک اولچوده فارسلاردا دا واردیر.»

ایراندا تورکلویون شیعه لیگه ایفراط درجه ده آلوده چیلیگی، و میلی مسئله لره ایلگیسزلیگی، مشروطه اینقیلابیندان (۱۹۰۵-۱۱) فارس ائتوسونون کارلی چیخماسینا ندن اولدو. قاجارلار حاکیمیتی نین سارسیدیلماسی، فارسجایا دؤولت دیلی ایستاتوسونون وئريلمه سی (مجلس و انجمن عضولرینین فارسجا بیلیمک مجبوریتی)، مجلسده فارسلا رین داها چوخ یاشادیغی تهران، حدیندن چوخ یئر آیریلماسی، فارسلا رین میلی موباریزه سینین ایلک جدی اوغورو سایلمالیدیر. بونون یانیندا اولکه نین ایلک آنا یاساسیندا شیعه لیگین دؤولت دینی اعلان ائدیلمه سی ده مشروطه حرکاتینین فارس کؤکنلی روحانی لیدرلرینین (بههانی، طباطبایی و بنزه ری) ایصراری ایله گترچکلشدی [بو حاقدا دیش گوجلرین یعنی روسلا رین و اینگیلسلرینده تورک دوشمنچیلیغی تورتهمه سی ده نظرده توتولمالیدی]. عینی زاماندا روحانیلره قانونلارین ایسلامین اساسلا رینا او یغون اولوب-اولمماسینی معین ائتمک صلاحیتی نین وئريلمه سی (آنا یاسایا ۲ینجی ماده سی) بو طبقه نین جدی قازانجی اولدو. حاضرکی ایران ایسلام رئسپوبلیکاسینین اساسین قویولدوغو سون ۱۹۷۸-۷۹-جو ایللر اینقیلابیندا دا اسکی سناریو تکرار اولوندو. قووه ده اولان آنا یاسانین بوتون روحو شیعه احکاملاری ایله دولودور. ۵ینجی ماده ده دئییلیر: «ایمام زامانین غنیتی زامانی اولکه نین رهبری و میللتین (اومتین) ایمامی عادل، تمیز، زمانه دن خبردار، قوچاق، باجاریقلی و مودروک فقیه اولمالیدیر». ۱۲-جی ماده ایسه شیعه لیگی دؤولتین یئگانه رسمی مذهبی اعلان ائدر: «ایرانین رسمی دینی ایسلام، مذهبی ایسه جعفری اثنا عشری دیر. بو ماده ابدی و دیشیلمز دیر.»

بئله ليكله، يوْخاريدا گؤزدن گئچيريلميش تاريخي فاکتارلار اساسيندا ادعا ائده بيله ريک، آوروپادا اولدوغو کيمي اينديکي ايران جوْغرافياسيندا دا مذهب آيريشمالاري ميللتشمه سوره جينده اؤنملی رول اوْينادی. آنجاق بو سورج تورکلويون علثيهينه ايشله دی. تضادلارلا دولو شيعه ليگين، اسلام تاميندان آيريلماسی و يئگانه دؤولت مذهبی اولاراق رسميلشمه سی فارسلارين تورک جوْغرافياسيندا اوزونو قوروما مئکانيزمينه چئوريلدی. سونراکی يوزيللرده ده فارسلا ر بو مذهب آيريلغيني دايم کؤروکلهدیلر. و تاريخين بير پارادوکسودو اولاراق، فارسلا رين تورک دنيزينده آريمه سينه مانع اولان دا محض تورک ائلمنتی اولدو. صفويليک، آذربايجانی سلجوقلولاردان سونراکی ۵۰۰ ايلليک تورک-اسلام دؤولتچيلگيندن ساپتيردی. آذربايجان تورکو اوزونه ، تورکلويونه ساريلماقدان سا، مذهب آيريلغينا باغلاندى، اوتون اوچون شيعه ليک، اساس تاپيناق اولدو. داها دقيق دئسک، گونئی آذربايجاندا ميللتشمه سوره جيني مذهب فرقی مُعین ائتدی. آذربايجان تورکو، تورک دونياسيندان آيريلدی، حتی زامانلا اوْنا دوشمن کسيلدی، شيعه ليک اوْنو فارسلا قارداشلاشدیردی، ايندی ده بو «مذهب قارداشيندان» قوپا بيلمير و بوتون واريلغيني اونا تسليم ائدير.

-احمد آغا اوْغلونون چئشيدلی اثرلرينده، اوستونده خصوصی دوردوغو اؤنملی مسئله لردن بيریسی، شيعه ليگين اسلام عالمينده، ايران جوْغرافياسيندا اوْيناديغي رولودور. اونا گوره : صفويلر دؤورونده شيعه ليگين زورلا يئگانه مذهب اعلان ائديلمه سی بؤيوک بير جوْغرافيا دا ائتنيک-کولتورل پروسئسين يُونونو ديشدیردی. شرق و بيلخاصه تورک تاريخی اوزه رينه درين و فلاکتلی تاثيرلر ايجرا ائتدی.

-شيعه ليگين زورلا دؤولت مذهبنه چئوريلمه سی هم ده «ايرانين فيکری و حيسى قايناغيني قوروتدو. زيرا بوندان سونرا آرتيق بوتون ائثرژی، بو مذهبی دوْغرولا ماغا، اوتون اساسلاريني و نظری قيسمینی قووتلنديرمه يه حصر اولار».

-صفوی دؤورونده تورک طایفالارينين کؤچورمه لری عموميتله آذربايجاندا، آهالی نين سون درجه سئيرکمه سی ايله ياناشی، بؤرادا تورک ائلمنتی نين ده ضعيفله مه سی ايله نتيجه لندی. بو ضعيفله مه او قدر آيدین ایدی کی، زکی وليدی توْغان صفويلر دؤورونو، ايلک نؤوبه ده شاه عاباسين حاکيميت ايللرينی «تورک توْپولوغو اوچون بير فلاکت» دؤورو سايميشدير.

[عثمانیلار ایسلام دینی نی، غیرمسلمان خالقارین آراسیندا یایماغی اؤزونه دینی گؤرو بیلیردی ولی شیعه چیلیک عثمانیلارین ترسینه هئچواخت اؤلکه لرینین گئیشلنمه سینی غیرمسلمان خالقاردا اویقولایا بیلمه دی و یالیز سوننو مسلمانلاری قیرماقلا اؤز لرینه ایسلام عالمینده یثر آجدی].

۳-۹- فارسیلارین صفوی تورکلری علیه اینه پروپاقاندالاری

بو بؤلومو گئیرمکله، بیر طرفدن اولایلارین اصلی کؤکلرینه اشاره ائتمه یی آماجلا بیردیم، و آیری طرفدن آغقویونلو و اونلارین داوامچیسسی اولان و مخصوصا گوجلو عایله باغلاری اولان صفویلره، خاچلیلارین و باتیلی قووتلرین آراسیندا اولان ایلشکیلره آچیقلیق گئیرمک ایستردیم، چوخو ایران تاریخچیلری و اؤزللیکله فارسچی و ایرقچی یازارلار بو ایلشکیلری آچماقدان قاچینارلار و اونلاری اؤرت باسدیر ائتمه یه چالیشارلار.

فارسچی تاریخچیلر اؤرنک اوچون خنجی کیمی لر، اولایلاری یالیز صفوی بویوتوندان باخاراق تورکلری سوچلاماغی آماجلا بیرلار، حالبوکی بو اولایلار اؤنملی بیر مسئله نی اورتایا چیخاردیر و نشان و ثریر او دؤنم دیل، ائتییک و دین باغلاریندان چوخ، توپلومسال گلیشمه لر و اوره تیم قووهرلرینین باغلانتیلاری رول اویناییردی، تاریخی حادیتهلرده بو فاکتورو اییجه تانیمایمیز گره کیر، آیری دئیشله صفوی حادیتهلری، اولایلارین ظاهیری گؤرونوشو اولاراق، دوزگون آنالیز اوچون نئچه مسئله نی دیقته آلامیز گره کیر،

۱- ایران آدلانان بؤلگه ده صفویلردن چوخ اؤنجه لر، شیعه لیک یاقین حالا گلمیشدیر، او زامانلار، صفوی چاتیشمالاریندان، داها بؤیوک ساواشلار اوز وئرمیشدی و بؤلگه چوخلو قیرقینلارا شاهد اولموشدو، ابومسلم و آل بویه دن باشلا یاراق قرمطی لر، اسماعیلیه لر و یوزلرجه ینی شیعه فیرقه لری، زامان زامان بؤیوک قیرقینلارا ال وورموشدولار، اؤرنک اوچون شیعه قروپلارین قیلاووزلوق ایله و اؤزللیکله خواجه نصیرالدین طوسی نین واسیطه سیله ۱۳-۱۴ اونجو یوزیلده میلیونلار نفر قتل عام اولموشدو، خواجه نصیرین اؤندرلیگینده هولاکو بغدادا هجوم ائدیر و دئیلنره گوره ۸۰۰,۰۰۰ دن ۱,۸۰۰,۰۰۰ نفره قدر بؤلگه سونولریندن قتل اولونور.

۲- ایران بؤلگه سینده آذربایجان تورکلریندن اؤنجه، فارسار بؤیوک و مطلق چوغونلوقلا شیعه لیگی قبول ائتمیشدیلر، غرضلی فارسچی تاریخچیلر، اولایلاری ائله بیر طرفلی گؤسته ریلر

گويا بوتون ايرانليار و اؤزليكله فارسار صفويلرين اليه شيعه اولدولار؛ حالوكى تام ترسيه ۱۵ينجى يوزيلده بؤلگهده و اؤزليكله فارس بؤلگه لرينده، سوننو فارسار آزينليغا دوشموشدولر، و اصلينده اونلارين ائتگيسينده، اؤزگورلوك ايسته ين آذربايجان توركلرى اونلاريدا آرخالارينا آلماق اوچون شيعه ليگى قبول ائديرلر و البته اولايار گؤستردى كى يانيلميشلاردى، چونكى هئچ وقت فارسار، توركلره بيرليكه يورومه ديلىر و يالنيز اؤز چيخارلارينا فيكىرلشديلر و نه يازيقيكي توركلر بونو گؤرمه ديلىر مثلا افغان ساواشيندا، ناديرشاهين يورويوشلرينده و قاجار روس ساواشلاريندا هئچ بير فارس، توركلره بيرليكه اولماديلار و يالنيز آرخادان خنجر وورماق فيكىرينده ايديلر و اينديليكه ده فارسچيلارهمان يؤنتملى ايشله ده رك، بوتون تلاشلارى توركلرى محو ائتمك اوچون صرف اولونور.

۳-صفويلر ايش باشينا گلديينده بؤلگهده سوننو فارس، چوخ آزاراق وارايدى، عموميتله فارسار منفعترلرين شيعه ليكه گؤردوكلرى اوچون راحتليقلا شيعه ليگى قبول ائديلر و حتى او دؤنم زرتشتى قروپلاردا شيعه ليگى اؤز دينلرينه اويقون گؤره رك بو مذهبي قبول ائديلر، و نهايتا زرتشتى لردن آزاجيق اؤز مذهب لرينده قالانلارى رضاشاه دؤنمى كؤنوللو اولاراق شيعه ليگه گنچديلر، چونكى بو دؤنم شيعه ليگين ايچهرى آيدينلاناراق ساسانلى كولتورييله عئنى اولماسى داها آچيق بيچيمده بليرلندى. دئمك اولار بوتون فارسار، شيعه ليگين اساسلاريني (فارس شيعه ليگى نين اساسلاريني)، اؤز آتابابالارينين اليه قوئولماسى سببيله و اونلارين عنعنه لرينه تام اويقون اولماسى ندان ايله بوتؤولو كده بو دينى قبول ائتميشديلر.

صفويلر ايش باشينا گلن زامان، آذربايجان توركلريده بؤيوك اؤلچوده مختليف شيعه فيرقه لرينه جذب اولموشدولار، حروفيلر چوخ اؤنجه لرى آذربايجاندا ياييلميشديلار، عثمانلى و آذربايجانى توركلرينين قارشى دورمالارى سببندن يوز ايل ايچينده و فاتح محمد"ين زامانيندان، مستقىل دين سئچمه فيكرييله، شيعه ليگى قبول ائتميشديلر و آغقويونلولا زامانى دين ديشمه حاديه سي عمومى حالدا يئرلنده اؤتورموشدو.

۴-بعضى ايرقچى ايران تاريخچيلرى دئيرلر: صفويلر، آذربايجاندا، سوننو توركلريندن چوخ قيردى، بو جور سؤزلر تك يانلى اولاراق، گنل شكيلده گرچه يى يانسيتيمير، چونكى او دؤنم، مهم بير اولاي بونا تانيقدير، سولتان ياووزسليم ۱۵۱۴ ده شاه اسماعيلى يئنه رك تبريزه گيردى و بونلارا رغما او تبريزده قالايلمه دى، وقتى فارسچى تاريخچيلر، بو اولايان بشش-آلتى ايل

اۋنجه، شاه اسماعيل يېن تېرىزده اون مېنلرجه سوننونون اۋرلدوردويونو يازارلار، اگر بئيله ايديسه تېرىز اهلى سولتان سلىمى بۇيوك اۋلچوده قارشىلاراق اونو عزيزلهمه لرى گره كيردى، حالبوكى بئيله اولمادى و سولتان سلىم اورادا قالايلمه يهرك اورانى ترك اتتى. و بۇلگه سونراكى گون، صفويلر يېن حاكىمىته گيردى، بۇ اولاي و بۇلگه يېن گنىش آرامشى، آچىق شكىلده صفويلره، آذربايجان توركلرى، حاققىندا وورولان اتهاملارى، يعنى بۇيوك قيرقىنلار يېن اولدوغونو يالانلاير، البتده او دۇنم ساواشلاردا اولان اۋل اۋلدولر بو موضوعدان خارىج اولاراق ساواش قيرقىنلارى ايچىنده دىرلندىر يلمه ليدىر.

بو يوروملار يېن يانيدا بىر نوكته نيدە قئيد ائتمه ميز گره كير، يوخارىدا دئىلن سۇزلردن بو تفككور آلقانماليدى كى، صفويلر دۇنمى، قارشى طرفدن ويا عادى اينسانلاردان قيرىلانلار آزدى ويا اۋنمى چوخ دئىل؛ تام عكسىنه صفوى دۇنمى گرگين دۇوره لردن بىرايدى و بۇيوك فلاكتلرلده اوز وئرىدى اما بو قيرقىنلار و فلاكتلرى، بۇلگه ده اوز وئرن اۋنجه كى حادىته لردن، آيرد ائتمك، آنلامسىزدىر.

فارسچى يازارلار چالديران ساواشىنى بۇيوك اۋلچوده آقرانديسمان اندرلر، حالبوكى بو ساواش تارىخده اوز وئرن چوخلو ساواشلار يېن يانيدا كىچىك بو يوتدا دىرلندىر يلمه ليدىر؛ فارسچى مورخلر يېن بىر آماجيدا ايكي تورك توپلومونون قارشى قارشىيا گلمه سىنى بۇيوده رك، تورك دوشمىنچىلىغىنى داها بۇيوك و درين شكىلده گۇسترمكدير. آيرىجا توركلر آراسىندا دفعه لرجه بونا تاي ويا حتا داها بۇيوك مقياسدا ساواشلار گۇرونوبدور و اۋزلىكله گنچمىشلرده بوجور اولايلا بوتون ميللتلر يېن ايچىنده دوغال حادىته لركىمى دىرلندىر يلمه ليدىر.

۵- صفويلر، قارشى دورانلار خارىج، عادى سوننو جماعاتلادا ايشلرى يوخويدو، نئجه كى بوتون كوردلر، بلوچلار، توركمنلر و عربلر بونا تانىقديلار، او دۇنم، كورد ويا توركمن سوننولر يېن، زورلا شيعه ائدىلمه سىنه داير گنچرلى بىر راپور يوخدور، اۋزلىكله ساققىزلا باغداد آراسىندا اولان عادى كوردلر حاققىندا، قتل عام خبرلرى گۇرونمه مه كده دىر.

۶- تورك شيعه لرين عكسىنه، كوردلر، عثمانلى دسته يېنى آلاق بۇيوك اۋلچوده شيعه لرى قيرماغا باشلاديلار، بىر حالداكى دياربكي و اطرافى، تورك آغقويونلولا يېن قالخىش نوقطه سى و اصلى يوردلارى سايليردى، كوردلر يېن قتلعاملارى نتيجه سىنده، حتى بىر نفر تورك اورالاردا قالمادى و او دۇنمدن ايندىيه كىمى سوركللى اولاراق كوردلر يېن قيرقىنلارى دوام ائتمكده دىر،

بیر حالداكى تورك شيعه لر چوغونلوقدا اولان شهرلرده كوردلری تحمل ائديرلر و اونلارلا ايبي شكيلده گنچينلر، ولي كوردلرين اينه گنچن شهرلرده، توركلر سون نفره كيمي يوخ ائديلر، دياربكي بؤلگه سيندن سونرا اينديكى ايران ايچينده سويوقبولاق (مهباد)، بوكان، ساققيز و خانا (پيران شهر) و ساريداش (سردشت) بونا تانيقدير، اؤرنك اوچون سويوقبولاق و بوكان دا حتى بيردانا كند آدى، كوردجه اولاراق يوخدور، و بوتون آدلار توركجه دى و گنچميشده اونلارين تورك يئرله شيمجيلرينين اينده اولدوغونو گؤسته رير (يئنى اولاراق، فارس حوكومتينين تشبوث ييله نچه دانا كند آدى، ترجمه اولاراق كوردجه آدلانيدى)، آما كوردلرين قيرقنلاريندان دولايى، اينديليكه حتى بيرنفر تورك اورالاردا يوخدور، بو وضعيت يوخاريدا آد آپارديغيميز شهرلرين هاميسيندا ايتفاق دوشه رك تكرارلانيدير، اسلام اينقيلابى دؤورونده بو اولاي سولدوز (نقده) شهرينده ده تكرارلانماق ايستندى فقط توركلرين آيقلغي سببيله اؤنله نه بيلدى، و ايلگينچ طرف بودور اينديليكه بوتون فارسچى دؤولت و فارسچى كومونستلرده كوردلردن يانا اولماغى سياستلرينه اويقون بيلرلر.

۳-۱۰- صفويليگين دوغرو و يانليش يۇنلرى

-صفويليگين يانليش يۇنلريندن سؤز ائدركن آماج بو اولماماليديركى او دؤنم عثمانلى حوكومتى بوتون ايله حاقلى و صفوى دؤولتى بوتون ايله يانليشدير، ترسيه هر ايكي سينده ده يانليش و دوزگون جهتلر واردير و البته لازيمدير بو يۇنلر اطرافلى شكيلده بيلگينلر و تاريخچيلريميز طرفيندن آراشديريلاراق، گله جه ييمزه يول گؤستمك اوچون ايستيفاده اولونسون و عئين حالدا شاه اسماعيل ختايى نين يانليشلارينا رغما اونون موثبت طرفلرى اونودولماماليدير، او بيزيم خالق شاعيريميز، اوزانيميز اولاراق توركجه ديوان صاحبيدير بيزيم وظيفه ميز اونون نقصانلاريني تانماق، موثبت جهتلريندن و اونون داهيلىگيني و ۱۳ ياشيندا امپراتورلوق قورما يۇنتملرينين موثبت جهتلريندن يارارلانماقدى. عئين حالدا او دؤنم توركلرينين، گنچميشده اولان آغساققاللىق و مشورتى قورولتاي گله نكلريندن اوز چنويمه لرى و بو اوزدن بويؤك يانليشليقلارا دوشمه لريني دوزگون شكيلده تانماق و تانيديلماقدير.

شاه اسماعيل ياخلاشmada بيزلرايى و كؤتو يۇنلرى بيرليكه گؤرمه لى بيك و اونودمامالىيق شاه اسماعيلدا ايكي گوجلؤ عنصرؤن اولماسى اونون حركتلرينده ائتكى لى ايدى، بير طرفدن

تورک عنصر و اونو، سئوگی دولو حرکتره یؤنلیددی، اونون محبت دولو مکتوبلاری حتی سولتان سلیم اوچون یازدیقلاری باریشچی مکتوبلار، و خالق ایچینده بیرلیک و برابرلیک یاراتما تشبوثلاری و تورکجه دیوانی بو قاپسامدا اله آلینمایدی، آیری طرفدنده زیدی فارس شیعه لیگی عنصر و آنا طرفیندن قالان کینلی اثیتیملر اونون ایچینده ایکینجی گوجلو عنصر ساییلماقدادی، بو عنصر اونو تورک دوشمنچیلیغینا سئوق ائدیردی و دین دوشمنچیلیغینا سورتله ییردی، نه یازیقکی دوشمنچیلیق عنصر و اونون عؤمرونون سون واختلاریندا غالب اولاراق، اونو اینسانلیق عالمیندن اوزاقلاشدیردی و تورک دوشمنینا چئویردی و آیری دئییشه اونو فارس شیعه لیگینه داهادا چوخ یاخینلاشدیردی، بیله لیکله تورک بویلاری دیشلاندی و حکومتده اولان شیعه لیگین اساسلاری، فارس شیعه لیگینین اساسلارینا یاخینلاشاراق ایسلام و عدالت قارشیتی یاخلاشیما دؤنوشدو.

-بو اولایلار آیری بویوتداندان باخیلمالیدیر، بو دؤنمین حادیثه لرینده چوخلو حسابلانمیش و گیزلی پلانلارین اولدوغو دانیلماز دیر، او دؤنمکی ایسلام-تورک قارشیتی گوجلرین بیرلشمه سی، و اسلام عالمینی پارچالاما پلانلاری، ایندی لیکده هر آراشدیرماجی و تاریخچی طرفیندن ثبوت اولونموش بیر تثر کیمی گؤرونمکده دیر، آوروپالیلارین اوزون ایللر، بللی بیر دوعلاری وارایدی بیله کی «آلاه بیزی مسلمان تورکلردن قوروا!» و اونلار بو دوشونجه ایله یوزلرجه ایل یاشایاراق پلانلارینی تۆکدولر و بؤیوک اؤلچوده بونا نایل اولدولار، اونلار ساسانلی کولتورونه دایانان فارس شیعه لیگینی اؤزلرینین متحیدلری کیمی گؤردولر، و اؤزلیکله صفوی دؤرونده و او سولاله نین ایچینده اولان مسیحی عنصرلاردان یارارلاناراق نفاق توخوملارینی اکمه یی و بئجرمه یی باشلادیلار، بو حادیثه لر سونوجو نهایتا ایسلام دینینه و غیرفارس خالقلار قارشی دوشمنچیلیق ایسته گی گوجلو اولان فارسچیلار بو اورتامدان اییجه یارارلانیدیلار، و خاچیلارین دستکیله ایش باشینا گلدی لر و ائله بیلکی ۱۳۰۰ ایلیک ایسلام و تورک اوردولاری طرفیندن یئنیلگی لرینین اؤجونو ایندیکی آذربایجان تورکلریندن آلماق ایسته ییرلر و بوتون ایسلام عالمینی بیریرینه ووراراق مسلمانلارا و تورکلره بؤیوک کین و نفرت بسله مکده دیرلر. دئمک اولار بعضی باتیلی قوه لر، آچیق و یا گیزلین فارس شیعه لیگیندن حمایت ائده رک ایسلام عالمینی داغیتماق اوچون، اونلاری ان اویقون قوه کیمی گؤرورلر، البتده بعضا اؤزلریده بؤیوک ترورلار معروض قالاراق، یئنه ده ایسلام عالمینی کئری ساخلاماق اوچون،

یارارلارینی، بو قوه لری دستکله مکده گؤرورلر. گنل اولاراق باتیلی گوجلر، بؤیوک اؤلچوده هم شیعه و هم سوننو ترور قروپلارینی دستکله یه رک و بیریرلرینین علیه اینه تحریک ائده رک، ایسلام عالمینی بیریرینین جانینا سالماغی آماجلا بیرلار.

۴-آذربایجاندا فارس شیعه لیگی حاقدا تعدیل تشبوتلری و اوندان قورتولما چابالاری

بعضی فارس شیعه لیگی ائلمنتلری، عثمانلی حوکومتی گوجلنه رک تضیق لرینین آرتماسیلا و مختلف طریق لرین اولوشماسیلا و اؤزللیکله صفوی عایله سی نین ایش باشینا گلمه سیله، آذربایجانا گیرمه یه باشلادی، او دؤنمه کیمی آذربایجان تورکلری موختلیف ایسلامی سوننو و شیعه مذهب لرینه اینانیردی لار، زامانلا بو اوران دیشدی و موختلیف شیعه قروپلاری یایلماسا باشلادی لار. اونلارین شیعه لیگی قبول ائتمه لری یانلیش سایلا بیلمز، چونکی اونلار او زامانین تاریخی شرط لریندن دولایی بو مذهبی قبول ائدی لر و دوغرو بیلدی کلری اوچون بو دیشیک لیگه گن دیلر و بو ایش لریندن دولایدا سوچلانا بیلمز لر. آیدیندیر ایندی کی موقعیت دن باخد یغیمیز دا بو ائلمنتلرین دوغرو دوزگونلویو و اؤزللیکله زامانیمیزا اویقون اولوب اولماسی تارتیشما کونوسودور.

بو حاقدا بعضی مسئله لره آیدینلیق گتیرمک لازیمدیر، آذربایجان تورکلری شیعه لیگی قبول ائتمه لرینه رغما، هئچواخت، تورک عنعنه لریندن سییریلما یاراق، گئچمیش کولتورلری اساسیندا مذهبی اینانجلارین سوردورولر، و اسلام دینی، باشلانقیدا، تورک اینانجینا اویقون بیله رک، قبول ائدی لر و همان سایا قدادا یورو یولر، آما سون یوزیلده، فارس عنصرونون ایش باشینا گلمه سیله، دیکتاتور بیر یؤنتمه و خاچلیلاریندا دسته یینی آلاق، اؤز اسکی دینی اینانجلارینی شیعه لیک مفکوره سی کیمی یایماغا باشلادی لار و هر کسین شیعه لیگینی، فارس شیعه لیگی کیمی گؤستمه یه چالیشدیلار، اؤزللیکله سون عصرده، یازی دیلینین فارسجا اولدوغو و فارس لار طرفیندن یازیلدیغی اوچون، فارس شیعه لیگی داها گنیش شکیلده اؤزونه یئر آچدی.

آیری طرفدنده بیر سیرا ادبیات و شعر کیتابلاریندان باشقا، تورکلر هئچ زامان اؤز اینانجلارینی، عنعنه لرینی و تاریخ لرینی کاغذ اوسته گتیرمه ییلر، و دیشاریدان ائله گورونوب، گویا آذربایجان شیعه لیگی همان فارس شیعه لیگیدی.

فارس شيعه ليگينين چوخلو اصللرينه، توركلر هنج وخت اينانماييلار و اينديده اينانميرلار، بو اصللردن يالنيز، دوشمنچيلىق و داها دوغروسو، پيغمبرين صحابه لرينه و قادينلارينا سايقيسيزلىق و سبّ و لعن تفككورو، آذربايجانلييلار ايچينده وار اولدوغونو اؤنه سورولور، صفويلرين ايشه باشلاماسيندا، شاه اسماعيل و ياخين آرخاداشلاري، فارسچيلاردان آلدىقلاري ائيتيم ندىن ايله بو اصللى، اؤزلىكله اوچ بؤيوك خليفه يه توهين ائتمه، يى، اويقولاماغا باشلاديلار، آما بونلارا رغما، بير طرفدن صفوى حوكومتينين ايلك چاغلاريندا ترس يۇنده حركتلر وجودا گلدى و عيشن حالدا، گنچن ۵۰۰ ايلده حتى بير دانا موعاديل كلمه، فارسجادا اولان، عمرگوشان كيمي مراسيملره، تورك ديلينده دوزلمه دي، و توركلر اينديده بئيله بير عيبارتى تانيميرلار. البته فارسچيلار تلاش ائديلر، گنچن يوزيلده بو تفككورو، توركلرين ايناندىقلاري بير اصل كيمي گؤسترسينلر. بو بؤلومده، توركلرين، صفوى دؤوروندىن يعنى باشلانقيجدان برى بو كؤتولوكلردن قورتولما تلاشلاريندان اؤرنكلر وئره جه ييك.

۴-۱- صفوى دؤورو شيعه ليگى

ايكينجى شاه اسماعيل "ين (۱۵۷۶-۷۸) مؤوجود دىنى-سياسى رئزىمى اصلاح ائتمك، شيعه رۇحانيلرين سياسى حياتا تاثيرينى آزالتماق، «تبراً» دئيلىن دىنى جزا دسته لرينى جزالانديرماق، سوننو-شيعه ايختيلافلارينى يۇمشالتماق، جهدى، معلوم تاريخى فاكتمدير. بيلينديكى اوزره، سوننو-شيعه ايختيلافلارينى يۇمشالتماق جهدى اوغورسوزلوقلا - شيعه عولماسينين فيتواسى ايله و شاهين اؤلدورولمه سى ايله نتيجه لنىميشدير.

تاريخى سندلر آيدىنجا تورك طايفالارينين حوكومت طرفيندىن ديشلانديغىنى گؤسته رير، اؤزلىكله صفوى شاهلارينين، ايرانين مركزينه دوغرو قايماسيلا و فارسچيلىغى بنيمسه مه لرييله بو جور ايتتيفاقلار داها بؤيوك سويه ده حادىث اولدولار، صفويلر، حوكومتين قورولماسيندا اصللى رول اوينايدىن، اوستاجيلو طايفاسينى داغيتديلار، باشچيلاري مختليف توطئه لر سونوجو اؤلدورولدو، باشلانقيجدا اشتراك ائدن چوخلو طايفالار، شاملى، تكه لى، قاجار، روملو، قارامان، وارساق، بايات لاريدا آشاغى يوخارى همان قدر گؤزله بيردى. بو حادىثه لرين ان چاربيجى بؤلومو، قيزىلباش بيرليگينين داغيلماسيدي، بو بيرليك صفوى شاهلارينين غضبينه گلدى و يئر كؤك ايله داغيلدى، چونكى اونلار فارس شيعه ليگى گله نكلرين هنج وخت

دستکله مه‌لیدیر، بو بیرلیک داغیلاراق یئرینه شاهسئون بیرلیگی قورولدو، شاهسئون بیرلیگی، طایفالارین یالینز ایلملی کسیملریندن و صفوی عایله‌سی طرفدارلاریندان قورولدو.

ایندیلیکده تاریخچی و آراشدیرماجیلارین اکثریتی بو حاقدا فیکیرداشدیلار: صفویلر یئرلرینی برکیدندن سونرا، اؤزلیکله اصفهانا داشیندیقدان سونرا، فارسچیلیقدان یانا سیاست یوروتدولر. اونلارلا تورک طایفالاری آراسیندا اولان موناسیبتلر بؤیوک اؤلچوده دیشدی.

بوتون بو اولایلار بللی بیر مسئله‌یه اشارت ائدی، صفوی حوکومتی فارسچیلیق تفککورونه طرف گتدی و فارس شیعه‌لیگینی بنیمسه‌دی، مجلسیلر، فتح الله کاشانیلر و نعمت الله جزایری لر کیمی شخصلری و جریانلاری گوجلندیردی، آیری طرفدن تورک طایفاریدا بو تفککوره و ساپدیریلیمیش مذهبه اینامادیقلاری اوچون حوکومتدن اوزاقلادیلار، بو اوزاقلاشما ائله نوقطه‌یه گلیب چیخدی وقتی بالاجا افغان اوردوسو اصفهانا کیمی گلدیلر و اورانی قوشاتدیلار، صفوی شاهلاری هله باریش آنلاشما سیندان دانیشیردیلار، چونکی اونلار، تورکلری الدن وئرمیشدیلر و فارس‌لاردا، اؤز عنعنه لری چرچیوه‌سینده غیرفارس کسیملردن هنجوقت یانا اولمایاراق راحاتلیقلا اونلارین آرخالارینی بوشاتدیلار و صفوی حوکومتیده، هنج کسین مقاومیتی و دیره نیشی اولمادان، راحاتلیقلا تاریخدن سیلیندی.

بوتون بو اولایلار صفویلیگین باشلانقیچیندان بری و حتی قوروجو شاه اسماعیلین اولوموندن اؤنجه، صفوی شیعه‌لیگی و داها دوغروسو فارس شیعه‌لیگی ایله، تورک اینانجلاری آراسیندا اختیلافلاری آچیقجا گؤستمکده‌دیر، بو مسئله‌لرین سببیده آچیق‌دیر، اودا صفویلرین ائیتیمینده، تورک میلیتی اینانجینا هایقیری عنصّرلارین وار اولدوغودور، بو عنصّرلار فارسچی زیدی مذهبیندن، شاه اسماعیل و آرخاداشلارینا آشیلانندی. همان تفککور بیر طرفدن و زامان گنچمه‌دن تورک طایفالارینی صفویلردن اوزاقلادیردی، آیری طرفنده صفویلر، فارسچیلار ایچینه چکیلرک، فارسچیلیغیندا حؤرمتمسزلیگی سیستمینده بوغولوب محو اولدولار. ایلگینج بورادادیر، ایندیلیکده‌ده بونلارا رغما، صفویلر تورک اولدوغو اوچون، بوتون فارسچیلار طرفیندن بؤیوک سایقیسیزلیغا، تۆهمتلره و عُرْضه‌سیزیگه اتهام اولماغا معروض قالیرلار.

۴-۲- نادیر شاه و شیعه لیگی تمیز چیخارما جابالاری

مذهب مسئله سینده و اؤزلیکله سونو-شیعه ایختیلافلارینی یومشالتماق ساحه سینده جیددی جهد نادیر شاها (۱۷۳۶-۴۷) عایدیدیر. موغان دوزونده، سوکوووشان دئیلن یئرده ۱۷۳۶ینجی ایلین فئورالیندا (بایراما بیر آی قالمیش) توپلانان مشهور قورولتای، قبول ائتدیگی ایکی مهم قرارلا تاریخه کئچدی. بورایا توپلانان روحانیت، اوست دوزئی دؤولت مامورلاری، مختلف یئرلردن و طایفالاردان اولان نماینده لر، چوخدان چوروموش و فورمال اولاراق موجود اولان صفوی حاکیمیتی نین سونونا قرار وئردیلر. نادیر خانین طلبی ایله یئنی شاه سئچکیسی اولدو و خیدمتلریندن دولایی اونو شاه «سئچدیلر».

موغان قورولتاینین ایکنجی قراری ایسه ایسلام عالمینده، ائله جهده ایرانین اوزونده مذهب فرقی اوستونده اورتایا چیخان ضیددیتلرین یومشالدیلماسی مقصدینی داشییردی. نادیر شاهین تضيیقى ایله قبول ائدیلمیش قورولتاین قرارینا اساساً، ایمام جعفرصادق مذهبی (جعفری مذهبی) دورد سونو مذهبندن سونرا ۵ینجی مذهب کیمی تانینمالی، ح. پیغمبردن سونراکی اوچ خلیفه نین (ابوبکر، عؤمر و عثمان) آدینین ایران مسجیدلرینده کوفر ائدیلمه سینه سون قویولمالی ایدی. بو قورولتايدا نادیر شاهین بیر امری ده، صفویلر موناسیبتینده، اعلان ائدیلدی. «فرمانی شاهی» ینده گؤسته ریلیردی: «بیلینیز کی، شاه اسماعیل صفوی، هیجری ۹۰۶ینجی ایلده (م ۱۵۰۱) ظهور ائتدی. جاهیل خالقدان بیر قیسمینی یانینا توپلادی. بو آلچاق دونیانی و نفسینین ایستکلرینی آله کئچیرمک اوچون، موسلمانلار آراسینا فیتنه و فساد سوخدو. اصحابی کیرامه سؤیوش ائتمه یی، شیعه لیگی اورتایا چیخاردی. بیله جه موسلمانلار آراسینا بؤیوک بیر دوشمنلیک سوخدو. مونافیلیک و سالدیرماق بایراقلارینین آچیلماسینا سبب اولدو. ائله اولدو کی، کافرلر راحت و قورخوسوز یاشاییر، موسلمانلار ایسه بیر بیرلرینی یئیر».

ایلگینج بودور نادیر شاهین اوزاق گورنلیگی ایندیده گئچرلیگینی قورویور و فارس شیعه لیگی ایش باشینا گلدیکن سونرا همان سوزلری تکرار دییه بیلیریک: «کافرلر راحت و قورخوسوز یاشاییر، موسلمانلار ایسه بیر بیرلرینی یئیر».

قورولتاین بو قرارینی، ائله جهده اوزونون جلوبونو عثمانلی ساراینا بیلدیرمک اوچون نادیر شاه ایستانبولدا بیر هیئت گوندردی. سولتان سارایی دینی ساحه ده تکلیفین (۵ینجی مذهب) قبولونو

احتمالاً، سوئدا نادیر شاهی گوجلدیره جه یینی دوشونوب، بو اؤنملی تکلیفی عثمانلی سوننو عولماسینن ایله رد ائتدی.

بیر مودت گؤزله دیکدن سوئرا سوئلتان سارایی، نادیر شاه بیلدیردی کی، شریعت قایدالارینا گؤره جعفری مذهبی نین ۵ینجی مذهب اولاراق قبولو دین خادیملری طرفیندن مومکونسوز ساییلیر. تکلیفینه رد جاوابی آلمیش نادیر شاه اؤنو باشقا یوللا قبول ائتدیرمه یه قرار وئردی. ایلک اؤنجه قارص و باغداد اوزه رینه یورودو و نجفده چئشیدلی اولکه لرین عولماسینی توپلاییب یئنی دن ایسلام عالمینده کی مذهب آیریلیقلاری مسئله سینی موذاکیره ائتدیردی. نجف قورولتاییندا عثمانلی عولماسینن ایران خالقینن جعفری مذهبی بئشینجی مذهب اولاراق قبول ائدیلمه سی؛ جعفریلرین کعبه ده اؤز اوصوللارینا اویغون ناماز قیلماسی؛ عثمانلی دوولتی نین ایرانلیلارا حج زیارتینه مانع اولماسی؛ آسیرلرین سربست بو راخیلماسی، اوتلارین آلیب- ساتیلماسینن یاساقلانماسی؛ شهرلرین بیرینده کونسوللوغون، پایتخت شهرلرینده ایسه سفیرلیگین یارانماسی حاقدا قرارلار قبول ائدیلدی.

نادیر شاه بو ماده لری احتیوا ائدن موراجیعتله سوئلتان سارایینا یئنی دن بیر هئیت گونده ردی. جعفریلیگین ۵ینجی مذهب اولاراق تانینماسی مسئله سینه موناسیبتده رد جاوابی آلان نادیر شاه، آجیغینی عثمانلیا ساواش آچماقلا سوئوتماق ایسته میش، اوردونون باشیندا قارص اوزه رینه یئرمیشدیر. ساواشین گئدیشینده اوغور قازانماسینا باخمایاراق، اولکه داخیلینده ایغیشاش یاراندیغی خبرینی آلان نادیر، عثمانلی اوردوسونو تعقیب ائتمکدن واز کئچمیش، ۵ینجی مذهب مسئله سینده ایصرار ائتمه دن باریش ایسته میشدیر. اساساً ۱۶۳۹-جو ایل قصرشیرین مو قایله سینی تکرار لایان، اما بعضی یئنی ماده لری (زوارلار، آسیرلر، سفیرلیکلر، اوچ خلیفه نین پیسنمه سی و سیره) ایچهرن یئنی باغلاشما ایضالانندی.

بورادا آراشدیرماغا یارار بیر موضوع دا اشاره اولونمالیدیر، نادیرشاهین عثمانلیلارا مکتوب یازماسی و جعفری مذهبین دؤرد سوننی مذهب ایله بیر سویه یه گتیریلمه تشبوئو و نچه یول حوکومت آداملارینن عثمانلی اولکه سینه گؤندرمه سی و اونلارلا مختلیف مشورت مجلسلری دوزنله مه سی مطمئنا باتیلی گوجلر طرفیندن ده ایزلنمیشدیر. بونو اؤنله مک اوچون فرانسه و اینگیلیس میسیونرلرینن شوبهه لی گل گئت لری، بو حرکتلرین قاباغین آلمالاری و سونوندا

نادرشاهین اۆلدورولمه‌سی آراشدیریرلیرسا، بو حاقددا داهادا آیدینلادیجی نوکته‌لرین اوزه چیخماغی یارارلی اولاجاقدیر.

-چوخ سونرالار نادر شاه افشارین فعالیتلری آغا اوغلونون دیقّینی چکمیش، اونون میلی تاریخیمیزده تقدیر ائتدیگی مثبت مسئله‌لردن بیرى اولموشدور. آغا اوغلو، نادرشاهی قصد ائده‌رک یازیر: «بو صورته تورکلویون وحدتینه بؤیوک انگل اولان بیر مسئله‌نی ساوادسیز و جاهیل بیر تورک قالدیرماق ایسته‌دیگی حالدا ایستانبول کیمی نسبتاً ضیالی بیر موحیط بو تکلیفی ردّ ائتمک کیمی آغیر تاریخی مسؤلیتی اوزه‌رینه آلیر.»

-آغا اوغلو، نادر شاهین تشبوه اوستوندن تئز-تکسیک کئچیب گئتمیر. بیر داها بو مسئله یه قایدراق یازیر: «خالقدان توره‌میش اولان بو تورک اینسانی جهالتینه و ساوادسیزلیغینا باخمایراق، تورک وحدتی‌نین، تورک صلحونون قیمت و اهمیتی ایدراک ائتمیشدی. بو وحدتی پوزان شیعه‌لیگه (فارس شیعه‌لیگینه) قارشى عداوت بسله‌میشدی. عثمانلی تورکلری ایله دایما صلح ایله کئچینمهی لازیم بیلیمیشدی. تورکلویون حاکم اولدوغو دیگر یئرلرده تورک سولاله‌سینه توخونمادی. ترسینه اولاراق، یئرینده توتماقلا برابر اونلارلا قوه‌مولوق قورماغا چالیشدی. فقط نه چاره‌کی، نه ایستانبول، نه ده تورکوستانداکی قبيله رئیسلىرى اونو آنلامادیلار!».

-نادر شاهدان سونراکی دؤور فارس آغیرلیقلى شیعه رۇحانیلرین ایرانین سیاسی حیاتیندا رولونون آرتماسی، کیملیک مسئله‌لرینده شیعه‌لیگین تورکلویو داها دا اوسته‌له‌مه‌سی و تورک کولتورونو تاثیرى آلتینا آلماسی ایله سجیه‌له‌نیر. قیساجا اؤزته‌له مه یه چالیشاق.

-دوز ۱۰۰ ایل اؤنجه ممد امین رسولزاده مشهور «ایران تورکلری» سلسیله مقاله لرینده ایران تورکلرینین فارسلاشماسیندان بحث ائده‌رک، بو پروژسده ایکی عاملین یعنی فارس دیلی و شیعه‌لیگین خصوصی رول اؤینادیغینی بیلدیرمیشدیر. ایکینجی عامل حاقددا اؤ یازمیشدیر: «شیعه‌لیک ایران تورکلرینی اؤ قدر فارسلاشدیرمیشدیر کی، ایندی اونلار اؤزلرینی تورک‌کشمیش فارس، یعنی اصلاً ایرانلی تلقی ائدرلر!» شیعه‌لیگین ده رسمی مذهبه چئوریلمه‌سی صفوی دؤورونون اولاییدیر. بونو هئچ کیم اینکار ائده بیلمز [دیققت اولونمالیدیر، بورادا فارس شیعه‌لیگی دئمه‌میز داها دوغرو اولمالیدیر].

-احمد آغا اوغلو ھلە ۱۹۰۰-جو ایلدە (۱۴ آپریل دە) «کاسپی» قزئتیندە یازدیغی مقاله دە گۆستەریردی کی، فارسلاز ایسلام دونیاسینی بۆلدولر، ان داغیدیجی سوئیال-دینی میللەرە مالیک سئکتالار(بۆلوملر و بخشلر) یاراتماقلا ایسلامی ایچیندن گمیردیلر.

میللی شاعریمیز صابیرین سونو-شیعە ضیددیتلریندن ایچی یانا-یانا یازماسی، موللا نصرالدین مکتبەنین باشقا عضولرینین عینی مسئلهدن بحث ائتمە لری، نریمان نریمانووون نادیر شاه مؤوضوعسونا موراجیعت ائتمە سی کیمی فاکتلاز گرک تصادوف ساییلماسین.

خاریجی تورکولوگیادا و ایرانشوناسلیق(ایران بیلیزجیلیک) ادبیاتیندا بو مؤوضوع چوخدان اوزونە یئر ائدیب. بیر نئچە اؤرنک وئرک : بۆیوک تاریخچی زکی ولیدی توغان، صفویلر دؤورونو، ایلك نؤوبە دە شاه عابباسین حاکیمیت ایللرینی «تورک توپولوغو اوچون بیر فلاکت دؤورو» ساییشیدیر.

۴-۳-قاجار دؤورو

قاجار دؤولتی نین سرحدلری داخیلیندە موختلیف خالقلاری و طایفالاری بیر یئردە توئا بیلن ایکی موهوم عامیلدن « شاه حاکیمیتی و شیعلیک» بیر ضعیفلدیکجه، او بیر گوجلنیردی. آرادا ضیددیتلرین اولماسینا باخمایاراق، سیاسی حاکیمیتلە دینی حاکیمیت عمومیلیکده بیر-بیرینی تاماملاییر، حتی باییلر حرکاتیندا (۱۸۴۸-۵۲) قارشى بیرگە موباریزه دە دە اوزونو گۆستردی. و آ. مئدوئو ۲۰ جی یوزیلین باشلاریندا یازیردی: «ایرانین بوتون سوئ دؤورلری حؤکومتلە رۇحانیت آراسیندا دایمی، اما مئیین چرچیکلرە محدودلاشان موباریزه تاریخیدیر؛ یعنی شاه یاخشی باشا دوشور کی، او، شیعلیکسیز حیاتدا قالا بیلمز، رۇحانیت دە یاخشی باشا دوشور کی، شاهسیز شیعلیک داغیلاجاق.»

[بو سؤزو گؤزاؤنونده توتارساق، فارسچیلار رضاشاهی ایش باشینا گتیردیکن سونرا، بیر دؤنم پهلوی شاهلاری بیله دوشوندولر شیعه روحانیلری اولمادان شاه اوزوده هم شیعه چیلیگی دولاندراییلر و هم اؤلکهنی سیاسی ایقتیصادی جهتدن اینکیشاف ائده بیلیر، گئدیشات گۆستردیکی بو آنلایش دوز دئییلدیر چونکی پهلوی دؤنمین آنلایشی سبب اولدو شاهلیق سیستمی کؤکویله آرادان گئدسن و تاریخن سیلینسین، و سونرادا شیعلیک دؤورو باشلادی، آیدین و آشکار گؤرونمکده دیر، شیعلیکده شاهسیز یاشاییلمه مکده دیر و بوتون یئنیش

يوكوشلار ييلا، بو سيستيمده بۇيوك فلاكتلر ياراداراق اۋزونو كۆكۈندن محو ائتمكده دير، دئمك اولار بيريريني تاماملان شاهليق و شيعه ليك سيستيمي گنچميش كۆهنه تاريخه باغلاناراق چاغديشي مفكوره لر ساييلماقدادير و عؤمورلري سووشاراق ساده جه جان اوسته چابالماقدادير.

آيري دئيشله دئيه بيلهريك بو ايكيلىك، زامان زامان، اۋز ايچلرينده بير سيرا اصلاحاتا احتياجى اولاراق اۋزلريني، يئني دونيا گليشم لرييله، اويوملو ائتمه لي ايديلر و مشروطه اينقيلابى بو حركتين زيروه سى ساييلردى، اما بير طرفدن ديش گوجلرين دخالتى و آيري طرفدن قاجار شاهلار ينين مشروطه يه بويون ايمه سينه رغما، فارسچى روحانيلرين چوخ گنريچى اولماسى، گنديشاتي ترس يۇنه چئويره رك بو ايكي سيستيمين پوچالماسينا و آرد آردا چؤكمه سينه سبب اولدو و اولاجاق.

دينى اصلاحات حاقد ا چوخودا دوزگون اولمايان، و يئني مذهب كيمي اۋزونو گؤسترمك ايسته ين نئجه حاديشه يه اشاره اولونور.

۴-۳-۱- باب مذهبي و بايلر حركتى

گونش ايلي ۱۲۲۹-۱۲۳۳ (ميلادى ۱۸۴۸-۵۲) ايللرينده باش وئرميش بايلر حركاتى زامانين طلبلرينه اويقون اولاراق اسلام ديني جهتيندن، اولكه نين ترقى و اينكيشاف يوئونا چيخماسينا يوئلميشدى. على محمد باب "ين يازديغى «بيان»، اونون طرفدارلار ينين آنا كيتابينا چئوريلميش، اونلار اوچون «قران» دان اوستون ساييلميشدى. باب، اصلينده آچيق-آچيغينا «قران» ين كۆهنلديگيني يازير، اونون يئر ينى «بيان» ين توتدوغوئو ادعا ائديردي. اۋزونو يئني پئغمبر اعلان ائتميش باب، ياليز ديني احكاملار ين راسيئونال در كينه چاغيرميردي، هم ده اسلامين يئني كشمه سينين كونسئپتوئال اساسلار ينى وئيردي.

۴-۳-۲- بهايى مذهبي

دينى حياتدا، اصلاحات مئىلى، سونراكى اون ايللرده بهايلىگين مئيدانا چيخماسيندا اۋزونو گؤستردى. بو ديني-كوسموپوليت جريان بير سيرا مسئله لرده بايلىگين عكسى ايدى. اساس ينى ميرزه حسين على بهاء الله ين (۱۸۱۷-۱۸۹۲) قويدوغو بو جريان «مدنيت و ترقى» نامينه اوزونو

آوروپایا چئویرن ایرانداکی کوْمپرادور بۇرژوازیانین احوال-رؤحیه سینی ایفاده ائدیردی. بهایلیرین پروقرامیندا واحید دنیا دیلی، دنیا مسئله لرینی حل ائده بیله جک سئچکیلی بئین الخالق شورا، واحید دنیا دؤولتی کیمی فانتاستیک مُدعالار واردی. بهایلگیین باشقا بیر جهتی ده دینی اوصوللاری سون درجه ساده لشدیریلمه سی و ایفراط مُعاصیرلشدیریلمه سی ایدی.

بو دینلرین هئچ بیر تاریخی کؤکلره و فارسچیلیغا توخونما ییردیلا، اونلار و سونرادا کسروی کیمی لر، بوتون گوناھلاری، ایسلام دینی اوزهرینه آتاراق، پاکدینی کیمی اسکی دینلری و آیریجا فیردوسی یه اویاراق ساسانلی دین و کولتورلرینی اساس توتوردولار و بئیله فیکیرله شیردیلا: اگر بیرین دینی دیشیلیرسه او اینسان بوتون ایله دیشه جکدیر. اونلار یانلیردیلار، نئجه کی کسروی نین یاشایشی تکک باشینا ثبوت ائتدی بو آنلایش کؤکوندن یانلیش فیکیردی. بیر اینسان دین دیشمه سی، دنیا گوروشو دیشمه دن، هئچ شئی تغیر وئرمه یه جکدیر. یالانچی مفکوره لر و خورافات، اینسالارین گئری قالماسیندا ان مهم رولو اوینایرلار.

۴-۳-۳- پاکدینی مذهبی

کسرونین گتیردیگی دین، پاکدینی آدلانیردی، بو دین آچیق آیدین فارس کولتورونه دایانان بیر دین ایدی، کسروی تامامیله، پهلوی و اینگیلیس یانلی بیر سیاست چرچیوه سینده، اسکی ایران دینینه واله اولاراق ظاهرده شیعه چیلیگین علئیهینه اولدو، اما گرچکدن فارس شیعه لیگین بوتون منفی جهتلرینی اوجومله دن تورکلره، عربلره، بهایی لره و غیرفارسلا قارقیش و لعن ائتمه یی سوردوردو، خالق سئچیمینه و انسانلیغا ان اوافق اینامی اولمایاراق تورکلرین محو اولماسینا و اونلارین کولتور و دیلرینی داغیتماسیندا یانا ایدی، و سونرادا اؤزونه تای فارسچی شیعه قروپا راست گله رکک فارسچیلیغین ترورو ایچینده بوغولدو.

۴-۳-۴- تیجاری، صنعتی و توپلومسال اینکیشافلار

بو دؤنم تیجارت و صنایع اینکیشافی اؤلکه نین اصلی مسئلهسی اولاراق، امپریالیست گوجلر طرفیندن ایلرله مه سینین اؤنو آلینماغا چالیشیلیردی.

ناصرالدین شاه، ۱۸۸۸-جی ایلین اؤکتیابریندا روسیا سفیرینه یازیردی: «هئج بیر اؤلکه ایرانین بو گونونه دوشمه ییب. اینگیلتره و روسیا بیزیم هر حرکتیمیزی چوخ دیقتله ایزله ییر. اؤلکه نین گونئی نین ریفاهی و چیچکلنمه سی اوچون، مثلاً، یول چکیلیشی کیمی تدبیرلریمیز روس حؤکومتی نین اعتراضینا سبب اولور. بیز ایرانین قوزئی، باتی و دوغوسوندا یوللارین چکیلیشینده باشلاياندا اینگیلیسلر دئییرلر: بو، روسیانین ماراقلاری خاطرینه ائدیلمیر. بیز یوللار چکمک، فابریکلر تیکمک، اراضیلریمیزین و تبعه لریمیزین ریفاهی قایغیسینا قالماق ایسته ییریک. روس و اینگیلیس حؤکومتلرینین نه حاققی وار بو جور بیانات و طلبلرله بیزه موراجعت ائتسین؟، شاهین بو شیکایتینه باخمایاراق، مالیه و سیاسی باغلارلا آوروپا دؤولتلرینین نظارتی آلتینا دوشموش شاه حاکیمیتی بو اؤلکه نین یاریم-موستملکه یه چئوریلمه سینه قارشى موباریزه آپارماق ایقتیداریندا دئییلدی. ایران جمعیتی ایلدن-ایله درینلشن بحرانا ۲۰-جی یوزیلین سوْن اوْن ایللرینده باش وئرن حرکات و عصیانلارلا ناراحتلیغینی ایفاده ائدیردی.

۱۸۷۷-جی ایلده تبریز دؤولت مدرسه سی آچیلدی. بو، بیر قدر اول تهراندایارادیلیمیش دارولفونون تیپلی عالی تحصیل موسیسه سی ساییلیردی و اوْنا بعضاً «تبریز دارولفونو» یا «موظفیه مدرسه سی» ده دئییلیردی. تبریز مدرسه سینده آجراحی، حکیم و ضابط حاضیرلانیردی. مدرسه نین تدریس پروقرامینا طب، هندسه و حربی درس لرله یاناشی، فارس، عرب و فرانسیز دیل لری ده داخل ایدی، و ۴۰-۴۵ طلبه سی واردی. دؤولتین بو و بونون کیمی بیر نئچه تحصیل اوْجاغی یاراتماسی اؤلکه نین احتیاجلارینی اؤده مک ایقتیداریندا دئییلدی. حؤکومتین و رۇحانیلرین تحصیل ساحه سینده قیسقانجلیقلا یاناشماسینا باخمایاراق، آرتان بو احتیاجی قارشیلایاجاق فداکار اینسانلار اورتایا چیخدی. تک آذربایجاندا دئییل، بوتون ایراندا یثنی اؤزل تحصیل اوْجاقلارینین یارادیلماسی فداکارلیغینی بوْیونوْنا گؤتورموش بو شخصلرین باشیندا میرزه حسن روشدیه گلیر.

میرزه حسن بیروئت داکی فرانسیز معلیملر اینستیتوتونو بیتیردیکدن سوْنرا ایستانبول گئتدی و روشدیه مدرسه لر یاساسیندا، یثنی تیپلی ایلک مکتبینی ایرواندا آچمیشدیر. داها سوْنرا، ۱۸۸۸-

جی ایلده «دبستان» آدلی مکتب آچار. بۇرادا آلیفا سس اوصولو ایله اؤیره دیلمیش، فیزیکی جَزَا (فَلَقَه) لَغُو ائدیلمیش، ثابت درس قرافیکی مُعین ائدیلمیش، بیر سؤزله آوروپا مکتبلیرى کیمی قایدالار قویولموشدو. بۇ ایشلر، ایرتیجاعچیلاری غضبندیرمیش، «دبستان» مکتبی نین داغیدیلما سبب اولموشدور. تئهراندا، تبریزده، قۇمدا یارادیلمیش بو مکتبلر قوروجوسونون آدینا باغلی اولاراق «روشدیه» مکتبلی آدلانمیشدیر.

روشدیه نین داوامچیلاریندان میرزه حسین کمال ۱۸۹۷-جی ایلده تبریزده «مدرسه یی-کمال» آدلی یئنی قایدالی مکتب تاسیس ائتدی. اما بو مکتب ده اوزون مودت داوام ائده بیلمه دی، ۱۹۰۳-جو ایلده ایرتیجاعچیلار اونو غارت ائتدیلر. ۱۹۰۰-جو ایلده یارادیلمیش «معاریف انجومنی» ده آچیق و گنیش فعالیت گؤسته ره بیلمه دی. ۱۸۹۳-جو ایلده میرزه صادق ابن مؤللا آسَد تبریزی «دفتري ادبی» آدلی درسلیک نشر ائتدیردی. مولیف اوشاغا اوز آنا دیلینده ساده دن مورککبه کئچمک یولو ایله تعلیم وئرمه یی مصلحت گؤروردو. «وطن دیلی» آدلی ایکنجی درسلیگی میرزه حسن روشدیه ترتیب ائتمیش (۱۸۹۴)، اوز مکتبینه ایستیفاده ائتمیشدیر.

بو دؤنم گؤرکملی شاعیرلر: مئهدی بی شقاقی، محمدخلیفه عاجیز، آندلیب قاراجاداغی، فاضیل خان شیدا، سید ابولقاسیم نباتی (اؤلومو ۱۸۵۲)، محمدباغیر خالخالی (۱۸۱۲-۱۸۷۴)، حاجی مئهدی شوکوھی (۱۸۲۹-۱۸۹۷)، رضا صرّاف (اؤلومو ۱۹۰۷)، میرزه عبدالحسین خازین، میرزه علی خان لعلی (۱۸۳۷-۱۹۰۷) مئیدانا گلدیلر. بو شاعیرلرین اثرلرینده عشق، طبیعت کیمی لیریک موضوعلارلا یاناشی، حاقسیرلیق، ظولم و برابر سیرلیک، دین خادیملرینین تاماهکارلیغی و مورتجعلیگی کیمی اجتماعی موضوعلار دا واردی.

قوزئی آذربایجاندا روسلارین قیشقیرتماسیلا اثرمنی سورونو گئدرکن، بؤیوک اویانیش حرکتلری اوز وئریر و زردابی، آغاوغلو، توپچوباشی و.. کیمی داهی لر یئتیشدیریلیرکن، گونئی آذربایجاندا ایسه میلی حیات داها سوکوتتلی ایدی. قاجار حاکیمیتینی ائتنیک باخیمدان یاد سایمایان تورک اهاالیسی آراسیندا ۲۰-جی یوزیلده میلی اویانیشین تظاهورلری هله گؤرونموردو. سیاستده اولدوغو کیمی، کولتور حیاتیندا دا اسکی عنعنه داوام ائتمکده ایدی.

دیگر طرفدن، دیش گوجلرین تشبوئلارییلا، و موخالیفتین تبلیغاتیندا قاجارلارلا تورکلوک عینیشدیریلدی، اونا اولان نیفرت، اولکه اهاالیسینین خیلی حیصه سینی تشکیل ائدن تورکلره

قارشى يۇنلدېلدى. اۆلكە نىن چۆخ مىللتىلى تركىبى گىرلىك علامتى حساب ائدىلدى. ايرانىن آياغا دۇرماسى و اينكىشافى اوچون مۇدئرنىست دايره لرده، غربى آوروپانىن ھومۇرئىن (تك مىللتىلى) توپلوملارى مۇدئىل گۇتورولدو. چىشىدلى طايفالاردان، دىلئردن، كولتورلردن عىبارت اولان ايران ايمپىرياسى موخالىفتىن تىلغاتىندا واحىد مركزى حاكىمىتە مالىك، (فارس دىلى و مىللتى اساس توتولاراق) بىردىللى، بىر كولتورلو، بىر مىللتىلى اۇنىتار دۇولتە چئورىلمە لى ايدى. بو مقصدە چاتماق اوچون ايكى يوئل تكلىف ائدىلدى: ايداره چىلىگىن مركزلشدىرىلمە سى و آزلىقلارنىن فارسلاشدىرىلماسى.

فارسچى بازارلار، ايرانىن باشىنا گلن فاجىعەلرى بۇراداكى توركلويون وارلىغى ايله اىضاح ائتمك كىمى قاتى ايرقچى نتيجه يە گلرلر: «بىزىم ايندىكى بدبختلىكلرىمىزىن كۆكلرى موغول و تاتار يوروشلرىنە گئىدىب چىخىر. سئوگىلى آذربايجانىمىزا بىر خارىجى دىل تحمىل ائدىلدى. اھالىمىز فارس و تورك دىللىره بۇلوندو.»

مشرۇطە اينقىلابىنىن مغلوبىتىندن سوئرا اۆلكە خارىجىندە كى مطبوعات «ايران مىللتى» آدلاندىرىدىغى توپلومو «واحد ايران ائتنىك بىرلىگى» نە چئورمك اوچون كوئىكرئت ايدئالار ايره لى سورمە يە، غئىرى-فارسلار مسئله سىندە داھا آقرئىسىو مؤوقع توتماغا باشلادى. اۇنلارنىن، ايلك نؤوبە دە توركلرىن فارسلاشدىرىلماسى ايدئاسى داھا چىلپاقلىغى ايله طلب ائدىلدى.

حادىثە نىن دراماتىكلىگى اۇندادىركى، بو مطبوعات اۇرقانلارنىن چۆخونون تاسىسچى سى و اساس بازارلارى آذربايجان كۆكنلى نۇفوزلو شىخصلر ايدىلر، بئىلە دئمه لىسىك استعمارچىلار اوزون مودتلى سياستلىرى و تجروبه لرى دوغرولتوسوندا ايران توركلرىنە، راحتجاسىنا بو مفكوره لرى قبول ائتىدىرمك اوچون، توركلرىن اىچىندە اولان بازارلارنى بئىلە دوشونجه لرىنە داھا چوخ اۇنم وئره رك اونلارى تىلغ ائدىردى، مثلا كسروى حاققىندا بونو آچىقجا گۇرمك اولار او آذرى سۇزونو ھلە ايراندا يايمايشدان اۇنجه و بىر خارىجى لُبنان قازئتىندە ياياركن بلافاصلە اينگىلىس سلطنتى اۇدولون آلاراق آوروپالى بازارلار و درنكلر طرفىندىن اؤوولمە يە باشلاندى.

عارىف قزوینى آدلى تانىمىش شاعر دئىردى: «توركون دىلىنى دآرتىب بوئىنوتون آردىندان چىخارتماق لازىمدىر؛ بو دىلنىن آياغىنى اۆلكە دن كسمك و فارس دىلى ايله دۇردنالا آرازى

کئچمک مصلحتدیر؛ ائی سحر نسیمی، قالخ و تبریزلیلره دئ کی، زردوشتون آنا یوردو، چینگیزین یثری دئیل.»

بو ایللرده گونئی آذربایجان أهالیسینین تورکلوک فیکرینی مودافیعه ائدن یازارلارا (ممد امین رسولزاده، احمد آغا اوغلو، غئیرتلی حسن رؤشنی و بنزرلرینه)، جاواب وئرلرین اکثریتی ده محض آذربایجان کؤکنلی شخصلر ایدی، بو آرادا روس و اینگیس لرینده موداخیلهلرینی اونوتماق لازیمدی، هر زمان آذربایجان تورکلرینین گوجلندیگی حسی ائدیلمده و اونلارین فارسچیلار قارشیسیندا آغیرباسماسی دوروموندا، اینگیلسلرین و روسلارین دولاییلی و دولاییسیز موداخیلهلری باش وئریدی، و هر تورک میلی شعورونو ساوونانلارا هجوم اولوناراق اونلاری بوغماغا چالیشیردیلار، ۱۲۹۰دا روسلار، فارسچیلارین و اینگیلسلرین اعتراضینا معروض قالمادان، تبریزه هجوم ائدیرلر و عاشورا گونو ۲۴۳نفر اؤنجونو بیرآی ایچینده دارا چکیرلر.

پانیرانیستلرین ایدئالارینا ضد اولاراق ۱۹۲۰-جی ایللرین اوللرینده ایران مؤختاریت حرکاتلاری بورودو. گیلاندا، خوراساندا، آذربایجاندا، عربیستاندا (خوزیستاندا)، کوردوستاندا یئرلی گوجلر تئهراندا آسیدیلغین آزالدیلماسینی طلب ائده رک، اؤتولا علاقه لری کسمه یه قدر ایره لی گئتدیلر. اصلینده، بو، مرکزشمیش ایداره چیلیگه قارشی یؤنلمیش، اسکی «ممالیکی-محروسه» سیستمی نین یاسالاشماسینی، باشقا سؤزله، ایرانین فئدئرالاشماسینی طلب ائدن حرکاتلار ایدی. قاجار سارایی بو ایکی جریان آراسیندا حرکتسیز قالمیشدی، اسکی مانئور سیاستی ایله بو دفعه ده بحراندان چیخماغا اؤمودلواویدو. ماراقلیدیرکی، حاکیمیتین تام ایتیریلمه سی عرفه سینده، سونونجو قاجار شاهی سؤلتان احمد، مُصطفی کمال آتاتورکون حاکیمیتینی گئری قایتارماق اوچون اؤنا تکلیف ائدیگی کؤمکدن بئله ایمتیناع ائندی.

سیاسی پروسئسلرین سؤتراکی گئدیسی بللیدیر. اینگیلسلرین یاردیمی ایله اؤلکه حاکیمیتینی غضب ائتمیش رضا خان، موخالیف ایدئولوژیاسی پانیرانیزمی، دؤولتین ایدئولوژیاسینا چئویردی؛ ایران، پهلویلرین حاکیمیتی دؤورونده فارس ایرقچی دؤولتی کاراکتری آلدی. بئله لیکله، ایران جوغرافیاسیندا یوزیلرله داوام ائتمیش، اؤزلیکله صفویلردن باشلایاراق یئنی میقیاس آلمیش عالی حاکیمیت اوغروندا تورک-فارس موجدایله سی ۱۹۲۵-جی ایلده فارسلا رین خئیرینه سونوجلاندى. قاجارلارین حاکیمیتدن گئتمه سی ایران جوغرافیاسیندا

تخمیناً ۱۰۰۰ ایل سورن تورک خاندانلارینین حاکیمیتی نین سوئو دئمک ایدی. بو، تورک خاندانلارینین اوز ائتیک کؤ کوندن قویماسینین، ائله جه ده یوزیلرله میلی مدیته قایغیسزلیغین منطیقی نتیجه سی ایدی. بو پروئسئده تام فارسلاشمیش تورک آیدین ائلیتی، ایراندا واحد دؤولتین قورولماسی نامینه، تورکلویون اینکار ائدیلمه سینده مدهیش روئل اوینادی. اون ایلر سوئرا شهريار یازاقدی:

«قور تارماق اوچون ظالیملرین آلیندن ری شمشادینی [اوخو: ایرانی].
اوز شمشادین باشدان - باشا اولوب آل-قان، آذربایجان!».

۴-۴- سب و لعن و آذربایجان تورکلری

-آذربایجان تورکلریله فارس شیعه چیلرینین بیرلشمه سی و سب و لعن مفکوره سی، اوللرده آزاجیق، صفوی حوکومتینه گوج وئرسه ده زامان گئچدی کجه بوتون تورکلرین و اسلام عالمینین گئریله مه سینه و پارچالانماسینا یول آچدی، و بو آرادا آذربایجان تورکلری ان چوخ ضررلره معروض قالدیلار و ایندی لیکده حتی تماما محو اولما نوقطه سینه بئله گلیب چیخیلار، سون زامانلاردا هم په لوی و هم فارس شیعه چیلری، بونلارین تاریخی وارلیغینی دانماغا باشلامیشدی لار. و اگر سون او یانیش حرکاتی اولماسایدی چوخلارینین فیکریجه، بو میللتین آدی سانی بئله تاریخدن سیلینمیش گورونوردو.

دئمک اولار آذربایجان تورکچولویو بو یانلیش قارقیشلاما مفکوره سی سونوجو اوژو قارقیشلاناراق، تورک بیرلیگینی پوزاراق دوشمن قارشیسیندا ضعیفله دی و خاچیلارین و اوژلیکله روس ایرقچیلارینین گوجلنمه سینه ندن اولدو، و ائله گورونور بو قارقیش مفکوره سینی تماما اوزه ریندن آتمادیقجا و اونون علییه اینه اولمادیقجا بو فلاکتدن قورتولایلمه یه جکدیر، آیری دئییشه هر آذربایجان تورکو تاریخی اویره نه رک اوژ و وجدانیندا بو یانلیشلیقدان قورتولمالیدیر.

بو دورومودا بیزلر آذربایجان تورکلری اولاراق، اوژلویوموزده، آتابالاریمیزین قوردوغو صفوی دؤولتی طرفیندن اسلام بویو کلرینه سب و لعن ائده رک، یاپیلان یانلیشلیق ندن ایله بوتون سویداشاریمیزدان و دینداشاریمیزدان عوذر ایسته مه لی بیک.

آیری طرفدن مومکوندو، بیله تصوّر اولما، فارسلاار بو حادثه لردن، ان بؤیوک یاراری ساغلا دیلار، اولارین بیر سویه ده قازان دیقلا ریندا شوبهه یوخدور و البته موضوع بوتون ایله بیله دئییلدیر، اولاردا و اؤزللیکه کوتله حالیندا ضرردن باشقا بیر حاصیللری اولماییدیر و یالنیز گؤسته ریشی ظاهرده گؤزل بیر قازانجلار الدهه ائدیلمر. بیر حالداکی فارس دیلی گئچن عصره قدر بوتون قونشو اؤلکه لرینین ان آز آیدینلاری ایچینده و سارایلاریندا گئیش اؤلچوده بنیمسه نیردی، آما فارسلاارین بوتونلوکده ضد ایسلامی ساسانی کولتورونه دؤنوشویله، فارس دیلینه ایلگی تامامیله کسپله رک یئرینی بیر ترس یؤنه بوراخمیشدی و ایندی حتی ایران ایچینده ده بیر ایشغالچی دیله چئوریلیمیشدی. و بو دیلین گله جه ییده ایندین آیدینجا گؤرونمکده دیر و مطمئننا یاخین گله جکده ایراندا اولان بوتون غیرفارس میللتلرین ایچیندن آتیلماغی شوبهه سیز گؤرنور. و دئمک اولار بو الی قانلی فارس شیعه امپراتورلوغو بیر پوفلک گوجلو توپا اوخشاماغا باشلا ییدیر، آیدیندیرکی بو اولایلاردان فارس میللتی ان چوخ ضرره اوغرایان میللت اولاجاقدیر، یعنی اولار اوچون بیرداها ساسانی دؤورنون قدری تکرار اولماقدادیر. شاید بورادا معروف بیر سؤز، فارس میللتی اوچون داها گئچرلی اولایلیر: «چوخ میللتلی بیر اؤلکه ده، حاکیم (دیکتاتور) میللت، آزاد اولایلمز» آیری دئییشه حاکیم میللت او زامان آزاد اولایلیرکی او بیری میللتلر آزاد اولسون، بو تجروبه نی گئچمیش عصر تورک عثمانلی اؤلکه سینده ده آچیقجا گؤرمک اولور.

بو حاقدان آیری بیر مسئله یه ده دیققت ائتمک لازیمدیر، باتی دونیاسیندا خاچلی قروپلارین، ایسلام دونیاسینین پارچالانماسیندا، نه قدر یارارلاری اولدوغو شوبهه سیزدی، بو اوزدن اولار مختلیف یوللارلا فارس شیعه لیگنین، ایش باشیندا قالماسینا یاردیم ائده جکلر بو اوزدن آذربایجان تورکلری بو فاکتورا و اولارین مختلیف توطئه لرینه داها چوخ دیققت ائتمه لیدرلر.

۵- مشروطه کولتور دئوریمی و پهلوپچیلیگین ایش باشینا گتیریلمه سببیری

۵-۱- مشروطه کولتور دئوریمی

روسلا ۱۲۹۰ (۱۹۱۱) ایلی، دی آیین ۵ینده آذربایجانا هجوم ائتدیلر، موجهیدلر قان تۆکولمه سین دییه باریش موقاویله سی یاپدیلا، باریش آنلاشماسینین بیر بندینه گۆره روسلا موجهیدلره قارشى تعرض ائتمه یه جکلر و بئیله لیکله روسلا تبریزه گیردیله، بو دؤنم آذربایجان خالقى بؤیوک اوینیش عرفه سینده ایدی، روسلا تبریزه گیرر گیرمز موجهیدلری توتماغا و اونلاری اعدام ائتمه یه باشلا دیلا، دی آیین ۱۰وندا ثقه الاسلام لا بیرلیکده ۸ نفری و سونرا کی ایکی هفته ایچینده ده ۲۴۳ نفری داردان آس دیلا، اعدام اولانلارین چوخو نه اینکی روسلارین علییه اینه اولماسیندان دولایى بلکه یالنیز عالیم اولدوقلاری اوچون دارا چکیلدیلر مثلا حاجی علی ترکی (tərki) داواچیلیق صنعتینی اییی بیلدیگی اوچون دارا چکیلدی بو فیکیرله کی مبادا یاشاسین و آذربایجانین اینکشافیندا رول اوینامیش اولسون، دئمک اولار روسلارین هدفی بوتون عالیم آذربایجانلیلاری یوخ ائتمک ایدی، روسلا ایسته ییردیله آذربایجاندا یئنی علملرله تانیس اولان هر اینسان وارسا آرادان قالدیر سینلار و بو ایشی گۆرندن سونرادا چکیلیب گتدیله. -بو سۆزلری اینگیلسر حاققیندا دئمک اولار، باتیلی قووه لر، صفوی دؤنمیندن بری تورکلری و موسلمانلاری پارچالاماق اوچون شیعه لیگه (فارس شیعه لیگینه) سرمایه قویدولار و البتده کی اوغور قازاندیلار، هر حالدا ایندی بیزلر بیر حادث اولموش واقعه ایله اوز اوزه بیگ، بیز اگر بو دوشمنچیلیغین قارشیسین آلابیلسک بؤیوک اوغورلارا ایضا آتاجایق ولی بو یانقینی کۆروکله سک، بۆلگه میللتلرینین یانیندا مطمئنا شیعه لیگین اؤزوده هامیدان چوخ صدمه گۆره جک.

-البته باتیلار و اؤزلیکله اینگیلسر و روسلا بیلر دیله، اگر بو دوشمنچیلیق ضعیفله مه یه باشلارسا، بۆلگه میللتلری بؤیوک اؤلچوده ایله یه بیلرلر و بو اوزدن بو کۆتولوکلری اییجه کۆروکله مه یی لازیم گۆرورلر و بورادادیر کی اونلار سیاستلرینه اویقون قوه لری گوجلندیرمه یه چالیشیرلار و بیخیجی آماجلارینی بو گوجلرین یعنی فارس شیعه لیگینین ایله یثریتمه یه تلاش ائدیلر.

مَشْرُوطَه اِنْقِيلاَبِيْندا (۱۹۰۵-۱۹۱۱)، توركلرين هم قاجار حاكيميْتِي نين تمثيلچيلري، هم ده موخاليفتين ليدئرلري كيمي قارشى طرفلر اولاراق ان فعال شكيلده ايشتيراك ائتمه لري، آذربايجانين اينقيلابين ايكي باشليجا مركزيندن بيرى اولماسى بللى تاريخى حاديه دير.

مشروطه اينقيلابينين توركلر حاققينا آيري بير اوزلليكي اونون گنیش شكيلده ديني كسيملر ايچينده ياييلماسيدي، البته مشروطه دئوريمي تورك و فارس ماللاراي ايچينده آيري آيري شكيلده اوزونو گؤسته رير، بير حالداكي، توركلر ايچينده دين آداملارينين اكثريتي مشروطه اينقيلابيندان يانايديلار، اما فارسلا ايچينده دين آداملارينين اكثريتي مشروطه ايله موخاليفت ائديرديلر.

آذربايجان كؤكنلى موخاليف سياسي خادimler اساساً سوسيال-سياسى شعارلار ايره لى سورموش، ضعيفله ميش قاجار حاكيميْتينه قارشى موباريزه يه او قدر بولاشميش كي، اتتيك شعور باخيميندان چوخ ايره ليده اولان فارسلا اينقيلابدان آله ائتديكلري اوستونلويون فرقينده بله اولماميشلار، آريجا بونودا اونودموشلار كي، بؤيوك گوجلر اوزون مدت، اسلام عالميني ضعيفلتمك اوچون، شيعه سوننو ايختيلافلاريني كؤروكله ميشديلر، استعمارچى سياست چرچيوه سينده و اوزلليكله يازيچى فراماسونلار واسيطه سيله و يا سايكس كيمي اوز يازيچيلارينين آيله، فارسلا ساختا تاريخ دوزلتميشلر، اسكي فارس يازارلارين ايچه ري سينده اولان ايرقي مفكوره لري اؤنه چيخارماقلا، فارس توپلومونون ميللى شعورلاريني اوبيري ميللتلرين علثيه اينه گوجلنديرميشلر.

بيلنديكي كيمي، ۱۹۰۶-جى ايلين سونوندا تصديق ائديلميش آنا ياسا، فارس ديليني بيلمه يي سئچكده ايشتيراك اوچون اؤن شرط سايدى. او زمان فارسلا اينقيلاب-اقتصادى و مدنى مركزى اولان پاي تاخت تهرانا مجلس عضولرينين ساينين اوچده بيرى - ۶۰ يئر وئريلدى.

اهاليسينين ساين تهرانا اهاليسيندن ۶-۷ دفعه چوخ اولان آذربايجانا ايسه جمعى ۱۲ مجلس عضوو سئچمك حاققى تانيندى. ممد امين رسؤلزاده ۱۹۱۱-جى ايلده مشهور «ايران توركلري» سلسيله مقاله لر نين بيرينده يازيردى: «تورك اينقيلابچيلاري، تورك مبعوثلاري، تورك انجمنلري دنديگيميزده بونلارين محض توركلك نامينا حركت ائتديكلري دوشونولمه سين.

ايران تورك مشروطيت پرورلري توركلكلريني دوشونمه ديلىر؛ بوتون فداكارليغي آنجاق ايرانليق و وطن-ى مشترك نامينا اجرا ائتميشلر دير.»

۵-۲- خیابانی حرکاتی و آذربایجاندا مشروطه دئوریمینین سون ایشیلتیلاری

بیرینجی دونیا ساواشی نین سونلاریندان اعتبارا ۱۹۱۷ انقلابی و چارلیق روسیاسی نین یخیلماسیندان سونرا گونئی قافقازیادا آذربایجان تورکلری، ائرمیلر و گورجولر ایچینده، میللیتچی حرکتلر اولوشمایا باشلامیشدی. ۱۹۱۱ ده روس-انگلیس ایش بیرلیگی ایله روسلار، گونئی آذربایجانا مداخله ائدیر، آیریجا روسلار ائرمیلری دستکله یه رک قانلی ساواشلارا ایته له ییر. گورجولر ایسه بعضا روسییا، بعضا ده آلمانیا و اینگیلتره یه یاخلاشماقدا ایدیلار. آذربایجان تورکلری ایسه تورکیه دن باشقا بیر دایاناق گؤرموردولر. بو شرطلرده ایلک اولاراق گورجوستان باغیمسیزلیق اعلان ائتدی. اونون آردینداندان ماورا قافقازداکی آذربایجانلی وکیللر استعفا ائده رک آذربایجان میللی شوراسینی اعلان ائتدیلر و باشقانلیغینا دا محمد امین رسولزاده نی گتیردیلر. رسولزاده ۲۸ مایس ۱۹۱۸ ده آذربایجان دئموکرات جمهوریتینی باکو بلشویک اشغالیندا اولدوغو اوچون تیفلیس ده اعلان ائتدی. کئچیحی باشکند اولاراق گنجه سئچیلدی و باشباخانلیغا فتحعلی خان خویلو گتیریلدی. تورک میللیتچیلیگینه دایالی بو تورک جمهوریتی ۲۳ آی قیسا بیر سوره یاشادیقدان سونرا بلشویک لرین ۱۹۲۰ ده کی اشغالی ایله یخیلمیشدیر.

قوزئی آذربایجانداکی بو دؤولت گیریشیمی، گونئیده تبریزده ده ائتگیلی اولموشدور. شیخ محمد خیابانی ۱۹۱۹ تاریخلی ایران- اینگیلیس آنلاشماسینا، شیددته قارشی چیخاراق ۱۰ نیشان ۱۹۲۰ ده تهرانلا ایپلری تماما قوپاردی. خیابانی آذربایجان دئموکرات فیرقه سینی قورموشدو و تبریز مرکز اولماق اوزره آذربایجانین کنترلونو اله کئچیردی. ۲۲ هازیران ۱۹۲۰ ده خیابانی آیری بیر حکومت قورولدوغونو آچیقلا دی بیر گون سونرادا گونئی آذربایجانین آدی نین آزادستان اولاراق دیشدیریلدیگینی اعلان ائتدیلدی. اتابکی، آزادستان آدینین قوزئیده کی آذربایجان جمهوریتیندن آیری گورونمک ایسته یی ایله سئچیلدیگینی ادعا ائتمکده دیر.

بو دؤنم ایران دؤولت باشچیسینی (نخست وزیر) مشیرالدوله، آذربایجان والیسی مخبرالسلطنه واسیطه لیگی ایله خیابانی اوزه رینده تاثیرلی اولماغا چالیشدی. خیابانی یه بیر سفرینده ۲۰۰۰۰۰ بیر سفرینده ده ۱۵۰۰۰۰ تومن رشوه تکلیف ائتدی. خیابانی بو تکلیفلرین هئچ بیرینی قبول ائتمه دیگی کیمی مخبرالسلطنه نیده نازیکجه آذربایجاندا قوودو. مخبر ایسه دؤنوشونده حکومت آدینا قازاق توغای لار ایله آنلاشدی. تهران، خیابانی نین حکومتینه قارشی، روس قازاق توغای لارینی و اتفاق ائتدیگی تورک شاهسون عشیرتینی ده قوللاندى. ائیلول

۱۹۲۰ (۱۲۹۹) گونش ایلی، ۲۴ شهریور) ده خیابانی اؤلدوروله رک آزادیستان دؤولتی گیریشیمینه سون وئریلدی.

خیابانی حرکتی آذربایجاندا بیر میلی حیس و کیملیک بیلینجی نین اینکیشافینا سبب اولموشدو. آذربایجاندا ۱۹۲۰ لردن اعتبارا رضا شاهین گلهمه سیله بیر نوع اقتصادی و تجاری گئریله مه باشلانمیشدی.

رضا شاه دؤنمینده آذربایجان اسکی تیجاری - ائکونومیک پارلاقلیغینی تدریجا ایتیرمیشدیر. شاه، ایقتیصادی جهتن تهران مرکزلی بیر سیاست تعقیب اتمیشدیر. و مملکتی اولان مازندرانان دا بؤیوک یاتیریملار یاپمیشدیر. شاه دؤنمینده اصفهان و مازندران، ایرانین اصلی یاتیریم بؤلگه لری اولاراق، تهراندا تکنولوژیک صنایع جهتیندن مرکز حالینا گلیمیشدی. بونا قارشیلیق آذربایجان یاتیریملاردان هارادایسا هئچ پای آلامامیشدیر.

عین زاماندا آذربایجانین باتی کسیملرینده، اورمو خوی اطرافیندا جیلوولار، اثرمنیلر و کوردلر آذربایجان تورک میللتی علثیه اینه بؤیوک سویقیریم باشلاتدیلار، یالیز ۱۹۱۸ ینجی ایلین اوللرینده جیلوولار، اورمو شهرینی ایشغال ائدن گون، معتمدالوزرا، رحمت الله توفیق'ین دئدیگینه گؤره (تاریخچه ارومیه) ۱۰۰۰۰ نفری بیر گنجه ده اؤلدوردولر (اسفند آبی نین ۵۱ ۱۲۹۶ جی گونش ایلی، م. ۱۹۱۸)، یئنه ده همان ایل ایکی اوغرو دسته باشچی سی بیریرینین جانینا دوشور و اسفندین ۲۸ ینده مارشیمون جیلوولارین ائلباشی سی، سیمیتقو (کوردلرین ائلباشی سی) طرفیندن اؤلدورولور، جیلوولار بونون عوضینی ایشغال اولونموش اورمو تورک خالقیندان چیخاریلار و همان قایناغین دئدیگینه گؤره ۱۵۰۰۰ نفر اورمولولاردان قتل عام ائدیرلر، بو حالدا کوردلده اورمو و اطراف کندلره حمله ائدیپ چاره سیز میللتی سویماغا باشلایرلار و چوخلو اینسانلاری اؤلدورولور، باتیلی قازئتلرین یازدیغینا گؤره بو دؤوره ده آذربایجانلیلاردان ۱۶۰۰۰۰ نفر اؤلدورولور، بو اولایلار ایندیکی باتی آذربایجان توپراقلاریندا اوز وئردی، او زامانین نوفوسونا گؤره اؤنلرین اورانی ۲۵ فایزدن چوخ اولوردو، تالانلانان کندلرین چوخونا سیمیتقو و حامیلرینین ایله، کوردلر یئرلشدیریلردی بو قتل عاملار یالیز عثمانلی اوردوسو آذربایجانا گلرکن سوئا چاتیر. (قایناق: فجایع جیلولوق کیتابی، دیلمقانی)

۵-۳- پهلوپچیلیگین ایش باشینا گتیر یلمه سبیری

فارسچیلار ایچینده یایقین اولاراق بیله بیر سؤز وار، گویا رضاشاه، یئنی ایران یاراتماق اوچون گلدی و ان آزیندان اگر اینگیلیس و روسلار طرفیندن گلسه ده سونرالار اؤز ذکاسینا دایاناراق یئنی ایرانی دوزلتمه یه چالیشدی، و اؤرنک اوچونده باشدان باشا (سراسری) دمیر یولونون دوزلتمه سینی اؤرنک وئرلر.

تاریخی حادثه لر بو سؤزون ضدینه اشارت ائدیر بو حاقدا نئچه مسئله یه توخونماق گره کیر.

۱- مشروطه دئوریمی دونین ان گلیشمیش دئوریملریندن بیری اولموشدور بو او یانیش دا میلّت و موباریزلرین بؤیوک پایی اولاراق آیریجا حاکمیت ده اولانلاردا نیسی حالدا میلی شعورا صاحب ایدیلر، بو اوزدن، اینقیلاب ان آز تلفاتلا غالب اولدو. بو دئوریم، ائله بیر شرایط یاراتمیشدیر، عملا بیر طرفدن میللتیمیز و اینسانلاریمیز، آیری طرفدن حاکمیت، یئنی بیر دنیا یاراتماق سونوجونا وارمیشدیلا: یئنی اورتامدا، حاکمیت و خالقین باغلانتیسی بللی قایدا و نظم اوزهرینده اولمالی ایدی، شورالاردا خالقین سئچیم حاققینا اؤنم وئریلردی، آیری دئییشه مملکتین اینکیشافی، شخص و یا شخصلره قایم و دایالی اولمایاراق، یاسال قوروملارلا ایله رییه آپارماق ایسته نیردی.

گرچکدن قاجار محروسه ممالیکینده اینسانلار و ان آزیندان آیدینلار بو سونوجا وارمیشدیلا، مملکت، قایدالار اوزهرینده دولانديريلمالیدیر نه شخصلر اوزهرینده، حاصل اولموش بو مفکوره لر اون ایلر بویو نهضت و حرکتلرین نتیجه سی ایدی و بللی ایدی بیله مفکوره لر او دؤنمین بؤیوک و گلیشمیش مفکوره لر یانیندا ایندیلیکده ده، چاغداش دوشونجه لر سویه سینده دی، نه یازیق کی دوشمنلر بو گلیشمه لر و اینکیشافلاری گؤردولر و تانیدیلا و بو اوزدن چاره آختاردیلار، بو ندله ۱۹۰۷ ده (گوش ایل ۱۲۸۶د) بیریرلیله قانلی پیچاق اولان روس و اینگیلیس آنلاشما یاپاراق، قاجار محروسه ممالیکی نین داغیلما سی حاقدا بللی قرارلارا واردیلار.

-مطمئن بو سناریونون ان اؤنملی قیسمی، بو اینکیشاف و گلیشمه لر دور دورماق اوچون اویقون بیر آدام تاپماق ایدی، و بو دؤنمدن سونرا اؤزلیکله اینگیلسر بو موضوع نون اوستونده ایشله دیلر.

۲- «اردشیر ریپورتر» هندوستان زرتشتلریندن، هندوستاندا اینگیلیس جاسوسلوق سرویسی خدمتینده ایدی، او قاجار سلطنتی سونلاریندا ایرانا گلیر و اینگیلیس لر طرفیندن «ایران اسکی تاریخی» نی دوزلتمه یه باشلاییر، او «سیاسی علملر اوخولو» نو تهراندا قورور و «اسکی ایران» کورسو سونو اؤز عؤده سینه آلیر، و باتیدا ائیتیم آلمیش چوخلو شخصلری او جومله دن محمود افشار یزدی کیمی لرینی اؤز باشینا توپلاییر، عرب تورک قارشیتی، و باتی قارشیسیندا بو یون ایمه کیمی مفکوره لری اونلارا آشیلاماغا موفق اولور.

«اردشیر ریپورتر» آیری طرفدن، ایران حوکومتی نین باشینا، بیر مطیع و موناسیب فرد گتیرمک پیشینده ایدی، بو اساسدا رضامیرینج ۱۳۹۶ (۱۹۱۷ م.) ده اونا تانیلییر، و ۴ سنه «اردشیر جی ریپورتر» ین جاسوسلوق سرویسین کونترولو آلتیندا ائیتیلییر، «دنيس رایت، اینگیلیس دیپلماتی»، ایراندا سفیر اولاراق کیتابیندا «اینگیلیسلر ایرانلیلار ایچینده»، «اردشیر ریپورتر» حاققیندا یازیر: اردشیر ریپورتر ۱۳۹۶ (۱۹۱۷ م.) ایلینده رضاخانی گورور و اونو بیه نه رک تصمیم توتور اوندا یورد سئورلیک حیسینی! گوجلندیرسین و رضاخانی ایلک دفعه «آیرون سایرون» معرفی ائدیر،

رضاشاه ین بؤیوک امتیازلاریندان «فخر اندیجی گتچمیشی نین اولماماسی، آیدین اصل نسبی نین اولماماسی، خشن و قابا ظاهرلی اولماسی ایدی»، ساوادسیز اولدوغوندان لازیم ایدی اونا توجیهی جلسه لر قویولسون و اوندا اؤز گوتلیگی (اعتماد به نفس) چوخالتسینلار.

یئنی ایرانین اساسلارینی قویان اردشیر ریپورتر هر گنجه اونا « فریدون، دارا، خشایار شاه، فردوسی » دن تعریفله بیردی و اونو یئنی ایرانین قوروجوسونا تبدیل ائتمه یه چالیشیردی، او خاطر لرینده آیدینجا بونلارا اشاره ائدیر، او حالداکی قولدورلوقدان و خشونت دن باشقا، رضاشاه دان هنج بیر شئی گورونمه میشدی، بیردن بیره، علمی ژنست توتاراق، محمدعلی فروغی نین اؤیره تی لريله «فردوسی نین مین ایللیگی» مراسیمینده بیر قونوشماجی کیمی ظاهر اولور، او بو قونوشماسیندا دربار عامیللرینه نجور شوونیستی ذهنیتلری تئوریزه ائتمه لرینی اؤیره دیر. بیله کی «فرانسه لی قریشمن، آمریکالی اومستد و اینگیلسلی هنینگ» کیمی خاریجیلری اجیر ائتمکله، دربار عامیللری، شوونیستی فیکیرلری تئوریزه ائدیب و جعلی ایران تاریخی یازماغا باشلادیلار، اونلار بیله لیکله هخامنشی شاهلارینین تاریخی نی: «شاهنشاهی هخامنشی» و «باشلانقیدان ایسلاما قدر ایران تاریخی: ایران از آغاز تا اسلام» کیتابلارینی

یازدیلا. دئمک اولار فارسچیلار عینا فارس شیعه لیگی کیمی تحریف و جعل تجروبه سینه دایاناراق، یالانچی حدیثلر کیمی، یالانچی تاریخ و مفکورهلر یاراتدیلا و خالقا تزریق ائتدیله. «اردشیر ریپورتر»ین وصیت نامه سی، ۲۵ ایل اینگیلیس دؤولتی نین سرّی اسنادی (top secret) کیمی ساخلانیردی، بو اسناد نیشان وئریز: اردشیر ریپورتر، اینگیلیسلرین تحریف یؤنتملریندن یارالاناراق ائیلیه بیلدی، رضاشاه دا، عرب و تورک قارشیتی تفکورلرینی و فارسلا رین بدوی و آشیری ناسیونالیزمینی گوجلندیرسین.

فارس دیلی اوچون آشیری میللیتچیلیک فیکری، دوکتور محمود افشار (پان ایرانیسیم نهضتی نین قوروجوسو) طرفیندن دوزنلندی و رضا شاهین ایله (بو نهضتین موحافیظی و قورویوجوسو) او قولانندی، رضاشاه تختدن دوشه نه قدر، اردشیر ریپورتر بو حرکتی یؤنلدیردی.

محمود افشار، میللی بیرلیک قورمانین و ظاهریری ایختیلافلارین آرادان آپارماغین یوللارینی بیله اؤنه ریردی: «فارس دیلی و ادبیاتی و آریایی تاریخی نین اؤزلیکله غیر فارس بؤلگهلرده اؤیره دیلمه سی، تورکجه و عربجه یئر آدلارینین آرادان آپاریلماسی و اونلاری فارسجا یا دیشیلمه سی و آیری میللتلرین دیلرینین، ایداره لرده و اوخوللاردا قاداغان ائتمه سی و ..»

بیله لیکله ایرانا یئنی تاریخ یازدیلا، کوروش، داریوش و موهوم آریا نژادی کیمی شئیلردن، فارسلا را فخر ائدیجی تاریخ یاراتدیلا، بو آرادا اؤزونه هویت دوزلتمک ایسته یین هر کسین، اؤزونو فارسلا را یاپیشدیرماقدان باشقا چاره سی یوخویدو، او حالدا کی گرچکلر آیری شکیلده ایدی: اؤرنک اوچون بیستون کتیبه سی بو وضعیتی آیدینجا گؤسته ریر «من (داریوش)، اونون (فرورتی ماد سرکرده سی) بؤرنونو، قولاغینی و دیلینی کسیدیم و بیر گؤزونو چیخاردیم و او حالدا اونو ساراین قاپی سینا باغلادیم تا هامی گؤرسون سونرا اونو همداندا آسیدیم و بوتون یولداشلارینین بویونلاریندان ساللایاراق بوغدوم» (شارپ، هخامنشی شاهلرینین فرمانلاری، کتیبه بیستون ۲، بند ۱۳)

۳- فارسلا رین تاریخلری حاققیندا و اونون قونداریلماسیندا، اینگیلیسلرین بؤیوک نقشی واردیر، اینگیلیس مامورلاری، پهلو یلر ایش باشینا گلمه میشدن بؤیوک اؤلچوده فارسلا را تاریخ دوزلتمه یه باشلا دیلا، بو حاقدان چوخلو قانیتلار واردی. اینگیلیس افسری سرپرسی سایکس بو اؤرنکلرین بیریدی.

سرپرسی سایکس، ۱۸۹۲ دە اورتا آسیادا و بلوچستاندا انگلیس اوردوسوندا اوردوباشی کیمی ایشه باشلاییر، ۱۸۹۴ دە (۱۲۷۳) کرماندا، و ۱۸۹۹ دە (۱۲۷۸) سیستاندا انگلیس کونسوللوغون قورور.

سرپرسی سایکس ایراندا اولارکن اؤنملی کیتابلار یازیر: «شیعه عالمی نین افتخاری، افغانستان تاریخی، و ایران تاریخی». اونون فارسجا یا ترجمه اولدوغو کیتابین ایلک جیلدی ۸۰۰ صفحهدن آرتیقدير، دئمک اولار بو کیتاب سونرالار رضاشاهین مامور ائتدیگی حسن پیرنیا و اقبال آشتیانی طرفیندن و بیر بالاجا گؤزدن گئچیرهله رک «تاریخ ایران باستان آدیلا» یئیندن یازیلاراق پهلویلرین رسمی تاریخ کیتابی کیمی تانییر و اوخوللاردا درس کیمی، اؤیرنجیلره اؤیره دیلیر. سرپرسی سایکس هخامنشیلر، ساسانیلر و اؤزلیکله شیعه لر (فارس شیعه لیگی) حاقدا چوخلو اؤووجو مطالب یازیدیر.

۴-بیر سیرا بیلگیلره گؤره اینگیلیسلر و آوروپا استعمارچی قوه لر بعضی عالیملرینده اورتایا گتیره رک، فارسلا یالانچی تاریخ دوزلمک اوچون چوخلو ساختا تاریخی اثرلر یاراتمیشدی او جومله دن قریشمن و قوتشمید کیمی آرکئولوژی عالیملری استعمارچیلارین پولو و گوجیه چوخلو داشیازیلار، هئیکلر (موجسمه لر) دوزلده رک، تاریخی اثر کیمی تانیداراق حاققیندا یازیلار و کیتابلار یازمیشیلار، بو کیتابلار فارسچی مورخلرین و اؤزلیکله رضا میرپنجین حوکومتین قاینقلاری حالینا گلیمیشدی.

۵-رضامیرپنجی ایش باشینا گتیرمک اوچون اینگیلیسلر و روسلار وار گوجلریله و بوتون گیزلین قوه لرلیله چالیشیردیلار، هله نئچه ایل رضامیرپنج ایش باشینا گلیمیشدن، هر قازننه چی رضامیرپنج حاققیندا ان بالاجا تنقیدی سؤز یازدیغیندا، توتوقلانیر، دؤیولور و تهید اولونوردولار.

پهلوی حوکومتیده استعمارچیلارا تابع اولاراق، اینگیلیس و روس سیاستی دوغرولتوسوندا، بو مملکتی اوچوروملارا سورو کله مکده الیندن گلنه نی اسیرگه مه دی.

-بو دؤنم میلی شعورا اؤنم و ئرمه مک اولکه نین اینکیشافینین اؤنونه بؤیوک بیر مانع کیمی تاخیلدی، اؤزلیکله قاجار محروسه ممالیکی تورکلری، تورکچولوک مفکوره سی حاقدا، بیلگیلرینین آز اولدوغو، سبب اولدو، استعمار باغلی یئنی ایرانچیلیق مفکوره سی، آلدادیجی شکیلده آیدینلار ایچینده یاییلاراق اینانیلماغا باشلاندى، فارسچیلار یئنیلیکچیلیگی، ایرانچیلیقدا

و فارس كۆلتورونون حاكيم اولماسيندا خولاصه ائديرديلر، آيديندى كى اينگيليسلر و روسلار آنتى تورك موضع دن ياخلاشاراق بو كسىملرين ان بۇيوك دستكچىلىرى ايدىلر.

قاجار حوكومتى يىخىلاركن رضاشاه دۇنمى باشلايىر و ايراندا فارس كۆلتورو تاماميله حاكيم اولور، و بيرسيرا باغيملى و باغيمسىز آيدىنلارين، يىنى ايرانچىلىق تفككورونو، نجات يولو كىمى گۇستردىكلرينه رغما، ايران اۆلكهسى، ياريم موستمله كيلىكدن قورتولامادى، و داها چوخ، باتىلى استعمارچىلارين اوتوريتته سى آلتينا گئدير و آغير ديكتاتورلوغا وقارقاشالىغا اوز گتىردى.

رضاشاه مشروطه دۇنمى تبريزه هجوم ائدلنلرين ايچينده ايدى و اونلارين ايله يىنىلگى يه اوغراياراق بۇيوك يارا آلمىشدير، سونرالار رضاشاه ايش باشينا گلندن سونرادا اينگيليسلرين سياستى دوغرولتوسوندا اولاراق، آذربايجانى ايقتصادى جهتدن بايكوتدا ساخلادى.

آيرى طرفدن روسلار آذربايجاندا بۇيوك قيرقىنلار ياراداراق اينگيليسلرله بيرلىكده، آذربايجانى ايقتصادى و معنوى كادر جهتيندن ضعيفلتمه يه چاليشيردىلار.

۵-۴- پهلويچىلرله فارس شيعه ليگى نين ايش بير ليگى

اصلينده فارس شيعه ليگى و پهلوى حوكومتى آراسيندا هئچ بير فرق يوخدور، هر ايكي سينيده تمللرى بيردير، فرقلى يالنىز تمللرين نجور اويقولانماسيندادير.

شيعه ليك سياستى پهلوى حوكومتى دۇنمينده وارگو جيله ايزله نيلدى، شيعه حوكومتى نين ليدئرلىرى كىمى، و اصلينده اونلارين اؤيره تىسييله، پهلوى ليدئرلريده اؤزلىرىنى تانرى نين كۆلگهسى بيليردى و اؤزلىرىنى تانرى نين ائلچيسى (نومايندهسى) تانيديردىلار. پهلويلر ايماملينغين آتادان اوغولا گئچمه سيني، فارس ميللتي نين ارثى بير گلنگى كىمى تبليغ ائدهرك اؤز شاهلىقلاريني، يرثى قايدا اولاراق توجه ائديرديلر.

تانرى نين ائلچيسى اولماقلا شاهنشاهلىق آراسيندا هئچ فرق يوخدور، البته اسكى شاهنشاهلىق او دۇنمين ايلكىن اوره تيم آيقتلارى (توليد اىزارلارى) و ايلكىن كۆلتور شرايطينده اور تاما اويقون اولابيليردى ولى گئنىش ايله تيشيم چاغيندا بو سيستيم، چاغديشى بير يۇنتم ايدى.

بو حاقدا چوخلو بلگه‌لر و اؤرنکلر وئرمک اولار، مثلاً پهلوی شاهی محمدرضا پهلوی یازدیغی کیتابیندا بیله دئیر^۱:

آتامین تاج قویما مراسیمیندن سونرا حصبه خسته‌لیگینه توتولدوم و نئچه هفته اولوم قالیم‌لا اوزاوزه ایدیم، بو خسته‌لیک مهربان آتامی چوخ اوزموشدو، بو گرگین گنجه لرین بیرینده مولای متقیان ح. علی علییه السلامی یوخودا گؤردوم، او بیله قیلنج باغلایارق منیم یانیمدا اوتورموشدو، و مبارک الینده بیر جام وارایدی، منه بویوردولار، اوندا اولان سویو ایچم و منده اطاعت ائده‌رک ایچدیم اونون صاباحی گونو، منیم قیزدیرمام کسیلدی و هیزلا توخداماغا باشلادیم.. سونرالاردا بنزر حادثه‌لر اوز وئردی، و منیم معنوی یاشاییشیمدا بؤیوک ائتگی بوراخدی، اوشاقلقدان بری تقریباً هر ایل عایله ایله بیرلیکده ایمامزادا داوود"ون زیارتینه گئئردیک، اورایا گئتمک اوچون یایا ویا آتلا، بوروق بوروق یوللاردان گئچیردیک، بو سفرلرین بیرینده، آتین آیاغی بودرهدی و من داشلیق یثره دوشه‌رک باشیم داشا چارپیلدی و من

---

^۱ - کمی بعد از تاجگذاری پدرم دچار بیماری حصبه شدم و چند هفته با مرگ دست به گریبان بودم و این بیماری موجب ملال و رنج شدید پدرم گردید. در یکی از شبهای بحرانی کسالت مولای متقیان علی علیه السلام را به خواب دیدم در حالیکه شمشیر معروف خود ذوالفقار را در دامن داشت و در کنار من نشسته بود و در دست مبارکش جامی بود و به من امر فرمود که مایعی که در جام بود بنوشم. من نیز اطاعت کردم و فرادی آن روز تبم قطع شد و من حالم به سرعت رو به بهبودی رفت. طی همان دو سال بعد دو واقعه دیگر برای من رخ داد که در حیات معنوی من تأثیری عمیق بر جای گذاشت. در دوران کودکی تقریباً هر سال همراه خانواده به امامزاده داوود می رفتیم برای رسیدن به آن محل ناچار بودیم که راه پر پیچ و خم سرایش را پیاده یا با اسب طی کنیم. در یکی از این سفرها که من جلو زین اسب یکی از خویشاوندان خود که سمت افسری داشت نشسته بودم ناگهان پای اسب لغزید و هر دو از اسب به زیر افتادیم. من که سبک بودم با سر به شدت روی سنگ سخت و ناهمواری پرت شدم و از حال رفتم. هنگامی که به خود آمدم همراهان من از اینکه هیچ گونه صدمه ای ندیده بودم فوق العاده تعجب کردند. ناچار برای آنها فاش کردم که در حین فرو افتادن از اسب ابوالفضل علیه السلام فرزند برومند علی علیه السلام ظاهر شد و مرا در هنگام سقوط گرفت و از مصدوم شدن مصون داشت روزی با مربی خود در حوالی کاخ سلطنتی سعد آباد.. قدم میزدیم. در آن هنگام ناگهان مردی را با چهره ملکوتی دیدم که بر گرد عارض اش هاله ای از نور مانند صورتی که نقاشان غرب از عیسی بن مریم می سازند نمایان بود. در آن حین به من الهام شد که با خاتم ائمه اطهار حضرت امام قائم روبرو هستم مواجهه من با امام زمان چند لحظه بیشتر به طول نیانجامید که آن حضرت از نظر ناپدید شد - محمد رضا پهلوی - ماموریت برای وطنم - برگرفته از کتاب "نگاهی به شاه" عباس میلانی

بايلىدىم، اۋزومە گلندن سونرا ساغ اولدوغوم اوچون يولييرلرېم چوخ تعجۋبلندىلر، و من باشيما گلنلرى آچىقلادىم، و دئيدىم: آندان دوشركن ح. على نين اوغلو ابوالفضل علثيه السلام ظاهر اولدو و منى قورودو، و بو اوزدن منە بير شئى اولمادى، يئنه دە بير گون اۋز ائيتمن يملە سعدآباد سارايندا يورويوردوم، او آندا بير نورانى آغانى گوردوم، اونون باشينين اطرافيندا، ح. عيسى بن مريم ين باشينين اطرافيندا اولدوغو كيمي، نور هاله سى وارايدى، منە الهام اولدو ايمام زامانلا گوروشمكده يم، نئچه لحظه سونرا او حضرت گوزدن غئيب اولدو «محمد رضا شاه: يوردوم اوچون گوره ويم؛ كيتايندان»؛

-فارس شيعه چيلرى و اصلينده چوخو پهلوى يانليلىرى اولاراق، ايندليكده بوتون تلوزيون فيلملرينده، دانشيقلاريندا و حتى كارتونى فيلملرينده بئيله بير باخيش سرگيله بيرلر، گويا شاهين اطرافيندا كيلار شاها يانليش راپورلار وئره رك شاهى يانليش شكيلده بيلگيلنديريرديلر و شاهدا بو اوزدن يانليشليغا دوشوردو، نهايتا بونو ائشيدن و ايزله ييجيه تلقين ائتمك ايسته بيرلر، گويا پهلوى شاهلارى پيس دئيلدیلر بلکه هدفلى مملكته و ميللته خيدمت ائتمك ايدى و بو موضوع نو اۋزليكله رضاميرپنج حاققيندا و دمير يولو حاققيندا هر دانشيقلاريندا تکرارلايىرلار.

-بير آيرى اولايا اشاره ائتمك دوشوندوروجو اولاييلير: فارس شيعه ليگى، اۋلكه نين رسمى مذهبنه چئوريلن زامان، اۋزليكله رضاشاه دۋنمى، ۱۳۰۰ ايلدن برى اۋز ديلرينه باغلى قالميش چوخلو زرتشتيلر، درحال شيعه ليگى قبول ائيديلر و زرتشتيزمى بوراخديلار، دئمه لى بو مذهبى اۋز اسكى عنعنه لرينه اويقون گوروردولر.

۵-۵-دمير يولو دوزلتمه سى

پهلوى يانليسى يازارلار و او دۋنم ائيتيم گورموش بورو كراتلار ظاهرده پهلوى حوكومتينى پيسله سەلرده، يانليش بيلگيلر وئره رك، اونلارين اويدورما ايشلرينى اۋومكدن چكىنميرلر، و رضاشاهى ايرانين قورتاريخيسى كيمي گۋسترمه يه چاليشارلار، حالبوكى موضوع كۋكوندن ترسينه دى، استعمارچى گوجلر، ساده جه بۋيوك ايشلرين اۋنونو كسمك اوچون رضاميرپنجى ايش باشينا گتيريلدیلر، پهلوى يانليلىرى يانيسيرا، چوخو زامان، فارس شيعه چيلريده، پهلوى حوكومتينى، سياسى اجتماعى و اۋزليكله قادين اۋرتوسو (حجاب) و اۋزگورلوكلر حاققيندا قيناسالاردا، اقتصادى كونولاردا و اۋزليكله دمير يولو حاقدا، دولاييلى و دولاييسيز اۋورلر.

- اونلار معمولا بئيله دئيرلر: دوزدو رضاشاه ديكتاتور اوويدو ولي ايراندا دميريولونون تمليني آتدى و قوزئيدن-گونئيه دميريولو چكدى، ويا ائيله دانيشيرلار گويا قاجار زامانى هئچ بير بيلم و ائيتيم يوخويدو و هاميسى رضاشاه دؤنميدن باشلادى و رضاشاهى يئنى ايرانين آتاسى بيلرلر. - يئنه ده پهلوى يانلilarى رضاشاه دؤنميدن ائيله دانيشارلار گويا اوندان اؤنجه اؤلكه اهالىسى اصلا دميريولونو تانيميردilar، دميريولونون يرانا گتيريلمهسى و اؤزلىكله ايچ قايناقلارا دايناراق و قندشكره وئرگى باغلاماقلا بو ايشى گؤرمك، رضاشاهين يئتهنه گى ايدى و بو سبيله اؤوولمه ليدى.

بونا دقت ائتمه لى بيك رضاميرينچ بيرينجى دونيا ساواشيندان سونرا ايش باشينا گلدى و قاجارلار بو ساواشدان اؤنجه حاكميتده ايديلر، و البته بو ايكي دؤنمين آراسيندا (بيرينجى دونيا ساواشى نين اؤنجهسى و سونراسى) بؤيوك تكنولوژييك دوزئيده فرق وارايدى. بو حاقدان قيسا بيلگى اوچون اشاره اولونور: «بيرينجى دونيا ساواشيندان اؤنجه قاتارلار بوخار گوجويله ايشله بيرديلر و ۱۹۱۳ونجو ايل ديزل گوجو، بوخار گوجونون يئرینه اوتوردو و همان ايللرده الكتريسيته (برق) گوجوندا ده دميريولوندا يارارلانماغا باشلانيلدى. و بيرينجى دونيا ساواشيندان سونرا دمير يولو گئنيش سويه ده دونيادا ايستيفاده اولوندو».

بونلارا رغما مختلف قايناقلاردا گؤرونوركى قاجار محروسه مماليكينين مختلف يئرلرينده ياخلاشيق ۷۱۷ كيلومتر دمير يولو تيكلميشدير، بونلاردان بعضى لرى دؤولتين اختياريندا ايدى و بير بؤلوموده اؤزل خاريجى شيركتلرين مالكييتنده ايديلر.

گونش ايلي ۱۲۵۰ ده (م. ۱۸۷۱) ناصرالدين شاه طرفيندن دميريولو دوزلتمه سينين امتيازى، انگيليسلى بارون رويترو وئريلدى ولي روسلارين باسقيسيلا لغو اولوندو.

قاجار محروسه مماليكينده دميريولونون دوزلش ايلي ميلادى ۱۸۸۶ (گونش ۱۲۶۵)ينجى ايله گئديب چيخير او دؤنم محمودآباد - آمل آراسيندا دميريولو دوزلدى و ۱۲۶۱ گونش ايلي تهران - شاه عبدالعظيم آراسيندا ۸,۷ كيلومتر فرانسه لى مسيو بوتال طرفيندن دميريولو دوزلدى و سونرالار بير بلژيكله وئريلدى.

آيرى اؤرنكلرده وئرمك اولور: م. ۱۹۱۲ينجى ايلده تبريز- جلفا آراسيندا ۱۴۹ كيلومتر، م. ۱۹۲۰ينجى ايلده زاهدان - ميرجاوه آراسيندا ۹۴ كيلومتر دميريولو ايستيفاده اولونوردو، ويا م. ۱۹۱۸ينجى ايلده بوشهر-برازجان آراسيندا ۶۰ كيلومتر انگيليسلر طرفيندن دميريولو چكيلدى،

و بندر انزلی پیره بازار رشت مسیریندهده ۱۲ کیلومتر دمیریولو کوللانیلماقدایدی بو قطارلارین اوستونده م. ۱۸۴۸ونجو ایل، دوزه لیش ایلی کیمی حک اولموشدو.

-اؤلکه نین باشدان باشا (سراسری) دمیریولو حاقدان طرحلر قاجار دؤنمی دفعه لرجه پلانلانمیشدی. بو حاقدان احمد شاهین فیکریجه، ان دیرلی و مملکتین ایشینه یارار مسیر، زاهدان، اصفهان، تهران، اراک کرمانشاه یولویدو، یعنی او دؤنم اؤلکه نین باتی سینی دوغوسونا باغلاماق هدفله نیردی چونکی اؤلکه نین استراتژیک یاراری و اؤزلیکلک داشیما جلیقدان ان چوخ منفعتی ماللارین باتیدان دوغویا و یا ترسینه داشیماق ایدی چونکی آوروپانی آسیایا باغلا بیردی و بیله بیر دمیریول مسیری، اقتصادی تجاری لاحاظدان ان دوزگون یول اویدو، حلبوکی قوزئی گونئی دمیریولو یالیز نیظامی جهتن طرح اولوناراق، و اینگیلسلرین ایشینه گلرک روسیه یه ال تاپماق آماجیلا مطرح اولونوردو، قاجار اؤلکه سینین یارارینی نظرده آلمادان، اینگیلسلر ۱۹۱۲ینجی ایلده اؤز مجلسلرینده بونو بحثه و تارتیشمایا قویدولار و اؤز یارارلارینی نظرده آلاراق باتی دوغو مسیرینین دوزلمه سینین قارشسی سینین آلماغی هدفلرینده قویدولار و بو سیاست دوغولتوسوندا سونرالار رضامیرینجی ایش باشینا گتیره رک، قوزئی گونئی مسیرینی ایران اؤلکه سینین اؤز اهالی سینین وئرگی سی و مال ایله و اینگیلسلرین سیاستی دوغولتوسوندا دوزلتدیلر، رضاشاه دؤنمی دوزهلن قوزئی گونئی دمیر یولونون اوزونلوغو یاخلا شیق ۱۵۰۰ کیلومتر ایدی.

بو حاقدان چوخلو صاحب نظر شخصلرده بیله دوشونورلر مثلا مصدق (۱۳۲۴/۷/۴) میلی شورا مجلسینده بیر قونوشماسیندا، باتی دوغو دمیریولونو اؤلکه نین یارارینا و آیری یوللاری اؤلکه مصالحینین خلافینا اولدوغونو بیلیردی. آیریجا عباس اقبال آشتیانی، و آیریلا ریدا بو اؤنملی نوکته یه اشاره ائدیبلر بو موضوع حاققیندا داها گنیش آچیقلامالاری «گذشته چراغ راه آینده است: گنچمیش گله جک اوچون چیراقدیر» کیتابیندا ایزله مک اولار.

۵-۶-مشروطه دن اومودسوزلوق و آذربایجاندا اؤزونه دؤنوش باشلانقچی

۵-۶-۱-سیدجعفر پیشه‌وری و آذربایجان میلی حوکومتی

آلمانلار، ساوتلر بیرلیگینه سالدیریرکن ایکنجی دونیا ساواشی باشلاییر، ایران حاکیمی رضاشاه آلمانلارلا اییی ایلشکیلر قورموشدو، اؤزللیکله آلمانلارین «ژرمن ایرقینین اوستونلوک» تئوریسینه حئیران اولان و ایراندادا آریا ایرقینین اوستونلویونو ساغلایان رضاشاه، آلمانلارین گئری اوتورماسیله زور دوروما دوشدو. ۱۹۴۱ ده متفق قووه‌لر ایرانی اشغال ائتدی و ساوتلرین قیزیل اوردوسو ایرانین قوزئینه (گونئی آذربایجانا) یورودو. ائش زامانلی اولاراق بؤیوک بریتانیا دا پئترول چیخارلارینی قوروماق اوزه ره ایرانین گونئی یینی اشغال ائتدی.

اینگیلیس و ساوتلر آراسیندا ۱۹۴۲ ایلینده یاپیلان بیر آنلاشمایا گؤره، بو ایکی اؤلکه، ساواشین بیتیمندن آلتی آی سونرا بیرلیکلرینی ایراندان چکه‌جکلردی. زامانی گلدیگینده اینگیلیس، پئترول بؤلگه سینده کیلر خاریج، بیرلیکلرینی چکدیه ده ۲ مارت ۱۹۴۶دا شوروی بیرلیکلری حالا ایرانین قوزئی بؤلگه سینده کی موجودیت‌لرینی سوردورمکده ایدیلر.

ساوتلر، قفقازین کونترولونو الینده توتماق ایسته‌ییردی و اثرمنی کارتیندان دا یارارلاناراق تورکیه و ایراندا کمونیست پروپاگاندا فعالیت‌لرینی آرتیردی و بو اؤلکه لرده مارکسیست اؤرگوتلنمه لر اوچون زمین یوخلادی.

پیشه‌وری آذربایجانین باغیمسیزلیق حرکتی‌نین لیدئرلیگینی اوستلنه‌رک ۳ ایلول ۱۹۴۵ده آذربایجان دئموکرات فیرقه‌سی‌نین مانیفیسیتینی اعلان ائتدی. بوندان ۲۰ گون سونرا ایران توده حیزبی رهبرلیگی‌نین مخالفتینه رغما، توده پارتی‌سینین آذربایجان قولودا بو حرکت قاتیلدی. آذربایجان تورکجه‌سینده یابین یاپان آذربایجان قازئتتی، یئنی پارتی‌نین، رسمی اورگاننی اعلان ائدیلدی. پارتی‌نین اکیم ۱۹۴۵ده کی ایلک کونگره‌سینده سیاسی طلب‌لر آیرینتیلی اولاراق اورتایا قویولدو. بونلار آراسیندا ایران اوچون دئموکراسی، آذربایجان اوچون اوتونومی، آذربایجان تورکجه‌سی‌نین اوخوللاردا و حوکومت قورولوشلاریندا رسمی دیل اولاراق قوللانلماسی، آذربایجان ایچ ایشلری اوچون آذربایجان تورکلری‌نین آتناماسی و آذربایجان عسگری گوجونون اولوشدورولماسی واردی.

آذربایجان دئموکرات فیرقه‌سی‌نین مانیفیسیتینده باغیمسیزلیق دئیل اوتونومی اولماسینا رغما تهران بو پارتی‌نی غیرقانونی بیر حرکت اعلان ائتدی و ایران اوردوسونو آذربایجاندا یئنی دن

تهرانین حاکیمیتینی قورماق اوزه ره بؤلگه یه گؤندردي. ساوت اوردوسونون چکلمه سیندن سونرا آذربایجاندا دیره نیش دوام ائتدی. پاییز ۱۹۴۶دا سون چاتیشمالار سونراسی، تهران حوکومتی، آذربایجاندا یئنی دن کترلو اله گنچیردی.

آذربایجاندا اوز وئرن بو حادیه لر چوخ اؤنملی اولاراق دنیا سیاستی نین ۵۰ ایلینه حؤکم ائده جک اولان سویوق ساواش و ایکی قوطبولو دؤنمین ده باشلانقیجی اولموشدور.

فارسچی یازارلار توپلومسال مسئله لره گؤز یوماراق و فارس شیعه ی تئورسی کیمی خالق گوجونو هنج سایاراق و یالنیز خاریجی گوجلری ائتگین بیلهرک بو اولایلاری شوروی بیرلیکلرینین ایراندا آیریلیقچی بیر آذربایجان حرکتی نین دستکله مه سینین نتیجه سی اولدوغونو ساوونارلار، و آذربایجان مرکزی میلی یادا ائتیک خصوصیتلی بیر حرکتین وار اولمادیغینی اثبات ائتمه یه چالیشارلار، و آذربایجاندا اولان ایرقچی ایقتصادی و کولتورل تضییقلری گؤرمزدن گلرلر.

آنجاق بو حاقد ا گرچکچی مورخلر آیری جور دوشونورلر. آذربایجان دئموکرات حوکومتی نین قوروجوسو سید جعفر پیشه وری سولچو فیکیرلر دنده ائتگیله نه رک، آماجی آذربایجانین باغیمسیزلیغی ایسته یی اولموشدو و و قوردوغو حوکومتین ایلك ایشی تورکجه نی رسمی دیل اولاراق قبول ائتدی و گوئی آذربایجان اوخوللاریندا تورکجه ائتمینی باشلادی، بو حرکتلر توپلوم ایستکلریله عینی دوغرولتودایدی و دئمک اولار پیشه وری سولچولوق اورتامیندان یارالاناراق آذربایجان خالقینین ایستکلری دوغرولتوسوندا حرکت ائدیردی، پیشه وری و آذربایجان دئموکرات حوکومتی و طرفدارلاری آذربایجاندا بلشویک لشدیرمکن چوخ تورکجه نین رسمی دیل اولدوغو، ایقتصادی و توپلومسال فعالیتلره باغیمسیز بیر آذربایجانا بیر آدیم داها یاخلاشماق فیکریندن ائتگیلنمیشلر دیر.

بو سؤزه ان آیدین ثبوت پیشه وری طرفدارلاریلا توده پارتی سی یانلیلاری آراسیندا، سو اوزونه چیخان، آیریلیق و چاتیشمالاردی. و بو اولایلار اصلینده، آذربایجان تورکلی نین مدرنلشمک اوچون باشلاتدیغی اوزون مدتلی بیر میلی بیلگیلنمه دؤنمین سونوج اویدو، بو دؤنمه گوئی ده خیابانی آزادستان گیریشیمی، قوزئیده تقی یئف، علیمردان توپچیباشی؛ علی بی حسین زاده و احمد آغا اوغلو کیمی عالیملرین فعالیت لری نینده بؤیوک ائتگیلری اولدوغو بیلنمکنه دیر. موضوعونو آیدینلاتماق اوچون پیشه وری نین یاشام بویو فعالیتلرینه قیساسا باخماقد ا یارا وار دیر

سیدجعفر پیشه‌وری خالخال‌دا سیدلر زئیوه سی کندینده دونیا یا گلدی، تحصیلاتین قوزی آذربایجاندا بیتیرندن سوئرا ۳۲ یاشیندا ایرانا دؤندو، رضاشاه دؤرو مبارزه‌لریندن دؤولایی ۱۱ ایل حبسه گirdی، گونش ۱۳۲۳ خردادین آخیریندا (م. ۱۹۴۴) ۱۴ جو مجلسه وکیل سئچیلدی، اونون اعتبارنامه‌سی تیر آیی نین ۲۲ سینده مجلسده مُرداد آیی، توده حزبی طرفیندن رد اولدو.

(پیشه‌وری نین اعتبارنامه‌سینین رد اولماسیندا میلی شورا مجلسینده دکتر مصدق ده قونوشما یاپیر، و دئیر «اگر ایراد سس وئرمه‌ده‌دیر، نییه تبریزین او بیرى نو ماینده‌لری رد اولونمور؟ اگر خارجه باغلیلیق مسئله‌سی واردیر، سیدضیاءدان، داها چوخ کیم وار؟» هر حالدا بو قونوشمادا اونون رد اولماسینا تاثیر قویایلیمیر، گونش ۱۳۲۴ جی (م. ۱۹۴۵) ایل تهران‌دان تبریزه کؤچه‌رک ۱۳۲۴ شهریورین ۱۲ سینده دمکرات حزبی‌نی قوردو (و توده حیزبینین رهبرلیگینین مخالفتینه رغما، آذربایجان توده پارتیسینین قولو دئموکرات پارتیسینه قوشولدولار) و سوئرا ایلک آذربایجان قازتتین یاییلماغا باشلاندى، ۱۳۲۴ جی ایل آذرین ۲۱ ینده (م. ۱۹۴۵) میلی مجلسین آچیلشین و حوکومتین قورولماسینی اعلام ائتدی، دالیسی گون تبریز پادگانى خلع سلاح اولوندو، شهریورین ۲۷ سینده اورمو پادگانى تسلیم اولدو، گونش ۱۳۲۴ دی آیی نین ۱۹ وندا تبریز یونیورسیتیه سی نین قورولماسی، (زراعت طبّ و ائییتیم فاکولته‌لری) و بهمن آیی نین ۲۷ سینده خالصه اراضی نین بؤلونمه‌سی تصویب اولدو، ۱۳۲۵ اردیبهشتین ۱۹ وندا روس قوشونلاری ایران توپراق‌لاریندان خارج اولدو، خردادین ۲۲ سینده تبریز یونیورسیتیه سینین آچیلشی دوزنلندی، موختلیف اولایار سونوجو آذرین بیرینده زنجان، حوکومت طرفیندن بو‌شالتیلدی و ۱۶ سیندا مرکزی حوکومت قوشونو، آمریکا قوشونو کؤمگیله آذربایجانا هجوم ائده‌رک آیین ۲۲ سینده آذربایجان حوکومتی ییخیلدی، حوکومت آداملارینین بیر بؤلومو، سونرادان حوکومتی یئندن اله گتیرمک او مودویلا اوتایا گنچدیلر.

سید جعفر ۱۹۴۷ جی ایل ائیلولون ۱۱ ینده بیر اوتوموبیل قضاسیندا باکی شاماخی آراسیندا یارالاناراق خسته خانایا منتقل اولاراق، گویا استالینین دستور ایله داوا تزریقى اثرینده اولدورولدو.

۵-۶-۲- میلی حوکومتین گوردویو ایشلر

آذربایجان میلی حوکومتی قیسا بیر مودتده (۱۳۲۴-۱۳۲۵) (م. ۱۹۴۵-۱۹۴۶) بؤیوک ایشلر گوردو چوخلارینین دئدیگینه گوره آذربایجان میلی حوکومتی بیر ایلده پهلوی حوکومتینین ۲۰ ایلیک یولونو گئتدی، آشغیدا بونلارین ان اؤنملیرینه اشاره اولونور (یرواند آبراهامیان، کتاب «ایران بین دو انقلاب»)

۱- میلی حوکومت دؤنمی، قیسا سورهده آذربایجان تورکجه سی آذربایجانین رسمی دیلی اعلان ائدیلمیش، اوخوللاردا، دؤولت قوروملاریندا کوللانیلماغا باشلامیش و ایلیک اوخول اؤیرنجیلری اوچون، آنا دیل آدلی آلتی جیلدلیک درس کیتابی یاینلانمیشدیر.

۲- ایلیک دفعه اولاراق ایراندا سئچیب سئچیلمه حاققی مجلسده و ایالتی و ولایتی انجمنلرده ائشیت و برابر حالدا قادینلار و کیشیلره وئریلدی (اشاره اولونمالیدیر، ایسلام عالمینده ایلیک دفعه اولاراق ۱۹۲۱ (گونش ۱۳۰۰) ایلینده قوزئی آذربایجاندا و محمدامین رسولزاده لیدرلیگینده سئچیب سئچیلمه حاققی قادینلارا وئریمیشدی و اویقولانمیشدی، آذربایجان میلی حوکومتینین قادینلارا سئچیب سئچیلمه حاققی تانیماسی نتیجه سینده، سونرالار دکتر محمد مصدق حوکومتی زامانی گونش ایلی ۱۳۳۲ ده (م. ۱۹۵۳) ایلیک دفعه سئچمه حاققی ایران چاپیندا قادینلارا وئریلدی، البته ایندیده ایراندا بوتون سئچیم قانونلاری اؤزلیکله قادینلار حاققیندا تامامیله صوری شکیلده اولاراق گرچکلیگه قوشما ییدیر و اونون اصلی ندنی اسکی فارس کولتورونده قادینلاری آشغیلاماقدان قاینلاقانیر.

۳- تبریز اونیورسیتته سی قورولاراق تورکجه ائیتیم - اؤیره تیم ایشلرینه باشلاندى (۲۴/۱۰/۹)، بو گیریشیم اولگو اولاراق سونرالار پهلویلر طرفیندن بوتون شهرلرده اویقولانماغا باشلاندى.

۴- تبریز رادیوسو تاسیس ائدیله رک تورکجه یاین یا ییلماغا باشلاندى.

۵- آذربایجان قازئتتی، آذربایجان دئموکرات پارتیسینین (فیرقه سینین) رسمی ارگانی اولاراق سیاسی، ادبی و سوسیال کونولاردا مقاله لر نشر ائتدی. اونلارجا تورکجه کیتاب، درگی و قازئت یاینلانماغا باشلاندى. تبریزده گونئی و قوزئی آذربایجان شاعیرلریندن عبارت بیر شاعیرلر مجلسی قورولدو.

۶- ایلیک دفعه اولاراق خالیصه اراضی، و خالق علییه اینه اولان و قاقچین اولاراق دوشمنه سیغینان مالیکلرین یئرلری اکینچیلر آراسیندا بؤلوندو. اکینچیلر قورولتایی، ۶۰۰ نفرلیک نماینده

ایشتراک ایله تبریزده قورولدو و اکین یئرلری بؤلومو (تقسیم اراضی) حاقدا و «مالیک اکینچی» ایلیشکیلری حاقدا قرارلارا واریلدی.

آذربایجان میلی حوکومتی یاشامینن قیسالیغینا باخمایارق تاثیریری ایران چاپیندا بؤیوک اولموشدو، قوام السلطنه زامانی، زحمتکش ایشچیلر یارارینا گنجیریلن یاسالار، مصدق زامانی اکینچیلرین محصولدان پایلارینن آرتیریلماسی، و سونرالار سؤزده «آغ اینقیلاب» آدیلا اکین یئرلرین بؤلومو، قوشقوسوز میلی حوکومتین تاثیریه اورتایا گلیمیشدی و ایلگینج اولاراق، شاهین آغ اینقیلاب آدیلا باشلانان اکین یئرلرین بؤلوشومو، ۱۳۲۴ونجو ایلدن قالدیغی یئردن، یعنی آذربایجانین مراغا بؤلگه سیندن باشلانمیشدیر.

۷-ایلیک دفعه اولاراق مالیک و اکینچی آراسیندا محصول بؤلوشمه قایدالاری تعدیل اولدو، و اکینچیلرین پایی ۸۰ فایزه کیمی آرتیریلدی بئله کی اکین عامیلرینن سهملری بذر، سامان، اؤکوز(یئر سورمک اوچون)، سؤ (سولو ویا دئم یئرلرده) و بیچمه ویا محصول گؤتورمه شکلینده آیریلدی و هرکسین چکدیکی امکه گؤره و قویدوغو سرمایه یه گؤره حاققی بللی اولوندو.

۸-ایلیک دفعه اولاراق ایشچیلر اوچون یاسالار قویولدو، ۸ ساعاتلیق ایش تصویب اولوندو، ۱۳ ایلدن آز یاشیلاردان ایش چکمک قاداغان اولدو و قادینلار اوچون دوغوم دؤنمی ایستراحتی، موزدلارینی آلماق شرطیه یاسا قبول اولوندو. و تعاونی لر قورولدو.

۹-شهرلرده ایچمه سو بورولاری چکیلیمه یه باشلاندى.

۱۰-ایلیک دفعه اولاراق آذربایجانین میلی قهرمانلاری آنیلدی و ستارخان، باقرخان، ثقه الاسلام، شیخ محمد خیابانی، حیدر خان عموغلو آدینا خیابان، قوروم و پارک آدلاری قویولدو.

۱۱-اؤلکده گونلیک بؤیوک اؤلچوده ساغلاندى، آمریکالی یارقیق (قاضی) داگلاس دئیردی: خالق ماشینلارینی گونلیکله کوچه بازاردا ساخلا ییردیلار و گنجه لرده مغازالار آچیق قالاراق امنیتلری حفظ اولوردو.

۱۲-ایجتیماعی فسادلا دوزگون موباریزه آپاریلیردی.

۱۳- ایشسیزلیکله موجدایله ائدیلمدی و تهرانین بایکوت تضییقلرینه رغما، دوزگون سیاستلرله اقتصادی موشکولر حل اولونوردو، بانک سیستمی دوزنلمیشدی. و فابریکالارین اوره تیمی چوخ میقداردا آرتیریلیمیشدی.

۱۴- بیر آیری اؤنملی مسئلهیه اشاره اولونمالیدیر، میلی حوکومت زامانی کوردلرین چوغونلووقدا اولان یئرلره ایچ موختاریت وئریمیشدی آراسیرا ائشیدیلیر کی: میلی حوکومت، کامیل حالدا تثبیت اولمامیشدان اؤنجه، نییه اونلارا ایچ موختاریت وئریمیشدی؟ بو دوزگون ایش اولمایاراق اونون تضعیف اولماسینا سبب اولموشدور و لازیم ایدی، سونرالار بو ایشی گؤرسون؛ جاوابیندا دئیلمه لیدیر وقتی میلی حوکومت دن سؤز ائدیلمه، اونونلا پهلویلر کیمی متجاوز و ایرقچی حوکومتلرین فرقینی گؤرمک لازیمدیر، آیریجا نه تضمین وارایدی سونرالار بو آزادلیق اویقولانا بیلین؟، نئجه کی پهلوی قولدورلاری و فارس شیعه چیلری دفعه لرله و حتی آنایاسادا قئید اولوندوغونا رغما، اؤزگورلوکلرین بیر داناسینی بئله، تورک میللتینه وئرمه دیلر و یالنارلا میللتین باشینا بؤرک قویماغا چالیشاراق اونلارین وار یوخونو تالانلادیلار، حالبوکی ان آزیندان میلی حوکومت اوچون دیرلی آنیلما اولاراق اونون دوزگون اینسانی ایشلری یادگار قالیدیر. آیری بیر باخیشلا وقتی بیر حوکومت و حرکت، ان گرگین زامانلاردا ائیلیه بیلیر، اینسان حاقلارینی و میللتین اؤزگورلوگونو قوروسون، مطمئن عادی زامانلار ان اییی و دوزگون شکیلده بو ایشلری گؤره بیله جکدیر.

۱۵- چوخلارینین دئدیگینه گؤره آذربایجان میلی حوکومتی بیر ایلمه پهلوی حوکومتینین ۲۰ ایلیک یولونو گتتدی و حتی اولگو اولاراق سونرالار محمدرضا شاهی مجبور ائتدی یاریم یاریمچیلیق دا اولسا سؤزده آغ اینقیلابا (فارسجا: انقلاب سفید محمدرضا شاه پهلوی) ال آتسین. و خان خانلیق دؤنمینده ظاهرده ده اولموشسا سون وئردی، فارسچی شیعه یانلیلاریدا « آغ اینقیلابی»، محمدرضا شاهین اؤز ابتیکاری کیمی قلمه وئرلر، نئجه کی مشروطه حرکتی و او زامان باشلانان دمیر یولو آراشدیرمالارینی و اویقولامالاریدا و سونرادا دوام ائدن بو حرکتی، رضا میر پنجین آدینا یازماق ایسته یرلر.

۱۶- آیریجا بو حادیتلردن سونرا آمریکا دؤولتی، بؤلگه ده ثابتلیگی اؤز چیخارلارینا چنویرمک اوچون فارس حاکیمیتی نین باش وزیر (نخست وزیر) سپهد رزم آرایا ۱۹۵۰ اینجی ایل، تیر آیی نین آلتیسیندا ایرانا فئدرال بیر سیستم تکلیف ائتمیش. سپهد رزم آرا بو

مسئله نی «ایالت و ولایت هیئت‌لری (انجمنهای ایالتی و ولایتی)» چاپیندا حل ائتمک ایسترکن فارس ایستعماری میلی جبهه سینه باشچیلیق ائدن محمد مصدق، مظفر بقائی، حسین مکی و محمود نریمان بو قانونون حیاتا کئچمه‌سینی اؤنلمه‌گه چالیشاراق و «رزم آرا ایرانا خیانت ائدیر» دیه‌رک، شاهی بو مسئله دن یایینماق اوچون رزم آرا ایله قارشى قارشیا قویماغا چالیشمیشلار و نهایتا بو تکلیفی گئری چئویرمیشدیلر.

۱۷-میلی حکومتدن ۵-۶ ایل سونرا ایران چاپیندا بؤیوک قالدیش اولاراق مصدق جریانی ووجودا گلدی و چوخلو ایصلاحات یاراداراق نفتی میلی ائتدی، بو حرکت آذربایجان قالدیشینین داوامی اولاراق ایران چاپیندا یانسیماسی سایلابیلیر، هر حالدا بو موضوع آراشدیرما کونوسو اولابیلیر.

۵-۶-۳- فارسچیلارین آذربایجاندا تورتدیکلری جینایتلر

۱-اؤلوسال حوکومتین ییخیلماسیلا پهلوی حوکومتی آذربایجان خالقى اوچون بؤیوک فلاکتلر تورتدی. آشاغیدا وئرلین اؤرنکلر بونلارین بالاجا بؤلومودور.

۱-هانری والاس، آمریکا جمهور باشقانی رۇزولت ین یاخین لاریندان بیرى یازیر: «من شرم ائدیرم دئیم کی ایران قوشونو، اؤز اهالی‌سینین علیه‌اینه آمریکالی شوؤارتسکوف، ون امری آلتیندایدی، اوتون امریله چوخلاری اعدام و حبس اولدولار».

۲-ویلیام داگلاس آمریکالی قاضی: اوزمان کی ایران ارتشى آذربایجانا گوردی وحشت ایجاد ائله‌دی، سربازلار قتل و غارت ائله‌دیلر و هرمنه‌نه اللرینه گئچیردی تصاحب ائدیردیلر، روس لارین داورانیشى بو سربازلارین داورانیشیندان چوخ چوخ یاخشی ایدی، بو اتفاق لار آرخادا پیس و شوئم خاطرهلر بؤراخدی، قالدین لارا تجاوز ائدیلر و بؤلگه‌یه اولوم و تالان گتیردیلر و کندلرده آجلیق دوشدو.

۳-زهتابی فرد، مجلسین شاه پرست وکیلی: اگر ایسته ییرسیر آذربایجانین وضعیتین بیله‌سیر، فیلملرده گشتاپولارین داورانیشلارینا (فرانسه‌لی و لهستانلی لار اوزه‌رینده) باخین و مطمئن اولونکی آذربایجاندا وضعیت اوندان چوخ چوخ پیس‌دی.

۴-ویلیام داگلاس یازیر: آذربایجاندا قحطلیک او قدر چوخ اویدوکی خوی‌دا ۳۰۰ نفرلیک بیر قصبه‌ده ۵۰ نفر آجیندان اولدولر.

- ۵- آیت الله خوئینی ها (آیت الله اصفهانی نین نماینده سی) زنجاندا خفه له نه رک جنازه سی پنجره - دن کوچه یه آتیلدی و مدت لر دفینه اجازه وئرمه دیلر.
- ۶- زنجاندا بیر قیزی لوت آنادان دوغما یومراق و تپیک آلتینا سالاراق شهرده دولاندیردیلار.
- ۷- اردبیل ده فدائی لرین بیرینین آناسینین امجه یینی کسدیلر.
- ۸- بوستان آوانین فرقه باشچی سینی اولدوروب تیکه تیکه ائتدیله و باشینی شهرده دولاندیردیلار و بدنین یول قیراغیندا تماشا یا قویدولار.
- ۹- او رومو دا فرهنگ رئیس شکیانی و اردبیلده دیبائیان و آذربادگان کیمی شخص لری تیکه تیکه ائدیله نمایشه قویدولار.
- ۱۰- فریدون ابراهیمی آستارالی آزادینخواه نامردجه سینه شاه قاتیل لری طرفیندان دارا چکیلدی و او بوش آذربایجاندا کتاب یاندرما جشنی نی احیا ائتدیله.
- ۱۱- سوئوجدا آذربایجان تورک میللتیندن رسمی آمارا گوره ۲۵۰۰۰ نفر صحرای دیادگاه لاردا اعدام اولدو، ۸۰۰۰ نفر اوزون مدت حبسه محکوم اولدولار و ۲۰۰۰۰ نفر محاکمه سیز اولدورولدو و ۳۶۰۰۰ نفر مهاجرلردن سورگون ائدیله رک ۱۰مین لرحه افراد مختلف شهرله سورگون اولدولار و ۷۰۰۰۰ نفر دن ده چوخ زورونلو حالدا اوتایا کؤچدولر.
- ۱۲- آیری طرفدن پیشه وری حرکاتینا ان بویوک ضربه نی ائله سولچولوق جریانی یئندیردی بیر طرفدن فارسچی توده پارتیسی، مارکسیسمین «اؤز مقدراتینی تعیین ائتمه (سئچمه) حاققینی» هئچه سایاراق هر لحظه آذربایجان دموکرات حرکاتینا قارشى ایدی و ارانی .. کیمی آداملار یئتیشدیره رک آذربایجان دوشمنی کیمی بویوتدولر.
- او بیری طرفدن روس لنینچیلریده بو حرکاتین ان بویوک دوشمنلاریدی، لنینچیلر ۱۹۲۰ ده ان بویوک باسقینی مستقیل آذربایجان جمهوریتینه یاپدیله و میللتی قیردیله اونلار اصلینده هئچواخت آذربایجانین اؤز گورلویونو و مستقیلیگینی ایسته میردیله بو اوزدنده گونئی آذربایجان میللتینده ساده جه امتیاز آلیب وئرمک اوچون کوللانیردیله و نه یازیقی روسلارین سیاستی هئچ حاکمیت و ایدئولوژی دیشمه سیله دیشمه دی، هله ده هله دی حتی ایندیکی ایران اوزه رینده ده بیله دی، روسلار دولایلی و دولایسیز آذربایجان میللی حوکومتینی بیپراداراق سونرادا سیدجعفر اوچون اولوم نقشه لرینی چکدیله و اویقولادیله.

-بوتون بو اولایلار آذربایجان خالقى اوچون بؤیوک تجروبه ایدی و نیشان وئردی بو خالق
اؤزگه اؤلکه لرین اومودونا قالمالیدير و آشیری ایدئولوژیلر مارکسیسم لئنینیم ویا فارس
شیعه لیگی ویا القاعده ترور تفککورونه قاپیلماالیدير.

۱۳- میلی حوکومت سونراسی آذربایجان خالقى هئچ واخت ترور اوداقلارینا قاپیلماادی، نه
میلی حوکومت سونراسی ونه مسلمان خالق حرکتی سونراسی ونه یاشیل حرکتیندان سونرا
هئچ واخت ترور یووالارینا چئوریلمه دی و ساده جه اؤزمستقیل یولونو گئدیر و داها یالان
مفکوره لردن آیدین شکیلده فاصله سین قورویور و ائيله گؤرونور ان دوزگون یولدا قدم قویاراق
ان مدنی یوللارلا یورومکده دیر و البتده کاش دین لیدئرلیده، اوزاق گؤرنلیکله دونیانین یئنی
توپلومسال حرکتلرینه فیکیر وئره رک آذربایجان شیعه لیگینین گله جگی اوچون بو مدنی حرکتله
بیرلیکده یورویه لر. و آذربایجان شیعه لیگینین ساپدیرمالاردان قورویالار.

-یئنه ده وقتی میلی حوکومت آذربایجاندا ایش باشینا گلدی بونا باخمایاراق بعضی لری
اونلاری کومونیست اولماغا مٔتهم ائدیرلر ولی بیلمه لی ییک، پیشه وری طبقاتی مباریزه دن اؤنجه
میلی حرکاتا اینانیردی و همیشه توده حیزبی طرفیندن توطئه لره معروض قالیردی، دئمک اولار
آذربایجان حرکتی، ان چوخ مرکزی حوکومت، کومونیستلر و اؤزلیکله مرکزی کومونیستلر
طرفیندن صدمه گؤردو و تاپدالاندی.

۵-۶-۴- ملی حرکتلرین یئنیلیگی لرینین ندنلری

ایندیلیکده آذربایجان آیدینلارینین بؤیوک بؤلومو، گئچمیش مشروطه، خیابانی، ملی
حوکومت و دئوریم سونراسی حرکتلرین یئنیلیگی ندنلریندن ان اؤنملیلرینی بیله دوشونورلر:

- ۱- یئنیلیگی نین ان اؤنملی ندتینی، مستقیلیک فیکیرینین اولماماسیندا گؤرمکده دیرلر،
- ۲- ایکنجی اولاراق دیره نیش دوشونجه سینین آز اولدوغونو دوشونورلر، بیله کی هر حالدا
دیره نیش سونوجو شهید اولانلار همیشه تسلیم حالیندا قیرقینلاردان قات قات آز اولاجاقدیر بونو
هم میلی حوکومت دؤنمینده تجروبه ائتدیلر و همده ارمنیلرین اورمو و خویا هجوموندا
گؤرموشلر؛ اورمولولار، ساواش اولماسین دییه مارشیمون و اثرمنیلره تسلیم اولدولار و ایلک
گون اون مین اینساندان چوخ قتل عام اولدولار ولی خوی دا دیره نیش نتیجه سینده یالنیز اون
بئش نفر شهید اولدو و سونوندا ائرمینی لر دالی اوتوردولار.

۳- يئىلگى نىن اوچونجو ندى، مركزى حوكومته و فارسچيلارا اينانماق و اونلار يىن اصلى كولتور و سياستلار يىن تانىماق، اولاراق سؤيله يىرلر.

۴- يىر سىرا فدا يىلر، روسلار ايناندىلار او نلار يىن وعده و عىدلر يىن و سونرا قايدماق شرطيله او تايا گئتدىلر.

۵- اؤنملى ندىلردن، سويوق ساواشىن باشلانمىسى، آمريكا و روس آنلاشماسى سونوجو مىللى حوكومت يىن و داها دوغروسو آذربايجان مىللىتىن قوربانى اولونمايدىر.

۵-۶-۵- نىيه فارسچيلار مىلى حركتلىرىمىزى پىسله يىرلر

بو بؤلومون سونوندا اؤنملى يىر مسئله يه اشاره اولونمايدى، بىز يىم بؤيوك قهرمانلار يىمىز چوخو كز فارس شىعه ليگى طرفىندين موختلىف يالانچى و كؤكسوز اتهاملارلا اوز اوزه قاليرلار، مثال اوچون بؤيوك اؤنده رىمىز سىد جعفر پيشه ورى، فارس شىعه ليگى طرفىندين، خالق يىمىز يىندا دىنى حساس يىتىدىن پىس ايستيفاده ائده رك، دىن علثيه يىنه اولدوغونا اتهام اولور حال بوكى تاريخى حادىثه لر اونون ترسىنى گؤسته رىر، و دئمك اولار او بىز يىم اؤلكه مىز يىن و دىن يىمىز يىن اؤز گورلويو يولوندا موبار يزه آپاردىغى اوچون فارسچيلار يىن غضب يىنه گليدى، مىثال اولاراق وقتى پيشه ورى ايللرجه رضاشاه يىن زىندانلار يىندا قالير و گونش ۱۳۲۳هـ، (م. ۱۹۴۴) ۱۴جو مجلسه و كيل سئچىلير، اؤتون اعتبار نامه سى مجلسده، كومونىستلر يىنى توده حزبى طرفىندين رد اولور. و آيرىجا بوتون فارسچيلاردا اونون علثيه يىنه راي و ئريرلر، و پيشه ورى نىن قوردوغو مىللى حوكومته، يىنه ده ان بؤيوك موختلىفتى روسلار باغ يىملى اولان توده حىزبى ائدير و روسلارلا آمريكالىلار يىن ايش بىر ليگ يىله و فارسچيلار يىن آرخادا خنجر وورماسىيلا مىللى حوكومت داغىلير و مىنرله انسان قتل عام اولور و نهايتا سىد جعفر ۱۹۴۷جى ايل روس كومونىستلر يىن يىن فرمان يىله اؤلدورولور، آيدىندىر كى او، كومونىستلر يىن و فارسچى شىعه لر يىن يارارىنا ايشله مه دى. اصل يىنده پيشه ورى سولچولوق اورتامىندان يارارلاناراق آذربايجان خالق يىن ايستكلىرى دوغورلوتوسوندا حركت ائتدى، اونون يازىلار يىندا، ان بؤيوك سايقى خالق يىن كولتور و مذهبى اوچون دور، فىرقه تشكىلات يىندا مىنلرجه ماللا و دىن آدامى عضوايدى و دئمك اولار او عدالتى ان دوزگون شكىلده اويقولاياراق، بىز يىم اؤلكه مىز يىن و مذهب يىمىز يىن اؤز گورلويو اوچون چالىشىدى و بونلارى ايىي گؤرمه مىز گر ه كىر و فارس شىعه ليگى نىن نىيه اونونلا موختلىفت ائتدىگىنى

دوزگون يوروملاماميز لازيمدى.

مسئله بورادادى بيزلر، عدالتى نمّنه ده گۆروروك، و بيرىنى هانسى اۆلچولرله دستكله ييريك، آيا فارس شيعه ليگى سيستمينده اولدوغو كيمي هر تور غيراخلاقى و غير اينسانى ايشلرى گۆردويو حالدا يالنيز ظاهيرى عيادتلرده و مونافيقانه دين طرفدارليغى كيمي عمللرده گۆرمه له ييك؟ ويا بيرىنين اينسانلىق اوچون چالشماسيندا و خالقين كولتور و مذهبنه احترام قويماسيندا گۆرمه لي ييك، موطمئنا ايكينجى يولو سئچمه لي ييك، بيرى مذهبنى اينسان اولماسادا، اسلام علثيه اينه اولماديغى شرطله، اينسانلىق و عدالت اوچون چالشيروسا، اونو دستكله مه لي ييك، مخصوصا ميللى قهرمان خصوصيتى اولورسا داها چوخ اؤنمسنمه ليدى. بيزلر پيشه وري و باشقالارى اوچونده بئيله داورانمالي ييق.

هر حالدا فارسچيلارين كومونىستى، شيعه سى، ليبرالى و شاهچيسى يعنى بوتؤولو كده هاميسى اونو پيسله بيرلر، خايين و دوشمن سايرلار اونلارين يانيندا روسلار و امريكالييلاردا اونا دوشمن كيمي باخيرلار گرچك نمّنه دى بو بيلمه جهنى ذئنه يمىزده چؤزمه ميز گره كير.

پيشه وري يه تاى بابك حاققيندا بعضى بيلگلر يوخاريداكى سؤزلرى قانيتلاير.

ابن نديم كيتابى الفهرست ده خرّمى لرى ايكي قروپا بؤلور ايلك قروپ گويا ايران دئديگيمز اؤلكه نين هر يرينده وارايديلار ابن نديم اونلاردان ايبيلكه ياد ائدير و اونلار حاققيندا دئير: «ايلك خرملر ايبي داورانماغا، آدام اؤلدورمه مه يه و اؤزگه لرينه ضرر يئتيرمه مه سينه اينانيرديلار»، آما بابك حاققيندا اونون يازيسى بوتؤولوكله فرقله نير اونون زامانيندا گويا خرّمى لر يالنيز بئ قالاسينين اطرافيندايديلار و يازير «بابك تانريلق ادعاسى ائدير، آدام اؤلدورمك، خالقين اموالينى غضب ائله مك، ساواشماق، بورون و قولاق كسمك اونون ايشى ايدى» آيريجا اونون آناسينى فاحيشه ليگه متهم ائدير و آتاسينى زناكار گؤسته رير و سونرادا ائولنديكلرينى يازير.

ابن نديم بير فارس شيعه سى و فارسچى اولراق مسلميه و ابومسلم وديگر فارس بؤگه لرينده اولان و خلافت علثيه ينه عصيان ائدنلردن ايبيلكه ياد ائدر، سؤال بورادادى نيه يالنيز بابك حاققيندا ان چيركين سؤزلرى ايشله دير، بابك ين فارسجاني دوزگون باشارماماسيندان يازير، آيا ابن نديم يالنيز بابك ين تورك اولدوغو اوچون اونو پيسله بير و اونا هر جور چيركين اتهاملارى وؤرور، بير حالداكى او زامان هله غزنويلر و سلجوقلور حكومه يئتيرمه ميشديلر، آيا

فارسچیلار و فارس یازارلاری ایسلامیتین ایلك دؤنملرینده و اوندان اؤنجهده، ایندیکی کیمی بیرینین یالنیز تورک اولدوغو اوچون علییهینه اولوردولار، هر حالدا بو حاقداییی دوشونمه میز لازیمدی.

۵-۷-توپلومسال قالخیش و یئنی فارس شیعه لیگنین ایش باشینا گتیریلمه سی

-میملی حوکومت ییخیلدیقدان سونرا اوتوز ایل عرضینده، آذربایجان، مستعمره حالینا گلیمیشدی، و مرکزی فارسچی حوکومت طرفیندن تالانلانیردی و کولتورل جهت دنده ان زور باسقیلار آلتیندایدی.

بو وضعیت ایراندا گئدرکن ایکی بلوکلو دونیادا، کومونیسیم بلوکو زور دوروما دوشموشدو، سیاستده، اقتصا ددا و تکنولوژیده گئریله مه یاشارکن، ایچ قاقوالارلا اوزاوزه قالیمیشدی، اؤزللیکله بو گرگینلیکلی ایچهریده یاشارکن دیش گؤرونومه یارالی ایلانا دؤنموشدو و هر طرفه دؤنوردو بیرینی سانجماق ایستیردی، میلادی یتمیشلی ایلرده، روسلارین چئوره سینه باخدییغیمیزدا، باتیسیندا غربی آوروپا اؤلکه لری و تورکیه، نیظامی ناتو قروپوندا اویه اولدوقلاری اوچون گئچیلیمز بیر قالا کیمی ایدیلر، دوغودا ژاپونلار و گونئی دوغودا دا چنیلرده آشاعی یوخاری همان دورومدایدیلار، بو آرادا گونئیده افغانیستان و ایران ایکی اؤلکه اولاراق دوروملاری باشقا ایدی، بو ایکی اؤلکه ساوتلترین اطرافیندا اولان حالقانی ان ضعیف نوقطالاریدی، افغانیستان ایلكجه روسلار طرفیندن اشغال اولوندو، یالنیز ایران قالیمیشدی اگر وضعیت بئله گتمیش اولسایدی، سونوج بللی ایدی و سونوندا روسلار گرگینلیکدن خلاص یولو اولاراق، نفت کؤرفز" ینیده اله گئچیرمک ایسته یه جکلردی، بو دورومو گؤرن باتیلیلار اؤزون مُدّتلی پلان حاضیرلامیشلار، اونلار ایران ایچینده کوتله وی قالخیشی گؤروردولر و پهلو ی شاهینین دولو زیندانلاری بونا شاهیدایدی، آیری طرفنده توتوقلولارین بؤیوک چوغونلوغو، تورکلر و سولچو دوشونجه لی ایدیلر، او زامان پهلو یلر طرفیندن آذربایجاندا میملی دوشونجه بؤیوک باسقی آلتیندایدی، و هر میملی دوشونجه لی فرد درحال یوخ ائدیلمیشدی بو اوزدنده آذربایجان تورکلری چاره سیزلیکدن سیغیندیقلاری مفکوره سولچولوق مفکوره سی ایدی بئله لیکله اونلار ائلیه بیلردیلر فارسلارین و او بیر میللتلرین سولچولوق تفکورو آلتیندا سیغیناق تاپاراق اعتراضلارینی دیله گتیرسینلر، بو اوزدنده شاهین زیندانلاری سولچو

تورکله دولو اولاراق زیندانلاریندا گئچرلی و رسمی قونوشما دیلی تورک دیلی ایدی، بو دورومو آمریکالیلار و اینگیلسیلر آچیقجا گؤرمکده ایدیلر و بو دورومون قیریلقان بیر دؤنمده شاه و باتی اوچون نه قدر تهلیکه لی اولدوغونو گؤروردولر.

بو اوزدنده ۱۳۵۰ینجی ایللردن همن سونرا پهلوی شاهی محمدرضا شاه توویه ائتدیلر، ایران "ین سولچولارین و اؤزلیکله سولچو تورکلرین الینه گئچمه مہسی اوچون، و دنگه نی ساغلاما آماجیلا، مذهبی زندانیلرین آزاد اولماسی گره کیر و اونلارلا بیرلیکده بوتون مذهبی قووه لره تبلیغات ایمکانلاری یارادیلمالیدیر، جناب رزمی نین آراشدیرمالارینا گؤره بو موضوعا دایر دلیللی اینگیلسلرین یثنی یایلمیش گیزلی سندلرینده آچیقجا گؤرمک اولار، بو زاماندان سونرا مختلف مذهبی افراد شریعتی لر، سُروش لار، خمینیچی لر، گیزلی گیزسز تبلیغاتلارا باشلادیلار و اؤزلیکله بالاجا محدودیتلرله اونلارین خالق ایچینده مشروعتلرینی ساغلارایاراق گوجنمه لرینه سبب اولدولار، و تدریجا بیر آشیری دینچی حوکومتی نین ایش باشینا گلمه سینه اورتام یاراتدیلار، او زامانین شرایطینده کومونیزمین قارشیسیندا دایانماق اوچون یگانه گوج، مذهبی گوج ساییلیدی، مذهبی بیر دئوریم بیر طرفدن مارکسیست لئنیستلرین مذهبی اینقیلابلارین زامانین گئچمه سی تئوریلرینه و پرولتاریا و ایشچیلر اینقیلابین زامانی گلدیگی تئزلینی چورودوردو و عئین حالدا آته ییست کومونستلرین اؤنونده بیر مذهبی گوجون قدرتلی شکیلده و بیر سدّ کیمی دایانایله جه یینی ساغلا ییدی.

بو شرایطده مختلیف یونیورسیتهلرده اؤیرنجی آکسیالاری اولورکن، ۱۳۵۶ینجی ایل دی آیین ۱۹وندا قومدا اؤیرنجی طلبه لری آکسیا دوزنله نه ییرلر و نئچه طلبه شاه قوّه لری طرفیندن اؤلدورولور و سونرادا اونلارین قیرخیندا تبریزده بهمن 'ین ۲۹وندا عمومی بیر خالق قالدخشی اورتایا چیخیر، تبریز قالدخشی اؤلکه چاپیندا عمومی بیر عصیانین باشلانقیجی اولور و یوریوشو اؤیرنجیلر محفلیندن کوتله وی بیر قالدخشا دؤنوشدورور. و بیر ایل سونرادا خالق دئوریمی گرچکله شیر و راحتلیقلا و ۱۳۵۰لردن پلانلادیگی کیمی حاکمیت فارس شیعه چیلرینین الینه گئچیر.

۵-۷-۱- آذربایجانلیلارین ۴ونجو اویانیش حرکتی

دئمک اولار گنچن یوزیلده آذربایجانلیلارین ۲۹ بهمن قالدیشی، مشروطه، خیابانی و پیشه‌وری حرکتیندان سونرا ۴ونجو اویانیش حرکتی ساییلیدی، بو قالدیش آذربایجان تورکلرینین یئرک اوتوریته ایستکلرینین اؤن حرکتلی ساییلیدی نئجه کی بیر ایل گنچمه دن خالق موسلمان حرکتی باشلانیر و فارسچیلارین ولایت فقیه اصلرینه قارشلی، یئرک و ایلملی اقتدار قورماق ایسته ییرلر، بو دؤنم هله آذربایجانلیلاردا میلی شوکور دوشونجه سی گنیش حالدا شکیللمه میشدی و سولچولاردا، کومونیسمین چؤکمه یه دوغرو گنتمه عرفه سینده اولدوغو اوچون، اؤزلرینی تاپایلمه میشدیلر و هله ده روسلاردان یانا اولاراق، اولارین بیر ایرقچی قووه اولدوقلارینا اصلا اینانمیردیلر، بو اوزدنده آذربایجانین سولچو کسیملریده بو حرکتدا یئرلی یوخویدو و حتی بیر عیده سی آذربایجان خالقینا قارشلی اولان ایرقچی کوردلر و فارسچیلارال ال بیر ایدیلر، بو آرادا سؤزده سولچو توده پارتی سی روسلارا باغیمیلیق دولایسیله و روسلارین توصیه سیله آذربایجانلیلارین علثیه اینه اولاراق مرکزی حوکومتی آذربایجان خالقلی علثیه اینه قیشقیردیردیلر، بو اورتامدا ایچ مختاریت طلب ایله اورتایا چیخان حرکت، ایران لیدتری طرفیندن تبریزی بومباران تهدیدایله و سونرادا حرکت باشچیسینین توتولوب شیکنجه ائدیلیب اؤلدورولمه سیله سون بولدو. و عین حالدا او زمان ایران دئوریمینین یئنی اولماسی، دیش دنگه لرین آذربایجانلیلار له اینه موثبت اولماماسی وضعیتی داهادا گرگینلشدیردی و آذربایجانلیلار یئنه ده یئنیلدیلر. آما دونینین یئنی ایله تیشیم چاغیندا و اؤزلیکله آذربایجانلیلارین تاریخی تجروبه لری، سونراکی بیر اویانیش حرکتی نین مئیدانا گلمه سینه سبب اولدو، یئنی اویانیش حرکتی یعنی بشینجی اویانیش حرکتی ائیله بیر ساغلام تمللر اوزه رینده قورلاقامیش کی هنج بیر شخصین و قروپون وارلیغی و یوخلوغو اونا تاثیر گوستره مه یه جکدی. دؤردونجو اویانیش حرکتی، ایلملی مذهبی رنگی واریدی، اونون یئنیلگی سی آچیقجا بونو گوستردی: آذربایجانلیلارین دها درین میلی تفکوره احتیاجلاری واردی و دینی ایختیلافلارا گیرمه دن، مستقیل میلی و دینی دوشونجه لرینه و اؤز سویداشلارینا سؤیکنمه لیدیلر.

۵-۷-۲- یاشیل حرکاتی و آذربایجان سوسقونلوغو

گونش ایلی ۱۳۸۸ ده (م. ۲۰۰۹) ایران آدلانان اؤلکهده جومهورباشقانلیغی سئچیمی اولدو، اوزون ایللردن بری، ایران سئچیملیری، دئوریم قورویوجولاری طرفیندن مهندیسلیک اولاراق دوزنله نیردی، بو سؤزون آچیق معناسی بئله دی : سئچیملرین سونوجو، دئوریم قورویوجولارینین دوشونجه سینه گؤره بلرله نیردی و خالقین اوی لاری اونلارین ایله، و اونلارین صلاح گوردویو شکیلده دیشیلیردی و سئچیم سونوجولاری شکیلده دونیا سونولوردو، قورویوجولارین سئچدیگی بو سایاق، اصلینده فارس شیعه لیگنین دینی اوصوللاریندان بیرینه داینانیر، بو اصله گؤره ایمان زامانین نایی واردیر و خالقدان گرك، اونون دئدیکلرینی سئچسین، آیری شکیلده اولارسا دینه هایقیری اولور و دینی لیدرلرین بونو دیشمه سینه یئتگیلی واردیر و بئله حاللاردا دینین خیرینه یعنی فارس شیعه لیگنین خیرینه دیشیکلیکلر یا پیلمالیدیر.

بو سئچکیلرده خالقین آچیقجا دینی لیدرلرین بنیمسه مه دیگی شخصلره اوی وئرمه لری، دینی لیدرلری قیزدیردی و اؤزلرینین قویدوغو یاسالارینا هایقیری اولاراق، سئچیم سونوجونون دیشمه سینه قالدیشدیلا، خالقدان اؤزلیکله تهراندا بونا اعتراض اولاراق خیابانلارا تۆکولدولر. بو حرکتلرده، آذربایجان تورکلری آکسیالاردا ایشتراک ائتمه دیلر، بیر حالداکی آذربایجان خالقی ۱۳۸۵ینجی ایله بؤیوک قالدیش یاپاراق رژییم علییه اینه بوتون شهرلرده آکسیالار گئچیردیلر، و دفعه لرله ایدمان یاریشلاریندا یوزمینلر اینسان، میلی شوعارلار وئیردیلر و هر دفعه سینده چوخلاری توتولوب شیکنجه اولوناراق بو حرکتلر گئتگنده یوکسلمکده ایدی، بئله بیر داورانیش و یاشیلار قاتیلما حرکتی، ایلگینج و دوشوندورجو اویدو، نئجه کی بوتون آراشدیرماجیلاری و اؤزلیکله خاریجده اوتوران سؤزده دئموکرات و بوروکرات فارسچیلاری داها آرتیق دوشونمه یه زورلادی.

بو حرکتلرده من ایشیمه خاطر و گئچجی اولاراق تبریز تهران آراسیندا گئت گل ائدیردیم، و یاخیندان اولایلار شاهی ایدیم، بعضا خاریجده یاییلان تلویزیونلاردان، تبریزده آکسیا و اعتصابلار حاققیندا خبرلر ائشیدیردیم، اما اؤزومون تبریز بازاریندا، ارک و ساعات قاباغیندا و آبرسان چئوره سینده ایشیم اولدوغو اوچون، یاخیندان بئله بیر اولایلارین ایتتیفاق دوشمه مه سینه شاهی ایدیم و اوللرده هر آن بیر حرکت اولماسینی بکلرکن، ان اوافق تربیه نیشلرین اورتایا

چيخماماسينادا تعجوبله نيرديم، آما زامان گئچديكجه خالقى بو دوغرولتودا مؤحكىم و ثابت قدم اولدوغونو آچيقجا گؤردويومده، سورعتله خالقين نه قدر درين دوشوندويونه شاھيد اولدوم، ايلگينج بوراسيندادير بو اولاييلاردان اؤنجه و سونرادا خالق هميشه كى كيمى اؤز ميللى شوعلارلارين وئريردى و اعتراضين بيلديريردى.

ياشيل حركاتيندا آذربايجانين سون اولاييلار موناھيبي، تاريخيميزين ان دوزگون سياسى داورانيشينين ايشارهسى ايدى. و بو داورانيشدان دولايى دونيا، بؤلگه و اولكهده كى حاديشه لرى، دوزگون طرزده ديرلنديرمه يه باشلاديلار، و اؤزليكله خاريجده اوتوران سؤزده دئموكرات و بوروكرات فارسچى «آذربايجانلييلار كؤسوبدور» ديه رك، درين فيكره گئتيكلرى اونلارين هردانيشيقلاريندا آيدينجا گؤرونوردو.

ائيله گؤرونور بئيله داورانان آذربايجانلييلار، گله جك آديملاريني نئجه آتاجاقلاريني ديقتله سئچيب، ايره ليه دوغرو يورويه جكلر. تورك آيدينلاريدا بؤيوك چوغونلوقلا ان آزيندان بئيله بير نتيجه يه يئتيريبلر. ۱- ميللتميزين بؤيوك اكثريتي نين ياتميش اولماسيني اينكار ائتمه مكله، اؤزوموزو آلداتماق يئرینه، بوتون ساحه لرده ميللى اويانيشين گوجلنمه سى اوغروندا گئجه - گوندوز چابالامالى ييق. ۲- مركزين شووينيست گوجون، ايچينده يارانان گرگينليكن دوزگونجه يارارلانمالي ييق. ۳- اولكه ده اوچونجو قووه كيمى تظاهور ائتمه لى ييك.

آذربايجان حركاتى آيدينجا بير تاريخى مسئله يه آيدينلىق گتيردى و اودا دانته نين سؤزونو يئشيدن تفسير ائتمكدير: دانته دئير «جهننمين ان پيس يئرى، توپلومدا بحران باش وئرند، ساكيت قالانلاريندير»؛ آنجاق «بؤحرانين ماهيتيني اؤتودوب، خالقى دوزگون مفكوره اطرافيندا توپلامادان اونلارى قارنلىق اولاييلار قوشولماغا چاغيرماق، ميللى اوچووروما سوروتله مك و اونلارى جهننمين لاپ ديبينه چكمك دئمكدير». بو حاقدان سونراكى سوريه و عراق اولاييلاريندا اولان قتلعاملار و ييخيتيلار، ان بؤيوك ثبوت اولاييلير و او دؤنمده فارس شيعه ليگينين ييخيجيلىق پوتانسيتلنن نه قدر يوكسك اولدوغونو گؤستردى و اونلارين گرچك اوزونو دونيايا بيلديردى، هر حالدا، آذربايجان خالقى، تاريخى حافىظه سيندن يارارلاناراق يوزمينلرجه توپ ميئدانلاريندا و شهر ميئدانلاريندا ميللى شعارلار وئرديكى حالدا، او بؤحراندا نه قدر دوزگون و مستقىل حركت ائتديگيني داھادا دريندن ديرلنديريلمه ليدير.

۶-فارس شیعہ لیگی و اونون تملری

فارس شیعہ لیگی ایندیکی دؤنمینده دؤرد بؤیوک تمل اوزه رینده قورولموشدور، بو دؤرد تمل او قدر گوجلودورکی چوخو زامان دینین اساسلارینی سؤال آلتینا آپاریر. و دینین بوتون اصللری، حتی ناماز و اوروج کیمی عمللر راحاتلیقلا سیاسی حرکتلرین قوربانلی اولور. بو اوچ تمل ۱-گیزچیلیک، ۲-تانریلیق ادعاسی و میلته و کوتله یه اینانماق ۳-سب و لعن و یا قارقیشلاما و دوشمنچیلیق یارتما ۴-جینسی قارقاشالیق؛ آیریجا ۵-ینجی اولاراق بیر سیرا یان بوداقلاردان آد پارماق اولار، بو سؤزلری ۴ تملین آچیقلاماسیندان سونرا وئریریک.

ایلکجه اشاره اولونمالیدی فارس شیعہ لیگی اؤزونو مذهبدن چوخ، دین کیمی تانیتدیریر و «مذهب امامیه: امامیه مذهبی» یئرینه «دین امامیه: امامیه دینی» ایشله دیرلر و آماجلاری ایسلام دینینی دئوره دیشی بوراخماقدی. (ابن بابویه: الاعتقادات، الفهرست، طوسی، ص ۱۸۹، آغابزرگ/الذریعه ۲/۲۲۶).

۶-۱-فارس شیعہ لیگی و گیزچیلیک (تقیه)

ایسلام دینینده کافرله قارشلی لازیم اولدوغوندا تقیه ایشلنمیشدی، تورکجه بو کلمه گیزچیلیک معنالانیدی، قران دا بو حاقدان اونملی سی ایکی آیه ده (آل عمران ۳/۲۸، نحل ۱۶/۱۰۶) بیلگی وئریلیب. بو آیه لر اساسیندا بیر مسلمان کافرله ایچینده اولاراق مجبور ائدیلسه تقیه اصلیندن یارارلانابیلیر. قئید اولونان آیه لر، تقیه مسئله سینی بللی شرطلرده اویقون گؤرور و باشقا دوروملاردا تقیه ائدنی تانری عذابیندان چکیندیرمه یه چاغیریر.

کئچمیشده بعضی ایسلام عالیملرینین بو حاقدان اؤزل نظرلری واریدی.

ابن جریر طبری دئیر: تقیه یالنیز کفار اوچون ایشله نر (تفسیر الطبری ۳۱۶/۶، تحقیق شاکر)، ایسلام عالیملری قئید ائدیرلر: تقیه یالنیز ایسلامیتین باشلانقیجیندا گئچرلیگی ایدی و ایسلام دینی قُدرته گلندن سونرا، تقیه معناسین الدن وئررک داها یوخدور، (اؤرنک اوچون قرطبی: تفسیر القرطبی، ۵۷/۴، فتح للشوکانی، ۳۳۱/۱).

ابن تیمیه (سوننو مذهب اولاراق) دئیر: تقیه ایله نفاقین فرقی وار، تقیه ایسلامدا، یالان دانیشماق دئیل و اوره ییمیزده اولاندان باشقا بیر شی دئمک دئیل، چونکی اوره ییمیزده اولاندان فرقلی سؤز دئسک نفاق اولور، تقیه دن آماج گوجوموز یئتمه ین ایشلری گورمه مکدی،

وقتی بیر مؤمن، کافرلرین ایچینده یاشاییر، اونا واجیب دئیل اونلارین علثیه‌ینه جهاد ائتسین و اونلارلا ساواشسین، ائلیه بیلسه، دیل ایله جهاد ائدر و اونادا گوجو یئتمه‌سه دینی اظهار ائتمز و اونلارین دین ایله نه موافق اولار و نه ده یالان دانیشار، و هئچوقت کفر و باطیل دانیشمامالیدی مگر اونو مجبور ائده‌لر.

فارس شیعه‌لیگی تقیه‌نی دینین رُکن لریندن (تملریندن) بیر ی بیلیر، و دئیر: تقیه واجبیدی، هر کس اونو ترک ائتسه، نامازی ترکیب (الاعتقادات ص ۱۱۴)؛
شیخ مفید تقیه نی بئله تعریفله‌یر: «تقیه، حاققی و اینانجی گیزلمک دئمکدیر، او زامان کی دینی و دنیوی زیانا ندن اولور»^۱.

فارس شیعه‌لیگی تقیه‌نی یالانچی حدیثلره ح. رسولون دیلینه باغلا‌یرلار: تقیه‌نی ترک ائتمک نامازی ترک ائتمکدی (جامع الاخبار ص ۱۱۰، بحارالانوار ۴۱۲-۴۱۴)؛ هر کس تقیه ائتمه‌سه دینی یوخدو، دینین اوندادا دوققوزو تقیه ده دی (اصول کافی ۲/۲۱۷، حرّعاملی / وسائل شیعه ۴۶۰/۱۱، بحارالانوار ۴۲۳).

فارس شیعه‌لیگی اؤندرلری تقیه مسئله‌سینی ایمان زامانین ظوهورونا قدر گئچرلی اولاجاغینا وورقو یاپارلار و آیت‌الله خمینی (مجموعه رسائل خمینی ۱۸۵/۲) یازیر «سیزلر بیر دینده‌سینیز اگر اونو گیزله‌ده‌سینیز تانرینین یانیندا عزیزسینیز و اگر ایفشا ائدرسینیز ذلیل اولارسینیز». و یئنه‌ده دئیر: (کتاب الرسائل) «تقیه بیر دفعه قورخو اوچون یاپیلیر سونرادا مدارا اوچون یاپیلیر و مدارا سؤزوندن مُراد، موخالیفلردن قورخمدان و اونلارین دوستلوغونو قازاناراق، اورتامی ایسته دیگیمیز کیمی حاضیرلاماق، دئمکدیر».

و یئنه‌ده آیت‌الله خمینی (مجموعه رسائل خمینی ۲/۲۰۱) ده یازیر «تقیه نین دوز اولماغی اوچون یالینز قورخو شرط دئیل، آیریجا مصالح و مصلحت اوچونده واجب دیر و حتی اگر امنیت ده اولسا و قورخو اولماسا یئنه ده گیزچیلیک و تقیه واجبیدیر».

تقیه نیه فارس شیعه‌لیگینده دینین بیر اصلینه دؤندو؟، ندن‌ینی بئله سؤیله‌مک اولار:
فارسچیلارباشلانقیجدا دینی ایچدن چوروتمک اوچون بونو کوللان‌دی‌لار:

^۱ - شیخ مفید، شرح عقاید الصدوق، ص ۲۶۱، ملحق بکتاب اوائل المقالات: «تقیه کتمان حق و پوشیدن اعتقاد داشتن به آن و کتمان مخالفین و ترک پشتیبانی از آنهاست، در صورتی که آشکار کردن حق منجر به زیان دینی و دنیوی شود».

۱- فارسیچیلار ح. علی نی پیغمبرین جانشینی ساناراق اوچ بویوک خلیفه نی غاصیب سانیردیلا و اونلار لعن ائتمک او دؤنم ایسلام عالمینده ایمکانسیزایدی لذا اونلار تقیه یه ساریلاراق هم اؤز ایشلرینی گؤروردولر و هم اونو گیزله دیردیله، ۲- یالانلاری ایماملارا و پیغمبره باغلاماق اوچون اونلارین تقیه ائدیکلرینی بهانه ائدیردیلر و عصمت یه بو یالانلارینی توجیه ائتمک اوچون دوزلتدیله. اؤرنک اوچون:

کلینی یازیر: منصور بن حازم روایت ائدیر، ح. رسول دئیمد نجور اولور سیزدن سؤال ائدیرم منه جاواب وئیرسینیز، آما باشقاسی همان سؤالی سوراندا باشقا یانیت وئیرسینیز؟، دئدی بیز آرتیق اکسیک ایله خالقا جاواب وئره ریک (اصول کافی ۱/۶۵). و کلینی شرح وئیر آرتیق دئمک یعنی تقیه، و اکسیک دئمک یعنی تقیه سیز وضعیت دئمکدیر.

کلینی لر دینی ایچدن چور و تمک اوچون تقیه نی ایماملاردان باشقا، پیغمبره ده نیسبت وئیرلر، قراندا یازیر:

مائده ۵ / ۶۷: يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ: ای پیغمبر سنه نازیل اولانی، خالقا ابلاغ ائت، بو ایشی گؤرمزسن رسالتی و تانرینین امرینی یئرینه یئیرمه ییسن، تانری سنی خالقدان قورویا جاقدی.

بئله لیکله تانری ح. محمد «بلاغ مبین» توصیه ائدر و رسالتینی یاپمازسا تانرینین بو یروغوندان بو یون قاجیرمیش اولور، آیریجا بو یولدا اونو قوریا جاغینا سؤز وئیرر. قرانین بو آیه سی اساسیندا، پیغمبرلر حاققیندا تقیه مسئله سی یاساقلانمیش شیدیر و تانری نین هئچ بیر ائلچیسینی ده بئله بیر یانلیش تفککور او یایلمز.

۳- فارس شیعه لیگی کیتابلاری، تناقضلارلا و بیریرینه قارشیت اولان حدیثلرله دولودور، اونلار بو تناقضلاری اؤرتمک اوچون وهر ضد اخلاقی و ضد اینسانی سؤزو یایماق اوچون ایلکجه اونون پیسلیکلریندن قاجاراق او سؤزو تقیه یه باغلا ییردیلا و دانیردیلا، و سونرادا او سؤز یاقین حالا گلدیگینده و اؤزلیکله ساسانلی کولتورو اساسیندا بیر سیرا طرفدار تاپاندان سونرا همان یالانی ان دوزگون تفککور کیمی بؤیودوردولر. بئله مسئله لر ایچینده، متعه، عصمت، امامت، پیغمبر و ایماملارا باغلانان یالان حدیثلر، ایماملارا باغلانان توهینلری (مثلا ایمام حسنین

مطلق اولماسی ویا سلمانین تک باشینا و ایذینسیز ح. فاطمه نین اوتاغینا گیرمه سی و اونو یاریم
چیلپاق گۆرمه سی) اؤرنک و ئرمک اولار.

فارس شیعه لیگی تقیه دن آماجی یالیز یالان دانیشماق و باطیلی ساوونماق دئیل بلکه شرّ
دوزلتمکدن ده قاچینمیرلار، دئمک اولار فارس شیعه لیگی اوچون تقیه، ایسلام و مسلمانلار
علیه اینه بیر نوع موباریزه یولودو. بو گله نک عینا باشلانقیجدا اولدوغو کیمی ایندیده ایسلام
عالمینی ضعیفلتمک اوچون اونلارین طرفیندن ایشلمکده دی. مثلا آیت الله خمینی ویا آیت الله
خامنه ای سوننو شیعه بیرلیگیندن دانیشیرلار و هر یئرده یاییرلار آما همان گونده اونلارین
اولدوغو مجلسده بیردانا بلکه اولمازکن عرشه خوانلار و یانداش ماللاری، ح. عایشه، ح.
حفصه و ح. عؤمره توهین ائدیرلر، صحابه لره لعن اوخویورلار و ح. فاطمه نین مظلوملوغوندا و
اونون شهادتیندن دانیشیرلار. بونلارین هامیسی تقیه تفککورویله توجیه ائدیرلر.

۴- فارس شیعه لیگی تقیه یه ساریلاراق ایسلام دینی، قرانی و ایماملارین کیتابلارینی ناقیص و
اکسیک گؤسترمه یه چالیشیرلار و علم غیب تفککورونو مئیدانا گتیریرلر، و گویا علم غیب له
ایماملار و اونون نایبیری دونیانی دولاندیریلار و اونو قورویورلار، بیر حالداکی، تانرینین
بو یوردوغو کیمی، غیب علمی یالیز تانریا اؤزگو (مخصوص) اولاراق هئچکسین و حتی
پنجمبرلرین او حاقدای بیلگیسی یوخدو و ایسلاما قدر تانری صلاح بیلدیگی یئرلرده اونونلا
ائلچیلرینه بیلگی وئیردی، پنجمبردن سونرادا تانرینین حجتی اینسانلارا تاماملاندیغی اوچون
اینسان عاغلی هر سورونو چؤزمگه قادیردی، و غیب علمی ده اینسانلیق عالمینده قورتولاراق،
بوجور ایشلره تشبوت ائدیلر، تانری طرفیندن فالچیلیق و جنلره توسل ائتمک اولاراق
تانیملاندى، بونلارا رغما فارس شیعه لیگی علم غیبی ایماملارا عاید بیلیرلر و سونرادا اونون
نایبیرینی بو علمی بیلمه یه قادیر بیلیرلر و اصلینده اؤزلرینده اؤزل گوج و غیب علمی اولدوغونو
اثباتلاماغا چالیشیرلار و خالقا بلائنازع حاکیم اولماغی آماجلا بیرلار.

فارسچیلارین وئردیگی معنالاردان آچیقجا دوشونمک اولور: تقیه معناجا حقیقتی دانماق و
قارشى طرفی آلداداراق اونون فیکرینی یایماق و گیزلینجه بیر ایشی ایله ری آپارماق دئمکدیر.
بو آنلامدا اولان تقیه، ایکی قارشى طرفده گؤتسیزلیک یاراداراق دیالوقون اؤنونو کسیر و
اوزلاشمانین آنلامسیز اولدوغونا سبب اولور.

طرفسيز يازارلار و عالميلر، بئيله بير اصلى و آنلايشى، دوزبازلىق و يالانچىلىقلا (فارسجا فريبكارى و دروغگويا) سونوجلاناچاغىنى و صداقتسىزلىك دوغوراجاغىنا اينانيرلار، و نهايتا هر تور اوغورلوق، آلداتما، دوزبازلىق، روشوه، قتل و جنايت، ترور بو فيكىرله اؤرتوله جكدير. بو تفككورون غايهسى، دين يارارچىلىغى دير.

۶-۱-۱- فارس شيعه ليگى اؤندرلرينين دئوريم چاغى، تقيه اساسيندا اؤردىگى قوول لار

فارس شيعه ليگىنين اؤندهرى دئوريم چاغى، چوخلو قوول لاريني يئرینه گتيرمهدى و دئوريمدن اؤنجه كى و سونراكى سؤزلر هئچ بيرى بيريرلريله توتمادى. و بودا گيزچىليگين، يالانچىلىق قولونو آچىق شكىلده گؤزلر اؤنونه قويور.

آيت الله خمينى دئوريمدن اؤنجه، سو، برق، اوتوبوس كراسينين، و ائوين مجانى اولماسينا سؤز وئيرير، بوتون دوشونجه ايفاده لرينين و مختلف قروپلارين، آزاد اولماسىنى سؤيله يير و دئوريمدن سونرادا بونلارين آلتينا وورور، (آشاغيدا او دؤنمين قازتلاريندن اؤرنك لر وئريلميشدير، دئوريم سونراسى و فارسچى دؤولتين تشييتى گؤرر گؤرمز، آيت الله خمينى بير قونوشما ياپار و قلملرين سينديريلماسىنى و يازارلارين و موخالىفلرين اؤلدورولمه سىنى اؤنه سورر. مومكوندو بعضيلرى بئيله دوشونه لر آيت الله خمينى نين فيكرى ديشير، حالبوكى گرچك بئيله دئييل، او تقيه اصلينه اؤياراق دئوريمدن اؤنجه يالاندان دانيشماغى واجب بيله رك، دئوريمدن سونرا ايسته ديگىنى ياپماغى اؤزونون گؤره وى بيلير و اونو بؤيوك تاواب سانير، بو يؤنتم، فارس

1

شيعه ليگينين بوتون باشچيلارى و اونا اطاعت ائندلر اوچون واجيب و تاو ابدى. اونلارين دينينده، حاكميته و اصلينده اؤلكه نين ثروتلرينه ال تاپماق اوچون، هر نوع يالان دانيشماق، دوزنبازلىق، كللك وورماق و داها آيدين دئسك ماكيانوئليسم ين ان اخلاقسیر شكلى، جايز و واجيبدى.

۶-۱-۲- فارس شيعه ليگى و گيزچيليكه نووه سيلاحي دوزلتمه سى

-دئوريمى سونراسى و اؤزليليكه ايران عراق ساواشى سیراسيندا، نووه پروقرامى حاقداء، چوخلو گيزلين ايشلر گؤرولدو و هنج وقت دا اعلام اولونمادى و سونوندا مختليف چئوره لر طرفيندن و داها دوغروسو گليشميش ايله تيشيم (موخبرات) تكنولوجوزى سايه سينده، اوستو آچيلدى. بير مسئله يه اشاره ائتمك گره كير، فارس شيعه ليگى آتوم بومبونو دوزلتمكدن، يالنيز موسلمانلارى قيرماغى آماجلاير، چونكى اونلارين اينانجينا گوره، ايمام زامانلارى، گلدیینده فارس شيعه سيندن باشقا او بيرى مسلمانلارين هاميسينى، او جومله دن عربلى قيريب تؤكه جكدير، و حتى ح. عايشه و ح. عؤمر كيمي شخصلرى اؤلدوكلرينه رغماً، ديريلديب عذاب وئريب و آساجاقدى، محتملا آذربايجان توركلرى بو جرگه ده اولماياجاقلار چونكى او زامانا كيمي، فارس شيعه ليگينين توطئه سييله آذربايجان يوردو قورودولوب و توركلرينده نسلى كسيله جكدير، بو حاقداء سونراكى بولومده آچيقلاما وئريله جكدى.

۶-۱-۳- اورمو گؤلونون قورودولماسى و فارس شيعه ليگى گيزچيليكى

-اورمو گؤلو بؤيوك فاجعه اولاراق گيزچيليك اصلينين ان آيدين گؤسترگه لریندن بيريدير. بير طرفدن گيزلى پلانلارلا گؤلون قورودولماسينى ساغلاماق و او بيرى طرفدن اورمو گؤلونون سؤيونداء و دوزوندا اولان نووه ماده سى اورانيومو آله گتيرمك، گيزچيليك اصلينين، بوتون ماده لرینين يارديمييله، يعنى يالان دانيشماق، چئوره دوشمنچيلغي، آلداتماق واسيطه سييله، ياپيلميشدى.

اورمو گؤلو فارسچيلارين تشبوت ايله بللى پلانلار اوزه ره ۱۳۷۰ ينجى ايلدن نئچه ايل اؤنجه باشلاياراق قورودولماغا باشلاندى، آماج آذربايجان تورك ميلتيني محو ائتمك، اونلارى كؤچورتمك و فارسلارين ايچينده اريتمك ايدى، فارسچيلار بوتون چئوره (محيط زيست) اوزمانلاريني و مهندسليك دانيشمانلاريني بو يولدا سفربر ائده رك، بونلارين هاميسينى گيزلى

پلانلار اوزره و کارشناسی توجیه لرله و توسعه و اینکشاف آدیلا یاپیدیلار، سون زامانلاردا بو پلانلارین اساس مقصدی بیر سیرا قونوشمالار و مُصاحیبه لرله بللی اولوبدور و البته فارسچیلار فیکر ائدیرلرکی داها ایش ایشدن گئچیدیر و اورمو گؤلؤ اولومه محکومدور و اونلارین قالان پلانلاری دا آددیم آددیم یورویه جکدیر و بو جهتدن اؤزلرینه و ایشلرینه مطمئن اولاراق، او زامانکی گیزلی پلانلاری سو اوزونه چیخماسین دیه اونلاری سؤزده علمی توجیه لرله یوماغا چالیشیرلار و بو حاقدا بیر سیرا سمینارلار قویورلار. و فارسچیلار بئله توجیه ائدیرلرکی اوزمان یعنی ۱۳۷۰-۱۳۹۰ آراسی ایلرده، سو اؤزمانلاری و کارشناسلارینین اینانجلاری بئله ایدی گویا اورمو گؤلؤ بیر خرچنگ و سرطان غده سی کیمی اولاراق قوردولماغی واجب ایدی و اورایا سو بوراخماق اونو هدره وئرمک ایدی. و بئله ساده سؤزلرله سوچو یالیز سو اوزمانلارینین بوینونا آتماغا چالیشیرلار و بئله دوشونورلر بونولا مسئله خاتمه تاپیب و فارس شیعه لیگی برائت اولوناجاقدی. (البتده شاید گله جکده تضییقلر چوخالیرسا فارسچی حکومت بیر عیدده سو اوزمانینی توتوقلایاراق اعدامینا حؤکم وئریب مسئله نی بؤیوک مالی اوغورلوقلار کیمی چؤزموش اولسون، معمولا بئله حاللاردا حتی حکومت ایچینه اولان شخصلریده قوربانی ائتمه یه حاضر دیلار).

بوجور سئمینارلار و مُصاحیبه لر، بؤیوک پلانین آشکار اولماسینا سبب اولدو، آشاغیدا بیر سیرا سورولار یازیلیر، هر کس بو سورولارا یانیت آختارمالیدی و آیریجا فارس شیعه لیگی و فارسچیلار بونلارا یانیت وئرمه لیدی، دئمک اولار بو سورولار گله جکده، فارس شیعه لیگینی و فارسچیلاری، اولوسلار آراسی محکمه لرده سورقولماق اوچون، ائینه بوینونا آراشدیرمالی و سونولمایدی.

۱- سوال بورادادیر نییه بو پلان ۲۰ ایل گیزلی ساخلانیبیدیر.

۲- آیا اورمو گؤلؤ حاققیندا دوغروسو بو دئییلدی، او زامانلار یعنی ۱۳۷۰ لرده سمینارلار قویولسون و مختلیف اوزمانلارین نظری آلیسین و اوزمانلار جا اورتاق بیر نظره واریلاراق اورمو گؤلؤ حاققیندا تصمیم توتولسون؟.

۳- نییه بس بو تصمیم لر یالیز اورمو گؤلونون سارطان اولدوغونا اعتقادلاری اولان اوزمانلار طرفیندن و اؤزوده گیزلین اولاراق توتولدو؟ و نییه هئچ یئرده اعلام اولونمادی؟، نییه ایش گرگین و تهلیکه لی وضعیته یئتیریرکن بو سؤزلر و بوجور اؤزمانلار مطرح اولور؟.

۴- آیا اینسانلارین حاققی یوخدور بو موضوع نو بیله یوروملایالار: فارسچیلار، اورمو گؤلونون قورودولماسینی، گیزیلی پلان کیمی، و تورک میللتینی محو ائتمک مقصدیله اجرا یا قویوبلار و ایندی سیرتیق اوشاقلار کیمی بونو ساده جه بیر سیرا سو اوزمانی نین بوینونا آتماق ایسته بیرلر. و اؤزلرین قورتولاجغینی ظن ائدیرلر.

۵- نییه مختلیف دننیلر و آزمایشلر دئوریمین ایلك گونلریندن بری، اورمو گؤلونون اورانیمو حاققیندا گیزلین توتولدو و آیا فارسچیلار بیر تیرله نچه قوش وورماغی آماجلا ییردیلار، هم نووه سیلاحی ملزمه لرینه ال تاپماق آماجلا نیردی و هم بؤلگه ایقتیصادینی کؤچرده رک، تورک میللتینی فلاکته سالماق ایسته نیردی، هر حالدا بوتون آراشدیرمالاردا بو آماجدان باشقا بیر شی گؤرونمه مکده دیر. بورادا اینترنئتدن آلدیغیم شکیل یئرلی اولایلیر!

۶- نجور اولوب او زامان بوجور بیلجی سو اوزمانلاری، یالنیز مرکزده و فارسچیلار ایچینه یئتیشدیریلیمشدی و ایلگینج بودور بو اوزمانلارین هامیسی آشیری حالدا ضد تورک اویدلر.

۷- داها اؤنملی سؤال بوردادیر آیا بو تصمیملر، تبریز او یانیش حرکاتی ایله (خالق موسلمان حرکتی) ایلگیلی دئیلمی؟، یعنی بو تصمیمین اساسی او زامانلار (۱۳۵۹ دا) قویولاراق بلافاصله ایران عراق ساواشی قورتولور قورتولماز اجرا یا قویولدو.

فارسچی حاکمیت، ۵۹-۱۳۵۸ دا، تبریزی بومباردومان ائتمه تهدیدیه، آذربایجان او یانیش حرکاتی یعنی آذربایجان موسلمان خالق پارتی سینی، یاتیشدیریلماسینی ایسته میشدیر، و سونرادا

1

دريچه اورميه حاوی 19 ميکرو گرم در لیتر اورانیم است و حجم کل این دریاچه در زمان پر آبی 31 میلیارد متر مکعب بر آورد شده است. یعنی ظرفیت کلی اورانیم دریاچه اورمیه در حدود 600 تن می باشد. اورانیم 235 با نسبت 0.720 درصد در طبیعت وجود دارد. پس 4.32 تن از اورانیم دریاچه به قرم اورانیم 235 می باشد. بمب هیروشیما 56 کیلوگرم اورانیم 235 با خلوص 90 در صد بود. یعنی با خشک شدن کامل دریاچه اورمیه حاکمیت می تواند با غنی سازی اورانیم موجود در آن به 77 پمپ اتمی به قدرت بمبی که هیروشیما را تخریب کرد دست یابد و در حال حاضر با نابودی 80 درصد دریاچه اورانیم لازم برای ساخت 61 پمپ اتمی را دارا می باشد.

همبستگی ملی برای نجات دریاچه اورمیه

گؤرونتوده اورمو گولو سویونون مشخصاتین وئریر: هر لیتر سودا ۱۹ میلیگرم اورانیوم وار، گؤلو بوتون سویو ۳۱ میلیارد متره کوپ اولاراق اورانیم میقداری ۶۰۰ تون اولار و اوندان ۱۷۷ توم بومبو دوزلتمک اولار

فجیع وضع ده او یانیش لیدئری نی شکنجه لر وئرهرک اؤلدورور، بوجور پلانلار، بیله چئوره لر طرفیندن چیزیلدیگی داها دوغال گؤرونور.

۸- لازیمدیر بو حاقدا مصاحیبه لر، قونوشمالار و یازیلار آراشدیریلیب و اونون تهلیکه لی بویوتو بوتون چیلپاقلیق اییله آشکار اولوناراق، اولوسلار آراسی محکمه یه وئریلسین.

۹- اورمو گؤلونون قوروتما پلانی نین آشکار اولماسی، نووه تاسیساتی نین اوستونون آچیلماسینا بنزه ییر. وقتی اورمو گؤلونون قورودولما پلانی مختلیف مصاحیبه و سمینارلاردا آغیزلاردان قاچیریلاراق اوستو آچیلماغا باشلانندی، فارسچی حاکمیت اونو سو اوزمانلارینین بونونا آتماغا چالیشدی. فارسچیلار بیله دوشونورلر اونلاری سو اوزمانلارینین بونونا آتماقلا و خالقی آلداتماقلا، حاکمیتین یوروتدویو کلان پروقراملارین و بؤلگه سل سیاستلرین ایزی ایته جکدی، اورمو گؤلو و نووه تاسیساتلارینین داغلار آلتیندا قورولماسی و دونیانی آلداتماق اوچون اونلارین بالاجا بؤلومونون آچیق یئرده تیکیمه سی و اونلارین آراسیندا اولان بنزریکلر، ایشین نه قدر گیزلی پلان اولدوغونو اوزه چیخاردیر^۱.

۱۰- بو مفکوره لر دوغرولتوسوندا فارس شیعه چیلری اورمو گؤلونون قورودولماسیلا آذربایجان توپراقلارینی چؤللو یه دؤندریمک ایسته ییرلر، حتی ملت مجلسلرینده بیله، آذربایجانلیلاری دؤز و لوت کویرینه کؤچورمه پلانلاریندان دانشیرلار و حتی دینی اؤندرین ساغ قولو ولایتی، آذربایجاندا یاتیریم یاپماغین یارارلی اولماماسیندان دانشیر و یاخیندا ویا اوزاقدا اونلارین ایراندان آیریلاجاغیندان (اصلینده معو اولماغیندان) سؤز ائدیر، یئنه ده اونلار وارگوجلریله کوردلری آذربایجان توپراقلاریندا یئرلشدیریمک ایسته یهرک اؤز یارالارینا اولماسادا ان آزیندان

دکتر وارتانجان پڑو هسگر پیشین مرکز اتمی ایران و همکاران اتریشی اش در سالهای 1982 و 1984 در دو مقاله علمی وجود اورانیم در آب دریاچه اورمیه را گزارش کرده اند.

مقاله سال 1984

ترجمه چکیده:

یک آبیت (گروهی از مواد معدنی حاوی فسفات) در ایران (اورمیه) حاوی غلظت بسیار بالایی از اورانیم به اندازه 240 واحد در میلیون است. این نتیجه می تواند غلظت بالای اورانیم در دریاچه شور اورمیه که پیش از این در سال 1982 توسط ریتر، مارک برتگتونی و وارتانجان گزارش شده بود را توجیه کند.

لینک مقاله:

* <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0735245X84901273>

مقاله سال 1982

«آب دریاچه اورمیه حاوی 19 میکروگرم در لیتر اورانیم میباشد.»

با نابودی 70 در صد دریاچه یعنی 20 میلیارد مترمکعب آب دریاچه، به طور متوسط 400 تن اورانیم در رسوبات نمکی به جا مانده است و حاکمیت اسلامی از تیر ماه 91 در حال بهره برداری از آن می باشد.

لینک مقاله

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0191278X81903590>

1

گؤرونتوده نشان وئریر: اورمو گؤلونون قورودولماسی سونوجو، قورو دوز "دان ۴۰۰ تن اورانیوم الده ائتمک اولار.

کوردلر طرفیندن آذربایجانلی داغیتماغی آماجلا بیرلار سایدیغیمیزننجه موضوع اورمو گؤلونون عمدی قوردولماغینا دلیل کیمی ساییلمالیدیر.

۱۱- دوزدورکی اورمو گؤلو گیزلی پلانلار سونوجو بو دوروما گلیدیدر ولی موهندیسلیک ائیتیمی نین ایراندا چوخ ضعیف و داها دوغروسو غیر اینسانی اولدوغونو گؤسته ریر، اورمو گؤلونه مختلف سد دوزلتمه طرحلری، قالیجی اینکیشاف (توسعه پایدار) آدی آلتیندا ۱۳۷۰ لردن بری چوخودا گیزلی اولاراق ایشلنیلدی. متاسفانه بو دؤنم حتی بیردانا بئله موهندسی قروپ، تاپیلما دی حتی تک بیر راپور، چئوره سورونلاری حاققیندا ارائه وئرسینلر و گرچکدن بوتون موهندسی قروپلار (مودورلوک دوزئینده) یالنیز و یالنیز رانتچیلیق (رانت خوارلیق) و داها دوغروسو پارازیتلیک و اونون بونون باشینا بؤرک قویاراق مالینی و وارلیغینی چاپماقلا مشغولدولار و کافیدیرکی اونلارا پول وئرهن سن حاضیردیلار هر جور ییخجی و اولدوروجو طرحلری بزه ییب اجرا یا قویسونلار و اونلار گرچکدن موهندیسلیک و بیلگینلیک شخصیتیندن یوخسوندولار، البته کی بودا فارسچیلیق کولتورو سایه سینده دیر. و اصلینده دئموکراسینین اولماماسیندان و گیزچیلیک سیاستی نین اویقولانماسیندان قایناقلا نان سوروندور.

۱۲- آیریجا دونیادادا اورمو گؤلونون قوردولماسینا اؤنملی تپگی نین اولماماسی اؤزللیکله یاشیلار پارتیالارینین آوروپادا گوجلو اولدوغو حالدا، بو حاقدا اوفاق بیر سسین و حمایتین اولماماسی دوشوندوروجودور بو دورومو چاتی تئوریسیله (۱۴- تورک خالقارینین استراتژیک یولو) یوروملاساق، حاقسیز گؤرونموروک.

۱۳- اورمو گؤلونون اطرافیندا بؤیوک توریستی و موعالیجه مرکزلی وارایدی و اونلاری بؤیوک اولچوده گنیشلتمک اولاردی و حتی بعضی دئیشلره گؤره بو جور پروژه لردن اله گلن گلیر ائیلیه بیلردی ایندیکی اکینچیلیک گلیریله برابرلیک ائتسین، و همان سایدا ایشچی ده ایشه مشغول اولسون، نییه فارس شیعه لیگی بو گلیری بیر یانا بوراخاراق یالنیز اکینچیلیک گلیرینه پلانلار تؤکدو؟، البته بو مسئله یه آرتیمیا مسئله سینی آرتیراساق موضوع داها قارماشیق اولور.

۱۴- آراشدیرمالار گؤره آرتیمیا کیچیک و تک جانلی اولاراق اورمو گؤلو سولاریندا یاشاییر، بو موجود بؤیوک اولچوده صنعتده، اکینچیلیکده و حیوان بئجرمه ده اؤرنک اوچون تویوقچولوقدا ایستیفاده اولونور و گویا اورمو آرتیمیا سی داها مرغوب اولاراق یوخاری دیره مالیکدی، دئدیکلره گؤره آرتیمیانین بئجریلمه سی ان آزیندا ۶-۵ و داها اییی قوشوللاردا نئچه

قات گلیر گتیره بیلیردی و یوزمینلر ایشچی نین ایشله مه سینه ایملکان یاراداردی، بیر حالداکی اکینجیلیک دن نچه قات آز، گلیر واردی و اودا طوفان و سئل و دولو یاغیتیلاری اولماسا مومکون اولاجاقدی، نییه فارسچیلار نچه برابر گلیری بوراخیرلار و یالینز اورمو گؤلونون قوروتماغا یارار پروژهلری اویقولاییرلار؟.

۱۵- اورمو گؤلونه بنزر مسئله، تبریزده پلانلار تیکینتی مسئله سیدیر، تبریزده باغ مئشه ده تانینان فای خطی، ایراندا اولان فای لارین ان تهلیکه لی سیدیر، و هر آن بؤیوک دئیرملر اورادا اوز وئره بیلیر و بیله اتفاق دوشرسه یوز مینلر اینسانین اولومو سؤز کونوسودور، سؤال بورادادیر بو حاقد ا چوخلو بیلگیلر وار اولدوغو حالدا، و تبریزین چوخلو آیری یئرلری اؤزلیکله اونون گونئی و گونئی باتی طرفلرینده مونسایب یئرلر اولماسینا رغما، نییه تیکینتی تیکمه یی بو قدر گنیش دوزئی ده باغ مئشه یه سئوق اندیلیر، آیا فارس شیعه لیگی گله جک اوچون تهلیکه یئرلری دوزنله مکده دیر و آیا گله جکده آذربایجان بؤلگه سین، هم اینسانی و هم مال یاتیریمی جهتیندن تهلیکه یه سالماق کیمی پلان اولراق، سایلمیر؟.

۱۶- توپلانتی لاردان آلقیلا دیغیما گوره فارس شیعه لیگینین اورمو گؤلونون قورتارماسی اوچون حتی بیر دانا طرحی و پلانی یوخدو، بو مسئله درین پلانلارین اولدوغونون بؤیوک ثبوتو اولاییلیر بو حاقد سونراکی بؤلومده داها چوخ بیلگی وئریلمیشدی.

۱۷- اورمو گؤلو حاقتیندا بعضا بیله بیر نظر وئریرلر: گویا اورمو گؤلونون قوروماسی، عمدی و پلان اساسیندا یوخ، بلکه سوء مدیریت ندن بیله قورویوبدور، اگر بیله ایسه، دئمک اولار فارسچی حکومتلرین چئوره و اولکهنی دولاندریماغا هئچ جوره سینه صلاحیتلری یوخدور و بو سیستمده ائیتیلن موختلیف اوزمانلار یالینز مدرک آلماق اوچون ائیتیلیرلر و اونلارین اولکهن سورونلارینی چؤزمه یه ساوادلاری و یئته نکلیری یوخدور و یالینز فارس شیعه لیگینین زیارتخانا لاردان توپلادیغی ثروته بنزر، فارسچیلیق سیستمینده بئجه ریلن اوزمانلاردا یالینز بیلیمسل شکیلده خالق چایماق اوچون بیر شئیلر اؤیره نیرلر و علمی مسائله لرله تانیشلیقلاری یوخدور.

۶-۱-۴- اورمو گۆلو و سۆزده بيلمسل توپلانتيلار

اورمو گۆلو حاقددا شخصى تجربه لريمه ايلگيلى بير نئچه سۆزده اشاره ائتمه ليم: من اورمو گۆلونون مسئله سيني ياخيندان تانيماق اوچون نئچه بيلمسل توپلانتى دا اؤزليكله تهراندا اشتراك ائتديم، ظاهرده بيلمسل توپلانتيلار آدلانسالاردا، آچيق آيدين اطلاعات مامورلارى طرفيندن كونترول آلتيندايدى، هر حالدا بونلار باخما يارقاق، قونوشما جيلارين سۆزلىرىنه ديققتله قولاق آسديم، و اونلارين گۆزلىرىنه تيكيديم، قونوشما جيلار آچيق شكيلده ايكييه بؤلونوردو، بيرينجى دسته فارسچى كسيم ايدى، اونلار ظاهرده يۇنه تيجى اولماسالاردا هر قونوشمادا دخالت ائديرديلر، گويا اونلار قيسم ايديلر، اونلارلا تورك بيلم آداملارى آراسيندا آيدين فرقلر گۆرونوردو، فارسچيلار قونوشمالاريندا مؤحكوم و ثابت قدم ايديلر و عموما مقاله لرينده و قونوشمالاريندا اورمو گۆلونون قوروماسيني، اقليمه و دوغال سببلره باغلا ييرديلر و بو حاقددا اؤز گۆنليكله (اعتماد به نفسله) دانيشيرديلر و اۇنجه دن هر شئى بيلير كيمي گۆرونوردولر، آيريجا توركلرين قونوشمالارينا سيخ سيخ دخالت ائده رك و اؤزليكله قوروما سببلرينى اقليم دن باشقا پارامترلره باغلا ياندا، اونون غيرعلمى اولدوغونو اۇنه سوروردولر، بونلارين يانيندا تورك بيلگينلىرى بۇيوك قايقى و نيگرانچيلىق ايچينده اولاراق، گرچكدن دوزگون چۆزوم يوللارى آراما پئشينده ايديلر، قونوشمالاردان داها آيرى بير مطلب ده آلقيلاديم، هر زامان بير تورك آراشديرماجيسى بير يول و يۇنتم اۇنه ريردى، مثلا فيلان يئردن سو گتيرمك ويا فيلان ياسانى اويقولاماق كيمي مسئله لرده، آنا فارسچيلار طرفيندن تپكى گليردى، بئيله كى او و بو مسئله، دوغرو و دوزگون آراشديرماغا احتياجي واردير و گر ك چئوره، توپلومسال جهتدن مطالعه اولونسون و اونون اثرلىرى اوزون مدتلى بير پروقرامدا گۆرولمه يى لازيمدير، من نئچه نفردن بوجور آراشديرمالارين نه قدر زامان چك بيله جه ييني سوروشدوم، سؤيله نن زامان ان آزيندان ۴-۵ ايل ايدى، البته سونرا اويقولاملار اونلار جا ايل سورردى، گرچكدن بوجور ياخلا شيملار، سورونو و مسئله نى كۆكوندن سيله رك، اوتو چۆزوم سوزلشديرمك ايدى، آيريجا نيه بس، قورودولان زامان بئيله آراشديرمالار ياييلما ميشدى و هر گون بير پروژه طرح اولاراق زامان اؤلدورمه دن اويقولاماغا باشلانيردى. آما قورتارما حاققيندا سونولان پروژه لر گر ك اونلار جا ايل مطالعه اولوناراق آراشديريلسين؟.

بو توپلانتیلاردا بیر آیری مسئله ده ائشیتدیم، گویا پهلوی دؤنمینده ده اورمو گؤل و اطرافیندا سد دوزلتمه طرحلرینده اصلا چئوره اوچون سو پایی نظرده توتولمايیدی، اصلی مسئله بورادادی او دؤنم بو تور پروژه لر اؤنلو خاریجی مشاوره شیرکتلرینه وئرلیردی و اونلاردا استاندارد شکیلده بوجور مسئله لری نظرده توتاراق موطالعه ائدردی لر، اما نجور اولوب بو پروژه لرده بونلاری نظرده توتمايیلار؟، بو موضوعونو بیله یوروملاماق اولار بؤیوک احتمالا او دؤنم، مرکزده اولان یؤنه تیجیلر، موطالعه آنلاشلاریندا، چئوره حاققیندا آراشدیرمالاری حذف ائدرک اوزون مودتلی پلانلار تۆکور دولر هر حالدا بو مسئله گنیش آراشدیرما موضوعودو و اؤزلیکله پهلوی خمینی حکومتلرینین اورتاق پلانلاری قاپسامیندا گؤرولمه لیدی.

۶-۱-۵- اورمو گؤل اوچون نئینه مه لی بیک

سؤزده بیلیمسل توپلانتیلار و کونفرانسلاردان، آیدین شکیلده آقیلاماق اولار، فارس شیعه لیگی اورمو گؤل حاقدا حتی بیر دانا بیله گرچک پلانلاری یوخدو و اصلینده بیله بیر ایش اوچون هئچ کس ایشله مه ییدی، بیله بیر پروژه نین اولماماسینین اصلی ندنی، اونلارین، اورمو گؤلونون قوردولماسینا مصمم اولماقلاریدی و بیله بیر موطالعه نین گرکسیز اولماسینا اینانیرلار. فارسچیلار هئچ واخت اونون احیاسی اوچون ان بالاجا آددیم آتما یاجاقلار، البته آراسیرا پروپاقاندالار یاجاقلار و اؤزلیکله چئوره قوروملاریجا و یا ان اوست دوزئی دین آدم لاری واسیطه سیله و سؤزده اونلو بیلیم آدم لارینی مییدانا سالاراق، گؤلون احیاسی حاقدا اومود یاراتماغا چابا گؤسته ره جکلر، و نهایتا کلینی لرین توصیه ائدیگی اوزهره، دوشمنی آلداتماق اوچون، کؤکوندن یالان اولاراق، اوزون مدتلی پلانلارینین اولدوغونو سؤیله یه جکلر، و مختلیف یالانلارلا و زامانی اؤلدورمکله خالق یو اولایا آلیشدیرماغا چالیشاقلار.

آما آذربایجان خالق بیلمه لیدی اونلار هئچ واخت جیددی آددیم آتما یاجاقلار و موطمئنا بونو زامان گؤسته ره جک.

آچیق و آیدیندیر اورمو گؤل قورویاجاق و داها دوغروسو قورودولاجاق، بو مسئله فارس شیعه لیگینین استراتژیک مسئله سیدی، چونکی اونلار، ان بؤیوک دوشمنی، ایندیلیکده آذربایجان بؤلگه سی و خالقینی گؤرورلر.

آما بيز نئينه مه‌لی بيك، آچيقدير كي اوتور يته ميز اولمادان اونا فيكيرلشه بيلمه يه جه بيك، و چاره سيز جه فارس شيعه ليگينين هر جور قتلعامينا سئير جي قالا جاييق، ۱- ايند يلكده بيزيم عاجيل و يالنيز تك يولوموز، مسئله ني، اولوسلار آراسي آرئنايا چكمكدي، اودا يالنيز خاريجده اولان سويداشلار يميزين گوره وي اولاييلير، ايلكجه فارس شيعه ليگينين آتوم بومبو ملزه مه‌لر يه ال تاپماسيني و اوزليلكده اورمو گولونون دوزوندا اولان اورانيوم، و اونون استيخراجي نظارت آلتينا آينماليدير، اورمو گولونون دوزلاري هارا گئدير؟ و اونلاردان نجور يارارلانييلير؟، او ايشلرين هاميسي اولوسلار آراسي نظارت آلتينا آينماليدير، آريجا اورمو گولو بوتون محكمه لره، ياشيلار پارتيلاريندا اولان محفيلره داشينماليدير و شايد بئيله يوللارلا فارس شيعه ليگينه باسقي گلر ك نيسي حالدا اونون نجات وئريلمه سي اوچون اورتام يارانسين، هر حالدا هر تور نجات يؤنتملري اولوسلار آراسي نظارتلره اويقولانماليدير، چونكي اونلارا نه گوتمك اولار ونه اونلارين بئيله يئته نكلري و اوزمانلاري واردی. فارسچيلار يالنيز بالاجا اجرايي ايشلرده بعضي اويقولامالار ياپاييليرلر، آريجا چته قورماقدا و ترور قروپلاري ياراتماقدا، بعضي ايلرله مه‌لر اله انديبلر، آما اورمو گولو كيمي قارماشيق ايشلرده، آناليز گوجلري اولما ياراق بوجور بيلمسل ايشلره اينانجلاريدا يوخدو. اونلارين نظرينده هر تور آراشديرما يالنيز فارس شيعه سي اصللري حاقد اياپيليرسا و يالان اصللري دوغرويموش كيمي گؤسته ريليرسه، ديرليدي و او بير ايشلر لازيم اولورسا پول و پارا واسيطه سييله حل اولوناييلير ايشلردی، اونلار بيلمسل ايشلري ساده و اؤنم سيز فرض انده رك اونلارين اهميتيني بيلميرلر و شايدده بئينلريني ائيله عادت وئريلر، نئجه كي آيت الله خميني ايقتيصاد ايشيني اولاغ اعايد اولدوغونو سؤيلر و بئيله بيلملي اؤنم سيز بيلر، گرچكدن اونلار يالان شئيرله بئينلرين دولدور اراق گرچك و دوغرو شئيرلي دوشونمه يه، گوجلري يئتمير.

بو مسائلين يانيندا اونلارين تقيه اصللريني و بو ندنله اونلارين گوه نيلير اولماملارين بوتون دونيايا آچيقلاماق لازيمدي، دونيايا دئيلمه ليدي كي، فارسچيلارين آرزولاري يعني اينسانلارين بؤيوك اؤلچوده و حتى اونها دو ققوزونون اؤلدورمه سي، ايمام زامان ميسياسيندا يئر آلميشدي اونلار بو ايشلرين بير بؤلومونو، اورمو گولونو قوروتماقلا و آتوم بومبو كيمي سيلاحلارلا، يئر يه گتيرمك ايسته يرلر.

اورمو گۆلو حاقددا بیر مسئله یه ده دیققت ائتمه لی بیگ اؤزلیکله یاخین تاریخی اولایلاردان درس آلمالی بیق، آذربایجان خالق گنچن عصرده ۱۹۴۶ ایلرینده، سویوق ساواشین باشلانقیندا ایکی بلوک آراسیندا قوربانی اولدو، آمریکالیلار راحتجاسینا روسلارلا آنلاشدی و دموکراسی کیمی مفکوره لری هئچه سایاراق، یوزمینلرجه آذربایجان تورکونون قتل عامینا و سورگون اولماسینا ندن اولدولار و هئچواخت دا بیزیم خالقان عذر ایسته مه دیلر و ایندیده فارس فاشیزمین ایختیاریندا قویدوقلاری سؤزده آزاد تلویزیون کاناللاری گنجه گوندوز آذربایجان علیه اینه یاین یاپرلار، جمیل حسنلی نین دندگی کیمی دئمک اولار اصلینده ایکی بلوک آراسیندا سویوق ساواش آذربایجاندا باشلاندى، ایندیکی زاماندا سویوق ساواشین یئرینه، اینسانلارین یانلیش توکه تیم ندنیله و بؤلگه ساواشلارینین یا ییلماسی سببیه و دنیا قاینالارینین آبادانلیق ایشلری یئرینه سیلاح اوچون صرف اولماسی سونوجو، بؤیوک دوغا فلاکتلری دونیانی تهدید ائتمکده دیر، نه یازیککی ائله گورونور آذربایجاندا ساواش اولمادیغی حالدا دنیا چاپیندا ایلك دوغا فلاکتی بورادا باشلانماقدادیر و ۱۹۴۶ینجی ایلره تایی بوتون دونیادا بونا سسسیز قالاراق، آذربایجانلیلارین طبیعی و غیرطبیعی اولوملرینه تاماشا ائتمکده دیلر، موطننا فارس فاشیزمین و باتیلی گوجلره اومود باغلا یارساق و قورتولوشو اونلارین اینصافینا بوراخارساق ایکینجی دنیا ساواشینین سونجلا ریندان داها چتین نتیجه لری گوز اؤنونه آلمالی بیق.

۲-ایکینجی یولوموز ایچهریده اولمالدیر، البتده خاریجده بونا دستک وئرمه لیدیر، بو یولدا بیزیم گوجوموز اینانجیمیزدا و اونون ایلك سیرالاریندا یئر آلان بیزیم علیچیلیک مذهمیمیزی، بو موضوع نو آچیقلاماق دان اؤنجه ایلكجه، فارسچی رژیمین تاکتیکلرینی تانیماق لازیمدیر :

فارسچیلار مالی و تبلیغات گوجلرینه گووه نه رک مختلف تاکتیکلر ایشه دیرلر و ایشه ده جکلر، اونلارین بیر ایشی خالق ایچینده قورخو یاراتماقدیر.

بیلیریک کی فارسچیلار، گونش ایلی ۱۳۰۰ لردن سونرا (میلادی ۱۹۲۰ لردن سونرا) آذربایجانلی بایکوت ائدیبلر و آماجلاری آذربایجان تورک میللتینی بورالاردان کؤچورمک و فارسلا رین ایچینده اریتمکدیر، اورمو گؤلونون قورودولماسیندا بئله بیر هدف اونلارین گونده مینده دیر و بو ایشی مختلف یؤنتملرله یاپاجاقلار، بیر طرفدن خالق توتوقلامالارلا و شیکنجه وئرمکلرله قورخوداجاقلار نئجه کی حتی تراختور او یونلاریندا معمولی اینسانلاری توتوب شیکنجه

وئرمكە خالقى قورخوتماغا چالشيرو ديلا ر البتده بو يول اساسلى يۇنتم اولما ياراق اؤزلويونده رريم اوچونده خطرناك يۇنتمدير و اونون داوام تاپماسى و اؤزلىكله گنئيش مقياسدا اويقولانماسى مومكونسوزدور، آيري جا فارسچيلارين قيلنجى بو ايش اوچون چوخدان پاسلانميشدير اونلار بير زامانلار دئديلر اگر بير يترده توپلو حركت و عصيان اولار سا كافيدير ايكي اوچ مين نفرى اؤلدورك غائيله يتر ككويله ياتيشار و هئچ كسين سسى چيخماز فارس شيعه ليگى بو ايشين يوزلر قاتىنى عراقدا و سوريهده ياپديلار دوروم ياتيشمادى هئچ، اينديليكه سوريه، ايران اوچون بير باتلاغا چئوريليدير و عراقدا آشاغى يوخارى همان يولدا يورومكده دير، دئمك اولار فارسچيلارين قيلنجى نين داها كسمه يه گوجو قالماييدير و توكديوو قانلارين ايچينده بوغولماقدادير و داها آذربايجان خالقينى تهديد ائتمك و تبريز كيمي شهرلى بومباردومان ائتمك آرزولارى، فارسچيلارى اورينده ساپلانيب قالا جاقدير.

فارسچيلار گله جكه آيدين بير يول يۇنتمه باش ووراجاقلار و اينديدن بونلارا حاضيرليقلى اولماميغيميز لازيمدير، بو يۇنتم دولاييسيز قورخو ياراتماقدى، اونلار بير طرفدن اورمو گؤلونون قوروماسينين نه قدر تهليكه لى اولدوغونو قابارداجاقلار و بؤيوك مقياسدا ياياراق اينسان ساغليغينا نه قدر خطرناك و تهليكه لى اولدوغونو سؤيله يه جكلر بو عاميل ايكي شكيلده سونوج وئره بيلر، بير طرفدن بؤلگه ده بئين قاچيشينا ندين اولاييلير و بير طرفدن ده بؤلگه سرمايه سينين قاچيشينا سبب اولاييلير بئيله كى بير عيده اوزمانلار و اؤزلىكله اونلار كى ائيليه بيليرلر فارسستاندا راحتليقلا ايش تاپاييلرلر كؤچمه يه اوز گتيره جكلر، آيرى طرفنده مال و مولكو چوخ اولانلار ترجيح وئره جكلر بير مقدار سرمايه لريني فارسستاندا مولك آلالار و ايلكجه اورالاردا گنئيجى حالدا و طبيعتا سونرالاردا دائمى وضعيته اورالارا كؤچوب ساكين اولاجاقلار، البتده فارسچيلار بونلارين يانيندا فارسستاندا بورج وئرمه سيستميندن و آيري جا آذربايجاندا بايكوت يۇنتمينى داها دا گنئيشله ده جكلر. اينديليكه بيزلر بعضى فرضلره داياناييلمه ريك، مثلا بير عيده دئيرلر داها فارس حكومتى نين مالى قايناقلارى اؤنجه كيلر كيمي گنئيش دئيلدى و ايندى فارسستاندا دوروم آغير و گرگيندير، هر حالدا اونلار، آغير دوروملاردا بئله آذربايجان خالقى نين محويندن باشقا هئچ شئى دوشونمه يه جكلر.

بو ايشلرين قاباغيندا بيزلر نئينه مه لى بيك: بيزيم تك بير يولوموز واردير اودا دينى اينانجيميز، يعنى عليچيليك مذهبيميزدير، مذهبيميزله نجور اونلارين قارشيسيندا ساوونما ياپا بيليريك؟.

اگر بيزلر خالقيميزى، اصيل مذهبلىرى و كولتورلىرى حاقددا بيلگىلىندىرك موطننا بو اينانچ بىر سد كىمى فارسچىلىق فسادىنىن اؤنوندە دوراجاقدىر، و اورمو گؤلۇ حادىثەلرىندىن دولايى، توركلرىن بىر بؤلومو فارسىستاندا كۆچمك مجبوريتىندە قالسالاردا، اونلار فارسچىلارىن مذهبىنى و اونلارىن كۆتو اينانچلارىنى مثلاً قادين آلۇرچىلىگىنى، قران عليئەينە اينانچلارىنى و دوشمنچىلىك ياراتمالارىنى و ساسانلى كولتورونو و بوتون خالقلار عليئەينە مذهبى جەتدىن ايرىقى ياخلاشمىلارىنى، و خورافاتلا دولو مذهبلىرىنى، تانيدىقلارى اوچون اونلارا اينانچاچاقلار و دوزگون قانىتلارلا اونلارا يانيت وئره جكلر، و اؤزلىكلە اونلارىن مذهبلىرىنىن كۆتولوكلىرىنى، اؤز دىن و مذهبلىلە فرقىنى بىلسەر، هئىچ واخت فارسچىلىغا طرف چكىلمەيه جكلر و اونلارىن نه قدر كوتو روحلو، ضد اسلامى و ضد اينسانى اولدوغونو گۆره جكلر و اونلارلا قايناشماياچاقلار.

مثال اوچون وقتى بىر توركمىن ويا كورد عائىلەسى اونلارىن ايچىندە ساكىن اولورلار هئىچ واخت اونلارىن ايچىندە اريمىرلر چونكى مذهبلىرى و اينانچلارى فرقىدىر، حالبوكى بعضى بيلگىسىز توركلر و اؤزلىكلە مذهبلىرىنى و كولتورلىرىنى ايى تانيمايان توركلر داها راحت اونلارىن ايچىندە ارييرلر و يوخ اولوب گئدىرلر و نهايتا قول كىمى اونلارا ايشلەيرلر و اؤزلىرىنى ايتيريرلر.

هر كس اينىدە بىر بالاجا آراشدىرما ياپارسا آيدىنجا بعضى سونوجلار وارا بىلر، بئىلەكى، اؤز هؤيتىنە و كولتورونە تانىش اولان عايلەلر، راحتلىقلا اؤز بىرلىكلرىنى، دىللىرىنى و كولتورلىرىنى قورويوب ساخلايىرلار، و اگر بو اؤزلىكلەر، عليچىلىك مذهبىنى و اونون يوكسك اينسانى و اسلامى دىرلىرىنى آرتىراساق، ديره نيش گوجو نئچه قات آرتىرلار و حتى توركلر ائىلە بىلرلر بعضى دوزگون و اينسانلىغا اينان فارسلارىدا دوزگون يولا هدايت ائدىب و اينسانى دىرلر يولوندا اؤزلىرىنە اورتاق ائدەرلر.

آريىجا توركلر، عليچىلىك مذهبىنە سؤيكەنەرك، بللى جىزىقلارلا فارسچىلىقدان آيرى يولدا اولاراق، گۆرونمىز بىر اوتورىتە يارادايىرلر و حتى بو بىرلىك سونوجو خالقين ياردىمىلە اورمو گؤلونون قورتولماسى اوچون مالى و توپلومسال قايناقلار يارادايىرلر.

۶-۱-۶- گیز چیلیک و سوسقونلوغو توجیهی

-تقیه نین ان بؤیوک ضرری سوسقونلوغو توجیه ائتمک و سوروملو لوقدان قاچماقدیر، اؤزلیکله بو اصل دین اؤندرلرینی بیر عاطیل باطیل، فورصت طلب و موفته خور آداملار حالینا گتیره رک اونلاردان ماکیاوئلیست شخصلر دوزلدیر و بیر آتاسؤزو کیمی اونلار یئل ایله اسمیه باشلایرلار و کیشیسل یارارلاری اوچون هر ظولمه و حاقسیلیغا گؤز یومورلار. شیکنجه و توتساقلارا تجاوز حاقدا، اینسان حاقلاری مسئله سینده، اونلارین سوسقونلوغو بو چرچیوه ده یوروملانمایدی.

مومکوندور بیر سیرا دینی اؤندرلر، بشیله خبرلر حاقدا دیه لر بونلارین بیزه دخلی یوخدور و بیزه بونلارلا موافیق دئییلدیگ و تقیه سببیه سوسدوق، سؤز بورادادیر دینی اؤندرلر، نه زامان میللتین و دینین دردینه دیه جکلر؟ نه زامان دین اوچون چالیشاقلار؟ آیا هر زامان کی منافعلری ایجاب ائدیر دانیشاقلار و منافع لری ایجاب ائتمه ینده گیز چیلیک ائده جکلر؟

-فارس شیعه لیگی تقیه تفککورایله بعضی یانلیش ایشلری او جومله دن یالان دانیشما؛ اوغرو لوق، رانتچیلیق (رانت خوارلیق، مثلا جناب رفسنجانی نین مالی آنلاشمالاردا بللی اورانلارین بو ایشلری یئرینه قویانلارا وئرلمه سی) و توطئه لری یاساللاشدیراراق دینی عبادت کیمی گؤسته ریر حالبوکی قراندا بونلارین هامیسی سوچ سایلماقدادیر.

۶-۱-۷- فارس شیعه لیگی دین اؤندرلری یالانچیلیغا عادت ائدیبلر

فارس شیعه لیگی، کؤکو اولمایان یوروملارلا هر کؤتولوک حاققیندا یالان دانیشماغی اؤز دینلری اساسیندا دوزگون بیلیرلر، اونلار راحتلیقلا ایسانلارین قتلینه فرمان وئریرلر، بیر میللتی محو ائتمه سینه چالیشیرلار و راحتجاسینادا تقیه اساسیندا اونلاری دانیرلار، اونلارین دینینده هر جور توطئه، اوغرو لوق، بیرینه اوزده دوستلوق ائدیپ دالدان خنجر وورماق، بیرینی آلداداراق مالینی مولکونو و ناموسونو الیندن آلماق، و سونرادا بونلاری دانماق دوغال شئیردی، و بو ایشلر یالانچیلیق یارار ساغلاماق اوچون دئییلدی بلکه اونلارین دینینده واجب ایش کیمیدی. بو دین اساسیندا، یالان دانیشاراق، بیرین قیزینا، قادینینا و اوغلونا تجاوز ائتمه یی دانماق اولار، هر

کسه شکنجه و تریب اولدوره رک سونرادا دانماق اولار، یترکی او شخص یالیز فارس شیعه سی اولسون و بو ایشلری شیعه اولراق گؤرسون.

جناب خمینی بیر کره دانیشارکن آزادلیقدان و اولوسلار آراسی حقوقدان سؤز ائدر، و حوکومتین ایچ و دیش یایینلاری بونلاری دودوکلرله تبلیغ ائدر، اما ایچ محفیلرینده، قلملرین سیندیریلما سینا و یازارلارین و اؤزگورجه دانیشانلارین قتلینه فرمان وئر و بو مسئله گیزیلی توتولار، یعنی اولار ظاهرده خالقین و خاریرجده اوتورانلارین خوشونا گلن بیر سؤز دانیشارلار ولی گیزلینده قتل و غارت فرمانلاری وئرلر، و بونا تقیه دئیرلر.

یننه ده جناب خامنه ای بیر قونوشماسیندا مسلمانلارین بیرلیک و وحدتیندن دانیشار و اونو بوتون دونیایا اعلام ائدرلر اما همان زامان بوتون مجلسلرده، سیره لرده و عزادارلیقلاردا و جناب خامنه اینین حضوروندا پیغمبرین قادینلارینا و صحابه لرینه هر جور توهین ائدیجی نوحه لر سسلندیرلر و ح. عؤمری پیسله یرلر، بو ایشلر، فارس شیعه لیگی اساسیندا و تقیه اصلی اوزه رینده و بؤیوک ثواب سانیلاراق گؤرولمکده دی.

یننه بونلارا تای، دینی و سیاسی حوکومتچیلر، سچیم کامپانیالاریندا، بؤیوک ایختیلاسلار حاققیندا، تورکلرین دیللی حاقدا ویا اورمو گؤلونون نجاتی اوچون، هیجانلاندیریجی تبلیغاتلار آپارارلار، اما اؤز ایشلرینده حتی ایینه نین اوجو قدر بونلارا اؤنم وئرملر، البته بئله سانیلما سینکی اولار سچیم سونراسی ایلییه بیلمه ییلر وئردیگی قووللاری یترینه یئتیرسینلر، بلکه مسئله دینلرینین اصلینه قایدیر، اولار اؤز دینلری گره یینجه هر کسی و اؤزلیکله دوشمنلرینی آلداتاراق بؤیوک ثواب ایشلر گؤردوکلرینی سانیرلار و بو اوزدنده دفعه لرجه و تکرار تکرار بو ایشی گؤرورلر چونکی داها چوخ ثواب قازاندیقلا رینی سانیرلار.

بونلارین یانیندا چوخلو آذربایجان آیندینلارینین، توطئه لرله تقیه اساسیندا اولدورلمه سی آراشدیریلما یلیدیر، ذهتابی، امانی، سهند، و چوخلو آذربایجانچیلار، تقیه اصلی اوزه رینده جانلارینی وئررک شهید اولوبلار و فارسچیلار راحتلیقلا بونلاری دانیبیلار.

۶-۱-۸-قران تقیه ایشینی حرام بیلیر

ایسلام دینینده کافرله قارشلی لازیم اولدوغوندا تقیه ایشلنمیشدی، تورکجه بو کلمه گیزچیلیک معنالانیددی، تقیه مسئله سینی قران اساسیندا آچیقلاماق اوچون ایلکجه تقیه ایله

ایلگلی آیهلره ایشاره اولونور و اونلارین یئنیش (نزول) سببینه ایشاره اولونور و ایندیکی زاماندا اونلارین نجور اویقولاناجاگی حاقدا آچقلیق وثریلیر.

قران دا بو حاقدا ان اؤنملی سی اوچ آیه سؤز کونوسودور.

(آل عمران ۲۸/۳): لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً (تقیه) وَ يُحَذِّرُكُمْ اللَّهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ.

مؤمنلر، مؤمنلری قویوب کافرلری دوست توتماسینلار، هر کیم بو ایشی گؤررسه، تانری اییلا باغلانتیسی قوپار (تانریدان بیر شی اؤماسین)، مگر (کافرلردن) حذر ائتدیکلری اوچون اؤزلرینی قورویالار (تقیه ائدهلر)، تانری (عذابیندان) سیزی چکیندیریر و قایدیش تانری یادی.

مائه ۵۷/۵: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُؤًا وَلَعِبًا مِّنَ الَّذِينَ أوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَالْكَفَّارَ أَوْلِيَاءَ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ كُنتُم مَّؤْمِنِينَ.

ای اینانلار، سیزدن اؤنجه کیتاب وثریلنلر ویا باشقا کافرلر طرفیندن سیزین دینینیزی آلائی و اویونجاق حساب ائدنلری اؤزونوزه یولداش توتمایین و ایمان گتیریبسینیزسه (اونلاردان یوخ) تانریدان قورخون.

نحل ۱۰۶/۱۶: مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِّنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ.

قلبی ایمان ایله ثابت اولدوغو حالدا (کفره) مجبور ائدیلن شخصدن باشقا، ایمان گتیردیکن سونرا آلاها کافر اولوب سینه سینی کفره آچانلارا آلاهدان غضب و اونلار اوچون بؤیوک عذاب واردی.

تقیه مسئله سینه گنچمه دن اؤنجه بو آیه لر حاقیندا بیر آچیقلاما وثرمک لازیمدی، بعضا و چوخودا دین قارشیتی شخصلر طرفیندن بیله یوروملار یاپیلیر گویا ایسلام دینین بو آیه لر دیکتاتورلوق یارادیر چونکی هر اینسان اؤز اینانجینی اؤز گورجه سینه سنجمه حاققی واردی و نییه ایسلام دینی، بیر مسلمانین دین دیشدیرمه سینه قارشیدی؟.

بو سؤیلنتی لرده اؤنملی بیر نوکته گؤزدن قاچیریلیر، بو آیه لرین تاکید ائتدیگی مسئله، اؤز گورلوك مسئله سیله ایلگلی دئیل و قران آچیقجا «**لا اکراه فی الدین**: دینه زور یوخدور» سؤزیله، دین اؤز گورلویونه وورقو یاپیب و گنچمیشلرده، مسلمانلار ایچینه آیری دینلره اینانلار، ایسلام علییه اینه ساواش آچمادیقلاری تقدیرده اؤز گورجه یاشاییلار و ایندیکی

زاماندا، ایسلام دینیجه دین اؤزگورلویو حاقدقا قوشقو یوخدو؛ البتده کی یانلیش یؤنتمله حرکت ائدن دینیچی فاناتیستلر و ترور قروپلارینین ایشلری باشقادیر. و اونلار ایسلام دینیهده بؤیوک خسارت وورولار، و چوخوکز آراشدیرمالاردا اونلارلا چوخلو خاچلی گوجلرین آراسیندا اولان باغلانتیلاردا دانیلمازدی.

بو آیهلرین وورقو یاپدیغی سؤز، بیلهر کدن دیندن دؤنمک و حاقدی دانماق مسئله سیدی و عملا مونافیقلیق چرچیوه سینده دیرلندیریلمه لیدی، آیهلرده مؤمنلردن و اور کدن اینانانلاردان سؤز گئدیر، وقتی بیر نفر بیلهرک و قانیتلارلا ایسلامی قبول ائدیر اونون ایسلامدان دؤنمه سی بیر نوع دوشمنچیلیق اولاراق بیلینیر و لذا ائله بیر شخصین اوز دؤندرمه سی، مونافیقانه حالدا ایسلام علیه اینه ساواش آچماق دئمکدی و ائله بیر دورومدا، تانری طرفیندن عذابا سالیناجاقدی، آیدیندیکی بیر نفر دریندن دوشونمه دن مسلمان اولدوغو حالدا سونرا آیری دینه گئچرسه یوخاریدا سؤیله نن شرطلر اونون اوچون مصداقی اولمایاراق، جزالانماسیدا سؤز قونوسو اولما مالیدی.

تقیه کونوسونا دؤنمک اوچون ایلکجه آیهلرین یئنیش ندنلری آچیقلا نمالیدی، آل عمران ۲۸ / ۳ و مائده ۵۷ / ۵ آیهلری هر ایکسیده مدینه ده یئنیش بؤلوب (نازیل اولوب)، آل عمران ۲۸ / ۳. آیه سی مکده ده حاکیم اولان کافرلر حاقدیندا (هله مکه مسلمانلارین طرفیندن فتح اولمامیشدی)، و مائده ۵۷ / ۵، مدینه کافرلری حاقدایر حالدا کی مسلمانلار حاکیم ایدی نازیل اولدو.

نحل ۱۶ / ۱۰۶ ینجی آیه نین نزول شأنی بیله دی: مشریکلر مسلمانلاردان نئچه سیننی توتاراق شیکنجه ائدیرلر یاسر و سمیه شهید اولور و عمّار شرک و ارتدادی قبول ائده رک آزاد اولور، پئغمبرین یانینا گلیر، ح. پئغمبر سوروشور آیا او زامان اوره یین دیلینله بیرایدی عمار دئیر اوره ییم ایمانلا دولو اویدو، بو حاقدایر بو آیه نازل اولور و ح. پئغمبر بویورور اوندایا اشکالی یوخویدو و اگر یئنه توتسالار همان شکیلده داورانایلیرسن.

قئید اولونان آیه لر اساسیندا، مؤمنلری قویوب کافرلره دوست اولماق ویا ایمان گئتیریرکن سونرا دؤنوب کافر اولماق، تانرینین غضبینه گله رک بؤیوک عذابا دوچار اولماق دئمکدی، بو سؤزون آیری آنلامی حرام ایشه و کبیره سوچا دوشمکدی، هر اوچ آیه، حرام ایشی یاپماغی یاساقلایاراق اوندان چکینمه یی توصیه ائدیر و سونرا استیثنا قایل اولاراق خاص دوروملاردا

بوجور حرام ایشلر گۆرنلرین، سوچونون باغیشلاماسیندان سۆز گئدیر. یعنی اینسان اؤزل دوروملاردا، بیر حرام ایشی گۆرمک مجبوریتینده قالیر و تانریبا استغفار ائدیر، و اونا تقیه دئییلیر. تقیه کونوسونا آچیقلیق گتیرمک اوچون قرانین بیر آیری آیه سینی خاطرلاماق گره، کیر، مانده ۳ونجو آیه یول گۆسته ریجی اولاراق بیله دیر:

مائه ۳/۵: تانری بویورور: «حُرِّمَتْ عَلَيْكَ الْمَيْتَةَ وَالْدَّمَ.. فَمَنْ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِأُثْمِهِ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ: سیزه بونلار حرام اولور، میت، قان.. هر کس گوناها میل ائتمه مک شرطیله، آجلیق اوزوندن مجبوریت حالیندا اولورسا (حرام ائدیلن شیلردن ضروری احتیاجینی رفع ائدنه قدر بییره). محقق کی تانری باغیشلایان و اسیرگه بیجیدی».

۶-۱-۹- تقیه مسئله سی هم قرانا و هم اینسان روحونا و اخلاقینا هایقیریدی

یوخاریداکی آیه لری گۆز اؤنونه آلا رساق، تقیه مسئله سینی آیدین شکیلده آچیقلا یاییلیریک.

۱- تانری مائه ۳/۵ آیه سینده، ان کۆتو و حرام اولان میتی و قانی، بیر ناچار اولورسا یئمه یینی جایز بیلیر، حالبوکی اونون اینسان جیسمی و بدنی اوچون نه قدر ضررلی اولماسیندا اصلا قوشقو یوخدور. تقیه مسئله سیده بیله دیر، اصلینده تقیه، بیر اینسان اوچون ان غیر اخلاقی، ضد اینسانی، ضد دین و اینسانین دوغاسینا ضد اولان کۆتو بیر شئیدیر و اوندان یارارلانماق، عئینا اینسانین عادی حالدا بیر میتین قانینی و اتی نی یئمه یی کیمی بیر شئیدیر، آما ناچار قالدیغیندا هر اینسان ان کۆتو شئیدنده یارارلانماق مجبوریتینده قالیر، و هر آن او دورومدان قورتولورسا دوغال اولاراق اونو ترک ائتمه لیدی؛ آیری دئییشله، تقیه یه معروض قالان شخص، اصلینده مجبور قالیر اینسانلیق کرامتینی، اخلاقیاتینی و اینسان کیمی یاشاماغی بؤراخسین و آنورمال بیر ایشه آل آتسین. آما وقتی آیت الله خمینی نورمال شرایطده ده تقیه نی توصیه ائدیر، گرچکدن اورتایا گلن دوروم، اینسان اوچون، عادی حالدا اؤلو اتی یئمه یی توصیه ائتمکدن و اینسانلیغی ان دوشوک درجه یه سالماقدان، هئچ بیر فرقی یوخدور و اصلینده، جناب خمینی نین دیل اییله دئسک، آدام یئتمکدن (آدمخوارلیقدان) باشقا شئی دئییلدی.

بو حاقدا بیر سؤزه ده دئیینمک لازیمدی، بو کیتابین مختلیف بؤلوملرینده گله رک بیر سیرا شیلر اصلینده حرام اولوب و بؤیوک گونا ه ساییلماقدادی، آما ناچارچیلیق حالدا گنجیجی اولاراق یاییلیری ایشلردی، بونلارین هامیسی عیثنی حؤکملره تابع دیلر، بو ایشلردن بیرى گرچگی

دانماق و یالان دانیشماق اولارق ناچارچیلیقدا اویقولانابیلیر بیر ایشدی، او حالدا اونا تقیه دئییلیر، تقیه تایی میت اتی یتمکدی، اینسان آجیندان اولورسه و میت اتی یانیندا اولورسا ناچارچیلیقدان اونو ییبه بیلیر، ایستیمنا مسئله سیده عئینا بئیلهدی، اینسان ناچارچیلیق حالدا و داها بؤیوک گوناها و تجاوزا ال آتاماق اوچون، ایستیمنا ایشینی گؤره بیلیر (بو حاقدان سونراکی بؤلوملرده داها چوخ بیلگی وئرلمیشدی)، آج اینساندا، آجلیقدان یالنیز قارنینی دوپورورماق اوچون وار اولان و اندازه دن چوخ اولان اوزگه نین مالیندان، ارتزاق ائتسه ده گوناھی باغیشلانمالیدی، هر حالدا هر کس بو ایشلرین هانسینی گؤررسه، اونو تاممالیدی او، اصلینده میت قانی یئیر، و هر نه قدر تئز اولسادا سورعتله او دورومدان قورتولماغا چالیشمالیدی و او ایشی یاماقدان ال چکمه لیدی، چونکی او ایشلر میت قانی کیمی ان چوخ ضرری اینسانین اوز بدنینه وورور و دوام ائدرسه، ضررلرینی جبران ائده بیلمه یه چک و محو اولماغا محکوم اولاجاقدی.

تقیه اصلی حاقدان داها آیدین بیر مسئله یه اشاره ائتمک گره بیر، تقیه یالنیز و یالنیز و وجدانی بیر مسئله اولمالیدی و بوندان اؤته یه گنچیرسه اینانیلماز ییخیجی سونوجلارا وار بیلیر، اؤرنک اوچون و تکرار اولاراق خاطیرلانیر: ایسلام صدرینده مکه کافرلی مسلمانلاردان بیر عایله عضولرینی، یعنی یاسر، عمار و سمیه نی توتورلار و اولار شیکنجه یه معروض قالریلار، سمیه و یاسر شیکنجه آلتیندا شهید اولورلار و عمار بیر گنج اولاراق و شیکنجه لره دایانامایاراق تسلیم اولور و کافرلرین ایسته دیگی اوزه ره ارتدادی قبول ائدیر و آزاد اولور. عمار پیغمبرین یانینا گلیر و پشمانلیق دوپور و بو حالدا نحل ۱۶/۱۰۶ ینجی آیه نازیل اولور و عمار "ین ایشی تقیه اولاراق جایز سانیلیر و او شرایطه اونون گونا اولمادیغی سؤیله نیلیر، بورادا سؤال مطرح اولور آیا بو شخصلردن هانسی داها دوزگون ایش گؤروب دو. آیدیندی کی موختلیف نظرلر اولابیلیر، بیر حالدا مومکوندو تقیه ائدنلر توپلومدا داها چوخ ائنگی بورا حسین ویا آیری بیر دورومدا قهرمانجا شیکنجه آلتیندا شهید اولانلار توپلوما داها چوخ تاثیر قویارلار، و بئیله حاللاردا نجه داورانماق، هر کسین اوز گوجونه و بدنی قدرتینه و ایراده سینه باغلیدی و هر اینسانین مجموع شرایطینه باغلی اولاراق، اوز تصمیمی مؤحترم ساییلمالیدی، و هئچ کس طرفیندن سورقو سؤال آلتینا آلتینا بیلمز، و یالنیز تاریخی بیر مسئله و اولای کیمی تحلیل اولونابیلیر، چونکی اگر همان ایتیقاد ائدنلر همان شرایطه اولورسالار معلوم دئییل اولار نجور داوراناجاقلار، بو حاقدان بیر تاریخی مسئله یه اشاره ائتمک داها یاردیمجی اولار، ناظیم حکمت توتوقلانماق اوچون

تورکیه دن چیخارکن موسکو وادا بیرى اوندان سوروشور آیا قالب تورکیه ده اؤلسیدینیز داها یاخشی اولمازدی می؟، جاواب وئریر آیا سیز ایندییه کیمی اؤلدونوزمو؟ و اؤلومو تانییرسینیز کی منه بییله تکلیف وئریرسینیز؟.

بو دورومو داها آیدین آلیلاماق اوچون ایندیکی ایران شرایطینده و فارس شیعه لیگی طرفیندن توتوقلانا شخصلری نظرده آلمالی ییق. بیر حالدا کی شیکنجه وئرمک و اوغلان و قیزلارا تجاوووز ائتمک، کربلا و مکه ئاوایندا اولاراق، فارسچی آیت الله لار طرفیندن فتوا کیمی وئرلیر، ویا حتی توتوقلولارین قیز و اوغوللاری گؤز لرینین قباغیندا حتی بؤیوک دین آداملاری طرفیندن ویا اونلارین اؤیروقلاری طرفیندن تجاوووزا معروض قالیرلار آیدیندیکی هئچ کس اؤز گه سینه تکلیف وئره بیلمز و بو مسئله هر کسین اؤز میلی و ووجدانی مسئله سی اولمالیدی.

نئجه کی جناب خمینی و قوللاری، آیت الله شریعتمداری نی توتورلار و اونو آشاغیلاماق اوچون بیر جمع ایچیندا سیلله وورورلار و سونرادا مختلف شیکنجه لره معروض قویورلار و اودا مجموع شرایطی و مخصوصا تبریزین بومباردومان تهیدینی گؤز اؤنونه آلاراق و چوخ قان تۆکولمه سین دییه تسلیم اولور و سکوت ائدیر و نهایتاً اؤلدورولور، بو شرایطه هئچ کس اونا تسلیمیت ائتمی وورا بیلمز، او اؤز وضعیتینی و توپولومدا اولان مسئله لری و گله جه یی گؤز اؤنونه آلاراق تصمیم توتوبدو و بیزلر، دییه بیلمه ریک اؤنون تقیه سیده ایشه یارامایب و شایده تقیه ائتمه سیدی داها کؤتو سونوجلار دوغورا بیلیدی، ویا بونا دیققت ائتمه لی بیک میلی حوکومت ییخیلدیغیندا بیر عیده گئتدیلر ولی ابراهیمیلر قالدیلار و شهید اولدولار و بیر عیده ده قالدیلار و تقیه ائدیلر، گرچکدن کسین اولاراق هئچ کس دییه بیلمز، اونلارین هانسینین ائتگی سی توپلوما داها چوخویدو، هر حالدا بوجور تصمیملر، شخصی مسئله لر کیمی، آیری آیری شرایطی نظره آلاراق دیرلندیریلمه لیدی و تاریخی جهتدن آنالیز اولاناراق گله جک اوچون درس آلینمالیدی.

۲- قئید اولونان آیه لردن آیدینجا گؤرنور: بیر شخص کافرلرین ایچینده اولدوغو اوچون و اونلاردان تهلیکه گلرسه تقیه ائده بیلیر، آیدیندی بو حالدا کافرلر چوغونلو قدا اولاراق، مؤمن شخص، اونلار طرفیندن باسقی آلتینا آلینیر، و مجبور اولوناراق بو ایشه ال وورور. گؤرونديو کیمی تقیه یالینز تهلیکه گلدیگی دوروملاردا موزاز تانییر. و یئنه ده مائده ۷۷ینجی آیه سی اساسیندا، مسلمانلارین چوغونلو قدا اولدوغو و کافرلردن قورخولاری اولمادیغی حالدا

اونلاردان چكینه نین و تقیه مسئله سینین آنلامی یوخذو. تاریخسلجلیک یوروملا ایندیکی زامانی نظرده آلا راساق، اؤزگورلوک و دئموکراسی اولان یترده تقیه معناسیز بیر ایش اولور، اولوسلار آراسی اورتامدا وقتی هر کس آزادجاسینا سؤزلرین دییه بیلیرسه تقیه نین آنلامی یوخذور، اما آزادلیق اولمادیغی حالدا، اؤرنک اوچون فارس شیعه لیگینین دیکتاتورلوغو اولدوغو تقدیرده و اؤزللیکله آیت الله لارین فتوالاری اوزوندن کربلا زیارتی ثوابیندا اولان شیکنجه لرین حاکیم اولدوغو شرایطده، دوزگون مسلمانلار طرفیندن تقیه نین اویقولانایله جهیی دوغال مسئله اولاجاقدی.

۳- مائده ۵۷ینجی آیه نین ایچهریگینه و مسلمانلارین حاکیم اولدوغو مکانا دیقت ائدرسک یئنه ده ایسلام یاسالاریلا، فارس شیعه حکومتی آراسیندا بؤیوک فرقی گؤرمک اولار، بو آیه مسلمانلارین حاکیم اولدوغو و کافرلرین آزیلیقدا اولدوغو حالدا، اونلار طرفیندن، ایسلام دینی آلائی اولونورسا، کافرلرین اؤلدورولمه سینه یوخ، بلکه اونلاری دوست توتما سینی مؤمنلره توصیه ائدیر، حالبوکی جناب خمینی و خامنه ای حاکیم اولدوغو اؤلکه ده وقتی شیعه اولان آذربایجان تورکلری یالیز یئرل اوتوریته و دیلرینین آزاد اولماسینی طلب ائدیرلر، اونلار بومباردومان اولماغا تهدید اولورلار، شیکنجه اولورلار، گؤللی قورودولور، ایتقتصادی لاحاظدان بایکوت اولورلار، جماعتی آیری بؤلگه لره کؤچورورلر، کوردلری اونلارین توپراقلاریندا یئرلشدیره رک آرالاریندا قارقاشلیق سالماق و نهایت اونلارین محو ائتمه یی پلانلایر. و آیا اتوم بومبو دوزلتمک پشینده اولان حاکومت، اونلاری قیرماق اوچون بو تشبوتلاره آل آتمیرمی؟.

۴- قئید اولونان آیه لرده، باشقا اؤنملی بیر مسئله ده واردی، تانری بو آیه لرده مؤمن شخصلری خطاب ائدیر و بورادا بیر قوروم، فیرقه، شعبه ویا دؤلت خطاب اولونمور، حالبوکی آیت الله خمینی و آیت الله خامنه ای تقیه مسئله سینی مومن شخص مسئله سیندن چیخارداراق دؤلت مسئله سینه چئویریرلر، و یالان دانیشماغی، آلداتماغی، دوزنبازیغی و توطئه قورماغی فارس شیعه دؤلتینین اصلی سیاستینه چئویریرلر، بو مسئله تماماً قرانا و ایسلام دینینه هایقیریدی و مجوسی شیعه لیگی بئله لیکله ایسلام دینینی چوروتمه پشینده دی. دئمک اولار تقیه مسئله سی دؤلت سوبه سینده و اؤزللیکله اونلار طرفیندن دیش اؤلکه لرده اویقولانماسی، عملاً جاسوسلوقدان باشقا بیر شئی دئییلدی.

۵- تقيه مسئلهسى خمینی دؤولتینده شخص مسئلهسیندن اؤتهیه گئچه رک دؤولتی و حیزبی مسئلهیه دؤنوشوبدو، تقيه اینسان روحونا و اخلاقینا هایقیری مسئله دی بیر اینسان گرچکدن روحی تعادولونو پوزاراق ناچار حالدا تقيهیه اوز گتیریر و قرانین دیگر حرام ساییلان شیلرینین ناچار حالدا اویقولاماسی گیبی نظرده توتارساق میت اتی یتمک دن باشقا بیر شئی دئیل، بونون یانیندا اگر تقيه بیر دؤولتین و حیزبین و بیر دینین یعنی اوممتین عمومی یاساسینا دؤنرسه گرچکدن او میللتین و اوممتین روحی و اخلاقی دنگه لرینین پوزقونا اوگراماسی دئتمکدی، بئله حالدا توطئه دوزنله مک، کلک وورماق، اوغرولوق ائتمک، میللتلرین علثیه اینه کومپلو و تله قورماق، اوزده دوست دالدان خنجر وورماق او دؤولتین یانیندا ان ساده شیلر اولاراق، اویوشدورجو آلیشقانلیغی کیمی عادی مسئلهیه چئوريله جکدی.

۶- یوخاریدا گتیریلن آیتلر اساسیندا تانری بیر سیرا ایشلری حرام ائده رک او ایشلری گؤرنلری بؤیوک عذاب ایچینه دوشه جکلرینی سؤیله یه رک اؤیاریر، آیدیندی کی، بیر اینسان، عادی حالدا میت اتی، قانی و حرام اتلردن یییرسه، هئچکس اونون روحی خسته اولدوغوندا شک ائتمز، و آیریجا نه قدر جیسمی و روحی خسته لیکلر دوغوراجاغیدا قوشقوسوزدو و بئله بیر شخص تانرینیندا عذابینی گوزله مه لیدی.

میت اتی و قانینا تای، ایسلام دینینه اینانیدقدان سونرا و بیله رکدن اونو دانانلاریدا بؤیوک عذاب گوزله یه جکدی، دینی باخیشلا دئسک ایسلام دینینه اورکدن اینانانلار اوچون، دینی اینکار ائتمک حرام ایش ساییلیر.

مجبوری حالدا دینی اینکار ائدن، تانرینین مرحمتیله باغیشلانماسی سؤز کونوسودور، البتده ایشین باشقا یونونو اله آلیرساق، بیر اینسان هانسی قوشوللاردا، بیر حرام ایشی گؤرمک مجبوریتینده قالیر، موطمئنا بؤیوک اولچوده اینسان، روحی لاحاظدان باسقی آلتیندا قالیر و اؤز ووجدانیندا بؤیوک چلیشکی یاراداراق بو ایشه بویون آیر، و گرچکدن اؤزونو آلچالداراق و اینسان کیمی یاشاماقدان واز گئچه رک، یالان دانیشماغا و اؤز اینانجینی دانماغا مجبور قالیر، بو اوزدن تقيه ائتمک اصلینده نورمال حالدان چیخاراق، دوشمنه قؤل کیمی بویون آیه رک و اسارته دوشه رک یالانلار ایچینده یاشاماق دئتمکدی و دوغال اولاراق هر اینسانین تلاشی بو وضعیتدن قورتولاراق آزاد یاشاماق اولاجاقدی.

مسئله بوراسیندادی، وقتی جناب خمینی و جناب خامنه‌ای، ایمام زامانین ظهورونا قدر گیزچیلیگین سوره‌جه‌یینی سؤیله‌ییرلر و غیر عادی شرایط دن باشقا، حتی معمولی دوروملاردادا گیزچیلیک واجب اولور، دوشمنی یئتمک اوچون، اونلارین گووینی قازاناراق پلانلانان ایشلری گؤرمک لازیم اولور، بونون آیری معناسی توطئه لری تقیه ایله اطمینانلی بیچیمده یایماق دئمکدی، بیله حاللاردا بیر فارس شیعه سی اؤزو اوچون دایما غیر عادی شرایط یاراداراق پسیکولوژی جهتن گریگنلیک ایچینده یاشامالیدی و بو گریگنلیک بوتون آیت‌الله‌لارین موردینده‌ده صادیق‌دی. و اونلار تقیه آدیلا توجیه‌انده‌رک، شرایطی دایما، حرام بیر ایش گؤرمک اوچون حاضریقلی ساخلاییرلار.

گرچکدن نییه اونلار بو گریگنلیکده یئر آلیرلار، ایا بو گریگنلیک ۱۴۰۰ ایل بوندان اؤنجه کی یئنیلیگی نین تاثیر نتیجه‌سینده‌دی، بیر حالداکی اونلار او یئنیلیگی دن سونرا آل بویه، قرمطی لر، زیدی، اسماعیلیه و فاطمیلر و سونرادا اورتاقلاشا صفوی حکومتینی قوراراق هر جوره‌سینه عمل ائدیبلر اونلار یالنیز خواجه نصیر طوسی واسیطه سیله هولاکوخانا قیلاووزلوق انده رک بغداد سونولریندن یوزمینلر اینسان اؤلدورولر و تاریخ بویو خاچیلارلا ایش بیرلیگی یاپاراق ایسلام عالمینه بؤیوک صدمه‌لر یئتیریلر، آیا بو کسیم هله او پسیکولوژی دن قورتولامایبیلار؟.

توپلومسال جهتن بو موضوع دا دیقته لایبقدر، فارسچیلار بیر طرفدن تقیه‌نی حرام اولماقدان اؤته‌یه آپاریب و بیر مقدس ایش کیمی تانیدیب و بو اوزدن یالان دانشماق، توطئه ائتمک و اوزده دوست دالدادا دوشمنچیلیک ائتمک، بو کولتورون گونلوک اخلاقینا و داورانیشنا دؤنوشوبدور، وقتی خبرلرده دئییلیر ایرانلیلارین بؤیوک چوغونلوغو پسیکولوقا و روح حکیمینه (روانشناس) احتیاجلاری واردی دئمک اولار بو مسئله بؤیوک اولچوده فارس شیعلیگین تقیه و گیزچیلیک اصلیندن قاینلاقانیر وقتی بیر عایله ده بیر اوشاغا دئییلیر مبادا ائشیکده و یا مدرسه ده اویدو بوشقابلا ریمیزدان دانشاسان! و یا مبادا خمینی و خامنه‌ای حاقدا ائوده دانشان سؤزلری ائشیکده دییه‌سن! و مبادا ناماز و اوروج حاققیندا ائوده کی سؤزلری ائشیکه آپاراسان! و بوجور چوخلو مبادالار اوشاغین ذهنینده بؤیوک سواللار نندن اولور و وقتی چوخلو اوغولوق و غیر اخلاقی خبرلری، یالانچیلیقلاری و توطئه‌لری ماللار و دؤولت باشچیلاری حاقدا گؤررکن سوسماغا مجبور اولدوغونو گؤرور، آیدیندیرکی بؤیوک روحی بونالیم ایچه‌ریسینده اولاجاقدر، اؤزلیکله وقتی دوشونور بونلارین هامیسی دینی بیر اصل اولاراق مقدس ایش

کیمی تانینیر بو بونالیم روحونون درینلیکلرینه قدر گئدیر و اونون یاشایشینین بیر پارچاسی حالینا گلیر و بوتون کایناتا و تانرییا قوشقولانیر و نهایتا اؤزوده غیر اخلاقی ایشلری عادى بیر مسئله اولاراق گؤرور و ائيله داورانماق تشبوئونده اولور.

هر حالدا بوجور موضولار اؤزلیکله جناب خمینی و جناب خامنه‌ای کیمی شخصلرین دورومو، و یاشایشلاری، پسیکولوق اوزمانلار طرفیندن آراشدیریلمالیدی، و موطنناً بیر سیرا قارانلیق نوکتہلری ایشیقلااندیرا بیلیر.

۷-فارس شیعه لیگینده، تقیه‌نین بیر دین اصلی کیمی تبلیغ ائدیلمه‌سی و یالان دانیشماغین گئت گئده عادى بیر مسئله‌یه دؤنوشمه‌سی، توپلومدا و اؤزلیکله دؤولت آداملاری و مودورلر ایچینده اؤزل کولتور یاراتماقدادیر، بو کسیم اوچون یالان دانیشماق و بیرینی و اؤزلیکله ارباب رجوعلاری آلداتماق، مودورلوق سیستمینده بیر نوع یؤنتم اولاراق دایما اویقولانماقدادیر، بو خیصلت ایندیلیکده اونلار اوچون عادى یاشایش یؤنتمینه چئوریلهرک عایله ایچینده ده اویقولانماقدادیر، بو گئدیشلردن دولایى ایندیلیکده کسینلیکله دئمک اولار دؤولت قوروملاری ایچینده، مخصوصا مودورلرین ایچینده اؤرنک اوچون حتی بیر نفر دوز ایش گؤرن و دوز دانیشان تاپماق مومکون دئییلدیر، روشوت آلمیان حتی بیر نفر دؤولت آدمی گؤرمک مومکون دئییل، بیرینین ایشی دوشرسه حتی بیر نفر ماللا تاپماق اولمازکی، شرعی روشوه و البتده بؤیوک میقداردا پول پارا آلمایینجا بیرینین ایشینی یولا سالسین، روشوه یتمک و کلک وورماق و اؤزلیکله دؤولتین مالینی و مولکونو یتمک بیر نوع زیرنگلیک و ایبتیکار ساییلیر، بیرى هر نه قدر بؤیوک پوللار یئیرسه داها عاغیللی ساییلماقدادیر.

البتده بو یؤنتمین ائتگیسی ایلك نؤوبه‌ده بوجور اشخاصین عایله‌لرینده اولموشدور عموماً اونلارین اوولادی و یاخینلاری، اخلاقسیز و خلاف ایشلره باخان شخصلر کیمی ارسیه گلیمیشدیلر، بو اؤزلیک حکومه باغلی ماللارین عایله‌لرینده داها چوخ گؤرونمکده دیر.

۶-۲-فارس شیعه لیگینده، آلاهلوق ادعاسی و میلته اینانماق

فارس شیعه لیگی نین اصلی اؤزلیکلریندن بیرى تانریلیق ادعاسیدی، ایلكجه بو حاقدانئچه مستشرقدن (دوغوبیلیرجی) سؤزلر وئرهرک سونرادا بو اینانجدان حاصیل اولان سونوجلارا اشارت ائدیریک.

دوژی (dozy) دئیر: شیعه، گرچکدن بیر ایرانلی فیرقهسی (فارس فیرقهسی) سایلییر، عرب و فارس ایرقلاری آراسیندا بللی فرقلر واردی، عربلر اؤز گؤرلوک سئور یاشاما مالیک ایدیلر، أما فارسلا (ساسانلی حاکمیتینده) قول کیمی بویون ایمه یه آیشمیشلار، بو اوزدن فارسلا اوچون، ح. پیغمبرین یئرینه بیر نفرین سئچلمهسی آنلامسیر و یانلیش بیر شئی ایدی، اونلار اوچون، حکومت موروثی اولاراق معنا تاپیردی و بیر حالداکی ح. پیغمبرین اوغلو یوخویدو، ح. علی وارث اولاراق اونون یئرینه خلیفه اولمالی ایدی.

مئر بیر آیری مستشرق (دوغو بیلیرجی) کیتابیندا یازیر (جیلد ۱ صفحہ ۳۲۷): فارسلا ایسلامدان اؤنجه کی اسکی هیندلیرین دوشونجه لرینین ائتگیسی آلتیندا ایدیلر، اونلارین اینانجیندا شاهنشاه، تانری روحونون گؤرونوتوسویدو و شاهلیق سیستمی آتادان اوغولا گئچهرک او یقولانیردی.

پروفیسور وئلهاوسین (wellhausen) بیله اینانیردی: شیعه اینانجی چوخراق یهودیت تفککورونون قاینقلانیردی چونکی اونون قوروجوسو عبدالله بن سبأ یهودی ایدی، اونون قارشیسیندا دوژی (dozy) شیعه لیگی فارسلاردان قاینقلانیدیغینی سانیر و اؤز شاهلارینا تانرینین کؤلگهسی اولاراق باخمالاری کیمی ح. علی یه ده همان جوره باخیردیلا و اونلاردان اطاعت ائتمه یی تانریدان اطاعت ائتمک کیمی واجیب بیلیردیلا.

۶-۲-۱- تانریلیق ادعاسی نین سونوجلاری

فارس شیعه لیگی آچیقجا سؤیله مه سه لرده اصلینده نئچه تانریلیغا اینانیرلار، آشاغیدا وئردیگیمیز نئچه مطلب بو حاقدان اولان قانیتلاردان بیر نئچه سیدی، داهادا چوخونا راست گلمک اولار: تانریلیق ادعاسی نین سونوجلارینی بیله سیرالاماق اولار: (۱- شرکه بولاشماق، ۲- ولایت فقیه تفککورو، ۳- دیکتاتورلوغون مشروعیتی، ۴- خالفا اینانماق و سئچمین آنلامسیرلیغی).

۱- شرکه بولاشماق: نئچه تانریلیق اینانجی، قران و ایسلام دینیجه شرک سایلییر و عاغیلجادا یانلیشدی.

۲- ولایت فقیه تفککورو: فارس شیعه لیگی بو تفککورون یولا چیخاراق ولایت مطلقه فقیه اصلینی قانتلاماغا چالیشیر.

۳- دیکتاتورلوغون مشروعیتی: بیله اینانجین سونوجو دیکتاتورلوغو مشروع قیلماق دئمکدی. فارس شیعه لیگی نین دیکتاتورلوغو لایه لایه یوخاریدان آشاغیا دوغرو او یقولانیر، اونلار ایلکجه

ناصرى لى كافر بىلرلر و شىعه لىر ايچىندە اون ايكى ايمامدان آز ايماما اينانلاردا كافر بىلرلر نئجه كى ايمام زامانلارى گلدىگىندە محمد بن عسكرىيە اينانمايانلاردان باشقالارنى قتلەم ائدە جكدى، سونراكى مرحله ده حتى اون ايكى ايماما اينانلاراق حتى اونلارنى ايمام زاماننا اينانمايانلاردا قىلجىدان گئچىرىلە جك، اونلار ايندىدە بو تفككورلىرى اويقولامغا چاليشىرلار، اونلار فارس شىعه لىگىندن باشقا، اوزگه لرئنه سئچىب سئچىلمە حاققى تانىمازلار، و يالانچى سئچىملرى حتى اوز ايچلىرىندە نومائش اوچون دوزگون اويقولامازلار، آيرىجا اوز ايچلىرىندە ولايت فقيه اطرافدا كىلاردان باشقالارنى منحريف تانىياراق اونلارى توتوقلايب شىكنجه ائديب تجاوز ائدرلر و اؤلدوررلر نئجه كى جناب خامنه اى نىن ساغ قولوندا اولان شخصين (روح الامين) اوغونو توتوب تجاوز ائدىلر و سونرادا شىكنجه وئره رك اؤلدوردولر. بو دىكتاتورلوق يوخاردا يئنه ده دىنى آداملار يىلا حتى فارس خالقى آراسىندا اويقولانير و ساسانلى حكومتى كىمى يوخارى قاتلاردا دىن آداملار يىندان بىر كاست اولوشدورور و يئنه ده بو كاستين ايچىندە قات قات دىكتاتورلوق اويقولانير. بو حاقد ۳-۶-۲ بؤلومونده ده بىلگى وئرىلمىشى.

۴-خالقا اينانماق و سئچىمىن آنلامسىزلىغى : سئچىم سىستىمى فارس شىعه لىگىنىن اينانجىنا گؤره آنلامسىز بىر ايشدى.

فارس شىعه لىگى اساسىندا، بوتون دىنى اؤندرلر، قوتسال اولاراق ايمام زامان طرفىندن سئچىلرلر و تانرىنىن نومائنده لرىدى، وقتى بىر حاكىم ايمام زامان طرفىندن سئچىلر اونون خالق طرفىندن سئچىلمەسى آنلامسىز اولور، آنجاق ايندىكى چاغدا، اؤلكه داخىلىندە و گوج دنگه سىندە، مجتهىدلرئن او يروقلار يىندان باشقا، موخالىف قوه لر و آيرىجا دىش دونيا و دىش گوجلر يىندە اؤنملى روللارى اولدوقلارى اوچون، آلداتما سىتتىمىدە ايشه باشلامالىدى و بو اوزدن يالانچى سئچىملرله بىر عىدّه اوز آداملار يىنى، سئچمك اوچون خالقا سونورلار و يئنه ده بعضا ساختا سئچىم سونوجلار يىنى بىنمە يه رك و اونلارى دىشمك اوچون رهبردن توتوب آشاغى دىنچىلره كىمى هر جور دخالتى اوز دىن و اينانجلار يىنا گؤره دوزگون و تاواب ايش بىلرلر.

فارس شىعه لىگىنىن سئچىم حاقد اينانجى، ان آيدىن شكىلدە سوريه ده اوزونو گؤستردى، فارس شىعه لىگى طرفىندن يؤنه تىلن، سوريه شىعه لرى، بىر حالداكى نوفوسون يوزده دوخسانى آيرى اينانجلارا صاحىب دىلر، اونلارنى سئچىب سئچىلمە حاققىنى هئچه ساياراق، يوزمىنلر اينسانى

اۆلدورمكله و اۆزلىكله كىمىسال سيلاحلاردان يارارلانماقلا، نیشان و ئردى انسانليغا ان اوافق بير دىر، وئرمه مكدە دىلر. خالقى هر وسيله ايله ازمك بونلارا سو اىچيم كىمى ساده دىر. و شايده ايمام زامانلارى كىمى نوفوسون يوزده دوخسانىنى قىلجىدان گنچيرمك اىسته بيرلر.

فارس شيعه ليگىنين ترسینه، تورك ميللىتچىلىگى نىن اصلى اينانجلاريندان «اگه منليك قايدسىز شارطسىز ميللتىندىر» سۆزودور. آذربايجان خالقى، ميليونلارغا خالق موسلمان حرکاتىنا قاتىلاراق اصلينده ولايت فقيه اصلينه اينانماديقلارنى و فارس شيعه ليگىنين بو اصلينى، آذربايجان شيعه ليگينه هايقىرى اولدوغونو سۆيله دىلر.

سچيم مسئلهسى اسلام دينىنىن اصلى گلەنكلرىندن بيرى سايلير، اسلامى حاکميت، امپراتورلوقا گنچمه دن اۇنجه، نىسى ده اولسا، اۇندىرلىرىن سچيم له اورتايا چىخماسى، اسلامىن بو قايدا و قانونا وئردىگى اؤنمى گؤسته رير. و حتى سچىلميش اۇندىرلىرىن آرتىق اسكىك ليگينه باخمايلاق بوتون كسىملر طرفىندن قبول گؤرولمهسى، بونون ان گؤركملى طرفىدير. اؤرنك اوچون ح. على دؤردونجو خليفه اولاراق اؤزوندىن اۇنجه كى خليفه لره سايقىلى اولاراق، اونلارى تهلىكه يه دوشدوكلرى و اخت ساوونوبدور.

سچيم ياساسىندان سۆز اندرکن بير مسئله يه آيدىنلىق گتيرمك لازىمدى، اۆزلىكله اسلامىتىن باشلانقىچىندا و دؤرد خليفه زامانى، سچىمدن سۆز اندرکن ايندىكى زامانداكى سچىم اۆزلىكلرى نظرده توتولمايلىدى، حتى ايندىده سچىم ايشى هر اۆلكه ده تورلو شرطلره ياپيلير و بعضىلرى اوپيريلرىنى اصلا قبول ائتمير، و آيدىندى كى ۱۴۰۰ ايل بوندىن اۇنجه كى سچىملر، ايندىكىندىن چوخ فرقى اولمايلىدى، بو اوزدىن بورادا يالنىز سچىم سىستىمىنىن تمللرىنىن قويولدوغوندىن سۆز گئدير و آلا اونون ان دوزگون و اينكىشاف ائتميش شكلىدىن سۆز ائتمك آنلامسىز بير شىدى.

۲-۲-۶- دىكتاتورلوق فارس حوكومتىنىن اساسىدىر و اوندان چىخايلىمزلر

فارسچىلىق حاکمىتىنىن تمللرى و هدفلىرى، غير اينسانى اولماسى سببيله اۆزلىكله غير فارس ميللتلر جهتىندن، دىكتاتورلوقدان باشقا بير سىستىمه ساريلايلىمزلر و اونلارنى بوتون سياسى و دىنى حاکمىتلىرىنىن تئوريلرىده دىكتاتورلوق و دئسپوتىزمه داينمايلىدىر و بونو اۆز دىنلريله اويقونلاشديرىلار، گنچن يوزايلده، رستاخيز حيزبىدىن توتوب، جمهورى اسلامى حيزبى و

ولایت فقیه سیستمی ده بو دوشونجه سیستمی ایچهریسینده تئوریزه اولموشدور و البتده هم پهلوی دؤنمی و هم ایندیلیکده ده بعضا نچه حیزبیلی سیستملر اورتایا آتیلسادا، بیر دیکتاتور طرفیندن یؤنه تیلیمکده دیر و دئسپوتیزمله اؤفاق بیر فرقلری یوخدور، جبهه ملی ویا سولچو حیزبلرین اساسلاریندادا ییخجی بیر دئسپوتیزم حاکیم ایدی و ایندیکی خارایج نشین سؤزده دئموکرات گؤسته ریشلی رنگارنگ گؤرسه نن قروپلاردا فارس شیعه لیگی سیستمینده اولاراق، ضد عرب، ضد ایسلام و ضد تورک دوشونجه لر ایچینده دیرلر و اؤز یارارلاریندان باشقا، اؤزگه میللتر حاققیندا بیر بالاجا خوشگؤرولری یوخدور و بونلارین هامیسی اونلارین کولتور و دینلرینه دایاناراق اورتایا چیخمیشدیر و غیر فارس میللتر هئچ واخت بونلارین دئموکراسییه گیرمه سینی گؤره بیلملرلر.

۶-۲-۳- آیت الله خمینی حکومت حاققیندا اسکی شیعه اینانجینا قارشیدی

فارس شیعه لیگی قاینقلاریندا اومتین اگه منلیگینی یاپان کس، دؤرد شرطه صاحب اولمالیدیر. (اهل بیت دن اولسون، تانری طرفیندن منصوب اولسون، معصوم اولسون، ارثی و لدنی علم صاحبی اولاراق اؤیرنمه یه احتیاجی اولماسین).

ابوبصیر، ابو عبدالله دان نقل ائدیر: ایمام قایم دن اؤنجه هر قالخان پرچم طاغوتا عاید اولاراق، اونون صاحبی تانریا تاپینمیر. مازندرانی بو روایتین آچیقلاماسیندا دئیر، حتی اگر بو پرچمین صاحبی حاققا دعوت ائتسه ده یئنه ده طاغوتی دی (کافی ۲۹۵/۸، خطیب نعمانی ۱۱۵، بحار الانوار ۱۱۴/۲۵، وسائل شیعه ۳۷/۱۱).

ابوجعفر دن نقل اولور: هر کس اهل بیت اولاراق، ایمام قایم دن اؤنجه ظهور ائده، بیر قوش بالاسینا بنزه بیر و اوشاقلارین اویونجاغی اولاجاقدی (شرح مازندرانی ۴۱۲/۱۲).

ابوالحسن رضا نقل ائدیر: تانری بیزیم اولیامیزدان تعهد آلیب، (ایمام زمانین ظهورنا کیمی) باطیل دؤولتین قارشیسیندا دؤزوم یاپالار (الغیبه نعمانی ۱۳۱).

ابوجعفر اؤیرنجیلرین بیرینه دئیر: سنی تقوایا چاغیریرام و سنه توصیه ائدیرم بیزیم خوارج دن اولمایاسان (خوارج دن منظور زید و ایمام حسنین اوغوللاریدی، بحار الانوار ۱۳۶/۵۲).

-اسکی فارس شیعه لیگین دن دیکلرینه رغما؛ آیت الله خمینی بو حیزب دن اولاراق اونون علثیه اینه قالخیشدی و دئدی: بوگون شیعه ائیلیه بیلر، «ولایت فقیه» عنوانیندا ایمام غایب اوچون

جانشین سئچسین، و گویا ایمام زامانی یین غثیت زامانی، شیعه فقیه لرینده اومت اؤنجولویونون (رهبرلیگینین) قوشوللاری واردی، یعنی اولار معصوم دولار، آیت الله خمینی بو سؤزلرینی اؤز کیتابیندا یازیر (الحکومه الاسلامیه، ۱۳۵). [دئمک اولار آیت الله خمینی بورادا تقیه تفککوروندان یارارلاناراق، فارس شیعه لیگینین اؤنجه کی اینانجلارینی هئچ حسابلا یییدی؛ دوغوروداندا آیا فارس شیعه سی اولان بیر شخصین سؤزونه اینانماق مومکوندور؟، البته بو مسئله یه بوتون فارس شیعه سی اولان سؤزده دئموکراتلار و خاريجده دئموکراسیدن دانشانلار و پهلوی یانلیسی اولان شخصلرده داخیلیدی].

یننه ده آیت الله خمینی یازیر: حکومتی اله آلماق اوچون، ۱-بیزیم الیمیزده یالینز ح. موسی نین چلیگی و ح. علی نین قیلنجی و اولارین پولاد کیمی ایراده لری یوخدو. ۲-اگر ایراده میزی مؤحکم ائدک اولارین هر ایکسینه ده ال تاپاییلیریک (الحکومه الاسلامیه، ۱۳۵).

آیت الله خمینی یازیر: ۱-تانری پیغمبری بوتون مؤمین لرین ولی سی ائدی، یعنی اونون ولایتی شرعاً هامی اوچون گئچرلیدی. ۲-فقیه ده همان شرایطه مالیکدی، ولایت و حاکمیت ائده بیلر، یالینز آیری بیر فقیهی عزل و نصب ائده بیلمز چونکی هامیسی برابر دیلر (الحکومه الاسلامیه، ۵۱).

[آیت الله خمینی بو سؤزلری دئوریمدن اؤنجه یازمیشدی و ایلگینج بودور او دئوریمدن سونرا حتی اؤزونون یازدیغی سؤزلرین ضیددینه عمل ائدی او دئوریمدن بیر ایل گئچمه دن اؤزونو اؤلومدن نجات وئرن آیت الله شریعتمداری یه توهین ائده رک توتوقلا ییر و اونا شیکنجه وئره رک اؤلدورور].

۶-۳- فارس شیعه لیگی و دوشمنچیلیق یاراتما اصلی و ایرقچیلیق

بو تفککورون کؤ کلرینی قیسا جا بیله ایضاح ائتمک اولار:

فارس شیعه چیلری اسلامیتدن یئئیلدیگی گوندن بری هر بهانه و فورصتدن یارارلاناراق هر مسلمانی دوشمن سایماقدادیر، فارس شیعه لیگینین سیمگه سی اولاراق فیردوسی، ظاهرده تقیه ائده رک ح. ابوبکر، ح. عؤمر، منبر و مسلمانلارین مسجدلرینی آشاغیلا یاراق ایسلام عالمینده دوشمنچیلیق یاراتماق پئشینده ایدی.

چو با تخت منبر برابر شود. همه نام «بوبر» و «عمر» شود.

(وقتی تخت له منبر بیر اولاهامی بوبکر و عمر اولار)

- اینگیلیس عالیمی ائودارد براون Edward Browne یازیر، «فارسلارین عؤمر بن خطابا دوشمَن کسيلمه لرینین اساس سببی اونون علی و فاطیمه نین حاقلارینی غصب ائتمه سی دئیل، عکسینه، ایرانی ایشغال ائتمه سی و ساسانی حاکیمیتینه سون قویماسیدیر.»

پروفیسور بیگدیلی ساوهلی آذربایجان یازاری دئیر: شاهنامه ده حتی تک بیر بؤلوم تاپماق اولماز کی اوندا اسلام علییه اینه تبلیغ اولونماسین و ساپدیریلیمیش زرتشت دینی تبلیغ اولونماسین، شاهنامه نین ترسینه نظامی گنجوی آذربایجانین بؤیوک شاعیری بوتون شعرلرینده اصیل اسلامی ساوونور و فیردوسینین دوشونجه لرین یانلیش بیلهرک اونلاری پیسله بیر و اونون میللتلر حاققیندا دوشمنچیلیقلاری کؤروکله مه سؤزلرینی قیناییر.

۶-۳-۱- سب و لعن، توهمت، توطئه فارسچیلار اوچون دین اصلیدیر

- فارسچیلارین ایسلام آدی آلتیندا و اصلینده ساسانی دینی اوزه رینده حاضیرلادیقلاری ان قوتسال کیتابلاریندا (کلینی - الکافی) بیر جعلی حدیثه پئغمبرین دیلیندن بیله یازیلیر: **شک اهلینی و ینیلکچی لری مندن سونرا گوردویونوز ده، اونلارا دوشمنچیلیق یارادین؛ و اونلارین حاققیندا هر جور سؤیوش دئمکدن، اونلارا یالان باغلاماقدان، توهمت وورماقدان، و فیتنه یاراتماقدان چکیمه یین، و بو ایشده الینیزدن گلدی کجه هر ایش گورون؛** (عربجه متنی بیله دیر، الکافی کلینی (ج ۲ / ص ۳۷۶): محمد بن یحیی، عن محمد بن الحسین، عن أحمد بن محمد بن أبي نصر، عن داود ابن سرحان، عن أبي عبد الله (عليه السلام) قال: قال رسول الله (صلى الله عليه وآله): **إذا رأيتم أهل الریب والبدع من بعدی فأظهر والبراءة منهم وأكثروا من سبهم والقول فیهم والوقیعة وباهتوهم کیلا یطمعوا فی الفساد فی الاسلام و یحذرهم الناس ولا یتعلمون من بدعهم یکتب الله لکم بذلك الحسنات ویرفع لکم به الدرجات فی الآخرة.** بو خبر آیری فارس شیعه لری طرفیندنده دوغرو لانییدی: مسالك الأفهام للشهید الثانی (ج ۱۴ / ص ۴۳۴) - مجمع الفائدة للمحقق الأردیلی (ج ۱۳ / ص ۱۶۶)، کفایة الأحكام للمحقق السبزواری (ج ۱ / ص ۴۳۷) - حدائق الناضرة للمحقق البحرانی (ج ۱۸ / ص ۱۶۴) و ..

فارسچیلارین ان مقدس کیتابلاریندا بئله سؤزلرین وورقولانماسی نیشان وئیریر اونلار موخالیفلری علئیه‌ینه توطئه ائتمه‌یی، توهمت وورماغی و اونلارا هر جور یالان باغلاماغی، بیر دینی قایدا کیمی تانییاریق عبادت بیلیرلر.

آذربایجان علیچیلیگی لعن و قارقیشی، اینانجلارینا و اؤزللیکه سویداشلارینین اینانجلارینا ضد بیلیرلر و فارس‌لاردان قالما عؤمرگشان کیمی رسم و سونتلیری کؤتولوک بیلهرک، ایندیکی گله‌نک‌لرینده و داورانیشلاریندا بئله بیر کؤتو عمل، گؤرونمه‌مکده دیر.

فارس شیعه‌لیگینده دوشمنچیلیق تفککورو

ابی جعفردن روایت اولور: تانرییا آند اولسون بیزیم اویروقلاریمیزدان باشقا بوتون آدمالار ولدزنا دیلار (الروضه الکافی / کلینی ۱۳۵، بحارالنوار ۳۱۱/۲۴).

ابی یحیی، جعفر ابن محمد دن نقل ائدیر: هر چوجوق دوغولدوغوندا شیاطیندن بیرى باشینین اوستونده حاضیر اولار، اگر چوجوق بیزیم اویروقلاریمیزدان اولسا تانری اونو شیطانلاردان قورویار، آما بیزیم اویروقلاریمیزدان اولماسا اگر اوغلان اولسا شیطان بارماغینی بوزدومونه قویار و او کیفیر و پیس اخلاقلی اولار و گر قیز اولسا اونونه قویار و گله‌جکده او زنا ائدن اولار (تفسیر عیاشی ۲۱۸/۲، البرهان ۱۳۹/۲، بحارالنوار ۲۳۷/۷، نور الثقلین ۵۱۳/۲).

۶-۳-۲-ح. فاطمه‌نی اؤلومونو ساختا سندلرله شهادت کیمی گؤستمک

فارس شیعه‌لیگینین ان چیرکین ایشلریندن تورکلرین تاریخینین تحریف ائتمه‌سی کیمی، اهل سونت و تورک قارداشلاریمیزین علئیه‌ینه بیر ساختا سند دوزلتمک و دوشمنچیلیق یاراتماقدیر، بیلندیگی کیمی ح. یالواج‌ین دؤرد قیزی وارایدی اونلاردان ح. فاطمه (فاطمه حضرتلری) ح. علی‌نین قادینی اولوب و ۲۵ یاشیندا دونیادان کؤچوب، رقیه و ام کلثوم آرد آردا، ح. عثمانین قادینی اولوب و ۲۶ و ۲۷ یاشیندا یاشاملارین ایتیریلر، و زینب آدیندا قیزی، عاص ابن الربیع، آدیندا بیر شخصین قادینی اولاراق ۳۱ یاشیندا فوت ائیدی، ح. یالواج‌ین هر دؤرد قیزیدا ۲۵-۳۱ یاشلاریندا طبیعی حالدا فوت ائدیبلر، فارس شیعه‌لیگی ایسلام عالمینده دوشمنچیلیقلاری کؤروکلهمک اوچون ساختا سندلرله ح. فاطمه‌نین اؤلومونو، شهادت کیمی گؤستمک ایسته‌ییر. و بو ایشدن بللی هدفلی واردیر:

۱- فارس شيعه ليگي ح. عؤمرى، اؤلدورمكده اتهام ائتمك ايستير، و آماجى اهل سوننت 'ين ان سايقين مذهبي اؤندرينى لكهله مكدير، نئجه كى دفعه لرحه اشاره اولونوب، ساسانلى حوكومتى نى يئنيلىگى يه اوغرادان و اينسانلارى بو كؤتو كولتوردن قورتاران ح. عؤمر ايدى و فارسچيلار ساسانلى ساراينى داغيلماسى ندينه ح. عؤمر 'دن بؤيوك كين ساخلاييلار. آيريجا نهج البلاغه واسيطه سييله (خوطبه ۱۴۶ و ..) بونودا بيليريك، ح. عؤمر ساسانليارا هجوم ائتمك اوچون، ح. على اييله مشورت ائدهرك اونون خئير دو عاسييله و توصيه سييله بو هجوم باشلادى و ح. على بو اولايلارين هاميسيندا ح. عؤمرين آرخاسيندايدى و ح. فاطمه نين اوغوللارى، ايمام حسن و ايمام حسين، بو هجوملاردا دايم ح. عؤمر "ين يانيندايديلار.

۲- فارس شيعه ليگي بو ايشلردن آماجى توركلر ايچينده دوشمنچيلىق ياراتماغى آماجلاير و آذربايجان توركلريه او بيرى توركلر آراسيندا فاصيله ياراتماق پئشينده ديلر، بيليريك كى توركيه توركلرى، توركلر، اؤزبك توركلرى، قيرقيز توركلرى، اوغور توركلرى، و .. هاميسى سوننو اولاراق، ح. عؤمره سايقىلا باخارلار و اونو اسلام عالمين ان بؤيوك قورتاريجى اؤندرى كيمي بيلرلر و گرچكندنه ائيله دى، و ساسانلى كيمي اينسانلىق عالمين اوره ينى و ووجدانينى درده گتيرن حوكومتى، يالئز ح. عؤمر كيمي بؤيوك اؤندرلرين كياستيله آرادان قالديرماق مومكون اويدو، آذربايجان توركلرى گئچميشلرده ده بؤيوك يانليشلىق ياپاراق فارسچيلارين بو اويونونا گلهرك واريوخلاريني ايتيرهرك ايرقچى دوشمنا تسليم ائتديلر و ايندليكده بؤيوك اويانيشدا بو كؤتولوكلرى و خورافاتى بؤيوك اؤلچوده اوزه لرلرندن آتاراق دوزگون تاريخه و اؤز ميللى هويتلرينه و منفعتلرينه ال تاپيلار و يالانچى و دوشمنچيلىق پئشينده اولان فارسلارين اويونونا گلهمكده ديلر.

۳- فارس شيعه ليگي بو ايشله، ح. پئغمبره و صحابه لره توهين ائدهرك اسلام بؤيوكلرينى گؤزدن سالماغى هدفله بيرلر، بو حاقددا چوخلو سؤلالار و البته آيدين يانيتلارى اورتايا قويماق اولار:

-آيا ح. پئغمبر اؤز ياشايشيندا اؤزو ائيتديگى ح. عؤمر حاققيندا اوقدر بؤيوك يانليشلىق ياپميشدى كى قيزيني اؤلدورسون، مطمئنا ح. يالواج، اشتباه ائتمه ييب و ح. عؤمر گرچكدن ح. پئغمبرين مکتبين ان بؤيوكلريندن بيريدير و ياشايشيدا بونو ثبوت ائتدى. دئمك اولار فارس

شيعه ليگى بوجور ساختا سندلرله ح. پئىغمبره و اونون يئتهنگى ينه توهين ائتمك ايستيرلر و
ايسلام مکتبىنين ح. پئىغمبر زامانى گوجونو سورو آلتينا آپارماق ايستيرلر.

- فارس شيعه ليگىنين ساختا سندلرينه گوره گويا ائوده ح. على، ح. حسن و ح. حسن و ح. فاطمه اولاركن قاپىنى دؤيورلر و قاپىنى آچماغا ح. فاطمه گندير و قاپى اونا ديرهرك
صدمه گورور، بو سؤزون يانليش اولدوغو حاقددا چوخلو دليللر اؤنه سورمك اولار. او زامانين
كولتورونو نظره اارساق، ائوده بؤيوك كيشلر اولدوغو حالدا، مطمئنا ح. فاطمه قاپىنى
آچماميش اولوردو، آيريجا وقتى ح. على تانرينين اصلانى (شير خدا) مقاميندايدى، نجور بو
حاقددا ساكيت اولوبدور، بوجور ساختا سؤزلر، ح. على و اونون كرامتينه و غيرتينه توهين ائتمك
دئمكدير. آيريجا او زامان، ائولرين گيريشينده تاختا ويا دمير قاپى يوخ بلكه بير پارچا اورتوك
سالانيردى.

۴- بو جور ناغيللارين ساختاليجىنين ان بؤيوك ثبوتو بودوركى ح. على نين نهج البلاغه سينده
اشاره اولونمايبدى، البته يالانچى فارسچيلار دئيرلر گويا ح. على تقيه ائدهرك بونو دئمهدى،
بيليريك سونرالار على دوردونجو بؤيوك خليفه ليك مقامينا يئتيردى، آيا او زاماندا
ديه بيلمزدى، بير حالداكى تقيه مفكوره سى هئچ ايمام طرفيندن ديله گتيريلمه ييبدير يئنه ده بو
حاديثه سونرالاردا ايماملارين يازديغى كيتابلارين هئچ بيرينده گلمه ييبدى.

- بو اولاي هئچ بير دوزگون روايتده گلمه ييبدى و روايتلر يوزلرجه ايل سونرا بير سيرا شعوبى
كسيملر طرفيندن قونداريلىبدى و هدفى ايسلام عالمينده اختلاف ياراتماق ايدى و اينديده فارس
شيعه ليگى بو ساختاليقدان، آذربايجان توركلريه او بيرى توركلر ايچينده دوشمنليك ياراتما
پئشينده ديلر.

۵- ح فاطمه حاققيندا موجود اولان بوتون سندلر و اولارين ساختا اولمالارينين ندنى بئيله دير:
- فارسچيلارين ان مھم سندلرى، جوئىنى آديندا بير شخصين كيتابندان نقل اولونور، اونون
كيتابى فرائد السَّمطين آديلا چاپ اولونوبدور، بو شخص اوچون، شيخ الاسلام ايمام الحرمین
ابراهيم جوئىنى عنوانى وئريليبدى و بئيله وورقولانير بو شخص بير سوننو اولاراق ح. فاطمه نين
شهادتيني دوغرولاييبدى.

فارسچى دين اؤندرلرى بو حاقددا بؤيوك دوزنبازيغا آل آتبييلار، بئيله كى تلاش ائديلر ساختا
عنوان ياراتماقلا و اونو سوننو گؤسترمله اؤز سؤزلرينه دوزگون سند ياراتسينلار. بئيله كى:

حدیث تاریخینده نئجه جوئینی واردیر بیرینجی شیخ الاسلام ابو عمران جوئینی (اؤلوم ایلی ۳۲۳ هـ)، ایکینجیسی ایمام الحرمین عبدالملیک جوئینی (اؤلوم ایلی ۴۷۸ هـ)، اوچونجوسو ابراهیم جوئینی (اؤلوم ایلی ۷۲۲ هـ)؛ اونلاردان بیرینجی و ایکینجی شخص سوننو دولر. و یالنیز ابراهیم جوئینی نین فرائد السمطين آدیندا کیتابی واردی.

فارسچی دین آدامی آیت الله محمد باقر محمودی، بو کیتابی اؤز موسیسه سینده (موسیسه شیعی محمودی) چاپ ائده رک ابراهیم جوئینی یه بؤیوک جیلوه وئرمک اوچون، ساختا عنوان دوزلدیر یعنی ایلک ایکی شخصین عنوانلارینی یالانچی شکیلده اونا یوکلله یه رک، اونو شیخ الاسلام ایمام الحرمین ابراهیم جوئینی آدلاندیریر.

امام حجر بؤیوک سوننو بیلگینلریندن ایمام ذهبی دن نقل ائده رک دئیر « ابراهیم جوئینی حاطب لیل دی و یالانچی روایتلردن هر نمئه الینه دوشور بیر یئره توپلاییر».

ابراهیم جوئینی کیتابیندا ۱۲ ایماما، عصمته و غایب ایماما ایناندیغینی یازیر لذا او شیعه اولاراق تانییر و چوخلو فارسچی دین آداملاریدا بونو آچیق شکیلده یازیلار.

آغا بزرگ تهرانی اونون شیعه اولدوغونو ویا سونرادان شیعه اولدوغونو وورقولاییر، آیریجا آیت الله خویی، نجاشی، ابن غزایری و کشی کیمی شیعه بیلگینلری، بو حدیثین راویلرینی یالانچی و ملعون تانییلار.

۶- بعضا دئییلیر سوننو کیتابلاری اولاراق تاریخ یعقوبی، و مسعودی نین کیتابلاریندا دا بو اولایا اشاره اولونوبدو گرک دیققت اولونسون بو شخصلر کیتابلاریندا بو حاقدا سند وئرمه ییلر و یالنیز داستان کیمی اؤزلریندن یازیلار و آیریجا بو شخصلر ۳۰۰ ایل اولایدان سونرا کیتابلارینی یازیلار و فارس شیعه سی محسوب اولورلار.

بیر سیرا کیتابلاردا او جومله دن المصنف ابن ابی شیبه، طبری تاریخی، انساب الاشراف بلاذری کیمی کیتابلاردا آچیقجا بوجور حدیثلرین ضعیف و ساپدیریلیمیش اولماسینا اشاره اولونوبدور.

۷- ایلگینج بودور کی، فارسچیلار ایکی آیری مؤعتبر کیتاب ساناراق «لسان المیزان- ایمام حجر، و میزان الاعتدال- ایمام ذهبی، الملل و النحل شهرستانی، الواقی- صفوی»؛ سند گتیریرلر و دئییرلر بو کیتابلاردا بو اولایا اشاره اولونوبدو، حالبوکی کیتابلارا رجوع ائده رک گؤروروک، بو اولایا اشاره ائتمک اولوبدور ولی بونو یازاراق اونون یالان اولدوغونو ثابت ائدیبلر ولی

فارسچی دینی اؤندرلر بو سندلرین یالانلاماسینا اشاره ائتمه یه رک یالینز سؤزون اشاره اولماسینا وورقو یاپیرلار و ایزله ییجی ده بئله ایماج یاراتماق ایسته ییرلر گویا سونلرین مؤعتبر کیتابلاریندا بو حادثه دوغرو لانییدی.

حالبوکی اونلار بورادا ساختا کارلیق ائدیرلر و یالانچی سندلرله شهادت مسئله سینا ثابت ائتمه یه چالیشیرلار و هدفلی یالینز دوشمنچیلیق یاراتماق و ایسلام بؤیو کلرینه سبّ و لعن ائتمکدیر.

۶-۳-۳-دوشمنچیلیق تاریخی آنلاشلاردا هایقیریدی

نادیر شاه و عثمانلی دؤولتی اساساً ۱۶۳۹-جو ایل قصر شیرین موقاويله سینده آنلاشما یاپاراق یئنی ماده لر اوزه رینده اوزلاشدیلار، بو آنلاشما یا گؤره زوآرلار، آسیرلر، سفیرلیکلر، حاقدان ماده لر ایضالاندی و باریشی ساغلاماق اوچون «اوج خلیفه نین پیسلنمه مه سی» حاقدان یئنی آنلاشما ایضالاندی. بو اصل یوزایللرجه، باریش اوچون دایاناق اولدو، آما فارس شیعه لیگین ایش باشینا گلمه سییله، تاریخی ماده اولاراق بو آنلاشمانی پوزدو و اونلار گئجه گوندوز مسجدلرده و یابین سیستم لرینده صحابه، اوج خلیفه و پیغمبرین قادینلاری علثیه یه سبّ و لعن ائدیرلر و هر جور توهینی و پیسله مه یی اونلارین حاققیندا روا بیلیرلر. فارسچیلار گرچکدن بوتون آنلاشلار ی پوزاراق بؤلگه نی، ساواشا سوروتله ییرلر و خالقلاری حضور سوز ائتمه یه چالیشیرلار.

۶-۳-۴-فارس شیعه لیگی نین حدیث دینلری ایرقچیدیلار

فارس شیعه لیگی نین پیغمبری یعنی کلینی، ایرقچی دی.

کلینی نین قارادرلیلر حاققیندا ایرقچی یاخلاشیمی

ح. علی دن روایت اولونوب قارادرلیلرله نیکاح یاپمایین چونکی اونلار مسخ اولوبلار (الکافی ۳۵۲/۵)

کلینی بیر فارس ایرقچیسیدی: کلینی بیر حدیثینده ح. علی نی تانری ساناراق اونون اؤلوی دیریلتمه سیندن دانیشیر: بنی مخزوم گنج لریندن بیر، ح. علی نین یابینا گلیر و اونا اؤنجه لر، یاخینلاریندان بیرینین اؤلدویونو سؤیلر، ح. علی دئیر: اونو گؤرمک ایستیر سینیز؟، قبرینی منه نشان وئر، راوی دئیر، علی رسول الله ین قباسیلا گلر و آیاغیلا قبره وؤرار، اؤلوی دورار و قبردن

ائشیکه چیخار و فارسجا دانیشار، امیرالمؤمنین دئییر مگر سن عرب دئییلدین؟، جاواب وئرر، أما بیز ابوبکر و عؤمرین زامانیندا اؤلدویوموز اوچون دیلیمیز دیشیلییدی. (اصول کافی، ج ۱، ص ۴۵۷، بحارالنوار، ج ۴۱، ص ۱۹۲، بصائرالدرجات ص ۷۶).

فارس شیعه لیگی فارس سانان صحابه لری قوتسالاشدیریر، فارس شیعه لیگی ایرقچی یاخلاشیملار، فارس سانان صحابه لریده وحی ایشینه باغلا ییرلار: حسن منصور "دان روایت اولونور: ایمام صادق دن سوروشدوم آیا سلمان محدث ایدی، دئدی بلی، دئدیم کیم اونا خبر وئیردی؟، دئدی بیر سایقین ملک (رجال الکشی ص ۱۹)، آیریجا «مقالات الاسلامیین (۸۰/۱)» کیتابیندا بیر سیرا شیعه فیرقه لری سلمان ی تانری مقامیندا بیلر دیلر.

۶-۳-۵- فارس شیعه لیگی نین آیری فیرقه لر حاققیندا ایرقچی یاخلاشیمی

فارس شیعه لیگی حدیثلرینده و کیتابلاریندا فارسچیلار و فارسچیلارا خیدمت ائندلردن باشقا، قالان شخصلری و قروپلاری دوشمن تانییاریق اولنلار کوفر ائدیر، فارسچیلار پیغمبر و ایماملاری یالیز جعلی حدیثلرله اؤزلرینه باغلاماق ایسته ییرلر، حالبوکی قران، نهج البلاغه و ایماملاردان قالان دوزگون تاریخ و حدیثلر (بیرینجی و ایکنجی عصرده بیغیلان حدیثلر) فارس شیعه لیگینین علثیه اینه اولان بلگه لردیلر، اولنلارین کیتابلاریندا ان آزیندان آد آپاردیغیمیز شخصلر و قروپلار تکفیر اولونورلار: ۱- فارس شیعه لیگی صحابه لری پیسلرلر، سلمان، مقداد و ابوذر دن باشقا، یوزلرجه صحابه تکفیر اولارلار و گویا پیغمبردن سونرا اولنلارین هامیسی مرتد اولوبلار. ۲- پیغمبرین اهل بیته (ح. فاطمه، ح. حسن و ح. حسین دن باشقا) تکفیر اولارلار، پیغمبرین ح. فاطمه دن باشقا اوچ آیری قیزی و ارایدی، فارس شیعه لیگینین اؤندرلری، حتی اولنلاری پیغمبرین قیزی اولماسینی دانارلار. ۳- فارس شیعه لیگی ایسلامین اوچ خلیفه سینی سب و لعن ائدرلر و اولنلاری غاصیب بیلرلر، و یالیز ح. علی نی تانریساللاشدیراریق اؤزلرینین آماجلار دوغرولتوسوندا اونا ایشلرینه یارار خصوصیتلر یاپیشدیرارلار. ۴- بوتون ایسلامی مملکتلری دارالکفر تانییاریق، «شام اهلی، روم اهلیندن (یعنی مسیحیلردن و یا روم تورکلریندن) داها پیسدیلر و مدینه اهلی، مکه اهلیندن داها پیسدیلر و مکه اهلیسی آچیقجا تانرییا کفر ائدرلر؛ اصول کافی ۴۰۹/۲»، و البته ایندیکی چاغدادا حاکمیتده اولنلار عربی مملکتلرده اولان حاکمیلری کافر و مرتد بیلرلر. ۵- ایسلام دونیاسینین قاضیلرینی. ایماملارین و عالمیلرینی

پیسرلر، ۶- بوتون ایسلامی فیرقه لری تکفیر ائدرلر: بو حاقدآ آیری شیعه قروپلاری حاقدآ بحارالنوار (۳۷/۳۴) دان نئچه حدیث قئید اولور: مجلسی دئیر: زیدیه و اونلار کیمی فطحیه و واقفیه قروپلاری، کافر دیلر؛ آیریجا اونلار دوعلاریندا فارس شیعه سیندن باشقا قالانلارینا سب و لعن اوخویارلار.

۷- فارس شیعه لیگنین کافر تانیدیغی سونولر حاقدیندا بیرسیرا بلگه لر وئریلیر، بو مسئله داها چوخ اؤنمیلیدی، چونکی اصلینده فارس شیعه لیگی بو اینانجی ایله مسلمانلارین ۹۵ فیئزینه کوفر ائدیر و اونلاری مرتد تانییر و دئمک اولار فارس شیعه لیگنین اصلی آماجی اونلاری محو ائتمک و قیرماقدی و بو تفککور استعمارچیلارین ایسته دیگی اولاراق بونون اوستونده پلان توکورلر و ایسلام عالمینی ضعیفلتمه یه چالیشرلار.

۶-۳-۶- فارس شیعه لیگی نین فتوای ایماملاری دانانلار حاقدیندا

شیخ صدوق دئیر: بیزیم اینانجیمیزدا ایمام علی و ایماملاری دانانلار، گرچکدن پیغمبرلری دانیلار و یئنه ده بیزیم اینانجیمیزدا ایمام علی یه اینانلار و سونراکی ایماملاری دانانلار، عئینا بونا بنزه بیر اونلار بوتون پیغمبرلری قبول ائدیرلر آماج. محمدین پیغمبرلیگین دانیرلار (رساله اعتقادات ۱۰۳، مرکز نشر ۱۳۷۰).

فیض کاشانی دئیر: هرکس ایماملارین بیرین دانا عئینا نبوتی دانیر (منهاج النجاه ۴۸، طبع الاسلامیه، بیروت ۱۹۸۷).

مفید، بحارالنوار (۳۹۱/۲۳) دان نقل ائدیر: هرکس ایماملارین بیرین دانا و اوندان اطاعت ائتمه یی بیر حالداکی تانری اونو واجب ائدیر، کافر دی و همیشه لیک آتسه مستحق دی.

۶-۳-۷- فارسچیلار ح. پیغمبرین قادینلارینا توهین و آیه لری تحریف ائدیرلر

علی بن ابراهیم قمی (تفسیر قمی ۳۷۷/۲) تحریم سوره سینده ۱۰ اونجو آیه نی مجوسیلیک سیستمینه اویقون تفسیر ائدیر.

(تحریم ۱۰: ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأةً نُوحٍ وَاَمْرَأةً لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّٰخِلِينَ:

تانری اینکار ائدرله، نوح ون و لوط ون قاری سینی اؤرنک گؤستر دی، بو ایکسی قوللاریمیزدان یکی صالح کیشی نین نیکاحلاری آلتیندا ایدیلار، آما اونلارا خاینلیک ائدیلر، (نوح و لوط)

تانریدان گلن عذابی اونلاردان اوزاقلاشدیرامادیلار و اونلارا (ایکی قادینا) آتسه گیرنلرله برابر گیرین دئییلدی».

ابراهیم قمی بو آیه ده فخانتهما سؤزونو، ح. عایشه نین فاحشه لیگی حاقدا تفسیر ائدیر و دئییر گویا «طلحه» اونونلا ایلیشگی قورماق ایسته ییردی. و بو اوزدن مهدی گلدیگینده حد یاساسینی عایشه حاققیندا اویقولایا جاقدی، کلینی ده الکافی ده (۵۵۵/۲) همین نظری و ثریر، البتده ایندیگی فارس شیعه لیگی آیت الله لاریدا هامیلیغان همین یورو ما اینانیرلار و اونو تبلیغ ائدیرلر. مجوسی شیعه لیگی، تحریف حاققیندا سینیر تانیمیر و اؤزلرینین اسکی گله نکلرینه اویقون هر جور تحریفی و معنایی قران آیه لرینه اویدورورلار.

۶-۳-۸- فارس شیعه لیگینین سوننرله دوشمنچیلیگی

ناصری لر فارس شیعه لیگی نظریندن همان «اهل سنت و جماعت» (سوننولر) دیلر فارس شیعه لیگینین بؤیوک لریندن، شیخ حسین بن شیخ آل عصفور درازی بحرانی دئییر: ناصر همان سوننولردی (المحاسن النفسانیة فی اجوبه المسائل الخراسانیة ۱۴۷). و حسین بن شهاب الدین کرک عاملی دئییر: نبوتی دانماق اوچون کافرلرده اولان شک و شوبه، عئینا نواصیبده ایماملاری دانماق کیمی دی (هدایه الابرار الی طریقہ الائمه الاطهار ۱۰۶، ۱۳۹۶هـ). آیت الله محمدالحسینی شیرازی ناصر لری همان سوننولر معنا لاییر (دایره المعارف فقهی ۳۳/۳۸، دارالعلوم ۱۴۰۹هـ)،

ناصری لرین قتلی واجب و ماللاری موباح دی

شیخ صدوق روایت ائدیر: ابو عبدالله دان سوروشدوم سیزین نظرینین ناصر لری اؤلدورمک اوچون ندر؟، دئدی قانی حلالدی (علل الشرایع ص ۶۰۱، طبع نجف).

حر عاملی و جزیری دئییر: ناصر لری قتلی واجیبی و ماللاری موباح دی (وسایل الشیعه ۴۶۳/۱۸، الانوار النعمانیة ۳۰۷/۲).

طوسی دئییر: هر یئرده ناصر لری اموالی الینیزه گئچدی اونا مالیک اولون و خمس ونو (بیزه) و ثرین (تهذیب الاحکام ۴/۱۲۲، فیض کاشانی، الوافی ۴۳/۶، محاسن النفسانیة ۱۶۷).

آیت الله خمینی دئییر: ناصر لری اموالین هر یئرده اله کثیره سینیز اونا صاحب اولون و خمس ونو و ثرین (تحریر الوسیله ۳۵۲/۱).

مجلسی و صدوق دئییرلر: ابی بصیر، ابی عبدالله دان نقل ائدیر: ح. نوح، گمی سینده ایت و دوغوز داشییردی آما حرامزاده داشییردی، بیر حالداکی ناصبی حرامزاده دن داها پیسدی (بحار الانوار و صدوق ۴۱/۸).

آیت الله سید عبدالعلی موسوی سبزواری دئییر: کافر ایسلامی و رسالتی و معادی دانار و ناصبی اییله اونلارین فرقی یوخدو (جامع الاحکام ۵۷).

- ناصبی لرین نجس سایلماسی

کاظم طباطبایی دئییر: نواصب و خوارج و افراطی لری نجس بیللمکده ایشکال و ایراد یوخدو (العروه الوثقی، طبع تهران)، خمینی دئییر: تانری نواصب و خوارج لهنت ائتسین، اونلار قوشقوسوز نجس دیلر (تحریر الوسيله ۱۸/۱ بیروت).

- خمینی نین بعضی شیعه لره آوانتاژلاری

آیت الله خمینی دئییر: شیعه لرین ۱۲ ایمامی لردن باشقا فیرقه لری، اگر باشقا ایماملارا دوشمنلیک ائتمه یه لر پاک دیلار و ایلا اونلاردا ناصیلر کیمیدیلر (تحریر الوسيله ۱۱۹/۱).

- سونولرین جنازه لرینین یانیندا دورارکن اونلار لهنت اوخوماق

ایمان اهلینه جایز دئییل ولایت موخالیفلرینی غسل وئرسین و اونا میّت نامازی قیلسین و اگر چاره سی اولماسا تقیه اوزیبله غسل وئرنده اونا لهنت اوخومالیدی (المقنعه، مفید ص ۸۵)

فارس شیعه لیگی اؤندرلری و آیت الله خامنه ای نین نظر لرینده، سونولرله یالینز تقیه اوزوندن ناماز قیلماق اولار. سونولرین دئدیگی اییله موخالفت ائتمک فارس شیعه لیگی نین اساسی کیمی قبول ائدیلب.

حرّ عاملی دئییر: عبدالرحمن بن ابی عبدالله ایمام صادق دن نقل ائدیر: اگر ایکی حدیث ائشیتسه نیز، تانرینین کیتابی اییله توتوشدورون، اونولا اویقون اولانی ساخالیین و موخالیف اولانی آتین، اگر تانرینین کیتابیندا تاپایلمه سز، اونو عامه (اهل سنت) روایتلریله توتوشدورون اونلارلا موافیق گلسه اونو آتین گتتسین، آما اونلارینکی لارلا موخالیف اولسا اونو ساخالیین (وسائل الشیعه ۸۴/۱۸)، قئید اولونمالیدی محسن الامین، کیتابیندا دئییر: خاصه یعنی بیزلر و عامه یعنی سونولردی (اعیان الشیعه ۲۱/۱).

آیت الله خمینی ده یوخاریدا دئییلن سؤزه تاکید ائدیر (الرسائل ۸۳/۲).

سونولری تقیه اوزوندن آلداتماق جایزدی

مرتضى انصارى و ابوالقاسم خويى، كيتابلاريندا دئيرلر: تقيه ندن ايبيله آند ايچمك اوچون اينيز آچيقدى (التقيه ۷۳، تنقيح شرح عروه الوثقى ۲۷۸/۴)،

فارس شيعه ليگي نين، سونولرين عليه اينه ان بؤيوك تشبوتلريندن و اونلارا دوشمنچيلىك تورتمه لرinden بيرى اونلارين كيتابلاريني و حديثلرينى اؤز يارارلارينا تحريف ائتمه لردير و معمولاً اؤز يانليش ايشلرينى و عمللرينى ثبوت ائتمك اوچون بو تحريفله ال آتيرلار، اونلار بنزر شيعه و سونو آدلاردان يارارلاناراق، حديثلرى تيكة پارچا ائده رك و يا كؤكوندن يالان حديثلر قونداداراق بو ايشلره ال آتيرلار و اؤزليكله بيلگيسيز عوام خالقى آلداتماغا چاليشيرلار، بوجور يالان دانيشماقلار اؤزليكله و مچيدلرده چالیشان فارس شيعه سينه منسوب ماللار و شخصلر اوچون و يا اينترنئت ساحه سينده چالیشان مجوسى شيعه لرينه آليشليمش بير شى اولاراق، اونلارين گونلوگ اخلاقياتينا دؤنوبدور و حتى يالان خبرلر دوزلتمك عادى حاديه لر حالينا گليبدير، البته مجوسيلر، توركلر حاققيندا بو يؤنتمله باش وورورلار.

۴-۶- فارس شيعه ليگي و جينسى قارقاشاليق

فارس شيعه ليگينين بيرينجى و اؤنملى اصلى و اونلارى اسلام عالميندن اؤزليكله سونو بؤلومدن و آيريجا اسكى تورك دينى گله نكلريندن آييران، اسلام دينينه هايقيرى اولان جينسى ايليشكيلر و بو مسئله دن دولايى اورتايا چيخان جينسى قارقاشاليق، و عاييله پوزوقلوغودور. بو اصلين اورتايا چيخماسينين ندى بير طرفدن فارسلارين اسكى گله نكلرينه سؤيكنمه سى و آيريجا دينى ليدئرلر اوچون مختليف گلير قايناغى ياراتماسى اولماليدير. بو حاقد ايلكجه فارس شيعه ليگينده مختلف جينسى اينحيرافلار حاققيندا دينى توصيه لر و فتوالار وئريلير، سونرادا اونلارين قرانا هايقيريليجى يازيلير.

۴-۶-۱- فارس شيعه ليگينده صيغه مسئله سى

-جناب كلينى فروع الكافى (ص ۵۴۰/۵) كيتابيندا يازير:

اگر بير كيشى، بير قادينلا هر يئرده و هر زاماندا ايليشكى قورموش اولما، سونرا اونو بوراخا و آيريسيلا و سونرادا آيرى بيريله صيغه اولاراق، تانيق (شاهيد) و قادين ين ولى سينه احتياج

اولمادان (اونو سوروشمادان) ایلشگی قورابیلیرمی؟ و آیا قادین، فاحیسه لیگی پیس بیله ویا ارلی اولابو حالدا اوندان سؤال ائتمه یه گرک اولمادان بو ایشی گؤره بیلیرمی؟. یانیت: ان اعتبارلی قاینقادان جاواب وئرلییر: باسمه تعالی، بو ایش جایزدی. صیغه مُدّتی بیر آی، نئچه ساعات ویا نئچه دقیقه اولابیلیر (کافی، فی الفروع جلد ۵ صفحه ۴۶، الاستبصار طوسی جلد ۳ صفحه ۱۵۱).

«مسائل وردود- محمدصادق / چاپ اول ۱۴۱۶هـ- ۱۹۹۵ م ص ۵۵» یازیر: -مسلمان قیزی صیغه ائتمکده اونون ولی سینین اذنی شرط دئییلدی، و اونونلا مجامعت ائتمک، یالیز اؤن طرفدن داخل اولماما شرطیله جایزدیر. (دیقت ائدین قادین یوخ بلکه باکیره قیزدان صؤحت گئدیر). بو بؤلومو یوخاریدا وئرمیشدیک تکرار ائتمه سی بوراداکی تارتیشمالار اوچون گرکلی گؤرونور.

جناب ملا فتح الله کاشانی فارس شیعه لیگینین ان بؤیوک لریندن، «منهج الصادقین فی الزام المخالفین» کیتابی نی یازیدیر، بو کیتاب قران تفسیریدی؛ تفسیر لرین بیرینده یازیر: «ح. محمد بویورور: هرکس بیر دفعه مُتعه (صیغه) ائده، درجه سی ح. حسین درجه سینده اولار، ایکی دفعه صیغه ائده، درجه سی ح. حسن درجه سینده اولار، اوچ دفعه صیغه ائده، درجه سی ح. علی درجه سینده اولار، دؤرد دفعه صیغه ائده، درجه سی منجه اولار، هرکس صیغه سیز دونیادان گئتسه قیامتده اونون قولاغی و بورونو کسینه جک پیس حالتده محشور اولاجاق».

سونراکی صفحه ده یازیر: (ح محمد بویورور): هرکیم صیغه ایله موخالیفت ائده، من ایله موخالیفت ائدیر و هرکیم من ایله موخالیفت ائده، تانری ایله موخالیفت ائدیر و جهنم اهلیدیر، هر زمانکی صیغه ائدن و صیغه اولان بیر یئرده اوتورالار، تانرینین ملکری اونلاری قورویور.. وقتی بیریرلرینین اللریندن توتورلار سوچلاری اولسا، بارماقلاریندان ائشیکه تۆکولور، و بیریرلرینی اؤپنده، تانری اونلارا حج و عمره ثوابی یازیر و ..

اویناشلا ایلشگی قورماق: طوسی دئییرک اویناش قادینین متعه ائتمه سینین ایشکالی یوخدو (النهایه ۴۹۰)، خمینی دئییر: زنا ائدن قادیندان جنسل یارارلانماغین ایشکالی یوخدو (تحریر الوسیله ۲/۲۹۲).

قادینلا بیر دفعه جماع اوچون ایلشگی قورماق: بیر شخص ۱۰ ونجو ایمامدان سوروشور بیر قادینلا بیر دفعه یاخینلیق ائتمک اوچون ایلشگی قورماق اولار، یعنی صیغه ائتمک اولار، ایمام

بو بودولار بلی و همین سؤالی ایمام جعفرصادیق دن سوروشدولار دئدی ایشکالی یوخدو، اما یاخینلیق قورتولارکن، گرک کیشی اوزونو قادیندان دؤندرسین و قادینا باخماسین. (الفرع من الکافی ۴۶۰/۵، الاستبصار للطوسی ۱۵۱/۳).

باکره قیزلا ایلشکی: حلی دئیر: بالغ قیز باکره اولا ویا دول اولا صیغه اولابیلیر واونون موخالیفت و اعتراض حاققی یوخدو (شرائع الاسلام لنجم الدین الحلّی ۱۸۶/۲ ط تهران ۱۳۷۷هـ)، طوسی دئیر: کیشی ائیلیه بیلیر قیزین آتاسیندان ایذنی اولمادان و تانیق اولمادان اونو صیغه ائده (النهایه، طوسی، ۴۹۰).

آیا فارس شیعه لیگین بو یاسالاریلا ساسانلی دینی آراسیندا ان اوفاق فرق گؤرمک اولار؟، آیا ساسانلارین اخلاقسزلیغی و اوندان دولایی مضمحل اولماسی بئله یاسالارا اوینالارین عاقبتی دئیلمی؟

نچه قادینی مُتعه ائتمک : ایمام جعفرصادیق دن سوروشولدو آیا صیغه قادین، دؤرد رسمی ائوله نن قادیندان باشقادی، بو یوردو ائیلیه بیلر سیزنیز مینلر قادین صیغه ائده سیز چونکی اونلاری اجاره ائدیسیز (تهذیب الاحکام للطوسی ۲۵۹/۷، الاستبصار للطوسی ۲۵۳/۳).

آیریجا اگر صیغه قادین شرط اولونان ایشه دوزگون عمل ائتمه سی، کیشی ائیلیه بیلر اونون اوجرتین آزالتسین (فروع کافی ۴۶۰/۵، الاستبصار للطوسی ۱۵۱/۳).

گؤرونديو کیمی فارس شیعه لیگی ایماملارین دیلینه یالانچی حدیثلری باغلاماقلا اسکى دینلرینی ایسلام ادینا خالقا یثرتیمک ایسته ییرلر.

۶-۴-۲- فارس شیعه لیگینده چوجوقلاردان جینسی یارارلانما مسئله سی

جناب خمینی اؤنملی اجتماعی بیر مسئله یه اشاره ائدیر: قیزلا ۹ یاشیندان تتر یاخینلیق ائتمک دوزدئیل ولی اوندان آیری لذت آلماق، مثلا قوجاقلاماق و بودلارینی اونا یاپیشدیرماغین اشکالی یوخدور!!! (تحریر الوسيله، الخمينی ۲۴۱/۲)!

آمیزش کردن با زن قبل از کامل شدن نه سالگی جایز نیست، خواه نکاح دائم باشد یا مؤقت. اما سایر لذت جویی‌ها مانند دست زدن با شهوت بغل کردن و ران چسباندن حتی با دختر شیرخوار اشکالی ندارد (۱۱۱۱۱) (۱).
(۱) - تحریر الوسيلة - الخميني ۲۴۱/۲.

1

قئید اولان سۆزلرین بنزهری، کُلینی نین کیتابیندا گۆرمک اولار: «قیز اوشاغیندان لذت آپارماق جایزدی». (فروع کافی ۵/۵۴۰-۵۴۲).

قیزی (باکره) صیغه ائتمک، حتی ولی سینین ایذنی اولمادان و تانیق (شاهید) اولمادان، جایزدی (تهذیب الاحکام جلد ۷ صفحه ۲۵۴ و شرائع الاحکام نجم الدین الحلی جلد ۲ صفحه ۱۸۶).
فارس شیعه لیگنین سؤیله دیکلری سۆزلری، اسکی ساسانلی دینین قایدالاریلا موقایسه ائدرسک، کونونون اصلینه وارماق چتین اولمایاجاق.

«جناب غیاث آبادی یازیر: ساسانلی دینینده: قیز گرک ۹ یاشاندا ائولنسن و اگر اوزون مدت بو ایشدن بویون قاچیرا، اولدورولمه لیدیر و اگر بیر قادین کوسه رک اری ائوینی ترک ائده اولوم جزاسینا یئتیرلمه لیدیر. و زرتشت دینینده قیز اوشاغینی ۳ یاشیندا اره وئرمک موباح و موباح ایدی» دینکرد کیتابی.

۶-۴-۳- فارس شیعه لیگینده ایللئقال یاخینلاشمالار

- کلینی بیر یالان حدیث ایمام رضا حضرتلرینین دیلینه باغلا ییر: اوندان سوروشدولار قادین ایله آرخادان مجامعت ائتمک اولارمی؟ دئدی ایشکالی یوخدور (فروع الکافی، ۵/۵۴۰) و یا آیت الله خمینی رساله سینده دئیر: حیض واختی آرخادان اولان ایلیشکیلر جایزدی و کفاره سی یوخدو.

آیری بیر حدیث کلینی دن وئریلیر:

معروف فقیه لرین بیری ابی عبدالله دان سوروشولار: آیا کیچیک قیزی صیغه ائتمک اولار؛ ابی عبدالله دئیر بلی، مگر چوخ کیچیک اولو و آلدانمیش اولو، سوروشدولار اونون اولچوسو ندیر، ابی عبدالله دئدی ۱۰ ایل. (کافی فی الفروع جلد ۵ صفحه ۴۳۶، الاستبصار طوسی جلد ۳ صفحه ۱۴۵، تهذیب الاحکام جلد ۷ صفحه ۲۵۵).

خمینی فتواسینا قارشیت فتوا

البتده فارس شیعه لیگینده بعضاً یوخاریدا قئید اولونان سۆزلره قارشیت فتوالار گۆرمک مومکوندور؛ «رسول الله بویوردولار: منیم امت یمین قادینلارینین آرخاسی امت یمین کیشیلرینه حرامدی» (من لایحضره الفقیه بابویه ۴۶۸/۳، کتاب النکاح باب النوادر).

قادینلاری نکاح ائدیپ و اونلارا توخونمادان بو شاسانیز، داها اونلارین بوینوندا سیزین سایاجاغینیز بیر عیدّه یوخدور، اونلارین کینلرین وئرین و گؤزل شکیلده بوراخین.»

نعمت الله الجزایری فارس شیعه لیگینین بؤیوک لریندن اولاراق بو آیه ایله بیرلیکده قرآن آیه لرینی، کیتابیندا بیله یوروملاییر (ییغجام اولاراق): تاجیر قارداشلار قونشو اؤلکه ده ائو اجاره ائدیپ و بیر ایشله یین قادینی صیغه ائدیپ لر و نوبتله هر بیر ی اورا گئدیپ یارارلانیر؛ ویا بیرینین قادینی خسته خانادا یاتیر و اونون باجیسی، باجیسی اوشاقلارینی ساخلا ماغا و غذالارینی وئرمه یه اونون ائوینه گلیر، فقیه اونا دئییر بیرینه خبر وئرمه دن قادینیزی بوشایین و باجیسی نی آل و خسته لیک سونو، تکرار باجیسین بوشا و اصلی قادینی تیت ائله ییب یئیندن آل. («سیری در جهان تشیع»، ص ۹۴، نقل از «زهر الربیع»)

یوخاریداکی سؤزلری اوخویاندان سونرا دریندن دیققت ائتمک لازیمدیر، سونرالار قادینین باجیسی او ائوه گلرکن و باجیسی ارینی گؤررکن نجور اولایلار اوز وئره بیلیر.

بیله لیکله فارس شیعه لیگی، مجوسی گله نگینی توپلومدا یئرلشدیرمه سورونونو، بؤیوک اؤلچوده حل ائتمیش اولور، اونلار گرچکدن ایسلام دینینی ایچدن بوشالتماق اوچون و اسکی گله نکلرینی دیریلتمک اوچون هر جور یالانی قرانا و دینه باغلا ییرلار.

بوجور جیسی قارقاشالیقلار فارس شیعه سینین خوارافات و انحرافلارلا دولو بوتون حدیث کیتابلاریندا واردیر و اونلار اوتانمادان و بوجور ایشلری دینی جهتن عبادت کیمی یوروملایاراق تبلیغ ائدیپ لر.

آیا بوجور قایدالار ساسانلی دین ایله عئینی دئییلدیر: جناب رضا مرادی غیاث آبادی «انسانلیغین اوزوتولری (رنجهای بشری) Human sufferings» کیتابیندا یازیر: «موبد آذر فرنبغ فرخزدان» ۲۰ینجی فتواسیندا اوندان سؤال اولونور: بیرینین قیزی ویا باجیسی اونونلا ائولنمه یی قبول ائتمه سه آیا زورلا اونونلا ائوله نه بیلیر؟ موبد جاواب وئیر: کیشینی ائولنمه یه مجبور ائتمک اولماز ولی بیر قیزینا ویا باجیسینا زورلا صاحب اولابیلیر و بو عمل، محارم له ائولنمه ثاوبیندادیر. (باخین: متن پهلوئی: روایت آذر فرنبغ فرخزدان، ترجمه حسن رضائی باغ بیدی، تهران، ۱۳۸۴، صفحه ۱۶۰)

اصلینده فارس شیعه سی عایله پوزوجو، ساسانلی کؤتو دینی رسملرینی، فارس شیعه سی آدیلا و اؤزلرینین دئیگینه گوره «اسلام ناب محمدی» آدیلا میلته یئرتمک ایسته ییر لر.

۶-۴-۶-فارس شیعہ لیگیندہ کینلی قادین (نیکاحلی قادین) متعہسی

-فارس شیعہ لیگی کینلی قادین متعہ ائتمہ سینی پیس بیلیمیر و قوندارما حدیثلرله ساسانلی مجوسی دینین قایدالارینی یئنی دینلریله باغداشدرمیشلار.

ارلی قادینی متعہ ائتمک : فارس شیعہ لیگی، جعلی حدیثلری ایماملارین و پیغمبرین دیلینه باغلا یاراق اسکی کولتورلرینه دینی مشروعیت قازانماق ایسته بیرلر؛ بیر حدیثده نقل اولونور: محمد بن عبدالله اشعری نقل ائدیر، ایمام جعفردن سوروشولدو: فیلانی بیر قادینلا متعہ شکلینده ایلشکی قورور، و آیرسی اونا دئیر او قادینین اری واردی و اودا قادیندان سوروشور آیا ارین واردی؟، جریان ابو عبدالله یتیشدی و او دئدی گرک اوندان سؤال ائتمهیه؛ و بو مسئله ایکی قاینقادان نقل اولونوبدو و بوجهدن طوسی دئیر بیر کیشی بیر قادینلا متعہ شکلینده ایلشکی قورارسا نیاز یوخدو اوندان اری حاقداسؤال ائتسین (النهاییه، ۴۹۰).

فضل ایمام جعفرصادیقه دئیر: من بیر قادینی صیغه ائتدیم و سونرا اونون اری اولماسیندان قوشقولاندیم و آراشدیردیم گوردوم ائله دی، ایمام بویوردولار نییه بو حاقداسؤال آراشدیرما یاییسان؟؛ آیری روایتده ایمام جعفرصادیق بویوردولار بو مسئله سنه هئچ ربطی یوخدو سن یالیز اونون مهریه سین وئرمه لیسین (فروع کافی ۴۶۰/۵، تهذیب الاحکام للطوسی ۲۵۳/۷، الاستبصار للطوسی ۲۵۳/۳).

ابان بن تغلب نقل ائدیر: ابا عبدالله (جعفرصادیق)ه دئدیم من بعضا کوچه ده گؤیچک و گؤزل اوزلو قادینلاری گؤرورم و مومکوندو اونلار ارلی، ائو قادینی، ویا اویناش قادینلار اولسون، ایمام بویوردور: بو مسئله لر سنه هئچ ربطی یوخدو سن یالیز اونون موزدون (مهر) تعیین ائتمه لیسین (تهذیب الاحکام للطوسی ۲۵۵/۷، الاستبصار للطوسی ۴۵/۳، فروع کافی ۴۶۲/۵).

فارس شیعہ لیگی اؤزلرینین دینداش قادینلاری حاقداسؤال بئله اخلاقسوزلیغی یایاراق آیریجا اهل سنت، یهود و نصارا قادینلاریلادا ایلشکی قورماغی توصیه ائدیرلر (وسائل الشیعہ ۴۵۲/۱۴؛ فروع کافی ۴۴/۲، تهذیب الاحکام ۱۸۸/۲، من لایحضره الفقیه ۱۴۸/۲).

جینسل ایلشکیلر حاقداسؤالنه حدیثلر ایستیناسیز جعلی اولاراق، دین بؤیوکلرینین دیلرینه باغلانیدی، بو حدیثلرین راوی لری یا جعلی آدلاردیلار ویا رجال علمینده و حتی فارس شیعہ لرین اؤز کیتابلاریندا دا غیرعادیل و یالانچی و حتی مرتد و دینسوز آداملاردیلار، کلینی و طوسی کیمی فارسچیلار یالیز اوز گله نکلرینی دیریلتمک اوچون، مالی قاینقلار الدہ ائتمک

اوچون، و ایسلام دینینی ایچدن چورومتک اوچون، بوجور قوندارما حدیثلری دوزلدیلر و هامیسیدا دوردونجو قرنین اوللرینده اویدورولوبدو. آیریجا بو حدیثلرین محتواسینا باخارساق، قادینلار ان آچیق شکیلده آشاغیلانیرلار و اونلارا ان ایلکین حاق و حقوق تانینماماقدیرلار و فارس شیعه لیگی طرفیندن قول (برده) کیمی معامله گورمکده دیلر.

۶-۴-۷-فارس شیعه لیگی حکومتی و نیکاحلی قادین صیغه سی

۱-توپلو یاتاقلی قوناقلیقلار

موظمئنا هرکس بو تور خبرلردن چوخ ائشیدیدی، بئله کی فیلان قوناقلیقدا، پیس ایلشکیلردن دولایی ۳۰ نفر دؤکتورو توتوبلار ویا فیلان قوناقلیقدا اؤزل ایلشکیلردن دولایی ۲۰ نفر رئیس رؤسالاردان توتوبلار ویا فیلان ویلادا پارتیدا ۱۰ نفر توتوبلار، بو خبرلرده خاص حادیشه لردن دانیشیلیر و ائشیدیدجی ده تصور ائدیر گویا اونلار منحریف شخصلر اولاراق دینه اینانمایانلاردیلار، اما خبرلرین درینینه گئندنه آیری سونجلارا یئتیریرسینیز، بئله کی تعجوبله گورورسونوز بو شخصلر عموما دؤلت آداملاری ویا اونلارلا ایلگیلی شخصلر دیلر و عموما وضعلری خوش اولاراق یوخاری گلیرلره و یا ایلقلارلا صاحبیدیلر و چوخو کز بیر ماللا ویا سپاه بؤیوک لریله ویا اینقلابا منصوب دادگاهلاردا اولان شخصلرله باغلانتیلاری اولاراق اونلار طرفیندن قورونورلار و ان آزیندان بیر سورون چیخاندا اونلارین واسیطه سیله راحتلیقلا حل ائدیرلر.

خبرلرین داها درینینه گئندنه، دینین لاپ اصلینه یئتیریرسینیز و گورورسونوز اونلار اؤز دینلرینه عمل ائده رک بو ایشلردن هم دونیوی لذت آپارماق و آخرت ثاوابی آپارماق ایسته ییرلر، و ماللا فتح الله کاشانی نین دئدیگی کیمی ایماملار و پیغمبرلر مقامینا چاتماق ایسته ییرلر و اونلار دقیقاً فارس شیعه لیگینین نیکاحلی قادینی صیغه ائتمک اصلیندن یارالانیرلار.

بو خبرلرین ایچهریبی بئله دی، بیر بؤیوک ائوده ویا هوتل کیمی یئرده قوناقلیق سالیملار و قوناقلیقدا ۵ ویا ۱۰ وبعضا داها چوخ و حتی ۳۰ عایله دن چوخ، آغا خانیم اولاراق ایشتیراک ائدیرلر، شاملارین ویا ناهارلارین یئیرلر و سونرا خانیملار هر بیر اوتاغا گئدیر و قاپینی باغلاییر، و آغالار سالوندا قالیرلار و اوتاقلارین آچارلارین بیر میزین اوستونه تۆکرلر، و آغالار

گلیب هرەسی اتفاقی اولاراق بیردانا کیلیدلردن گۆتوررلر و سونرا کیلیدین اوستونده کی یازیلان نمره‌لی اوتاغا گئدیر و واواقدا اولان خانیملا اۆزل ایلشکیده بؤلونور، بو تور قوناقلیقلار دؤوره‌ای اولور و هر دفعه ایشتیراکچیلارین بیر و یا بیر نئجه‌سی قوناقلیغین خرجینی عۆده‌سینه آلیرلار، البتده بوتور خبرلری، من شاه زامانی بؤیوک دؤلت آداملارینین ایچینده اولدوغونو دفعه‌لرجه ائشیتیمیشدیم و او زامان اونلارین فاسید اولدوغونا اینانیردیم اما سونرالار بو خبرلری یایقین اولاراق تهران و اصفهاندا و آزاراقتا آیری بؤیوک شهرلرده ائشیتدیگیمده ایلکجه تعجب ائده‌رک سونرالار گۆردوم بونلار گرچکدن اصیل دین آداملاری اولاراق فارس شیعه‌لیگی مذهبین اوصوللارینا اویان شخصلردیلر و ایلشگیلرله ایماملارینا و اۆزللیکله اصلی پیغمبرلرینه یعنی کلینی، طوسی، کاشانی، مجلسی و خمینی و خامنه‌ای کیمی بؤیوک‌لرینه یاخینلاشماغی و اونلارین مقامینا وارماغی آماجلا بیرلار.

بو حاقتا بیر مسئله‌یه ده دئینمک لازیمک لازیمدی بوتور خبرلرین مثیدانا چیخماسی و بئله آداملارین توتولماسی گرچکدن دؤولتین بئله ایشلرله موخالیف اولماسی دئیل بلکه بورادا مالی مسئله واردی، بئله کی اگر بو ایشلر بیر ماللا ویا اۆزل قورومون خبرلریله اولورسا و اونلارا صیغه ائتمه مالی قاینای ساغلا نیرسا، هئچ موشکول یارانماز، اما اونلار اوچون مالی گلیرلر اولماسا بوجور توتوقلامالار گلیرسز ایلشکیلرین قاباغین آماق اوچون یاپیلیر؛ هر حالدا فارس شیعه‌لیگین اوصوللاریندان دولایی بوتور ایلشکیلر گیزلین اولاراق داها یایقیندی و البتده ایندیلیکده داها هر کس، اۆزو صیغه اوخویاراق بو مسئله‌نی دینلریجه اویقون حالا گتیریر و تکنولوژی و بیلیمین یایقین اولدوغوندان دولایی، صیغه اوخوما تخصصونو هامی اؤیره‌نیدی و ماللارلا چوخ احتیاج دویمورلار.

۲-ارلی قادینلارین دوست توتماسی خبری

بو گونلرده بو تور خبرلری گیزلی و یا آچیق شکیلده ائشمک و گۆرمک مومکوندو، اۆزللیکله اۆلکه‌نین مرکزی بولوملرینده قوم اصفهان و تهراندا بو خبرلر داها یایقیندی، بوجور گله‌نک‌لر بالاجا شهرلرده و مخصوصا آذربایجانین بالاجا شهرلرینده دئمک اولار یوخدو، معمولاً بئله ایلشکیلر مذهبی عایله‌لرده داها چوخ و داها گیزلیندی، اما عادی عایله‌لرده آز، اما داها آچقیدی، بو مسئله، فارس شیعه‌لیگین نیکاحلی قادین ایلشگیسی اصلیندن قاینقلانیر و

گتگنده بیر گله‌نک حالینا گلمکده‌دی. بو تور ایلیشکیلرده‌ده آغا و خانیم‌لار اؤزلری و معمولاده اؤز اورکلرینده صیغه اوخویارلار و بو اوزمانلیق ایشینده خالق، اؤز احتیاجلارینی و دینی سورونلارینی، ماللارایا نیاز اولمادان چؤزورلر و فارس شیعه‌لیگینی داها یوخاری زیروه‌لره چاتدیریرلار.

فارسچیلار ایچینده بوتور گله‌نکلر اسکیدن بری بونلارین دینلرینده وارایدی و ایندیده فارس شیعه‌لیگینین یاشیل ایشیغیلا عمومی و دینی بیر گله‌نک حالینا گلمکده‌دی، نئجه کی فیردوسی شعرلرین بیرینده ساسانلی بؤیوک‌لرینین قادی‌نلاریندان دانیشارکن بیله سؤیله‌بیر: «اونلو ارلری اولسادا گیزلینجه آیری یولداشلاری واردیر^۱».

۳- گنج قیز اوغلانلارین توتولماسی

گنج قیز اوغلانلارین توتولماسی و اونلارا دوسیا آچیلماسی و اونون یانیندا حتی نیکاحلی قادی‌نلارلا ایلیشکیلرین یاقینلاشدیرماسی، توپلوم ایچینده بؤیوک چلیشگیلر ووجودا گتیریر، من دفعه‌لرجه گنج قیز و اوغلانلاری گؤروردوم خیاباندا دولانارکن توتولورلار و اونلاری عایله و قاپی قونشولارین یانیندا بی‌آبیر ائتدیکدن سونرا، داد‌گاهلارا یوللا‌بیرلار و اونلار حاققیندا دوسیا تشکیل وئریرلر و ایستیخدام واختلاری اونلارا چتینلیک یارادیرلار. اؤزلیکله اونلارین بیر چوخونو بارماق ایزلرینی ثبت ائدرکن (فارسجا انگشت نگاری) گؤروردوم دریندن آغلا‌بیردی‌لار و حتی بعضیلرینین سوچلاری اولمادان و تصادفی دانیشیق‌لار سببیه توتولدوقلارینی گؤروردوم، ایلگینج بورادادی بوجور توتوقلامالار فارس بؤلگه‌لرینده تقریباً یوخکن آذربایجان بؤلگه‌سینده گونلوک مسئله اولاراق یاپیلیر، فارس بؤلگه‌لرینده اوغلان و قیزلار راحتلیقلا خیابانلاردا و پارکلاردا دولانارکن اصلا پولیس و بسیج موزاحمتینه معروض قالمازلار و دئمک اولار اورالاردا پولیس و بسیج اوچون بیله گؤرو تعریف‌لمه‌یبیدی، اما آذربایجان شهرلرینده نظامی وضعیت یاراناراق بوجور توتوقلامالار هر گون و هر زمان تکرارلانیر و بو مسئله آچیقجا هر یترده گوزه چارپیر؛ و اگر بیری سؤیلیرسه، نییه تهراندا، اصفهاندا، قودا، شیرازدا ویا مشهده بیله بیر شئی یوخکن نییه بورالاردا بیله‌دی؟ راحتلیقلا

^۱ - اگر چه شوی نامبردار دارند. نهانی دیگری را یار دارند.

جاواب وئررلر اورالاردا حكومت جومهوريدى و بورادا حكومت اسلامى دى. البتده بوتور ياخلاشيملارى آيرى توپلانتيلاردا و ميثال اوچون، موسيقى، تئاتر، سينما، يايين اورقانلارى بؤلوملرينده گؤرمك مومكوندور.

دئمك اولار بوجور توتوقلامالارلا، بير طرفدن ماللار اؤزلىنه گلير قايناغى ساغلايىرلار و آيرى طرفدنده و شايدده حجتیه قانونونا گؤره، قيز اوغلانلارى، كلانتيرله و دادگاھالارا چكىرلر و فساد ايشلرینی اونلار اوچون عادى حالا گتيريرلر و اونلارين ايچينده ياييرلار و بئيله ليكله هم اؤزلىنه بويوك فساد اوردوسو دوزلديرلر و هم اورتامى ايمام زامانلارينين گلمه سینه حاضيرلاييرلار. و ايلگينج بورادادى بو سياستى تورك بؤلگه لرينده داھا بويوك اؤلچوده اويقولاماق ايسته ييرلر و مؤحتمالا بير عيللتى بودور فساد اؤزلىكله جينسى فساد فارس بؤلگه لرينده داھا عادى بير شئى دى و اونلار فارسلارين بو گلنه ييني توركلرين ايچينده ده يايماق ايستيرلر و اونلاريدا اؤزلىنه بنزتمك ايسته ييرلر.

۴- فارس شيعه ليگى جينسى انحيرافلارلا، گنجلىرى مشغول اندير

-منيم بير دوستوم وارايدى، اونون دئديكلريندن آنلاديغيم قدر، بير دؤنم گوونليك قوروملارايلا (امينتى قووه لرله) باغليلىغى وارايدى بو شخص بير دؤنم آزاجيق اصلاحاتچى قووه لرله باغلانتى يا گيره رك اونلارين سياستلرينه و رفورمچو قايدالارينا مئيللى اولور، اؤز دئديگينه گؤره بير مدت تعقيب اولونورو نهايتا توتولور، ساوونماسيندا (البتده اونلارين اؤزلىرىندن اولدوغو اوچون، و عئين حالدا اؤنملى رفورمچو اينانجلارا صاحيب اولماديغى اوچون يونگول شكيلده كونترول اولونور) بير دؤنم اذيت اولونور، زيندان اوداسيندا قالير، سونرا توبه اندير و اونلاردا بونو بيله رك اونا اينانيرلار، بير دؤنم بو اولاي دان گئچديگيندن سونرا بو شخص گوونليك قوروموندان آيريلير؛ اونون دانيشديقلاريندان بو سؤزلىر آلقيلاماق اولوردو: گويا زيندانا ان سون دؤنملرده بير دينى آخوند اونون يانينا گلير و دئير: بيز سنى تانيدىغيميز اوچون بوراخيريق ولى سنده هئچ واخت سياسى آخيملارا قارشى مالميسان، يولداشيم بو حاقدا بئيله سؤيله ييردى: منده چوخ قورخماديغيم اوچون ماللادان سوروشدوم، جناب، من بير جاوانام و ايستيرم قانونى سياسى قروپلارا قاتيلام و اسلامى حوكومه ده اينانيرام، ماللا جاوايىندا بئيله دئير من سنده توصيه انديرم سن بوجور جريانلارا قاتيلما، واريوخونو و جانينى دا الدن

وئره بیلیرسن، سن گنج سن، سن گئت هر قادینا و هر قیزلاکی ایسته بیرسن ایلیشگی قور، گل من سیزین صیغه نیزی اوخویوم و سن ائیلیه بیلیرسن گونده بیر قادینا و قیزلا اولاسان سنه ان بالاجا تضییق ائتمه یه هئچ کسین حاققی یوخدور، چونکی سن ایسلام دینی گره یینجه حرکت ائدیرسن، سن گئت هر جور او یوشدور و جو ماده کوللانیرسان کوللان و دونیانین کئیفینی چک، هئچ کس سنینه ایشی اولابیلمز، سن نییه دونیانین بوقدر یاسال اولان کئیفلرینی بوشلا بیرسان و اؤزونو یالانچی سیاسی ایشلرله محو ائتمک ایسته بیرسن؟.

-بو خاطیره اصلینده حاکمیتده و اؤزللیکله گونولیک قوروملاریندا اولان شخصلرین اؤز روحیه لرینی گؤسته ریر، اونلار دونیانین لذتینی یالیز جینسی لذتدرده و اؤز گه لرینین قادین و قیزلارینا توخونماقدا و مختلیف قوناقلیق لاردا او یوشدور و جو کوللانماقدا گؤرورلر و حتی بیر ذرده ایسلاما و اینسانلیغا فیکیرلشمز لر.

-اینقیلا بین اولرینده نئچه کومیته چی یولداشیم و ارایدی، دئدی کلرینه گؤره، اونلار دایما بیر سیرا موعانید و موحاریب قادین و قیزلاردان سؤز ائدیردی لر، و اونلاری توتوقلایاراق، خیابانلاردا ماشینلا آپاریردی لر و بیر حالداکی ماشین آژیر چکهرک گئدیردی نئچه نفر طرفیندن تجا ووزا معروض قالیردی لر، بوجور خبرلر و حادثه لر حکومت آداملاری ایچینده یایقیندیر.

۵-حوزه لرده و مذهبی شهرلرده جینسی قارقاشالیق.

حوزه لرده و مذهبی آداملار ایچینده چوخلو طلبه لردن بئله سؤزلری ائشیتیمک دوغالدیر: اونلار اوئلرده دین حئیرانی کیمی و ماراقلی اولاراق بو مئیدانا آددیم قویوردولار ولی چوخ گئچمه دن، علامه مجلسی و اونا تای و سؤزده عالیم لرین کیتابلارینی اوخوماغا باشلا بیردی لر، اؤزللیکله جینسی مسائل حاقدان اولارای اوخوماغا داها ماراقلی اولوردولار، آچیقجاسی توپلوم ایچینده دوزگون تانینمایاراق، بو کیتابلارین یازدیغی سؤزلر و فارس شیعه لیگی جه، یاسال اولان جینسی ایلیشگی لر، جاوان طلبه لر جه داها چکیجی اولوردو، و ائیله بیل کی یئنی کشف لر و تاپینتیلارا ال تاپیلار، و اونون گیزلین لذتی ایچینده ایتهرک و اؤزللیکله او ایلیشگی لرین دینجه تاواب و یا واجب تکلیف کیمی اولدوغونو بیلینجه انحیراف ایچینده غرق اولماغا باشلا بیرلار و آیری طرفدن بو یاسالارین اصلینی ساسانلی زرتشتی دینی اولماغیندان خبرسیز طلبه لر اونلاری او یقولاماق اوچون و مالی قاینالار آل تاپماق اوچون، حاکمیتده و اونون هر جور پیسلیکلرینه

بویون آیه‌رک سونو بلسیز پیسلیک باتلاغینا گیریرلر و البتده اؤزلرینی دین آدمی کیمی گۆره‌رک هر شیئی و داها دوغروسو هر جور جاسوسلوغو، اوغرولوغو، بۆرک قویماغی و راحتلیقلا خالقین و حاق ایسته‌ینلرین علثیه‌ینه اولماغی و رانتچیلیغی قبول ائده‌رک بیر اویونجاق کیمی حاکمیتین قوللوغونا گنچیرلر.

ایندیلیکده بو تفککورلر کۆلگه‌سینده بیر سیرا بۆیوک شهرلر و اؤزلیکله مذهبی شهرلر او جومله دن قوم، تهران و مشهد شهرلری و اونلاردان سونرا اصفهان و شیراز شهرلری عملا جینسی انحراف مرکزلینه دؤنوشموش اولموشلار، و بو شهرلرده ساتقین قادینلار بولجا گورونمکده‌یر بیر آمارا گۆره یالنیز تهراندا ۶۰۰,۰۰۰ دن چوخ رسمی قوروملارجا ثبت اولونموش فاحیشه واردیر (۹۲ینجی ایل)، بو موضوعادا دیقت ائتمه‌لی بیک بوجور انحرافلارین چوخالماسینی یالنیز یوخسوللوغا باغلاماق گره‌یر، من اوزوم بعضی بوجور قادینلارلا دانیشیرکن بو یولا چکیلمه‌لرینین ندتین سوروشونجا بیر سیراسی دینی اوصوللارلا تانیس اولاراق، ایشلرینی دینجه دوزگون و حتی ثواب اولاراق یوروملایردیلار و بو ایشی بیر شغل اولاراق سئجمه‌لرینی سؤیله‌یردیله. دئمک اولار اوروپولارین یاقین اولماسینین بیر ندنی یوخسوللوق اولارکن بیر آیری اؤنملی ندنی حاکمیتین بو حاقدان فارس شیعه‌سیجه ثواب اولماسی تبلیغلی سونوجو اولمالیدیر.

بیز بورادا گنج طلبه‌لرین بیر بیرلریله ایلشگیلرینی بیر یانا بوراخیریق و بو حاقدان اولان سؤیلتی لره داها چوخ آیرینتیلاریلا گیرمیریک.

۶-فارس شیعه‌لیگینده دین اؤندرلری و قادین آلوثرچیلیگی

قئید اولونونان سؤزلر اساسیندا دئییه‌بیلیریک فارس شیعه‌لیگینده، دین اؤندرلری، اصلینده قادین آلوثرچیلری دیله، نه یازیقکی اؤلکه قورویوجولاری و بعضی تورکلرده، دئمک اولار قادین آلوثرچیلرینین قورویوجولاری اولاراق ایشله‌یرلر، فارس شیعه‌لیگینین موجتهدلریده اجتهاد مقامینا یئتیره‌رک اونلارین اصلی فتوالاری بو کونولار حاققیندادیر، اونلار بۆیوک چابا صرف ائده‌رک، کۆکو اولمایان یوروملارلا بو کؤتولویو قُرانا یایشدیرماق ایسته‌یه‌رک اؤزلرینه ساتجیلیق مسلکی و گلیر یاراتماغا چالیشیرلار. و البتده کی اؤزلریده هامیدان چوخ بو قادینلارلا ایلشکی ایچینده دیله.

فارس شیعہ لیگینده، قادین آلوترچیلیگی یوخاری دوزئیلرده یاپیلماقدادیر، بو موضوعو بیر سیرا یایلمیش خبرلردن راحتجاسینا آنلاماق اولار، موطننا هامی کرج یارقیح باشینین (کرج شهرینین باش دادستانی نین) قادین آلوترچیلیگینی ائشیدبلر، یارقیح قورومو، چوخلو قیز و قادینی توپلایردی و اوچاقلارلا عرب امیرلیکلرینه آپاریردی و جینسی یارارلانمالار اوچون اونلاری ساتیردی، شاید بعضیلری بیلمه دن بیله دوشونورلر گویا یارقیح باشی جورم یاپاراق سوچ ایشله میشدیر، ولی اصلینده بیله دئییلدی گرچکدن اونلار اؤز دینلرینین گره یینجه بو ایشلری گوروردولر و بو ایشی بؤیوک ثواب بیلیردیر، وقتی فارس شیعہ لیگینین دینی اؤندرلری صیغه ائده نی، ایمام علی، ح. پیغمبر، ایمام حسن و ایمام حسین مقامیندا سانیرلار، البتده کی مینلر قادینی و قیزی صیغه ائتمه سینه ایمکان ساغلایان، داها بؤیوک مقاما چاتا جاقدی، یعنی دئمک اولار، مجوسی شیعہ لیگینین دین عالیملری؛ تقیه اساسیندا، گیزلین فتوالار وئرک و بیر یارقیح باشی واسیطه سیله چوخلو سایدا قادینی ساتماقلا، هم ح. پیغمبر و ایماملار مقامینا چاتیرلار، آیریجا بو ایشلرله بؤیوک گلیرلر الدهه ائدیرلر.

دئیلمه لیدیر بو خبر، حکومت و سیستمین ایچینده، کیچیک خبرلرین بیری اولاراق ائشیکه چیخیدیر، مسلما مینلرجه بوجور شخصلر تاپماق اولار، بؤیوک تلاشلارلا ثواب پئشینده اولاراق، اؤزلرینی پیغمبرلر و ایماملار مقامینا چاتدیرماق ایسته ییرلر و بو ایشلری تکرارلا یاراق اونلاردان دا اوچالارا گئتمک ایستیرلر.

هر حالدا فارس شیعہ لیگینده نیکاحلی قادین مُتعه سی، بیرینین قادین نین باجی سیله متعه اولماسی، اوغلان ایلیشگیلرینین موجاز اولماسی مسئله لرینی نظرده آلا رساق، بورادا بیر سؤال اورتایا گلیر آیا بو دین آداملاری، اؤز قیز و قادینلاری نیدا ساتماغا اینانیرلار؟ و اؤز دینلریجه داها بؤیوک ثوابلار ایسته میرلرمی؟.

۷- جینسی اینحیرافلاری اوزه ریمیزدن آتما ضرورتی

- گرچکدن بوجور ایلیشگیلر توپلومون اساسینی سارسیتما یا جاقدیر؟، بورادا پس دینین قیلاووزلوغو نه اولاجاق؟، مومکوندور بیر دئسین نه اولاجاق کی، مگر باتیلی اؤلکه لرده بوجور ایلیشگیلر یوخدورمو؟، اونلارین توپلوملاری زوالا گئدیب دیرمی؟، ویا نییه گرک بوجور ایلیشگیلردن چکینک؟، بورادا اؤنملی و آچیق فرقله دیققت ائتمک لازیمدیر:

۷-۱-بو مسئله يه ده ديققت يئيرمك لازيمدير كي يوخاريدا دئييلن اوژنك حديئرلر، فارس شيعه ليگينده اولان مينلرجه بنزر حديئرلر بير نئچه سويدير، غير اخلاقي اولدوغو اوچون اولارين بؤيوك بؤلومونو اينسان حتى يازيا گتيرمكدن بئله اوتانير، و گرچكدن بونلاري بير عيده فارسچي و اسكي ساسانلي ديني حئيرانلاري اولان، كليني لر، مجلسي لر و نعمت الله جزايري لر كيمي شخصلر توپلايبيدير و اولاري اوخودوقدا اولارلا اسكي زرتشتي (بهديني) ديني اوصوللار يلا بنزر ليكلري آچيقجا گورمك اولار. و آماجلاري آتابابالارينين ديني قايدالاريني اسلام آدييلا توپلوما يئيرتمكدي، و بير حالدا كي زرتشتي ديني بؤيوكلري بونلاري دانماغا چاليشير و اولاري دينلرينده تحريف كيمي سايرلار، نه يازيق كي طباطبائي لر و مطهيرلر كيمي سؤزده اسلام ديني عالمليده اولاري توجه ائدهرك حتى اسكي زرتشتي ديني اوصوللاريني يعنى عاييله ايچي ايليشگيلريده او دينلريجه دوزگون سايرلار، و اصلينده زرتشتي دين ادمالاريني اوجور اصللري دانماقدان برحذر ائديرلر و شايدده ايستيرلر سونرالار اولاريدا بير سيرا حديئرله توجه ائدهرك فارس شيعه ليگينه داخيل ائدهلر.

۷-۲-باتي دا هئچ يئرده جينسي قارقاشاليق اوجور يايقين دئييلدير، اورالاردا ياليز ان بؤيوك شهرلرده كونتروللو حالدا بللي يئرلرده اوروسپولارلا بوجور ايليشگيلر واردير و عاييله ايچينده پوزوق ايليشگيلر ان آز سويه ده دير، آيريجا اورالاردا ائيتيم حتى جينسي مسائله داها يوكسك سويه ده اولاراق گؤزله نيلمه ين و اؤنه چيخان مسئله لري آراشديرماغا و چؤزومه يه گوجلري و ايمكانلاري واردير، حالبو كي ايران كيمي اؤلكه لرده ان بالاجا اؤنه چيخان چتنيكلر اؤلكه نين نظامين بيريرينه ووراييلير.

۷-۳-باتي دا دين، كسينليكله بوجور اينحيرافي ايليشگيلرله موخالفدير و بونلاري دينلرييله توجه ائتمه ييلر، و اكر بيريده بير كره بئيله آنورمال ايليشگيلر داليسيجا اولسادا، ديني گره يينجه سونراكي دفعه لر اؤزونو و وجدانيندا اولموش اولسا قيناير و اؤزونو آرينديرماغا چاليشير، حالبو كي بورادا بوجور پوزوقلوقلار دينجه تشويق اولونور و عئينا ساسانلي ديني كيمي، اؤز گه لر نين ناموسونا توخونما و صيغه ايشلري ثواب ايش كيمي سايلماقدادير.

۷-۴-اگر اؤنجه لري عاييله لر اؤز گنچميش گلنك و گوره نكلري اساسيندا بللي باغلانتيلار يئر وئيرديرلر و گنجلرده بوجور عاييله پوزوجو قايدالارلا و اؤزليكله ساسانلي ديني اوصوللار يلا تانيش دئييلدير، حالبو كي اينديليكله اينترنت اورتاميندا راحتليقلا بونلارا ال تاپيرلار و اكر او

دینه و بوجور یاسالارا اینانیرسالار و اونلاری دینی قایدالار اولاراق تانیرسالار هئچ جور توپلومسال یاسایا باغلی اولمایاراق چکینه دن جینسی قارقاشالیقلارا چکیلرلر و کؤتو ساسانلی دینینی ایسلام دینی یئرینه تانری قانونو کیمی ایشله درلر.

۷-۵-البته بونلارا حوکومتین گنیش صورتده یایدیغی اسکی فارس دینی «پندارنیک، گفتار نیک، کردار نیک» آدی آلتیندا هر قیز و قادینلا و حتی باجی قارداش و آنا، خالا و .. ایله ایلشگیلری آرتیریرساق ساسانلی توپلومونون قدری بیزی گؤزله یه رک، او حوکومتین سونونجوندان باشقا شئی بیزیم اینتیظاریمیزدا اولمایاجاقدیر.

۷-۶-بیزیم توپلومدا بوتون اسکی باغلانتیلار، تانیدیغیمیز پیغمبر گتیرن قران و اونون صحابه لرینین و ایماملارین سؤیله دیگی روایتلر و حدیثلر اوزه رینده قورولموشدور و اگر یالانچی حدیثلرله و روایتلرله بو توپلوم یؤنه تیلیرسه بو توپلومون بیریرینه باغلیلیغی قالمایاجاق و راحتلیقلا تیکه پارچا اولوب و سؤمورگه چیلیکدن و قوللوقدان باشقا بیر شئی بیزیم گله جه ییمیزده اولمایاجاقدی.

۷-۷-بو حاقدان بوتون یالانچی حدیثلری اوزه ریمیزدن آتمالی ییق و یالیز قرانا اینانجیمیز اولمالیدیر و هر حدیث و روایت یالیز قرانلا و عاغیلا او یقون اولورسا و دوزگون راویدن روایت اولونورسا، توپلوما سونولمالیدیر، آیریجا جینسی مسائل حاقدان فارس شیعه لیگینده اولان بوتون حدیثلر و روایتلر یالان و گنچرسیز سایلمالیدی، چونکی قران آیه لرینده آچیق آیدین نص لرله، هئچ تور شک و شوبه هیه یئر بوراخمامیشدی.

۷-۸-جینسل سورونلار یالیز ائیتیم و اؤیره تیمله چؤزولمه لیدیر : توپلوموموزون موختلیف ساحه لرینده، اؤزللیکله اوخوللاردا و اؤیره تیم یئرلرینده و ایش یئرلرینده قیز اوغلانلارین برابرجه و ائشیت حالدا اوخومالارینا و چالیشمالارینا ایمکان یاراتمالی ییق، و اونلارین ایلشگیلری حاقدان یئنی دنیا شرطلری اساسیندا و مؤدثرن ائیتیم سیستم لریندن یارارلانماق زوروندا ییق، ایندیکی دنیا دا ان چوخ جینسی اینحیرافلار ایران و عربستان کیمی اؤلکه لرده، یعنی دین آدینا محدودیت یارادان مملکتلرده اولموشدور، ایرانین باشکندی تهراندا یوزمینلرجه اوروسپو اولاراق نفوسون یوزده ۱۰ دان چوخونو تشکیل ائدیر.

۷-۹-بیزیم اوشاقلیغیمیز چاغی و یاخین کئچمیشه کیمی، بؤیوک شهرلرده و ایندیجه بالاجا یئرلرده و حتی بؤیوک شهرلرین قدیمی محلله لرینده آداخلیلیق رسمی واریدی، بو گله نه یه

گۆره معمولا بیر یئرده بیر اوغلان بیر قیزی ایسته‌یردی، بو سئوگی نی محلله‌ده بوتون قیز اوغلانلار بیلردیلر، بو اوزدن دولاییسیز، هم قیزدا و هم اوغلاندا بیر نوع یازیلماش تئهد و سوروملولوق یاراناردی و آیری قیز و اوغلانلار، ایکی آدخلی قیز اوغلانا یاخین گتتمزدیلر، بوجور ایلیشگیلر بعضا ایلرجه سورردی و معمولا نادیر حاللاردا اونلارین اخلاقلاری بیریریله توتماسایدی و یا عایله ایختیلافلاری نتیجه‌سینده، آیریلسالاردیلار اؤزگه‌لرینین یانیندا پیس قارشیلانمزدی و بونون تقدیر و آلین یازسی کیمی ساناردیلار، بو ایلیشگیلر همیشه ائولنمکله سونوجلاناردی و عموما اوغلان و قیزلاردا عاغیلجا اؤز سینرلارینی قورویاردیلار و بؤیوک یانلیشلیقلاردان قاچیناردیلار. عموما بو ایلیشگیلر گنجلره بیر نوع دینجلیک، آرامیش و اؤز گوونلیک و ئوردی و اونلاری کؤتو ایلیشگیلردن و اینحیرافلاردان قورویاردی.

ایندیلیکده فارس شیعه‌لیگی یعنی ایسلامی حکومتین سؤزده محرمیت کیمی رسمریله و قبا اویقولامالاریلا، اورتام بیریرینه وورولوب و گنجلره بؤیوک محدودیتلر یاراناراق قیز اوغلانلار بیریرلینه توتیم کیمی اولوبلار و بو اوزدنده معمولا بو محدودیتلر بیر یئرده پاتلاق و ئره‌رک و تاپدالانمیش آرزولار کول آلتیندان ائیشیگه چیخاراق، آشیری و کونترولسوز ایلیشگیلره سبب اولوب، سئوگی و اینسانی دیرلردن یوخسون اولوبلار، اؤزللیکله فارسچیلارین ظاهیری دیندارلیقلارینین اوستو آچیلاراق و قادین آلوترچیلیکلی سو اوزونه چیخاراق، اینسانی و عایله‌جه عادی و جوت اولاراق اوغلان قیز ایلیشگیلری بیریرینه دیب و توپلو اولاراق یالینز شهوتله ایلیگیلی باغلانتیلار اورتایا چیخیدیر و اینسانی دیرلر آیاق آلتینا آلینماقدادیر. آرزوموز بودور فارسچیلیق کولتورونون آرادان قالدیریلماسیلا و عایله‌لرین گئیش باخیشلاریلا، چاغداش دوشونجه‌یه اویقون یئنه‌ده دوزگون ایلیشگیلر، چاغداش یؤنتملرله، توپلوما حاکیم اولسون.

۶-۴-۸- جینسی قارقاشالیغی تبلیغ ائتمکده فارس شیعه‌لیگینین دلیلری

-بو بؤلومده آیری بیر اؤنملی مسئله‌یه‌ده‌دئینمک گره‌یر:

جناب خمینی وقتی دئیر حیض زامانی، قادیلا آراخادان ایلیشگی جایزدی شاید بعضی لرینین فیکیرلشدیگی کیمی بونو نظرده توتور: اگر بونو جایز بیلمه‌سه کیشی نئچه گونو قادینسوز قالاراق

منحريف اولار و آيري قادينلارلا ايلشكي قوراراق عايله نين داغيلماسينا سبب اولار، بئيله دليل نئچه ندنله باطيلدي:

۱- بو فتوا صراحتا قران دستورونا قارشيدير.

۲- شيعه اؤندرلري بو دليلي گتيره بيلرلر: بو عمل چوخلاري طرفيندن ياپيلماقدادير او اوزدنده ساده جه بيز اونو ياساللاشديراراق كونتروللو شكيلده ياپيلماسيني ايسته ميشيك، دئمك اولار، ساساني دؤنمي، فارس خالقي نين، قادين اجاره وئرمه سي حاققيندا اوزون تجروبه لري اولدوغو اوچون بو ياساني ديني گره يينجه چيخارميشلار. بو حاقددا آشاغيداكى يانيتلار وئريلير.

بو موضوع ايله برابر، الكوللو مشروب اوچونده ميثال گتيرمك اولار، بو بير گرچكدي كي هم اينديكي زاماندا و هم گنچميشلرده چوخلو اينسانلارا راست گللك اولار، اونلار موسلمان اولدوغو حالدا مشروب دا ايچيرلر، و ايندييه كيمي ده هئچكس قادير اولمايبيدير بو ايشي بوتونيله آرادان قالديرسين، آيا فارس شيعه سي بو حاقددا نه دوشونور آيا واختي گللمه يييدي، مشروب ايچمك اوچونده، صيغه كيمي بير ساعاتليق ويا بللي دؤنملرده طرف نيت ائده و شراب ايچه و سونرادا بوشلايا.

بير حالداكي فارسچي ديني ليدئرلر، دليل گتيريرلر كي چوخلارينين ياپديغي بو ايشلردن دولايي بوجور شئيلري ياساللاشديريللار، يانيت وئريلمه ليدير كي: كيم ديه بيلير بوجور ايشلر نه اوراندا ياپيلير و شايده ديني اوخوللاردا اولان اولاييلارين اورانلاريني، معيار توتورلار، چونكي اؤز ايچلرينده اولان قارقاشيليقدان آگاهديلار. آيديندير كي بوجور دليللر قانتيلاييجي اولاييلمزلر. چونكي بوجور دليللر دائما ساييملاما ايشينه احتياجى اولدوغو اوچون بللي زامان ايچينده، بئيله ياسالاري وئرهبيلمك اولماز و اؤزليكله بو ياسالار، دايمي و ديني ياسا حالينا گتيرمك غير مومكون اولاجاقدير.

ايكينجيسي: دين ين بورادا گؤروي ندير؟، وقتي گؤندريلن پئيغمبرلر، تانرينين بو يروق ايله هدايت ايشلريني، بعضا حتى بير نفر ايزله يه ني اولما ياراق، يئرینه گتيريرديلر، بو حسابلا اينديده دين اؤندرلرينين وظيفه سي گوناھ ايشين آزليغي و چوخلوغونا باخمادان، اونو ديني گره يينجه آچيقلاما ليديلار، نئجه كي اينديليكله چوخلاري ايچكي ايچير اما دين اداملاري اونون آزيئا چوخونا باخمادان اونلارين ضررلريني سؤيله مه ليديرلر، اگر بيرى بير كره ده دين خاطرينه ايچكي ني كونترول ائديرسه، دين اؤز گؤره ويني يئرینه گتيرميش اولور. و مشروبا تاي جينسي

ایلیشکیلر حاقدادا دین آداملاری اونون یاسال یوللارینی سؤیله مه لیدیرلر و اینسانلاری ائولنمک اوچون قناعتکار اولماغا تشویق ائتمه لیدیرلر و اینسانلار نئچه کره ده یانلیش ایش یاپسالاردا سونوندا دینی مفکوره لر تبلیغی نتیجه سینده دوز یولا گله جکدیلر، نه اینکی فارس شیعه سی قایدالاری نتیجه سینده، بیر عؤمور قادین اجاره سی تفککور ایله یاشایا و یاشامینی اینحیرافلار ایچینده گنچیره لر.

صیغه یالیز شهوانی مسئله لر اوچوندور و دینه هایقیریدیر. حالبوکی قران صراحتا و یالیز، عایله قورما هدفیله ائولنمهی دوزگون بیلیر و آیری حاللاردا اونلارین اؤز عفتلرینی ساخلامالارینی توصیه ائدیر، مطمئن آیری یوللاری، عایله و انسانلارا تهلیکه لی اولدوغو اوچون بنیمسه مه بییدی، بو سؤزلری آیری بیر باخیشلا بیله یوروملاماق اولار، بیر اینسان جینسی لاحاظداندا خطا ائده بیلیر اما اؤزوده بیلیر ایشی دوزگون دئییل و بو اوزدن خطادا یاپدیغیندا بونا بیلگیلی اولدوغو اوچون او خطانی ان آز میقدارا یئندیرمه یه چالیشاجاقدیر و اونون ضررلرینینده گۆردویونده ترک ائتمه یه چالیشاجاقدیر، حالبوکی بو خطالی ایشلر یاسالاشدیریلیرسا او شخص یانلیشلیغا آلیشقانلیق تاپاجاق و باتلاغین دبینه دوشه جکدیر.

یئنه ده بونا تای دینی اؤندرلرین وظیفه سی، دینی معیارلارلا یالانچیلیغی، اوغورلوغو و توطئه لری قینامالیدی و اینسانلاردا اؤز عاغیلارینا رجوع ائده رک نئچه کره ده بوجور یانلیشلیقلارا دوشسه لرده اونون ضررلرینی گۆره رک اؤز و وجدانلاریندا دوز یولو تاپاجاقلار، نه اینکی بو خطالارین هامیسینی دینی اینانجلارجا توجیه ائدیب داها بؤیوک خطالارا دوشسونلر نئجه کی ایندیکی حاکمیتین هر سؤزو خالقجا و هر خاریجی دیپلومات طرفیندن یالان سؤز کیمی تانینیر.

۶-۴-۹- مئته (صیغه) قراندا حرامدیر

قراندا ایکی نوع ائولنمکدن سؤز گئدیب و کامل حالدا اونلارین آیریتیلرینی یازبیدیر و اوچونجو نوع ائولنمکدن هئچ بیر یئرده سؤز آچیلما بییدی. قران ائولنمکده پاکدامنلیگه تاکید ائدیب و بونو هر ایکی نوع ائولنمکده سؤیله بییدی.

(مائده ۵/۵ :.. غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ .. منظورونوز زنا و یا دوست سئچمه اولماسین.)
ویا

(نسا ۴/۲۵ : مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتٍ أَخْدَانٍ .. : ائيله کنیزلر سئچین عقتلی اولسون
و اوزلرینه دوست سئچمه سینلر.)

قران ایکی نوع ائولنمکدن دانیشارکن باشقا هر آیری نوع ائولنمه یی زنا بیلیدی، ایلک ائولنمه
نوعو بیرینه حلال اولان قادینلارلا ائولنمکدیر، ایکنجی نوع ائولنمه او زامانین شرطلریندن
اورتایا گلیمیش کنیزلرله ائولنمک ایدی، اونلارلادا، ائلچیلیک اولاراق، رسمی نکاح و کین
کسمک له ائوله نیلیدی، نفقه، ارث و عیده اونلار اوچونده گئچرلی ایدی، قوتسال قران باشقا
هئچ جور ائولنمکدن سؤز ائتمه یه رک، و بو ایکی نوع ائولنمکدن اؤته یه گئجه نی زناکار(زنا
ائندن) تانیدیدیر. ایلگینج بودور بو آیه، استئنا اولاراق عئینا قراندا ایکی یول تکرار اولوبدور:
(مومنون ۲۳/۵-۷ و معارج ۷۰/۲۹-۳۱) : وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ (۵) إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ
أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ (۶) فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ (۷):
عورتلرینیزی قورویون مگر قادینلارینیزدان ویا کنیزلرینیزدن(ایکی نوع ائولنمکدن حاصل
اولان خانیملار)، باشقا یولا گئدنلر متجاویز دیلر(زناکار دیلار).

قران نصّ آیه لرینده دفعه لرحه ایکی نوع ائولنمه یه اشاره اولونوبدو :
(نساء ۴/۳) : وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ
فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكََ أَذْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا: سیزه حلال اولان و
سئودیگینیز قادینلارلا بیر، ایکی اوچ ویا دؤردویله ائوله نین، اونلارلا عدالتی داوراناجاغینیزدان
امین اولمازسانیز، یالنیز بیریه ائوله نین ویا اؤز کنیزلرینیزله ده (سیزین اوچون آز هزینه سی
اولدوغو اوچون) ائولنه بیلیر سینیز.

(نور ۲۴/۳۲) وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ
مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ: سوبای کیشی و قادینلارینیزی ویا قول و کنیزلرینیزی ائولندیرین.

قران، ائولنمک اوچون ایمكانلاری اولمایانلار اوچونده کسین و قطعی یول قویوبدو.
(نور ۲۴/۲۳) وَكَيْسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ .. ایمكانلاری(نفقه و
کین) اولمایانلار عقت و پاکدامنلیگه چالیشسینلار، تانری اونلاری اؤز کرم و فضلیندن غنی
ائتسین.

مطمئننا اگر اوچونجو یول مثلا متعه یولو اولسایدی، یوخاریداکی آیهنی سؤیلهمهیه نیاز گؤرونموردو، چونکی صیغه اوچون بؤیوک مالی ایمکان لازیم دئیل و هر اینسان نفقه، کبیر و گنجینه خرجیدن فارغ اولاراق بیر نفرله تانیشابیلیردی و آیری دئیشله بیر قادین و آغا، هر تور شرطلر آلتیندا ائیلیه بیلیردیله و حتی آزجا هزینه اولمادان، متعه آدیلا بیر ساعاتلیق ویا نچجه گونلوک ایلیشگی قورالار و سونرادا هر کس اؤز یولونا گئردی، گرچکدن تانری قران دا ان دوغرو یولو اینسانلار اوچون توصیه ائیدیر، اؤزلیکله بو مسئلهیه دیقت ائتمک لازیمدیر او دؤنم صیغه، مجوسی فارس خالقی ایچینده و بیر سیرا عربلر ایچینده یورورلوکده ایدی و تانیمیش بیر شئی ایدی، بونا رغما قران بو تور ایلیشگین تهلکهلی اولدوغونو اینسانلارا سؤیله بیر و او ایشی زناکارلیق بیلیر.

ایکی نوع ائولمهیه قراندا باشقا آیهلرده اشاره اولونوبدو: احزاب ۳۳ / ۵۰-۵۲ و ..

فارس شیعهلیگی قراندا نسا سورهسی ۲۴ ونجو آیهنی تحریف ائدهرک، یانلیشلیقلا متعه مسئلهسینی توجیه ائتمهیه چالیشیر، بو کونودا آچیقلیق گتیرمک لازیمدیر.

نسا سورهسینده ایکی نوع، یعنی آزاده قادین و کنیزله ائولنمکدن سؤز گئدیر.

مسئلهیه آیدینلیق گتیرمک اوچون ایلکجه نسا ۴ / ۲۴-۲۵ ینجی آیهلرینی وئریریک:..

24. (Savaş esiri olarak) sahip olduklarınız hariç, evli kadınlar (da size) haram kılındı. (Bunlar) üzerinize Allah'ın emri olarak yazılmıştır. Bunların dışında kalanları ise, iffetli yaşamak ve zina etmemek şartıyla mallarınızla (mehirlerini verip) istemeniz size helal kılındı. Onlardan (nikahlanıp) faydalanmanıza karşılık sabit bir hak olarak kendilerine mehirlerini verir. Mehir belirlendikten sonra, onunla ilgili olarak uzlaştığımız şeyler konusunda size günah yoktur. Şüphesiz ki Allah (her şeyi) hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(نسا ۴ / ۲۴) وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ وَأَحْلَلَ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا : محاریبه توتوقلاری قادینلارا مالیک اولاراق، ارلی قادینلار سیزه حرامدی، اونلاردان باشقالاری عفتلی و دوزگون یوللا و زناکارلیغا یول وئرمه دن و مالینیزلا ائوله نین اونلاردان

یارارلانیرسانیز، اونلارین مهریه سین وئرین و مهریه دن باشقا شئیلر اوچونده راضیلاشابیلیر سینیز، تانری بیلگی صاحیبیدیر و هر شئی بیلیر.

بو آیه اوچون، اینترنئتده موختلیف قوروم و شخصلر طرفیندن وئرلن معنالاری گؤرمک مومکوندور، اؤرنک اوچون تورکیه دیانت ایشلری باکانلیغی طرفیندن یاینلانان قران کیتابیندان معنا وئرلمه سی یارارلی اولابیلیر.

نسا ۴ / ۲۴ ونجو آیه ده بیرینجی نوع ائولنمه شکلی وئرله رک سونراکی آیه ده ده ایکینجی نوع ائولنمه یه اشاره ائدیر:

(نسا ۴ / ۲۵) **و من لم یسططیع .. المومنات..** : سیزدن آزاد و مؤمن قادینلارلا ائولنمه یه مادّی ایمکانلاری چاتیشمایانلار، مالیک اولدوغو مؤمین جاریه لرله (کنیز) ائولنسنلر تانری سیزین ایمانینیزی داها یاخشی بیلیر اونلارلا ائولندیگینیزده مهریه لرینی شریعتده اویقون وئرین.. -آردآردا گلن هر ایکی آیه، بیرلیکده یوروملانمالیدیر و تانری آردآردا بیرینجی و ایکینجی نوع ائولنمکدن سؤز آچیر، بو آیه ده «أَسْتَمْتَعْتُمْ» کلمه سی مُتعه و صیغه معناسیندا دئییل بلکه یارارلانماق معناسیندا و آیریجا «فَاتَوْهَنْ أُجُورَهَنْ» کلمه لری قرانین هر یئرینده مهریه و کین معناسیندادیر. بو حاقدان آشاغیدا آچیقلامالار وئرلمیشدی.

-فارس شیعه لیگی قراندا معنا تحریفی یاپیر

-بونلارارغما فارس شیعه لیگی یانلیش اولاراق قران دا نسا ۴ / ۲۴ ونجو آیه سینی تحریف ائدیر، «أَسْتَمْتَعْتُمْ» کلمه سینی متعه معناسیندا یازیرلار، و آیریجا «فَاتَوْهَنْ أُجُورَهَنْ» سؤزونوده مؤزد (اجرت) معناسیندا ایشله دیر و آیه نی بیله معنالاییر (نسا ۴ / ۲۴ : فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتَوْهَنْ أُجُورَهَنْ: ایسته دیگینیز قادینی متعه و صیغه ائدین و موزدونو وئرین)، اونلار دئییرلر اگر تانرینین نظری آیری نوع ائولنمک اولسایدی اورادا «فَاتَوْهَنْ أُجُورَهَنْ» یئرینه «مهورهَنْ : مهریه لری» ایشله دردی.

حالبوکی معنا آیدیندیر و اونلار قرانین بوتونونه و آیه نین بوتونونه گؤز یومورلار و شوبه هلی معنا ایله اونو ساپدیریرلار.

-فارس شیعه لیگینین قرانین نسا سوره سی حاقدان تحریف نین یانلیشلیغی

فارس شیعه لیگینین یانلیش یاپدیغی حاقدان چوخلو دلیلر گتیرمک اولار:

-فارس شیعہ لیگی دئییر: تانری بورادا ایلکجه مُتعه دن دانیشیر و سونرادا ایکینجی نوع ائولنمک یعنی کنیزله ائولنمکدن دانیشیر؛ بوجور یوروملاما یانلیشدیر چونکی تانری قرانین هر یئرینده ایکی نوع ائولنمکدن یعنی حُرّ قادینلا و جاریه ایله ائولنمکدن سؤز آچیر، نجور اولور نسا سوره سینده ایلک نوع ائولنمک، متعه نوعو اولور، آیا تانری قرانین اویری یئرلرینه رغما بورادا یول یؤنتمین دیشیر.

-آیریجا اگر تانری بورادا مُتعه نوعونودا بیر آیری ائولنمه نوعو کیمی وئیرسه پس ایلک نوع ائولنمک یعنی حُرّ قادینلا ائولنمک نوعو بو آیه لرین هاراسیندا گلییدی؟.

-فرض ائدک بو آیه مجرد شکیلده اولسون و اونون اؤنجه کی و سونراکی آیه سینی نظرده توتما دان یوروملایاق و «أَسْتَمْتَعْتُمْ» کلمه سینده مُتعه معناسیندا فرض ائدک، فارس شیعہ لیگی بؤیوک بیر شئی اونوتמוש اولور، بئله کی بو آیه ده یالیز اسیر قادینلار و ارلی قادینلار، کیشیلر اوچون حرام ائدیلیدیر، بو حسابلا فارس شیعہ لیگی ائیلیه بیلیر، اسکی دینلرین آیری بیر اصلینده بو آیه ایله توجیه ائتسین و اودا محارم، حاجی قارداش، و آتا آنا ایله قیزی و اوغلونون بیربیرلریله ائولنمه لیدی، چونکی بو آیه ده عایله ایچی ائولنمک یاساقلیغیندان سؤز گتمه ییدی، لذا بو آیه اساسیندا اونلار ائیلیه بیلرلر آتابالارینین اؤنملی بیر اصلینه یعنی «اییی سؤز، اییی دوشونجه، اییی ایش : گفتار نیک، پندار نیک، کردار نیک» اصلینه قایدیب و عایله ایچی ائولنمه لری توجیه ائده لر.

نه یازیقکی یالیز بیر آیه اؤنجه کی آیه ده (نسا ۲۳) ده محارمله ائولنمک یاساقلانیر و مجوسیلرین آرزوسو سویا دوشور.

-اوجا تانری ائولنمه یی یالیز پاکدامنلیک و عصمتلی اولماق شرطیله و شهوت و زنا ایشیندن اوزاق دورراق توصیه ائدیر، و اوندا ارث، نفقه و عیدّه مسئله سی و نسلین داواملیلیغی موراعات اولمالیدیر، حالبوکی صیغه یالیز شهوت آیشقانیغینی اویشدوروجو ماده کیمی سؤندورمک اوچوندور، اوندا سؤگی، نسلین داواملیلیغی و بوجور شیلر یوخدور.

-قران کنیزلره (جاریه) ائولنمه یی، یالیز فسادین اولماماسی اوچون توصیه ائدیدیر، اگر مُتعه ائیلیه بیلسیدی فسادین قاباغین آلسین مسلماً تانری اونو توصیه ائدردی، حالبوکی آزاده قادینلا ائولنمه ییلر ناچارا کنیزلره ائولنه بیلرلر و بو ایمکانلاری اولمایانلاردا تانرینین صراحتا بویوردوغونا گؤره (نور ۲۴/۳۳) عصمت، پاکدامنلیک و ناموسلولوغا اوز گتیرمه لیدیلر.

-قران آیه‌لری آچیق آیدین مُحَصَّنَه کلمه‌سیندن یارارلانیر و بو کلمه دائمی ائولمه معناسیندادیر، فارس شیعه‌لیگی بو معنای گؤرمزدن گلیر.

اجور کلمه‌سین معناسی

-قران دا «اجور» کلمه‌سی آیری یئرلرده ده مه‌ریه (کین) معناسیندا ایشله‌نییدی:
- (مُتَّحِنَه ۶۰ / ۱۰) اِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ : (مؤمن قادینلارلا ائولندیگینده) اونلارین مه‌ریه‌لرین (کینلرین) وئرین.

- (مائده ۵ / ۵) .. وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي اٰخِذَانٍ .. : کیتاب اهلیندن اولان عصمتلی قادینلار سیزلره حلال‌دی‌لار هر زمان اونلارین مه‌ریه‌لرینی وئررسینیز اونلارلا ائوله‌نه‌بیلیرسینیز و منظورنوز زنا اولماسین.
- (نسا ۴ / ۲۵) فَاَنْكِحُوهُنَّ بِاِذْنِ اٰهْلِهِنَّ وَاَتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ ..

یوخاریدا بو آیه‌نین معناسی وئرلیب‌دی، گؤرون‌دیو کیمی فارس شیعه‌لیگی نسا ۴ / ۲۴. آیه‌ده اُجورهن سؤزونو موزد معنالاییر، حالبوکی بیر سونراکی آیه‌ده همان کلمه، قرانین آیری یئرلرینده اولدوغو کیمی، مه‌ریه معناسیندادیر

استمتاع سؤزونون آنلامی

الاستمتاع، التمتع و المتاع کلمه‌لری کؤک‌داش اولاراق یارارلانماق و لذت آپارماق معناسیندادیر، بو کلمه قرانین موختلیف یئرلرینده و موختلیف شکیللرده گله‌رک یارارلانماق و لذت آپارماق آنلامیندا ایشله‌نیب‌دی و هئج واکت مُتَّعَه معناسیندا گلمه‌ییب‌دی:

- مائده ۵ / ۹۶. آیه‌سینده متعاً کلمه‌سی طعام، و عَبَسَ ۸۰ / ۳۱-۳۲ آیه‌سینده یارارلانماق معناسیندادیر، مُرْسَلَات ۷۷ / ۴۶ دا تَمَّتَعُوا کلمه‌سی یارارلانماق معناسیندا، بقره ۲ / ۲۳۶. آیه‌سینده مَتَّعُوهُنَّ کلمه‌سی مالی وارلیق معناسیندا، احزاب ۳۳ / ۲۸. آیه‌سینده اُمَّتِكُنَّ کلمه‌سی مناسیب هدیة آنلامیندادیر و ..

بو لفظ قران دا ۶۰ یئرده ایشله‌نیب‌دی ولی هئج یئرده مُتَّعَه آنلامیندا ایشلمه‌نیب‌دی.
انعام ۶ / ۲۸ ده اسْتَمْتَعْ کلمه‌سی سود آپارماق، یارارلانماق، توبه ۶۹ دا فاسْتَمْتَعْتُمْ کلمه‌سی گناه و نامشروع ایشلردن یارار گؤتورمک معناسیندادیر

-قراندا بیر حؤکم وئررکن، اونون اویقولاماسی حاققیندا آیرینتیلی شکیلده بیلگی وئریر، قران دا قولچولوق و جاریه (کنیز) رسمینن آرادان گئتمه سی اوچون چوخلو یوللار قویولوبدور و قرانین هدفی اونون کؤکونو قوروتماق ایدی و نئجه کی بیله ده اولدو، قران بو دوغرولتودا یورورکن و کنیز و جاریه نین تنزلیکله آرادان گئتمه سینه موژده وئررکن یئنه ده جاریه لر حاققیندا چوخلو آیرینتیلی حؤکملر وئریشدی، بورادا بو سؤال مطرح دیر اگر متعه مسئله سی و فارس شیعه لیگینین بو قدر اؤنم وئر دیکلری مسئله، نییه قراندا آیرینتیلاریلا وئر یلمه ییبدی و فارسچیلاردا مجبور اولورلار بوللو یالانلارلا و شوبهه لی شکیلده اونو ثابت ائتمه یه چالیشسینلار؟ و بو حاقدا بؤیوک انئرژی صرف ائده رک آخیردادا اوتانجاقلاریندان و میللتین قورخوسوندان اونلاری آچیق آیدین دیه بیلمه سینلر؟.

-قراندا مهریه اوچون اوچ حالت بیان ائدیله ییر و بو حالتلرده متعه اوچون بیر شئی یوخدو:

۱-قادیلا ائوله نرکن و مهریه بللی اولمازکن، اگر یاخینلیق اولمادان بوشانما مسئله سی وجودا گلسه، کیشی مالی گوجو قدر قادینا بیر هدیه وئرر و بوشایار (بقره ۲/۲۳۶).

۲-قادیلا ائوله نرکن و مهریه بللی اولموش اولسا، اگر یاخینلیق اولمادان بوشانما مسئله سی وجودا گلسه، کیشی مهریه نین یاریسین وئرر و بوشایار (بقره ۲/۲۳۷).

۳-قادیلا ائوله نرکن و مهریه بللی اولموش اولسا، یاخینلیق ائندن سونرا بوشانما مسئله سی وجودا گلسه، کیشی مهریه نین هامیسین وئرر و بوشایار (نسا ۴/۲۴).

-گؤرونور کی مهریه اؤده مه ده بو اوچ حالتدن باشقا متعه اوچون بیر حالت یوخدور دئمک اولار اصلینده متعه مسئله سی قراندا اولمایارق، قران اونو حرام ائدیبدی، چونکی قران ایکی نوع ائولمه یه دفعه لرجه اشاره ائده رک اونلاردان باشقا هر نوع ایلیشکی نی زنا سایبیدی.

قرانین معنا باخیمیندان بعضیلرجه آچیق آیدین تحریف ائتمه سی

-نه یازیق کی بیر عیده بیلمه یه رک ویا بیله رکدن قرانی معنا باخیمیندان تحریف ائدیبلر، بونلاردان بیری جناب رسول اسماعیلزاده دوزال، قران کیتابینی تورکجه یه ترجمه ائدیبدیر، البته اونو تورکجه یه ترجمه ائدیگی اوچون اللری آغریماسین آما نه یازیق کی قرانی معناجا تحریف ائدیگی اوچون بؤیوک گونا ایشله ییبدی، بیر حالداکی حتی حاج شیخ مئهدی الهی قمشه ای بیر فارس شیعه سی اولاراق حتی بیر فارسچی اولاراق نسا سوره سی ۲۴ ونجو آیه سینین

معناجا آچیق شکیلده تحریف ائتمکدن حذر ائدیب^۱، جناب دوزال چوخ چیرکین بیر تحریفه آل آتیدیر و «فَمَا أَسْتَمَعْتُمْ» کلمه سینی مُتعه اولاراق ترجمه ائدیدیر،

بیر اینسان بیر کیتابی یازارکن یا اونو تجاری آماجلی و بیرلرینین ایسته یی دوغرولتوسوندا یازاراق قارشیلیغیندا موزدون آلیر، البته کی او ایش ضداخلاقی و ضداینسانی اولمامالیدی، ویا بیر کیتابی اؤز اینانجی دوغرولتوسوندا و تانری اوچون و اینسانلیغا خدمت ائتمک اوچون یازیر، بیله حاللاردا، ایلکجه، یازیلان کیتاب اوچون، تک قاضی اینسانین اؤز و وجدانی دی، اینسان هر مطلبی یازارکن ان آزیندان بونا فیکیرلشمه لیدی، بلکه بو کیتابی اؤز عایله سیندن بیری ویا قوهوم و یورداشلاریندان بیری اوخودو، اونا ایناندی و اونادا عمل ائدی بو حالدا نه اتفاق دوشه جک، آیا اونون گؤردویو ایشه یازارین و وجدانی راضی اولاجاق؟.

جناب دوزال بو آیه نی ترجمه ائدرکن، یا بیلیمیر بو حالدا توبه ائده رک میللتدن عوذر ایسته مه لیدیر و ان آزیندان سونراکی چاپلاردا دوزه لیش وئرمه لیدیر، ویا باسقی آلتیندا بو ایشی یامیشدیر بو حالدا قرانی و اؤزونو ساتیدیر، ویا بیلیر و ایناناراق بو ایشی گؤروب دور، بو حالدا ان آزیندان اؤز و وجدانیندا یالینز بیر سؤالا جاواب وئرمه لیدیر، آیا جناب ماللا فتح الله کاشانی نین دئدیگینه گؤره (باخین بؤلگو ۲-۳)، ایمام حسین و پیغمبر مقامینا یوکسلمک اوچون، حاضریدی فارس شیعه لیگی یاسالارینا گؤره اؤز عایله سیندن بیرینی، آیریلاریرلا صیغه اولماغا اجازه وئرسین و یا اگر ائشی، ویا اؤز عایله سیندن ویا قوهوم قوئشوسوندان بیری صیغه اولورسا نجور حال تاپاجاقدی؟.

---

¹ -جناب قمشه ای بیله ترجمه ائدیدیر: «هر زنی غیر آنکه ذکر شد شمارا حلال است که بمال خود بطریق زناشوئی بگیری نه آنکه زنا کنید پس چنانکه شما از آنها بهره مند شوید آن مهر معین که مزد آنهاست بآنان پردازید و باکی نیست بر شما که بعد از تعیین مهرهم بچیزی باهم تراضی کنید البته خداوند دانا و بحقایق امور آگاه است(۲۴).

۴-۱۰- قادینلارلا یانلیش یاخینلاشما

یوخاریدا قئید اولوندوغو کیمی، کلینی و خمینی، قادینلارلا آرخا طرفدن یاخینلاشمانی، فارس شیعه لیگی قایدالارینا گۆره جایز بیلیرلر.

بورادا قوتسال قران دان ایکی آیه وئرهرک، فارس شیعه لیگینه یانیت اوچون یئترلیدی:
بقره ۲/ ۲۲۲: وَ یَسْئَلُونَكَ عَنِ الْمَحِضِ قُلْ هُوَ اَذَى فَاَعْتَزِلُو النِّسَاءَ فِی الْمَحِضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى یَطْهَرْنَ: (و سندن حیض دن سورشورلار، اونلارا دئی، حیض اولان زامان، تطهیر اولانا قدر اونلارلا «قادینلارلا» یاخینلاشمایین). جناب خمینی و بوتون فارس شیعه سی اؤندرلری، حیض زامانی قادینلا آرخا طرفدن یاخینلاشمانی جایز بیلیر، حالبوکی آچیقجا بیله بیر فتوا قرانین نصّ آیه سینه هایقیریدی و یالیز مجوسی دینینده و مجوسی شیعه مذهبینده بیله کؤتو ایشلر جایز سانیلیر.

قران آیه لرینه گۆره هر کس قادینلا، ایکی شرطی رعایت ائتمکله هر جوره سینه یاخینلاشما بیلیر، بیرینجی شرط حیض واختی اونا یاخینلاشما قادی و ایکنجی شرطده اونونلا آرخادان یاخینلاشما قادی و بو ایکیسی ایسلام دینیجه حرامدی، قران دا بقره سوره سی آیه ۲/ ۲۲۳ ده یازیر: نِسَاءُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَاتُوا حَرْثَكُمْ اَنْی شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لَانْفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِیْنَ: قادینلارینیز سیزین (اولاد اکدینیز) اکینه جکلرینیز (کیمی) دیلر، بیله ایسه ایسته دیگینیز واخت اکینه جه یینیزه یاخین گلین، اؤزونوزه اؤنجه دن (یاخشی عمل) گۆنده رین، تانریدان قورخون و بیلین کی اونونلا قارشیلماق سنینیز، مؤمینلره (بونو) موژده وئرین. بو آیه ده تانری آچیقجا و صراحتله بویورور قادینلارا اکین یئری کیمی یاخین و اکيله جک یئری کیمی یاخینلاشین، آیدینجا دوشونولور قادینلارین اولاد اوچون اکيله جک یئرلری اونلارین اؤنودور و آرخا طرف هئچ واخت اکيله جک یئری اولایلمز، بو اوزدن تانری صراحتله و وورقولایراق قادینین یالیز اکيله جک یئرین کیشیلر اوچون جایز بیلیر و باشقا یئرلر یالیز مجوسیلر و اونلارین واریتلری فارس شیعه چیلری طرفیندن تبلیغ اولونور و اونلار ایسلام دینینی ایچدن چوروتمک اوچون بو فیکیرلری اورتایا آتیرلار و هدفلری یانلیشدیر و ایسلام دینینه هایقیریدی.

آیریجا فارس شیعه لیگی کیشلرین بیریریله یاخینلاشما سینی یعنی ائش جینسللیگی توپلوما یایماق ایستیر و ساسانلی مودئلی بیر حوکومت دوزلتمک فیکرینده دیر.

ایللئقال ایلیشکی گونه اولماقلا بیرلیکده جیسمی و روحی ضررلری واردی، قادینلاردا بوزدوم کشلرینین (رُباطلارینین) قیریلماسی، بوزدوم کونترولونو چتینلیگه سالیر و آیریجا قادینلاردا قیچ آغریسی و آخساقلیق دا گؤزله نیلمکده دی، بو ایشلر ارککلرده جینسی سویوقلوقلا و آیری ایللئقال جینسی یاخینلاشمالارلا و جینسی خسته لیکرله سونوجلانا بیلیر.

۶-۴-۱۱- ایستیمنا مسئلهسی

آل ایله بو شالما عربجه ایستیمنا ویا جلق، ماستورباسیون ویا اوئانیسم کلمه لر ییله تانینیر. اونلو روح بیلیمجی سی فروید دئییر: بو ایش، یانلیش یوللارلا باسدیریلان جینسی احتیاجلرین سونوجوندا اورتایا چیخار و روحی قارماشیقلار و ضررلر وجودا کتیرر. ایلگینج بودور تقریبا هئچ حیوان بو ایشه ال وورمایارق یالینز اینساندا گؤرونمکده دی.

ایستیمنا ایشینی، سوسوز بیر شخصین، شور سو ایچمه سییله توتوشدورولار، هر نه قدر چوخ ایچرسه داها چوخ سوسوزلار. ویا اویوشدورجو آلیشقانلیغی کیمی بیر شیدی هر نه قدر چوخراق آلیشقان اولورسوز داها چوخ باتلاغا گیریر سینیز.

جناب شافعی و جناب ملکی و ایمام نسفی، قرانین (مؤمنون ۵-۶) آیه لرینه استناد ائده رک، ایستیمنانی حرام بیلیرلر، جناب حنفی و جناب حنبلی، بویورولار: سوبای کیمسه لره، حراما گیره جه ییندن قورخدوقلاری زامان، شهوتلرینی تسکین ائتمک اوچون، ایستیمنا جایزدی، بو ایشلریندن دولایی نه ثواب ونه گونه قازانارلار، اما صرف لذت اوچون بو ایشی یاپانلار گوناهاکار ساییلیرلار.

بو ذهنیت، «ایکی شردن، داها آز ضررلی اولانین ترجیحی» اساسینا دایانماقدادی. بو ایشی جایز بیلنر اصلینده بو یؤنتمدن یارارلانیرلار گویا ایستیمنا سوزو قراندا گلهمه ییدی بو اوزدن بیز بو ایشی حرام ویا پیس گؤسته ره بیلمه ریک و بو مسئله هر شخصین اوزونه باغلیدی و هر کس اوز گوجونو و بدنینی نظرده آلاراق اونو کونترول ائتمه لی و لازیم گؤردویونده ده یاپمالیدی، بو مسئله یه ایکی یؤندن باخیلمالیدی:

۱- ایلک مسئله قرانا ایستیناد ائتمکدی، بیر عمل و ایشین قراندا یازیلما ماسینی سبب گؤستر مک (اگر قبول ائدرسک یوخدو)، او ایش حاققیندا نظر وئرمه مک اصلا قبول گؤرونه بیلمز بو مسئله عئینا بونا بنزه بیر مثلا قراندا متعه و صیغه کلمه سی یوخدو، بو اوزدن «هر کس اوزو بیلر، ایستر

صيغه ائتسين ويا ائتمه سين» سؤزونون نه قدر يانليش اولدوغو آچيقدى، بو كلمه قراندا ايشلنمە ييبدى، آما قران آيه لرلرندن آچيقجا متعنين حرام اولدوغونو آلقيلماق دانيلمازدى، آيرى بير اؤرنك: قراندا ايمامت اوچون بير آيه گلە ييبدى بو حالدا آيا هر كس ايمامت حاققندا هر جور نظر وئيرسه قبول اولونايلىر؟ و آيا هر كس اؤزوندىن بير ايمام دؤزلىدىب اونو پئىغمبردن اوستون و يا تانرى مقامندا گؤسترە ييليرمى؟، بو حاقدا آيدىندىكى بيزلر اگر ايمامادا اينانيريقسا گر ك قران آيتلرينين چرچيوه سينده بو ايشى ياپمالىيق؛ آيدىندىكى هر بير مسئله حاققندا و اؤزلىكلە تمل موضوعلار حاققندا قران دان آينان آلقيلار اورتايا قويولماليدى، و اينسانلار و مخصوصا گنجلر اوچون تانيدىلماليدى، آيريجا ايستيمنا حاققندا قراندا آچيق آيدىن آچيقلاما واردى. و بيز بو مسئله يه همين بؤلومده اشاره ائده جه ييك.

۲- بو توصيه (يعنى ايستيمنانين شخسه باغلى اولماسى)، كاميل و دوزگون ائيتيملى توپلومدا اولسايدى شايد بعضى يۇنلردن دوزگون سايلايلىيردى، آما ايندىكى توپلومدا گنجرلىگى صيفير درجه ده دى دئيه ييليريك، اؤرنك اوچون گليشميش اؤلكه لرده عموما ايستيمنا حاققندا ائيله چوخ آراشديرما ياپيلماقدادى، دئمك اولار اصلى ندى اورالاردا هم ائيتيم سيستملىرينين يوخارى سويه ده اولماسيدى و آيرى طرفدنده دوزگون ايليشگيلره مئيدان وئريلديگى اوچون اينحرافى يوللار، گنجلر آراسيندا، داها آشاغى سويه ده اولموشدو، ايدمان ايمكانلارنين چوخ اولماسى، اؤزلىكلە اوغلان قيز تانيشمالارى، عايله اورتاميندا دوزگون شكيلده جايز تانينماسى و چوقلوقدان اونلارين بير يئرده بؤيومه لرى و بير اوخولدا اولمالارى و دايمما اونلارين ائشيت اولدوغو و هاميسينين ائشيت حاققارا صاحيب اولماسينى وورقولاماق ان تمل ندى اولاراق ايستيمنانين توپلومدان بؤيوك اؤلچوده حذف اولونماسينا ندىن اولموشدو.

قيزلارى داها چوخ قوروماق و اونلارى توتتم كيمي تانيتماق و اونلارا ياخينلاشماماق و يا قيزلارى، اؤزلىرىنى داها بؤيوك اؤلچوده قورونمالارنى دايمما اونلارا ديكتە ائله مك، بو اورتامدان قورخودوجو وضعيت يارادير، اوغلان و قيزلار دايمما بيربيرلريندن چكىنه رك و داها دوغروسو بيربيرلريندن قورخارق اؤزلىرىنه قورخودوجو و گرچك ديشى اورتاملار ياراديرلار.

تانرى جينسى لذت حيسينى، نسلين دوامى اوچون اينساندا ايجاد ائديدى، بو حيسين كونترول اوچون ان اؤنملى شئى تحريك ائديجى عنصرلارين اولدوغو اورتامدان قاچينماقدى چونكى

تانری «زنا یا پماین» دئمیر بلکه «زنا یا مئیل ائمه یین» دئیر. میلیون دوزلده بیله جهیی هر اورتام و یاین، زنا یا سوروتله یه جک شرایط یاراداییلیر.

چونکی جینسل ایسته یین، اینسانین ایراده سینی عاجیز ائده جک سویه یه گتیرمه سی البتده کی بیردن بیره اولماز، ایلك اؤنجه سی مئیل اولوشدورور، اؤنملی اولان بو مئیلی اورتایا گتیرن دورم و اورتامین مئیدانا گتیرمه سینی اؤنله مکدی و بو ایشده یالینز اینسان ایراده سی وارکن یاپیلما لیدی. قران باخدییغیمیزدا ان اویقون آیه بو حاقدا (مؤنون ۵-۷) آیه لری واردی، بو آیه لرده اینسانلارا یالینز بیرینین نیکاحیندا اولان قادینلا، جینسل ایلیشکی ده اولماغی جایز بیله رک قالان یؤنتملری حدینی آشمیش ایشلر کیمی تانیدیر، و بو ایشی گؤرنلری متجاویز اولاراق بیلدیریر، بو آیه اساسیندا نیکاحلی ائولیلیکدن باشقا، قالان ایشلردن چکینمه یی توصیه ائدیر و آنلامجا آیری ایشلرین حرام اولدوغونا وورقو یاپیلیر، نئجه کی (نور ۲۴ / ۳۳) آیه سینده ده تانری وورقلا یاراق بو یورور: «ایمکانلاری (نقغه و کیین) اولمایانلار عفتلرین قورومالیدی لار تا تانری اونلاری اؤز کرم و فضلیندن غنی ائتسین».

پئیغمبردن بیر حدیث: ای گنجلر، ائولنمه ایمکانینا صاحب اولانلار ائولنسن، چونکی بو ایش اونلاری حرام دان قورویور، بو ایمکانلاری اولمایانلار اؤروج توتسونلار چونکی اؤروج (حراما دوشمه مک اوچون) بیر حیما یه دی (بخاری ۶۰۶۶). آیدیندیکی اؤروج توتماق اوچون داها چوخ گوج لازیمدی و ح. یالواج لازیم گؤرسیدی، ال ایله بوشالما ایشینی بیر حالداکی داها راحت ایش اولاراق توصیه ائده بیلیردی، گرچکدن اونون داها بؤیوک ضرری اولدوغو اوچون هئچ واخت بو ایشی توصیه ائتمه یییدی.

تحریک ائدیجی ایشلردن و گؤرون تولردن و سؤزلردن قاجینماق مسئله سینین نه قدر اؤنملی اولدوغونو قراندان بیر آیه ایله گؤستر مکده یارار واردی

«نور ۲۴ / ۳۰: قُلْ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ يَعْضُوْنَ مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوْا فُرُوْجَهُمْ ذٰلِكَ اَزْكٰى لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌ بِمَا يَصْنَعُوْنَ: ای پیغمبر مؤمین ارککلره سؤیله: گؤزلرینی (حلال اولمایان قادین و عاییب یئرلردن) اسیرگه سینلر (حرام یئرله باخماسینلار) و اؤزلرینی قوروسونلار چونکی بو اؤزلری اوچون داها اییی دی، شوبهه سیز تانری اونلارین یاپدیقلاریندان خبری واردی».

ایمام صادیق دن ایستیمنا حاققیندا روایت اولور: تانری قیامت گونو ایستیمنا ائدنه دانیشما یا جاقدی.

ایستیمنا مسئله‌سی قراندان آلقیلارا باخدیغیمیزدا مائده ۳ونجو آیه‌سی اساسیندا یوروملانمالیدی، بیله کی ایستیمنا گونا ایشدی، و شخص یالنیز مجبور قالیرسا و حرامدان قورونماق اوچون اولورسا، تانرینین یانیندا باغیشلانا بیلیر، و گرچکدن اینسان بیلمه‌لیدی هر دفعه‌سینده بو ایشی یاپیرسا عینا اونون میّت اتی یمه‌سی کیمی دی و بیلمه لیدی بو ایشین داها چوخ ضررلری اولاجاقدی و او ضررلری موداوا ائتمک اوچون داها چوخ ائنرژی گره‌که‌جکدی.

بو مسئله‌یه ده اشاره اولونمالیدی، فارس شیعه‌لیگینده یاقین اولان فتوا، یعنی بالاجا قیز چوجوغوندان یارانماغین جایز اولماسی و بیرینین بدنینی چوجوغون بدنینه سورته‌رک ارضاع اولماسی عینا بیر نوع ایستیمنا اولاراق آلقیلانمالیدی (تحریر الوسیله، الخمینی ۲/۲۴۱)، و بونون یانیندا متعه (صیغه) مسئله‌سیده بیر تور ایستیمنا اولاراق آلقیلانمالیدی، و فارس شیعه‌لیگینین بو تفککورو، توپلومو و گنجلی داها چوخ تهلیکه‌یه سالماقدادی، چونکی وقتی بیر گنج هر قادینی، کینلی و باکره اولاراق و یا اولمایاراق، اونون صیغه ائتمه‌سینه و اوندان یالنیز نچه دقیقه‌لیک لذت آپارماق فیکرینه دوشرسه، آیدیندیکی بو ایشین گرچکلشمه ایمکانینین اولمادیغی اوچون، بو مسئله اونو داها کۆتو یۆنلره چکه‌رک، ایستیمنا یا دوغرو یۆنلنديره‌جکدی، آیریجا متعه مسئله‌سی، توپلوم ایچینده، جینسی جهتدن گووتسزلیک یاراداراق، اینسانلاری هم شخصی جهتدن و هم عایله جهتندن جینسی مسئله‌یه یۆنلمه‌سینه سبب اولاراق اونلاری روحی و اخلاقی جهتندن غیر اینسانی سویه‌یه آپارابیلیر، نئجه کی ساسانلی توپلومونو بیله بیر یۆنه چکدی، گرچکدن مجوسی شیعه تفککورو، ایستیمنا مسئله‌سینی داها بؤیوک بویوتلاردا تبلیغ ائتمکدن باشقا بیر شیئی دئییلدی.

بو حاقدا بیر سؤزه‌ده اشاره اولونمالیدی، آیت الله خمینی و دیگر فارسچی آیت‌الله لارین جایز بیلدیگی قیز چوجوغوندان جینسی یارانلما مسئله‌سی، بورادا ایستیمنا ایله موقایسه اولسادا، عیننی سویه ده نظرده توتولمامالیدی، یوخاریدا قئید اولوندوغو کیمی، ایستیمنا مسئله‌سی قران تفککورونده، میّت قانیندان یارانلماغا بنزه‌بیر، حرام اولدوغونا رغماً، اینسان ناچارچیلیق حالدا و داها بؤیوک گوناها و تجاوزا ال آتماق اوچون، ایستیمنا ایشینی گۆره بیلیر، حالبوکی چوجوقدان جینسی یارانلماق مطلق شکیلده حرام اولاراق، جینایت مسئله‌سی کیمی آلقیلانمالیدی، چونکی بیر چوجوق تجاوزا معرض قالیر و اونون روحی دنگه‌سی و اخلاقی پوزقونا اوغرایاراق گله‌جکده عادی اینسان اولماقدان خاریج اولور و هر اینحیرافا معرض قالیر.

بوجور فتوالار ان ساده شكلىنده قادينلاري آشاغلاماق اولاراق بير نوع ار كك اير قچيلغي و چوجوق حاقلارين پوزوجولوغو دئمكدى. و بئيله بير تفككورلر و عمللر، اولوسلار آراسى محكمه لرده چوجوق حاقلاري پوزوجولوغو اولاراق طرح اولونماليدي.

اىستيمانين اثرلري: گوزلرين، قولقلارين و سينرلرين و تناسل عضولرينين ضعيفله مهسى، بئل آغريسى، اىسترئس و ووجدان عذابى، ائوله نندن سونرا جينسى لذتين الدن وئرمهسى، باش آغريسى، تنز انزال اولما خسته ليگى، يورقونلوق، اؤز گونليگىنى الدن وئرمك بوضرلرين بير نچه سيدير، آيريجا دانيشيق گوجو آزالاراق بئين ضعيفله بير و اؤيرنمه گوجو آزالير، اونوتقانليق اورتايا گتيرير، اينسان داىما يوخولو اولور، اينسان تنز تنز هيسله نير، قاسلارين توتولماسى (ماهيچه لرين اسپاسمى) اورتايا چيخار و بدنين اتى و دريسى لطافتين و يوشاقليغين الدن وئر، خالچا آغريسى، بئل آغريسى اورتايا چيخار.

دوكتور رابرت شروكلر دئير: اىستيمانا اوزون مودتده بنيادى (تمل) سلول لارين (حجره لرين) آزالماسينا ندن اولور و اينسانين اؤلومونه سبب اولاييلير و اؤلدورمه سده جىددى ضررلر اورتايا چيخادير، بو ايشين ضررلري اؤزليكله ۴۰ ياشيندان اويانا داها آرتيقدى، چونكى ياشلانديقجا بدنين اونارما و ترميم ائتمه گوجو داها چوخ آزالير. دوكتور اسپايتك و چوخلاريدا بنزر نظرلري واردى.

آيريجا بعضيلري بئيله دوشونورلر: گويا بيرى ياخينلاشمادا و يا اىستيمانا ائدركن يالنيز لذت آپاراراق انزالين اؤنو آلارسا، بو ايشين ضررلري داها آزالاجاقدى، تجروبه لر نيشان وئرير بو ايشين ضررلري داها چوخدو، چونكى اينزال اولاركن اينسان بير مودتده اولموش اولسا بو ايشين ال چكير آما اينزالسيز اىستيمانا داىما بدننى باسقى آلتيندا ساخالاياراق قانين عادى آخيلماسينا مانع اولور و بدن عضولاري داها كؤتو دوروما دوشورلر، بئيله دوروملاردا خالچا آغريسى، بئل آغريسى، كاسلارين توتولماسى داها آرتيقدى.

اىستيمانين تكررلى، ياخينلاشمانين تكررلرلر داها چوخ ضررليدي، چونكى شخص يالنيز اؤزو اولاراق و هئچ كسدن چكينه يهرك گئتديكجه بو ايشين درينلرينه گئدير، دوش و روي گوجونو گئيشلنديرير و داها دا چوخ آليشقانليغا دوشور.

علمى و عملى جهتن اىستيماندا قورونما چاره لري: يارارلى اثرلر اوخوماق؛ تحريك ائديجى گئيملر گئيمه مك، جينسل اورقانلاري اللشديرمه مك، تك قالماماق، ايدمانا اؤنم وئرمك،

تحريك ائديجى يئمكلردن آز يارارلانماق، تحريك ائديجى يايىنلاردان و ايشلردن قاچىنماق. هر حالدا بو يۇنتملرين باشىندا ايراده نين گوجلنديريلمەسى و اينانجلى اولاراق بو سۇرونو چۇزمك داها اۇنمليدى. و نهايتا ائولنمك اونون اصلى چاره سىدى.

۶-۵-۵-فارس شيعه ليگىن تمللىرى يانيندا آيرى بوداقلارى

۶-۵-۱-فارس شيعه ليگى و اينسان حاقلارى

-فارس شيعه ليگى ليدئرلىرى توتساقلار اوچون هر جور شيكنجه نى و تجاوووزو، دىنى اينانجلارينا گۆره توجيه ائديرلر، فارسچيلار اللرينده اولان اسير و توتوقلو اينسانلارا، شيكنجه وئرمك و تجاوووزو، كربلا و مكه ئاوايندا بيليرلر.

آيت الله خمينى دئوريم اۇنجهسى اۇزگورلوكلردن دانىشسادا هاميسى تقيه اوزوندن ايدى و دئوريمدن سونرا قلملرين سينديريلماسينا و يازيچيلارين اۇلدورلمه سينه فرمان وئردى، و بيشله دئيردى: اگر بيزلر دئوريمين ايلك گونوندن، اينقىلابى عمل ائتسه يديك و بوتون قلملرى سينديرسايدىق و فاسيد قازئت و درگى لرى تعطيل ائتسديدىك و اونلارى دولانديرانلارى موحاكيمه ائتسديدىك و فاسيد حيزبلرينى ياساقلاسايدىق و دارآغاچلاريني بۇيوك ميئدانلاردا قورسايدىق و اونلارى بيچسديدىك چتينيگه دوشمزدىك؛ البتده اشاره اولونمايدىر، خمينى دئوريمدن اوچ آي گنچمه دن بو ايشلرى باشلاديلار و اينقىلابى عمل ائده رك، اون ايللرجه قيريب تۇكدولر، آمانه يازيقكى گون گنچديكجه فساد چوخالدى، فلاكت چوخالدى و اۇلكه فقره، داغىلماغا و باتماغا دوغرو گئتدى. فارس شيعه ليگى، ايراندا و سوريه ده يوزمينلر اينسانى اۇلدورمكله و اۇزليلكله كيماسال سيلاحلاردان يارارلانماقلا اينسان حاقلارينا اوفاق بير ديره وئرمه مكدە دير.

۶-۵-۲-فارس شيعه ليگى و ايقتىصاد

-ايران اۇلكه سينده خامنه اى و احمدى نژاد دۇنمى سككىز ايلده، نفت دن سككىز يوز ميليارد دلار گلير اله گلدى، آما اونلار يالنىز شخسى ايستكلر دوغرولتوسوندا خرجه نه رك اۇلكه، گئرى قالميش مملكته چئوريلدى، و يالنىز دىنى ليدئر آيت الله خامنه اى، ۹۵ ميليارد دلارلىق ثروته

صاحب اولدو، آیا قرآن و تائرنین وعدائدیگی مستضعفلر حاکمیتیندن منظور بو شخصلریدی (البتده فارسچیلارین تفسیرلرینی او آیه حاقدادا دوز توتارساق)؟

–وقتی آیت الله خمینی دن سوروشورلار نظرنیز ائکونومی حاقدادا ندیر، جاواب وئریر : «ئکونومی اولاغ اوچوندور»، بو جاواب هر شئی گؤز اؤنونه قویور، آیا دینی اؤندرلرین نظری بو حاقدادا ندیر و آیا اصولا دینی بیر اؤندرین هر حاقدادا نظر وئرمه سی دوزگون اولابیلیرمی؟.

–اسلام بؤیوک لریندن ح. عؤمر اؤلدوگوننده، اوندان ساده جه بیر یاماقلی کؤینک ارث قالمیشدیر آیا ایندیکی اؤندرلر بو یولو یانلیش بیلیر؟ حتما دییه جکسینیز دونیانین قوشوللاری فرق ائدیبدیر و ایندیکی شرایطین ایجابی بئله دیکته ائدیر بو مال و ثروتلری دینی اؤندرلرین اینده اولسون و اسلام اوچون خرجه سینلر، بو آنلایش دوزدورسه نییه بس مینلرجه آیری یاسالار اوچون دوروم یئیندن دیرلندیریلیمیر و یالنیز ثروت ییغما حاقدادا اؤزوده دینی لیدئرلرین میلیار دلار ثروته صاحب اولماسی زمانه نین ایجابی دیر، اگر میللتین بو ثروتلری دین یولوندا خرجه مکک اوچون ییغیلیدیر نییه بس دینی لیدئرلرین چوققلاری هر جور فسق فجور، اعتیاد، زوراکیلیقلاردا اللری واردیر، نییه بس اونلارین اوشاقلاری ایچینده سالیم آدام گؤرمکک اولمور؟.

–مومکوندور بئله دئیله بالاخره بو قدر تلاشدان آماج ندیر و دینی اؤندرلر بو قدر ایل تلاش ائدیبلر بیر یئرله یئتیشسینلر و مال مولکک صاحبی اولسونلار بو جور بیر توجیه ده منطیقندن اوزاق اولابیلمز ساده جه بیر یانلیشلیق واردیر اگر بیرلرینین آماجی ثروتدیر، بونو دینه باغلاماق تارتیشلمالیدیر، هانسی تضمینلر واردیرکی بو ثروتلر دین یولوندا خرچلنسن؟ کیم بو یئتگینی اونلارا وئرمیشدیر، هانسی سیستم و نظمه بو پایلاشما اویقولانابیلیر اولابیلیر؟، هامیسیندان اؤنملیسی بو ثروتلر اصلینده کیمیندیر، هانسی راضیلاشمالارلا اؤلکه نین و اینسانلارین واریوخونو سیاسی و نیظامی گوجلر بیرلرینین جیبینه تؤکمک اولار.

کیم تضمین ائده بیلیرکی بو ثروتلر اؤز لرینین ایسته دیگی یوللاردا خرچلنمه یه جکک و یا دینین علییه اینه ایشلنمه یه جکدیر. هر حالدا ایندییه کیمی دینی لیدئرلرین ثروتلری، اونلارین چوققلاری اوچون فلاکت و پیسلیکدن باشقا شئی اولمامیشدی. نئجه کی پهلو شاهی یوزلرجه میلیار دولار، اؤلکه ثروتینی اؤزیله آپاردی، آما نه اؤزونه یارادی ونه چوققلارینا یارادی، اؤزو ایلکک آیلاردا ایچدن چورودو، چوققلارینین ایکسی اؤز لرینی اؤلدوردولر و

عایله یه بۇیوک مُصیبت گتیردیله، ان بۇیوگوده نیویورک دیسکولاریندا اؤزونو اونوتماق ایسته یه رک دايم الخمر بیر شخصاولوبدور.

۶-۵-۳- فارس شیعه لیگی و سیاست

فارس شیعه لیگی، ائرمینستان، قوزئی کوره کیمی اؤلکه لرله ایش بیرلیگی یاپاراق و اؤزلیکله، ایش بیرلیکلرینی، تورکلرین علثیه ینه کوللانیرلار، دئمک اولار گرچکدن شیعه لیک، دینی اینانج اولماقدان چیخب بیر مافیایی سیستم چرچیوه سینه و اورتاچاغ سیاستبازلینا چئوریلیدیر.

۶-۵-۴- روس فارس بیرلیگی و آذربایجان تورکلری علثیه ینه کوردلشدیرمه پلانلاری

گنجیمیش عصرده، روسلار کوردلری آذربایجان تورکلری علثیه ینه کوللانیردیله، مشروطه دؤنمی بیر میثال دیققت چکجی اولاییله، یئکان بؤلگه سی آذربایجان میللتینه بۇیوک موباریزلر یئتشدیریدیر، نورالله خان یئکانلی، خوی فاتحی و بؤلگه ده نهضتین رهبرایدی و مشروطیت انقلابیندا بۇیوک نقشی وارایدی، یئنه ده بۇ دیاردا اسماعیل یئکانلی، هادی خان، قوچعلی خان و ایکی قارداشی، بخشعلی خان و شیرعلیخان بۇیوک آدلیم موباریزلردن ایدیلر، مشروطیت دؤورو خوی شهری، مشروطه موباریزلری اوچون، تبریزدن سوئرا ان اؤنملی شهرایدی، تبریزین غیبی مرکزی، آد آپاردیغیمیز موباریزلرین واسیطه سیله، ان تدبیرلی وضعیته خویو تصرف ائتدیلر و بۇ شهر انقلابین اصلی مرکزلیندن بیرینه تبدیل اولدو، بخشعلی خان یئکانلی، بیرینجی دنیا ساواشی سیراسیندا گونش ۱۲۹۳ ایلنه کیمی (م. ۱۹۱۳) اؤزلیکله روسلارین اشغالی علییه مختلف آزادلیق ساواشلاریندا ایشتیراک ائتدی و روسلار بۇ قهرمانی تاپماق اوچون هر شیوه یه ال آتیردیله، بۇ دؤنم اسماعیل سیمیتقو هرچند بؤلگه ده ائنگین اولان مختلف دؤولتلرله ال بیر اولاراق تالانچی لبقلا مشغول ایدی، موقتا عثمانلی جبهه سینده روسلارین علثیه ینه ساواشیردی، بخشعلی خان، صادق بیر گنج اولاراق سیمیتقونودا صادق بیلدی و چهریق کندینه و سیمیتقونون ائوینه گئدیر، سیمیتقو ظاهرده قوناق سئورلیک ائدی و اوئا غذا و یئر وئردی، سوئرا یورقون قوناق یاتاراق یوخو ایچینه سیمیتقو طرفیندن قوللاری باغلائیب و روسلارا تحویل وئریله و داها دؤغروسو ساتیلیر، بخشعلی خان سیمیتقونون نامردلیگین گوره رک روسلارا دئییر سیزکی سیمیتقو ایله دوشمسینیز منی بوراخساز اونو توتاراق الی باغلی سیزه گتیره بیلهرم، نه یازیقکی

او دۇنم آذربايجان موباريزلرى روسلارین چيرکين سياستلرينين درينليگيني بيلميرديلر، چونكى روسلار اصلينده كورد تالانچيلاريله يوخ بلکه آذربايجان يثنيچيلريله دوشمن ايدى و هدفى بونلارى آرادان قالديرماق ايدى.

بخشعلی خان نچه گون روس اشغالچی لارينين زندانيندا قالاراق، خوئی دا دۇز ميدانيندا دارا آسيلير و بئيله ليلکه، بۇ بۇيوك قهرمان بير اوغرو دسته نين ائلباشى سى طرفيندن خاينجه و ناجوانمردانه حالدا اؤلکه نين ان قدار و موتجاووز دوشمنى روسلارا ساتيليب و شهادته يثتيريلير. او دۇنمده سيميتقو تالانچيلارى و اثرمنى لر، روس و اينگيليسلرين دستك ايله، ان آزيندان ۱۶۰,۰۰۰ نفر آذربايجان توركونو قيرديلار، بو نفوس، باتى آذربايجان بۇلگه سينين يوزده بيرمى بئشيني تشكيل وئيردى، اينديكى چوخلو كورد كندلرى او زامان سيميتقو قروپو طرفيندن كوردلشميشدى و تورك اهالى قتل عام اولموشدولار.

آذربايجان توركلرى علثيه اينه، هم پهلويلر و هم اينديكى فارس شيعه دؤولتى، كوردلردن يارارلانديلار، كوردلر آذربايجان بۇلگه سينده يئرلشديريله رك بۇلگه سل ايختيلافلار ياراتماق پئشينده ديلر (چوخلو فاكترلار بو حاقداموجوددور او جومله دن صادق زيبا كلام فارس شيعه چيسى اولاراق، پهلوى دۇنمينده ۳۰۰,۰۰۰ كوردون آذربايجاندا يئرلشديرلمه سيندن سؤز ائدير). فارس شيعه ليگى دۇنمينده ده داها هيزلى شكيلده بو سياست يوروتولمكده دير، دئوريم زامانى سويوق بولاق كندلرى داشخانا، قره قيشلاق، قيزيلقوبو، آدا كيمي كندلرده چوخلو تورك عاييله لرى ياشايردى، ايندى ۳۰ ايلدن سونرا اورالاردا بيردانا تورك عاييله گؤرمك اولماز، بو دۇنم حوكومتين ايله ساختا ايختيلافلار ياراناراق، توركلرين اورالاردان كؤچمه سينه چاليشيلميشدير، آيريجا سولدوز جريانلارينا تاي حاديشه لرده و توركلرى او بۇلگه لردن كؤچمه يه زورلاماق اوچون، ساغچى و سولچو فارسچيلار ايش بيرليگى ايچينده اولاراق هر تورلو تشبوته ال آتميشديلار.

۷-فارس شيعه ليگى ايكي يول آيريميندا، ايلك يول و اونون سونوجلارى (قاواجى فارس شيعه ليگى)

-بو بؤلومده فارس شيعه ليگينين ايكي يول آيريميندا اولدوغو حاقدان بيلگيلر وئيريريك.
البتده اصلينده بيز تورك ميللتي اولاراق ايكي يول آيريميندا ييق و يوردوموزو، دينمیزی،
ديلمیزی و كولتوروموزو كؤتولوكلردن آريندیرماق اوچون ايكي يول آيريميندا قرار تاپمیشيق.

۷-۱-عراق و قاواجى فارس شيعه ليگى

عراق حاقيندا بعضى لريجه بير پارادوكس حاديه كيمي اوز وئرن اولايلا دئينمه ميز يارارلى
اولاجا قدير سانيرام:

چوخو ايرانچى آراشديرماچيلار، آمريكانين عراغا هجومونو بير پارادوكس كيمي سانار،
بئيله كي، ۲۰۰۰ ينجى ايللرده آمريكا ايران شيعه حاكيمتي علثيه اينه ايدى، آيريجا عراقدادا صدام
بير سوننو مذهب اولاراق و سوننو عربلرندن دستك آلاراق ايران شيعه ليگيني دوشمن كيمي
ساييليردى؛ آمريكا عراغا هجوم ائدير و اورانى اشغال ائدير و بئيله سانيليركي ايران چوخراق
موحاصيره يه ساليناراق، ضعيف دوروما دوشور، آما بو قيسا مدتلى و گنجيجى بير دورومدور
چونكى او بيرى طرفدن شيعه لرين (منظور فارس شيعه ليگى تفككورلو) عراقدا چوغونلووقدا
اولدوغو اوچون يئنى شرايطدن يارارلاناراق حاكيمتي اله گنجيريرلر و بير شيعه حوكومتي
اورتايا چيخير و بودا سبب اولور ايران شيعه حوكومتي ده گوجلنه و بؤلگه ده بير شيعه هلالى
اورتايا چيخا و ايران، عراق، سوريه و لوبنان شيعه لرى بيريرينه باغلاناراق گوجلو شيعه بلوكو
دوزلده لر، اشاره اولدوغو كيمي بعضى لرى بو اولايلارى بير پارادوكس كيمي سانيرلار و حتى
بير مدت ايران اطلاعات سئرويسلريده بونلارى بير تانرى وئرگيسى و لطفو كيمي تبليغ
ائديرديلر.

اولايلازا ظاهيرى حالدا باخارساق بئيله گؤرونور، آما بير آزدا اولايلارين درينينه گئدرسك
آيرى گؤرنوده اورتايا چيخا بيلير، بئيله كي باتيليلارين پلانلاديغى «ايسلام عالميني ضعيفلتمه و
اونون بيرلشمه سينين اؤنونو آلمان» پروژه لرى اويقولانماقدادير، آمريكا ايلكجه صدامى ايران
علثيه اينه قيشقيردير سونرالار اونون باتيا اويدوغونا رغما، اورايا هجوم ائدير، و بير شيعه
حاكيمتي و اؤزليكله فارس شيعه ليگينه اويقون بير دينى دؤولت ايش باشينا گلير، نهايتا بير شيعه

ھلالی اورتایا چیخاراق، بو ھلال ان بۇیوک ضربەنی ایسلام عالمینە یئندیرەبیلیر، موسلمانلارین بیرلشمەسینی اۋنلە یەبیلیر و ھر ایکی شیعه و سوننو توپلوم ضعیفلەنیر.

زامان گنجدیكجه اولایلار داھا آیدینلاشیر، ایندیلیکده، سوریه ده ده بونون سونوجلارینی گۆره بیلیریک، بو تئزی زیننور آقلیوللین جنابلارینین «تورک خالقلارینین استراتژیک یولو» مقاله سینده ده گۆره بیلیریک.

زیننور بگین چاتی تئورسینه گۆره، تورکلر ایسلام اویقارلیغینین چاتیسى آلتیندا، آوروپا خالقلاری کریستیانلیغین چاتیسى آلتیندا، چین لی، ژاپون و کورەلیلر بۇدیزم اویقارلیغینین چاتیسى آلتیندادیر. بۇندان دا گۆرولدوغو کیمی دونیا یا تاثیر قویان ۳ اویقارلیق واردیر. بۇنلار، تئکنولوژیک گوج آچیسین دان، بیله سیرالانابیلیر: ۱. کریستیان، ۲. بۇدیزم، ۳. ایسلام. اۋته یاندان ۲۰ینجی. یوزایلدە دونیادا ۲ اویقارلیق داھا واریدی، بۇنلار بۇگون یوخ اولموشدور: ۱. کومونیزم (۱۹۱۷-۱۹۹۱) ۲. ناسیونال-سوسیالیزم (۱۹۲۲-۱۹۴۵)؛ کومونیزم چاتیسیندا رۇسیا سوپئر دؤولت اولاراق، ۲ قطبدا بیریدیدى. بۇ چاتی سوپوق (ائنفورماسیون) ساواش ایله، آلمانیا سوپئر دؤولتین آلتیندا بۇلوندوغو ناسیونال-سوسیالیزم چاتیسى ایسه سیجاق ساواش ایله ییخیلمیشدیر. گونوموزده ییخیلما سیراسى ایسلام چاتیسینا گلدی. کریستیان چاتیسى، ایسلام چاتیسینی یوخ ائتمک یا دا چوخ ضعیفلتمک اوچون اوغراشیر. باشلایان بۇ موجدایله گله جک یوزایللرده کریستیان و بۇدیزم آراسینداکی موجدایله اولاراق دونیا یا دامغاسینی وۇراجاق کیمی گۆزوکور. زیننور بگ بو موجدایله لردە یئیلیمە مک اوچون «ھون توران تئورسینی»، یعنی ژاپون، کورە، موغولستان، ایسکاندیناوی، مجاریستان و تورکلردن اولوشان بۇیوک توپلوم یاراتماسینی اۋنە ریر، آرتیق بیلگیلر اوچون (۱۴) ونجو بۇلومده مقاله نین اصلینە رجوع ائتمک اولار.

بوتون بو شرایطی نظره آلاساق و قاقاچی فارس شیعه لیگنین تحریکلرینی نظره آلاساق دئمک اولار یاخین گله جکده، عراقدا قاقالارین بۇیومە سینده قوشقو یوخدور، آما سوننو دونیاسیدا حرکتسز قالما یا یجاق. و محتملا عراقدا، شیعه لیک، خالق طرفیندن ائتگیسز حالا گلە لیدیر، البتده بۇیوک گوجلرین تلاشی ایسلام دونیاسینی ضعیفلتمک اوچون عراق شیعه لرینی غده کیمی ساخلماق پشینده اولاجاق و اولاردا ایرانداکی فارس شیعه لیگی کیمی ضد اسلام قروپلارین دستکیله، ترور یووالارینی قوراجاقلار، و اورادا شیعه لیک اوچون ان

بۇيوك گليشمه بو اولاييلير كي اۆلكه پارچالانسين و شيعه لر اوچون بير اۆلكه دوزلسين و آزماچوخ ايران شيعه ليگي ده بئيله بير گله جه يه محكوم دور.

۲-۲- سوريه و قواجي فارس شيعه ليگي

بير زامانلار سوريه، شيعه ليگين قالاسي كيمي گۆرونوردو ولي اينديليكه ترور، اوغرولوق، قيرقنلارين مركزي حالينا گليدير، ديني اؤندرلردن سورولماليدير، آيا فيكي رلشمير سينيز كي حتى بو حاكميت، ديني جهتدن يوزده يوزده حاقلی اولسا بئله يئنه ده اؤز ميلليتينه بوشقا بومبارلي آتماغا حاقلی يوخدور، اونلاري شيميایي بومبارلا محو ائتمه يه حاقلی يوخدور، اونون صداملا گئتديگي يولون نه فرقي واردير، آيا فيكي رلشمير سينيز كي بير اقتدارين هئچ حالدا حاقلی يوخدور اونا منسوب اولان ميللتي هاوادان و قارادان بومباردومان ائده و بو ايشي گۆردويو حالدا حاقلی ويا حاقسيز اولسادا مشروعتين هميشه ليك الدن وئيرير؟. عملا شيعه ليك اينديكي سوريه ده، منفور دينه چئوريله رك يوخ اولما عرفه سينه گير ميشدي.

بير چوخلارينين يورومو اوزه ره، اينديكي سوريه ساواشينين اوزانماسينين بير ندني چاتي تئورسييله يوروملانا بيلير (چاتي تئوريسي اوچون باخين: ۱۴ ونجو بؤلومه)، بو تئوريه گۆره باتيلى خاچلي گوجلر شيعه سوننو ساواشينی اوزاتماق اوچون و ايسلام عالمينين قايناقلارينی و ائثرزي سيني قوروتماق اوچون سوريه ده كي گوجلري دنگه له مه يه چاليشيرلار و بئله ليكه اسلام عالمي اؤز ايچينده مشغول اولراق اصلي سورونلارين چؤزمه يه فيكي رلشه بيلميرلر.

بير حالدا كي بوتون ديكتاتور قوه لر او جومله دن چين، روسيه، ايران، لُبْنان حزب اللهی و عراق و ترور قروپلاري، هاميسي اسد رئزيميني آياقدا ساخلا ماغا چاليشيرلار، ولي هئچ كس اينانا بيلمز كي بير داها شيعه ليك اورادا باش قالديرا بيلسين، شايد بعضي استعمارچي گوجلر طرفيندن سوريه شيعه چي قروپلار، سونرالار ترور دنگه عنصُرلاري يئرینده بير تروريستي نفرت قروپلاري حاليندا دستكلنسينلر، ولي دئمك اولار كي شيعه ليگين داها اورادا يئري اولما ياجاق.

سيزلر فارس شيعه ليگي اولراق، اورادا يوزمينلر اينساني اؤلدوروب محو ائتدينيز، يئنه ده يوزمينلرجه آيري اينسانلاريدا اؤلدوره سينيز و اورايا حاكم اولاسيز، بو حالدا فيكي رلشه شيرسيز نمته قازانا جاقسينيز، سيزلرين داها اورادا كي ميللتن اوره يينده يئري يوخدور، و مطمئن اولون اورا حاكم اولسانيز بئله اورا سوزه و ثروتينيزه باتلاقدان باشقا بير يئر اولما ياجا قدير، و بونادا

مطمئن اولون اورایا یئیندن حاکیم اولسانیز بئله ایندیکی اوغورلوق روحیه سیله اورایا یاتیریم یاپایلیمه یه جکسینیز.

-جیلولار و اثرمنی لر بیرینجی دنیا ساواشی اؤنجه سی او حالداکی غربی آذربایجانین جمعیتی نین تقریباً ۱۰-۱۵ فایزینی تشکیل وئریدیلر ولی بیر اینحیرافی تفککور اوزه رینده، خیالی ارمیستان قورماق مقصدیله ۱۶۰۰۰۰ نفر آذربایجان تورکلرینی اؤلدوردولر ولی سونوج نه اولدو؟ او حالداکی او دؤنمدن ایندییه کیمی بوتون پهلوی و فارس شیعه حوکومتی، اونلاردان حمایت ائدیبلر ولی ایندیلیکده او کسیملردن حتی بیر فایزده بو جمعیتین ایچینده یاشامیرلار و اونلار اؤزلری تۆکدویو قان قوخوسوندان وحشته دوشوب چیخیب گئتدیلر. آیا فیکر ائله میرسینیز سوریه ده او دوروم سیزلری گؤزله ییر و آیا مجوسی شیعه لری، تۆکدوکلری یوزمینلرجه اینسان قانی قوخوسوندان، اورادا قالایله جکلر، سونرالار سیزلره نجور باخاقلار؟.

۷-۳-ایران و قاوقاجی فارس شیعه لیگی

- ایراندادا مسلما هنج میللت حاضر اولمایا جاقدیر بیر چئوره و اینسان دوشمنچیلیغی ائدن کسیم و اولوسلا ایش بیرلیگی یاپسین و گنج ویا تتر بو اؤلکه داغیلماغا دوغرو گئنده جکدیر. -ایندی خالق ایچینده بو دینه (فارس شیعه لیگینه) منسوب اولانلار، ساتقین و ان یاخینلارینی اوجوز اوجوزونا ساتان و آیری دئییشله دوستلوغا و قوهوم قونشولوغا ان بالاجا دیر وئرمه یین آداملار تانییرلار، بو حاقدانئچه بالاجا میثال یئترلیدیر:

-دوستوم دئییر مدرسه ده انجمن اسلامی یه گیرمک ایسته یه رک محله مچیدیندن کاغاذ ایسته دیلر، مچیده رجوع ائده رک اورانین مسؤلو یاخین تانیش چیخدی، او قارداشیملا دوست اویدو و بیزیم ائوه گلگئت ائدردی، موضوعو آچیقلا دیم، دئدی سنین اوچون بیر موشکول یوخدور، بیر شئی یازارام سونرا گل آپار، سونرا چسبلی بیر پاکتی آلدیم، آرادا نئچه گون تعطیل اولدوغو اوچون، مکتوب منده قالدی تعطیل آراسی دوستلارین بیری دئدی اوغلان گل بو مکتوبو آچ، من بونلاری تانییرام، من دئدیم یازان بیزله عایله ایله گلگئدی وار، بیر مسئله اولسایدی منه قیلاووزلوق ائدیردی، دوستوم دئدی اوغلان بونلار هنج دوستلوغا و قایدایا تابع دئییلر، بونلار مقاما و پُستا چاتماق اوچون، حتی ان یاخین دوست و تانیشلارینی ازرلر، هر حالدا

مکتوبو آچدیم، مکتوبدا منی، تانیمادیغیم او یئرلره و موخالیف قروپلارا باغلامیشدیر و آخیردادا یازمیشدیر مبادا بونلاری گؤزدن بوراخاسینیز.

-یئنهده بیر خاطیره اولاراق منیم بیر مذهبی دوستوم جهادا گیررکن نئچه یول گیزلینجه دانشگاها و وزارتخانایا مکتوب یازمیشدیر و منی ایشه آلماق اوچون پیسله میشدیر. بو حکومتده او یانلار بیله اینسانلاردیلار و اونلاردا اینسانلیق نیشانه لری اولمایاراق یالیز گیلرلرین و بیرلرینی گودازا وئره رک اؤز روتبه لرینین یوکسلمه سینه فیکرله شرلر، ایندی داها رتئیمه باغلی اولان هر کس، قولدور و ساتقین کیمی تانییر.

۷-۴-دوینا چاپیندا قواقجی فارس شیعه لیگی

- اینگیلیس و روسلارین غیر اینسانی دوشونجه لری سببیه، و ایسلام عالمینی ضعیفلمک آماجیلا پلانلانان شیئر، و گنچمیشلرده فارس شیعه لیگینین گوجلندیرمه سی، ایندی سونوج وئریر، ایندی لیکده بو یانلیش سیاست، ایسلام عالمینین یانیسیرا باتیلایلاریندا یاخاسینی توتماقدادیر، شیعه لیکدن دوغراق و دوینا قاینالارینین صرف اولوندوغو افغانستان، لبنان سوریه و عراق اولایلاری، دوینانی بؤیوک بیر ائکونومیک بوحرانا سوخماقدادیر و بو بوحرانین سورورلوکده اولماسی آیدیندیر، بو حادثه لر و اؤزللیکله دوینا قاینالارینین ساواشا صرف اولماسی و آورپا و آسیا و آفریقا اؤلکه لرینین مذهبی ساواشلاری مستقیماً ایران دؤولتی و شیعه لیگی اوزوندن مییدانا گلیدیر.

دئییه بیلهریک فارس شیعه لیگی سوریه نی همیشه لیک الدن وئرمیشدی و اوزون مودتی نظرده آلاراق اونلار سوریه خالقینی ایچینده یاشایا بیلمزله، نئجه کی جیلولار و اثرمنی لر بورالاردا یاشایا بیلمه دیلر.

-آیریجا شیعه لیک لبنان دادا بؤیوک اؤلچوده صدمه گوره جکدیر. اطراف اؤلکه لر پاکستان و افغانستان و عرب اؤلکه لرینده ده دئمک اولار شیعه لیکدن ساده جهه بیر کؤلگه کیمی گؤروننودن باشقا بیر شیئی قالما یا جاقدیر.

فارس شیعه لیگی حزب اللهین قازاندیغی حاقلاری، کؤتویه قوللاناراق، اونلارین محو اولماسینا سبب اولاجاقلار.

-ايندىكى شرايطده روس دؤولتى وار گوجيله و آيرى طرفدن باتى دا اولان بير سيرا فاناتيڪ و خاچلى قروپلار، سوريه شيعه لريني ساوونورلار ائله بيلكى بونلار شيعه لردن داها شيعه چيديلر، البته بو قروپ هر يترده ايران شيعه دؤلتينين سياستلريني و آيريجا او بيرى اؤلكه لرده ده شيعه قروپلاردان دفاع ائديرلر البته كى بونلارين بللى هدفلى و اردير، و ندنلريني بئيله سيرا لاما ق اولار:

۱- ايلك اؤنجه اسلام عالمينده قارقاشاليق و اختلاف ياراداراق بو دينه منسوب اولانلارى تضعيف ائتمكدير.

۲- روسلار اؤز اؤلكه لرينده سونلرين چوخ اولدوغو اوچون دايم شيعه ترورچولاريندان دفاع ائدير، بلكه سوننو كسيم ضعيف دوروما دوشسونلر، روسلار ايدئولوژك لاحاظدان روسيا ايچى سوننولى هدف آلماق ايسته بير و اونلارا گؤز داغى وئير.

- ائرمينلر آذربايجان توپراقلاريني و اؤزليكله قاراباغ و اطرافيني ايشغال ائتديلر، فارس شيعه چيلرى دولايلى و دولاييسيز يوللاردان، ائرمينلره يارديم ائتديلر، آيا فارس شيعه چيلرى بئيله دوشونورلر بو دوشمنچيقلار توركلرين ياديندان چيخاجاقدى. سؤال بوردادير آيا فارس شيعه چيلرينين ايچينده تورك دوشمنچيلىغي او قدر گوجلودور كى ايراندان باشقا بير تك شيعه خالقى اولان آذربايجان علئيه اينه، بير تجاوووزكار ائرمينى روس قولدورلارينا كؤمك ائتسينلر، بونلار هانسى دين اوصوللارينا اويقون گؤروله بيلير، البته كى بو جور غير اينسانى عمل اسلامى بير حوكومه ياراشما ياراق يالنيز ساسانى كولتورلو بير حوكومه ياراشما قدادير.

۳- اويغورلار : فارسچيلار تورك دونياسيله موخاليفت ائتمك اوچون هر جور تؤهمت دن چكينميرلر و كلينى نين دئديگينه گؤره بونو عبادت بيليرلر وقتى اويغور بؤلگه سينده مسلمان توركلر ظولمه قارشى عوصيان ائتديلر، فارسچيلار چين ظولمونون له اينه ايديلر و من چوخلو حوكومت طرفدارلارى مذهبى شخصلردن ائشيديرديم كى گويا اويغورلار وهايديدلر و اونلارى اؤلدورمك ثوابدير، دئمك اولار حوكومت آداملارى، موهمى بير وهابيت سؤزو بهانه سييله بو شايعه لرى يياراق دولاييسيز توركلرين علئيه اينه تبليغ ائديرلر.

۴- آذربايجان و ائرمينستان : دونيادا ايراندان باشقا تك بير اؤلكه اولاراق نوفوسونون مطلق چوغونلوغو شيعه دى؛ آما اونلار تورك اولدوغو اوچون دوشمن سايليرلار و اؤزوده ان اؤن خطده اولان دوشمن كيمى. و لازيمدير هر جوره سينه اونلارين علئيه اينه ساواش گئتسين و

هر جور ترور تۆھمت و خارابكارلىق اونلارین اۆلكه سینده موجاز دیر. او اۆلكه قوزئی آذربایجان جومهوریتیدیر، اونلار کافر کیمی تانینیرلار، بو اوزدنده فارسچی حوکومت، ائرمیستانا یاردیم ائتدی بلکه آذربایجانین داها چوخ توپراقلارینی ایشغال ائتسین و ایندیده میلیار دلار دولار، ایران خالقینین پولونو ائرمیستاندا بلاعوض اولاراق خرجه ییر بلکه دیرچلسین و آذربایجان خالقینین علییه اینه داها چوخ توطئه لر دوزنله سین.

۵-فارس شیعه لیگی ایله دیکجه، ایسلام دونیاسینین بیرلیگینه قارشى اولان قوه لر، داها دا بؤیوک هجوملارا گئچیرلر، آیدینجا گۆرمک اولور، فارس شیعه لیگی ترور و ساواش آلانلارینی ایسلام دونیاسیندا گئیشلتدیکجه، موسلمانلار ایچ سورونلارینا یؤنه لیرلر، و مسلمانلارین دوشمنلری مثلا ایسرائیل کیمی اۆلكه لر، فیلیسطين لیره داها چوخ هجوم ائدیرلر و فارس شیعه لیگی لیدرلرینین غیراینسانی و غیراخلاقی سؤزلریندن یارارلاناراق (مثلا فارس شیعه لیگی نین ایسرائیلی یوخ ائتمه فیکیرلریندن) سوء ایستیفاده ائده رک دنیا چاپیندا، اؤز لینه داها بؤیوک مشروعیت قازانیرلار و اؤز لینی حاقلی گؤستر مه یه چالیشیرلار.

فارسچیلارین بوجور تشبوتلری آچیق آیدین اونلارین ایسلام دینینه اینانما دیق لارینی گؤستره ریر و حسن صباح یانلیلاری کیمی خاچلیلارلا ایسلام دونیاسی علییه اینه ایش بیرلیگی ایچینده دیلر. قوشقوسوز بو ایشلرینین فاتوراسینی فاضلا سییلا اؤده یه جکلر.

۷-۵-ایسلام دینی حاقد ا گرچکلر و قواجی فارس شیعه سینین صرف ائندیگی انترژی

صفویلر دؤورونده شیعه لیگین زورلا یئگانه مذهب اعلان ائدیلمه سی بؤیوک بیر جوغرافیادا اتنیک-کولتورل پروسئسین یؤنونو دیشدیردی. احمد آغا اوغلو نا گۆره، «شرق و بیلخاصه تورک تاریخی اوزه رینه درین و فلاکتلی تاثیرلر ایجرا ائتدی.» شیعه لیگین زورلا دؤولت مذهبنه چئوریلمه سی همده «ایرانین فیکری و حیسى قاینغینی قوروتدو. زیرا بوندان سوئرا آرتیق بوتون فیکری و حیسى قُدرت لر بو مذهبی، دوغرو لاماغا، اونون اساسلارینی و نظری قیسیمینی قووتلندیرمه یه حصر ائدیله جک، و سفسطه، منطقین یترین توتاجاقدیر.

بو حاقد بیر مثال وئیرسک داها آیدینلادیجی اولور: فارس شیعه سینین اؤنملی قاینقلاریندان الکافی کیتابیدیر، کلینی ساسانلی دیننده قادین اجاره وئرمک کیمی رسملری دیریتمک اوچون اونلاری یالانچی حدیثلرله ایماملارین دیلینه باغلا ییر و فارس شیعه لیگینه داخیل ائدیر، فارسچی

دین آداملاری، مین ایلدی تلاش ائدیرلر، بوجور غیراخلاقی ایشلری و قادینلارلا آنورمال ایلیشگیلری و قیز اوشاقلاریندان جینسی یارارلانمالاری، ایسلام دینی اساسلاریلا باغداشدیرالار و قران آیهلرینی تحریف ائتمکله بونلارلا ثبوت تاپالار، نئجه کی (۶-۱) بؤلومده گؤردویوموز کیمی حتی ۲۰ینجی یوزیلده خمینی کیمیلرده اونلارجا صفحه قارالدیرلار بلکه ثابت ائدهلر قادینلا حیض واختی فلان طرفدن یاخینلیق ائتمک اولار ویا قیز چوجوقلاریندان جینسی اولاراق یارارلانماق اولار و قران آیهلرینی مین جورهسینه اندر دؤندر ائدهرک بونلاری ثابت ائتمک چاباسیندادیلار، حالبوکی آیدینجا گؤرونور بو ایش قران اساسیندا مومکون دئییلدیر و فارسچی دینی لیدرلر بو ایشده درینه گئتدیکجه داهادا اؤزلری دوزلتدیگی باتلاقدا باتیرلار.

آیری میثال «جابرلوحو» حاقداسؤیله مک اولار، بونلار جابرلوحو نو پیغمبرلره و ایماملارا باغلاپیرلا، آیری طرفدن ایمام جعفرصادیقین اؤزوندن سونرا ایمام سئچدیگی اسماعیل اوغلو؛ ایمام علیالنقینین اؤزوندن سونرا ایمام سئچدیگی محمد اوغلو؛ بو حدیثله جور کلمه دیگی اوچون مجبور اولورلار بیر یئنی تئوری «بدا» آدیندا چیخاردالار و تانرینین لازیم اولدوغوندا اولکی نظریندن چؤندویونو اورتایا قویورلار حالبوکی قراندا اونلارجا آیه بونا قارشیتدیر، ویا ایمام حسن عسکری نین؛ اوشاغی اولمادیگی اوچون مینلرجه کیتاب و حدیث یازیب اونون کم و کئیفی حاقداکیتاب یازیرلار و سونوندا داهادا چلیشکیلی سؤزلرله اورتامی قاریشدیریرلار؛ بو حاقداس (۱۲-۳) بؤلومونده داها قاپساملی بیلگیلره رجوع ائدهبیلیرسیر.

فارس شیعه لیگی تناقض لاردان و اؤزللیکله ایماملارین دیلینه باغلانان یالانلاردان قورتولماق اوچون ایکی تئوری اولاراق اؤزل تقیه و بداء مسئلهسینی اختراع ائدیبلر، و قوراشدیگی حدیثلر ایچینده هر زمان ایمام بیر سوْرویا یانلیش جاواب وئیردی، تقیه اوزوندن ایدی و اگر گله جکدن خبر وئرسیدی و خبر ترسینه چیخاندا، بو حالدا دئییردیله تانریبا بداء مسئله سی اوز وئرمیشدی.

فارس شیعه لیگی اؤز یانلیش حرکتینی دوام ائدرسه، اؤزونو اثباتلاماغینا داهادا بؤیوک قاینقلارا احتیاج دویاجاقدیر، اؤزللیکله ایندیکی ایله تیشیم چاغیندا و بوتون ایسلام عالمینین اویانیدیگی زاماندا بونو آیدینجا گؤرمک اولور، بیله کی فارس شیعه لیگی اینده ده یانلیش مفکوره نی اثباتلاماغا بؤیوک انئرتژی صرف ائدیر و گون گئچدیکجه ده باتلاقدا باتماق اوزره دیر، مطمئننا بو حرکتلر گئچدیکجه بؤیویه جکدیر و ایرانین بوتون وار یوخو، ساختا تئوریلر، حدیثلر و آیری تپگی لری، ساوونماق اوچون صرف ائدیله جکدیر و سونرالاردا ساواشلاردا بونا اکل نه جکدیر.

- فارس شیعہ لیگی نین بیهوده انٹرنیٹ صرف ائتمہ سینه بیر آیری ثبوت، گونده بیر ایمان زامانین ظهور ائتمہ سیدیر بو یالانچی حدیث و روایتلر سببیلہ گونده بیر سیرا آداملارین اؤزونو ایمان زامان اعلام ائتمہ سی و اونون یاتیشدیر یلماسی بؤیوک انٹرنیٹ ایستہ مکده دیر و مطمئننا بوجور اولایلار بو دینین ایچدن چورومہ سینه سبب اولور.

- فارسچیلار ۱۳۰۰ ایل ایسلام سونراسی عؤمورلرینی سب و لعنہ گنچیریلر و بو اوزدنده هنج وقت قُرب و حورمت قازانا یلمہ ییلر، و گنچن یوزلدده ظاهیری دیرچہ لیشدن باشقا بیر شئی اله گتیرمه ییلر و گؤردویو ایشلر یالیزجا غیر فارس مللتلری یوخ آیریجا فارس میللتینده بؤیوک فلاکتلرہ سالیبدی و مطمئننا داها بؤیوک چتینلیکلر یولدادیر.

هنچ بونا فیکیرله شیرسیز کی ایندی لیکده خالقین ایچینده تک توک آدام تاپایلمز سیز، سیزین سئچیملرین دوز گونلویونه اینانسینلار، حتی دؤولتدن تغذیه اولانلار بئله بونا اینانمیرلار؟. فیکر ائدیر سینیز سوریه حادثه لرینی بیر دفعه ده ایران میللتلری حاقد اویقولایا بیلہ جک سینیز، هنج فیکیرله شیسینیز، داها بیر سورده حاکمیتده قالسانیز بئله، انسانلارین اوره بینده یثرینیز یوخ دور؟.

۶-۶-۷- فارس شیعہ لیگینین عیناد کارلینی

- تاریخی سندلر بونو گوستریر ح. فاطمه هنج واخت اذیت اولمایبیدی و فارس شیعہ لیگینین بؤیوک خسته لیگی بوراسیندادی، بیز اونون اذیت اولماماسینا سئوینیریک ولی فارسچیلار بوندان بؤیوک اوزونتو دویارلار و عصبانی اولارلار.

- سؤال بوراسیندادی نیه فارسچیلار تاریخی تحریف ائتمه یه اؤزلیکله اؤنمسیز شیلرده ده بوقدر دیره نیرلر: مختلیف حسابلامالارلا و ایمام صادق و ایمام باقر دن صحیح بیر حدیث اوزره رینده، ح. پیغمبر ربیع الاول آی نین ۲ینجی گونو دونیادان کؤچوب آما اولنلار شیخ مفید "ین اینانیدیغی بیر سؤز اوچون، صفر آی نین ۲۸ ینی رحلت گونو سایارلار، فارسچیلار یالیز ایسلام دونیاسیله موخالیفت ائتمک اوچون حتی گرچه یی ده دانیرلار. ویا ح. علی، آتاسی ابوطالبین ائوینده دونیایا گلیب، اما فارس شیعہ لیگی بیر مشرکین دئدیگینه ایناناراق اونون کعبه ده دونیایا گلدیگینی ساوونارلار، یئنه ده ح. علی مچیده گیرکن ضربه یثیر و فارس شیعہ لیگی اونون محراب دا ضربه یئمه یینه وورقو یاپارلار. ح. علی نی معاویه اؤلدورمه دی بلکه بیر کوفه لی شیعہ اؤلدوردو ویا ایمام حسین یزیدین اوردوسو اؤلدورمه دی بلکه کوفه شیعہ لری اؤلدوردولر.

فارس شیعه‌لیگی عیناد اوزوندن و داها دوغروسو کلینی‌نین فتواسی دولایسییله سوننو عالمیله همیشه موخالیفت ائتمکده‌دیرلر، مثلا فیطیر بایراملاری معمولاً سوننولرله بیر گونه دوشمز چونکی هرگون سوننولر فیطیر بایرامی اعلام ائتسه‌لر، مجوسی موجه‌یدلر چالیشارلار بیرگون تتر ویا بیرگون سونرا فیطیر بایرامی اعلام ائتسینلر، بیر سیرا خالق فیکر ائدرلر گویا موجه‌یدلر شاید اوگون، آیی گؤروب‌لر حالبوکی اونلارین عموماً بو یته نه‌یه صاحب دئیرلر و اونلار اصلینده کلینی‌نین سؤزونه خاطر (بؤلوم ۶-۳-۱ سب و لعن..) فیطیر بایرامینی سوننولر ضد اولسون دییه بیر آیری گونه سالارلار.

۷-۷- قاقاجی فارس شیعه لیگیندن قورتولما یوللاری و چاتی تئورسی

چاتی تئورسی (۷-۱) و (۱۴) ونجو بؤلوملرده آچیق‌لانیدی، قوشقو اولماسینکی باتیلی خاچلی گوجلر، ایسلام دونیاسینی ضعیف‌تمک اوچون دایما شیعه کارتیندان یارارلانا جاق‌دی‌لار، مسلمانلارین بیرلشمه‌لری اوچون بیر تک یول واردی، و اودا منطقی یوللارلا، فارس شیعه‌لیگیندن قورتولماقدی، ایسلام عالمی دینی قاقالاری بیر یانا بوراخراق فارس شیعه‌لیگین کؤتو تئوریلرینی، سو اوزونه چیخارمالیدی، و ایله‌تیشیم چاغینین ایمکانلاریندان دوزگون یارارلانمالیدیلر، فارس شیعه‌لیگینی تئوریک لاحتادان ضربه آلتینا آلماق هم اینسانی و هم قالیجی یولدور، ایسلام عالمی بو حاقدا ان دوزگون تجروبه‌لریندن یارارلانمالیدی، ایوییلر و میصیر مملوک‌لاری منطیقله میصره حاکیم اولاراق فاطیمیلرین گوجونو تئوریک اولاراق قوروتدولار و بیله بیر یؤنتمله، فارس شیعه‌لیگینه بنزر فاطمی‌لر، همیشه‌لیک او اؤلکه‌دن سیلینیب تمیزلندیلر، بو تجروبه‌لر داها گوجلوشکیلده ایسلام عالمینین بوتون توپراق‌لاریندا اویقولانمالیدیر، فارس شیعه‌لیگی، ساندیغیمیزدان داها ضعیف‌دیر یترکی اونلارین یانلیشلیغینی اونلارین ایچیندن قوروداق، مطمئناً فارس خالقیندا چوخلو منطقی اینسانلار حاققا طرف یؤنه‌له‌جک‌دیلر، آیریجا آذربایجان خالق‌ی هئچ واخت اونلارین مذهب‌لرینه و گله‌نک‌لرینه اینانماییلار و هئچ‌واخت دا اینانمایا جاق‌لار، آذربایجان خالقینین فارس شیعه‌لیگینه ان اوافق اینانجی اولمادیغیندان هر آراشدیرماجی امین اولمالیدی، بالاجا آراشدیرمالاردا راحتلیقلا بونو ثبوت ائده‌بیلیر، و گله‌جکده آذربایجاندا فارس شیعه‌لیگی کؤتولو کلرینین علئیه‌ینه داها بؤیوک حرکت‌لر گؤرمک مومکوندور.

فارس شیعه لیگ کینده اولان ضد ایسلامی تفککورلری، یالنیز قران سیلاحیله حل ائتمک مومکوندور و قان تۆکولمک قالیجی یول اولمایا جاقدر البتده بو سؤزون معناسی بو اولما مالیدیر کی مسلمانلار، فارس شیعه لیگینین هر تور ترور و توطئه لرینین قارشیسیندا ساکیت اوتوروب باخسینلار البتده کی ساوونماق هر اینسانین حاققیدیر ، اما قران واسیطه سیله اونلارین قاینقلارینی داها راحت داغیدابیلیریک.

بورادا بیر نوکته یه ده آچیقلاماق گره کیر، بو کیتابدا ایسلام عالمینین بیرلشمه سیندن سؤز گئدرکن، خلافت حکومتی قورماق ویا ایسلام اولکه لرینین بیرلشمه سی سیستمی آلقیلا نمالیدی، چونکی دونیانی دین اساسیندا بؤلمک و دینی بلوکلار قورماق، نه دین اوصوللاریلا و نه عقلی منطیقله اویقون بیر شئی دئییلدی، ایندی هر اولکه ده، اونلار جا دین و مذهبین بیر یئرده یاشادیغیندا قوشقو یوخدور، آیریجا ایله تیشیم زامانی دینی ساوونماق اوچون تک و تک یول اؤزگورلوکلری ساوونماق و یاین سیستم لریندن یارارلانماق دیر، بیله لیکله بوتون اینسانلار آزاد جاسینا بیر یئرده یاشایا بیلیر و دینلرینی یایب و دئموکراتیک یوللاردان یایا بیلیر و اویقولایا بیلیر، هر اینسان بو یولدان باشقا بیر یؤنتمه باش وورورسا موطننا اؤز میللتینه و دینداشلارینا فلاکتدن باشقا بیر شئی گتیرمه یه جکدیلر. ایندی لیکده دین مسئله سینین ساوونماغین، تک یولو، دئموکراتیک میلی اساسلار اوزه رینده اوتوریته و یؤنه تیم قورماق سیستمیندن گئچمکده دیر.

میلی اوتوریته لری دئموکراتیک ایلکه لرله ساوونماق، فارس شیعه لیگیندن قورتولماغین تک یولو اولاراق آیریجا باتیلی خاچلی آشیری گوجلردن ده قورتولماغین تک یولودور.

۸- فارس شیعہ لیگی ایک یول آیریمیندا، ایکینجی یول و سونوجلاری (باریشچی فارس شیعہ لیگی)

بو بؤلومده بو وارساییمی اورتایا قویوروق شاید فارسچی اؤندرلر (یعنی دینی اؤندرلر و فارسچی داخلی و خارجی آیدین کسیملر و اؤندرلری)، گنچمیشده اولان ییخیجی پلانلاریندان ال چکسینلر و گرچکدن میللتلرین سوژونلارینی چؤزمکده خوشگؤرولو یاخلاشیملامئیدانا گلکسینلر.
- گؤکالپ دان اؤنملی بیر سؤزه اشاره اولونمالیدیر:

ایندی آوروپادا هنج میللتی سؤمورگه آلتینا آلماق اولماز، چونکی اونلار میللت و میللتچیلیک قاورامینی دریندن دوشونورلر، اونلار بیلیرلرکی بیرلیکده ویا آیری آیری یاشاسالاردا اونلارین کیملیگی و وارلیغی قورونوب ساخلانیلیر چونکی او وارلیق بونلارین دوشونجه لرینده دیر.

- ایندیکی چاغدا شیعہ لیگ او زامان روشد ائدرکی میللتله دایالی بیر سیستم چرچیوه سینده یورویه، بو حالدا هم میللتلرین اگه منلیک ایمکانلاری و نتیجتا ایقتیصادی ایجتیماعی و کولتورل دوروملاری اینکیشاف ائدر و بو ایمکانلار شیعہ لیگ مذهبنده دایاق اولار، البتده بو دوروم او حالدا مئیدانا گله بیلیر کی بوتون شیعہ لیدرلری یالنیز شیعہ لیگن معنوی گلکشمه سینه فیکیرله شه لر و بو دینی، اؤرتوک کیمی، دونیوی گلیرلر اوچون ایشلتمه یه لر.

-میللتله دایالی بیر سیاستین قران لا هنج بیر ترسیلگی و ضیدلیگی یوخدور وقتی قران دا دئییلیر «حُجْرَات، ۱۳/۴۹: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ: ای انسانلار بیز سیزی بیر کیشی و بیر قادیندان یاراتدیق و بیریرینیزله تانیس اولوب آنلاشمانیز اوچون سیزی ملتله و قبیلله آیردیق، حقیقتا آلاهی یانیندا سیزین لاپ حؤرمتلی اولانیز، آلاهی دان لاپ چوخ قورخانیزدیر، شهبه سیز کی آلاهی بیلندیر، هر شئیدن خبرداردیر.»

بو تنوع و چئشیدلیلیگی دوزگون آلقیلاماق لازیمدیر، اولمازکی بیز قرانا ایناناق ولی ایچهریبین گؤرمزدن گلکک و یالنیز ناچارچیلیغا دوشنده اونو ساده جه فارس میللتینن حاکیم طبقه سینین یارارینا و شخصی چیخار اوزه رینه یوروملایاق و او بیری میللتلرین حاقلارینین تاپدالانماسینا گؤز یوماق و اونلارین محوی اوچون هر تور سیاستی ایشله دک، آیری دئییشله تانری نین بو سؤزونون حاکیملر اوزه رینده بیر یوکوملولویو واردیر و بو آیتی یئرینه گنیرمک اوچون هر تور سیاست و ایشلری گؤرمه لییک، بوتون میللتلری بیر سویه ده حمایت ائتمه لی بییک و اگر بو آیتی

گۆرمزدن گلیرلر سه لر قوشقوسوز جزاسین چکمه لیدیرلر و ایندیکی چاغدا بو ظولمه راسیسم و فاشیزم دئییلیر.

-میللتلر اؤز وارلیقلارینا صاحب اولارلار سا بیرلیکده یاشایایلیرلر و اگر بیر میللتین حاکیملری او بیری میللتین قانینی تۆکه رک هر شیئی اؤزونه چیخارسا آیدیندیرکی اونلارین دینلری و مشروعیتلری سورقوسوال آلتینا گئدر، مُطمئنا ظولم آلتیندا اولان میللتلرده حاقلارینی آماغا جهد ائده جکلر و بونودا بیلمه لی ییک میللتلر نه فقط اؤز وارلیقلارینا صاحب اولماق ایسته یه جکلر، عئین حالدا فاضلاسییلا دا ظالیم میللت حاکیملرینی گئری او تورداجاقلار، بورادا بونو دئمک ایسته بیرم ظالیم میللت حاکیملری فیکر ائتمه سینلر هر شیئی کی او بیری میللتلرین حئسابینا اله گتیریلر داها اونلاریندیر و او بیری میللتلر ساده جه سیخیشیلیب قالان یئرلرده حاقلارینا صاحب اولاجاقلار مطمئنا اونلار تاریخی حاقلارینی دا آختاراجاقلار.

چاغداش دونیادا بوتون گلیشمیش اؤلکه لرده اؤزلیکله اوروپادا اگه منلیکلر، میللت اساسیندا قورولموشدور، دئمک اولار دونیانین عدالتلی یاشاماغی اوچون بو بؤلغو ایله بیرلیکده دئموکراسی قاورامی اینسانلارین ان دیرلی تاپدیغی فلسفه و سوسیال بیلیمی دیر.

-بو موضوعا آیری بیر یؤندن ده باخایلیریک، دونیادا ایکی یوزه یاخین مملکت واردیر مطمئنا بو اؤلکه لرین اگه منلیکلری، چوخو میللت و یا اؤزگور میللتلر اساسیندا قورولموشدور، اگر او بیر اؤلکه لرده میللتلری اساس توتاراق اگه منلیکلر اورتایا چیخارسالار یئنه ده اگه منلیک سایب بوندان بؤیوک فرقی اولمایاجاق ولی عوضینده دونیادا هر میللت اؤز یئته نکلی اساسیندا اؤزگورجه اینکیشاف ائده جک و دنیا باریشا دوغرو داها بؤیوک قدملر آتایله جکدیر.

-بو شرایطی سیدجمال الدین اسدآبادی بؤیوک دینی لیدئر اولاراق ۱۵۰ ایل بوندان اؤنجه اؤنگؤرموشدو و اونون سؤزو او قدر آیدیندیرکی یوروملامادان بورادا وئرمه ییمیز یئترلی اولاجاقدیر: « اینسانلار آراسیندا قاپسامی گئیش اولوب بیر چوخ فردی بیریرینه باغلی ائدن ایکی باغ واردیر: بیر دیل بیرلیگی -دیگر بیر ایفاده ایله جنس بیرلیگی، ایکینجیسی دین. دیل بیرلیگی نین، یعنی جنس بیرلیگی نین (یعنی ایرقین، میللتین) دونیادا قالیجیلیغی و اثباتی، هئچ شوبهه یؤخدور کی، دیندن داها داواملیدیر. چونکی آز بیر زاماندا دیشمزم. حالبوکی ایکینجیسی بئله دئییلدیر: تک بیر دیلده دانیشان ایرقی گؤروروک کی، مین ایلیک بیر زامان ایچینده، دیل بیرلیگیندن عبارت اولان جنسیته بیر پوزولما اولمادیغی حالدا، ایکی-اوچ دفعه

دین دیشدیریر». بو سۆزدن آیدینجا میللت قاورامینین اؤنمینى گؤره بیلیرک، نه یازیق کی بیزیم آتابالاریمیز بوجور آیدینلارین سۆزلرینین اهمیتینى و گر کلیگینى واختیندا تشخیص وئرمه دیلر و بیزلر یوز ایلدن چوخدور ییخیجى و قیریجى بیر فاشیزمه راست گلیمیشیک، قوشقوسوز استعمارچیلارین بو سیستم اساسیندا پهلویلى ایش باشینا گتیرمه سی دوشوندور وجودور اؤزللیکله روسلارین تبریزده بوتون آیدینلاری ساده جه اؤلکه نین اینکیشافینین قاباغینی آلماق اوچون اؤلدورمه سی و قاجار دؤنمینین سونوندا آیدینلارین مشروطه چیلیک و نیسبى دئموکراسى قایدالارینا یئتیردیکلری حالدا و اونلاری اویقولاماق ایسته دیگی حالدا یئنه بیر ایستیدادی و اورتاچاغ مدلی پهلوی حوکومتی اینگیلیسلر طرفیندن اورتایا چیخماسى میللتلریمیزین اینکیشافینین اؤنونو کسمک دوغرولتوسوندایدی.

-البتده شاید دئییه سیز نه ایرادی واردیر بیزده اویری گوجلر کیمی بعضى دوشمنلرین یاردیمیندان اوْیری دوشمنین علثیه اینه یارارلاناق. ولی بونو بیلمله لی بیک هراییکی دوشمنچیلیسی ده دوستلوغا چئویرمک اولار، موسلما هم باتیلی دوشمنلرین پلانی سویا دوشر و همده سوننو فاناتیست کسیملرین مفکوره لری پوزولار و ایسلام عالمی ایلرله یه بیلر موطننا بو یول آسان اولمایاجاق ولی یترکی ییتلر بو یونده حرکت ائتسین. و بو دا اولماز مگر فارس شیعه لیگینین کؤتو تمللری سارسیدیلین.

۹-قران، تاریخسلجیلیک و هئرمئوتیک

علیچیلیک مذهبی نین اساسلارینی و اونون فارس شیعه لیگی ایله فرقلرینی آچیقلامادان اؤنجه یئنی چاغدا اورتایا چیخان و اینکیشاف ائتمیش، اؤزللیکله قران حاقیندا اولان یوروملاما و آنالیز یؤنتملریندن سؤز آچماق گره کیر، یئنی بیلگیلر، دینیمیزه باخیش آچیمیزی دا ائتگیله مکده دیر، دینیمیزین قصورسوز اولدوغونا ایناندیغیمیز اوچون، هر یئنی بیلگی و یئنی آراشیدرملار، بو اینانجین دوغرولوقلارین و گؤزللیکلرینی داها آیدین شکیلده اورتایا چیخاراجاغینا امین اولمالی ییق، بو بؤلومده کی کونولار مختلف عالیملرین یازدیقلاریندان آلقیلاناراق، یئری گلدیکجه، اونلارا علاوه یوروملار و اکلهمه لر، آرتیریلیمیشدیر.

بیرمینجی یوزایل تفسیر حرکتی ایچینده، اورتایا چیخان آن اؤنم لی آنلاما یؤنتملریندن بیر، قرانین تاریخسل یورومو، تاریخسلجیلیک دیر، و هئرمئوتیک دیر. کسین خطرله آیرد ائتمک گوج اولماقلا برابر گئل اولاراق نص لرین یورومو قارشى سیندا اوچ آنا یاخلاشیم دان سؤز ائدیلمکده دیر.

بونلاردان بیرینجی سی ظاهیری (لیتئراالیست/نصّچی) یاخلاشیم دیر. و شرحه یا دا بیانا احتیاج اولمادان، لفظین ظاهیری معناسی گؤسته ریلیر.

ایکینجی سی ایسه، معنا مرکزی یاخلاشیم دیر. بورادا ظاهیری یاخلاشیمین تام عکسینه معنا هدف توتولور. یورومجو، ظاهیری معنادان باشقا، لفظین اؤته سینده معنالار یاخالاماغا چالیشماقدادیر.

اوچونجوسو ایسه، معتدیل/بوتونلشدیریجی دییه بیله جه ییمیز یاخلاشیم دیر. بورادا هم لفظ هم ده معنا و مقصد، بیر دیگرنی ایهمال ائتمه یه جک درجه ده اؤنم لی دیر.

قاوراملار: - یوروملاما و اونون موختلیف نوعلارینی آچیقلامادان اؤنجه بیر سیرا سؤز جو کله و تئرمینلر آچیقلامالی دیر:

قاورام: بیر شئین، بیر ایده نین، بیر فیکرین ذئهنده کی طرحی و تاساریمی دیر و عربجه مفهوم دئمک دیر، تئرم ایسه قاورامین دیلله ایفاده سی دیر و عربجه اصطلاح اولور. تاریخسل یوروملا ایلگی لی آن تمل قاوراملار و تئرمینلر، هئرمئوتیک، تاریخسل، تاریخسللیک، تاریخسلجیلیک دوشونجه سیدیر، اینگیلیسجه ده هئرمئوتیک (یورومساما) hermeneutic، تاریخ کلمه سی historia، تاریخسل (تاریخی) historical تاریخسللیک (تاریخیلیک) historicity،

تاریخسلاجیلیک (تاریخیه) historism, historismus دئمکدیر. معمولا تاریخسلاجیلیک (historismus) قاورامی اییی تاریخسل یوروم آدلاناراق قارشیسیندا کؤتو تاریخ یورومو یعنی تاریخسلاجیلیک (tarihsicilik, historisismus) تئرمینی واردیر، بیر نوکتہنی آچیقلاماق گره ییر، معمولا فارسجادا تاریخسل، تاریخسللیک، تاریخسلاجیلیک سؤزجو کلری اوچون حتی عربجه دن آلینما، آیدین و آنلاملی موعادیل کلمه لر یوخدور، بو ندنله ده فارسجا یازارلاردا دیبلی کؤکلو کیتاب و مقاله یازامایاراق، بو بیلم دالی نین فارسجا قاینقلاردا گنیش یئری یوخدور و حتی هئرمئنوتیک (یورومساما) کونوسوندا قاینقلار چوخ قیسیتلی دیر. آیریجا فارس شیعه لیگینده اولان خورافاتلا دولو فلسفه و یوروم یؤنته می و داها دوغروسو تحریف یؤنته می بو حاقدان گئری قالمین بیر آیری ندیدیر، و بو اوزدن آذربایجان تورکلری اوچون ان دوزگون یول تورکیه تورکجه سیله اولان قاینقلار راجوع ائتمک اولور. فارسجادا تاریخسلاجیلیک سؤزو معادیل اولاراق «افق تاریخی، فلسفه تاریخ» و «هئستورسیم» شکلینده ایشله نیر، هر حالدا یئترلی گؤرونمه مکده دیر.

۹-۱- هئرمئنوتیک

هئرمئنوتیک قاورامی ائتمولوژیک اولاراق اسکی یونان اساطیرلریندن اولان هئمسه قدر گئدیر. تانری لارین ائلچی سی هئمسه، تانری لارین مساژلارینی اولوملولره (ایسانلارا) آختاریرکن دومدوز بیر شکیلده آختارمامیش، بو مساژلاری اونلارین آنلایبیله جکلری بیر شکیلده چئیره رک و آچیقلا یاراق آختارمیشدیر. یعنی ائلچی هئمسه، تانری لارین مساژلارینی ساده جه نقل ائتمکله قالمامیش، آیریجا بو سؤزلرین آنلاشیلما سی اوچون اؤز یوروم لارینی دا قاتمیشدیر. ایشده هئرمئنوتیک قاورامین بورادان توره میش اولایبیله جه یی سؤیلنمکده دیر. هئرمئنوتیک کلمه سی تورکجه یه «یورومساما؛ یوروم بیلگی سی» کلمه لرله چئوریلنمکده دیر. من بو کلمه نی تورکجه ده «یاشامسال یوروم» عیبارت ایله معادیل سانیرام، چونکی هئرمئنوتیک گرچکدن یاشاملا و ایچینده اولدوغوموزدوروملا ایلگیلی یوروم دئمکدیر.

۱۶. یوزایلدن اعتباراً قوتسال متینلری آنلاما و یوروملامادا، کاتولیک کیلیسه اوتوریته سینه قارشى بیر تپکی اولاراق رنفورمیستلرین اورتایا چیخیشی، هئرمئنوتیک تاریخینده اؤنم لی آدیملارین آتیلما سینا یول آچمیشدیر.

هئرمئوتیک داها سونرا ۱۷. یوزایلهده رئفورماسیون ایله بیرلیکده قوتسال کیتابلارین متینلرینده وارسیلان تانری مسائینین اؤرتوسونون قالدیریلماسی و دوغرو بیر یورومونون ساغلانماسینی آماجلیان بیر یؤنتمین آدی اولموشدور. کیلیسه‌نین اؤتوریتیه‌سینه قارشى داها ائلکشدیرک بیر داورانیشیلا تانینان، پروتستانلیغین یایلماسیلا هئرمئوتیک داها گئیش کیتله‌ر آراسیندا آروپانین هر یئرینه یایقینلاشمیشدیر.

بون‌دان سونراکی آشامادا، فریدریچ آست و شلایئرهاختر، هئرمئوتیکگی ایلاهات ساحاسی خارایجینده ایشله دیر و بو بیلیم، تینسل (روحی) بیلیم یؤنتمی حالینا گلدی، سونرالار ديلتی و داها گئیش و بیلیمسل قاپسامدا هایدگئر و قادامئر طرفیندن گئچمیشده قالان دیرلی بیر متنین آنلاشیلماسی و بیر وارولوش فلسفه‌سی اولاراق گؤرولن بو یؤنتم، متنین و یورومجونون تاریخسللیکلرینی و بو مسافه‌نین نجور قاپاناچاغی تارتیشمالاری ایله گلیشمیشدیر. آیریجا دیالکتیک قاورامی هئرمئوتیکله ایچ ایچه اولموشدور.

ایسلام دونیاسیندا قوتسال قران کیتابی، ديلتی‌ن اورتایا آدیغی، هایدگئر و قادامئر ایله گلیشدیریلن یوروم مئودویلا دوغرو دوزگون یوروملانا بیلیر و تاریخسل متین اولاراق یوروملانمایدیر. دیققت اولونمایدیر بو یؤنتمده، قوتسال متین، بیر گیزلین و اؤرتوکلو متین کیمی یوخ، بلکه چاغداش یئنی بیلیم و بولقولار اساسیندا یوروملانماقدادیر.

قران ایلاهی قاینالی اولماقلا برابر معین بیر زماندا و بیر جوغرافیادا اولوشان و ایلک موخاطبلری طرفیندن آنلاشیلان بیر کیتابدیر. قران دا یئر آلان قصه‌لر، نزل سبیلری، سوالار و جوابلار، ناسخ منسوخ، اعجاز‌القران، مکی-مدنی آیرییمی، امثال القرآن کیمی موضوعلار اونون تاریخسلجلیک قاپسامیندا یوروملانماغینا اشارتدیر.

قرانین تومویله تاریخسل اورتام ایله باغیم‌لی اولمادیغینی دا نظرده توتماق لازیمدیر. زیرا قران هر سورویا دئیل بیر قیسمینا جواب وئرمیش و سورولاری ایسته‌ندیی شکیلده دئیل اؤز یؤنتمینه اویقون اولاراق جوابلامیشدیر.

عینی شکیلده ناسخ-منسوخ کونوسو دا بیر یان‌دان قرانین تاریخسللیگینی گؤستریرکن دیگر یان‌دان وحی‌ین توپلومو یؤنلندیردیینی گؤستر مکه‌ده‌دیر. زیرا ناسخ مسئله‌سی، وحی‌ین، اورتامی و شرطلری اساسیندا وجودا گلیر، آما نهایی اولاراق اؤز پروقرامینی وضع ائدیر.

تانری قراندا (بقره ۲ / ۱۰۶) نسخ مسئله سینی اینسانلارین شرایطین دیشدیگینه گوره مطرح ائدیر و لازیم اولاندا اؤنجه کی یاسادان داها اییی سینی گتیرمه سینی سؤیله بیر.

« بقره ۲ / ۱۰۶: مَا نَسَخَ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: بیز بیر امری ویا آیه نی نسخ ائتمیریک و اونو تدورماغا چالیشمیریق، مگر داها اییی سین ویا اونون تایین گتیریریک، مگر بیلیمیر سینیز تانری هر شئی قادیردی»

عرب شعری، حدیثلر و ایسلام تاریخی قاینالارین اولدوقجا زنگین بیر ماتریال ساغلا دیقلاری گورولمکده دیر. آنجاق بونلارین هامیسی نین بیر مدت شیفاهی اولاراق آختاریلیپ داها سونرا هیجری بیرنجی عصرین سونو ایله هیجری ۲ینجی عصرده تدوین ائدیلمیش اولمالاری بو وئرلیرین تنقیدی بیر یاخلاشیملا دیرلندیریلمه لری گرکتیرمکده دیر.

نهایتا دیه بیلیریک؛ قران، یئندیی توپلومون تاریخسللیگی ایچینده اونلارا خیطاب ائدن ایلاهی بیر کیتابدیر. گونده رهنی تانری اولاراق و موخاطبلری اینسان اولدوغو اوچون بشری بیلیملرین آلانینا گیرمکده دیر.

تاریخسل یوروم سایه سینده قرانین باشقا تاریخسللیکلرده کی اینسانلارا دا خیطاب ائده بیلمه سی ساغلانا جاقدیر. بو اوسلوبو اویقولاماق اوچون، گرک کی تاریخسل داده لر (وئرلر) مؤوجود دور. یالیز سیستم لی بیر شکلده اویقولانماسی لازیم دیر.

هرمئنوتیک چی نین گوروی ایسه بیر نسنه نی، سوزو ویا دورومو آنلاشیلماز اولماقدان چیخاریب، آنلاشیلیر قیلماقدیر. بو آنلاشیلیر حالا گتیرمه سوره جی ایسه، دیلله و دیلده گرچکله شیر. چونکو دیل، آنلاشیلیر قیلما سوره جی نین ایچینده یئر آلدیغی اورتامین اوزودور.

یازیلی بیر متن یوروموندا دا یاپیلان ایش، بیزه اوزاق، آنلامجا قارانیق اولان ویا قارانیق گؤسته ریلن بیر شئی آنلاشیلیر قیلماقدیر. قوتسال کیتابلارا یؤنه لن بیر یوروم، بو کیتابلاردا کی سؤزلرین ظاهیری آنلام لاری یانیندا، روحسال (تینسل) آنلام لارینا دا دایانمالیدی.

روحسال آنلام اؤز ایچینده رمزی، ایشاری (آلگوریک)، باطینی (آنوگوریک) و مورال حالتلره آیریلیر. بیر متن آنلامینی اورتایا قویماق اوچون، او متن بو دؤرد یؤندن آله آینمالیدیر.

بعضی عالیملر هرمنوتیک حاقیندا بیر سیرا یئترسیزلیکلر اؤنه سورورلر، باغینتی لی اولماق و او چرچیوه دن چیخاماق؛ تاریخی شرایطه باغلی اولاراق اونا خاص و اؤزگو یورومدان

قاچاماق، هر كسین بللی قوشوللارلا یوروملاریندا دیالوق یولونون باغلانماسی، بیر توپلومدا مختلیف قروپلارین اؤز لرینه خاص یوروملاری اولاراق اؤز گه لرینی قبول ائتمه مه سی؛ بو ایشکالارین بعضی لریدی. هر حالدا ائيله گؤرونور هر مثنوتیک و تاریخسلجیلیک، داها چوخ آراشدیرمالار و تارتیشملارلا، بیرلیکده ایلرله بیرسه داها دوزگون سونوجلارا وارییلیر.

۹-۲- تاریخ و تاریخسللیک (هیستوریستی)

تاریخ (هیستوریا) ایسه، هم گئچمیشده قالان اینسانی و توپلومسال اولای لار توپلولوغونو، یعنی یاشانمیش گئچمیشی آدلاندیرمادا؛ هم ده بو یاشانمیش گئچمیشی قونو ائدینن تاریخ بیلیمی اوچون کوللانیلان، ایکی لی آنلاما صاحب بیر تئریم دیر.

تاریخ علمی اسکیلرده، گئچمیشده یاشانان حادیشه لرین دوزنسیز و راستلانسیال اولای لارین توپلامی کیمی آلفیلانیردی، و اوزون ایلر، بیلیم بؤلومله مه سیندن دیشاریدا بؤراخیلمیش ایدی، سونرالار تاریخسلجیلیک یؤنتمی بیر بیلیم دالی کیمی اورتایا چیخدیغی سونوجو، تاریخ دالی دا بیر بیلیم دالی کیمی گؤرونمه یه باشلامیشدیر.

تاریخسل (ویا تاریخی) کلمه سی بیر صفت دیر. قیسا جا « تاریخله ایلگی لی، تاریخه گئچمیش، تاریخین آندیغی، تاریخه عاید» آنلام لارینا گلیر.

تاریخسللیک ایسه فلسفی آنلامدا، تاریخسل اولانین ماهیتی ایله ایلگیله ننن بیر قاورام اولوب، تاریخسل اولانین، زامانا و اورتایا چیخدیغی یاشام بوتونلویونه، باغلی لیغینی ایفاده ائتمکده دیر.

«بديا آكارسو» فلسفه سؤزلویونده تاریخسللیک قاورامینی «تاریخسل اولانین وارلیق بیچیمی؛ زامانا باغلیلیق، گلیب گئچجیلیک؛ تاریخسل قوشوللوق، تاریخه باغلی اولما و بیر شئین گرچکدن تاریخسل اولاراق وار اولدوغو اولقوسو» شکلینده تانیلامیشدیر.

قیسا جا تاریخسللیک تاریخین بلیرلی بیر دؤنمینده اورتایا چیخان بیر اوبژه، اولای و فیکرین اولقوسال لیغی ایله اولوشوموندا کی نجورلویو اورتایا قویما؛ بو اوبژه، اولای و فیکرین وار اولدوقلاری زامان و مکان ایله اولان ایلیشکی سینی دیققته آلاراق داها سونرا کی دؤنملرده ائتکینلیگی نین اولوب اولمادیغین تئیتی ایشله میدیر دئنه بیلیر.

۹-۳- تاریخسلجیلیک ندیر /هیستوریسیسم /هیستوریسموس Historicism/Historis

تاریخسلجیلیک دوشونجهسی، توپلومسال و تاریخی آلاندا میئدانا گلن اولای لاری قونو ائدینن بشری بیلیملرین ده بیر بیلیم اولاراق گؤرولمهسی گرکدی ادعاسی ایله اورتایا چیخمیشدیر. تاریخسلجیلیک قاورامی بیر دوشونجه سیستمی نین آدی دیر. تاریخسلجی باخیش ایله گنچمیشده یاشانان اینسانی-توپلومسال هر شئی تاریخسل دیر، آنجاق تاریخسل اولماقلا برابر ائتکیلرینی دوام ائتدیره بیلرلر، اؤرنک اوچون، دوشونجه لر، حقوق قورال لاری صنعت اثرلری و بوجور شیلر، هر نه قدر تاریخه مال اولموش اولسالاردا، ائتکیلرینی و گنچرلیکلرینی دوام ائتدیره بیلمکده دیرلر.

تاریخسلجیلیک ایکی چئشید اولاراق فلسفی، و متودولوژیک تاریخسلجیلیک دیر. فلسفی تاریخسلجیلیک، بوتون توپلومسال و بشری حادثه لرین آنجاق تاریخ کاتگوری سی آلتیندا آنلاشیلیر اولدوقلارینی ادعا ائدر.

متودولوژیک تاریخسلجیلیک ایسه تین/بشری بیلیملرین دوغا بیلیملردن باغیم سیز اولدوغو دوشونجه سیندن حرکتله، بشری بیلیملرین نسنه سی نین دوغا بیلیملریندن فرقلی اولدوغو، دولایسیلا یؤنتملرینین ده فرقلی اولماسی گرکدیینی ساوونور.

-دوغا بیلیملری آچیقلا ما یؤنتمینی کوللانیرکن، بشری بیلیملرده آنلاما یؤنتمی نین کوللانیماسی گرکدییی ادعا ائدیلیمیشدیر. دوغا بیلیملری ایله بشری بیلیملرین علمی گنچرلی لیک باخیمین دان بیربرلریندن آیریلدیغی دوشونولور. قیسا جا تاریخسلجیلیک، بیر متنی، نورمو و اثری تام اولاراق آنجاق اؤز تاریخسل باغلامی ایچینه اوتوردولماق صورتیله آنلاشیلایله جه یینی و دیرلندیریله بیله جه غینی ساوونان گؤروش و یاخلاشیمی ایفاده ائدر. بو یاخلاشیم، هر شئین دیشدیگینی و دیشیمدن اوزاق قالامایا جاغین دان حرکتله، دیشمز و ائورنسل ایستانداردلارین وار اولمادیغینی، دولایسیلا گنل - گنچر ایستانداردلارا باش وورمانین آنلام سیز، گنچرسیز و بوشونا اولدوغونو دیله گتیریر.

تاریخسلجیلیک دوشونجه سی ائپستئمولوژیک آچی دان اولدوغو کیمی متودولوژیک آچی دان دا دوغا بیلیملریندن فرقلی اولما ادعاسی تاشیر.

۹-۴-تاریخسیجیلیگین گۆرهوی

تاریخسیجیلیک، تاریخده بیر تاریخسل گلیشمه وار اولدوغونو، بو یاسا ایچهریسینده تاریخین دوزنلی بیر شکیلده سئیر ائتدیگینی ایفاده ائدر. سوسیال بیلیملرین اصیل گۆروی نین تاریخده کی بو یاسانی کشف ائدرک تاریخین گله جکده کی دورومونو کشف ائتمک و گله جهیه دایر اؤنگۆروده بولونماق اولدوغونو بلیرتیر.

تاریخسیجیلیه گۆره تاریخ، بلیرلی تاریخسل و ائورنسل یاسالارلا یۆنه تیلیر، و بو یاسالارین کشفی ایله، اینسانین قدری حاققیندا اؤن دئییده (اؤنجه دن دئمک، پیشگوی) اولماق مومکون اولدوغونو ادعا ائدر.

کارل ر. پوپئر تاریخسیجی اؤیره تی نین چئشیدلری اولدوغونو بلیرتیر. تانری ایراده سی نین تاریخده کی توم اولای لاری بلیرله دیگینی، اینسانین هئچ بیر یاپدیریم گوجونون اولما دیغینی سؤیله یین تئولوژیک تاریخسیجی؛ گلیشیمین یاسایا اویقون بیر دوغا قانونو اولدوغونو وارسایان دوغاجی تاریخسیجی؛ روحسال گلیشمه قانون لارین دان بحث ائدن معنویات چی تاریخسیجی؛ ایقتیصادی گلیشمه قانون لارین دان سؤز ائدن ایقتیصادی تاریخسیجیلر واردیر. تاریخسیجی یؤنتم، دوز-چیزگیسل ایله رله مه جی بیر تاریخ آنلا ییشین دان حرکتله، تاریخده بیر تاکیم یاسالار اولدوغونو قبول ائدر.

تاریخسل اولای لاری دا ایشده بو ائورنسل یاسالارلا آچیقلاماغا چالیشیر. بو ائورنسل یاسالاردان حرکت ائدیله یی اوچون، بو یؤنتم مطلق چی باخیش آچی سینا صاحب دیر. دولایسیلا بو یؤنتمین توتالیتئر و ائورنسلجی بیر طرز ی حاکم قیلدیغی ایفاده ائدیله بیلیر.

۹-۵- ائورنسللیک / یونیورسالیته Universality

فرانسیزجا «اونیورسال» سؤزجو یوندن تورکجه یه آدایته ائدیلمن ائورنسل کلمه سی، «ائورنله ایلگی لی هر شئی و هر کسی ایلگیلندیرن، وارلیق لارین و نسنه لرین تومونو قاپسامینا آلان، هئچ بیر استثنا قبول ائتمه یین، عالمشومول» آنلام لارینا گلمکده دیر. ائورنسل کلمه سی آرالاریندا بعضی نوانس لار اولماقلا برابر، «تومل» و «گنل یا عمومی» کلمه لرله آنلامداش اولاراق دا کوللانیلماقدا دیر.

بو قاورام لار اورتايا چيخديقلاري كولتورل اورتام و دونيا گوروشونو يانسيتماقدا و دوغدوقلاري اورتامين كاراكتيريني و سانجى لاريني دا برابرينده داشيماقدادير.

سوزلوك آنلام لاريندا گوردويوموز هر كسي و هر شئي ايچرمة آنلاميندا بير ائورنسلليگين ايمكان سيزليغي بير حقيقتدير. بو آنلامدا دوغا بيلميرينده اوزلليكله وار اولدوغو ادعا ائديلن ائورنسل ليك بيله تام بير ائورنسل ليك اولمايب هر زامان بعضى استثنالار بارينديرماقدادير.

ديگر طرفدن دويقولاري، دوشونجه لري، داورانيش لاري بيريريندن اولدوقجا فرقلي اولان اينسان لارين هر بيرى نين تك بير داورانيش قاليبيندا حركت ائتمه سي بكنه مه يه جكدير. دولاييسيلا ائورنسل ليك بو آنلامدا بير قورام دوزئينده دير. ائورنسل ليك قورامى دوشونجه تاريخينده فلسفي، ايدئولوژيك، دينى و دوغا بيلمسل آلان لار كيمي چشيدلى آلان لاردا ايشله نيلمكده دير.

۹-۶- تاريخسيجيليك و فارس شيعه ليگي

تاريخسيجيليك حاققيندا بير نچه نوكتة يه اشاره اولونمايدير

۱- معمولاً ايراندا بوتون تاريخ كيتابلاري خاص بير دوغرولتودا يازيلير و اوزلليكله پهلويلرين ايش باشينا گلديگيندن سونرا، يازيلان تاريخ كيتابلارلا گرچكلر آراسيندا هنج اويومولوق يوخدور، ايكي يوز ايلليك هخامنشي حوكومتى ائيله بؤيودولوبدور گويا بو دؤنمدن سونرا هنجكس بو مملكتده حوكومت ائتمه بيدي حالبوكي هخامنشي لرين اوز ديلينده (فارسچيلارين ادعا ائديگي اسكي فارسجادا) بير اينسان آئينين بارماق سايي قدر داشيازى قالماييب و بو وضعيت ساسانليلارين حاققيندا عيئنى دير، حالبوكي اونلاردان مينلرجه ايل اؤنجه وار اولان سومر ايلام، اورارتو؛ قوتلار، و .. حوكومتلريندن اون مينلرجه داشيازى قاليب و اونلار حاققيندا آراشديرمالار اولمايلاق ياساقلانميشدى. بو حاقدا فارسچيلار باتى آشيرى خاچليلارين دا دستگيله تاريخسيجيليك ايشينه و حتى تاريخ جعلينه ال وورورلار.

۲- هئنگل، كانت و توينى و نهايتا ماركس و آيريلاري ۱۹ و ۲۰ ينجى يوزيلده چالشيديلار اينسانلىق تاريخيني ياساللاشديرسينلار (قانونمند ائتسينلر)، اونلارين ان اؤنملىسى ماركس يين گوروشلري اساسيندا، اينسان توپولوملاري، ايلكين اورتاقچيلىق (اوليه كومون)، قولچولوق (برده دارلىق)، فئوداليسم (دره بگليك)، كاپيتاليسم (سرمايه دارلىق، ويا ياتيريمچيلىق) و گليشميش

اورتاقچىلىق (سوسىيالىسم و كومونىسم) دۋورەلەرنى گىچىردەر، و ايندىلىككە چوخلو تارىخ
آنالىزلىرىندە دە بو باخىشى گۆرمك مومكوندور.

ايندىكى زاماندا اۋزلىككە كومونىسمين يىئىلگى سىندن سونرا، چوخلارى بوجور باخىشلارى
اينسان تارىخىنى ياساللاشديرماسىندا بىر نوع تارىخسىجىلىك گۆرورلر و بعضادا حتى بونون
قران باخىش ايله دە اويوشماماسىنى اۋنە سورورلر، بو حاقتا دقت اولونمايدىر، اينسانلار تارىخ
بويو دوغا اولايلىرىنى و اونون يانيندا اينسان توپولوملارنىن دىيشىملىرى حاقتا، ياسالارى كشف
ائتمە يە و اۋيرنمە يە چاليشىلار و آيدىندىر كى بو تاپىنتىلارلادا بۇيوك يارارلار الدە ائدىلر و بو
حركتلر اينسانلارنى وار اولدوغو سورجده دوام ائدە جكدىر، عموما بىر موضوع حاقتا يىنى و
داھا منطىقلى بىر اۋيرە تى و دونيا گۆروشو اورتايا چىخماينجا اۋنجه كى و اسكى ياساللاشمىش
تئزىس دوغورلوغونو و يورورلوك دە اولدوغونو قوروياجاقدىر، بو ياخلاشىم توپولوملار حاقتىندا
و ماركس يىن دونيا گۆروشو حاقتىندا صادىقدىر، و بىزلر يالنىز شوغارلار اساسىندا و بىلىم
دىشى سۆزلرلە، دىئالكتىكى باخىشلارى گۆز آردى ائدە بىلمەرىك و لازىمدىر بوجور دونيا
گۆروشلىرىنى دوزگون اۋيرەنك و احتياطلا و منطىقى حالدا اونلارنى گۆزىلە دە تارىخىمىزى
آنالىز ائدىب و اونون منفى و موثب طرفلىرىنى گۆستەرك، بىزدە بو كىتابدا تلاش ائدىك
۱۵. يىنجى يوزىلدە، عثمانلى و قىزىلباش چاتىشمالارىنى دىنى باخىشلارنى يانيندا، دىئالكتىكى
باخىشلادا آنالىز ائدىب و اينسانلارنىمىز اوچون اونون منفى موثب طرفلىرىنى وئرمىش اولاق،
تارىخىمىزە موختلىف يۇنلردن باخارساق اونو داھا آيدىن شكىلدە تانىملايىلىرىك.

بو حاقتا آيرى موضوعادا توخونمامىز لازىمدىر، بىزلر اۋزوموزدە دە اولاراق و فارس
شيعەلىگىندە آليناراق هر شىئە يا بوتۇلوكلە منفى و يا موثب باخىرىق، مثلا دىئىرىك كلينى يا
قوتسال و مقدسىر و يا بوتۇلوكلە كۆتو بىر شىخسىر، شاه اسماعىل، كسروى، رضا شاه و يا
آيت الله شرىعتمدارى، ستارخان و پىشەورى حاقتىندا بئىلە قضاوت ائتمك اىستە بىرىك،
حالبوكى بئىلە باخىش هر جورەسىنە يانلىشىدىر و سبب اولور بىر شىخسىن يارارلى و يارارسىز
ايشلىرىنە و سۆزلىرىنە عئىنى ياخلاشىملا باخاق و دوغرو يانلىشلارنى تىشخىس وئرمە يىك، يىئە دە
مىثال اوچون ائدىسون كىمى شىخسى نظردە توتارساق اونون اينانجى بىلە بىزىم اينانجىمىزىن
چوخ فرقى اولماسى دوغالدىر، بو حالدا اونون الكترىسىتە و رادىو كىمى اختراعلارنىندا همان
گۆزىلە باخماق نە قدر منفى ائتكى سى اولماغى آچىقجا گۆرونە بىلىر، بو باخىش يوخارىدا

سؤیله دیگیمیز بوتون شخصلر حاققیندادا همان سونوجو وئره بیلیر. بو مسئله عینا مارکس حاققیندادا اویقولا مالیدیر، مارکسین صئرف آتئیست اولماغی، اونون چوخلو تئوریلرینین یارارلی اولماسینا کؤلگه دوشوره بیلمز و یا بیرینین دینچی اولماغی اونون یارارسیزو یانلیش طرفلرینی اؤرته بیلمز، اؤرنک اوچون آیت الله خمینی دینچی بیر شخص اولراق یانلیش طرفلری هر آتئیست ساندیغیمیز کافردن داها چوخدور.

یئنه ده شاه اسماعیل کیمی شخصیتیمیزی دوزگون تانیمامیز لازیمدی، شاه اسماعیلین گؤزل و اوریه یاتیم شعرلری، بو ساحه ده اونون نه قدر گوجلو اولدوغونو گؤسته ریر آیریجا یؤنه تیم ساحه سینده ده بؤیوک قُدرته مالیک ایدی، و بو یئته نکلرینین یانیندا آذربایجان مذهبی حاقدا بؤیوک یانلیشلیغا دوشه رک هم تورک میللتینه بویوک ضربه ووردو و اؤزونوده، اؤزلیکله عؤمرونون سونلاریندا بؤیوک فلاکتلره سالدی، شاه اسماعیل ایلک چاغلاریندا دینچی بیر شخص اولراق اؤزونو تانیرین سئچکین آدمی سانیردی اما بؤیوک خطالاری و یئنیلگیلری اوزوندن عؤمرونون اون ایل آخیرینی، اؤلدوردوگو بؤیوک تورک اوردوباشی لارینین باش تاسلاریندا ایچکی ایچه رک اؤزونو اونوتماغا چالیشدی و نه یازیککی هله ده هله دی بیزلر ایندی ده اونون خطالارینین آلتیندان چیخایلمه میشیک.

۳- تاریخسلجیلیک و تاریخسیجیلیک متودلا و هرئئتوتیکله، بیزیم تاریخیمیزده و اؤزلیکله یئنی تاریخیمیزده چوخلو حادیتلر آنالیز ائدیلمه لیدیر، بو حاقدا آذربایجان مشروطه حرکاتی، ثقه الاسلام، شیخ محمد خیابانی، و آیت الله شریعتمداری اؤندرلیگینده اولان توپلومسال قالدیشلار دوغرو دوزگون آنالیز ائدیلمه لیدیر، بو حاقدا نئچه نوع یاخلاشیمی گؤرمک اولور، بیر سیرا سولچولوق یاخلاشیملا، بو حرکتلرین لیدرلرینین مذهبی اولدوغو اوچون اونلارا درین مارق گؤسترمدن قاجینیرلار، و آیری طرفدن ده بیر سیرا آذربایجان میللیتچیلریده اونلارین شیعه مذهبنده اولدوغو اوچون و اونو فارس دوشونجه لی بیر سیستم ایچینده گؤره رک ویا صئرف مذهبی جریان ساناراق (آیری دئییشه اونلاری میللی حرکت سانمایاراق) اونا درین یاناشماقدان قاجینیرلار، و بونلارین موقابیلینده بیر عیده تاریخچیلر و چوخو فارسچی شیعه حوکومت یانلیسی، اونلاری صئرف خاریجی حرکتلر (خاریجدن یؤنلمیش حرکتلر) کانتقورسینده یوروملاییرلار، و بعضیلریده اونلاری مونافیق جریانلار گؤسته ریرلر. بیزلر بوتون

بو باخیشلارا دیققت ائدهرک اونلاری آذربایجان تورکلرینین میلی و مذهبی حرکتی دوغرولتوسوندا آنالیز ائتمه‌لی‌بیک، اؤرنک اوچون:

وقتی آیت‌الله شریعتمداری دوزگون ایراده ایله آیت‌الله خمینی‌نین قارشیسیندا دورور و ایقتیدارلا ولایت فقیه اصلینه قارشى اولور حالبوکی بو تئزیس فارس شیعه‌لیگینین اساسلارینین بیریدیر و فارسچیلار یوزلرجه ایل اونو اویقولاماق اوچون و اوندان بؤیوک مالی گلیر الدهه ائتمک اوچون چالیشیلار، بیله بیر حالدا بوجور حرکتلری میلی بیر حرکتین یانیندا بیر آذربایجان شیعه‌لیگی دوغرولتوسوندا دیرلندیرمه‌میز لازیمدیر و بورادان سونوج آلمالی‌بیق ولایت فقیه تفککورو، گرچکدن آلاهلیق ادعاسی اولاراق و خالقین اوئی و سسینی هئچه سایاراق، یالیز فارس شیعه‌سینه عایددیر و آذربایجان شیعه‌لیگینه بیله بیر دینی تفککور یوخدور.

بورادا بیر نوکته‌یه اشاره ائتمه‌لی‌بیق، بعضی آرخاداشلار دئییرلر: نه قدر دیندن سونرا همان آیت‌الله شریعتمداری‌نینده رساله‌سی فارسچی آیت‌الله‌لارین رساله‌لی کیمی خورافاتلارلا دولودور، ایش بورادادیرکی بوجور شئیر، بیزی دوغرو یولوموزدان ساپدیرماملیدیر و بونو هئرمئوتیک باخیشلا چؤزمه‌میز لازیمدیر، بورادا بؤیوک قاسپیرالی نین سؤزو تام یئرینده اولور، قاسپیرالی دئییر: «بعضی دوشونجه‌لر و یاخلاشیملار بیزلره یاساقدیر، بیزلر عملده بیرلیگی گله‌جک نسیلره بوراخالیم و ایندیلیکه کفایتدیر بیزلر معنوی بیرلیگیمیزی و دیل بیرلیگیمیزی یئرینه یئتیرک و سیاسی بیرلیگیمیزی سونراکی نسیلره بوراخاق».

بو گؤروشو نظرده آلاساق، آیت‌الله شریعتمداری کیمی شخصلرین رساله‌لرینده اولان بیر سیرا سؤزلری گؤز آردی ائتمک طبیعی و دوغالدیر و دوزگون آنالیز ائتمک اوچون اونلارین اصلی حرکتلری گؤز اؤنونده بولونمالیدیر.

آیریجا وقتی بو قارشى قارشیا دورمادا آیت‌الله خمینی وارگوجیله آیت‌الله شریعتمداری‌نی دوشمن کیمی گؤره‌رک، تبریزی بومباردومان ائتمکله تهدید ائدیر و بیر حالداکی آیت‌الله شریعتمداری پهلوی شاهى زامانی خمینی‌نی اولوم جزاسیندان قورتاراق، ولی ۱۳۵۸ ده خمینی طرفیندن توتوقلانیر و شیکنجه‌لر آلتیندا اولدورورلر بو موضوع نیشان وئریر، خمینی جریانی بیر فارسچی شیعه‌لیگینین نوماینده‌سی کیمی، دقیقا بیلیردیلر کیملرله موباریزه ائتسینلر و اؤز مذهب‌لرینی اویقولاماق اوچون کیملری محو ائتمه‌لیدیلر و بو اوزدنده حتی اؤز ناجیلرینه ده تقیه

گره یی رحم ائمه دن سالدیریرلار و محو ائدیرلر، و بورادا دوزگون آنالیزلر اوچون هئرمئوتیک باخیش بؤیوک روئل اوینایایلیر.

خمینی شریعتمداری جریانی، اینسانین ذئنهینده بیر آیری تاریخی حادیتھنی جانلاندریر، و درین دوشوندورمه یه وادار ائدیر : بولشویک اینقیلابیندان اؤنجه، محمدامین رسولزاده و استالینین دوستلوغو واریدی و بیر حادیتھده رسولزاده استالین ی اؤلومدن قورتاریر، سونرالار بولشویک اینقیلابی اوز وئریر و لئنین و استالین او اینقیلابین باشچیلاری اولورلار، و آیری طرفدن رسولزاده مستقل آذربایجان حوکومتینی قورور، لئنین دستوریلله بولشویکلر آذربایجانا هجوم ائدیر و آذربایجانین مستقل حوکومتینی بیخیر و رسولزاده توتوقلانیر ولی دئیلنلره گؤره استالینین واسیطه سیله بوراخیلاراق اؤلکه دن خاریج اولور، بو ایکی اولایدا، هر ایکیشر شخصلر ایلکجه یول بیر اولاراق و بیر ی او بیرینین جانینی قورتاراق، سونرالار یوللاری آیریلیر و ایدئولوژیک لاحاظدان بیریرلرینه دوشمن اولورلار، استالین و خمینی نین اورتاق اؤزلیکلری، هر ایکیسینده تورک دوشمنی اولدوغو حالدا، بیرین کومونست اولماغینا رغما، اوندا ایگیدلیک و مردلیک نشانه لری گؤرونمکده دیر و دیگر ی ظاهرده دین آدمی اولاراق نه قدر نامرد و مونافیق اولاراق آرخادان خنجر وورور و مردلیکدن و صداقتدن یوخسوندور. بو اولایلاردا تاریخسلجی باخیش و اونون هئرمئوتیکی، بؤیوک اؤنم داشییاراق، اینسانلیق و معرفت اوچون اصیل تهلیکه نوقطه لرینی گؤروب، آنلامالی و آچیقلامالیدیر.

۹-۷-۱-ایسلام دونیاسیندا تاریخسلجیلیک

ایسلام دونیاسیندا قرانین تاریخسللیکله ایلگی لی دوشونجه لرین ایلک دفعه نه زامان اورتایا چیخدیغی خصوصوندا فرقلی گؤروشلر موجوددور.

قرانداکی احکامین دیشمه سی آنلامیندا تاریخسللیگین ایسلامین ایلک عصیرلرینه قدر یئندیی و بو حاقد، ح. عؤمرین بعضی اویقولامالارینین تاریخسللیک ایچهریسینده دیرلندیریله بیله جه یی ادعا ائدلمکده دیر. بعضاً ده تاریخسللیگین معتزله (Mu'tezile) مذهبی نین قرانین یارادیلیمیشلیغی چرچیوه سینده اورتایا آتدیغی گؤروشریله باشلادیغی و محمد عبوده ون (Muhammed Abduh) نئو - اعتزالی (neo itizali) قران اوخومالاریندا اؤزونه یئر تاپدیغی اؤنه سورولمکده دیر. یئنه ۱۹. یوزیلده کی هیند آلت قیطعه سی اهل ی قران

ائکولو منسوبو اولان س. احمد خان (S. Ahmed Han) و آرخاداشلاری طرفیندن قرانین تاریخسلیگی ایله ایلگی لی دوشونجه لرین باشلانیدیغی گؤرولمکده دیر. میشل هئوبنیک Micheil Heobnik ایسه، قران^۱ تاریخسلیجی یؤنه لیشین طاها حسین (Taha Hüseyin) و محمد خلف اللاه (Muhammed Halefullah) طرفیندن ایلک جدی آددیم لارین آتیلیدیغی و داها سونرا فضل الرّحمان (Fazlur Rahman)، حسن حنفی (Hasan Hanefi)، محمد آرکوون (Muhammed Arkoun) و ناصر حامید ابوزئید (Nasr Hamid Ebu Zeyd) طرفیندن بو چیزگی نین گونوموزه قدر دوام ائتدیگینی بلیرتیر. تاریخسلیجیلیگین ایزینی سورن محمد پاچاجی (M. Paçacı)، ابن سینا، ابن رشد و غزالی کیمی بؤیوک ایسلام موفک کیرلرینین اثرلرینین باتی^۲ یا چئویری لر یولویلا ایتیقالیندان سونرا، بو چالیشمالارین باتی^۳ دا رفقورما یول آچدیغینی و بونون نتیجه سینده باتی^۴ دا تاریخسلیجیلیگین دوغدوغونو بلیرتیر. بو بؤلومده کی مطالب چوخراق رجب دمیر (تورکیه کارابوک یونیورسیتته سی)، و اسحاق اوزگل (اسپارتا ۲۰۰۲) یازیلاریندان آلیناراق یثریئر اکلهمه لرله یئنی بیچیمه گتیریلیمیشدیر.

م. پاچاجی، اصلینده تاریخسلیجی دوشونجه نین ایلک عصیرلردن اعتباراً ایسلام گلنگی ایچهریسینده وار اولدوغونو داها سونرا بیر مُدت اوتودولدوغونو، ۲۰. یوزایلدده یئنی دن کشف ائدیلمیگینی ادعا ائدر.

آنجاق درلی توپلو بیر شکیلده قرانین تاریخسلیگی چرچیه سینده کی تارتیشمالارین ۱۹. یوزیلده س. احمد خان و ائکولو طرفیندن باشلاتیلیدیغینی، اؤزلیکله ۲۰. یوزیلده کی بعضی مُسلمان آیدین لار طرفیندن، فضل الرّحمان، محمد آرکوون، حسن حنفی، ناصر حامید ابوزئید و محمد عابد الجابری ایله گونوموزده دوام ائتدیریلدی قناعتینده ییز.

تلاش اولونور بو بؤلومده قران کریم حاققیندا مختلیف تاریخسلیجیلیک بیلیمی واسطه سیله و هئرمئوتیک له یاخلاشیملارا اشاره اولونسون، دیققت اولونمالیدیر بو بؤلومده ییز بو یاخلاشیملارین هانسی سینین دوغرو ویا یانلیشلیغی حاقدا بحث ائتمه یه جه ییک گنل حالدا مختلف نظریه لر ی بیلدیره رک یالنیز آذربایجان گونلوک حیاتیلا ایلگیلی بعضی قونولارا آیدینلیق گتیرمه یه چالیشاجغیز.

۱۰-تاریخسلیلیک و ایسلام دینی یاسالاری

ایلک آندا قُرانین تاریخسلیلیگی ایله اونون ائورنسل اولمادیغینین قصدائیدیلدیگی ظن ائیدلمکدهدیر. حالبوکی تاریخسلیلیک دوشونجهسینین ایچینده «تاریخسلیلیک» قاورامینین قارشیتی ائورنسل لیک دئیل «ترانس-هیستوریکال: تاریخ دیشی trans-historical» اولماقدیر. زیرا تاریخسل اولما ایله هر هانسی بیر اثرین، اولاین و بیر شئین اولوشدوغو شرطلر ایله اولان ایلشکی سی قصد ائیدلمکدهدیر. تاریخ دیشی اولما خصوصونا بیر اثرین یئندیی دؤنمده آلقى لانامایان شئیلردن بحث ائتمه سینی اؤرنک وئره بیلیریز.

بو بلیرله مه یه گؤره قُران مرکزی چالیشمالاردا قُرانین تاریخسلیلیگی سؤزو ایله اونون ائورنسل اولمادیغی دئیل، قُرانین اولوشوموندا یئندیی توپلومون و دیرلرین گؤزه تیلدییی (اونلارین قوروماسی و اونلارا اؤزن گؤسترمه سی، اؤنم وئرمه سی و دیقته آلینماسی) قصد ائیدلمکدهدیر. نجه کی قُرانی تاریخسل اولاراق یوروملامانین آماجی دا قُرانین اؤز تاریخسلیلیگینده کی آنلامینی، باشقا تاریخسلیلیکلره داشیماقدیر.

بو ندنله قُران آیتلری، تاریخسل آیتلر یا دا ائورنسل آیتلر شکلینده دئیل، تاریخسل مسافه ندنیله تاریخسل اویه داشیمان و داشیمان آیتلر شکلینده صینفلانا بیلیر.

۱۰-۱-تاریخین اؤزنه سی و یؤنو

ایلکچاغ لاردان باشلا یاراق تاریخ سؤزجو یو اوزون ایللر هم دوغا اولایلاریلا ایلگی لی تانیق لیق بیلگی سی، هم ده اینسانی-توپلومسال اولایلار حاققیندا کی خبر-بیلگی آنلامیندا ایشلنمیشدیر. ایلکچاغ دوشونجه سینده میتولوژیلرین اؤنم لی بیر یئر توتدوغو گؤرولمکدهدیر. چاغین حاکم دوشونجه سی تانریجیق لارین ائیلملری و میتولوژی اولونجا، تاریخ کونوسو دا تانریجیق لارین افسانه لری اولاراق حتی هر تورلو فلاکت، خسته لیک، ساواش و اؤنم لی اولایلارا دا، تانریجیق لارا باغلانمیشدی، بو اوزدن بو دؤنمده، اؤنجه لری تاریخین اؤزنه سی اولاراق تانریجیق لار گؤرولموشدو، بو دؤنمده تاریخ، گئچمیشدن گله جه یه، دوغرو سورکلی بیر گلیشیم ایچینده اولمایان، آنجاق راستلانتیسال اولاراق دؤنن شئیلر اولوب تکروردن عیبارتدیر. یعنی تاریخین یؤنو دؤنگوسل دیر. ایلکچاغ دا دؤنگوسل بیر تاریخ آنلایشینین

اورتاچاغداكى دىنين اگه من لىيى آلتىنداكى دوشونجه اورتامىندا تانرى اؤزنه لى چىزگىسل ايله رله مه جى بىر آنلايشا دۇندويونو گۆرمكده يىز.

آردىن دان آيدىنلانما ايله بىرلىكده، دوغا اولاي لارىنا ايلگى نىن آرتما سىيلا فيلوسوف لار دوشونجه لرىنى دوغايا چئويمىش لر، يئنى دن اينسانىن ائتكىنلىگى سۆز كونوسو ائدىلمىش، و تدريجا تارىخىن اؤزنه سىده اينسان اولاراق گۆرولموشدور. آنجاق بورادا دا اينسان، دوغا بنزرى ياسالارىن محكومو كىمى گۆسته رىلمىشدير. بونا گۆره اينسان هم ائتكىن هم ده ائدىلگىن تىنسل بىر وارلىق اولاراق گۆرولموشدور كى؛ بو دوروم عئىنى زاماندا تارىخده كى ياسالارىن ماهيتىنى ده بليرله مكده دير.

قۇرانا گۆره تارىخىن اؤزنه سى، نهايى آنلامدا تانرى دير. آنجاق تارىخسل اولاي لار، تانرى نىن ياراتدىغى ياسالار داخىلىنده اينسانىن اؤزگور ايراده سى ايله گرچكلشمكده دير و بو ائتكىنلىك اينسانىن اينكىشافا دوغرو ايلرله مه سىيله آرتماقددير، و اينسانىن اؤزگورلويو، تانرى نىن اؤزل روحنو (يوكسك درجه ده آناليز ائتمه و سئچىم گوجونو) داشىدىغىندا قايىنلاقلا نىر.

تارىخىن يۇنو ايسه، تانرى نىن بليرله ديگى ياسالارا، اينسان لارىن اويماسى يا دا اويماماسى ايله اورتايا چىخان كىمى، زامان، آلايه ن اولان دىشى موداخيله لرىن ده اولدوغو بىر سورجدير. قۇرانا گۆره تارىخده دوغا بىللمىرىنده كىندن فرقى اولان ياسالار واردىر. البته كى ندنى، اينسانلاردا تانرى روحنان پوسكورولمه سى و اونلارىن اختيار صاحىبى اولمالارىدير، حالبوكى اينسان خارىج، مخلوقلار بو يئتكى يه مالىك دئىلر. ايشده بو ندنله تانرى، قۇرانا بىزه گئچمىشى آنلاتاراق بو قانون لارى گۆره بىلمه اىمكانى سۇنار و تارىخ، قۇرانا اؤزوندىن عىبرت آينماسى گركن اولاي لارىن ياشاندىغى بىر آلان اولاراق گۆرولمكده دير.

[اؤرنك اوچون اورمو گۆلونون قوردولماسى البته كى دوغايىللمىرى نظرده توتولاراق ياپىلمىشدير، آما بو ايش اينسان اوغلونون موداخيله سىيله و عمدى اولاراق حادىث اولموشدور بورادا اينسان اؤز عقل ايله، پلان تۆكه رك بىر مىللىتى محو ائتمك اوچون و آيرىجا اورانىن اورانىوم وندان اؤز آماجلارى دوغرولتوسوندا و قىرىجى بومبار دوزلتمك اوچون بو ايشلرى ياپمىشدير و تانرى نىن ياسالارىنى كۆتو يۇنده و اؤزلىرىن شىطانى آماجلارىنا چاتماق اوچون اىخلال ائتمىشدى].

۱۰-۲-دېشىم وتارىخ

باتى دوشونجەسىندە دېشىمە ايلكەسىنە ايلكە اولاراق ھىراكلیتوسون ايلكە وارلىق ایلە ایلگىلى گۆرۈشلىرىندە راستلاماقدایىق. ھىراكلیتوس دوشونجەسىنى بئیلە آنلاتىر:

ئورن داىما دېشىمكەدە و حرکتدەدیر، ھىچ بىر شى قالجى دئیل؛ بو ئورن دە وارايمىش دان خبر یوخدور، ھر شى اولماقدادیر؛ بىر ایرماقدا ایلكى یول اوزمك اولماز چونكى نه ایرماق ھمان ایرماقدى و نه او آدام ھمان آدامدى. آیری دئیشلە ھىچ شى اۇنجه دن یوخیدو و بوتون شىلر دوزلمكەدە و اولوشماقدادیر.

ایلقىنجدیركى توركجەدە وارايمىش حادىثەسى، مستقیل بىر فعل كىمى یوخدور و یالنیز اولماق فعلی مستقیل شكىلدە ایشلنمكەدە دیر.

دېشىمە پرنسپى وحى گلهنكیندە دە بئىمسنمىشىدیر. بونا گۆرە ھرهانسى بىر دۇنمەدە، گۆندەریلن بىر وحى ین گتیردیى حۆكوملر یئنى بىر وحى ایلە دېشىدیریلە بیلمكەدەدیر. تانرى، یئنى وحى ینى باشقا بىر پئىغمبر واسیطەسىلە اینسانلارا اولاشدیردیغى اوچون، وحى ین یئتمە یە دوام ائتدیى دۇنملردە بو دېشىمە سورون اولمامىشىدیر.

آنجاق وحى كسیلدیکدن سونرا یئنى بىر وحى گلە یەجە یى اوچون دېیشن حیات قارشى سیندا دېشىمە ین وحى ین نجور یئترلى اولاجاغى و آنلاشیللاجاغى اۇنملى بىر سورون اولموشدور. دېشىمین داھا ھیزلى اولدوغو یاشادیغیمیز چاغدا احتیاجلار داھا فاضلا آرتمىش و بونا یۇنەلیك اولاراق دېشىمى اساس آلان و بشرى آلانداكى ھر شئین اۇز تاریخسللیگیندە آنلاشیلماسى گركدیىنى اۇن گۆرن تاریخسل یوروم گوندەمە گلیمىشىدیر. دېشىم فیکرى برابریندە ھر دۇنمى اۇز تاریخسللیگیندە آنلاما گرە یىنى گتیرمىشىدیر.

بونا گۆرە ھر تاریخسللیگین اۇزونه مخصوص بىر یاپىسى واردیر. قران ین تاریخسل یورومو دا بو پرنسپین قبولو ایلە ایلگىلى دیر. یئندىیى دۇنمین احتیاجلاری دوغرولتوسوندا، اونلار ین بیلگى، آنلایش و قاورايشلارینی گۆزەتەرک یئندیریلن قران ین مساؤلاری دېشىمە ین اورتایا چىخاردیغى تاریخسل مسافە ندئیلە اولوشان باشقا تاریخسللیكلرە آنجاق تاریخسل یوروم ایلە داشیناییلە جكدیر.

بو مسئلهنى فارس شیعەلیگى اۇزونه خاص یۇنتملە چۆزموشدو، اونلار قران و پئىغمبرە سون حجت اولاراق، بویون ایمە یەرک، پئىغمبردن سونرا ایماملار و سونرادا ایمام نایبلىرىنە و

موجتهدلرينه وحى نازيل اولدوغونو اينانيرلار البتده بونو وحى آديلا دئمهسه لرده، يوخو ويا ايلقا و ايلهام يولويلا توجه ائديرلر، مثلا يوخو وسيله سييله جمكران ياپيرلار احمدى نژادين باشيندا هلال اولاراق اونو قورويور و فارس شيعه ليگيده اونو اووور ويا خميني آيدا گورونور و خامنه اى ح. عيسى كيمي آنادان اولاندا دانيشير و تانريساللاشير (سونراكى بؤلوملرده اونلارين اصيل آماجلارى حاقد ايتتارينجه آچيقلاما وئريله جكدير).

باشقا مسلمانلار و اونلارلا بيرليكه آذربايجان تورك شيعه ليگيده، بو سورونو قران آيه سينده «تانرين اينسانلارا حجتين تاماملانديغي» سؤزونه دايناراق چؤزرلر (نساء ۴/۱۶۵: يگون للناس على الله حجة بعد الرسول : تانرى بويورور: من محمد پئغمبردن سونرا حجتيمي سيزلره تاماملاديم). آچيقجا تانرين اينسانلارا آچيق مساڤى، اينسان عاغلينين يتر درجه ده ديشه رك گولندييني و يئنى سورونلارا يئنى يؤنتملر تاپاييله جي يئنى و قران آيه لريني دريندن دوشونه رك يعنى تاريخسلجىليك مئتودويلا يوروملا ياراق يئنيدين اويقولاما بيچملىرى تاپاييله جه يئنى سؤيله يير، بو مسئله تاريخده كى ديشيمين آچيق آيدىن گورونتوسو دئمكدير.

قرانين يوخاريدا سؤيله نن آيه سينين بير اؤنملى مساڤى داها واردير: تانرى اينسانلارا حجتيني تاماملايير، آيرى دئيشله اينسانلار اؤزلى اؤز ايشلريندن سوروملودولار، و هئچ اينسان ديه بيلمز چونكى منيم آتام و يا طايفام، ائليم ويا فيلان موجتهد و دىنى اؤندر بئيله دئميشدى او اوزدن منده بئيله ياپديم و هر اينسان اؤز عاغلينا رجوع ائتمه لى و يارارينا دوزگون اولانى سئچيب ياپماليدير. هر حالدا هر اينسان ياپديقلارينين فاتوراسيني و تاوانيني اؤزو وئرمه ليدى.

۱۰-۳- قرانين ياراديلميشلىغي و تاريخسلجىليك

ايسلام عالمينده، هيجرى ۲ىنجى عصرين سونلارين دان و ۳ونجو عصرين اوللرينده، اولدوقجا سرت تارتيشمالارلا و بؤيوك عاليملرين يانيندا، معتزله مذهبنين ايسميه برابر ذىكر ائديلن قرانين ياراديلميشلىغي (خلق القرآن، قرانين مخلوق اولماسى) مسئله سيدير، بو بحثلىرى تاريخسلجىليك بيلم قاساميندا ديرلنديرمك اولار. بئيله كى بير سيرا ايسلام عاليملىرى قرانين ازلى اولدوغونو و آيريلاريدا اونون سونرادان ياراديلماسيني ساوونوردولار.

آركوؤنا گوره معتزله، قرانين ياراديلميش اولدوغونو ايلرى سورر كن وحى له ايلگى لى بير قورام (نظريه) گليشديرميشدى. بو دا «وحى يايلىدىغي توپلوملارين سوموت تاريخينه باغلاما»

گیریشیمیدیر. مُعتریله نین خلقُ الْقُرْآنِ ی قبول ائتمه سینی کریستیانلیغا بیر تپکی اولاراق گۆرمک مومکون دور. عیسا مسیحین قدیملیگینه (ازلی لیگینه) اینانان کریستیانلارا قارشى، آلاهلین کلامینین قدیم اولماسى، توحیده هایقیری گۆرولموش دور. بورادان عیسا مخلوق اولدوغو کیمی، قُرْآنین دا مخلوق اولماسى گرکدییی نتیجه سینه واریلیمیشدیر.

اونون موقابیلینده قرانین ۲۳ ایل عرضینده اولقولار (واقعه، سبب و نندن) سونوجو یئندیریلمه سینه قارشى چیخانلاردا واردیر، چونکی بونلارین نظرینده بیله یاخلاشیمین آماجى، قرانى یالینیز او دؤنمکی عرب توپلومونا عاید بیلیمکدیر و قُرْآنین گنچرلیگینی سونراکی دؤنملرده و توپلوملاردا سورقو سؤال آلتینا آپاریر.

بو تئوریه گۆره (و اونون هئرمئنوتیکی اولاراق)، قُرْآن یئندیریلمزدن اؤنجه لوح-ی محفوظ شکلینده بیر بوتون اولاراق مئوجودویدو. دئیله بیلیر کی قُرْآن آیتلرینین بیر قیسمی بللی اولایلار اوزه رینه یئندیریلیمیشه بو، اوجا آلاهلین سینیرسیز علم ییله ایضاح ائدیله جک بیر دوروم دور.

لوح محفوظ موضوعسو، آیری بیر ندله، تاریخسلجیلیک قاوامینی داها گوجلوشکیلده اؤنه چیخاریر، قُرْآنین لوح محفوظ اولدوغونا ایناندیغیمیزدا، حتی ح. یالواجیندا تامامیله قران متنینی تام آنلامیله آقیلا یاییلدیگی آنلامسیز اولور چونکی عکس حالدا یالواج شرک باغلامیش اولوروق و اونو تانریساللاشدیریریق، حالبوکی تانرینین بویوردوغونا گۆره ح. محمد خالقدان بیرى اولاراق ائلچیلیگه سئچیلیمیشدی، بو اوزدنده هم ح. یالواج و هم اونون صحابه لری اؤز زمانه لرینه اویقون اولاراق، قُرْآنى اوخویوب دوشونموشلر و آیدیندیر، سونراکی دؤنملرده ده اینسانلار و توپلوملار اؤزلرینین بیلیم سویه سینه گۆره قرانى تاریخسل مسافه اییله اوخویوب آقیلا یاجاقلار. (دیقت اولونمالیدیر کی قران اینسانلارا گۆرونمک اوچون و اونلارین ایچینده وار اولماق اوچون بللی صورته و گۆروننویه دوشمه لیدیر، و بو گۆروننوتو البتده کی یارادیلیمیش اولمالیدیر، اما مؤحتواسى، تانرینین کلامى اولاراق و تانرینین صیفتی اولاراق، و دیشیم یاساسینین بیر پارچاسى اولاراق و دیشیم کیمی ازلی و ابدیدیر)

۱۰-۳-۱-قران تانری نین سۆزودو و اونو قورویاجاق

مسلمانلار قرانین اؤزونون بیر معجزه اولماسینا اینانیرلار، بو حاقدان بؤیوک قانیت ۱۴۰۰ ایلیک گنچمیش تاریخدی.

فارس شیعه لیگی گنچمیش ۱۴۰۰ ایلدی هر جوره سینیه تحریفه ال آتیدی، اونلار معنا تحریفی و حدیث تحریفلیله ایسلام دینی اویالاماغا چالیشدیلار و بونون اوچونده هر جور شرکه دوشدولر، اونلار خالقارین و اؤزلیکله بوتون مسلمانلارین علثیه ینه اولدولار و ایسلام علثیه ینه خاچیلارلا، روسلارلا و چینلیره و اثرمنیلرله ال بیر اولدولار، دوشمنچیلیقلار یاراتدیلار، مسلمانلار ایچینده بؤیوک ساواشلار یاراتدیلار، میلیونلار اینسانین اؤلومونه سبب اولدولار، میللتلرینی یالانلار سوروتله دیلر، آما بیر شئیده اوغور قازانامادیلار و همین مسئله اونلاری یئنیلگی یه دوغرو آپاریر.

فارس شیعه لیگی چوخلو اؤندرلرینین واسطه سیله بؤیوک چابا گؤسته ره رک قرانی تحریف ائتمه یه و اونو آرتیق و اسکیک گؤسترمه یه چالیشدیلار، کلینی، ابی جعفر طوسی، مجلسی، کاشانی کیمیلر، کیتابلاریندا قراندان چوخلو آیه لر گتیره رک اونلار آرتیق اسکیک جومله لر یاپیشدیردیلار، پنغمبرین و ایماملارین دیلینه باغلادیلا، بیر گون ولایت سوره سی چیخاردیلار، او بیر گون امامت سوره سی دوزلتدیله بو اومودلا بیر گون اونلار یئرینه اوتوراراق مسلمانلار ایچینده نفاق دوشه جک و هرکس اؤزونه بیر قران دوزلده جکدی، آما بیله اولمادی دونیادا هئچکس اونلار اینانمادی و ائیلیه بیلمه دیلر حتی بیر حرف ده قرانا آرتیرسینلار ویا اوندان اسکیت سینلر، و تانرینین بویوردوغو کیمی (حجر ۹ / ۱۵)، اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ: شوبهه سیز بیز بو قرانی یوللامیشیق و اونو قورویوروق) بو کیتاب غرضلی کسیملر طرفیندن صدمه گورمه دی و گورمه یه جکدی.

۱۰-۳-۲-فارس شیعه لیگی و قرانین یارادیلیمیشلیغی

فارس شیعه لیگی جهمییه مقلیدی اولاراق قرانی یارانمیش بیلرلر و علامه مجلسی قرانین یارانماسی حاقدا بیر بؤلوم یازیبدی (بحارالنوار ۱۱۷/۹۲-۱۲۱)، و آیت الله محسن امین دئیر شیعه و معتزله قرانی مخلوق بیلرلر (اعیان الشیعه ج ۱ / ۴۶۱).
و عبدالجبارمعتزلی دئیر: قران بیزیم مذهبییمیزده؛ تانرینین کلامی، مخلوق و حادث دی (شرح الاصول الخمسه ص ۵۲۸، المحيط بالتکلیف، ص ۳۳۱).

۱۰-۳-۳-فارس شیعه لیگی قرانین تحریف اولماسینا اینانیر

قرانین آز چوخلوغو مسئلهسی ابن سبأ سؤزونه باغلانماقدادی و فارس شیعه لیگی اونو گنیشله دیدی، ابن سبأ دئیردی: قران ۹ بؤلومدو، و اونون علمی، علی نین یانیندادی (جوزجانی / احوال الرجال ص ۳۸).

فارسچیلار قران حاققیندا حجتین تامام اولماسینا اینانیرلار و بو اوزدن قرانین قیمه احتیاج اولدوغونا اینانیرلار و ایلک قیمه ح. علی بیلرک سونرالار او بیرری ایماملارا و نهایتا فارسچی دین آداملارینا باغلاییرلار (حرر عاملی، وسائل شیعه ۱۴۱/۱۸). حرر عاملی، ح. علی نین دیلیندن یازیر: قران تانرینین صامت (سسسیز) کیتابی و من تانرینین ناطق (دانشان) کیتابیم (الفصول المهمه ص ۲۳۵).

حالبوکی نهج البلاغه ده اونلارین سؤزونون ترسی دئیلییدی: «قران، فرمان و ثرن، قورویان، دانشان و خالق اوچون، تانرینین حجتی دی» (نهج البلاغه، ص ۲۶۵، تحقیق صبحی صالح، البحار ۲۰/۹۲)

قران تانری طرفیندن قورونور: سوره فصلت ۴۱ / ۴۲: لَأَیَاتِهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَیْنِ یَدَیْهِ وَ لَأَ مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِیلٌ مِّنْ حَکِیمٍ حَمِیدٍ: هئچ جوره باطیل لیک (تحریف) نه ایندی (یئیش زامانی) و نه گله جکده قرانا یئیرمه یه جکدی چونکی او حکیم تانرینین طرفیندن گونده ریلییدی.

شیخ مفید (دوغوم ایلی ۴۱۳ هجیری) رکن الاسلام و آیت الله ملک العلام آدیلا معروف اولاراق قرانین تحریف اولماسینا اینانیر؛

کلینی بیر حدیثی ایماملارا باغلایاراق یازیر: سهل بن زیاد دئیر ایمام حسن دن سوروشورلار، سنه فدا اولوم بیز قراندا اولمایان چوخلو آیه لر ائشیدیریک و سیزدن اؤیرندیگیمیز سایاقدان

اوخویایلمیریک آیا گوناها باتیریق؟، جاواب وئریر نجور اؤیرنسیسینیز ائيله ده اوخویون چونکی بیرلری سیزین یانیزا گله جک و اونلاری سیزه اؤیره ده جک (اصول الکافی ۶۱۹/۲).

نعمت الله جزایری و شیخ مفید دئیر: روایتلرده گلیدی ایماملار شیعه لرینه دستور وئریلر ایمام زامانین ظوهورونا قدر بو قرانی اوخویون و عمل ائدین، ظهور چاغی بو قران گؤیلره گندر و امیرالمؤمنین علی نین یازدیغی قران گله جکدی و اونا عمل اولاجاق (الانوار النعمانیه ۳۶۳/۲، بحارالوار ۹۲-۷۴). آیریجا دئیر: تحریف حاقداروایات چوخدو و اونلار ایکی مین دن چوخ اولاراق الیمیزه چاتیدی (الانوار النعمانیه ۲۳۲/۴، فصل الخطاب ۱۲۵).

صفوی دؤنی فارس شیعه لیگنین گوجلندیگی اوچون بو حاقدار کوفره اعتراف ائتمک، آچیغا چیخمیشدی و قران تحریفی حاقدار متواتر ادعالار چوخدور، حتی مجلسی نین اؤیرنجیلرندن حسن شریف تحریفه اینماغی شیعه مذهبین (فارس شیعه لیگی مذهبین) ضروریاتیندان بیلردیلر (مراه النوار ۴۹) و محمد صالح مازندرانی (دوغوم ۱۰۸۱هـ) دئیر «قران دا بیر سیرا تحریف و آزاتمالار ثبوت اولونموش شیلردی و هر کس بالاجا موطالعه ائده، بونا یئیره جکدی (مازندرانی، شرح جامع بر الکافی ۷۶/۱۱).

قرانین تحریفینه اینماق فارس شیعه لیگی اؤندرلری یانیندا یاقین و عمومی مسئله دی اونلار قرانین تحریف اولماسی حاقدار حتی بیر حدیثده ایماملاردان یازماییلار، جزایری دئمیشکن تحریفی ساوونانلار چوخدو، بونلارا رغما بیر الین بارماق ساینایتمه یین شخصلرده بونون ترسینه یازیبلار، مثلا ابن بابویه (صدوق، الاعتقادات ص ۱۰۱-۱۰۲) دئیر: خالقین ایچینده اولان قران آز و چوخو اولمادان، پیغمبره یئنن قران دی و هر کس بوندان غئیرینی بیزلره باغلاسا یالانچیدی. شیخ مرتضی دا (اؤلوم ایلی ۴۳۶ هجری) اونا تای نظری واردی.

۱۰-۳-۴-قران و اونون تحریفی حاقدا فارس شیعه لیگنین دلیلری

فارس شیعه لیگی قرانین مخلوق اولماسی حاقدا بللی دلیلری واردی، اؤرنک اوچون شیخ ابوالحسن شریف (مراه الانوار) کیتابیندا، قرانین تحریف و اکسیک اولماسینین شیعه مذهبی نین ضروریاتیندان اولدوغونو یازاراق بو دلیلری ساییر.

۱- ایلک قوشقو: یهود و نصارا پیغمبریندن سونرا کیتابلارینی تحریف ائله دیلر. پیغمبردن سونرادا بیله بیر اولای قران اوچون غیر طبیعی اولمالیدی.

- بو مسئلهیه جاواب اوچون قرانین ایکی آیه سی یئرلیدی: (حجر ۱۵ / ۹: اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ: بیز قران یوللادیق و قورو یوروق). (فصلت ۴۱ / ۴۲: لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ: هئج جوره باطل لیک (تحریف) نه ایندی (ینیش زامانی) و نه گله جکده قرانا یئیرمه یه جکدی چونکی او حکیم تانرینین طرفیندن گؤنده ریلیدی).

ایسلام دین ایله اوپیریلرین ان بؤیوک فرقی، ایقتیدار مسئله سیدی، ح. پیغمبر قرانین ینیشی زامانی ایقتیدارینین ان یوخاری زیروه لرینده یدی و بو اوزدن ساییسز واله و حیرانی و ارایدی و قرانی تحریف ائتمک اوچون ایمکان یوخیدو.

- یهودیت و مسیحیت دینلرینین تاریخی، عینا ایسلامیت دؤنمینده ده تکرارلانماسی، فلسفی جهتدن، اؤزو بیر باخیش مسئله سیدی، فارس شیعه لیگی تاریخ حاققیندا دؤنگوسللیگه اینانیر، حالبوکی ایسلام عالیملریجه و اؤزلیکله یئنی بیلیم اساسیندا، تاریخ، دؤنگوسل دئییل بلکه تاریخین گنیشی و حرکتی ائوریمسل دی (سارمال اولاراق یوخاری دوغردور).

- فارس شیعه لیگی یالیز قرانین تحریفینه اینانماقلا قالمایب بلکه تاریخ بویو، جعلی آیه لر دوزلتمکله اؤزلریده بو تشبوتده بولونوبلار، کلینی لر، طوسی لرین حدیث کیتابلاری، چوخلو یالانچی و جعلی آیه لرله دولودو، آما قرانین سؤیله دیگی کیمی تانری قرانین قورو یوجوسودو، و فارسچیلار، قراندا حتی بیر حرف دیشمه یه گوجلری یئتمه دی، و گرچکدن قرانین مؤعجیزه سی اونون دیشمز اولدوغودو.

۲- قرانین توپلوم ایچینده داغینیق شکیلده اولماسی و سونرادا بیر یئره توپلانماسی اونون تحریف اولماسینا ایمکان یارادیر، علامه مجلسی، مراه العقول کیتابیندا بو مسئله یه اشاره ائدی و دئییدی: «قران داغینیق شکیلده توپلوم ایچینده یدی و اونو غیر معصوم شخصلر بیر یئره توپلاییدی و عقل حؤکم ائدیر اونون کامیل اولماغی گرچکلرله اویقون اولایلمز».

اولا فارس شيعه ليگينين ادعا ائتديگي معصوملوق فلسفه سي اساسدان باطيلدي و قراندا دئييلن کيمي، تانري هئچ کسی و حتی پئغمبريده معصوم ياراتماييدي، و آيديندي وقتي بير نظر، باطيل اساس اوزه رينده قورولا، اوزو باطيلدي.

آيريجا اگر اونلارين ادعا ائتديکلري معصوميت مسئله سيني نظره آلا رساق، ح. علي، ح. عؤمر، ح. ابوبکر و ح. عثمان توپلايانلارين باشي اوستونده ایدی و اونلار وحی کاتيليریدی.

آيري جهتدنده دئسک صحابه لر قرانين حافيظلريدیلر و چوخلو مسلمانلاردا اونو ازبرله ميشديلر و بو اوزدن تحريف مسئله سي سايملاما جهتدندنده صفره مئيل ائتمکده دي، [البتده شايد رياضي جهتدن بو حد صفر اولماسي مومکون دئييلدي، اما اينسان نيازلا ريني نظرده توتارساق، اونون گوونيلير اولماسي کفايت قدر اولور].

۳- فارس شيعه ليگي بو شبهه اوستونده دورور گويا اهل سنتين دئديگي و اينانديغي منسوخ التلاوه آيه لر، عئينا تشيع يانيندا اولان تحريف روايتلري کيمي دي.

شيخ طوسي التبيان کيتابيندا يازير: بعضيلري قرانين نسخيني دانيرلار حالبوکي بو حاقدان آيدين دليللر واردی و چوخلو آيه لر سونرالار نسخ اولوبدو (۱/۳۹۴)

تانري قراندا بويورور: «بقره ۲/۱۰۶: مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: هر آيه ني بوشلاديق و يا اونوتدوردوق، اونون يئرینه اوندان ايبي سين ويا اونا تايين گتيرديک و اونون يئرینه قويدوق».

آيدينديکي تحريفله نسخ آراسيندا فرق واردی و فارس شيعه ليگي يالنيز اوز اطرافيني بولانديرارق فيکر ائدير هر يئر قارانليقدی و هئچکس اونو گورمه يه جکدی.

۴- فارس شيعه ليگي دئير ح. علي نين يانيندا اوزل قران وارايدی و اينديکي قرانلا بير دئييلدي. بو دليل باطيلدي چونکي ح. علي مسلمانلارين خليفه ليگينه يئتيردي و ان ايقتيدارلي شخص ایدی و اگر بئيله بير مسئله اولسايدی دینه و قرانا خاطر يياردي و خطبه لرينده سؤيلردی حالبوکي بئيله بير سؤز، نه اونون زامانيندا و نه ايلک اوچ قرنده هئچ وقت سؤيلنمه دي و يالنيز ۳۰۰ ايل سونرا ساسانلي شاهزاده لري اولاراق کليني لر و طوسي لر دئديلر.

فارس شيعه ليگي يو خاريدا قئيد اولونان شوبه لره بنزر آيري شوبه لر اورتايا آتير و گويا کاميل قران فيلان شخصلرين يانيندايدی (مثلا عبدالله ابن مسعود، ابي بن کعب، عايشه، سالم مولای حذيفه) ويا اصلي آيه لرین اؤرنگي بئيله دي، و هر حالدا بئيله بير شئي اولسايدان اونلارين

اؤز لرینین تنظیمله دیکلری کیتاب ایدی، و اونلار نهایتا بیرلشدیریلیب و بوتون صحابه و اهل بیتین قبول ائتدیگی نهایی کتاب مؤعتبر ساییلماقدادی.

۵-فارس شیعه لیگی دئییر: عثمان قرانی توپلایاندان سونرا ایکینجی کره بعضی کلمه لری و آیهلری حذف ائتدی و بو مسئله قرانین تحریف اولماسی اوچون اؤنملی دلیلدی (فصل الخطاب ۱۵۰).

مسلم اودوکی قران پیغمبر زامانی مکتوب اولوب و ح. ابوبکر یالنیز اونلاری بیر یثره توپلاییدی، بو اوزدن اونلار حاقیندا تحریف مسئله سی دوزگون اولایلمز، آیریجا بو توپلانماقدان آماج مختلف عرب دئییش و لهجه لرینی بیرلشدیریب واحد قریش لهجه سینا قران اوچون تثبیت ائتمک آماج لاندی.

نجه کی تانری بویورور «بینه ۲ / ۹۸ : رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُّطَهَّرَةً: قران صحف لرده توپلانییدی (تانری طرفیندن گؤنده ریلیمیش ترتیمز اوخویان بیر ائلچی)».

لذا قران پیغمبر زامانی صُحُف لاردا یازیلیب و ح. ابوبکر زامانی بیر یثره توپلانیب و ح. عثمان زامانی، قریش لهجه سیله تثبیت اولاراق اوندان نسخه لر یازیلیر و مختلف ایسلامی مرکز لره یوللانیر. هر حالدا وحی کاتب لریندن ح. علی بوتون بو آشاملاردا حی و حاضر ایدی و هر اوچ خلیفه یه ده دانیشمانلیق یاپیدی و موطننا هر تور یتر سیزلیک اولسایدی ایقتیدار باشیندا اولان زامان سؤیلردی و بر طرف ائدردی، و البته بیله یتر سیزلیک هئچ واخت اولمامیشدی. نجه کی حتی فارس شیعه لیگینده اولان بعضی اؤنچولرده بونا اشارت ائدیبلر، اؤرنک اوچون «تاریخ القرآن، زنجانی ۶۷» ده یازیر: «عثمان قرانی مولامیز علی نین نظریله توپلادی». یئنه ده «صحیح سندله ابن داود ابن حجر دن نقل ائدیر: ح. علی بویوردولار عثمان حاقیندا اییی و خیرلی دانیشین چونکی تانریا آند اولسون صحیفه لر (یازیلی وراق لار) حاقیندا هر ایش گؤردو، بیزیم مشورتیمیزله و بیزیم حوزوروموزلا ائتدی، و هئچ ایشی اؤزوندن و تکلیکده یاپمادی. فتح الباری ۱۸/۹، ابن ابی داود / کتاب المصاحف، ص ۱۹، ابو شامه / المرشد الوجیز، ص ۵۳».

۶-فارس شیعه لیگی دئییر، تانری اؤز وصف لری و آدلارین اؤنجه کی کیتابلاردا گتیرییدی و او آدلارین قران دا اولماماسی اونون تحریفینه ثبوت دو، و میثال وورور گویا ایماملارین آدی اؤنجه کی کیتابلاردا گلییدی و گرک قران دادا گلیمیش اولاردی.

فارس شیعه‌لیگی بیر سیرا یلان سۆزلری اورتایا آتیر و بیله دوشونور سونرالار او سۆزلر یایلاجاق و تدریجا اوستونده موجدایله باشلاناجاق و بیر عیدّه شوبه‌یه دوشه‌جک، آیدیندی کی اؤنجه کی کیتابلاردا حتی ح. علی نین آدی گنجه‌ییبیدی هاردا قالسین او بیر ایماملارین آدی، البته بونا تای فارسچیلار مثلا ولایت سوره‌سینی، کیتابلاریندا گتیریلر، بو یازیلار آنلامسیز و قرانلا اصلا بیر باغلانتیسی اولمایارق او یومسوز سۆزلردی و یالینز فارس شیعه‌لیگی حیرانلاری طرفیندن ویا استعمارچی قووه‌لر طرفیندن نفاق سالماق اوچون اوردا بوردا یازیلیر. و یننه ده موختلیف قرائتلی قرانین تحریف اولماسینا دلیل کیمی گؤسته‌ریلر. حالبوکی او قرائت‌لر ح. پیغمبرینده تصدیقین آلمیشدی.

۷- فارس شیعه‌لیگی حجر ۹/۱۵ آیه‌سی حاقدادئیرلر قران اسکی کیتابلاردا دئییلدیگی گیبی، گؤیلرده لوح محفوظ شکلینده ساخلانیلیر و بو آیه‌دن منظور ایندیکی قرانی قوروماق دئییل بلکه گؤیلرده محفوظ اولماسینا ایشارتدی. بو حاقدادئیرلر بیلگی وئرلییدی.

۱۰-۳-۵- قران و اونون یارادیلیمیشلیغی حاقدادئیرلر

قرانین یارادیلیمیش اولماسی ایکی جهتدن یعنی آراشدیرماجینین نجور اینانجی اولدوغو باخمیندان آراشدیریلمالیدی: ۱- آراشدیرماجی مسلمان اولاراق قرانا اینانیر. ۲- آراشدیرماجی تانریا اینانیر و یا مسلمان اولمایارق قرانین تانری طرفیندن گؤنده‌ریلمه‌سینه اینانیر. آشاغیدا سیرایلا بو یاخلاشیملارا یانیت وئریلیر.

۱- تانریا، وحی و قرانا اینانان بیر اوچون، قرانین گؤیلرده لوح محفوظ اولماسی آنلامسیز بیر سۆزدو، و لوح محفوظ یئرده کی قران و ایندیلیکده الیمیزده اولان قران دئمکدی، زیرا گؤیلرده یالینز قرانین محفوظ لوحو دئییل آریجا ساییسیر محفوظ لوح اولمالیدی و تانری ایسته‌سیدی اونلاری مینلرجه کیتابدا سایارق دئییردی آما اونلاری دئمه‌یه نه لوزوم واردی ونه اینسان ایندیکی دوروموندا اونلاری دوشونه بیلیردی، آیری طرفدن محفوظ لوحون گؤیلرده اولماسینین اینسانا نه یاراری واردی و اونو دئمه‌یین تانری اوچون نه لوزوم وارایدی، تانری اینسانلارین یئر اوزونده یارانمالاری اوچون الیمیزده کی قرانین تانرینین دوزگون سۆزو اولدوغونو وورقلاییر و اینسانا بو اوزدن حجّتینی تامالاندیغینی سؤیله‌یر. بو حاقدادئیرلر سۆزو بیله دییه بیلیریک: تانری قرانی گؤنده‌ریب و قراندا دئییلدیگی گیبی (حجر ۹/۱۵، اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا

الدُّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ : شوبهه سیز بیز بو قرانی یوللامیشیق و اونو قورویوروق) اونو قورویاجاق و اصحاب دا اونون قوروماغی اوچون وسیله دی. و اینسانلاردا هر زاماندا گووته رک الیمیزده اولان قران دان یارارلانا بیلیرلر. آیریجا بعضی بنزتمه لر حاققیندا و اوزلیکله ازلی لفظ و صفت حاققیندا آشاغیداکی پاراقراف یئرلی اولایلیر:

آلاه'ین بیر بنزری اولمادیغی اوچون، آلاه'ی اونا قیاسلا ما ایمکانیمیز یوخدور. اینسانلار نجور کی آلاه'ین ذاتین حقیقت و کیفیتینی بیلمکدن عاجیز ایسه، صفت لرینین ده حقیقت و کیفیتینی بیلمکدن عاجیز دیر.

۲-ایکینجی حالتده آراشدیرماجی قرانین تانری طرفیندن گونده ریلدیگینه اینانمیر، بو حالدا اونون یاخلاشمی یکی جهتدن یوروملانایلیر اگر خوشگؤرولو اولورسا آیدیندیکی قرانین ۱۴۰۰ ایل تاریخینده تحریف سیز شکیلده بیزلره یئتیریلمه سی اونون ان بؤیوک گوجو و قدرتی اولاراق تانیاجاقدی و یئنه ده داهادا ائتگیلی اولماسی اوچون اونو چاغداش ایلکه لر اساسیندا یوروملایاجاق، قالان بؤلوملرینی تاریخسلجی یوروملا تاریخی مسئله لری آچیقلاماقدان ایشله ده جکدی؛ اما آراشدیرماجی منفی یؤندن باخارسا آیدیندیکی اونون تخریب قصدینده قوشقو اولمایاراق قرانی گوزدن سالماغی آماجلا بیر و بئله حاللاردا یالیز اونون تحریف تلاشینا یانیت و ثرمک گره بیر و تحریف ایشینه انگل تورتمک لازیمدی.

۱۰-۴- قرانین لفظ- معنا اولاراق آیریلیغی تئوری سی و تاریخسلجیلیک

قران دا وحی، تانرینین بشرله قونوشما نواعلارینین بیری کیمی تانیدیلیدی (شوری ۴۲ / ۵۱)، و وحیی آلان پیغمبرین جانیدیر («نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلَى قَلْبِكَ..» (شعرا ۲۶ / ۱۹۳)، و وحی تانری نین اوزونه عاید دیر و اونا منتسب دیر (شوری ۴۲ / ۳).

قران آراشدیرماجیلارینین بیر بؤلومو بئله اینانیرلار : ایلاهی معنالارین (وحیین) سؤز قالیبلارینا تۆکولمه سی نین جبریلله ویا ح. پیغمبره عاید اولدوغونو سؤیله مک، قرانین لفظی معجزه سینی یوخ سایماق آنلامینا گلیر. حالبوکی قرانین لفظ و اوسلوبونداکی شاه اثرلیگینی گورن عرب ادیب و شاعیرلری اونا اینانماسالار بئله حثیرانلیقلارینی گیزله یه مه میشلر دیر. بو اوزدن موسلمانلار بونا اینانیرلار: قران تانرینین سؤزو اولاراق اونو پیغمبرین واسیطه سیله اینسانلارا یوللامیشدی.

تانری قرانی بللی بیر زاماندا و بللی بیر خالق دیلینده گؤندر میسه اونلارین دوشونه بیله جکلری اوسلوبدا یوللامیشدی و مسلمانلاردا اونون هر کس طرفیندن دوشونه بیله جهینه اینانیرلار، بو اوزدن، قران آیه لری، تاریخسلجیلیک اورتامیندا یوروملانا بیلمه سی محققدیر: بوتون اینسانلار، اؤز دوشونجه سویه لرینه گوره، قرانی، دوشونه بیله جکلر، اونو یوروملایا بیله جکلر و بشری یاسالاردا و اویقولامالاردا اوندان دولایلی و دولایسیز یارارلانا بیله جکلر.

قران آیه لرینده تلاوت و قرائت مسئله سینه (نحل ۱۶ / ۹۸؛ قیامت ۷۵ / ۱۸؛ آل عمران ۳ / ۵۸؛ مزمل ۷۳ / ۴)، و الفاظین دیشیلمه سینین یاساقلانماسی (یونس ۱۰ / ۱۵)، اونودلما ماسینا (قیامت ۷۵ / ۱۶) و ورُقو یاپیلیر. قران آراشدیرماجیلاریندان بعضیلری، لفظ و متنین ثابتلیگینه تاکید اولونماسینی (تحریف اولونماسی مسئله سینین)، معنای کولگه ده بوراخماق کیمی تعبیر ائدییرلر. بیله یا خلاشیملار، دوزنسیز یورومساملارا یول آچایلیر. بو اوزدنده قران حاققیندا یوروملار و اؤزلیکله اونون هئرمتوتیکی چاغداش بیلیملری گؤز اونونه آلاراق ینیش زامانین اولایلارینی دا نظرده توتمالیدیر.

۱۰-۵- قرانین عموم خالق طرفیندن دوشونه بیلیرلیگی و آنلاشیلا بیلیرلیگی

تانری قرانی دوشونه بیلیر و آنلاشیلا بیلیر شکیلده اینسانلارا گؤندرییدی، بو حاقدا چوخلو آیه لره اشاره ائتمک اولار:

آل عمران ۳ / ۱۳۸: هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَ هُدًى وَ مَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ : بو (قران) خالق اوچون آچیق دلیلیدیر، تقوالیلار اوچون بیر قیلاووز و اویوددور.

زومر ۳۹ / ۲۸: قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ : بونو ایری بویروسو اولمایان عربجه اولاراق یندیردیک، قورونوب ساکینا بیلسینلر.

شعرا ۲۶ / ۹۵: بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ : قران آیدین و آچیق عرب دیلینده ینمیشدی.

قمر ۵۴ / ۴۰، ۳۲: وَ لَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ : آند اولسون بیز قرانی اویود و عبیرت اوچون ساده لشدیردیک، اویود و عبیرت آلان وارمیدیر؟

کهف ۱۸ / ۵۴: وَ لَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَ كَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا : آند اولسون بیز بو قران دا اینسانلار اوچون هر تور میثالی دیشیک شکیلده آچیقلا دیق، فقط اینسان تارتیشمایا هر شئیدن داها چوخ دوشکوندور.

محمد ۲۴ / ۴۷ : أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا : اونلار قرانی دوشونورلرمی؟ یوخسا
قلبری کیلیدی می؟.

مریم ۹۷ / ۱۹ : فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا : بیز اونو سنین دیلینده
ساده لشدیردیک، اونونلا تقوا صاحیلرینی موژدهله و عینادچی قوومو اوئیار.

نحل ۸۹ / ۱۶ : وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِّنْ أَنفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ
وَتَزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ : گون اولور هر اوممته،
اؤز جینسلریندن تانیق گتیره جه ییز و سنی اونلارا تانیق توتا جاغیز، سنه بو کیتابی یئندیردیک تا
هر شئی اوچون آیرینتیلی بیر آچیقلا ییجی، بیر قیلاووز، بیر رحمت، مسلمانلارادا بیر موژده
اولسون.

یونس ۵ / ۱۰ : .. إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ : او آنلایاجاق بیر توپولوق اوچون
آیتلرینی آچیقجا بیان ائدیر.

فارس شیعه لیگی اسکی گله نکلرینه یعنی ساسانلی دینی کولتورونه دایاناراق، تلاش ائدیر، قرانی
آنلاشیلماز و قارماشیق بیر متن کیمی گوستر سینلر، بیر حالداکی قران خواص اوچون یوخ بلکه
عموم خالق و اوممت اوچون، و ساده لشدیریلیمیش و آچیق و دوشونوله بیلیر شکیلده
یئندیریلیمیشدی. مثال اوچون کلینی و مجلسی بیر قوندارما حدیث گتیره رک (انما يعرف القرآن
من خطوبه به : یالنیز او کسلرکی قرانین موخاطبلریدی اونو تانیارلار؛ اصول کافی ۴۸۵/۸،
۳۱۲/۸، بحار النوار ۳۵۰/۴۶، فیض کاشانی ۲۰/۱)، بیله بیر ایماج یاراتماق ایسته بیر گویا قرانی
خاص افراد دوشونه بیلیر و عموم خالق، گرک بو خواصین سؤزلرینه و یوروملارینا باخالار، اونا
تای آیت الله خمینی ده دئیر: «بیز اؤز دوشونجه میزله قرانی یوروملایا بیلیمه ریک و یالنیز وحی و
وحی یه باغلی قوه لر واسیطه سیله اونو آلیلا یا بیله ریک»^۱. آیدیندی کی فارس شیعه لیگی بو تور
یاخلاشیملارلا دیکتاتورلوقلارین خالقا تحمیل ائتمک ایسته ییرلر و نهایت مالی چیخار الده
ائتمک پیشینده دیر، و تلاش ائدیرلر قرانین اینسانی دیرلرینی خالقدان گیزلین ساخلا سینلار.

^۱-امام خمینی (س) در یک جا می گوید: ما به رأی خودمان نمی توانیم قرآن را تأویل کنیم. ما باید: «انما يعرف
القرآن من خطوبه به» (حر عاملی، ج ۲۷، ص ۱۸۵، ح ۳۳۵۵۶) ما از طریق وحی و از طریق وابستگیان به وحی
قرآن را اخذ کنیم و بحمد الله از آن راه هم غنی هستیم. (صحیفه امام، ج ۱۸، ص ۴۲۳).

قرانین آنلاشیلابیلیر لیگی و دوشونہ بیلیر لیگی نہ معنادادیر

قرانین آنلاشیلابیلیر لیگی و دوشونہ بیلیر لیگی حاقدا و اونون ساده لشدیر یلمیش شکیلده یئندیلیگی و هر کس طرفیندن اؤیره نیله بیلیر اولماسی حاقدا بیر نوکته یه اشاره ائتمک گره بیر:

بو حاقدا بیر میثال وئررسک داها آیدین اولور، اؤرنک اوچون اینگیلیسجه ویا عربجه ویا هر آیری بیر دیلین اؤیره نیله بیلیمه سی اوچون ایکی سؤیلنتی نی وئریمک اولار.

۱- اینگیلیسجه نی خاص اینسانلار اؤیره نه بیلیر و بو ایش یالینز اؤزل باغلانتیلارلا مومکوندور.

۲- اینگیلیسجه نی هر کس اوخویوب دوشونہ بیلیر.

آیدیندیر کی ایلك سؤیلنتی یانلیش بیر سؤزدور و عاغیل گره ییجه هئچ کس بونو قبول ائتمز.

ایکینجی سؤیلنتی هامیجا قبول گورونمکده دیر، آما بو موضوعا آچقلیق گتیریمک لازیمدیر.

هر بیر اینسان ایسته سه و ایراده ائتسه اینگیلیسجه نی اؤیره نه بیلیر آما بئله دئییلکی ایلك آندا بونو

اؤیره نه جک، و لازیمدیر امک صرف انده، زامان قویا و اونو اؤیره نه، و هر نه قدر چوخ زامان

قویارسا داها چوخ اؤیره نه بیلیر و حتی بو ایشده یوکسک درجه ده اؤزمان دا اولابیلیر. قرانین

دوشونوله بیلیر لیگی مسئله سیده عینا بئله دیر یعنی هر کس اونو دوشونہ بیلیر آما بونون معناسی او

دئییلکی ایلك آندا بو ایشی گؤره بیلیر، بلکه زحمت چکرسه و واخت قویارسا اونو اؤیره نه جک

و داها چوخ امک صرف ائدرسه اؤزمان کیمی ده دوشونہ بیلیر و اؤیره ده بیلیر، نهایی سؤز

دئسک الله تعالی قرانی ائله بیر اسلوبدا یوللا بیدی هر اینسانین گوجو و عاغلی قاپسامیندا اولاراق

اونو دوشونہ بیلیر و اوندا گیزلی بیر آنلام یوخدور و اونو دوشونمه یه ده هئچ جوره سینه وحی یه،

وهم و خیالا ویا جادیچیلیغا احتیاج یوخدو، یتر کی اینسان ایراده ائتسین و امک صرف ائتسین.

بو حاقدا بیر مسئله یه ده دئینک لازیمدیر، بیر سیرا آیه لرده، قرانین چتین و قارماشیق اولدوغونا

(بعضیلریجه) اشاره ائدیر و بویورور اونلار بو جور موضوعلاری دوشونمه زلر، و بیر عیده قران

قارشیتی شخصلر، بوجور آیه لری یوخاریدا سؤیله نن آیه لر ترس اولاراق گؤرورلر و قران دا

اولان آیه لری بیریرلرینه موتناقیز گؤرورلر، بو حاقدا دیققت اولونمالیدیر، قران بو سؤزلری او

آداملارین حاققیندا دئیدیر کی غرضلی اولاراق قراندا اولان مُتشابها تان یارارلار اراق اولارای

اؤزلرین ایسته دیگی کیمی یوروملایرلار و سونرادا موتناقیز یوروملاری قبارداراق قران

آیه لرینی بیریرلرینه ضد گؤسته ریرلر.

مُتَشابهات ترمینی، نچہ معالی کلمہ لر اوچون سؤیله نیلیر، قراندا بوجور کلمہ لر ایشلندیگینده گرک اؤنجه کی و سونراکی آیه لر ی و حتی بعضا قرانین بوتونلوکده اولان یورومونو اله آلاق اولاری معنا لایاق، مثلا ۱۷۱ / ۲۶ و ۸۳ / ۷ آیه لرینده، لوط قومونون قورتارماسیندان دانیشارکن، بیرینده پیغمبرین قادینین دان و او بیر آیه ده بیر قوجا آرواد دان دانیشیر و بویورور بونلاردان باشقا قالانینی نجات وئردیک، غرضلی قران قارشیتلاری، بوجور آیه لر ی بیرلرینه موتناقیض بیلرلر، حالبوکی دوزگون باخیلیرسا او قادینلار ایکیسیده بیر شخصدی یالیز هر آیه ده موختلیف اؤزلیکلرله تانیدیلبیدیر.

یننه ده قران قارشیتی شخصلر، قران دا اولان جبر حاققیندا اولان آیه لر ی و یا ایختیار حاققیندا اولان آیه لر ی بیرلرینه قارشیت بیلرلر، حالبوکی اولار فلسفی لاحاظدان بو ایکی مفهومی قارشیدیرلر و قران دا، اولارین سینیرلاری حاقدا بللی سؤزلر واردیر اما غرضلی کسیملر ایسته بیرلر یاشایشی، یا جبر و یا ایختیار اولاراق گؤسته ره لر، حالبوکی تانری، ائوریم و تکامل لاحاظیندان جبری بیر یولدا، بللی ایختیارلارلا اینسانی (و حتی چوخلو موجوداتی) یارادیب و یولا سالیبیدیر.

۱۰-۶-مکی -مدنی علمی و تاریخسلجیلیک

قران عیلملرینین آن اؤنملیریندن بیر آیتلرین نزلونو و جهتلرینی، مکه دئورینین باشیندا، اورتاسیندا، سونوندا نازل اولان لاری؛ عئینی شکیلده مدینه دئورینده نازل اولان لارین نه زامان نازل اولدوق لارینی بیلمکدیر.

مکی سوره لرده کی آیتلر داها قیسا و اؤزلو، و ایشله نیلن ایفاده لر داها شدتلی و دؤیقولودور. بونا موقابیل مدنی آیتلرده ایسه مؤخاطبلر گنلیکله اینانان اینسانلاردان اولوشدوغو اوچون ایفاده لرده حقوق دیلینه داها اویقون و اوزون جومله لرله، داها آیرینتی لی بیر آنلاتیما باش وورولموشدور.

آیدیندیر کی ح. پیغمبر مکه ده اولارکن و هنوز بیر اگه منلیک اورتایا چیخما یاراق، حقوقی آیه لره احتیاج اولما یاراق، مدینه ده بیر حوکومت قورولور و اینسانلاری و توپلومو یؤنلندیرمه یه حقوقی مسائله احتیاج دؤیولور، قران آراشدیرماجیلاری مکی مدنی آیه لر ی و اولارین زامانلا ایلگیلی اولدوغونو، تاریخسلجیلیک اوچون بیر دلیل کیمی آلیلا بیلرلر.

۱۰-۷-نُزول سببلىرى و تارىخسلىجىلىك

فلسفى اولاراق سبب سۆزجو يو «گرچك ندن (علت)، بير شئى ائتكيله ين، اولوشدوران، دوغوران؛ گرچك ائتكيلره و ديشمه لره يول آچان» آنلام لارينا گلير. قران آيه لر ينين نُزول سببلىرى، تارىخسلىجىلىك بيلم داليندا، تار تيشيلان اؤنملى موضوعلاردان بيرى سايلماقدادير.

بير سيرا بيلگينلر «نُزول سببلىرى» اصل توتاراق، اسلامين ايلك چاغيندا اوز وئرن حاديه لرى قرانين نُزولوندا ائتكين بيلرلر و بو اوزدنده قرانى او دؤنمه ايلگينلر ييرلر. بئله كى فلسفى آنلامين دان حركتله بعضى تارىخسلىجى دوشونجه يه صاحيب آيدن لار، آيت لر ين يئيشى ائناسيندا مئيدانا گلن اولاي لارى و سورولان سورولارى، او آيت لر ين يئيشىنى گركديرن زورونلو بير سبب، او آيت لرى دوغوران گرچك ندن اولاراق گؤرورلر. يعنى اولاي لار اولماسايدى ويا او سورولار سورولماسايدى او آيت لر بوگون اليميزده اولمايا جاقدى.

مثلا ح. پئغمبر دؤنمىنده اينسان لار، پئغمبر ييمزه يئيملر حاققيندا، (بقره ۲ / ۲۲۰) قادين لارين اؤزل دورومو، (بقره ۲ / ۲۲۲)، حرام آيلاردان، (بقره ۲ / ۲۱۷)، روح (اسرا ۱۷ / ۸۵) و ديگر قونولاردا سورولار سوروموشلار اوجا الله دا بو سورولارا جواب وئرميشدير. بعضى آراشديرماچيلار بورادان حركتله قرانين تارىخ اوستو بير متين اولمايب تارىخسلى بير متين اولدوغو سونوجونا اولاشيلماقدادير.

بونلارا يانيت اولاراق بيلديريلمه ليدير، قران آيه لر ينه، نُزول سببلىرى آچى سين دان باخديغيميزدا اونون بير قيسيم آيت لرى اؤزل بير سببه باغلى اولاراق يئتركن، ديگر بير قيسيمين دا هر هانسى اؤزل بير سببه باغلى اولمادان دوغرودان يئنديگينى گؤرمكده ييز. بو دوروم، قايناق لار يميزدا اؤزل نُزول سببى و گنل نُزول سببى اولاراق آدلانديريلماقدادير. نُزول سببلىرى تركيبينده كى «سبب» سۆزجو يونو فلسفى آنلامدا آنلاماق دوغرو دئيل دير. يعنى اسباب-ى نُزول، اسباب-ى وجود دئيل دير.

بعضى آراشديرماچيلار بو موضوعونو اؤنه سورورلر: قران نص لر ينين، نُزول سببلىرىنه باغلانماسى؛ و احكاما داير آيت لر ين نُزول اولاي لار ييلا ايلشكيلنديريلمه سيني، نص لرى اولقولارين بير اورونو، اولقويا تابع، اولقويلا علت نيميش، وارليغى و يوخلوغو اولقويلا دوغرودان ايلگيلى قيلان آنلايشين، ماركسيست ماده جى بير يؤنتم اولمايدير. آيرى طرفدن بعضى قران

آیه‌لرینین، بیر عئته و ندنه باغلانمادان نزلو، اونون تانیسال بیر کیتاب اولدوغونو اورتایا قویماقدادیر، و نهایتا بو ندنلرله قرانین، لوح-ی محفوظ اولدوغو اؤنه‌سورولور.

قران-ی کریم، پیغمبری، چاغینین ائتگیسی آلتیندا قالماسینا قارشى اویاریر (بقره ۲/ ۱۲۰)، و آیری یئرده، حؤکملرین اؤزگور و مستقللیگینه تاکید ائدیر و تسلیمیتی، فساد کیمی بیلدیریر «مؤمنون/۷۱: وَلَوْ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ: اگر حاق اونلارین آرزولارینا اویسایدی، گؤیلر ایله یئر و اونلاردا اولانلار، البتده کی پوزولوب گئدردی، خئیر، بیز اونلارا شرفلرینی (قران-ی) گتیردیک، اونلار ایسه اونا اوز چئویردیلر». آیریجا قران اؤزوندن «حق» و لاریب فیه (شکسیز و یالانسیز) «بقره ۲/ ۲: ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ: بو کیتاب دا قوشقو اولمایارق تقوا صاحبیلری اوچون یول گؤسته ریجیدی»، «نجم ۵۳/ ۳: وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى: او اؤزوندن (هاوادان) قونوشمور» شکلینده آد آپاریر.

۱۰-۸-مقاصد، مصلحت و تاریخسلجیلیک

تاریخسلجیلیک تاریشمالاریندا مقاصد و مصلحت کونوسو یئریشر گونده‌مه گللمکده‌دیر. قرانداکی بعضی احکام آیت‌لرینین یوروملانماسیندا لفظی/لیتئرال آنلاملا یئتینیلمه‌ییب بو حؤکوملرده اصیل اولانین «غایه» اولدوغو وورقولانماقدا، دولایسییلا بو غایه‌نی گرچکلشدیره‌جک فرقلی فورملارین بنیمسه‌نه‌بیله‌جه‌یی و احکامین دیشه‌بیله‌جه‌یی ایلری سورولمکده‌دیر.

قران آیه‌لرینین اؤزلیکله احکاملا ایلگیلی اولان آیه‌لرین بللی بیر مقصدلری واردیدر، و اونا غایه دئییلیر و بو حؤکملری اویقولانماقدان غایه‌یه یئتشمکدی، غایه‌یه یئتشمک اوچون هر میلتن اؤزل دورومونو گؤز اؤنونه آلارساق، حؤکمون اویقولانماسی اؤزل مصلحته باغلانمالیدیر، البتده کی بو مصلحتلری آلیلاماق اوچون ایسلامین بیر بوتون اولاراق آله آلینب بو بوتونلوک ایچینده دیرلندیریلمه‌سی لازیمدیر، بیر کونویلا ایلگی‌لی، لازیمدیر، بوتون نص‌لر اورتایا قویولوب، ایستیقرا/تومه‌واریم یؤنتمیله، کللی بیر اصل و اصلر بلیرله‌نیب و جوزئی /تیکل نص‌لرده، بو کللی اساس چرچیوه‌سینده دیرلندیریلسین و اویقولانسین.

آیریجا، قرانی آنلاماق ایسته یین کیمسه اونا مُطلقا عرب دیلی آچی سین دان یاخلاشماق زوروندا دیر، باشقا یول لاردان یاخلاشاراق اونو آنلاماغا چالیشماق ایمكانی یوْخدور.

عادتلرین فرقلیلیک گؤسترمه سیله حؤ کوملرین ده فرقلیلیک گؤسترمه سی دوغالدیر، هر عادت فرقلیلیک عرض ائتدییی زامان یشی بیر شرعی اصله دؤنر و بو کز اونون حؤ کمونو آلیر. مثلا ارگن لیک کونوسوندا اولدوغو کیمی، کیشی، ارگن لیک چاغینا اولاشدیغی زامان اوزهرینه یو کوملولوک مینر. ارگن لیک چاغین دان اؤنجه یو کوملولوغون اولماماسی، ارگن لیک سونرادا یو کوملولوغون اولماماسی معناسیندا دئییلدیر.

دیگر اؤرنکلرده ده دوروم عینی دیر. حؤ کوملر هر زامان اوچون ثابت دیر و اونلار مُطلق صورتده سببلرینه تابع دیرلر؛ سبب بولونونجا حؤ کوملر ده بولونور، بو اوزدنده ایلکجه سببلر تانیمالی و قراندان آلیقیلانان قایدانلار چرچیوه سیده دوزگون حؤ کوملر بولونمالیدیر.

- ح. عؤمر'ین بعضی اویقولاملاری و تاریخسلیک

-فتح ائدیلن توپراق لارین وضعیتیی : ح. پیغمبر جنابلاریدا، اؤز دئورینده فتح ائدیلن توپراق لاری بعضاً غازیلره داغیتیمیش، بعضاً داغیتمامیشدیر. یعنی مصلحت نیی گرکدیریرسه اؤیله یاپمیشدیر. ح. عؤمر'ین اویقولاملاری دا بو دوغولتودا گرچکلشمیشدیر. ح. عؤمر، هامینین مصلحتینی دیقته آلاق فتح ائدیلن توپراق لاری خراج قارشیلیغیندا صاحبیلرینین آلینده بوراخیلما سینا حؤ کم ائتمیشدیر.

عراق توپراق لاری کونوسوندا ح. عؤمر: «او مال لار، ایچینیزدن یالیز زنگینلر آراسیندا دؤنوب دولاشان بیر گوج/ثروت اولماسین» دییه «الله بیله حؤ کم ائتمیشدیر.» (حشر ۵۹ / ۷) آیت یندن حرکتله توپراق لاری داغیتماسی حالیندا بونون زنگینلر آراسیندا دؤنوب دولاشان بیر گوج/ثروت اولاجاغینی و «اونلاردان سونرا گنلر» (حشر ۵۹ / ۷) آیت ینین اؤزلرینه حاق تانیدیغی سونرا کیلره ده بیر شئی قالما یا جاغینی دوشونه رک توپراق لاری خراجا باغلا ییب اسکی صاحبیلرینده بورا خدی و بوتون مُسلمان لار اوچون بیر ایراد قئید ائتدی. صحابه ده بونا موافقت ائتدی.

یعنی ح. عؤمر بیر آیت ین حؤ کمونو اویقولاملار کن باشقا آیت لرین حؤ کمونو اویقولاملار دیر.

بو اويقولاماسيندا ح. عؤمر'ين مصلحته گؤره حرکت ائتديگيني اينکار ائتمک مومکون دئييل دير.

بو توپراق لار اگر ساواشا قاتيلان لارا داغيديلسايدى توپراق آغالارى اورتايا چيخاجاق، اهالى نين کؤله ليک وضعيتى نسيلدن نسيله دوام ائده جک، داها سونرا گلنلره بير شئى قالماياجاق، قيساجا سوسيال عدالت، ائکونوميک دنگه لر و گوونليين تامينى آچى سين دان شدتلى بير سيختى مئيدانا گله جکدى. بوتون بون لار نص'له چاتيشان بير مصلحت دورومونو يانسيدان خصوصلار دئييل دير. دؤولت باشقانى چشيدلى آلترناتيو لر ايچينده توپلومون يارارينا اولاييله جک آن اويقون چؤزومو بولماق اوچون تصرف ده بولونموشدور.

-بو باغلامدا مقاصد و مصلحت مسئله سييله ايلگيلى اولاراق، موجود ارث قانونلارى سونوجو اينديكى چاغدا اکين يئرلرينين پارچاپارچا اولماسيدير، بو وضعيت، تکنولوژى آچيسيندان گئرله ميه سبب اولور، و يئنى تکنولوژيلرين کوللانما ايمكانيني آزالداراق اونلارين آل ايله و بالاجا وسيله لرله ايشله نيلمه سینه ندن اولور، بو اوزدن اسلامى ارث مسئله سينده اکين يئرلرينين بير بوتون حاليندا ساتيلماسى ويا تعاونى شکلينده کوللانيلماسينين اؤن گؤرولمه سى و اکين يئرلرينين بؤلوشمه سى عوضينه، اونون ديري آيرى شکیللرده، ارثه باغلانماسى، تاريخسلجيليك و هئرمئنوتيك باخيشلا چؤزولمه ليدير.

۱۰-۹-قۇران ۱۵ تارىخسلىيە اۇرنىك گۇستىرلىن موضوعلار

بىز بو بۇلومده، تارىخسلىك تارتىشمالارىندا ان چۇخ گوندمه گتىرىلن بعضى آيتلىرى آلە آلاق بونلارن تارىخسل بىر يۇنونون اولوب اولمادىغىنى، اگر وارسا هانسى جهتدن تارىخسل ويا ائورنسل بىر بويوتا صاحيب اولدوقلارنى تىت ائدىب و بو كونولارداكى فرقلى گۇروش و دوشونجهلىرى تارتىشماغا چالشاچاغىز.

۱۰-۱۰-كۆلهلىك

كۆلهلىك اسلام اۇنجهسى دۇنمده همن همن دونيانن هر طرفنده اولدوغو كىمى عرب يارىم آداسىندا دا مۇوجود توپلومسال بىر حادىثه ايدى.

اۆلكه دن اۆلكه يه فرقليليك عرض ائتمكله برابر عربلرده ده ساواش، آدام اۆلدورمه و زىنا كىمى آغىر سوچلار، بورچلولوق، بابانن چوققارلارنى ساتماسى كىمى سببلرله اينسانلار كۆلهلىشىرلىرىدى. قۇران-ى كرىم، كۆلهلره قارشى، ايى داورانماغى، اونلارا ايحساندا بولونماغى توصيه ائتدى. جاهىليه دۇنمىنده اولدوغو كىمى جاريه لرىن فوحشا زورلانماسىنى و بونون كسىنلىكله حرام اولدوغونو، (نور ۲۴ / ۳۳) بىلدىردى. كۆله و جاريه لرى ائولندىرمه يه تشويق ائتدى. (نور ۲۴ / ۳۲)

قۇران، ايمان ائدىنجه يه قدر مُشريك قادينلارلا ائولنمه مەيى، حتى مُشريك قادينلار گۇزل اولسا بىله، مُسلمانلارلا مۇمىنه جاريه لرله ائولنمه يى امر ائتمكده، مۇمىن بىر كۆله نىن مُشريك بىر كىشىدن داها ايى اولدوغونو خبر وئرمكده دير. (بقره ۲ / ۲۲۲) يىنه قۇران، يمىن، زىهار و قصدن اوروچ پوزما سوچلارنى كفارت اولراق كۆله آزادلىغىنى اؤنرمكده (نسا-۴-۹۲؛ مائده ۵ / ۸۹، مجادله ۵۸ / ۳)، ذكاتىن صرف ائتمه يئرلىرىدىن بىرى اولراق كۆله لرى سايماقدادىر. قۇران كۆله آزادلىغىنى تلقىن ائدىر و ح. پىغمبرىن كۆله لرى حرىتىنه قاووشدورماغا دابر تشويقلرى اسلامىن كۆله لىيى قالدىرماغى هدفله دىيىنى گۇستە رىر.

كۆله لىيىن هر تورلو قايناغىنى قورودان اسلام، ساده جه ساواش اسيرلىيى ايله اونو سىنيرلاندىر مىشدير. گونوموز دؤولتلىر حقوقوندا اسير كامپلارنىن قارشى ليغى، اسلام حقوقوندا كۆله لىكىدير. بوگونون دؤولتلىر حقوقونا گوره، ايكي طرف آنلاشما ياپىنجايا قدر، ساواش اسيرلىرى، اسير كامپلارىندا توتولور و هر تورلو اينسانى حاقدان محروم بوراخىليرلار.

ياپلان آنلاشما سونوجوندا ايسه، تقبۇلېت اساسىنا گۆره اسيرلر يا ديشىلىر يا دا بللى بير منفعت قارشىلىغىندا ويا قارشىلىقسىز بۇراخىلرلار.

ايسلام حقوقو دا عىنى شىلرلى اۇنگۇرمكدهدير. دۇولت باشقانى اسيرلرلى ديشىدېرمه، قارشىلىقسىز، ويا هرھانسى بير مال ويا اسير قارشىلىغى سربست بوراخما ويا اونلارلى كۆله وضعيتىنه قويما سىچە نكلرىندن بيرىنى ترجيح ائتمه حاققىنا صاحىدېر.

كۆلهلىك كونوسونون تارىخسلىك تارىشىمالارىندا گوندەمە گلەمەسى نىن سببى، بعضى سوچلارلا كقاره اولاراق قران ن كۆله آزادلىغىنى اۇنگۇرن حۇكوملرىنىن، بوگون نجور اويقولاناجاغى و آنلاشلاجاغى مسئلەسى دېر.

آز اۇنجه ده بليرتدېيمىز كىمى بعضى سوچلارلا قارشى كۆله آزادى امر ائدىلمىشىدېر. ايلگىلى آيتلره باخدىغىمىزدا كۆله آزادلىغى، يگانه كقاره اولمايىب آلترناتىولردن بيرىسى اولاراق ذىكر ائدىلدىگىنى گۇرمكدهييز.

اوستەلىك كۆله آزادلىغى، ذىكر ائدىلدىكدن سونرا «مائدە ۵ / ۸۹: فَمَنْ لَمْ يَجِدْ : بۇلامازسا (تاپايلىمەسە)» ايفادەسى گلەمكدهدير. بو ايفادەنى، مُفسّرلر، هم مادى اولاراق كۆله آزاد ائتمە ايمكانىن دان محروم اولما؛ هم ده آزاد ائدەجك كۆله بولاماما شكلىندە يوروملامىشلاردېر.

م. رشيد رضا، 'لم يجيد' فعلى نىن مفعولونون حذف ائدىلمەسى، 'بولاماما' ايفادەسى نىن هر ايكى آنلاما دا گلەمەسىنە مساعيد بير حاله گتيردىگىنى سۇيلر. آنجاق او، قران ن 'بولامازسا' ايفادەسىنى ايشلتمك صورتىلە، سانكى كۆلهلىگىن اورتادان قالخاجاغىنى اۇنجهدن خبر وئردىيىنى بليرتېر.

بو قناعت داها اثابتلى اولاراق. آنجاق بو آيتلر، كۆلهلىگىن مئوجود اولدوغو تارىخسل و توپلومسال شرطلرده دوشونولدويونده بولامازسا ايفادەسى نىن هم مادى گوج هم ده كۆله بولاماماق آنلاملار نىن هر ايكىسىنى ده قاپسادىغى شكلىندە آنلاشلىماسىنىن داها دوغرو اولاجاغىنى گۇستەرير. بيزه گۆره، اوجا آللاه ن بئىلە بير ايفادەنى سىچمەسى، ايلاهى كلامىن اوسلوب آچىسىن دان اعجازىنى گۇستەرن اؤنملى بير غنصردور.

كۆله آزاد ائتمە حۇكمو بولونماقدا، آنجاق كۆله بولونماقدادېر. دولايىسىلا بو حۇكوم، اؤزلويوندىن قالخماقدادېر. آما، ساواش اسيرلىكى كىمى بير سببە كۆلهلىك تكرر گوندەمە گلدىگىندە عىنى حۇكوم يىنە ايشلوسل حالا گلەبىلېر.

۱۰-۱۱-قادینا ایلگی لی خصوص لار

یوزایلر بویونجا قدیم مدتیته لرده و توپلوملارداکی اینسانلار، قادینین دیری و توپلومسال موقعیتی حاقدان فرقلی دوشونجه لره صاحب اولموشلاردیر.

آنجاق بو بیر حقیقتدیرکی چوغو زامان قادین خورلانمیش و ظلوم گورموشدور. بوتون سماوی دینلرده قادین کونوسو اؤنم لی بیر یئر توتماقدادیر.

کنچمیشلرده قادینین میراثدا هنج بیر حاققی اولمادیغی کیمی اگر بیر قادینین اری (خوجاسی) اولورسه، دیگر ماللاریلا برابر، او قادین دا بیر متاع کیمی آن یاخین واریشه اینتیقال تاپاردی.

هر شیدن اؤنجه قران، اینسان اولماسی باخیمیندان قادینی آرککه ائشیت بیر وارلیق اولاراق گورور. اوجا الله اینسانی، قادین آرکک دییه هر هانسی بیر فرق قویمادان دیگر وارلیقلاردان

اوستون قیلدیغینی بیان ائدر. قران گوره اینسان اولاراق اوستون یاراتیلما آچی سیندان قادین- آرکک، رنگ، ایرق و بؤلگه فرقلیلی نظره آلمادان بوتون اینسانلار ائشیتدیر. یئنه قرانی

حقیقته گوره، اینسانلار آراسینداکی فرقلیلیک، تقوایا یعنی قوللوق بیلینجی نین اوستونلویونه باغلی دیر. (حجرات ۱۳ / ۴۹)، قران چوغو کز فضیلت و تقوا صاحبیلریندن بحث ائده رکن

آرکک و قادینلاری آیری آیری دیکر ائدر (احزاب ۱۵ / ۳۳). قرانین قادینلار حاققیندا گتیردیگی بعضی حؤ کوملر مودرن دؤنمده تاریخسللیک تارتیشمالاریندا اؤنه چیخماقدادیر.

بیر سیرا آراشدیرماجیلارا گوره، قرانین دیگر قونولاردا اولدوغو کیمی، قادین کونوسوندا دا گتیردیگی حؤ کوملرین نازیل اولدوغو دؤنمین، عرب توپلومونا اؤزگو (مخصوص) حؤ کوملر

اولدوغو، بوگونکو مودرن توپلوملاردا اویقولانماسینین مومکون اولمادیغی ادعا ائدیلمیشدیر. آشاغیدا بو حاقدان تارتیشیلمای کونوسو اولان بعضی موضوعلارا اشاره اولونور.

۱۰-۱۲-چوخ ائشیلیک

قرانین تاریخسل بیر متین اولدوغونو و اونا تاریخسلجی بیر یؤنتمه یاخلاشیلماسی گرکدینی بلیرتن فضل الرحمان چوخ ائشیلیک کونوسوندا بو ادعالاردا بولونور: قرانین ایصلحاتا

یؤنه لیک آن اؤنم لی آددیم لاری قادینلار و کؤله لیک کونوسوندا اولموشدور. چوخ ائشیلیک، اؤکسوز قیزلارین مختلیف سببلره ووجودا گلن بیر اورتامیندا، اورتایا چیخمیشدیر؛ اما

گلنکسل آنلایشدا بو آیت، یئتم قیزلار باغلامیندان چیخاریلاراق عمومی لشدیریلیمیشدیر. آذربایجان شیعه لیگی (علیچیلیک) فارس شیعه لیگی (مجوسی شیعه لیگی)

فضل الرّحمان اُ گوره: دؤرد ائشه قدر ائولنمه ايدنى نين قانونلاشماسى نه متينله، نه ده قرانين روحويلا اويوشور. چوخ ائشليليكله ايلگى لى آيتلرين بير بوتونلوک ايچينده ديرلنديريلديغينده، بو ياسا فعلاً ياساقلانماليدير.

چوخ ائشليليک ايلک دفعه اسلام ايله اورتايا چيخميش اولمايب، چين، هيند، فارس، ميصير، يونان و روما كيمي قديم ميللتلرده ده وار اولان سماوى دينلردن يهوديلىك ده قبول ائديلن، جاهيليه دؤنمى عربلرينده ده ياقين اولدوغو بيلين توپلومسال بير واقعهدير.

بو اولقو قران دا دا يئتملره نجور داورانيلماسى گرکدييني ايفاده ائدن آيتلر باغلاميندا ديله گتيريلميشدير. (نسا، آيه ۲-۳) چوخ ائشليليکن بحث ائدن آيه متينسل بوتونلوک ايچينده باخديغيميزدا بورادا، اؤنجه ليكله يئتملرين حقوقونون دوزلنديگيني، سونرا دا قادينلارا قارشى عدالتلى اولمانين وورقولانديغيني گورمکده ييز.

گرچکن حاقسيزليغين و عدالتسيزليگين ياقينلاشديغى توپلوملاردا بوندان آن چوخ ضررى يئتملر و قادينلار گورور. چونکو بو كسيملر، اؤزلرينه يونه لن ائكونوميك و توپلومسال باسقىلارا و طولوملره چوغو كره قارشى قويابيله جك گوج و ايمانلارا صاحيب اولمادىق لارى كيمي، فيزيكى اولاراق دا بونلارا ديره نه جك دونانيمدا دئييلديرلر.

ايشده بئيله اورتاملاردا و توپلوملاردا اينسانلارين ايمدادينا دين يئتشمكده (مجوسى دينى خاريج) و ازيلن، حاقسيزليغا معروض قالان اينسانلارا ان بؤيوك يارديمى و دستگى ساغلاماقدادير. (انعام ۶/۱۵۲، اسرا ۱۷/۳۴). كلاسيك تفسيرلرده چوخ ائشليليكله ايلگى لى نسا سوره سى نين ۳. آيت نين تفسيرى باغلاميندا ياپيلان يوروملاردا عدالت شرطى گرچكلشديىي تقديرده چوخ ائشليليگين موباح اولدوغو بليرتيلميشدير. بو يوروملاردا مفسيرلرين تارتيشديغى مسئله بير ارکكين عئنى آندا نيكاحى آلتيندا اولابيله جه يى ائشين آن اوست سايى سينين نئچه اولاجاغيدير.

مفسيرلرين اكثريتى آن اوست سايين دؤرددن فاضلا اولماياجاغيني بليرتيركن بعضى سى، آيت نين ديلسل ياپى سيندان و ح. پئغمبرين دؤرددن چوخ ائشى اولماسيندان حركت ائده رك بو سايين دؤردله ده سينيرلى اولماياجاغيني دئميشلر. قُرطبي، نئچه ائشله ائوله نيله جه يى كونوسوندا آيت نين هر هانسى بير سينيرلاردا گتيرمه ديگيني ايلرى سورن كيمسه لرين، رافيضيلر و ظاهريلرين بعضى لرى اولدوقلاريني، بو گوروش صاحبلرينين عرب ديليني و سوننتى

بیلمه دیکلرینی، عینی زاماندا اوممتین ایجماعینا دا موخالفت ائتدیکلرینی بلیرتیر. قُربی، ح. پیغمبر'ین دُرددن چوخ ائشی اولماسینین، اونا عاید اؤزل بیر دوروم اولدوغونو بلیرتیر. (البته مجوسی لر یالیز عربجه نی دوشونمه مک مسئله سیندن دولایی یوخ، بلکه آتابا با گله نکلریندن دولایی قران آیه لرینی تحریف ائتمه یه چالیشیرلار و هم قرانی چورومک پشینه دیلر و گله نکلرینه اویراق اؤزلرینه ایقتیدار قازانماق و جینسی یارارلار الده ائتمک دالیسیجادیلار).

نیسا سوره سی نین ۳. آیتینده دئییلیر «اگر یتیم قیزلار حاققیندا عادل داورانماقدان قورخارسانیز سیزه حلال اولان (باشقا) قادینلاردان ایکیشر، اوچر، دُردر آلین. اونلار آراسیندا دا عدالتی ساغلا یاماقدان قورخارسانیز بیر دانا آلین؛ یاخود آلرینیزین آلتیندا بولونان جاریه لرله یتینین..» عینی سوره نین ۱۲۹. آیت ی: «نه قدر ایسته سه نیز ده قادینلار آراسیندا عدالتی تامین ائده مَرسینیز..» بو آیتی مُطالعه ائده رک، ایلک آیت ده عدالتی ساغلاما شرطیله چوخ ائشلیلیگین حلال قیلیندیغینی، سونراکی آیت ده ایسه عدالتی تامین مومکون اولمادیغی بلیرتیلرک ایکی آیت آراسیندا بیر چلیشکی/موشکیل اولدوغو بلیرتیلرک قرانین آچیقچا چوخ ائشلیلیگی رد ائتدیگی شکلینده بیر سونوجا اولاشیلماقدادیر. قران، الله قاتین دان بیر کیتاب اولدوغو اوچون هر تورلو چلیشکیدن اوزاقدیر. (نسا-۴-۸۲) نیسا سوره سی نین ۳. آیتینی سیاقیلا برابر دیرلندیردیمیزده بو آیت ده کی عدالت شرطینین، قادینلارا کینلرینین اؤدنه سی کیمی ظاهری حاققلارلا ایلگی لی اولدوغو گُورولمکده دیر.

بونا گُوره اوجا آلاه'ین 'اصلا عدالتی ساغلا یاماز سینیز' دئدیگی قونو، کیشیلرین ائشلیرینه قارشى دُیدوقلاری سئوگی و عشق ایله ایلگی لی دیر. بو دا اینسان فیطرتینه سون درجه اویقون دور.

توپلومسال زورونلوقلار آراسیندا ایسه ساواش و باشقا ندنلرله قادین نوفوسون آرتماسی چوخ ائشلیلیگی گرکدیرن دوروملار آراسیندا گُورولموشدور. بو و بنزر دوروملار اینسانلارلا برابر وار اولاجاغین دان چوخ ائشلیلیک ده دینین وئردییی بیر رُخصت اولاراق وارلیغینی سوردوره جکدیر. دولایسیلا چوخ ائشلیلیک قرانین وئردییی دؤنمسل بیر جواز دئییل دیر. مودئرن دونیانین گنل قبوللرینه و قادین حاققلارینا هایقیری دیه چوخ ائشلیلیگین ایسلامدا اولمادیغینی ادعا ائتمک پک دوغرو گُورونمه مکده دیر.

چوخ ائشلیلیک حاققیندا بیر مسئله ده بیر کیشی نین ایکینجی بیر قادینلا ائولنمه سینده شرط اولاراق ایلک قادینین ایذین وئرمه سیدیر بو ایذین، زورلامادان و اؤزگورجه ایذین وئرمه

معناسینی داشییر، چونکی بیرینین تکرار ائولنمه‌سی، قران آیتی اساسیندا یالیز او شخصین، قادینلاری آراسیندا عدالتی ساغلاما شرطیله مومکوندور، موطننا بو حاقدا عدالت مسئله‌سی یالیز قادین طرفیندن سؤیله نه‌بیلیر، چونکی عدالتین ساغلانماسینی یالیز او سؤیله یه‌بیلیر و لذا قادینین ایذنی اولمادان ایکنجی نیکاح قرانا هایقیریدیر.

۱۰-۱۳- قادینین میراثداکی حیصّه‌سی

قران‌ی کریم، حؤکوم قویارکن تدریجه رعایت، اینسان فیطرتینه اویقونلوق، مصلحتی تامین، اینسانلار آراسیندا آیریجالیق گؤزتمه‌مه کیمی تمل پرنسیپلری دایما گؤز اؤنونه آلمیشدیر. قران بویورور «تانی میراث پای‌لارینین بؤلوشدورمه‌سینی بیززات اؤزو اوستلندی». بو حاقدا بعضی کونولارا اشاره اولونور.

تاریخسلجیلیک تارتیشمالاریندا تاریخسل اولدوغو ایفاده ائدیلمن نسا سوره‌سی ۱۱. آیت‌ینده کی ساده‌جه «الله سیزه، چوققلارینیز حاققیندا ارککه قادینین پایینین ایکی میثلی (میراث وئرمه‌نیزی) توصیه ائدر..» حؤکوم‌یله ایلگی لی مفسیرلرین یاپدیقلاری یوروم‌لاری ذیکر ائدرک بو گون بو آیت‌لرین نجور آنلاشیلاجاغی چرچیوه‌سینده بعضی دیرلندیرمه‌لر یاپاجاغیز. بو قرانی حؤکوم، بعضی مسلمانلار طرفیندن ایسلامین قادینا ارککین یاری‌سی قدر دیر وئردییی شکلینده آلفیلانماقدا؛ اینسانلار آراسیندا ائشیتلیک و عدالتی تامین اوچون وار اولان ایسلامین بو حؤکمونون ائشیتلییه هایقیری اولدوغو گرکچه‌سیله مودئرن دونیادا تطبیقی‌نین و ایضاحینین ایمکان‌سیر اولدوغو ادعا ائدیلمکده‌دیر.

قادینین میراث‌ایلا ایلگی لی بو قرانی حؤکمه، آغیلجی و تاریخسلجی بیر طرزده یاخلاشیلما‌سینی اؤنهرن ناصر حامید ابو زئید، بو دوشونجه‌سینی بیله اورتایا قویار: قرانین ایسلام اؤنجه‌سی دؤنم شرطلری آلتیندا میراثدا، قادینا ارککین پایینین یاری‌سینی وئرمه‌سی، ایله‌ری‌یه دوغرو آتیلیمیش بیر آدیمدی. چونکو او دؤنمده اونا هئچ بیر حاق وئریلمه‌مکده‌ایدی. اگر تاریخین بلیرله‌دییی بو حؤکمون مقصدی بو گون دیققته آلیناجاق اولورسا، قادین و ارککین حقوق قارشسی سیندا تام بیر ائشیتلیک ایچینده اولماسی گره‌کیر.

بُخاری بیر حدیثده، ح. عؤمرُین بو سؤزلرینه یئر وئریر: «واللاهی جاهلییه دؤنمینده بیز، قادینلارا، الله اونلار حاققینداکی آیتی یئندیرینجهیه و اونلارلا ایلگی لی پایلاشمانی یاپینجایا قدر هئچ بیر شیئی وئرمز دیک.»

محمد ایمارا، میراث اورانلارینین بلیرکنمه سی نین جینسیتیه گؤره اولماییب، بو خصوصدا اوچ حالت اولدوغونو ذیکر ائدر.

بیرینجی سی، مۇریتیه اولان یاخینلیق. واریشین مۇریتیه یاخینلیغی اورانیندا آلاجاغی حیصّه آرتار. ایکینجی سی، واریشین نسیل/قوشاق سیلسیله سینده کی کونومو. عئینی نسیل واریشلردن کیچیک اولانا بؤیوکلردن داها فاضلا حیصّه دوشر. چونکو کیچیک اولان، گلجهک بیر حیاتلا قارشى قارشیا و اونون اؤنونده بؤیوین بیر سوروملولوک آلانی وار. ایکى سی ده آرکک اولماسینا رغماً مۇریشین اوغلو، باباسین دان داها چوخ حیصّه آلیر. هر ایکى سی ده قادین اولماسینا رغماً، مۇریشین قیزی اونون آناسیندان داها چوخ حیصّه آلیر. واریش یالنیز قیز اولورسا ارثین تامامی اونلار آراسینده ائشیت حالدا بؤلونور.

اوچونجوسو، واریشین اؤله نین آرکک و قیز چوجوقلاری اوزهرینه دوشوندویوموزده، هر ایکى سی ده اؤلویه یاخینلیق آچی سین دان و قوشاق آچی سین دان دوروملاری عئینی دیر، اما عایله ده کی مالی یوکو یو کلنمه ده کی سوروملولوقلاری آچی سین دان فرقلی دیر.

ایشده بو اوچونجو حالتده کی فرقلیلیک سببیه آرکک قادین دان داها چوخ حیصّه یه صاحبیدیر. بو موضوعنو بیر آز داها آچارساق، هر شئیدن اؤنجه ایسلام گؤره آرکک، هم اؤزونون هم ده ائشی نین گئچیمینی ساغلاماق زوروندادیر. بونون یانیندا چوجوقلارینی، آناسینی، باباسینی گئچیندیرمک ده ارککه دوشر. قادین ایسه ارینه باخماق زوروندا دئیل دیر. گنللیکه قادینا باشقالاری طرفیندن باخیلیر، قادین حیمایه گؤرور، آرکک ایسه حیمایه ائدن دوروموندادیر. اگر قادین قازانجی وارسا بونو اؤزونه خرچلر. یینه ائولی لیک ائناسیندا آرکک، قادینا مهربه وئریمک زوروندادیر.

ائولیلیکده قادین اوچون زورونلو هر هانسی بیر مصرف ده سؤز کونوسو دئیل دیر. قادین بوشانديغیندا عیدت سوره سینجه اونون گئچیمی و دیگر مصرف لری دا بوشایان کیشیه عاید دیر. بو کونوداکی قرانی امیرلر بئیلهدیر: 'بوشانمیش قادینلارین، اییی لیکله فایدالان دیر یلماق حاققاری دیر. بو، متقی لر اوچون بیر وظیفه دیر.' (بقره ۲/ ۲۴۱-۲۳۶)

ایشده، ایسلامین ارککه یوکلهدیغی مالی یوکوملولوک و کیشینین عایله ایچیندهکی سوروملولوقلاری بوتولویونده میراث مسئلهسی دیرلندیریلدیگینده، ارککه قالدیندان فاضلا میراث وئريلمهسینین عدالت سیزلیک دئیل، حقاییت اولدوغو آنلاشیلیر.

گونوموز توپلوملاریندا گنللیکله، قالدیندا ارککه برابر چالیشماقدا، عایلهنین گنچیمی و چوجوقلارین باخیمی اوچون گرکک لی نفقه مُشترکاً قازانیلماقدا دیر. یعنی قالدین، ارککین یوکندیی مالی یوکون عئینی سینی یوکلمکده، چالیشما حیاتینین هر آلانیندا یئر آلماقدا دیر. بیر باخیمدا گونوموز قالدینین توپلومداکی رولو، قرانین نازیل اولدوغو زمانکی قالدین رولوندان اولدوقجا فرقلشمیشدیر. دولایسیلا بیله بیر اورتامدا قالدینین میراث حیصّهسی ارککین یاریسی قدر می اولاجاقدیر؟ قالدینین میراث حیصّهسینه گنچمه دن اونجه ایسلامین سوسیال حیاتدا قالدینا نجور باخدییغینا قیسا جا دئینمکده فایدا وار.

قرانی کریم اییی لیبی امر ائتمه، کؤتولوکدن ساقیندیرما، کونوسوندا قالدین ارکک آیریمی یایماق سیزین هرکسین ائشیت درجه ده سوروملو اولدوغونو بلیرتیر. (حاج-۲۲-۴۱، آل عمران ۳/۱۰۴-۱۱۰)،

اؤنم لی حقوق چولاردان خیرالدین کارامان، قالدینین کامو گؤروینی قونو آلان بیر مقاله سینده، قالدینین حاکیم لیک گؤروینی اوستلنمه سینه دینی قاینالارین بیر انگل تشکیل ائتمه دیگینی بلیرتیر.

آیریجا کارامان قران نص لری (توبه-۹-۷۱، نمل ۲۷/۲۲-۴۴) و بعضی ایلک دؤنم اویقولامالارینی دلیل گؤسته ره رک قالدینین دؤولت باشقان لیغی گؤروینی ده اوستلنمه بیله جه یینی ایفاده ائدر.

کارامان اؤ گؤره قالدینین کامو گؤروینی اوستلنمه کونوسوندا قاینالاردا یئر آلان فرقلی گؤروش و تارتیشمالار، باغلا ییجی، قیستلای ییجی نص لردن چوخ عُرْف، عادت و احتیاجا، باشقا بیر ایفاده ایله زمانین سوسیال، کولتورل و ائکونومیک شرطلرینه باغلی دیر.

مقاله سی نین سونوج قیسمیندا کارامان، ایسلام دا قالدینین، گرکدیینده کامو گؤروی یایماسینی یاساقلایان آچیق، کسین، باغلا ییجی بیر نص اولمادیغینی، عکسینه بو قاپینی آرالایان دلیلر بولوندوغونو قئید ائدر.

ایسلام عالیملری، عایله نین گنجیمی خصوصوندا قادینین چالیشاراق خوجاسینا یاردیمجی اولماسینین جایزلیگینده اتفاق اولدوغونو بلیرتیرلر. آنجاق عایله نین گنجیمینه قادینین قاتقیدا بولونماسی زورونلوق دئیل، ایختیاری بیر دوروم دور. احتیاج و ضرورت حاللاریندا روللارین دیشمه سینه بیر انگل ده یوخدور.

قادینا ارککین یوکلندی مالی یو کوملولویون عینی سینی یو کلنمه یی، زورونلوق قیلان چوخلو مودرن حقوق، بونا دایاناراق اونلارین میراث پای لارینی دا اثثیت گورمکده دیر.

ایسلام ایسه قادین ایله ارکک آراسیندا ایش بولومو اؤنگورمکده اونلارین فیزیولوژیک دوروم لارینی دا گوز اؤنونده بولوندوراراق فرقلی روللار وئرمکده، هر بیرینین بو یو کوملولوغونه گوره حاققی فرقلیلیک عرض ائتمکده دیر. بو باخیمدان ایسلامین، ارککله قادینین میراث پای لارینی فرقلی تعیینی عادیل و حقوقا اویقون بیر پایلاشیم دیر.

اگر ایسلام، قادینی دا ارکک کیمی عایله نین گنجیمی و دیگر خارجامالاری کونوسوندا اثثیت بیر سویه ده توتسایدی، موحتملاً میراث دا اونا گوره بولونوردو.

ایسلامین قادینا هنج بیر میراث حاققی وئرلمه یین بیر توپلومدا یاری دا اولسا اونا بیر حاق وئررک ایی لشدیرمه سوره جی باشلاتدیغی، بونو اثثیتله مه یی زامانا بوراخدیغی شکلینده کی ادعا ایسه، قران دان مودرن طلبره دنک حؤ کوملر تورتتمک اوچون اویقون اورتام یاراتماغا یؤنه لیک بیر ادعا کیمی گوزوکمکده دیر. دینی نص لرین تاریخسللیگی قورالینی قران اویقولادیغیمیزدا، دینی قاینقادان اوزاخلاشماقلا قارشی قارشیا قالیریز.

قرانین بو حؤ کومنون، ارککله قادین آراسیندا میراث اثثیتلیگینی حاضیرلاماغا یؤنه لیک بیر اینقیلابین باشلانقیجی اولمادیغینی؛ بیر دین بیلگینی اولاراق م. حامدی، بو آنلاملی تثیتله اورتایا قویار: قران آیه سی «ارککله ایکی قادین پای قدر میراث دوشر (نسا-۴-۱۱)؛ گرچکدن ایله ریده ارککلری خارجاما زحمتیندن قورتارماق اوچون، ارککله قادین آراسیندا میراث اثثیتلیگینی حاضیرلاماغا یؤنه لیک بیر اینقیلابین باشلانقیجی اولماق اوزره دئیل؛ بلکه اورتادا یارادیلش حکمتینه، هایقیری اولاراق بولونان بیر حقوقی و سوسیال ایختیلافی اورتادان قالدیرماقلا عدالت و حاق دنگه سینی تثیت ائدن و آنلادان ازلی بیر حاق قانونون ایفاده سی اولماق اوزره یئندیریلیمیشدیر.

قُرآن نهایى حۇكمو قويموشدور و توپلومون بونو قبول ائتمه يه جه يى ادعاسى دا چوخ توتارلى گۇرونمور. نئجه كى قُرآن توپلومون باغيم لى اولدوغو، ايچكى كونوسوندا، بئله قده مه لى ده اولسا سون حۇكمو گتير ميشدير. حتى اگر بير چوخودا بونا اويماسا مطمئنا اؤزلىرى ضررلىرىنى گۇره جكلر.

بو حاقددا بير آيرى كونودا قادينى عايد مالى قايناقلار يىنين بوتونو اولاراق اله آلماسيدير، قادينى ارث اولاراق ار ككىن يارىسى قدر يئتيرير، آيريجا اونا نفقه، مهريه و ائوين مالى يو كومسوزلويو حاقيقى يئتيرمكده دير، لذا قادين و ار كك ائشيتليكى بوتوولو كده مطرح اولورسا، بونلار يىن بوتونو بير ليكده چؤزولمه ليدير، بئيله كى ارثده ائشيتليك؛ برابر ينده نفقه، مهريه و ائوين مالى يو كومسوزلويونونده آرادان قالد ير يلما سىنى اورتايا گتيرير، بو حاقددا قُرآن آيتلىرىنى بير بوتون اولاراق د ير لند ير د يگ يم يزده بو ائشيتليك ساغلانا بيلير سانيلما قداد ير. هر حالدا بو موضوعدا گلله جكله ايلگيلى اولاراق، قران هئرمئوتيك ايله ايلگيليدير.

۱۰-۱۴-قادينين شاهيدليگى

بير كيشى نين باشقا بير كيمسه ده اولان حاقيقىنى ايثبات ائتمك اوچون، حاكم اؤنونده و داعوالينين قارشى سيندا مطرح اولان ادعاسى اوزه رينه، اوچونجو بير شخصين «اونا و بوئا شهادت ائديرم» ديه رك داعوا حاقيقندا بيلگى وئرمه سينه، شاهيدليك ويا تانيقلىق؛ بئيله بير بياندا اولان شخصه ده شاهيد ويا تانيق دئيلير. گر كك اسلام حقوقوندا گر كسه ديگر حقوق لاردا شاهيدليك اؤنم لى ايثبات وسيله سيدير. شاهيدلرين وئرد يگى شهادته گۇره اؤنم لى بير سوچ ثبوت اولاجاغى كيمي، آغير جزا وئريله بيله جك بير كيشى نين بو جزادان قور تولماسى دا ايحتمال داخيلينده دير. بقره سوره سى نين ۲ / ۲۸۲. آيت ينده يئر آلان ايكى ار كك بولونمازسا بونون يئر ينه بير ار ككله ايكى قادينين بولونماسىنى ايسته ين آيت ين بو گون نجور آنلاشيليب يوروملانا جاغيلا ايلگى لى تارتيشمالارا يئر وئره جه ييز.

بو حاقددا حد يئچى اولاراق بُخارى نين كيتا يىندا بير حد يئشه، قادينلار يىن آغيل لار يىن و دينلر يىن ائكسيك اولدوغو ايفاده ائديلير، بيلگين آكدئيمير، حد يئش اويدورما اولدوغونو سؤيلر و دئير : گرچك دن ده قادينين شاهيدليگى ار ككىنكى نين يارى سينا برابر اولسا يدى آيت-ى كريمه ده

«قادينين شاهيدليگى ارککينكى نين يارى سينا برابر اولور» ايفادهسى نين يئر آلماسى گرکيردى. اويسا بئيله بير شئى سؤز کونوسو اولماميشدير.

شاهيدليکله ايلگى لى آيتلىرى ديرلنديرن آکدئمير، قران آيتلرينده (ملاعنه)، قادينين شاهيدليگى نين ارککين شاهيدليگينه ائشيت اولدوغونا دليل اولاراق ايلرى سورمکدهدير. بو آيتلرده، (نور ۲۴ / ۶-۹) کيشى نين ائشينه زينا ايسناد ائتمهسى دوروموندا، قادينين شاهيدليگيني ارککين شاهيدليگينه ائشيت سايماقدا و دؤرد دفعه شاهيدليک ائتمهسى دوروموندا، قادين دان زينا جزاسينين قالديريلاجاغيني بيلديرمکدهدير.

قادينين، خوجاسينين يالان سؤيله نلردن اولدوغونا دايير دؤرد دفعه الله آدينا يمين و شاهيدليک ائتمهسى، زينا جزاسيني اوندان قالديرير.

آکدئمير گوره، ايلرى سورولدويو شکليله، اگر قادينين شاهيدليگى ارککين شاهيدليگى نين يارى سينا ائشيت اولسايدى، بو آيتده قادينين سککيز کره شاهيدليکده بولونماسى اؤزونه امر ائديله جکدى. اما بئيله اولماميشدير.

بو حالدا قادينين شاهيدليگى ارککين شاهيدليگى نين يارى سينا برابر اولدوغونو سؤيله مک، قرانى کریمه موخالفدن باشقا بير شئى دئييلدير، و بو کيمي داورانيش لاردان کسينليکله قاچينماق گره کير. قرانداكى قادينلا ايلگى لى حؤکوملرى تاريخسل بولان و بونلارا تاريخسلجى بير طرزده ياخلاشان آمينه وئدؤد، ايکى قادين شاهيد اولماسى آيه سينين لفظين دن قادينلارين ايکى سى نين ده شاهيد اولماديغينين آنلاشيلديغيني ادعا ائدر.

آمينه وئدؤد گوره، قادينلاردان بيرى نين گؤروى ديگرينه خاطر لاتماقدير، يعنى ساده جه تايد ائديجى بير رولو واردير.

ايکى قادين وار اولماسينا رغماً هر ايکى سى نين ده گؤرولرى بير بيريندن فرقلى دير. قادينين شاهيدليگى نين ارککين شاهيدليگى نين يارى سينا ائشيت اولماسينين نئتلرى اوزه رينده دوران محمد ايمارا، بو قونونون «شاهيدليک» ايله «شاهيد توتمانين» آراسينين قاريشديريلماسى سببيله دوغدوغونو قئيد ائدر.

ايمارا يا گوره شاهيدليک، حاکيمين بلگه ايله عدالتى اورتايا چيخارمادا اؤزونه دايانديغى بير آراجدير. بورادا حاکيم، شاهيدلرين جينسينه و سايسينا باخماق سيزين، اونلارين سؤيله ديکلرينين دوغرو اولدوغونا قلبى مطمئن اولونجا حؤکمونو وئيرير.

آما بقره سوره سینه آیتین سۆز کونوسو ائدییه ایشهاد=شاهید توتما ایسه، حاکم قارشیسینداکی شاهیدلیکدن فرقلی بیر شی دیر.

گنللیکه علتین دیشمه سیله حؤکمون ده دیشجه یی ایلکه سی آیدیندیر و دولایسیلا گونوموزده بعضی بؤلگه لرده قالدینین ائیتیم دوزئی نین یوکسلمه سی ندئله آیت ده کی اونوتما علتی دیشمیشدیر. ایشده بو بؤلگه لره مخصوص اولماق اوزره، قالدینین شاهیدلیگی ارککین شاهیدلیگینه ائشیت ساییلابیلیر.

ح. پیغمبر بیر حدیشنده بدوی نین شهرلی یه شاهیدلیگی نین گنچرلی اولمادیغینی بلیرتیر. بدوی نین شهرلی یه شاهیدلیگی نین گنچرلی ساییلما ماسی شهر حیاتینا یابانجی اولماسی و حادثه لری یانلیش آقیلاماسی ایحتمالی ایله ایلگی لی دیر.

قالدینلارین دوغرودان بیلگی صاحبی اولدوق لاری قونولاردا اونلارین شاهیدلیکلرینین یترلی گورولمه سی، بیر ارکک یئرینه ایکی قالدینین شاهیدلیگینی ایسته مه نین تیجاری تجروبه آزیغین دان قاینقلاندیغینی دوغرو لار نیته لیکده دیر. آنجاق بو دوروم، دونیانین هر طرفینده کی قالدینلارین تیجاری تجروبه قازاندیغی آنلامینا گلمز.

بو حؤکمون، علتی نین باقی اولوب اولما ماسینا گوره دیرلندیریلمه سی گرکدییه دوشونجه - سینه ییز. گونوموزده حؤکمون هر بؤلگه ده هر کس اوچون آرتیق دیشدییه سؤیله نه مز. مسئله، بؤلگه ، بیلگی و تجروبه قاپسامیندا حتی فرد فرد آله آلینابیلیر.

۱۰-۱۵- قالدینلارین اؤز گورلوک یولوندا مباریزه لری

ایسلام دینینین و اؤزلیکله قران کیتابی نین درینلیکلرینه گندرکن آیدینجا بو سونوجا وارماق اولار ایندیکی زاماندا قالدینلار اؤز گورلوک اوچون مباریزه لرینده و فمینستی مباریزه لرینده، گوتلیکله قران کیتابینا سؤیکه نه بیلرلر، اؤزلیکله دوزگون یوروملارلا هر تور حاقلارینی قران اساسیندا آماغا ایمکان تاپابیلرلر.

گنریچیلر قران آیه لرینی چاغدیشی یوروملارلا تانیدارلار، حالبوکی، قران آیه لریندن آچیق آیدین، چاغداش یوروملار الدهه ائتمک اولار، ایندیکی ایران خالقینی نظرده توتار ساق اونلارین قران و ایسلام دینینه باغلیقلاری آیدیندیر، نه یازیقکی گنریچیلر اؤز لرینه اؤز گو یوروملارلا، قالدینلار ان بؤیوک حقارتلری یؤنلدیلر و بوتون اینسانلارا ظولوم ائدرکن و اونلارین جیلرینی

بوشالدارکن، قادینلار مضعف ظلمو تورتتمکده دیرلر، و قادینلار حاققیندا اینسانلیق کرامتی نی هئچ ائله مکده دیرلر، بو آرادا فارس شیعه لیگی یالنیز جا گنرچیلیه ساریلمیرلار، آیریجا اسکی فارس کولتورونه دایاناراق و مجوسی شیعه لیگیندن یارارلاناراق هر جور آلچالیدیجی و کیچیلیدیجی سؤزلری قادینلار حاققیندا دانیشیرلار و مجوسی دینی کیمی قادینلار متاع (کالا) کیمی باخاراق اونلاردان یالنیز جنسی یارارلانماق اوچون دانیشیرلار و اونلاری غیر اینسانی خصوصیتلره متهم ائدیرلر و البته مجوسی شیعه لیگی نین آماجی بوتون اینسانلارا حاکیم اولماقلا بیرلیکده قادینلاریدا اؤزلرینین قوللاری کیمی سانیرلار.

قادینلار فمینیستی مباریزه لرینده، قوتسال قرانا ان کسگین سیلاح کیمی ساریلابیلرلر و گنریچیلرین کؤهنه یوروملارینین موقابیلینده یئنی و دوزگون یوروملارلا و خالقجا بنیمسه نن مباریزه یه ال آتایلرلر، اونلار بو یولدا آذربایجان تورک میللتینین، میلی مباریزه سینه سؤیکه نه رک، قران سیلاحیلا ایلرله یه بیلرلر، اونلار بو یوروملارلا تک ائشلیلیگی قران اساسیندا اؤنه سوره بیلرلر، ارث مسئله سیندن باشقا، قادین کیشی برابرلیگینی ثبوت ائده بیلرلر، ارث حاققیندا قرانین اونلارا وئردیگی حاققلاری آراشدیراراق اونلارین تام برابرلیگینی ساوونا بیلرلر و مجوسی لرینی یالانچی یوروملارینا، کسگین آیه لرله قارشیلیق وئره بیلرلر، اؤزلیکله قرانا ایستیناد ائده رک و قادینلارین کیشیلر کیمی برابرجه چالیشمالارینین یانیندا مصلحت و مقاصید اصلی اوزه رینده اونلارین ارثده ده برابر اولمالارینی اؤنه سوره بیلرلر و آیدیندیرکی هر گرچکک موسلمان و اؤزلیکله میلی مباریزه یه اوز گتیرینلر، دینی گؤرولری اولاراق بو حاققلاردان دفاع ائتمه لیدیلر. حجاب حاققیندا درین یوروملارلا ال تاپایلرلر، تانیقلیق حاققیندا اولان آیه لر، اونلارین ایشیتلیگی اوچون آچیق دلیللر اولاراق اؤنه چیخاریلابیلر.

۱۰-۱۶- جزالار

قُرانی کریم ده، اینانجلا ایلگی لی آیت لر مگه ده، و حقوقا دایر اولان آیت لر مدینه ده یئندیی بیلینن بیر گرچکدیر. زیرا اینانجلاری دیشمه میس بیر توپلومو اولارین قبول ائتمه دیکلری و یا تاماماً بنیمسه مه دیکلری یئنی بیر دینین حقوقی قورال لاریلا سوروم لو توتماق برابرینده اؤنم لی بعضی پروبلملر دوغوراییلیر.

بیر باشقا آچی دان، حقوقی قورال لارین اویقولانماسی اوچون باغیم سیز بیر توپلوم و بو توپلومو ایداره ائدن بیر یؤنه تیجی نین اولماسی گره کیر. بو ایمكان لارا مُسلمان لار مدینه ده قاووشور و بو کیمی سببلرله حقوقی آیت لر مدینه ده یئندیریلیمیشدیر.

بون لاردان آن چوخ بیلینلری، حد، قیصاص، دیه و تعزیر شکلینده اولانی دیر.

حد دئییلن جزالاردان قُران دا دؤرد داناسی نین ذیکر ائدیلدیگینی گؤروروز:

۱. زینا ائده نه ۱۰۰ شاللاق وورولماسی.

۲. عیفتلی بیر قادینا زینا ایفتیراسیندا بولونان کیشی یه ساکسان سوپا وورولماسی و آیریجا شاهیدلیگی نین قبول ائدیلمه مه سی، (نور ۴/۲۴)

۳. سلاحلی غصب، یول کسمه و قولدورلوق کیمی سوچ لاری ایشله ینلرین اؤلدورولمه سی، آسیلماسی، آل و آیاق لارینین چاپراز کسپلمه سی ویا سورگون ائدیلمه سی، (مائده ۵/۳۳-۳۴)

۴. هیرسزین آلی نین کسپلمه سی. (مائده ۵/۳۸) گؤرولدویو کیمی قُران جزا حقوقونا دایر سون درجه آز حؤکوم قویاراق، بو آلاندا اینسان لارا گنیش بیر حرکت ایمكانی بوراخمیشدیر.

بیز بورادا بو جزالارین هامسینی آله آلمایب تاریخسلجلیک تارتیشمالاریندا تئز تئز گوندمه گلن بدنی جزالاردان ساده جه ال کسمه جزاسی اوزه رینده دورماق ایستیریز.

۱۰-۱۷- آل کسمه جزاسی

موضوعلا ایلگی لی آیت لرده بئله دئییلیمیشدیر: « اوغرولوق (هیرسزلیق) ائدن آرکک و قادینین، یاپدیقلارینا قارشیلیق بیر جزا و آلاه دان (باشقالارینا) بیر عیبرت اولماق اوزه ره آلرینی کسین. الله عیزت و حکمت صاحبی دیر. کیم بو حاقسیز داورانیشین دان سونرا توبه ائدر و دورومونو دوزلدیرسه شوبهه سیز الله اونون توبه سینی قبول ائدر. الله چوخ باغیشلا ییجی و اسیر گه ییجی دیر.»

(مائده ۵/۳۸)

بعضی دوشونورلره گۆره، ایسلام دینی، بدنی جزالار سببیه، اینسان حاقلا ریلا آن آز اوزلاشان، طبیعتین ضیددی بیر دین اولاراق گۆرولمکده دیر. آما آیتی دریندن دوشوندویوموزده بو یورومون دوزگون اولماسینا وارا بیلیریک.

بعضیلری آل کسمه جزاسینی آیتین متنینده کی علته گۆره دئیل ده قرانین نزل دؤنمی تاریخی سوسیال و کولتورل شرطریله اویقون اولدوغونو ایلری سوررلر: اونلارین دلیلرینی بئیله سیرالاماق اولار.

بیرینجی سی اوغرونون الین کسيلمه سی، عرب یاریماداسیندا ایسلامدان اؤنجه ده اویقولانان بیر جزا شکلیدی.

ایکینجی سی، آل کسمه جزاسی، دوهلری و چادیرلاریلا بیر یتردن دیگرینه کؤچ ائدن بدوی بیر توپلومدا اویقولانمیشدیر و بئیله بیر توپلومدا اوغرویا «حبس» جزاسی وئرمه سی مومکون دئیلدی. زیرا او زامان، نه چیسخانا، نه دووار، نه محکوملارین قاجماسینی اؤنله یه جک اوتوریتته، نه ده اونلارین حاقلارینی قورویاجاق بیر تشکیلات واردی. اؤیله یسه، یگانه چؤزوم یولو، بدنسل جزا اولماقدادیر. بئیله سی بیر توپلومدا اوغرونون چوخالماسی، قاجینیلماز بیر بیچیمده او توپلومون وارلیغینین یوخ اولماسینا سبب اولاجاقدیر. چونکو او زامان، نه سینیرلار، نه دووارلار، نه ده ثروتین قوروندوغو گونلی یئرلر واردی. دولایسیلا، بو ایکی هدفی آماجلایان بدنی جزا، زورونلو اولاراق اؤزونو اورتایا قویماقدادیر. تکرار اوغرولا ما ایمکانینی نیهایی اولاراق اورتادان قالدیرماق و اینسانلارین قولایجا اوغرولاری تانییاجاقلاری بیر علامت دوزلدیر. قوشقوسوز، الین کسيلمه سی ده، بو ایکی آماجی بیرلیکده گرچکلشدیریر. نتیجه اعتباریلا، چؤلده بدوی یاشایان کؤچه به بیر توپلومدا اوغرونون الین کسيلمه سی آنلاملی و معقول بیر تدبیردیر.

البتده ح. پیغمبر زامانی چپس جزاسیدا اویقولانیردی، ح. پیغمبر زامانی، بیر جینایت سوچ لوسو، مسجدین دووارینا باغلانمیشدی. حاتم طایی قبیله سیندن حاتم ین قیزی، مسجدده، قادینلارا مخصوص بیر اودایا چپس ائدلمیشدیر. یینه بنی قریظه یهودیلریندن اسیر آلدیقلا ری کیمسه لری حارث ین قیزینین ائوینه چپس ائتمیشدیر. آنجاق بورادا بو دوروما ایشارت اولمالیدیر، ح. پیغمبر دؤنمینده کی چپس جزاسی، اوزون سورهللی اولمادیغی کیمی، بوگونکو آنلامیلا

مؤحکم بینالاردان یاپیلیمیش بیر چیسخانا دا موجود دئییلدی. چیس قیسا سورهللی اولموش و او گونون شرطلرینده مسجد و اتولر چیسخانا اولاراق کوللانیمیشدیر.

دولایسیلا بیز بو آیتین آنلاشیلماسی اوچون مطلقا تاریخسل و سوسیال باغلام ایچینده دیرلندیریلمهسی نین گرککلی اولمادیغی قناعتینده بیز.

گونوموزده بعضی مُسلمانلار «الین کسيلمهسی» ایفادهسینه لفظی دئیل مجازی بیر آنلام یوکلهیه رک بونولا قصد ائدیله نین اوغرولوغا اوزانان آله انگل اولماق، اوغرولوغون اؤنونو آماق اولدوغونو ادعا ائتمکده دیرلر.

آنجا، آیتده، ان آز (حداقل) اولاراق هانسی میقداردا چالان و اوغورلایان کیمسه نین الی نین کسيله جهیی، چالینان مالین نئجه و نجور صاحب اولماسی گرکدی، چالان کیمسه نین هانسی ندنلرله بو ائیلمی گرچکلشدیردی و هر اوغرولوق یاپانا آل کسمه جزاسینین اویقولانیب اویقولانما یا جاغی و دیگر خصوص لار آچیقچا بلیر تیلمه میشدیر.

بو خصوص لارین بیر قیسمی قرانین آچیقلاماسی دوروموندا اولان حدیثلرله، دیگر بیر قیسمی ده بو حدیثلریده دیقته آلاراق عالیملرین یاپدیقلاری ایجتیهادلارلا آچیقلیغا قاوؤشدورولموشدور.

آنجا قران، قیصاصی، بیر جاهلیه عُرفو اولاراق عیناً آلمایب بعضی دوزنله مه لرله قبول ائتمیشدیر. مثلا جاهلیه دؤنمینده مقتولون ولی سی گوچسوز ایسه، قیصاص جزاسی اویقولانمایب، دیه آماق زوروندا بوراخیلردی. فقط ایسلام، دیه اویقولاماسینی مقتولون ولی سی نین رضاسینا بوراخیمیشدیر. (بقره ۲/۱۷۸)

چونکو قران^۱ گؤره قیصاصین مومکون اولابیلمه سی اوچون جینایتده قسید شرطدیر. (نسا ۴/۹۲) آریجا ایسلام، سوچون شخصیلی پرنسیپینی ده گتیره رک جاهلیه دؤنمینده راستلانیلان سوچلونون یاخین لارینی اؤلدورمه و یارالاما عادتلرینی ده اورتادان قالدیرمیشدیر. (انعام ۶/۱۶۴، فاطر ۳۵/۱۸، اسرا ۱۷/۱۸)، بوتون بونلاردان آنلاشیلماقدادیر، ایسلام، آل کسمه جزاسی کیمی جاهلیه دؤنمینده عاید بعضی اویقولاملاری عیناً بنیمسَرکن، قیصاص اؤرنکینده اولدوغو کیمی بعضیلرینی ده دیشیکلیکلر یاپاراق و آماجینا اویقون حالا گتیره رک اونلاری قبولنمیشدیر.

داها اؤنجه هیرسزلیغی دوغوران سببلی اورتادان قالدیرماق گره کیر. هیرسزلیغا گنده جک سبب یوخ ایکن بیر کیمسه هیرسزلیق یاپیرسا، ایشده اونون الی کسلیر. آل کسمه جزاسیلا

ایلگی لی حؤکمو دوغرو بیر شکیلده آنلاماق اوچون ایلگی لی آیتین بیلیمسل آچی دان اییی تحلیل ائدیلمه سی گر کیر قناعتینده ییز.

شرعی جزالارین سوچلولارا اویقولانماسی، تک تک فردلره فرض اولمادیغین دان بون لاری آنجاق دؤولت باشقانی اویقولار. بو قانون عئنا اولوم جزاسینا بنزر.

هیرسیزلیق سوچونا قارشی قرانین وعد ائدییی آل کسمه جزاسی، دیگر بعضی سوچلاردا اولدوغو آلتیرناتیولری اولمایان بیر جزا اولوب، ایسلام ین بیر بوتون اولاراق اویقولاندیغی مُسلمان توپلوملاردا هر زامان اویقولانایله جک بیر یاپیدادیر.

بو حاقدا سونوج اولاراق سؤیله یه بیلیریک : آیت ده، اوغورلانان میقداری؛ چالینان مالین نجور اله گلمه سی، چالان کیمسه نین هانسی ندنلره بو ائیلمی گرچکلشدیردییی و هر اوغورلوق یاپانا آل کسمه جزاسینین اویقولانایب اویقولانامایاجاغی و دیگر خصوصلارین آچیقچا بلیرتیلمه مه سی اونلاری اصلینده مختلیف توپلوملارا بوراخدیغینی گؤسترمدکه دی. بیله بیر حالدا هر توپلوم بو ندنلری اؤز توپلومونون گله نکلیله و ان اوست دوزئیده، چؤزمه لیدی، و ال کسمه جزاسینی یالنیز اعدام جزاسی کیمی خاص شرایطه و توپلوما موثبت ائتگی بوراخدیغی تقدیرده اویقولامالیدیر، دئمک اولار بو آیت و بو جزانین، اساسی، سورقو سؤال آلتینا گئتمه مک شرط ایله، یالنیز تینسل ائتگی بوراخماق اوچون، یوروملانمالی و توپلوما سونولمالیدیر.

۱۰-۱۸- قران دا «حجاب» و «تستر» مسئله سی

حجاب مسئله سی قران دا یالنیز اؤرتوک معناسیندا ایشله نیبیر، و بوتون میللتلر اؤز گله نکلیری اساسیندا اوندان یارارلانیبیلار، تورکلر معمولا کلاغایی، لچک و یاشماق ایشله دیبلر و عربلر و فارس لاردا اؤز گله نکلیری اساسیندا اؤرتوک دوزلدیلر و اونو ایسلامین آدینا باغلایبیلار، یعنی گئریچیلر قادینلاری اؤرتوک ایچینده بوغوبلار و تورکلر ایچینده ده، قادینلارین کیشیلر کیمی ائشیت ایشلرینه گؤره داها ساده و یاشامسال اؤرتوک کوللانیبیلار.

حجاب کلمه سی اؤزلیکله فارس شیعه لیگی طرفیندن «قادین لارین باش اؤرتولرینی»، بعضاً ده «گؤزلر داخیل بوتون ووجودو اؤرتن»، ویا «اوز و اللر خاریح تپه دن دیرناغا اؤرتن» گئیملرینی تعریف ائتمک اوچون ایشله نیلیر، اونلار بو تعریفی ساسانلی کولتوروندن گؤتورموشلر و ایسلام

آدینا خالقا سونماق ایسته ییرلر. عربجه ده حجاب کلمه سی پرده، یاشماق آنلامینا گلیر. عینی زاماندا سد، انگل، اؤرتو، بؤلمه، ماتتو، دووار گیبی دیگر آنلام لاری دا باریندیریر. بیزیم اوچون اؤنملی اولان 'حجابین قرانداکی کوللانیش شکلیدیر. بو بؤلومو حاضیرلاماق اوچون یاشار نوری اؤزتورک جنابلارینین مقاله سیندن ده یارارلاناراق بیر سیرا سهولره یول وئرمه مک اوچون علاوه یوروملار آرتیردیم.

قران دا «حجاب» کلمه سی یئددی کز (۷/۴۶، ۱۷/۴۵، ۱۹/۱۷، ۳۳/۵۳، ۳۸/۳۲، ۴۱/۵، ۴۲/۵۱) گنچر. آیریجا عینی کؤکدن (حَجَب) گلن «محبوبون» کلمه سی ۸۳/۱۵ ده «پرده لشمیشلر» آنلامیندادیر. تستور کلمه سی قراندا گنچمز، «اؤرتمه، گیزله مه» آنلامینداکی (سَتْر) کؤکوندن کلمه لر اوچ کز (مستوراً ۱۷/۴۵، سترأ ۱۸/۹۰، تسترون ۴۱/۲۲) گنچر. بو آیتلرین آراسیندا کونوموزلا علاقه لی اولانی ساده جه ۳۳/۵۳ دور. بو آیتی اینجه له مه دن اؤنجه ۱۷/۴۵ دیققت چکه لیم. گونوموزده قادین لارین اؤرتونمه سی اولاراق کوللانیلان تستر ایله عینی کؤکدن گلن مستوراً کلمه سی بو آیتده حجاب کلمه سی ایله بیرلیکده کوللانیمیشدیر. آنجاق ایکی سی ده بوگون وئرین قادین لارین اؤرتونمه قورالی آنلامیلا علاقه سیزدیر. بو آیتده قران اوخویانلا اینانمایان لار آراسینداکی گیزلی پرده دن بحث ائدیلمکده دیر. حجاب امرینده خیطاب قادین لارا دئییل ارککلره دیر!

یوخاریدا سایدیغیمیز آیتلرین دیشیندا «حَجَب» یا دا «سَتْر» کؤکوندن هر هانسی بیر کلمه قراندا یئر آلماقدادیر. دولایسیلا بونو کسین اولاراق سؤیله یه بیلیریز: قراندا قادین لارین اؤرتونمه سینی دوزنله یین «حجاب آیتی» یا دا «تستر آیتی» یوخدور.

یوخاریدا دا دئدییمیز ۳۳/۵۳ آیتی، اینانان لارین بیریری نین ائوینه ایزین سیز گیرمه لرینی یاساقلایاراق «اؤزل مولکیتی» قوروما آلتینا آلان ۲۴/۲۷-۲۹ ایله بیرلیکده دیرلندیریلمه لی دیر. اؤرتونمه قونوسوندا هر هانسی بیر حوکوم گتیرمز. آیتده گنچن «مِنْ وَرَاءِ» «حِجَاب» ایفاده سینده «حجاب» کلمه سی نین اؤرتونمه کلمه سی ایله بیر علاقه سی یوخدور، پرده، دووار آنلامیندا کوللانیلدیغی آچقیدیر. (بعضی لری مجازی اولاراق کیشی نین وقاری و تواضع کیمی آنلام لار وئرمیشدی). داها دا اؤنملی سی، آیتین باشینداکی امیر کیینین موخاطبی قادین لار دئییل ارککلردیر.

اؤز تله، بوگون آنلاشیلدیغی شکلیله نه «تسْتُرُون»، نه ده اؤز لیکله عرب دونیاسیندا یاقین بیر شکیلده قادین لارین تپه دن دیرناغا اؤرتونمه سی اوچون کوللانیلان «حجاب» قاورامینین قُراندا بیر دایانغی بولونماقادیر.

بعضی ایسلامجیلارین اؤرتونمه کونوسونداکی تارتیشمالاردا کوللانیدیقلاری دایاناق ۲۴/۳۱ ده کی «خُمْر» کلمه سی دیر. یوخاریدا ایشارت ائتمه دییمیز ۲۴/۳۱ قادین لاری موخاطب آلاراق اؤرتونمه قونوسوندا قورال لار گتیریر. بو آیتده گنچن خُمْر کلمه سی بوگون اویقولانیدیغی شکلیله بعضی ایسلامجیلار طرفیندن تپه دن دیرناغا (بعضاده اوز و اللر خاریج) اؤرتونمه شکلینده آنلاشیلماقادیر. بو ندنله، بو آیت یانلیش بیر شکیلده «تسْتُرْ آیتی» اولاراق بیلینیر. اویسا اؤرتمک آنلامینداکی ستر کؤ کوندن هر هانسی بیر کلمه بو آیتده گنچمز. (آیریجا عاییب یئرلرین اؤرتولمه سی ۷/۲۶ دا «ستر» کؤ کوندن بیر کلمه یله دئیل، «وری» کؤ کوندن گلن «یواری» کلمه سی یله ایفاده ائدیلمیشدیر (بو آیتی مادده لر حالیندا اینجه له یه لیم):

۱- حجاب اوچون، بو آیتدن (۲۴/۳۱) باش اؤرتوسو آنلامی چیخارماق اولدوقجا زور لاما بیر آنلاملان دیرما چاباسی دیر. چوخو معناجا، «اؤرتو» آنلامینا گلن خُمْر کلمه سی پارانئتز ایچینده «باش اؤرتوسو» آنلامینا گلدییی، بورادان حرکتله ده بو آیتده باش اؤرتوسونون امر ائدیلدیگی ادعا ائدیلمیشدیر. عئینی کؤ کدن گلن شراب آنلامینداکی الخُمْر کلمه سی نین «عاغلی اؤرتدویو، باشی سرخوش ائدیگی» گؤزله میندن حرکتله اورتاق نوقطانین «باش» اولدوغو، بو کلمه نین ده مطلقا «باش» لا علاقه لی اولدوغو دا اؤنه سورولموشدور. اویسا «اؤرتمک، گیزله مک» آنلامی اولان بو کؤ کدن عربجه ده توره یین دیگر کلمه لره باخدیغیمیزدا خمر کؤ کونون گنل اولاراق اؤرتمه آنلامینا گلدینی گؤسته ریر، دولایسیلا آیتده «خُمْر» کلمه سیندن باش اؤرتوسو آنلامی چیخارماق اولدوقجا زور لاما بیر دوروم دور .

۲- حجاب اصلینده کلمه نین آنلامینین اؤرتو "مو یوخسا باش اؤرتوسو" مو اولدوغو تارتیشماسی گرک سیزدیر. قُراندا امیر سؤز قونوسو اولان هر آیت یورو ما گرک بوراخما یاجاق درجه ده آچقیدیر. اؤرنگین ۵/۶۶ «قول لارینیزی ییخاین» دئیل «قول لارینیزی دیرسکلره قدر ییخاین» دئیش، دئتای لار آتلا نمامیشدیر. ولو کی خُمْر کلمه سی باش اؤرتوسو اولاراق آنلا شیلین؛ آیتده باشین اؤرتولمه سی دئیل، بو اؤرتونون یاخادان آشاغیا سالی نارق گؤگوسلری، اؤرتولمه سی امر ائدیلمکده دیر. «قول لارینیزی دیرسکلره قدر ییخاین» دیه رک دئتای لاندیران

قُرَآنِین، باش اؤرتوسو قونوسوندا امیر اولاراق «باشینیزی اؤرتون، ساچینیزی اؤرتون، اؤرتوک لرینیزی ده یاخانیزدان آشاغیا سالین، زینت لرینیزی گؤستر مه یین» دییه بیلردی. بیله بیر امیر ده آنلاشیلما سی آچی سین دان داها اویقون اولوردو؛ الله راحت اولانی ایستر، زور اولانی ایسته مز (۲/ ۱۸۵). الله اونو تماز (۲۰/ ۵۲) نه ده اونون آیت لرینده بیر اکسیک لیک واردیر (۶/ ۳۸). ۳- حجاب آیتینده (نور ۲۴/ ۳۱) «یاخا/ بیر تماج» اولاراق چئوریلن جَبِّ (جَبُّوبَهَنِّ) وار، آنجاق رَأْس (باش)، یا دا الشعر (ساچ) گنچمیر. گنچیر دئمک قُرَآنِ ایتیرادیر. قُرَآنِ اکسیک یئن دیر یلمه می ش کی، اوچ یوز سنه سونرا خوراسان دیارین دان بیر قروپ فارس شیعه لیگی علماسی گل سین ده اکسیکلرینی تاماملا سین. جَبِّ کلمه سی نین آنلام لاری اوچون باخینیز. ۲۷/ ۱۲، ۲۸/ ۳۲.

نور سوره سینین ۳۱. جی آیه سی فارس شیعه لیگی طرفیندن تحریف اولاراق یانلیش آنلاملارلا اوخویو جویا سونولور، بو اوزدن بورادا اونون دوزگون آنلامینی وئیریک و فارسچیلارین تحریف ائتدیگی یئرله اشاره اولونور:

(نور ۲۴/ ۳۱) وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنَاتِ یَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَیَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَکَلَّا یُبْدِیْنَ زینتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلَیْضُرْنَ بِخُمْرِهِنَّ عَلَی جَبُوبِهِنَّ وَکَلَّا یُبْدِیْنَ زینتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَاتِ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَکَتْ أیمانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِینَ غَیْرِ أَوْلَی الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوْ الطِّفْلِ الذِّیْنَ لَمْ یَظْهَرُوا عَلَی عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَکَلَّا یَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لَیَعْلَمَ مَا یُخْفِیْنَ مِنْ زینتِهِنَّ وَتَوَبُّوا إِلَى اللَّهِ جَمِیعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ.

و مؤمن قادینلار دئ : گؤزلرینی (نامحرمه باخماقدان) آشاغی سال سینلار [یعنی حرامدان ساکین سینلار، حراما باخماسینلار: تحریفچیلر بیله معنالاییرلار: گؤزلرینی باغلا سینلار ویا اؤرتسونلر؛ بو معنا یانلیشدیر چونکی بورادا تحریفچیلر «قادینلار گؤزلرینه اؤرتوک سال سینلار» آنلامینی چیخارماق ایسته بیرلر، حالبوکی بورادا قادینلارین حراما باخمالارینا اویاری یاپیر، و اونلارین گؤزلرینی اؤزگه لریندن اؤرتمه سی آماجلا ن میرا، ناموسلارین (عورتلرین، قادینلیق یئرلرینی) قوروسونلار (نامحرملرین باخماسیندان قوروسونلار)، و زینت لرینی (بزکلرینی) گؤستر مه سینلر، اؤز اؤزلویونده گؤرونلر موستنادیر، اؤرتوک لرینی [شال و اؤرتوک اولان هر شی معناسیندادیر، تحریفچیلر بو کلمه نی باش اؤرتوسو معنالاییرلار و یانلیشدیر] یاخالارینا

[گۆگوسلر ویا دۆشلیرینین اوستونه و بیرتماجلا رینا، ان دوزگون آنلام تورکجه ده بیرتماج دیر، یعنی گۆگوسلرین بدنن آیریلان یئرلری] سالیسینلار، زینت لرنی (بزکلرنی) اؤزگه لرینه (ار، آتا، قیناتا، اونلارین اوغوللاری و اوغوللوقلاری، قارداش، قارداشی اوغلو، باجی اوغلو، اؤز لرنه تای قادینلار، مالیک اولدوغو کنیزلر، ارککلیگی اولمایان، عورت دن آنلامایان اوشاق، موستنا اولاراق) گۆسترمه سینلر، زینت لری بیلینسین دییه آیاقلارینی یثره وورماسینلار، ای اینانلار، هامینیز تانرییا توبه ائدین بلکه قورتولوشا یئتیره سینیز.

قرانین نور(۲۴ / ۳۱). آیه سی، حجاب حاققیندا، مکمل، زامانلاری قاپسایان، آیدین و ان افاق شوبهه سی اولمایان، آنلاملی قیلاووزدو، بو آیه ده آیدین خطرله آیرد ائدیله بیلن، سۆزلری سؤیله مک اولار:

۱- بو آیه قادینلارین اورتونمه سی اوچون، ایکی عضوه اشاره ائدیدی، عورت (فُرُوجُهُنَّ) و گۆگوسلر (جُبُوبِهِنَّ) مشخص سۆزجو کلرله بلیرلنیدی، اورتونمک اوچون اونلاردان باشقا، بدن عضوو اولاراق آد آپاریلماییدی، بو مسئله بؤیوک دیقته لایق دیر، نییه آیری عضولاردان آد آپاریلماییدی، باشقا هر یئر اوچون، گنل و کلی بیر کلمه اولاراق یالینز «زینت» سۆزونو ایشله دیدی، بورادا لازیمدی اسکیلردن شکیلنمیش ذهنیتلریمیزی بیر آن، بیر کنار بوراخاق و زینت کلمه سینی دوزگون دوشونک، موطننا قرانین زامانلاری قاپسایان سۆزونه شاشقین اولاجاییق. گرچکدن زینت کلمه سی هر تور بزک و گۆزلیگی ایچینه آیر، آیا قادینین هاراسی زینت سایلمیر، کیم (هانسی ارکک) دییه بلیر، فرضا قادینین توکلری زینت دئیل ویا اللری زینت دئیل ویا اوزو زینت دئیل، ویا آیاقلاری، کوره یی، چیینلری، قوللاری، بارماقلاری ویا حتی سۆزلری و دانیشیغی زینت سایلمیر، بیله اولورسا، قادین بس هاراسینی اورتمه لیدی؟، و نمه نی گۆسترمه مه لیدی؟، اگر بیله دوشونرسک قادین اصلا ائودن ائشیکه چیخما لیدی.

۲- سورو نو چۆزمک اوچون آیه نی بیرده اوخومالی ییق، زینت لرنیه گۆسته ریلمه سین سوروسونا یانیت آرامالی ییق، تانری بویورور، قادین فلان شخصلردن باشقا اؤزگه لریندن اورتونمه لیدی، اساس مسئله، آد آپاریلان شخصلرین اؤزلیگی دی، اونلاری ایکی کاتتقورییه بؤلّمک اولار، بیر سیراسی قادینلا دایما بیر یثرده اولان و بیرلیکده یاشایان ارککلردی (آتا، قیناتا و..)، آیدیندیرکی اونلار محرم اولدوغو اوچون، و آلیشقانلیقلاری اوچون قادینلار پیس گۆزله باخمایا جاقلار، ایکنجی حیصّه، ارککلیگی اولمایانلار و عورت دن آنلامایان اوشاقلاردی،

ايكىنجى كاتتقوريدە اولان شخصلرين اۆزلىكى بيزيم مسئلهنين چۆزومونه آيدىنلىق گتيرير، قادين اۆزونو اۆرتمه ليدى، چونكى بيريلرى تحريك اولاييلرلر، اينحيرافا چكىله رك، موختليف توپلومسال ايختيلافلارا و چيريشمالارا سوروتلنرلر، سۆز بورادادى، بئيله ايسه نيه قران آچيق شكىلدە قادينلارين تپه دن ديرناغا اۆرتونمه سينه امر ائتمه ييدى، بلليدير كى قران حساب و كىتاب اوزيله بئيله يازيليدى.

بير توپلومدا اينسانلار ندىن تحريك اولاييلرلر و هانسى دوروملاردا عادى داورانلارلر، حتى ايندىكى زاماندا (مسلمان توپلولوغو اولاراق) بير يترده تپه دن ديرناغا اۆرتوك گتيرلر و گۆزلرين اؤنونه ده تور سالارلار، آيرى بير بۆلگه ده اوزلرينى بورويرلر، ويا بير آيرى بۆلگه ده اسكى تورك گله نه يى كيمي، ياشماق باغلايارلار و باش توكلرينين ياريسى ائشيكده اولار ويا بير يترده باشلاريني قورومازلار ويا داها معمولى دوڭ و اتك گتيريب چوخدا بورونمزلر.

۳- بو دورومدا بونلارين هانسى سى قرانا داها چوخ ياخيندى، ديهه بيليريك بونلارين هاميسى قرانا ائشيت مسافه ده ديلر و هاميسدا قرانا سايقيليديلار، يالنيز قراندا دوشوندىكلرى فرقليدى، داها چوخ گتري قالميش بير توپلوما قادينين هر يئرى غئير عادى دى، آيدينديركى اونلار داها چوخ بورونمه ليديلر، آيرى بير گليشميش توپلومدا اينسانلار اوشاقلقدان برى، اۆزل گله نكلرله بؤيويه رك، قاديندا داها ائشيت سويه ده باخراق، يالنيز اونونلا دانشاراق و سئوهرك، اونا ايلگى گۆستهريرلر، و ايلگى دويمادان بير قادينلا ياخينلاشمانى آنورمال سايارلار، چونكى اونلار تانرى و پئغمبرين بووردوغو سئوگى نى اصل بيلرلر و بيرليكه ياشاماغى غايه بيلرلر و گرچكندنه قادين سئوگى بسله مك اوچون يارانيدى، يالنيز شهوت دن دولايى دئيل. ولى گتري قالميشلار بونو دوزگون دوشونمزلر.

يوخاريداكى يوروملارى گۆز اؤنونه آلاساق قرانين هئرمئوتيكى بللى اولور و سورون چۆزولموش اولور، قران ائيليه بيليردى زينت يترينه، باش قول و آياق سۆزلرينى ايشلتسين، اما بو ايشى گۆرمه ييدى، چونكى قران، زينت كلمه سييله بو حاقدان هر توپلومون گله نكلرينى و زامانلا ديشيملرينى گۆز اؤنونه آليدى، و بو آيه ده زينت كلمه سى نيسي بير معنايا ماليكىدى و اوندان آلقيلانان معنا اصلينده بير توپلومون زامان ايچينده ديشيديكى دويقولارينا باغليدى.

البتده بئيله آنلاشيلما ماليدى توپلوملار گليشه رك اينسانلارين نظرينده قاديندا اولان زينتلر آزالير و ديشير، تام ترسينه، بير قادينين گۆزلىكلرى و زينتلرى ثابت و دائيميدى، يالنيز او

گۆزلیکلرین کیمه عاید اولدوغو و هانسی شرطلرله عاید اولدوغو مسئله سیدی، گئری توپولملاردا توپولومسال ائیتیمین اکسیک اولدوغو اوچون بیر ارکک یالنیز شهوت اوزیله بیر قادینا گۆز تیکیر و اونا سئوگی بسلمه دن یالنیز اوندان آنی لذت آلماق پشینه دی، اما گلشیمیش بیر توپولومدا، باغلانتی بیر طرفلی اولماقدان چیخیر و قادین دا بیر کامیل اینسان کیمی مئیدانا گیریر و سئوگی اوزیله گۆزلیکلرینی کیمله پایلاشدیغینی و هانسی ارککین گۆزلیکلرینی اؤزنه عاید ائتدیگینی ایکی طرفلی اولاراق اؤزلری بیلدیریرلر. و بو اوزدنده بوجور توپولملاردا قادینین زینتلی عوموم اوچون عادی اولاراق، یالنیز ایلگیلنن شخص اوچون اؤنم قازانیر و باشقا توپولملاردا بونون ترسینه دی.

۴-قادینلار حاقیندا داها بیر مسئله یه اشاره اولونمالیدی، بعضا اؤزلیکله چوخو گئریچیلر، گلشیمیش توپولملاردا قادینلارین یالنیز یاینلاردا و تبلیغاتلاردا متاع (کالا) کیمی ایستیفاده اولدوغونو اؤنه سوررلر، و اونلارین دئیش ایله گویا، قادینلار اورالاردا گۆزلیکلرین ساتاراق پارا قازانیرلار، بو سورونون بللی و آیدین یانیتلاری واردی، اونلار گئریچی اولدوقلاری اوچون، هر شئین منفی طرفینی گؤرورلر و او توپولملارین موثبت یؤنلرین گؤرمزدن گلیرلر، قادین اؤزگورلویو مسئله سی گلشیمیش توپولملاردا عئینا دئموکراسی مسئله سی کیمیدیر، دئموکراسی اولان اؤلکه لرده و سئچیملرین اؤزگورجه یاپیلدیغی یئرلرده، چوخلو موثبت جهتلر واردی، اینسانلار، اؤزگورجه سؤزلرینی دئیرلر و حاقلارینی چوخراق تانییاریق اونلاری آماغا چالیشاییلیرلر و موختلیف قوروملار و پارتی لر و قروپلار اؤزگورلوکدن یارارلاناراق اوغورلوقلاری و توطئه لری راحتجا ایفشا ائدیپ و قاباغین آلیرلار و سورونلار دیالوق و تنقید ائتمه یول ییله داها راحت و دوزگون چؤزولور و توپولوم داها چوخ ایلرله یه بیلیر و البتده بونون یانیندا اؤزگورلوکلر منفی تاثیرلرده آرایا گتیریرلر، اما آزادلیق، سو کیمی بیر شئیدی، تمیزلیک و آبادانلیق گتیرر آما ییخینتیلاریدا اولار، یئترکی اؤزگورلوک اولسون بئله توپولوم، داها راحتجاسینا ییخینتیلاریدا اؤنله مک اوچون یوللار تاپاییلیر.

۱۰-۱۹-ربا و فایز

فایز دییه ترجومه ائدیلن سؤزجوک ربا سؤزجویدور. ربا سؤزجو یونون ساده جه فایز کلمه سییله سینیرلانماسی دوغرو دئییل دیر.

قُرانی کریمده ۷ یئرده گنچن ربا، کلمه آنلامیلا، آنامل و آناپارایا یاپیلان علاوه دیر. دین دیلینده بو، قارشیلیقسیز آرتیش دییه ایفاده ائدیلیر. ان دوغروسو، ربانی امک و غثیرت قارشیلیغی اولمایان هر تورلو آرتیش دییه آنلاماقدیر.

ح. پیغمبر، اؤدونج وئرین شئیرین عئینله اعاده لری سیراسیندا یاپیلاجاق علاوه لرین ربا اولدوغونو بلیرتمیشدیر. اؤرنکین، بیر اؤلچک آرپانین یئرینه بیر یاریم (۱،۵) اؤلچک، بیر آلتینین یئرینه ۲ آلتین آلماق ربا دیر. بانکوت لار ایسه، رئال دیرلری اولمادیغین دان، مثلا ۱۰۰ لیره قارشیلیغیندا ۱۱۰ لیره آلمانین ربا قاورامی ایچینه گیریپ گیرمیه جه یی تارتیشیلا جاقدیر. چونکو بانکوت، ساده جه نومینال (رسمی) دیرله بیر آنلام ایفاده اتمکده دیر.

او حالدا، بوتونویله نومینال دیرلر اوزه ریندن ایشله یین بانکا فایز لری نین و بانکا فایز جیلیغی نین، قُران داکی ربا قاورامی ایچینه گیردیینی سؤیله مک ایصابتلی اولمایا جاقدیر.

گرچک بوکی، قُران، ربا یاساغینی، پارانین ائکونومیده دولاشماسینی ساغلاماق اوچون گتیرمیشدیر. و قُران ین گتیردی ربا یاساغینین تمل آماجی، ایحتیاجینی گیدر مک اوچون بورج آلماق زوروندا قالان یوخسولون بوسوتون محو اولماسینی اؤنله مک و اونو، چاره سیزلرین قانینی امن گوجلو طبقه یه قارشلی قوروماقدیر.

ابوزئید، بو حاقددا دوزگون اولاراق دئیر: ربا یاساغی، ایحتیاجلارینی قارشیلانماق اوچون بورجلانماق زوروندا قالان فقیر کسیمین ایستیشمار ائدیلمه سینه قارشلی بیر یاسامادیر.

«بوگونکو بانکالار ربا اساسینا گوره ایشله مه مکده دیر؛ تام ترسینه، تصرف صاحب لری نه قازانچ پایی (ربح: سود) وئرمکده، بورجلولاردانسا گتیری (فایده) آلماق دیر. دولایسیلا، مودئرن بانکا جیلیق سیستم لریله قُران ین حرام قیلدیغی و آلان لار اوچون شیدتلی عذاب وعد ائتدی ربا آراسیندا ان کیچیک بیر ایلیشکی سؤز قونوسو دئییل دیر.»

۱۰-۲۰-قران حؤكملىرى حاققیندا تك بوئوتلو ياخلاشیملار

مودئرنیستیچی تانیان بعضی آراشدیرماجیلار، قران حؤكملىرى حاقدا بعضی سؤیلملرده بولونورلار، تاریخسلجیلیك كیمی یوروملایارارق، ارث مسئله سیله بیرلیکده ربا و حتی گونلوک نامازلار و غُسل كیمی حؤكملریده تارتیشیلماغا آچیرلار، اؤرنك اوچون اونلارین بیر نئچه سینه اشاره اولونور:

-بعضیلرینه گۆره بیر حالداكى ایندیكى چاغدا، اینسانلار هر فورصتدن یارارلاناراق تمیزلیگه اؤنم وئریب یویونورلار، غسل كیمی حؤكملرین گرکلیلیگی آرادان قالمیش اولور و یا بیر چاغداكى بوئت تاپینماغا قارشیلیق، گونلوک نامازلارا وورقو یاپیلیردی، ایندیلیکده نندلر آرادان گئتدی یی اوچون بوجور حؤكم لرده ده دیشیکلیك یاپیلماسی دوغال سایلابیلیر.

-قادینلارین بوشاندیقدا سونرا عیده ساخلامالاری مسئلهسی، ایندیكى چاغدا و بیر حالداكى یوخاری تکنولوژیلرله قادینین بویلو اولماغی حاقدا هر تور بیلگی آلدی ائتمه ایمکانی واردیر نجور چؤزولمه لیدیر، آیا عیده ساخلاماغا گرک واردیر.

-بوجور یاخلاشیملار ساده شکیلده باخیلدیغیندا منطیقه اویقون گؤرونسه ده، گووه نیلیر اؤنه ریلر اولمایا جاقدیر، چونكى قران حؤكملىرى نئچه بوئوتلو مسئلهلر كیمی نظرده توتولماسی آیدیندیر، بیر طرفدن بو حؤكملرین هم گؤرونمز یؤنلرینی نظرده آلمالی ییق، آیری طرفدن اونلارین روحی و تینسل آنلامدا یارارلارینی و عین حالدا ضررسیزلیکلرینی گؤز اؤنونده توتمالی ییق، آیریجا دینی مساللی بیر بوتون اولاراق توپلومسال بوئوتونا دیقت ائتمه لی ییک.

-سوچلامالار حاققیندا بیر مسئلهیه اشاره ائده لیم: مختلیف کیتابلاردا و چوخو کز ایسلام قارشیتی کسیملر طرفیندن و آیریجا فارس شیعه لیگی طرفینده اهل بئیتینه و یا صحابه لرینه مختلیف سوچلامالار یاپیلیر و حتی بعضا فارس شیعه لیگی طرفیندن پیغمبرین قادینلارینا ان آغیر سوچلامالار وورولور، مثلا کلینی (فخانتاهما یعنی فاحشه) ایصطلاحینی ایشله دیر: بو مسئلهیه ایکی یؤندن آیدینلیق گتیرمک لازیمدیر. ایلكجه دئیلمه لیدیر بو سوچلامالار هر تور بلگه و تاریخی سندلردن یوخسوندولار و فارس شیعه لیگی تاریخی سندلرله یوخ، بلکه تاریخی کین اساسیندا و صحابه لرین ساسانلیلارا یئندیردیگی ضربه دن دولای، سوچلاما یاپیر و یا ایسلام دینی ایچهرینی بوشالتماق اوچون اللریندن گلدیکجه پیغمبرین یاخینلارینا توهین ائدیرلر.

بو حاقدان گنل اولاراق بير مسئله نیده نظرده آلمالی ییق وقتی تانری اؤز سئچدیگی پیغمبر حاققیندا اونون عادی اینسان اولدوغونو سؤیله بیر آیدیندیرکی اونون اطرافینداکی اولان اینسانلاردا عادی شخصلر کیمیدی، و اولاردا کیچیک ویا بؤیوک سهولره دوشه بیلیر و بو سهولرده دین ایله دولایلی ایلگیلی اولمایاراق شخصه یؤنه لیک بیر سوروندور، بیزلر نه مسیحیلر کیمی بو اینسانلارین تانری ویا تانرینین اوغلو اولدوغونا اینانیریق ونه فارس شیعه سی کیمی اولاری تانریساللاشدیریپ معصوم بیلیریک بو اوزدن اولارا اینسان کیمی یاناشمالی ییق و هر جور داورانیشلارین عادی اینسانلار کیمی دیرلندیرمه لی بیک. میثال اوچون معاویه مؤمین اولدوغو حالدا سونرالار بؤیوک یانلیشلیغا دوشور و ایمام حسن له آنلاشما یاپماغینا رغما اونو پوزور و شورا عوضینه اوغونو اؤز یئرینه قویور.

- بعضیلری او جومله دن فارس شیعه لیگی طرفداری اولان علی دشتی کیمی ضد ایسلام شخصلر، نساء سوره سینده اولان آیه نی تحریف ائده رک، قراندا، قادینلارا شدت اولدوغونو اؤنه سورورلر.

«نساء / ۴ / ۳۴: الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنِ اطَّعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا : قادینلار کیشیلرین (ارککلرین) ماللارینین (مال وارلیقلار، ناموس و هر تورلو حاققلاری) قورویوجولار دیر باشقالدیردیقلارینی گوردویونوز زامان اولارا اؤیود وئرین، سؤزه باخماسالار اولاری یاخینلیقدان محروم ائدن، یئنه ده فایدا وئرمه سه و مجبور قالار سینیز اولاری دؤیون.. و اگر اطاعت ائدرلر سه اولارین علییه نه باشقا بیر یول آرامایین..»

بو حاقدان اینسانلار اوچون ان گوزل اؤرنک ح. محمد اولاراق بو آیتی ده ان اییی آنلایان یئنه ده اودور، کسین اولاراق بیلیریک، او عؤمرونده بیر دفعه ده قادینلارینی دؤیمه دی و بؤیورموشدو «قادینلارینی دؤینلرینیز اییی لرینیز دئیلدیر»، ویا «ایچینیزدن بیری قاریسینی کوله کیمی دؤیوب سونرادا گنجه اونونلا یاتا بیلیرمی؟» دئیه رک آغا خانیم ایلیشکیلرینین سؤگی یه دایانماسینا دیققت چکیر، آیریجا بو آیت ده دئیلن یول سون سئچهنک اولاراق هر توپلومدا فرقلی یوروملانا بیلیر؛ یئنه ده قرانین چوخلو آیتلرینده بو حاقدان آیدینلادیجی سؤزلرده دیققته

آلئمالئدئر: اؤرنك اوچون بقره ۲ / ۲۳۱. آیه ده قادینلارلا اییی داورانماغی آچیق شکئیده توصیه ائدئر.

بو حاقد ا یوخاریدا وئرلئن معنادا بیر چلئشگی آچئقا گؤرونمکده دئر، بیر حالداکی دئئر «ئنه ده فایدا وئرمه سه و مجبور قالارسئنیز اونلاری دؤیون.. واگر اطاعت ائدرلر سه اونلارین علئیه نه باشقا بیر یول آراما یئن..» اگر اطاعت ائتمه سه لر نئنه مک اولار؟، آیا اؤلدورمک لازئم دئر؟، آیا بیر کئشینن بئله بیر حاقتی اولابئلر؟، آیدئندر کی هئچ زامان بئله بیر حاقت، هئچ کئشیه وئرئلمه یبئدئر، لذا سونراکی بؤلومده وئرلئن معنادان گؤرمک اولارکی؛ بو جومله نین ایلک بؤلومونون معناسی دوزگون اولابئلمز و گرک ایلک جومله یوموشاق و منطیقه اویقون اولمالئدئر و اوندان سونرا وئرلئن معنا شدته باش وورماماغی توصیه ائتمه لئدئر.

آیرئجا عرب دئلئنده ضربوهن کلمه سی ترک ائتمک و گئتمک آنلامئندا ائشله نئبدی، مثلا آل عمران ۳ / ۵۶ آیتئنده «ضربوفاى الارض» سفره گئتمک آنلامئندا دئر، بو باخئشلا آیتئن آنلامی بئله اولمالئدئر: «قادینلار کئشئلرین (ارککلرین) ماللارینن (مال وارلئقلار، ناموس و هر تورلو حاقلاری) قورویوجولاردئر، باشقالدئر دئقلارینی گوردویونوز زامان، اونلارا اؤیود وئرئن، سؤزه باخماسالار اونلاری یاخئنلئقدان محروم ائدن، ئنه ده فایدا وئرمه سه و مجبور قالارسئنیز اونلاری ترک ائدئن.. واگر اطاعت ائدرلر سه اونلارین علئیه نه باشقا بیر یول آراما یئن..»

سایقی دئر دئن بئلگینی «یاشار نوری اؤزتورک» نساء سوره سینی بئله معنالایبئدی و معنائن دوز اولماغی ح. رسولون داورانئشلارینی نظرده توتارساق و عاغئل گره یی داها اویقون گؤرونور.

«نساء ۴ / ۳۴ : ارککلر؛ قادینلاری گؤزتله یندئلر. بئله کی، الله، اینسانلارین بعضئلرینی بعضئلرئندن اوستون قئلئمئش دئر و ارککلر ماللارین دان بول بول خرجه لمئشلر دئر. اییی و تمیز قادینلار ساییلئدئرلار؛ آلا هئن اؤزلرینی قورودوغو گیبی، گئزلئلگی گره کن شئی قورورلار. صداقت سئز لئک و عفت سئز لئکلرئندن قورخدوغونوز قادینلارا اؤنجه اؤیود وئرئن، سونرا اونلاری یاتاقلارئندا یالنیز بیراخئن و نئهایت اونلاری ائودن چئخارئن/بولوندوقلاری یئردن باشقا یئره گؤنده رئن! بونون اوزه رینه سئزه ساییلی داورانلار سا آرتئق اونلار علئیه نه باشقا بیر یول آراما یئن. الله چوخ اوجادئر، سئئر سئز جا بؤیکدور.

بعضی یورومجولار جا «اضربوهن» کلمه سینی فئزئکسل آنلامدا وورماق کئمی معنالانابئلمز و معنجا «باشقالدئر دئقلارینی گوردویونوز زامان، اونلارا اؤیود وئرئن، سؤزه باخماسالار اونلاری

ياخينليقدان محروم ائدن، يئنه ده فايدا وئرمه سه و نتيجه آلايئلمه سز حددينيزي آشمايين و بو ايشي ايدامه وئرمه يين چونكي بو حالدا قاديننا ظولم ائتميش اولور سونوز..»

- فارسچيلار (اؤرنك اوچون علي دشتي، كليني و بوتون فارسچي محدثلر) توبه سوره سينده ۹۷ينجي آيتي تحريف ائده رك، اعربلره توهين ائديرلر، اونلار گرچكدن فيردوسي كيمي ايسلام اوردوسونا، ساسانلي كؤتولويون آرادان قالديرديغي اوچون كين بسله ييبئر، فارس شيعه ليگينده اولان امام زامان دا ظهور ائتديگينده بوتون عربلري قيليجدان گئچيره جكدي، اونلاردا بو آيه ني تحريف ائده رك بئيله بير گؤرو و جنايتي اؤز ايمام زامان لارينا يوكله ييبئر؛ آيه بئيله دير:

«توبه ۹۷ / ۹ : الأعرابُ أشدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ.. : عربلر، كفر و نفاق دا داها ياتقينديلار..»

فارسچيلار هميشه كي كيمي قران آيه لريني تكليكه باخاراق و البتده قصدا بو ايشي گؤره رك بئيله يورملارا ال آتيرلار. توبه سوره سينده سونراكي آيه لره باخديغيميزدا، موزونو داها آيدين دوشونمك اولور:

«توبه ۹۹ / ۹ : و من الاعراب من يؤمن بالله و اليوم الآخر.. : بعضي عربلر تانرييا و قيامته اينانيرلار..»

توبه ۹۷. آيت ده بوتون مفسرلرين يازديغينا گؤره بدوي عربلردن سؤز گئدير، آيريجا سونراكي آيه لرده بدوي عربلرين مختلف اولدوغوندان سؤز ائديلير، آما ايرقچي فارسچيلار، قراني بوتولو كده گؤرمكدن قاچيناراق اؤز تفككورلري اوچون مجرد و يالانچي معنالار آختايرلار.

۱۰-۲۱- تاريخسلاجيليك و هنرمئونتيك دن چيخاريلان سونوج

بو بؤلومده وورقولانان سؤزلردن آشاغيداكي سونوجلاري آلاييليريك:

قرانُي كريمين ايكي يؤنو اولدوغو آيدينلانير. بون لاردان بيرينجي سي ايلاهي؛ ايكيجي سي ايسه بشري يؤن دور.

بيزه گؤره سون كيتابين حؤكوملري تاماملانميشدير، بشر واسيطه سييله اونون ايكمالي كيمي بير بكلنتي سؤز كونوسو اولاماز. آيريجا قران كيتابي بير بوتون اولاراق اله آينماليدير و اونون تك تك ياسالاري، توپلومسال شرطلري و مختلف اينسانلارين آلقى و دوشونجه سويه سيني گؤز اؤنونده توتاراق يارالانماليدير بئيله كي بوتون ايلگيلي قوروملار و پارتيلر اؤز آلقيلاريني اساس

آلاراق و سويه لرينه گوره قران مفكوره لريني اوز پروقراملاريندا يانسيتمالي و نهايتا اوزلاشما اساسلي چرچيوه ايچهريسينده اولكه سويه سينده بشري ياسالار شكلينده توپلوما سونماليديلار، آيري دئيشله، نئجه كي اسلام صدرينده ح. پئغمبر و دورد بؤيوك خليفه، وار اولان مختليف آيه لري، شرطره اويقون اولاراق سئچيب اويقولاديغي كيمي، اينديكي زاماندا، خالقين سئچديكي، پارتى و بيلگينلر طرفيندن قراندا آلقيلانان تفككور، اوزلاشما اييله، يئنى بشري ياسالار شكلينده دوزنله نير و عمومي ياسالار كيمي ايشله نير.

لازيمدير قرانلا بيرليكه بيزيم چوخلو بيلگينلر يمزدن و شاعيرلر يمزدن قالان متنلر او جومله ده دده قورقود، فيضولى، نسيمي، و .. آيريلارينين اثرلري هئرمئنوتيكله و تاريخسلجىليك يۇنئمله يوروملانيب و اونلاردا اولان يارارلى كوئولار خالقيميزا سؤنولسون.

۱۱- آذربایجان تورکلرینین میلی و مذهبی باخیشلاری

-بیزلر میلی مسئله میزین تبلیغینده، دینیمیزین خورافاتدان آریندیرماسیندا، و آیریجا دؤولتچیلیک اوغروندا حرکتلریمیزده دینی و کولتورل بیرلیگیمیزه و اونون ضرر گؤرمه مه سینه دیق ائتمه لیبیک، بیزیم مذهبی بیرلیگیمیز و اونا لاییک و دئموکراتیک آچیدان باخیشیمیز قاراتتی اولاراق فارس شیعه لیگی قارشیسیندا بیزی اییجه قورو یوب و قورویا جاقدیر.

بیر آیری اؤنملی موضوع آذربایجان تورکلرینین سوننو سویداشلارینا باخیشی حاقدادیر، تورکیه اؤلکه سی عثمانلی امپراتورلوغونون میراثچیسو و سوننو ساییلاراق، آذربایجان تورکلری یانیندا اصلا اؤزگه لشمیش میللت کیمی سایلمیرلار، گؤروشلرده، گل گئتلرده و قوناقلیقلاردا، حتی ساده عامی بیر آذربایجان تورکو، تورکیه یوردداشینو گؤردویونده ان بالاجا چکینمه لری یوخدور، اونلاری تورک یوردداشلاریمیز کیمی، اؤزلرینه یاخین گؤرورلر، حالبوکی آذربایجان تورکلری حتی اؤز شهرلرینده یاشایان کوردلری بئله گؤرنده اونلاری سوننو حساب ائده رک اونلارلا سؤزداشلیقدان و اؤزللیکه بیر قوناقلیقدا بیر سوفره باشیندا اوتورماقدان جانیمما سینمیر دییه چکینیرلر، آما هر آذربایجان تورکو بیر تورکیه لی سوننو ایله بیر یئرده یئیب ایچمکدن و دانیشماقدان لذت آپارارلار، تهراندا، تبریزده و سینیر بؤلگه لرینده چوخلو گل گئتلره شاهد ایدیم، راحاتلیقلا تورکیه لی سوننو عایله لر، آذربایجانداکی شیعه عایله لره گللب قوناق اولوردولار و بورادان تورکیه یه گئدیپ قالیردیلار و بیرلیکده یئمک پیشیریب و یئیردیله ر. آذربایجان تورکلرینین حتی ذئهنلرینده بئله تورکیه دو شمنچیلیغی اولاماز، بیر طرفدن یوزایللر بو یو دؤولتلر آراسیندا باریش دورومو اولدوغو اوچون و او بیر طرفنده اثرمنیلر و جیلولارین قیرقینلاری قارشیسیندا، عثمانلی امپراتورلوغو آذربایجانلیلارین تک و تک یاردیمجیسو اولدوغو اوچون تورکیه لیلره قارداش کیمی باخارلار، و میلی شعارلارین یانیندا یوزمینلرین وئردیگی «تبریز باکی آنکارا، بیز هارافارسلار هارا» شعاری بونون آچیق و آیدین گؤسترگه سیدیر.

بونلارین یانیندا ظاهرده گؤرونمه یین داها درین بیر ایلیشکی آذربایجان و تورکیه تورکلری آراسیندا وار اولماقدادیر، ایران اؤلکه سینده بوتون مالی قاینقلار فارس شیعه لیگی نین الینده اولدوغو اوچون تبلیغات ائله گئدیر، گویا ایراندا بوتون اینسانلار و اؤزللیکه آذربایجان توکلریده فارس لارین اینانیدیغی شیعه لیگه اینانیرلار، حالبوکی بونلار ساده جه دؤولتین تبلیغاتیدیر

و گرچگی یانستیمیر، آذربایجان تورکلرینین مذهب اؤزلیکلرینی و اونلارلا فارس مذهبی آراسیندا اولان فرقلری گۆز اؤنوندە قویدوغوموزدا، تورکیه سونولریله، آذربایجان شیعه علیچیلری آراسیندا داها چوخ اورتاقلیق گۆرمک مومکوندور. و بو اورتاقلیقدیرکی اونلارین آراسیندا بؤیوک یاخینلیق وجودا گتیریر. و گرچکدن آذربایجان تورکلری اوچون تورکیه توپراقلاری ایکنجی آنا وطن کیمی سایلماقدادیر. و ترسینه اولاراق آذربایجان شیعه علیچیلری ییله فارس شیعه لیگی آراسیندا دئمک اولار اورتاق نوقطه لر یوخ قدردی.

-یوخاریدا سؤیله نن اؤزلیکلره رغماً، بیز آذربایجانلیلار اینکیشاف ائتمک اوچون باخیش طریمیزی گنیشلتمه لی ییک، بیزلر فارسچیلار و یا کوردچولر کیمی، شخصلره؛ تک یؤنلو باخممالی ییق و اونلارین اییی و کۆتو یؤنلرینی بیرلیکده گۆرمه لی ییک، هر اینسانین بیزیم کیمی فیکیرلشدیگی مومکونسوزدور.

بعضی لری دیه بیلیر، نیه بس فارسلا ائیلیه بیلیرلر اؤز ایچلرینده بیرلیک یارادیب و اونلارین هامیسی، بوتون غیرفارسلاری دوشمن کیمی گۆرورلر و ایچهریده ویا خاریجده اولان آیدینلاری و حتی عادی آداملاری، شک و شوبهه لری اولمادان بوتون تورکلری حاقسیز تانییاریق اونلارا ان بالاجا حاق قایل دئییلر و گنچن یوزیلده ده شاه دؤنمی و فارس شیعه لیگی دؤنمی و خاریجده کی فارسچیلار آراسیندا هئچ واخت ایسته مه بییلر تورکلرین حاقلاریندان بیر دفعه ده اولموش اولسا دفاع ائتسینلر و مجبور قالدیغیندا تقیه اصلی اوزهرینده اونلاری آلداداراق سونرادا داها ییخیجی ضربه لرله اونلارین کۆکونو و واریوخونو داغیتماغا چالیشیرلار، اونلار بو بیرلیگی بوتون کسیملرینین ایچینده نجور ساغلا یا بیلیرلر؟.

البتده بوجور سؤلالارا دوزگون جاواب تاپمالی ییق، بیرینجی اولاراق گرچکدن اونلار ایران بؤلگه سینده اولان غیرفارس خالقلارین وار یوخونو تالانلایاریق بو مرحله یه یئتیره بیلیرلر، اؤلکه نین بوتون قاینالارین بو ایرقچی دوشونجه نی تثبیت ائتمک اوچون یوز ایلدی خرجه بیلیرلر؛ ایکنجی اولاراق اگر بو یؤنتم دوز اولسایدی مطمئنا اونلار اؤلکه سویه سینده بؤیوک اینکیشافلارا ال تاپایلردیلر حالبوکی گۆروروک اونلار هم ایقتیصادی جهتدن وهم کولتورل جهتدن ان گئری قالمیش اؤلکه لردن و ان گئری قالمیش کولتورلردن بیری ساییلیر میثال اوچون بیر حالداکی اونلار اوزایا گنتمکدن، و فوزه لرله گۆیه جانلی حیوان آپارماقدان دانیشیرلار،

آچىقجا گۆردىوموزده، سانكسىيا و تحرىملر باشلاناندا، حتى پرايد كىمى سادە اوتوموبىل ۹۵ فائىزى خارىجە باغلى اولاراق اورە تىمى بوسوتون داينىر و اۆلكە آجلىق سويە سىنە دوشور. بو حسابلا اونلار اۆز آرالارىندا ايرقىچى دوشونجە بىرلىگى ياراتسالاردا بۇيوك يانلىش يۇندە دىلر، البتدە بو ايرقىچى بىرلىكلرى بىزلرى دوشوندورمە لىدىر و اونلار يانلىش طرفىندە هر غىراينسانى بىر داورانىش اوچون حاضىرلىقلى اولماغىمىز گرە كىر، نئجە كى سورىە و آيرى يئرلردە بئىلە ضدبشرى داورانىشلارى گۆرموشوك.

فارس شىعە چىلرى هم ايچەرىدە و هم دىشارىدا (سۆزدە دئموكرات اوپوزىسيون)، شىعە لىك اساسلارى اوزەرىندە سۆزىردىلر، اوپوزىسيون حتى فارس شىعە چىلرىلە ظاهىردە موخالىف اولسالاردا بوتون خبرلىندە و يوروملارىندا اونلارلا عىنى خطى يورودورلر، اونلار مثلا ترورچولارلا ظاهىرا موخالىفت ائدىرلر ولى حزب اللاهىن دفترىن پاتلا دىلماسى حاقدە او قدر حزب اللاهىن نىظامى گوجوندنو اونون حاقسىز يترە ترورا معروض قالدىغىندان و سوننو دوشمنلرىن نه قدر آجىماسىز و ترورىست اولماسىندان ويا بوتون دوشمنلار يانلىش غىر مستقىم القاعىدە و عربىستانا و يا اىسرائىلە باغلى اولدوغوندان دئىرلر ويا ايران مسؤلدارىن و حزب اللاه ترور منسوبلارىن باشچىلارىن سۆزلرىن او قدر يوروملايب تكرر ائدىرلر كى، خبرى اىزلە يىلر، سونوندا بو سونوجا وارىر كى گوىا فارس شىعە چىلرى بۇيوك اۆلچودە حاقلى اولاراق بۆلگەسل گوجلر طرفىندە حاقسىزلىقلا اىلمكده دىر، بو ساياق خبرلرى، بوتون خارىجى فارس كاناللارى و باشدا ووا، بىبىسى كاناللارى يايماقدادىر، دئمك اولار بو كاناللار ظاهىردە فارس شىعە چى حوكومتىنە موخالىف اولاراق اونلار يانلىش اصلى سياستلرىنى تبلىغ ائدىرلر، اونلار يانلىش هامىسى استىناسىز غىر فارس مىللتلرە اۆزگو اولان خبرلرى يايمازلار و يايديقلارىندا ائىلە يايارلار كى گوىا اونلار يوخ كىمى اىمىش و يا بالا جا تضىيقلرە معروض قالىلار و ائىلە اؤنملرىدە يوخدور و حتى حاقسىزلىق بىر آز بۇيوك گۆرونسەدە اونلار يانلىش حوكومت اىچىندە اولان توركلرە ويا استىنايى قروپلار و مثلا خارىجەدە بۇيويىن عرب و مسلمان شخصلر كى سونرا ايرانا گلىب، حوكومتى اله گئچىرن غنصرلار باغلايرلار و اصىل فارسلىرى بو خطالاردان آرىندىرلر. دئمك اولار دىشارىدا اولان فارسچى كاناللار يانلىش يۇنە تىجىلرى، ظاهىردە دئموكراسى آدىلا، ولى اصلىندە بىزنىمىش شىعە چى اؤزلىكلى قروپلاردىلار.

نووه اولاييلارى حاقدادا ديش فارسچيلار ائيله تېلېغ ائديرلر كى گويا فارس شيعه ليگى بۇيوك گوجلر طرفيندن حاقسيزليغا معروض قاليدير و گرگ بوتون ميللت بو گوجلرين و اوزليلكله اونلارين ايچهریده كى بۇلوجولوك سياستلرينين علئيه اينه بيرلشه لر و بو سياستى بوتون فارسچى كاناللاردا و او جومله ده و و آ و بى بى سى كاناللاريندا هرگون و هر لحظه گورمك اولار.

دئمك اولار بونلار پهلوى دؤنمينين توره مەلرى اولاراق اساس قونولاردا ايچ شيعه چى حوكومتله عئينا بير يولدا يورويورلر و ساده جه هدفلى ايچهریده اولان ثروتدن پاى آلماقدى و ميللتين حاققارى حاقدا بير قايقى لارى يوخدور. و اونلارين هاميسى فارس ميللتينى هر لاحاظدان اوستون گوره رك، مجوسى شيعه ليگى اوصوللارى حاقدا ان اوافق اختيلافلارى يوخدو و ايراندا غيرفارس ميللتلرى گورمزدن گليرلر و اونلاردا بو باخيشى آچيقجا دونيانين او بيرى خالقلىرى حاقدادا گورمك اولار.

-گيزچيليكه و ترورا بولاشميش بير منحط كولتور، آذربايجانليدار و البتده بوتون توركلر اوچون تهليكەلى اولماسى نين يانيندا دونيا خالقلىرى اوچونده ييخيجى اولابيلير، نووه سيلاحي، اورمو گولو و سوريه و عراق اولاييلارى، فيردوسى پرست كسيملرده و اونلاردا اولان گيزچيليك و گيزلى پلانلارين نه قدر تهليكەلى اولدوغونو، گوز اؤنونه قوئور، البتده بو طرحلى ميللتين دين و مذهبلىرى بونونا ييخماماق گرگ، چونكى فارسچيلار، مذهبي ده منحط كولتورلرينين خيدمتى آلتينا آليرلار، نئجه كى همين سياستلىرى، باتى سئور پهلوى حوكومتينده ده گورموشوك، بو اوزدن بوتون دونيانى بو حاقدا اويانديرماق لازيمدير البتته شايد بيريلرى دئسين دونيا بونلارين قاباغيندا دوروبدور ولى دونيا گرگ بونو تانيتديراق كى بو كولتورون، كؤكونده ييخجيليق و يالانچيليق واردير و گئچيجى حالدا بعضى غير اينسانى ايشلردن ال چكسه لرده، گيزچيليك اؤزلىنه بير اساس و اصل كيمي گؤتوره رك هر آن بوجور پلان چكمكن چكىمه يه چكدير. و آيدينديركى بوجور ناتاراز كسيملى ياليز، اولوسلار آراسى نيزاتلر و گئئيش چاپلى دئموكراسى سيستىمى ايله كونترول ائتمك اولار.

ايندى سؤز بوردادير بو يالانچيلقلار و دوزبازليقلار نه زامانا كيمي دوام ائده چكدير آيا فارسچيلار فيكر ائديرلر بو توطئه لر هميشه ليك سورر و ظولمه معروض قالميش ميللتلر بونا تاماشا ائده چكلر، بلليدير كى فارسچيلار يانيليرلار، و اونلار داها بو ميللتلرين اعتماديلى

قازاناما یا جاقلا ر و کۆتو اینانجلی ساسانلیلارین سونوجو یئیندن بونلارین باشینا گله جکدیر و بوتون بو مفکوره لر یئنه ده پهلو یلر کیمی تاریخ زبیل قابینا تۆکوله جکدیر و آیری دئیشله یوگوسلاوی و ساوتلرین طالعی فارسچیلیق حاکیمیتینی گۆزله ییر.

-فارس شیعه لیگی شاید آذربایجان خالق ی حاقدا سوریه ده کی تصمیملری توتسون و ۱۳۲۵ اینجی کیمی ایندیده اورمو گۆلونون قورودولماسی دولایسیلا سویقیریمما اوز گتیرسین، ولی نه ایندیکی آذربایجان سوریه کیمیدیر، نه فارس شیعه لیگینده، سوریه نین داغیدیلما دؤنمینه تای گوجو قالیبدیر و نه دونیا بو تور شیعه لیگین هر جور تشبوئونون قاباغیندا سسسیز قالا جاقدیر. البته گتیریچی شیعه چیلرین هله ده سویقیریمجی گوجلرینین وار اولماسی و هله ده کند و شهرلری بوشقا و شیمیایی بومبارلا داغیتما فیکرینه مالیک اولماسی گۆز اؤنونده توتولمالیدیر.

فارس شیعه لیگی، آذربایجان تورک میلتی ایچینده ان آز اینانیلان دیندیر، بونو دئمکدن مقصد بودورکی بو میلت دینی فانائیمه گیرمه یه جکلر و گیرمه مه لیدیرلر. چونکی بو میلتین داها اؤنملی و اوستون مفکوره لری واردیر، دیل، کولتور، چؤره، اینسان حاقلاری و چاغداش اینسان کیمی یاشاماق اونلارین اصلی ایستکلریدیر، فارس شیعه لیگی داعواسینا گیرمک زیاندان باشقا حاصلی اولایلمز، او یانیش حرکاتینین و آکسیا گتچیرن یوزمینلر و میلیونلار اینسانین هر بیر ی هر دانیشیغیندا بونو وورقولاییرلار.

-آذربایجان تورک میلتی بونو اییی بیلیر داها دینی مسئله لرده، یالینز اؤز گه لرینه چیراق اولماقدانسا اینسانی دیرلری گۆز اؤنونه آلا راق اؤز میلتینین فیکرینده اولاجاقدیر و بو میلت اینسان حاقلاری قاورامیندا، چؤره سورونلاری حاقدا و چاغداش میلتیچیلیک موضوعلاریندا اؤنده گئتمه لیدیر و گتچیمش ۶-۷ ایل حادثه لری دفعه لرله بونو ثبوت ائدیدیر.

۱-۱- گله جه يه حاضر ليقلی اولماق

بو حاقدای بیر مسئلهیه توخونماق لازیمدیر، زامانیمیزدا دنیا چاپیندا ان سوْن حادثه، ساوئت اتفاقی دئییلن شرّ ایمپریاسینین داغیلماسی ایدی. بیز بو گلیشمهیه، پترسپنکتیو میللت اولاراق حاضر اولماماغیمیزدان دولایی اثرمنی تهدیدینی گۆره بیلمه دیک.

آیریجا بؤلگه سل اولاراق ایران اولکه سی محدوده سینده، گنچمیش عصرده، شریعتمداری حرکاتی، آذربایجانین دوردونجو اویانیش حرکاتی ایچهریسینده دیرلندیریلمه لیدیر، دئمک اولار خالق موسلمان پارتیاسینین عضولرینین سای میلیونلارا چاتمیشدی. حرکاتین سؤنمه سینین موختلیف سببلر سیراسیندا ان اؤنملیسی آذربایجانین، عمومیتله، میللتیمیزین بو گلیشمه لره حاضر اولماماسی ایدی. بو حاقدای بیر آمئریکالی عالیم گراهام فوللرین، سؤزو دوشوندوروجودور، فوللر گونئیلی آذربایجانلیلار حاقدای حثیرتینی بئله ایفاده ائتمیشدیر: «حقیقتاً ایران آذریلری بلکه ده یئر اوزونده ائتیک کیملیگی حاقدای دقیق تصوورو اولمایان یئگانه تورکلر دیر». [Graham

[Fuller, Turkey Faces East, Santa Mojnica:RAND, 1992, p. 54.

دیقت اولونمالیدیر بو سؤزلر ۱۹۹۲ ایلینده دئییلیدیر، و ایندیمیزه باخدییغیندا گؤسته ریرکی بیز او زامان نه قدر یوخودایمیشیق. البته چوخو کز، اوز وئرن حادثه لر، آذربایجان تورک آیدینلارینین خالقدان داها گئریده حرکت ائتدیگینی گؤسته ریر بونا آیری بیر ثبوت آشای مثالدادا گؤرونه بیلیر:

۱۹۰۵-جی ایلین فتورالی. باکیدا اثرمنیلر قیرقین توره دیرلر. بو واخت اثرمنی میللی گوجو، ندن عیبارت ایدی؟ موتشککیل پارتیالاری، سلاحلی دسته لری، مرکز لشدیریجی کیلسه سی، سیاسیلمیش زنگین بؤرژوازیاسی، فورمالاشمیش میللی مطبوعاتی ایله اثرمنیلر قونشولاردان بیر نچه دفعه گوجلو گورونوردولر. داشناکلارین ۱۶۵ مین عضوو واردی. تئورویست حاضرلاماق اوچون بو تشکیلاتین بولقاریستاندا خصوصی حربی مکتبی، لندنده کی اثرمنی میللی بانکیندا ایسه ۱ میلیون پوند ایستترلینق حجمینده حسابی واردی. بیر سؤزله، تورکلر و اثرمنیلر موختلیف شرطلرده یئنی سیاسی موباریزه مرحله سینه گیریدیلر. میللی گوجلر فرقلی ایدی.

قافقازلارین بو فاجیعه لی حادثه لری ۱۹۰۵-جی ایل فتورالین ۶ سیندا باکیدا بیر موسلمانین، اثرمنیلر طرفیندن اولدورولمه سیندن سوئرا باشلادی. سلاحلی توققوشمالار و تالانلار اوچ گون چکدی. رسمی آمارا گؤره، اولنلرین سای ۲۴۹ نفر ایدی، اما اصلینده مین نفر دن چوخ آدم

اؤلدورولموشدو. بو حادِيثه لردن سونرا ۱۹۰۶-جى ايلده احمد بى آغا اوغولونون باشچيلىغى ايله مشهور دفاعى پارتياسى ياراندى. بير حالداكى اثرمنيلر اوزون مدت حاضيرلىق گنجيرميشديلر، آما آذربايجان توركلرى قيسا مدتده تورك دوشمىنى محو ائتدى. اونلارين آراسيندا روس مامورو، اثرمنى باشگسى، تورك ساتقىنى دا واردى. ۱۹۰۶-جى ايلين سونلارى اوچون آرتيق دفاعى و مودافيعه پارتيالارينين فعاليتى نتيجه سينده نيسبى موازينه ياراندى، اثرمنيلر تئروور حادِيثه لريني دا يانديرديلار.

تاريخى كنجيمشيميزين بو فاكْتى گؤسته ريركى، بو ميللتين موقاويمت و موباريزه گوجو، پوتانسيئلى چؤخدور. پربولتم بو پوتانسيئلى ايشه سالماقدادير. بو حاقددا دونيا تاريخى و حادِيثه لرى، آيدىنجا گؤسته ريركى، تشكىلاتى، گوجلو تشكىلاتچيلارى، آيدىنلارى و نهايتا مستقىل دؤولتى اولمايان ميللت اؤزونو قورويا بيلمير و اؤز مدئيتينه صاحب چيخا بيلمير. گونئى آذربايجانين سون ۱۰۰ ايلليك تاريخى بونا شاهيددير.

۱۱-۲-فارس شيعه ليگى هنج واخت آذربايجان توركلرينه يارديم ائتمه يه جك

آذربايجان شيعه لرى ايجه بير شئى بيلمه لرى گره كير، فارس شيعه ليگى و فارسچيلار هنج واخت اونلارين آرخاسيندا دورماياجاقلار و هنج زامان اونلارين يارديمينا گلمه يه جكلر، آذربايجان شيعه لرى اؤز فيكىرلرينده اولماليديلار و دوشمنلارايلا موباريزه ده، فارس شيعه ليگينين اومودونا قالماليديلار و يالينز اؤز گوجلرينه و يئرى گلديكجه آيرى سويداشلارينا گونمه ليديلر.

فارس شيعه ليگى تاريخ بويو و دفعه لرحه بو مسئله نى ثابت ائيدى، و بو حاقددا قوشقو يئرى يوخدو، و حتى اگر ايستينا اولاراق موشته رك بير دوشمن قارشيسيندا آذربايجان شيعه لرى اونلارلا بير جيهدده قرار تاپسالاردا، آذربايجان شيعه لرى داها چوخ آييق اولماليديلار، يالينز مستقىل دينى، سياسى و ايجتماعى تفككوره و مستقىل اوردو كيمي حركت ائتمه ليديلر و دقت ائتمه ليديلر، فارس شيعه ليگى، اوستونلوگه ياخينلاشيرسالار، دالدان خنجر وورمالارى آن مسئله سيدى، و بيئله حركت لر اونلارين دينى گله نكلرى سايلاراق دوغال بير اولاي سايلماليدي. بيئله حادِيثه لر تاريخيميزده چوخدو و بورادا يالينز بير نچه سيني اؤزت اولاراق وئيريريك، كيتابين موختليف بؤلوملرينده داها قاپساملى بيلگيلر وئيريلميشدى.

-تورک سولاله‌سی سلجوقلار زامانی، اونلار حسن صباح- اسماعیلیه قروپونو تشکیل وئردیلر و یالنیز تورک دوشمنچیلیغی یاپاراق چوخلو تورک اینسانلارینی ترور ائتدیلر.

- فارس شیعه‌لیگی خاجلی ساواشلاریندا، خاجلیلارلا ایش بیرلیگی ایچینده ایدیلر و هر فورصته مسلمانلاری قیلیجدا گنجیرمکدن چکینمه‌دیلر.

-صفویلر دؤنمی، فارس شیعه‌لیگی ساواشلارین هنج بیرینده ایشتیراک ائتمه‌دیلر و یالنیز ساواش دالغالارینا مینه‌رک، مجوسی شیعه‌لیگینی داها گئیشلندیردیلر، و صفوی سولاله سیده اونلارا اویاراق تورک بویلاارینی دیشلادیلار، فارس شیعه‌لیگینه سؤیکنمیش صفویلر، سونوندا بیرافغان چته‌سی قارشیسیندا حتی بیر نفر فارسچیلاردان یاردیم آلایلمه‌یه‌رک، یئنیلدیلر. البتده بو دؤنم فارسلا یالنیز ایمام زامانلارینا دوعا یازاراق صفویله یاردیم ائتمه‌یه چالیشیردیلار.

-نادیرشاه و قاجار زامانی، فارسلا، چوخلو دؤولتی مقاملاردا اولدوقلارینا رغما حتی بیر نفریده بئله، روس ساواشلاریندا ایشتیراک ائتمه‌دیلر و تورکلری بوتون جیهه‌لرده یالنیز بوراخدیلار.

-مشروطیت زامانی، آذربایجان تورکلری بؤیوک چابا گؤسته‌ره‌رک و بیرنین بورنو قانامادان، دونیانین او دؤنمه‌کی ان چاغداش اینقیلابی حرکتینی حاکیمله قبول ائتدیردیلر و اولکه‌نین اینکیشاف یولونو آچدیلار، آما اینقیلابین سحریسی گوندن فارس شیعه‌لیگی و فارسچیلار، اثرمنی یئیریمخانلارلا بیرلیکده، و موختلیف توطئه‌لرله، مشروطیت بؤیوکلرینی بیریر اولدوردولر و ترور ائتدیلر، ستارخان و باقرخان و اونلارین طرفدارلارین قیلیجدا گنجیردیلر.

-خیابانی حرکتیندا فارس شیعه‌لیگی و فارسچیلار، اینقیلاب علثیه‌ینه توطئه‌لر دوزنله‌یه‌رک و آرخدان خنجر ووراراق، آذربایجان تورکلرینی قتل عام ائتدیلر و آذربایجان لیدئری شیخ محمد خیابانی‌نی شهید ائتدیلر.

- میلی حوکومت زامانی، فارس شیعه‌لیگی و فارسچیلار، آنلاشمالارا رغما یئنه‌ده دالدان خنجر ووراراق، آذربایجانا هجوم ائدیبلر اولکه‌نی ایشغال ائتدیلر، یوزمینلر آذربایجانینی خیابانلاردا اولدوردولر، داردان آسدیلار، سورگون ائتدیلر و حیسخانالارا سالدیلار.

-ایسلامی دئوریم زامانی، آذربایجان خالق، جان و ماللاریندان گنجهرک، اینقیلابی یاقینلاشدیردیلار و طلبه محفیللری آراسیندا خالق آراسینا چکدیلر و اونون اوستون اولماسیندا بؤیوک چابا گؤستریدیلر، بونلارا رغما بیر ایل گنجمه‌دن، صحنه‌ده اولان میلیونلارجا آذربایجان خالقینی، ایتیدایی میلی ایستکلر سببیه، بومباردومان ائتمه‌یه و سویقیریما تهدید ائتدیلر، فارس

شيعه ليگى اۋندرى آيت الله خمينى و ديگر آيت الله يانداشلارى، آذربايجان خالقينين ليدئرى آيت الله شريعتمدارىنى، آشاغىل ياراق و اونا سيلله ووردولر، سونرادا توتوقلايب شيكنجه لر آلتيندا شهيد ائديلر و آذربايجان خالقينين حركتينى قتل لرله، تهديد لرله، غير اينسانى يۇنتملرله باسديرديلار.

- فارس شيعه ليگى، حوكومه باشلار باشلاماز، پهلوى دۇنمينه تاي، موختليف پلانلارلا، آذربايجان بۇلگه سى ايقتيصادى جهتدن بايكوت اولدو، بۇلگه نى داغيتماق اوچون و خالقى فلاكته سالماق اوچون اورمو گۇلو قورودولدو، بير سيرا بۇلگه لرده اۋرنك اوچون سويوقبولاق و بوكان كندلرينده اولان توركلرى ساختا اولايلا رلا اورالاردان قوودولار، و كوردلرى آذربايجانين تورك بۇلگه لرينده يئرلشديرمه يه باشلاديلار.

- فارس شيعه ليگى قوزنى آذربايجاندا ايسلام دوشمنى اولان، اثرمنيلرله و روسلارلا، ايش بيرليگى ياپاراق يئنى يارانميش آذربايجان حوكومتينى ساواشا سوروتله ديلىر، و اثرمنيلرى سيلاخلانديراراق، آذربايجان خالقينا سويقيريملا ر دوزنله ديلىر و موختليف يارديملا رلا، اۋلكه نين ان آزيندان بيرىمى فايزينى، اثرمنيلرين ايشغال ائتمه سى اوچون اورتام ياراتدیلار.

- گوننى آذربايجاندا، توركلرى آشاغىلاماغا چاليشديلار، اونلارين عادى حاقلاريني پوزماغا باشلاديلار و اعلام اولونماميش نيظامى حوكومت ياراداراق، گنج قيز و اوغلانلارى موختليف بهانه لرله توتوقلا ياراق اونلارا غير اخلاقى ويا سياسى دوسييالار دوزلتديلىر و اونلارين ايشله مه ايمكانلاريني اللريندن آلاراق، ايسيخدام اولمالارينا انگل تۇرتديلىر و ايقتيصادى جهتدن فلاكته دوشمه لريني ساغلاديلار، و آذربايجاندا ايشسيزليك ياراداراق اونلارى فارس بۇلگه لرينه كۇچورمه يه و اونلاردان قول كيمي ايش چكمه يه باشلاديلار.

۱۲- آذربایجان و علیچیلیک

۱-۱۲- آذربایجان شیعه لیگی نین اولوشومو

آذربایجان شیعه لری، تاریخده وجودا گلن چوخلو شیعه قروپلارین ترسینه، قران کیتابینی اصل بیله رک، او اساسدا اؤز مذهب لرینین ایلکه لرینه اینانیرلار، و آیریجا دؤرد بؤیوک خلیفه یه سایقی گؤسته ره رک سوننولریده ایسلام عالمینین اؤنملی حیصّه سی کیمی گؤررلر و اونلارا و آیریجا بوتون مذهب لره سایقی گؤسته ریرلر و ایسلامیتی، سیاسی جهتدن و سئچیم اساسیندا، ح. علی ده سونا چاتدیغینی ساوونورلار. آذربایجان دؤولتی ۲۰ینجی عصرده قورولورکن، بنیمسه دیگی ایلک و اؤنملی یاسالاریندان، سئچیم یاساسی اولدو و اؤزلیکلک شوق عالمینده ایلک دفعه اولاراق قادینلارا سئچیم حاققی تانیماق اولدو.

قئید اولونمالیدیر آذربایجان شیعه لیگی، تاریخی گلیشمه سینده، شاه اسماعیل صفوی چاغیندا، فارس شیعه لیگی طرفیندن بیر سیرا اینحرافلارا معروض قالدی اما حتی شاه اسماعیل زامانیندا، هئچ واخت تورک طایفالاری طرفیندن بنیمسنمه دی، آذربایجان خالق ی بو تور اینحرافلاری اوزه ریندن آتماق اوچون بؤیوک ایتگیلر وئردی، و شاه اسماعیلین اؤز چاغیندا تورک طایفالاری صفویلرین و اصلینده فارسچی زیدی شیعه لرین غضبینه دوچار اولدولار و صفویلرین سونراکی شاهلارینین چاغیندا تاماما دیشلانیدیلار و نهایتا اونلاردا قورولتای قوراراق نادیرشاهی اؤلکه حاکیمی سئچدیلر و صفوی دؤنمی فارس شیعه لیگیندن براث اعلام ائتدیلر.

بو بؤلومده قیساچادا اولموش اولسا آذربایجان شیعه لیگینین اولوشومونا، گؤز آتیریق و بو حاقدا شاعرلریمیزین سؤزلری، حروفیلیک حرکاتی و بکتاشی مذهبی دیقته آلیناجاقدیر.

اؤنملی بیر مسئله بورادادی نییه بیزیم تاریخیمیزده دین حاققیندا اؤزل دینی کیتابلاریمیز یوخدو، ایلک باخیشدا بیله سانلیر، تورکلرین بو حاقدا سؤزلری یوخدور و گویا دینی مسائلده اؤزگه لرینه موقلیدیلر، بو حاقدا داها درین باخماغیمیز گره کیر، و درین باخدیغیمیزدا ائیه گؤرونور بیزیم باخیشیمیز بؤیوک اؤلچوده، ایسلام دینینه، کولتورل باخیش اولموشدو و بدعت قویماق یئرینه، موختلیف زامانلاردا و موختلیف تورک توپولوملاری ایچه ریسینده شرایطه اویقون اسکی گله نکلیله بیرلیکده قران و پیغمبرین اویقولادیقلاری قایدالاری، توپولوملارینا باغداش دیرمیشلار. تورک توپولوموندا اوزانلار دینی لیدرلرینین یئرینده اوتورموشلار اونلار توپولومون حاکیملری کیمی، خالقا اویود وئرمیشلر و دینی قایدالاری و اوصوللاری اونلارا

آچیقلامیشلار، بو مسئله تورک گلەنگینده یئرینده اوتورموشدو، بو سایاق بیر طرفدن زامانینا اویقون دینی قایدالاری یورورلوگه سالیر و آیری طرفدن دینده بدعت قویماغی اؤنله ییردی، بو گنڈیش ده بعضی اوزانلار داها یوخاری مرتبه لره چیخاراق بیلدیکلرینی یازیله سونموشلار، دده قورقوت، نعیمی، نسیمی، فضولی، عاشیق علعسکر و.. بونلارین بیر نئچه سیدی. بو بؤلومده اوزانلارین و شاعیرلرین دینی باخیشلارینا قیساجا باخماق گره کیر.

۱۲-۱-۱- دده قورقوت

ایسلامیتین ایلك چاغلاریندا دده قورقوت کیتابی یازیلدی، بو کیتاب آذربایجان تورکلرینین افسانه کیتابی اولدوغونا رغما؛ ایلك بؤلومونده آذربایجان تورکلرینین دینینی بیله تانیتدیریلیر: رسول علیه السلامین زامانینا یاخین بایات بویوندان قورقوت آتا دئرلر بیر ار قویدو، اوغوزون اول کیشی تامام بیلجیسیدی..

دده قورقوت گننه سؤیله میش، گؤره لیم خانیم نه سؤیله میش:

آغیز آچوب اؤگر اولسام، اوستوموزده تانری گؤرکلی^۱.

تنگری دوستی، دین سروری «محمد» گؤرکلی.

محمدین ساغ یانیندا ناماز قیلان ابوبکر صدیق گؤرکی.

آخر سی پاره باشیدیر عم گؤرکلی^۲.

هؤجه سینله یین دوز اوخونسا یس (یاسین) گؤرکلی.

علی نین اوغوللاری پیغمبر نوله ری کربلا یازیسیندا.

یزیدی لر الینده شهید اولدو، حسنله حسین ایکی قارداش گؤرکلی.

یازیلیب دوزولوب گؤیدن یئندی، تنگری علمی قران گؤرکلی.

اول قرانی یازدی، دوزدو، علمالر اؤیره نینجه کؤیدو بیچدی.

عالملر سروری عثمان عقان اوغلو گؤرکلی.

^۱ - اؤگر اولسام، اؤوسم، آلقشلاسام؛ گؤرکلی: گؤرکلی، مؤحشم و گؤزل

^۲ - قوتسال قران ح. ابوبکر زامانی و ح. عؤمرله مشورت ائدرک توپلانندی. کیتاب سیرایلا، ح. ابوبکر، و سونرادا ح. عؤمر و قیزی حفصه نین یانیندا قالدی و سونرا ح. عثمان اونو تکثیر ائتدی و موختلیف شهرلره یوللادی. بو بیت تشییه شکلینده اولموشدو.

آلچاق یترده یاپیلییدی تنگری ائوی مگه گؤرکلی..

قاری لار دؤرد تورلودر: بیرسی سولدوران سویدور، بیرسی دؤلدوران توپدور، بیرسی ائوین

تیاغی دیر، بیرسی نئجه سؤیلرسن بایاغی دیر.

اؤزان ائوین تیاغی اولدورکی، یاباندان ائوه بیر قوناق گلسه، آر آدام ائوده اولماسا، اول اونو

یئدیئر، ایچیرر، آغیرلار، عزیزلر، گؤندهرر، اول عایشه، فاطیمه سویدور..

و نظامی گنجوی آذربایجانین بؤیوک شاعیری ده بئله دئیر (اسکندرنامه، شرفنامه):

علی نین عشقینده ثابت قدمم. عؤمر "ین سئوگیسیندن اوزاق دئیلیم.

ابوبکر بیر شمع دیر عثمان بیر چیراق. بو درویش صفتلی دؤرد بؤیوک سولتان.

-فیضولی بؤیوک شاعیریمیز تانیمیش شعیه شاعیریدی، اونون شعرلرینده فیردوسی کیمی

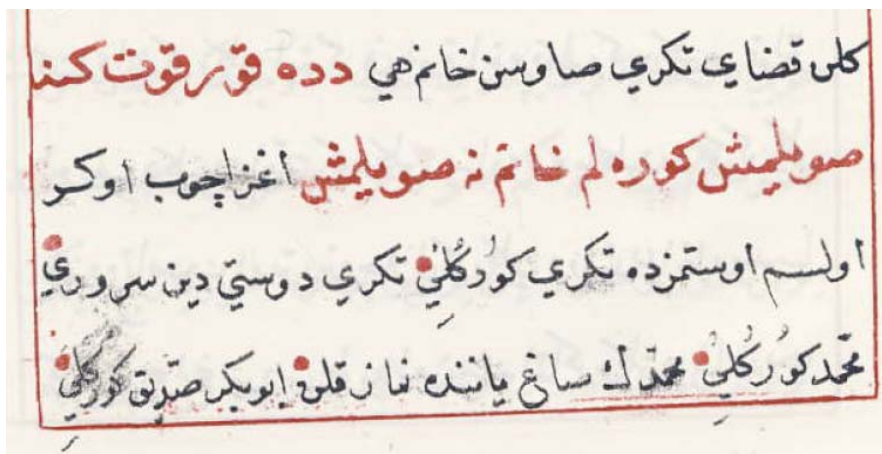
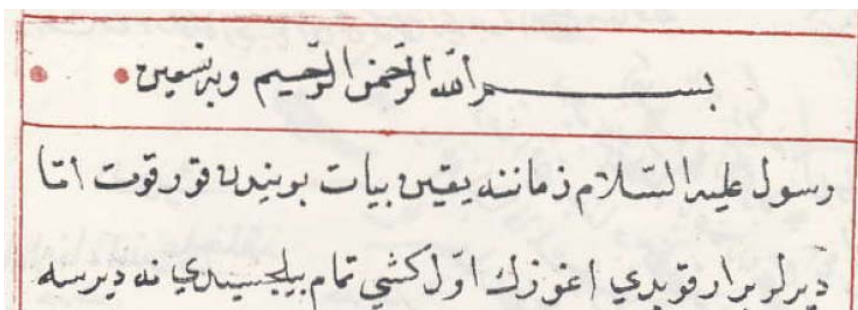
فارسچی شاعیرلرین ترسینه هئچ یترده ایسلام دینی بؤیوک خلیفه لرینه ویا صحابه لرینه هئچ

واخت توهین اولونماییدی.

آذربایجان شیعه لیگی بؤیوک اولچوده حروفیلیکدن و بکتاشی علیویلیکدن تاثیر

گؤتورموشدو، متقابلا بکتاشی علیویلیگه ده تاثیر قویموشدو.

دده قورقوت کیتابندا اولان سؤزلرین تصویری آشاغیدا گؤسته ریلیدیر.

۱ خرسپاره باشید رعم کورکلی هجه سنلین دوزاوقنسه
 یس کورکلی • قیلج چالری دین آچدی شاه مردان علی
 کورکلی • علینک اوغلری پیغمبر نواله لری کر بلا یازیندن
 یزیدیلر انده شهید اولری حسنله حسین اکی فردا اش
 بله کورکلی • یازلب دوزلب کوکون ایندی تکریم علی قرآن
 کورکلی • اول قرآنی یازدی دوزدی علما لرا و کربنجه کویدی
 بچدی • عالمدرسوری عثمان عفا ان علی کورکلی • ابحق
 یرده • یا پلو بدر تکریم اوی مکه کورکلی اول مکه یه صاغ

ایرسون خانم هی **اوزان ایر قری لرد ورت دلودن**
 بریسی صولدرن صوبدر بریسی صولدرن صوبدر بریسی اولک
 طایمدر بریسی پنجه سریلر سگ بیاعنی در **اوزن اولک حیات**
 اولدرکه یازیند مبانزه اوه بر قونق کلسه ارادم اوده اولسه
 اول اینی یدر رایجور اغر لر عزیز لر کونزر اول عایشه قلم
 صوبی در خانم اولک بیکلری بتسون اوجا غله بوغلیس عورت

۱۲-۱-۲-حروفلیک

حروفلیک ۱۴ونجو عصرین سونو و ۱۵ینجی عصرین اوللرینده آذربایجاندا، آنادولودا و غربی ایراندا یاییلان صوفی طریقتی نین آدیددی. حروف سؤزو عرب دیلینده "حرفلر" معناسینی وئریر.

حروفلیگی بیر فلسفی-دینی سیستم اولاراق، قوران شخص، منشاچه آذربایجان تورک لرین دن اولان شهاب الدین فضل الله آسترابادی نعیمی دیر (۴۰-۱۳۳۹ / ۱۳۹۴)، نعیمی دن سونرا عمادالدین نسیمی (۱۳۶۹ شاماخی، ۱۴۱۷ حلب) بو آخیمین اؤنجوسو اولدو، نسیمی حروفلیگی زیره سی دئمکدیر.

خلیفه مامون دؤورونده کاتئقوریالار، متافیزیکا، یارادیلش و اولوم حاقیندا «آریستوتل» نین کیتابی، و «پلاتونون» کیتابی یعنی «سوفیست، قانونلار» و آیری اثرلری ترجمه ائدیلمیش دیر. حروفلیگی اوخشار اینانج لار قدیم هیندیستاندا، یونانیستاندا، مصرده، و یهودی لیک و کریستیان لیکدا دا مؤوجوددور. هیندلی لره گؤره رقم لرله حرفلر آراسیندا بیر علاقه واردیر. اوچ، یئددی، اون و قیرخ رقم لری مقدس دیر و هر هسی بیر وارلیغا اشاره ائدیر. حروفلیک فلسفه سی بؤیوک اولچوده بو تور کیتابلاردان و تفککولردن ائتگیلنمیشدیر.

بو طریقت شیعه تمایوللو اولسادا، یارانیشین دان اعتباراً ایستر شیعه، ایستر سه ده سوننی مذهبی نین داشیسی لاری آراسیندا طرفدار تاپمیش، خصوصیه تصوّف واسیطه سی ایله ادبیاتا و دیگر طریقت لره تاثیر ائتمیش دیر.

حروفلیک فلسفه سی نین اساسینی میستیک پانتیسم، یعنی کؤنولله واریلان وحدتی وجود تشکیل ائدیر. حروفلی لره اینسانلار آللهین و وجودون دان قوپموش پارچالاردیر، نسیمی اینسانی جمال حق بیلیر و روح و جسم آیریلیغینا اینانمیر، حروفلی لره وارلیق، ذات ازلی و آللهین اؤزودور، هر شی دایما تکامل و ائوریم حالیندایر و اینسانلار آللهدان گلبینه آللهها دؤنرلر. نفسینی تربیه ائدن اینسان اوغلو (یعنی سالیک) شریعت، طریقت، معرفت و حقیقت قاپی لارین دان گنچر و ان سونوندا حاق ایله حاق اولور. حلاج-ی منصور و نسیمی نی اولومه گؤتورن «ان الحق» سؤزو، بو اینانجین یانسیماسیدیر. بو کلمه اینگیلیزجه ده پانتیسم (pantheism) یعنی تانری ییله وارلیغین بیر وجود اولماسی دئمکدیر. بعضی عالیملر، بو اساسدا

تانرینین دیرینی، مادّی وارلیق مرتبه‌سینه یئتمه‌سینی اؤنه سوره رک، بو تئورینی قرانا هایقیری بیلرلر.

وحدت‌ی ووجود" قارشی ایمام ربّانی «وحدت‌ی شُهود» آنلایشینی اؤنه سورر، وحدت‌ی شُهود آنلامجا «بیر گۆرمه» دئمکدیر؛ سالیق، هر شیئی الله اولراق، آلاهِ یُن تجلیلری اولراق گۆرور، و اون‌دان باشقاسینی گۆرمه‌ییر. بو آنلایش اساسیندا، وحدت-ی ووجود، همان وحدت-ی شُهود دوشونجه‌سی نین بیر سونووجودور.

مثلا فضولی دئیر: منده اولان آشیکار سنسین. من خود یوخوم اول کی وار سنسین.

بو گۆروشدی تانری هر شیئی اوستونده دیر و هر شیئی اونون عالمده یانسیماسیدیر بو تئوری نین برابری اینگیلیزجه‌ده پانتئیزم (panentheism) دئمکدیر.

هر حالدا وحدت‌ی شُهود، وارلیق‌بیرلیگی یعنی وحدت‌ی ووجود دئمکدیر، و فرق یالیز کلمه‌لرین دوزومو اوزه‌رینده گۆرونمه‌لیدیر.

حروفی‌لیکه قرانین تأویلی و یوزومو سای‌ی‌لار و حرفلر اوستونده قورولموش دور. اونلارین نظرینده قرانین هر حرفی بیر سرّی و اونو حروفیلگی اوجا مرتبه‌لرینه یئیرنلر آچیق‌یاییلیر، حروفیلر عموماً دینی عیبادت‌لره سُنّت شکلینده یوخ، بلکه حروفی بؤیوک‌لرین توصیه‌لری اساسیندا عمل ائدیردیلر.

حروفی‌لیکه گۆره کاینات ابدی‌دیر و موختلیف دؤورلر بیربیرینی عوض ائدیر، بو دؤورلر پیغمبرلیک، ایمام‌لیق و الله‌لیق‌دیر. ح. آدم پیغمبرله، باش‌لایان پیغمبرلیک دؤورو، محمد پیغمبرله باشا چاتمیش‌دیر. علی ابن ابوطالب‌له باش‌لایان ایمام‌لیق دؤورو ایمام حسن عسکری ۱۱-جی ایمام‌لا باشا چاتمیش‌دیر. الله‌لیق دؤورو ایسه فضل الله لا باشلامیش‌دیر. تصوّف ده حلول، اللهین یاراتدیقلاریندا میدانا چیخماسی دئمک‌دیر. حروفیلرین اینانجینا گۆره تانری ۱۱ ایمام‌دان سونرا حروفیلرین بؤیوک‌لرینده حلول ائدیر و هر بیر اؤلرکن سونراکی اؤندرده حلول ائدیر.

حلول اینانجی، ایسلام دینینه هایقیریدی، قران آیدینجا دئیر اینسان اؤلدوگونه قیامته کیمی دیرلمز و آیری طرفدن، حلول مسئله‌سی تانرییا اورتاق توتماق آنلامینا گله‌رک بیر نوعی شرک ساییلیر، عقلی جهندنده آنلامسیز تفککوردو، توپلومدا دینی دیکتاتورلوغا یول آچار و اینسانلارین سچیم حاق‌لارینی گۆرمزدن گلیر، آیریجا اینسانلاردا اؤزلیکله اوزون مدّته

بیرئیس (فردی) و توپلومسال جهتن ائلمسیزلیک و فعالیتسیزلیک یارادار، چونکی اینسانلار اؤز گوجلرینه یوخ بلکه موهومی بیر شخصین گوجونه و قدرتینه ایناناراق، فیکرلشمک ایمکانلارین الدن وئرلر، بئله بیر سیستمده، توپلوم رکود و سکونا طرف گنده بیلیر. (بو حاقدان قران آیه لری «توسل و شفاعت بؤلومونده ۱۲-۴-۲۵» رجوع اولونمالیدیر). حلول تفککورو ایندیکی آذربایجان شیعه لیگینده، قران و عاغیل گره یی قبول گؤرونمه مکده دی.

حروفیلر بؤیوک سهوله اذان دا یثنی جومله لر علاوه ائده رک ایسلام دینینده بدعت قویماغا قالمیشلار. بعضاً حروفی لیگی، یثنی دین کیمی گؤسته ریرلر حالبوکی اونلاری یالنیز بیر مذهب کیمی گؤستریمک اولار. بوجور سهولرین یانیندا حروفیلیک تفککورو، اینسانا و اونون کرامتینی، بؤیوک اؤلچوده اؤنمسه میشدیر.

ایندیکی آذربایجان شیعه لیگینده، حروفیلیگین ایمام متهدی تفککورو ائتگیلی اولموشدو، ایمام حسن عسکری نین سونسوز اولماسی و ایمام متهدی نین سونرالار دونیا یا گلمه مسئله سی بو طریقتدن قالمیشدیر (باخین: بؤلوم ۱۲-۳- علیچیلر و ایمامت مسئله سی).

حروفیلیک تفککورونون الله لیک و آیری دئییشله تانری ناییبیلیگی دوشونجه سی، قران دوشونجه سینه ترس دوشور، وقتی تانری اینسانلارا بویورور (نساء ۴/۱۶۵: یكون للناس على الله حجة بعد الرسول : من (تانری) محمد پیغمبردن سونرا حجتیمی سیزلره تاماملادیم). حجتین تاماملانماسی، اینسانلارین اؤز آیاقلارینین اوستونده دورایله جکلری آنلامیندا دیر و اینسانلار قران، و اؤز تجربه لرینه و عاغیلارینا گوونه رک هر سورونو چؤزمه یه قادیردیله. آیریجا تانری قرانی اینسانلارا دوشونه بیلیر و آنلاشیلا بیلیر شکیلده یوللا بیلدی و قرانین سرلی و گیزلی اولماغینی سؤیله مک قرانین اؤیره تی سینه و دنیا گؤروشونه هایقیریدی. قرانین سرلی اولاراق آنلاشیلماز دئیلمه سی، خالق ناقص العقل بیلیمک دئمکدیر و بو مسئله عاغیل گره یی جهده دوزگون گؤرونمور. بئله بیر تفککورون سونوجو دیکتاتورلوقدان باشقا بیر شی دئییلدی. بو حاقدان «۱۰-۵- قرانین عموم خالق طرفیندن دوشونه بیلیرلیگی و آنلاشیلا بیلیرلیگی» بؤلومونده یئته رینجه بیلگی وئرلیمیشدی.

وحدتی ووجود دوشونجه سی موختلیف بویوتلاردان تارتیشیلمالی بیر فلسفی تفککورودو، بو موضوع نئچه نوع یوروملانیر، ۱-اگر بواصطیلاح دان منظور تانریلا مخلوقون بیر ووجود اولماسی اولارسا، بو یوروم عاغیل گره ییجه یانلیشدیر، هر کس، ساده فیکرله بونا واراییلیر وقتی

بیر آذربایجانلی بو قدر ایللردن سونرا هله دههلهدی گئچن یوزیلده دؤرد یول بؤیوک عصیانلاردان سونرا ان ابتدایی حاقلارینا قوووشایلمه ییب نجور اولاری، الله فرض ائتمک اولار ویا ظالیملری و ظولم ائدیلری نجور الله سانابیلیریک، لذا بو ایصطیلاح بو آنلامدا عاغیلجا و دینجه ده دوزگون گؤرونمور. ۲-۱ اگر وحدتی ووجود"ون آنلامی، وار اولان هر شیده، تانرینین روحونون داشینماسی اولورسا بو عاغلا و قرانا اویقون گله بیلیر، ذاتا هر ذره جیکده و اوزاین هر یئرینده تانرینین اولمادیغینی سؤیله مک ایمکانسیزدیر، تانری بویورور من سیزلره سیزین شاه داماریزدان یاخینام، بو آنلایشلا وارلیق، دیشیمین (تغیراتین) حاصلی اولموشدور، بو دیشیمی یؤنه تن گوج، تک بیر قایناقدان گله رک کایناتی یارادانین گوجو اولمالیدیر. ۳- وحدتی ووجود دوشونجه سینی یعنی وارلیق بیریگی، اکینجی آنلایش یعنی هر شیئی تانرینین تورتدیگی حرکتین یانسیماسی اولاراق سانارساق، وحدتی ووجود فلسفه سینی یالیز کؤنوله یوخ داها اؤنملیسی عاغیل اساسیندا چؤزمه لی ییک: چکیم گوجونون ائورنسل اولدوغو، یارانیش ذره جیکلری نین هر یترده وار اولماسی، هر موجودون ایشینلارلا تانینماسی و ایشیقین هر یترده اولماسی و بللی سُرعتده زامان و مکانین یورورلو کدن چیخماسی و چوخلو آیری تئوریلر و بیلیمسل بؤلقلولار بونلارین بعضی اؤرنکلری اولمالیدی.

حروفیلر یانلیشلیقلا حلول مسئله سینه اینانسالاردا شعرلرینده اینسانلارین برابرلیگینه و تانری روحونو داشیدینغا اینانیرلار و اولارین قوتسال گوجه مالیک اولدوغونا اینانیرلار، حروفیلیک فلسفه سینده اینسان هر ایشی گؤرمه یه قادیردی و بو اوزدن اونو عصیانا چاغیریر. اینسانلارین برابر گؤرونمه سی و ایلاهی نوروون اولاردا تجلی تاپماسی، اینسانلیق اوچون دیرلی آنلایشدی، نسیمی نین بو تفکورو بوتون شعرلرینده یانسییارق، اینسانلاردا سئوگییه، و حرکت قایناغینا دؤنوشموشدو. نسیمی سؤیله ییر:

ائی اؤزون دن بیخبر غافیل، اویان. حاققا گل کی، حاق دئیل باطیل، اویان.
 اولما، فانی عالمه مایل، اویان. معرفت دن سنه قیل حاصل، اویان.
 هر نه یترده گؤیده وار آدمده وار. هر نه آیدا ایلده وار آدمده وار.
 هر نه آله اوزده وار آدمده وار. حق سؤزون فهم ائتمه ین، آدم ده وار.

نسیمی بؤیوک اؤلچوده تقیه و سیر ساخلا ما تفکورو نه قارشى چیخیر:
 دریای موحیط جوشه گلدی. کون ایله مکان خروشه گلدی.

سرّ ازل اولدو آشکارا. عاشق نئجه ائيله سين مدارا.

نسيمى اوزوندن سونرا بوتون اوندە گلن شاعيرلره تاثير ائتميشدير و علوى بكتاشى، اهل حق، گوران لارين دينى مراسيملرينده اونون شعرلرى بۇيوك وجدله اوخونور.

۱۲-۱-۳-بكتاشى علويلىك

بكتاشى علويلىرى بيرسيرا آخيملاردان تاثير گۇتورموشدو بونلارين ان اؤنملىلىرى باطنيليك و يسويلىك دى، بكتاشى جريانى، علويلرين بينؤوره سيني اولوشدورور، باطنىلره گؤره هر ظاهرين (آچيق) بير باطنى (گيزلى) واردى و قران ايله حديثلر آنجاق تاويل (يوروم) ايله آنلاشيلابيله جكدى و اودا معصوم ايمام طرفيندن و اونون يولوندان گئندلرجه بيلينه بيله جه يى مومكوندو، علويلىك بۇيوك اؤلچوده، باطنيلرين بو تفككوروندىن تاثير آلميشدى، بو دوشونجه قران اساسيندا دوزگون گؤرونمه مكدەدير و اينسان عاغلينين تانرى طرفيندن كاميل اولماسيني سورقو سؤال آلتينا آپارير.

يسويلىك: احمد يسوى (اؤلوم ايلي ۱۱۶۶) طرفيندن قۇرولان ايلك تورك طريقتى اولراق بيلينير. احمد يسوى، توركيستان دا ح. محمد دن سونرا ان اوجا كيشى اولراق قبول ائديلىر. احمد يسوى نى مشغول ائدن تك شئى، خالقى ارشاد ائدهرك دوغرو يولا يۇنلتمكدير. اونون توصيه ائتديى باشليجا شئيلر بونلاردى: ارنلرين سؤزونو دينله مك، قران و حديثلرين حؤكوملرينى رعايت ائتمك، شريعتله طريقتى باغداشديرماق، زهد و تقوا اساس لارينا باغلى قالماق، دونيانين سوسونه، مالينا و شؤهرتينه باغلانماق، رياضت و مواجدهه يولونو آچيق توتماق. او آيريجا عشق يولونا گيرمه نين چوخ زور اولدوغونو، عشق يولونون فضيلتلى، فيضلى، فقط چتينيلىكلره دولو اولدوغونو بيلديرير. يسويلىكده جوشقون، داشقين بير روح حياتيني تشويقندن چوخ، تمكينلى و اؤلچولو داورانيش لار توصيه ائديلىر. يسويلىكده طريقت آدابى بئيله دير: ايكي ديزى اوزه رينه چؤكوب تواضع و ادبله اوتورماق. اؤزنو هر كسدن آلچاق گؤرمك. هر كسى اؤزوندىن داها فضيلتلى گؤرمك. شيخ و عزيزلرين حضورلاريندا ادبلى و سس سيز دورماق و اونلارين مجلسلرينده ايدين سيز قونوشماماق. اونلارين سيرلارين قورويوب ساخلاماق.

حاجی بکتاشی ولی

بکتاشی عنعنهلرینه گۆره حاجی بکتاش ولی، احمد یسوی نین خلیفه لریندن دیر. حاجی بکتاش ولی (میلادی ۱۲۱۰-۱۲۲۰ خوراساندا آنادان اولوب)، عربجه و فارسجانی بیلمه سینه راغماً تورکلوک بیلینجی ایله تورکجه یازان، بونا قارشیلیق ادبیات، ژنومتری، آسترونومی گیبی پوزیتیف بیلیملردن خبردار اولان آیدین بیر ارن دی. حاجی بکتاش ولی نین مقالاتیندا اولان ۴ قاپی و ۴۰ مقام اینانجی بوتون تصوف اربابی طرفیندن بنیمسنمکده دی: بو اساسدا آلاها گتدن یوللار یاراتیقلا رین نفسلری سای سینه جادیر؛ گرچگه اولاشمیش کیشیلر بونلارین آراسیندان، اونون توصیه ائتدیگی ۴ مرتبه نین بولوندوغو بیر یولو ترجیح ائتمیشلر دیر: ۱. شریعت ۲. طریقت ۳. معرفت ۴. حقیقت.

حنفی دوشونجه سی تورک توپلولوقلاریندا ایکیه بؤلونموش، بونلاردان بیر سی، ماتریدی دوشونجه اولوب، علویلیک اصلینده، دینی، عاغیلجی یوروملارلا اله آلمیشدیر. حنفیلیگین ایکینجی قولو ایسه اشعاری دوشونجه دیر. سلجوقلاردا ماتریدی دوشونجه ایله اشعاری دوشونجه آراسیندا بیر رقابت گۆزلنمیشدیر. عثمانلی علماسی حنفیلیگین اشعاری قولونو ترجیح ائتمیشدیر.

بکتاشی علویلرین ان مهم اؤزللیکلری قادینا اؤنم وئرمه لریدی، ۱۹۱۸ینجی ایللرده قوزئی آذربایجان میلی حکومتینده، و شرق عالمینده ایلك دفعه اولاراق، قادین اؤزگورلویو حاقدا یاسالارین قبول ائدیلمه سی بو مسئله دن ائتگیلنمکده و قاینالانماقدادی.

بکتاشی علویلرین اینانجلاریندا، قادینلاردا نبی اولاییلیر، اؤرنک اوچون ح. حواء، مریم، سارا، حاجر، ح. موسی نین آناسی.. بیرر نبی دیرلر، بکتاشی لر حتی ح. عایشه نیده نبی بیلرلر، ح. عایشه نین تانری و مسلمان خالق یانیندا بؤیوک مقاما صاحب اولدوغوندا قوشقو یوخدور، چونکی تانری اونا ام المؤمنین (مؤمنلرین آناسی) آدینی وئریبدی و بو مقامین، نبی لیک مرتبه سیله ائش دیر اولماسی دوغالدیر، اما ح. پیغمبر طرفیندن، ح. عایشه نین نبی مقامیندا اولدوغو حاقدا بیر بیلگیمیز یوخدور، آیریجا ح. محمد، خاتم الانبیا اولدوغو اوچون بو قوراللا اویقون اولاییلمز، بکتاشی لرین بو اینانجلاری، آذربایجان شیعه لیگنین ده ایناندىقلاری فیکیردی و بونو دستکله مه لیدیلر. بو اینانج قادین اؤزگورلویو اوچون مونسایب اورتام یاراتماقدادیر و آذربایجان تاریخی ده بیزیم خالقیمیزین قادینا دیر وئرمه سینی اثباتلامیشدی.

۱۲-۲-ایسلام دینی حاقد ا گرچکر و فارس شیعه لیگی گیز لیلیگی

بو بؤلومده فارس شیعه لیگین دئمک ایسته مه دیگی بیر سیرا بیلگیلره اشارت اولونور
-فارس شیعه لیگی ساسانلی یئنیلگی سینین اینتقامینی ح. عؤمر"ی پیسله مکله آلماق ایسته بیر،
حالبوکی ح.عؤمر یاشام بویو دینین اینکیشافینا چالیشدی و ح. علی نین، قیزی ام گلثوم اونونلا
اؤلندی.

-ح پیغمبر، ح. ابوبکرین قیزی عایشه ایله اؤلندی و نور(۱۱/۲۴) سوره سینده ، خانیم عایشه نین
کرامتی حاقدادیر و اونا ام المؤمنین لقبی وئرلیبدی.

-ح پیغمبر، جناب عثمان سیراسیلا ایکی قیزی وئردی و بویوروبدور اگر ائوده اوچونجو
قیزیم دا اولسایدی عثمان وئریردیم.

-ح علی، حسن و حسین دن باشقا آیری اوغلولاری و ارایدی، اونلارین اوچونو، اوچ بویوک
خلیفه نین عشقینه، ابوبکر، عؤمر و عثمان آدلاندیرمیشدی، اونلار کربلادا شهید اولدولار.
-ابوبکر، ح. علی، ح. حسن، ح. موسی، نین اوغللارینین آدی ایدی، و ابوبکر، ایمام موسی و
ایمام زین العابدین نین گنیه سی ایدی.

-عؤمر، ایمام حسن، ایمام حسین، ایمام زین العابدین اوغلانلارینین آدی ایدی
-عایشه، ح. جعفر صادق، ح. موسی کاظم و ایمام رضا و ایمام هادی نین قیزینین آدی ایدی.
عثمان علثیه اینه آیاقلانمادا، علی، حسن و حسین اونو ساووناراق حتی حسن یارالانمیشدی.
عثمان، ح. علی و ح. زین العابدین نین اوغلانلارینین آدی ایدی.

-امام باغیر (ع) بویورولار «پیغمبرلر ایماملاردان افضلدیرلر»، بونا رغما فارس شیعه چیلری
امامتی پیغمبرلیکدن اوستون بیلرک؛ کربلا و ایماملارین توربه سینی کعبه دن افضل بیلرلر،
شعر، ادبیات و صؤحبتلرینده پیغمبرلری آشاعیلایاراق اونلاری علی نین قایجی سی کیمی قلمه
وئرلر و اصلینده یالنیز یزدگر"دین قیزیندان اولانلاری (اؤلرینین قونداردیقلار سوئی)
عزیزله یه رک قالانلارینا توهین ائدیرلر.

-قران کیتابی ح. عؤمر زامانیندا ایلک آشامادا توپلانندی و ح. عثمان زامانیندا تکثیر اولدو.
-امام جعفر صادق نین نسبی آتا طرفیندن ح. علی یه و آنا طرفیندن ح. ابوبکره یئتیریر. (آنا
طرفیندن: ام فروه، آتاسی: قاسم، محمد، ح. ابوبکر؛ ام فروه، آتاسی: اسماء، عبدالرحمن، ح.
ابوبکر)

-فارس شیعه لیگنین قاینقلاریندا، چوخلو یانلیش و گرچک دیشی سؤزلرله اینسان اوغونو و اونون کرامتینی و اؤزلوگونو و اصلینده ایماملاری آشایلاماق ایسته ییرلر، مثلا حدیثلرین بیرینده بیله یازیر «امام حسن زامانی دوغو و باتی دا بیرر شهر و ارایدی ایمام حسن اونلارین هر بیرینده ۷۰ مین مین دیل اولاراق اونلارین هامیسین بیلیردی»، بیله حدیثلر یالیز بیر دوشونجه سی یوخ درجه ده اولان شخصین سؤزو اولابیلیر، نجور او زامان بیر شهرده ۷۰ میلیون دیل اولابیلیر او دؤنمین بیر عایله سینی ۵ نفر توتارساق و هر عایله بیر دیل بیلرسه او شهرین نفوسو ۳۵۰ میلیون اولور، بو سؤزلر حدیث دیه نی و یئنه ده حدیثلری خطاب آلان اینسانلاری دوشونجه سیز اولدوغونو اثبات ائده بیلیر.

مجلسی بحارالانواردا، سلمان دان بیر حدیث دئیر : ح. علی بویورور ای سلمان ح. فاطمه نین یانینا گئت، سلمان فاطمه نین یانینا گئیر، اونون اؤرتویو و چادیراسی قیسا ایدی وقتی باشینی اؤرتوردو بودلاری آچیق قالیردی و بودلارینی اؤرتنده باشی آچیق قالیردی، بوجور حدیثلر ح. فاطمه نین میراثینین ۷ باغ اولدوغونو نظرده آلاساق ح. فاطمه نین و ح. علی نین کرامتینه و حیثیتینه توخوشماقدیر و مجلسلر گرچکدن اهل بیته، اؤز اسکی بهدینی قادینلارینا اوخشاداراق، هر یئرده اؤز ذئهنلرینی مشغول ائدن جینسی داستانلارلا خالقیدا مشغول ائتمک ایستیرلر. وقتی بو مسئله نی قران آیه سیله موقایسه ائدرسک حدیثین قرانا گؤره نه قدر هایقیری و چیرکین اولدوغونو گؤره بیلیریک،

احزاب ۵۳/۳۳: و اذا سألتموهن متاعاً فسلوهن من وراء حجاب ذالکم اطهر لقلوبهم و قلوبهن : «پیغمبر قادینلاریندان» بیر شی ایسته دیگینیز زامان، اونو اؤرتوک (پرده) دالیندان ایسته یین، بو هم سیزین قبلرینیزه و هم ده اونلارین قبلرینه داها تمیزدیر.

نجور اولور سلمان ایذینسیز ح. فاطمه نین اوداسینا گیریر؟، و چوخلو بوجور سؤاللار وئرمک اولار، البته ایدیندیر کی بو تور داستانلار هامیسی فارس شیعه لیگنین یالانلاردیر.

ویا وقتی روایت ده ح. فاطمه نین آیلیق عادتلرینین اولماماسی اونا مزیت کیمی ساییلیر بیر حالداکی بو اتهام او زامان سؤیوش ساییلیردی (مثلا بیر قادینا توهین اولاراق دئیلیر: ای آیلیق عادتت اولمایان قادین) بونلار چلیشگی دن باشقا بیر شی اولمایاراق دینین حؤرمتمین ییپراتماق مقصدیله یاپیلیمشدیر و دینی خرافاتا بولاشدیرماق ایستیمشدیر.

-بیر آیری حدیثه نقل اولونور پیغمبر دونیا یا گلرکن آناسینین سوتو یوخویدو، ابوطالب اونو دؤشونون اوستونه قویور و اونون دؤشو تانری طرفیندن سوتله نیر و اودا اوزون مودت او سوتدن ارتزاق اندیر، و آیدیندیرکی سونرالار پیغمبرین قیزیلا ابوطالبین اوغلو ائوله نیر، بوجور حدیثلر و یا آیری حدیثه ح. حسینین آنادان اولاندا ح. پیغمبرین بارماغیندان سوت امدیگی اصلینده فارس ساسانلی کولتوروندن قاینقلانیر و تماما خورافاتا بولاشمیش حدیثلردیر.

الکافی کیمی کیتابلاردا زلزله کیمی اولایلاری بیر بالیغین ترپنمه سینه باغلاماقلاری خورافاتدان باشقا بیر شئی دئییل، نییه بوجور خورافاتلار قراندا یوخدور ولی الکافی و یا بحارالانوار کیمی کیتابلاردا دولودور، بللیدیرکی بوجور کیتابلار اینحرافی جریانلار طرفیندن یازیلدیغی اوچوندور.

فارس شیعه لیگی، ح. علی و ایماملارین اؤزلری دئمه دیگی سؤزلری اونلارا و قرانا باغلا یارلار، مثلاً ح. علی و ایماملار اؤزلرینین غیب علملرینین اولمادیغینی سؤیلرلر، حالبوکی فارسچیلاری، اونلارین غیب بیلگیلری اولدوغونو ساوونارلار و یا اونلاری تانریساللاشدیرارلار، حالبوکی ایماملار هئچوقت بوجور سؤزلری دئمه بیبلر، بو سببله اصلینده فارسچیلار، ح. علی یه و ایماملارا توهمین اندهرک اونلارا یالان باغلا ییرلار و اینسانلاری شرکه یؤنلدیلر. فارسچیلاری، تقیه نی ساسانلی کولتوروندن گؤتوره رک یالانچی حدیثلره ایماملارا باغلا یارلار و یا ح. علی نهج البلاغه ده توسل ایشینی، یالینز تانری اوچون اولایله جه یینی سؤیله دیگی حالدا اونلار، یوزلرجه تانریساللاشدیریلیمیش ایمامزادالارا توسل اندرلر و گرچکدن آماجلاری ساسانلی دینی کیمی ثنویت یاراتماقدیر و بو یولدان ثروت اله گتیرمک پشینه دیلر.

آیریجا فارسچیلار قرانی تحریف ائتمکله خمس مسئله سینی اورتایا آتارلار، و آماجلاری خالقین مالینا صاحب اولماقدی، فارس دینچیلرینین آلدیغی خمس مسئله سینه قراندا اشاره اولمایارق، هئچ بیر ایمام داندان بئله بیر اشارت یوخدور، اشاره اولونمالیدیر؛ قراندا یالینز بیر آیه ده یعنی انفال سورّه سینده آیه ۴۱ ده خمس سؤزونه اشاره اولونوبدور:

«وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ... : بیلین هر تور غنیمت اله گتیرسه نیر اونون بئشه بیری تانری اوچون پیغمبره، یوخسوللارا یئتیشیر.»

بو آیه بدر ساواشیندا نازل اولوب و یالینز ساواش غنیمت لری اوچون گنچرلیدیر، و ح. صادق بویرور خمس یالینز غنیمت لری اوچون گنچرلیدی (الاستبصار- الطوسی - ۵۶/۲).

-فارسچیلار دولایسیز اولاراق ایماملارا توهین ائتمک پشینه دیلر بو مسئله اؤزلیکله ایلمک فارسچی مُحَدیثلرده داها آچیق شکیلده گُورونمکده دیر، کلینی، الکافی کیتابیندا، ح. حسن بن ۵۰ دن چوخ قادین آلدیغینا اشاره ائدیر و اونا مطلق (چوخ آرواد آلیب بوشایان و طلاق وئرن آنلامیندا) دئیر و بیرروایتده گُوره، گویا ح. علی بیر خوطبه ده دئیر ای میللت حسنه قادین وئرمه یین و او قادین ساخلایان دئیل. یئنه ده همان کیتابدا و اوچ صفحه اؤنجه سی مطلق کلمه سینی تانیداراق ائله شخصلری کؤتو اولاراق تانیدیر و لعنتلنمیش سانیر، بو ایکی سؤز اؤزلیکله کیتابین بیر بؤلومونده گتیریلمه سی عمدی اولاراق ایمام حسنه توهین آنلامیندادیر، سونرالار مجلسی ایمام حسن حاققیندا اونون ۳۰۰-۲۰۰ قادین آلدیغینی سؤیلر و آیریجا دئدیگی شایعه نی رد ائتمک ایسته یه رک ایمام حسنی قادینلاردان و اؤزلیکله آز یاشلی قیزلاردان و باکره قیزلاردان، یالیز لذت آپارماق اوچون ائولندیگینه متهم ائدر. و آیریجا یازیر: ایمام حسن ائولهنن قادینلارا اینانیلماز مال و ثروت وئیردی، ویا رجال کشی (ص ۱۰۳) کیتابیندا ایمام حسنی مؤمینلری «پس گونه قویان» عنوان ایله تانیدیر. بو حدیثلره باخدیغیمیزدا دئمک اولار فارس شیعه لیگی یالان حدیثلر و روایتلر قونداراراق و اونلاری ایمالارین دلینه باغلایاراق ایسلام دینی ایچدن بوشالتماق ایسته ییرلر و دولایسیز ایماملارین حیثیتینه توخوشماغی آماجلا ییرلار. و بو حدیثلرین هئچ بیرى سندی و متنی لاحاظدان دوزگون حدیثلر سایلمیر.

۱۲-۲-۱-طینت

بو اینانج شیعه لرین (منظور یزدگردی شیعه سینین) گیزلین حدیثلریندندی، اونلار بونو اؤز عامی فردلرینده گیزلین ساخلایارلار، چونکی اگر بیر عامی شخص بوندان اطلاعسی اولسا، دنیا لذتلینه آل تاپماق اوچون هر ایش گؤرر چونکی یارارینا اولدوغونو دوشونر (الانوار النعمانیه ۲۹۵/۱).

فارس شیعه لیگینده چوخلو حدیثلر وار بو مضموندا: اگر شیعه لردن قیامته کیمی گونه ایش گؤرسه لر اونون گونه سی سونولره گئدیر و اگر سونولر قیامته کیمی ثواب ایش گؤرسه لر شیعه لره یازیلیر.

بئله خورافی سؤزه اینانان بیر فارس شیعهسی آیدیندیرکی هر نه الیندن گلسه گوناہ ایش گۆرمه لیدی چونکی دوشمنلرینی داہادا چوخ جهنمین دیبینه یوللایر. حالبوکی قران صراحتا سؤیله بیر:

انعام ۱۶۴/۶: ..وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى..: هئچ کس اؤزگه سینین سوچونو اؤزونه آلمایاجاق. طور ۲۱/۵۲: ..كُلُّ امْرٍءٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ: هر کس اؤزونون گۆردویو ایشلردن سوروملودو. زلزال ۸-۷/۹۹: فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ: هر کس ذره قدر یاخجی ایش گۆرسه عوضین گۆره جک و هر کس ذره قدر پیس ایش گۆره جزاسین الاجاق.

۱۲-۲-۲-سیاسی اوتوریته و شخصی گلیرلر

ح. عؤمر زامانی روم ایمپراتورو، ام کلثوم اوچون (ح. علی نین قیزی و ح. عؤمرین قادینی) دیرلی بیر قیزیل کولیه (قیزیل بویون آسقی سی) یوللایر، عؤمر قیزیل آسقی نین دورومونو بللی ائتمک اوچون هامینی مچیده بیغیر، هامی قیزیل بویون آسقی سینی ام کلثوم وئرلمه سینی ایشکالسیز بیلهرک، ح. عؤمر بیر آز فیکیرله شیر و دئیر اگر منیم اؤزل دوروموم و ایسلام اوردوسونون جسارتلری اولماسایدی، بو آرماغان ام کلثوما گلمزدی، پس بو آسقی بیت المال ایتتیرمه لیدی، بو اولایی فارس شیعه لیگنین یانلیش ادعالارییلا توتوشدورون: بیر نفر یهودی فدک مولکونو پیغمبره وئریر و گویا او مال گرک ح. فاطمه یه یئتیرمه لی ایدی، مسئله بورادادی اگر پیغمبر مگه ده اوتورسایدی و مسلمانلار بؤیوک تلاش ائتمه سیدیلر آیا بیر یهودی او مولکو پیغمبره وئرردی.

۱۲-۳- علیچیلر و ایمامت مسئلهسی

ایمامت سؤزجو کده اؤنده اولماق و اؤنه گتتمک آنلامیندادی و اَمَّ الْقَوْمَ یعنی قومون اؤندری اولدو، و بیر قومون، دوز ویا آیری یول اوچون ایقتیدا ائتدیگی شخصی ایمام دئیرلر، یئنه ده خلیفه و اونون جانشینینه ایمام دیرلر.

فارس شیعه لیگی ایمامتی نبوت قارشیلیغیندا قویماق ایسته ییر: علامه مجلسی، بحارالانوار) ۸۲/۲۸) دا دئیر: ایمامت همان نبوت دی و ایمام پیغمبردی، بیز اونلارین آراسیندا فرق گؤرموروک و یالئیز خاتم الانبیانی رعایت ائدیریک.

علیچیلر اؤز کولتورلری اساسیندا، اون ایکی ایماما ارثی قایدا ایله یوخ، بلکه یئته نکلیلیک قاورامیلا، باشاراتلاری اوچون و دین بیلگینی کیمی اینانیرلار، ساختا تاریخ دوزلمکدن اوزاق دورارق، منطیغه و عاغیلا دایاناراق ۱۲ینجی ایمامی تانیرین صالح بنده سی اولاراق بوتون دونیا طرفیندن بنیمسندیگی زامان و اینسانلارین بیلگیلیرینین آرتماسیلا و منطیقلی اورتام یارانماسیلا، گله جه یینه اینانیرلار، ایمام زامان خالقین بؤیوک چوغونلوغونون ایسته گی اوزه ره، گله رک و دوزگون هدایت بیله، خالق ظالمیرین الیندن قورتاراجاقدی (آیدیندی کی ظالمیر آزیلیقدا اولاراق بؤیوک چوغونلوغو تضییق آلتیندا ساخلادیقلاری اوچون ایمام زامانین اؤندرلیگینده خالقین طرفیندن دئوریه جکلر). علیچیلر بو اینانجی حروفیلردن آلاراق و ح. علی نین یول یؤتمینه اویقون اولاراق بنیمسه میشدیلر (باخین ۱۲-۱- آذربایجان شیعه لیگینین اولوشومو). علیچیلر ایمام زامانی بؤیوک دین بیلگینی کیمی تانیرلار، و ایمام حسن عسکری نین وفات گونوندن سونراکی زامانی اینتظار چاغی بیلرلر. عئین حالدا علیچیلر هر دین بیلگینینی ایمام کیمی تانیرلار.

فارسچیلار اؤز دیکتاتورلوقلارینین اثباتی اوچون اون ایکی ایماما آتادان اوغولا گنچمه اولاراق باخارلار و ساختا تاریخ دوزلده رک ۱۲ینجی ایمامی آتادان اوغولا گنچمه یول ایله ایمام اولماسینی ساوونورلار.

فارسچیلار غدیرخوم حادثه سینی ساختالاشدیراراق، ح. علی نین جانشین سئچیلدیگینی اؤنه سوررلر و بو اوزدن بوتون صحابه لری و غدیرخوم دا اولان ۱۲۰ مین نفری و اوچ بؤیوک خلیفه نی، یالانچی و خایین ساناراق اونلارا توهین و سب و لعن ائدرلر، فارسچیلار اصلینده ان بؤیوک توهینی ح. پیغمبره و ح. علی یه ائدیرلر چونکی اونلارین فیکرینده ح. پیغمبر سئچیم و

شورا و مشورت یولایله یوخ بلکه انتصاب یولایله ح. علی نی اوز یئرینه سچمیشدی،
حالبوکی بیله تفککور ایسلام دینی اوصولارینا ضیددی و شوری سوره سینی (۴۲/۳۸: امرهم
شوری بینهم) و سچیم قایداسینی هئجه سایماقدی.

گرچکدن فارسچیلار نه خالقا اینانیرلار و نه ایسلاما تابعدیلر اونلار دیکتاتورلوغا دایانان اسکی
ساسانلی قایداسینی یئیندن جانلاندیرماق اوچون چابالایرلار، فارسچیلار سچیم و شوری
مسئله سینی گورمزدن گله رک، ح. پیغمبره و ح. علی نی دیکتاتورلوغا متهم اندیرلر حالبوکی
ح. پیغمبر، یاشاییشیندا اوزونه جانشین قویماق مسئله سینی هئجواقت مطرح ائتمه میشدی و بو
حاقدامینلرجه یاشایان اینسانلاردان بیر حالداکی ح. پیغمبره واله اولاراق جانلارینی فدا
اندیردیلر حتی بیر کلمه ثبت اولماییدی و یوزلرجه ایل سونرا فارسچی ساسانلی شاهزاده لری
غیب علمینه مالیک اولاراق گنچمیشلردن خبر وئریب و ح. پیغمبره و ح. علی یه بیر سورو
یالانلار باغلایبیلار و اونلارین نظرینده گویا ح. پیغمبر و ح. علی ده، ساسانلی شاهلاری کیمی
دیکتاتور اولاراق خالقا و اونلارین سچیم حاقلارینا اصلا اینانمیردیلار، گرچکدن فارسچیلار
بؤیوک یانلیشلار ایچینده چابالایرلار.

فارس شیعه لیگینده ایمام تشریح و یاسا قویما حاققینا صاحیبیدی، حالبوکی آذربایجان
شیعه لیگینده شارع یالیز تانری دی، و پیغمبر تانرینین حؤکملرین اینسانلارا یئتیریر و ایماملاردا
لازیم اولدوغو قدر دینی، اینسانلارا آچیقلامالیدیلار. یعنی ایمامین گوره وی، شریعت قویماق
یوخ، بلکه ایسلام دینی آچیقلاماق، یوروملاماق و آیدینلاتماقدی.

آذربایجان شیعه سی، ح. پیغمبردن و اوچ بؤیوک خلیفه ایله بیرلیکده، ح. علی نین خلیفه لیگه
سچیلدیگینه و اونون بؤیوک دین بیلگینی اولاراق ایمام اولماسینا اینانانلارا دئییلیر، آیریجا
اینانیرلار ح. علی دن سونرا اونون اوغوللاری دین بیلگینی اولدوقلاری اوچون قرانی اینسانلار
اوچون دوزگون آنلاتماق اوچون، ایسلام عالمین دینی لیدرلیگینی عهده لرینه آلدیمیشدیلار و
۱۲ ینجی ایمام، اینسانلاری سعادت یئتیرمک اوچون ظهور ائده جکدی.

بو حاقدا نچه باتیلی مستشریق لردن (دوغو بیلن لردن) قیسا جا جومله لر داها آیدینلاییدیدی.

اؤنجه اشاره ائتمیشیک، دوژی (dozy) دئیر: ایرانلیلارین (فارسلارین) ساسانلی دؤنمی قول
کیمی یاشادیقلاری اوچون سچیم دیه بیر شی تانیمیردیلار و ملر دئیر: فارسلار شاهنشاهلاری

تارننین کؤلگه‌سی بیلردیلر، و بو اوزدنده تشیع تفککورونه اؤز اسکی اینانجلارننین رنگینی وئردیلر (باخین: ۳-۶)

فجرالسلام یازیر (صفحه ۲۷۶-۲۷۸): تشیع (ح. علی اوچون) ایرانلیلارین (فارسلارین) ایسلاما گیرمه‌سیندن اؤنجه باشلانیر، و گتتدیکجه ح. عثمانا انتقادلارلا بؤیودو، بو ایش اوچون ح. علی او بیلردن داها چوخ بیه‌نیلردی، چونکی ح. علی ایکی جهندن اویقون گؤرسه‌نیردی، بیر طرفدن ح. پیغمبرله قوه‌ملوغو وارایدی و آیریجا یتنه‌نکلی ایدی، آما تشیع، یهود و نصارا و مجوسی‌لرین ایسلاما گیرمه‌سیله آیری رنگ تاپدی و هر قروپ، تشیع مذهبینی، اؤز دینلرینین قالیلارینا سالماق ایسته‌بیردیلر، یهودیلر اونا یهودی رنگی وئیردیلر، مسیحیلرده اؤز دینلرینین رنگینه سالماق ایسته‌بیردیلر، آما اونون اطرافیندا فارس ایرقی داها چوخ اویدو و گتتدیکجه اونلارین کولتور و اسکی دینلرینین رنگی، اؤزگه‌لردن داها چوخ شیعه مذهبینه تاثیر ائتدی و سونوندا تام بیر فارس دینی رنگینی آلدی.

-شیخ محمد ابوزهره دئیر: بیز اینانیریق شیعه دوشونجه‌سی، ایران (فارس) شاهلیق وراثت سیستمیندن ائتگیلنمیشدی و اونلارین مذهبلیله ایچ ایچه اولموشدو و ایرانلیلارین (یعنی فارسلارین) بؤیوک چوغونلوغو شیعه اولماسی و اؤزلیکله ایلك شیعه‌لرین فارس اولدوغو بونا قانیتدی (تاریخ المذاهب الاسلامیه ۳۸/۱).

۱۲-۳-۱-مختلیف شیعه قروپلاریندا ایمامت مسئله‌سی

شیعه مذهبینه اینانان قروپلار، اونلاردا قروپا بؤلونورلر، اونلارین موشرک نوقطه‌لری ح. علی ایدی. و معمولاً بنی امیه و معاویه زامانی، مرکزی ایقتیدارین تبعیضلریندن دولایی بو مذهبه اوز گتیریردیلر، چونکی معاویه، ح. علی و ح. حسن له اختیلاف یاراتدی و معاویه نین اوغلودا ایمام حسین ین شهید اولماسینا ندن اولدو، موختلیف شیعه قروپلاری، بعضا خلیفه‌لیگی و یا ایمامتی ح. علی‌ده و یا اونون اوغوللاریندا تاماملانمیش بیلیردیلر و یا ح. علی و یا ایماملارین ایزینی توتان مهم دین آداملاریندا سونلانمیش سانیردیلار، و عموماً سون ایمامی و یا ایمام نایینی، مهدی اولاراق غایب سانیردیلار و بعضا ده مئهدی‌نین سونرالار دوغولوب و ظهورانده‌جه‌یینه اینانیردیلار.

بو تور قروپلاشمالار ندنیله یوزه یاخین شیعه فیرقه سی ووجودا گلدی، اون بیرینجی ایمام دنیادان کؤچنکدن سونرا، اونون اوولادی اولمادیغی اوچون، یئنه ده شیعه لر نئچه قروپا بؤلوندولر، بعضیلری ایمامتی ایمام حسن عسکری ده قورتولموش بیلدیلر، بیر سیراسی ایمام حسن ین قارداشی جعفر اوچون ایمام دئدیلر، و بعضیلریده ایمام حسن اوچون ساختا حدیثلرله اوولاد دوزلتدیلر واونوندا غایب اولدوغونو سؤیله دیلر، و نهایتا بعضیلریده ح. پیغمبردن بیر حدیث اوزره رینده، ایمامت ین ایمام حسن عسکری ده قورتولدوغونو اؤنه سوردولر و سونرالار پیغمبر سولاله سیندن بیر دنیایا گلیب ایمام اولاراق دنیایا حکومت ائتمه سینی ساووندولار.

—شیعه لر ان آزیندان بو قوللارا آیریلردیلار، (شیعه مذهبین تورلری): علوی شیعه سی، اثنا عشر، زیدی، کیسانیه، مُختاریه، اسماعیلیه، دروز، نزاریه، حشاشون، داوودیه، سلیمانیه، مستعلیه، حافظیه، قرامطه، فطیه، ثلاث عشریه، ناوسیه، هاشمیه، واقفیه، باطنیه، معتزلیه، بشریه، عسکریه، بیانیه سونرالار شیعه چاتیلی اولان بابی، بهایی مذهبلریده بونلارا آرتیریلدی.

شیعه تاریخینده مختلیف قروپلار معمولاً سونوجو ایماملارینی مئهدی ویا بو خصوصیت ده اولدوغونو ساوونارلار: مثلا سبئیه قروپو ح. علی بن ابی طالبی مئهدی بیلرلر و غیب اولدوغونو سؤیلرلر؛ بیانیه شیعه سی بیان آدیندا بیر شخصین ظهور ائتمه سینه اینانیرلار، کیسانیه شیعه سی (محمد بن علی بن ابی طالبی مئهدی بیلرلر)، زیدیلر (زید بن علی بن حسین)، ناووسیه (جعفر صادق)، اسماعیلیه (اسماعیل بن جعفر)، فطحیه (محمد ابن عبدالله بن جعفر صادق)، عسکریه (ح حسن عسکری) نی مئهدی شکلینده گله جه یینه اینانیرلار. واقفیه لر و بشریه لر، ایمام موسی نی، قترمطی لر، ایمام جعفرین اوغلو ایسماعیل ین اوغلو محمدی ایمام زامان بیلرلر.

شیعه قروپلاری مختلیف قوملار طرفیندن بنیمسه نیردی و معمولاً هر کس اؤز گله نکلرینی او مذهب او یقولاشدیر ماغا چالیشیردیلار، بو قروپلار عموماً ساختا حدیثلر دوزلده رک و بو اساسدا قرانی تحریف ائده رک بو ایشلری یاپیردیلار، و بو اوزدنده چوخ واخت اینحیرافی یوللارا گئدیردیلر و عموماً سونلره ضد موقع توتوردولار، ساختا حدیث قوشما ایشینده ان باشدا فارس شیعه لیگی گلیردی، فارسچیلار ساختا حدیثلرله فارس شیعه مذهبینی، مجوسی دینینه یاخینلاشدیرماق ایسته ییردیلر، اونلار سوننولری ان بؤیوک دوşمن اولاراق خالقا تانیتدیردیلار.

آذربایجان شیعه لیگی بو قروپلارین چوخونون ترسینه، قران کیتابینی اصل بیله رک او اساسدا اؤز مذهبلرینین ایلکه لرینه اینانیرلار، و آیریجا دؤرد بؤیوک خلیفه یه سایقی گؤسته ره رک

سوننولریده ایسلام عالمینین اؤنملی حیصّه سی کیمی گؤرورلر و ایسلامیتین سیاسی جهندن و سئچیم اساسیندا، ح. علی ده قورتولدوغونو ساوونورلار و اون ایکی ایماما بؤیوک دین بیلگینلری کیمی اینانیرلار.

۱۲-۳-۲-فارس شیعه لیگینه منسوب اؤزل ایمامت

فارس شیعه لیگینه منسوب اؤزل ایمامت حاققیندا، مائده ۵۵ینجی آیه ایستیناد ائدیلمیش (إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ : سیزین ولی نیز، یالنیز تانری، پیغمبر و او مؤمنلردیکی ناماز قیلیرلار و زکات وئریرلر و رکوع ائدرلر، داها آیدین آنلامی: سیزین دوستونوز، یالنیز تانری، پیغمبر و ناماز قیلان، زکات وئرن و رکوعا واران او مؤمنلردی).

فارس شیعه لیگی مُحدیثلری بو حاقدا سؤزبیردیلمیش: گویا ح. علی رکوع حالیندا اوزویونو بیر فقیره وئریر و بو آیه نازل اولور و کتب سته ده بئیله یازیبیدی.

آنما کلمه سی لوغتچیلرجه حصر اوچوندو، ولی سؤزوده ایمام و خلیفه آنلامیندادی،

۱-سوننو جماعت بو آیه نین ح.علی حاققیندا گللمه سینه ایجماعلاری یوخدو و ترسینه بو حاقدا ایجماعلاری وار: بو آیه ح.علی حاققیندا نازل اولماییب و ح.علی نامازدا بیرینه اوزوک وئرمه ییب و آیریجا کتب سته ده بئیله بیر روایت ده یوخدو. ۲-فارس شیعه لیگی گتیردیگی دلیلله اؤز مذهبیرینی باطیل ائدیلمیش چونکی اونلار ایمامتی یالنیز ح.علی ده منحصر ائدیلمیش و آنما سؤزو ایمامتی باشقا ایماملار اوچون سلب ائدیلمیش. ۳-تانری یالنیز بیرینی اییی ایش گؤررسه اؤور حالبوکی ناماز اوستونده صدقه وئرمک اییی ایش سایلمیر و عالیملرین چوخو بئیله ایشی نامازین باطیل اولماسینا ندن بیلیرلر. ۴-ح.علی نین چوخلو کراماتی و فضیلتلری واردی، و بئیله بیر کرامت اونون حاققیندا (باشلانقیچ اوچ عصرده) ثبت اولماییبیدی. ۵-پیغمبر زامانی ح.علی یه زکات واجیب دئییلدی، چونکی او یوخیسولویبدو، ۶-فارس شیعه لیگی نین حدیثلری هم سند و هم متن لاحاظیندان دوزگون دئییلدی، اؤزللیکله مائده ۵۱ینجی آیه بونا قانیتدی، ۷-آنما ولیکم حاققیندا فارس شیعه لیگی نین وئردیگی آنلام یعنی امارت و امیر وئرمک، دوزدئیل و تانرینین بو یوردوغو ایله اوخومور، چونکی اونلارین وئردیگی آنلاملا، تانری بنده لرینه متولگی اولور حالبوکی تانری یاراداندی و هر شئی مالیکدی، ۸-ولایت (فتحه لی و) و ولایت (کسره لی و)

آیری آیری ایکی سۆزجوکدولر، ولایت، اصلینده عداوتین قارشیتی دی و بو آیهده ایشله نهرک دوست آنلامیندادی، حالبوکی ولایت کلمهسی ولی و امیر معناسیندادی و نه یازیقکی فارس شیعه‌لیگی بو ایکی سۆزجوق آراسیندا فرقی تانیمیر ویا اؤزونو جهله سالاراق اونو ساپدیرماق ایسته‌ییر.

۱۲-۳-۳-فارس شیعه‌لیگینده ح. علی نی تانریسالاشدیریرلار

آذربایجان شیعه‌لیگی وحیی و تانرینین حجّتی نی ح. پیغمرده تاماملانندیغینی ساوونارلار، اما فارس شیعه‌لیگی جعلی و قوندارما روایتلرله ح. علی نی تانریسالاشدیرارلار و اصلینده اونلار توهین ائدهرک ایسلام دینین ایچدن چوروتمه‌یی آماجلاپیرلار. اونلار نهایتا بیله جعللردن آماجلاری، وحی مسئله‌سینی اؤزلرینه باغلاماگی آماجلاپیرلار و اؤزلرینه قوتسال موقعیت دوزلدهرک خالق چایماق ایسته‌ییرلر.

بیر روایتده علی دئیر «من یثرین تانریسیام» (مراه النوار ص ۹۵، بصائرالدرجات)

کافی کیتابیندا بیر بؤلوم «بوتون یثر ایماملارا عایددی» آدیندادی و روایت لرین بیرینده دئیر (ج ۱، ص ۴۰۹) «ابی بصیر ابی عبدالله دان نقل ائدیر: آیا بیلیرسینیز دنیا و آخرت ایماملار اوچوندو و ایتسه‌دیکلری کیمی اورادا تصرف ائدرلر و بو حاققی تانری اونلار وئریدی».

بونون قارشیسیندا تانری بویرور: (فرقان ۲/۲۵: اَلَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَمْ يَتَّخِذُ وَلَدًا وَكَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا: یثر و گؤیلرین مالیکی تانریدی و او اؤزوندن بیر اولاد سئچمه‌ییدی و حکومتده و مالکیتده اورتاغی یوخدو).

(بولود و چم ح. علی اوچون دیرسیز آت و مرکب‌دی و هر یثره ایسته‌سه سورر، ح. علی بولودا میننده، ایلدیرم و شیمشک وورار) (الاختصاص، ص ۱۹۹، بحار الانوار ج ۳۲/۲۷)

فارس شیعه‌لیگیندن آیری بیر خورافاتی و جعلی حدیث: (علی ایکی بولودو سسله دی بیری اؤزو و اوپیرینه آرخاداشلاری سلمان و مقداد و آیرلاری میندی، علی گؤیلرده اوجا سسله دئیردی من یثرده تانرینین گؤزویم دانیشماق اوچون دلییم، من تانرینین ایشیغیام و هئج وخت سؤنمه‌رم؛ بحار النوار ج ۳۴/۲۷).

-مجلسی ۳۶ روایت ده دئیر: ایماملار تانرینین گوزو و آیددی. (بحار النوار ج ۲۷/۱۹۱-۲۰۳) و رجال الکشی یازیر «علی دئیر: من اول آخر، ظاهر و باطینم» (رجال الکشی ص ۲۲۱، بحار النوار ج ۱۸۰/۹۴، بصائر الدرجات. ص ۱۵۱).

-ح. علی آرخاداشلارینا دئدی گوزلرینیزی باغلایین، اونلاری بیر شهره آپاردی، بویوک بازاری و ارایدی و اینسانلاری هر بیر خورما آغاجی بویداایدی، دئدی ونلار عاد قوومودو و بیر ایلدیریم ووجودا گتیردی هامیسی اولدو، و اونلاری زامان گنچمه دن ائوه قایتاردی و یئنه ده ح. علی دئدی من بیر گوز قیریمیندا دونیانی گزه بیلهرم چونکی تانرینی ۷۰ اعظم آدی منیم یانیمدادی (بحار النوار ج ۳۹/۹۴-۴۰)،

مجلسی دئیر ح. علی بوتون اولولری دیریلده بیلیر (بحار النوار ج ۱۹۴/۴۱)، ح. علی داشا بیر ضربه ووردو و اوندان ۱۰۰ دوه چیخدی (بحار النوار ج ۱۹۸/۴۱)،

حالبوکی قراندا دئیر: (انعام ۶/ ۵۹، وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ. : غیب آچارلاری تانرینین الینده دی و اوندان باشقا هئچ کس اونو بیلیمیر)، (اعراف ۷/ ۱۸۸، قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَأَسْتَكْبَرْتُ مِنْ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ. ای پیغمبر دئ من اوزوم اوچون قازانج وزیان دالیسیجا دئیلیم مگر تانرینین ایسته دیگی میقداردا، و اگر غیب بیلستیدیم موطننا بویوک قازانجلار الده ائدردیم، و منه شر گلمزدی، من اویارماقدان و موشدولوق و ئرمکدن باشقا گوره ویم یوخدو). (نمل ۲۷/ ۶۵، قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ: دئ هئچ کس گویلرده و یئرده غیب بیلیمیر، مگر تانری)، (انعام ۶/ ۵۰، جن ۷۲/ ۲۶-۲۷ ینجی آیه ده ده عئینا همان سوزلره تاکید اولونوب).

۱-ح. علی نین کراماتلاری

فارس شیعه لیگی ح. علی نین فضیلتلرینی و کراماتلارینی اونون مؤعجیزه لری کیمی سؤیله یه رک او نو تانریساللاشدیریر و اونو معصوملوغونا و تانری طرفیندن ایمام سئچیلمه سینه دلیل کیمی گؤسته ریر، حالبوکی ح. علی بوتور یا خلاشیملارا هر دفعه سینده موخالیفت ائدیدی، اصلینده فارس شیعه لیگی، ح. علی یه توهین ائدیر و آماجلاری اوزلرینی قوتساللاشدیرماق و خالقا مطلق حاکیم اولماق و اونلارین وار یوخونا مالیک اولماقدی.

۲-فارس شیعہ لیگی اؤندرلری اؤز لرینی ده وحی له باغلی اولدوغونو اؤنه سورورلر.

کلینی دئییر حقیقته چاتماق اوچون الهام لا مومکوندو و اودا اوره یی قاشیماق و جیزماقلا اولور و بیر شئی و بیر سؤز بیردن بیره اینسانین اوره یینه و قلبینه یئئیر و بونا الهام دئییلیر و ایماملاردا بئیله ایدیلر و بو اوزدن ده خطا ائتمزدیلر (اصول کافی ۱/۲۶۴)، و دئییر ایماملار ملکلرین سؤزلرین ائشدردیلهر آما اوردا اولان آیری شخصلر اونو ائشیتمزدیلر (اصول کافی ۱/۱۷۶)، مجلسی ۷۳/۲۶. ایمام لار هر زمان ایسته سیدیلر بیلرلر، و ایماملار هر زمان ایسته سیدیلر بیر شئی بیلرلر تانریا ونلارا اؤیره دردی (اصول کافی ۱/۲۵۸) بئیله لیکله تانری ایماملارین امرینده اولاراق ایماملارین اراده سینه او یاردیلر.

۱۲-۳-۴- جابر لوحو

بو حاقدان فارسی دین آداملارینین بیر اویدورما ایشلرینه یعنی «جابر لوحو» موضوعسونا باخمالی ییق: فارسی دین آدامی کُلینی، الکافی کیتابیندا ۱۲ ایمامی ثابت ائتمک اوچون جابر آدلی بیرینین قوولویلا بیر یالانچی حدیث دوزلدیر گویا تانری پیغمبره بیر لوح گؤنده ریب و اوندا پیغمبردن سونرا ۱۲ ایمامین آدینی یازمیشدی و پیغمبرده اونو ح. علی یه و اودا سیراسی گلدیکجه اوغوللارینا وئرمیشدی، بورایا قدر بیر موشکول یوخدو؛ سونرالار ح. جعفر صادق اوغلو اسماعیلی اؤزوندن سونرا ایمام تعیین ائدیر ولی اسماعیل گنج اولاراق اولور و سونرادا داها کیچیک اوغلو ح. موسی کاظمی ایمام معرفی ائدیر بو قضیه ح. هادی علی النقی حاققیندادا اتفاق دوشور و اودا ایلکجه محمد اوغونو ایماملیق اوچون معرفی ائدیرک محمد گنج کن اولور و سونراکی اوغلو ایمام حسن عسکری نی ایمام معرفی ائتمک مجبوریتینده قالیر. بو مناقیشه دولایسیله مختلیف شیعه فرقه لری اورتایا چیخیر و ایمامین اسماعیل ده ویا ایمام عسکری ده قورتولدوغونو و حتی اونلارین غیب اولدوغونو اؤنه سوررلر، و اونلارا اسماعیلیه و عسکریه شیعه لری دئیرلر.

بیرینجی سؤال : حدیثین یالان اولدوغونا اینانانلار سؤال اورتایا قویورلار: اگر بو لوحون وجود و ارایدی و هر ایمام سونراکی ایماما تسلیم ائدیردی نجور اولوب ایمام جعفر و ایمام هادی بیلمدن آیری کسلی ایمام معرفی ائدیرلر؟ و سونرادا اونلاری دیشدیرمک زوروندا قالیرلار.

ایکینجی سؤال؛ اگر بیله لوح واریدی نجور اولوب ایمام حسن عسکری نین اوشاغی اولمادی، آیا تانرینین بوندان خبری یوخ اویدو؟.

۱۲-۳-۵-بدا تئوریسی

جابر لوحو متن جهتیندن موشکوله دوشدویو اوچون (جابر لوحو بؤلومونده بیرینجی سؤالا جاواب وئرمک اوچون) فارسچیلار مجبور اولوبلار بیر آیه نی عجیب حالدا تفسیر ائده رک آیری بیر تئوری چیخاردالار و اودا «بدا» تئوریسیدیر، بو تئوری یه گؤره، اگر زامان ایچهریسینده شرایط عوض اولورسا تانریدا مجبور اولور نظرنی دیشدیرسین و یئنی بیر نظر وئرسین و ۶ینجی و ۱۰ونجو ایمام حاققیندا دئییرلر گویا اولار ایلکجه بؤیوک اوغوللارینی ایمام تعیین ائتمیشدیلر ولی شرایط عوض اولدو و اولار جاوانلیقدا اؤلدولر و تانری دا مجبور اولدو اویری اوغوللارینی ایمام تعیین ائتسین. گرچکدن فارسچیلار ۲۱ینجی یوزیلده عئینی اسکی یونان اساطیرلری کیمی تانری نی اینسان خصوصیتلریله و آیریجا اؤزلری کیمی آداملارا بنزه دیرلر و فیکر ائدیرلر تانری ائوره نه حاکیم اولمایارق و اونو دوغرو دوزگون تانیما یارق، آداملار کیمی یانلیش یاپیر ویا بیر شئی یادیندان چیخاریر و بعضی آداملار کیمی سؤزونون اوستونده دورمایارق اونو دیشدیریر.

فارس شیعه لیگی بدا تئوریسینی قرانین بیر آیه سینی تحریف ائتمکله دوزلدیر (رعد ۱۳ / ۳۹: یَمُحِوَاللّٰهُ مَا یَشَآءُ و یُثَبِتُ؛ تانری هر شئی ایسته سه آرادان آپاریر ویا ثابت ائدر).

فارس شیعه لیگینین بدا اصلینین یانلیش اولدوغونا قران دا اولان چوخلو آیه لر واردیر (طه ۲۰ / ۵: الرَّحْمٰنُ عَلٰی الْعَرْشِ اسْتَوٰی؛ تانری عرش اوزه رینه اگه منلیک قورموشدور؛ «نساء ۴ / ۱۲۶: وَ لَلّٰهُ مَا فِی السَّمَاوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ وَ كَانَ اللّٰهُ بِکُلِّ شَیْءٍ مُّحِیْطًا؛ گویلرده و یئرده هر شئی تانریا عایدی، تانری هر شئی قوشاتیجیدی (هر شئی احاطه سی واردی)).

بدا حاققیندا ابن بابویه فارس شیعه لیگینین ترسینه دئییر «منصور بن حازم نقل ائدیر، ابا عبدالله دان سوروشدوم آیا اولابیلیر بیر گون بیر اتفاق دوشه کی تانرینین علمینده یوخویدو، دئدی یوخ، هر کس بیله دئسه، تانری اونو ذلیل و روسوی ائتسین، یئنه ده دئدیم هر نمه واردی و اولاجاق تانرینین علمینده واریدی، دئدی بلی اوندان اؤنجه کی خالق یاراتسین». (التوحید ص ۳۳۴،

اصول کافی ۴۸۱/۱، رقم ۹-۱۰)

۱۲-۳-۶- غیبت تئوریسی

ایمام زامان و غیبت چاغی

ایمام حسن عسکری نین اوغلو سانیلان مئهدی ۵ یاشینا کیمی گۆزلردن غایب اولاراق اؤزونہ نایب سئچریمیش بیله لیکله ۴ نفر نایب آردآردا گلدیلر و اونلار خالقین مالین و وارینی آلیردیلار و گویا ایمام زامانا یئتیریدیلر بلکه او ظهور اوچون ایشلتسینلر، سونونجو نایب سمری آدیندادی، او اؤلرکن اوندان سونرا کیمین نایب اولاجاغینی سوردولار و او دئدی داها نایب سئچمه زامانی قورتولدو و ایمام زامان بؤیوک غیبتہ گئدیر (غیبت کبری)، شاید شیعه، نایب مسئله سیندن قورتولماق ایسته بیردی و مخصوصا شیعه بؤیوکلری ایمام زامانی گؤرمک ایسته بیردیلر. آما بو گرچکله شه بیلمیردی.

جابر لحو متن جهتیندن موشکوله دوشدویو اوچون یعنی ایکنجی سؤال اوچون غیبت تئوریسی دوزه لیدی: ایمام عسکری نین هئچ واخت اوشاغی اولمادی و بو موضوعنو اونون قارداشی جعفر وورقولاییدی، ایمام عسکری نین میراثی قارداشی جعفر و آناسی آراسیندا بؤلوندو (۱-المقالات و الفرق ص ۱۰۲، ۲-فرق الشیعه ص ۹۶، المنتقی ۳۱، ایمام ذهبی و نوبختی) و آیریجا هئچ جورہ تاریخی سند اونون اوشاغینین اولدوغو حاقدایوخدو، فارسی دینچیلر، یالانچی حدیثلرینی دوغرولاماق اوچون، یالانی یالان اوسته دانیشماغا مجبور قالیرلار و ایمام عسکری نین اوغلو جعفر اوچون، جعفر کذاب یعنی یالانچی جعفر لقبی وئریرلر (بو لقبین قارشیسیندا ۶ینجی ایمامدا جعفر صادق دئیرلر) و اونون یالان دانیشدیغینی سؤیلرلر، و ایمام عسکری نین اولمادیغی بیر اوغلونون، غیب اولدوغونو، همیشه دیری اولماسینی و آیریجا بوتون خلقتہ صاحب اولاراق، تانری مقامیندا اولدوغونو ساوونارلار.

-امام عسکری نین سونسوز اولماسی سببیلہ مختلف شیعه فیرقلری ووجودا گلدی و بیر سیراسی یالواجلیغین، ح. محمد ده قورتولدوغونو دلیل گتیریره رک، ایماملیغیندا ایمام حسن ده قورتولدوغونو اؤنه سوردولر ویا بیر عیده سیده اونون قارداشلارینی ایمام تانیدیلار.

غیبت تئوریسی اصلینده یهودیت دن گؤتورلموشدو، بیرسیرا باتیلی مستشرقلر شیعه نین کؤکونو یهودیت بیلیرلر (العقدیه و الشریعه، ص ۱۹۲)، ابن سبأ یهودی اولاراق ح. علی زامانی یاشایردی او سونرالار موسلمان اولدو و ح. علی شهید اولدوغونودا اونون غیب اولماسینی اؤنه سوردو.

غثیت تئوریسینین فارس شیعەلیگی طرفیندن دوزلمەسینین ندنی

فارس شیعەلیگی یالینز اؤنملی بیر عیلتتە خاطر غثیت تئوریسینی دوزلدیددی اودا غثیت زامان دینی لیدئرلرینە نایلیکک مقامی قازاندیراراق اونلاری قوتسال گؤستمک و خالقین جانینا و مالینا حؤکم ائدەجک اوتوریتە یە صاحب اولمالاری اوچوندو.

فارس شیعەلیگینین بؤیوکلی ایمام زامانین غثیتی نین ندنی نینی، اونون قورخاقلیغی بیلیرلر، و بو اوزدندە اؤنجە کی بؤلوملردە دئدیگیمیز کیمی اونون ۱۸۰ آدی واردیر، و بیر خائف دیر و خائف یعنی قورخاق، بیر حدیث دە بئیلە یازیلیر: محمد بن یحیی عن جعفر بن محمد عن الحسن بن معاویە عن عبدالله بن حبله عن عبد الله بن بکیر عن زرارە قال سمعت ابا عبد الله (علیه السلام) يقول ان للقائم (علیه السلام) غیبتە قبل ان یقوم و لم قال انه یخاف و اوماً بیده الی بطنه یعنی القتل : ابا عبدالله دان سوروشولار ایمام زامان نییە غثیت ائدیر بویوردولار : او قورخور و آل اییلە قارنینا اشاره ائدیر یعنی قورخور قارنینی سؤکەر و اؤلدورە لر.

حالبوکی قراندا تانری بیرینی ائلچی یوللادیغیندا اونو محافظتە ائتدیگینی سؤیلر و اونو قورخمادان و آچیقجا سؤزلرینی دئمە یە تشویق ائدر، آیریجا صحابە لردن نقل اولونوبدور گویا ساواش میدانیندا شدت داها چوخ اولاندا اونلار پیغمبرین دالینا سیغیناردیلار. و نجور قورخاغین بیر یاردیمجیلارینا سیغیناق نوقطەسی و دایاق نوقطەسی اولاجاقدیر؟

۱۲-۳-۷- علیچیلرین ایمام زامانی تانرینین صالح بندەسیدیر

مئهدی مفکورەسی، دونیادا اولان دینلرین چوخوندا واردی، و دونیانین، عادیل و صالح اینسان طرفیندن یؤنە تیلەمەسی آرزوسو، بوتون اینسانلاردا واردی. قوتسال قرانین یورومویلا دنیا صالحلرە عاید اولاجاقدی، ایسلامی مذهبلیرین هامیسیندا اؤزلیکلە بوتون شیعە قوللاریندا، مئهدی تفککورونە اینانیلیر و اونون گلەمسیلە دنیا عدالتلە دولاجاق و ظلوملرە سون وئره جکدی،

-بیزلر ۱۲ ایماما اینانیریق و بو بیر اینانج دیر، و قوندارما تاریخی اولایلارا و یالانچی حدیثلرە نیاز یوخدور، آنجاق بو بیزیم دینی اینانجیمیزدیر، و ۱۱ ایماما سایقی گؤستەرە رک اونلارین دوزگون و عاغلا اویقون اولان حدیثلرینی (جعل اولونمیش حدیثلرینی) و کیتابلارینی اؤز اییی لیگیمیز اوچون یاشاییشیمیزدا اویقولاییریق، و ۱۲ینجی ایمامادا اؤز ایستعداد و

یتنه نکلک ییله تانرینین صالح بنده سی اولدوغو اوچون و اینسانلارین سایقی گؤستردیگی اوچون احترام قویوروق، و بیله اینانیریق او قران آیه سی اساسیندا «امرهم شوری بینهم» گله جکدیر، و بیزیم وظیفه میز اورتامی اونون گلمه سی اوچون حاضیرلاماقدی، بو اورتام، خالقین اونون اییی لیکلرینه اینانماسیلا، شورا واسیطه سیله و تانرینین کؤمگیله مومکوندو. چونکی تانری بویوروب (رعد ۱۳ / ۱۱ : إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ.. : بیر قووم اؤز احوالینی دیشمه یینجه تانری اونلارین احوالینی دیشمز..).

آیریجا آذربایجان شیعه لری آیری دین بیلگینلرین او جومله دن فارابی، احمد یسوی و ماتریدی بکتاشی و اونلار کیمی دین بیلگینلرینده ایمام تانیباراق اونلارا سایقی دویار و البته اونلاریندا معصوم اولمادیغنا اینانیرلار و یالیز عاغلا اویقون اؤیودلرینی یاشاملاریندا ایشله درلر.

آیریجا چوخلو آیری دینلرده ده، گله جکده ایمام مئهدی کیمی بیر شخصین گلدینه اینانیرلار، و بونا ساده جه بیر دینی اینانج کیمی اینانیرلار و نیازدا یوخدو یالانچیلیقلا اونا قول بوداق وئره لر؛ مسلما فارسچیلارین یالانچی حدیثلرین آرخاسیندا اینسانلارا حؤکوم سؤرمک اوچون و اونلارین واریوخونا صاحب اولماق اوچون گیزلین نیتلری اولمالیدر.

ح. محمد بویورور: اگر قیامته بیر گوند قالمیش اولسادا تانری منیم اهل بتیم دن بیر نفر منیم آدیما و آتاسی منیم اتامین آدیندا یوللایاجاق و ظولوملو دونیانی عدالتله دولدوراجاق.

۱۲-۳-۸-فارس شیعه لیگنین ایمام زامانی، ایرقچی فارسچیلارین نو ماینده سیدیر

فارسچیلارین ایمام زامانی فارسچیلیق تفککورونو یانسیتماقدادیر و ایسلامی تفککورون یوخسوندور، اونلارین ایمام زامانی سویقیریمچی، بیخیجی، اؤلدورجو و شیکنجه وئرندی:

«غیبه نعمانی ص ۲۳۴» کیتابیندا و عینا بحار الانوار دا (ج ۵۲، ص ۳۴۸)، گله رک یازیر: ابی حمزه ثمالی، ایمام باقر دن نقل ائدیر: مئهدی نین ایشی یالیز اؤلدورمکدی و هئچ کیمسه دن توبه قبول ائتمه یه جکدی. و او اؤلدورمک اوچون گؤرولیدی.، ص ۲۹۱ ده دئیر: ایمام زامان، محمد دینندن باشقا بوتون اینسانلاری اؤلدوره جکدی. ص ۳۵۷ ده بشیر نبال راوی اولاراق، ایمام باقر "دن نقل ائدیر: قصابلار قویون کسن کیمی ایمام زاماندا اینسانلاری کسه جکدی، و ایمام زامان بوتون یارالیلار و قاچانلاردا قیلجدان گئچیره جکدی (ص ۳۵۳)، و ایمام حسینین

قاتیلرینین نوهرلرینده بو قتله راضی اولدوقلاری اوچون اؤلدوره جکدی (ص ۳۱۳) و کیشیلری اؤلدوره جک و قادینلارین قارینلارینین سؤکه جکدی (ص ۳۸۹).

«الغیبه، النعمانی-۳۰۸» کیتابیندا یازیر «ایمام زامان گلدیگینده ۸ آی قیرقین سالاجاق بنی شیبه دن باشلا یاجاق و اونلاری کعبه ده آساجاق سونرا قریشین هامیسین قیلیجدان گئچیره جک».

بحار الانوار، تفسیر عیاشی، البرهان و الصافی کیتابلاریندا یازیر: «ایمام زامان گلدیگینده یزید و یاردیمجیلارینی دیریلده جک و اونلاری اؤلدوره جک، ح. عایشه نی ده دیریلدیب زنا حدینی اونون اوچون یاپاجاقدیر، سونرا مدینه یه گلیب ابوبکر و عؤمر اولان حُجره نی داغیدیب و اونلاری قبردن چیخاریب بقیع ده آساجاقدیر».

«الغیبه، النعمانی-۲۳۲-۲۳۹» یازیر «ایمام زامان هئچ زادی دیری بوراخمایاجاقدیر، قاچانلاری اؤلدوره جک و یارالیلاری قتله یئتیره جک». یتنه ده دئیر: ایمام زامان اصلا، ح. محمد کیمی یوموشاق و اینجه داورانمایاجاق بلکه او قاتی اولوب و قدار و رحم ائتمه دن دوشمنلارینی قیراجاقدی، او بوتون اسیرلری و یارالیلاری رحم ائتمه دن اؤلدوره جکدی، و هئچ کسدن توبه قبول ائتمه یه جکدی (الغیبه، النعمانی-۱۵۳، بحار الانوار ۳۵۳/۵۲).

ایمام زامان عربلرین کؤکونو کسه جکدی، بو اوزدن عرب شیعه لریده بؤیوک تهلیکه یه دوشه جکلر (الغیبه، النعمانی-۱۵۵، بحار الانوار ۳۴۹/۵۲)، ح. رسولون قبیله سی قریشی بوتونبیله قیراجاقدی (الارشاد ۴۱۱، بحار الانوار ۳۳۸/۵۲).

امام زامان گلدیگینده نفوسون بؤیوک چوغونلوغونو اؤلدوره جکدیر: القائم علیه السلام اذا قام بالسیف قتل من الف. تسعمانه و تسعا و تسعین: ایمام زامان قیام ائتدیگینده هر ۱۰۰۰ نفردن ۹۹۹ نفرین اؤلدوره جکدیر (بحار النوار ج ۲۴، ص ۴۱. بای الحسنه و الحسینی الولایه، تفسیر فرات الکوفی ص ۵۶۱. الزام الناصب فی اثبات الحججه الغائب ج ۱، ص ۹۸)

فارس شیعه لیگی اینانجینا گؤره هر کس ایماملارین حتی بیرینه ده اینانماسا دیندن خاریج اولوب و کافر ساییلیر (من لایحضر الفقیه) یعنی ایمام زامان حتی چوخلو شیعه لریده قیریب تؤکه جکدی. بیر سیرا روایتلره گؤره ایمام زامانین اوردوسو غیر عربلردن اولاراق ۱۲۰۰۰ نفردی، سیلاح لاری قیلیج و دمیر بؤرک دو، ایمام اونلارا دئیجه جک هر کیمین گئیمی سیزین کیمی اولماسا اونو اؤلدورون (بحار الانوار ۳۷۷/۵۲)، و نعمانی دئیر ایمام زامانین اوردوسو ۳۱۳ کیشی اولاراق عجم دیلر [یعنی فارس دیلار] (الغیبه، النعمانی-۲۱۴).

آیریجا بحار الانواردا یازیر : ایمام زامان کعبه دن ظوهور ائده رک ۲۷۰۰۰ نفر اوردوسو وار، ۲۵۰۰۰ نفری یهودی لردن یئددی سی اصحاب کھف، سونرا سلمان فارسی و مالک اشتر واردی [بو روایت ده یهودیلرین نوفوذونو گؤسته ریر، اوردونون قالانی قوشقوسوز فارس دیلار، روایت ایرقچیلیغا دایانماقدادی، و فارسچیلارین مکّه یه صایب اولما آرزوسونودا ایچینده باریندیریر].

فارس شیعه چیلریندن محمد باقر صدر دئیر: «ایمام زامان گلنه کیمی نوفوسون اوندا دوققوزو قیریلمالیدیر». شاید بو سببله اونلار، ایمام زامانین ایشلرینین بیر بؤلومونو اؤزلری گؤرمکده دیلر، موطننا سوریه، لوبنان و عراقدا اینسانلارین قیرقینلاری بو قاپسامدادی، آیریجا فارس شیعه لیگینین اتوم بومبونا ال تاپماسی تلاشی، بو قیرقینلاری هیزلاندرماق اوچوندور، یننه ده اورمو گؤلونون قورودولماسیدا آذربایجان خالقینی محو ائتمک اوچون بو تفککورله یاپیلماسی سانیلماقدادی.

کلینی دئیر : محمد ابن حسن مختلیف دئیشلره گؤره ۲۵۴-۲۵۵-۲۵۶-۲۵۷-۲۵۸ ایللرینین بیرنده دونیا یا گلیدی (بحار النوار ۵۱/۲-۳۸).

ایمام زامانین آناسی بوڈ واسیطه سیله گبه اولور، نه رحم واسیطه سیله؛ و ایمام زامان بود"دان وجودا گلیر، و عجیب غریب حالدا دونیا یا گلیر و اونون آناسی تام اولاراق بیلینمیر و بو حاقدان نئچه قادیندان آد آپاریلیر، اونون آناسی گوندوز اونا بویلو دئییلدی و بو یولوق آثاری اوندا یوخویدو ولی گنجه گؤرورلر آناسی بو یلودو و صوبحه یاخین آنادان اولور.

ایمام زامان دوغولدوغوندان ۴۰ گون سونرا آیاغا قالخیر و یول گئدیر (بحار النوار ۵۱/۳۰).

ایمام زامان گلدیگینده معجوسی شاهی خسرو پرویز کسرا"نی جهنمدن نجات وئریر و جتته گؤنده ره جک و عربلری اؤلدوره جک (بحار النوار ۵۲/۳۴۹، ۵۱/۲۶، ۵۱/۳۶، النجم الثاقب ۱۳۵).

ایلگینج بودور ایمام زامانین ۱۸۲ آدی واردی و او آدلارین بیری «خسرو مجوس» و دیگر «پرویز، بهرام» دئییلیدی، آیریجا خائف (قورخاق)، فراری (فارسجا قاقچین معناسیندا)، البکر کیمی آدلاردا ایمام زامانا وئریلیدیر (النجم الثاقب ۲۶۶). ایمام زامان یهودیلرین دوزلتدیگی سمبول کیمیدی و ۷ گونلوک اولاراق ابراهیم ونوح و .. پیغمبلرین کیتابلارین و قرانی اوخویوردو (بحار النوار ۵۱/۲۷). اؤلورلر خودایاجاق و اونا اویاجاقلار (بحار النوار ۵۳/۹۳). بیر نفر اونون زامانیندا یاشایاجاق ۱۰۰۰ دانا اوغلو واردی (الغیبه طوسی، ۴۶۸)، ایمام زامانین کؤلگه سی

یوخدو (بحار النوار ۵۲ / ۳۲۲). اونون علمی پیغمبردن چوخدو (النجم الثاقب ۲۹۳) بو حدیثده گرچکدن ح. پیغمبره توهین ائدیرلر؛ ایمان زامان گلدیگینده ۸ آی مسلمانلاری اؤلدوره جکدی (بحار النوار ۵۲ / ۳۴۷).

ایمان زامان و یئنی دین

الارشاد کیتابیندا شیخ مفید دئیر: ایمان جعفر صادق بویوردولار: «اذا قام القائم "ع" جاء بامر جدید کما دعا رسول الله فی بدو الاسلام الی امر جدید: مئهدی ظهور ائتدیگینده یئنی دین کتیره جک، نئجه کی ح. رسول ایسلامین باشلانقیجیندا یئنی دین کتیردی».

بصائر الدرجات کیتابیندا صفار قمی، یونس بن حریر دن نقل ائدیر: ایمان جعفر صادق بویوردولار: «قیامت اولمامیشدان بیزیم اهل بیثت یمیزدن بیر نفر قالخاجاق و داود و آل داود (یعنی یهودیلرین) دین ایله حؤکم ائده جک و خالقی اؤلدورمکده اصلا دلیل و آچیقلاما قبول ائتمه یه جک».

تاریخ ما بعد الظهور کیتابیندا ایمان صادق دن نقل ائدیر (ص ۷۳۸): ایمان زامان تک ایللرین (فرد ایل) بیرینده ظهور ائده جکدی و تانرییا آند اولسون من گؤرورم او یئنی بیر دین و یئنی بیر کیتابلا گؤیدن بیعت آلیر.

الغیبه للنعمانی (ص ۲۰۰) کیتابیندا اونون یئنی دین کتیره جه یئنی وورقولایرلار.

فارسچیلار ایمان زامانلاری اوچون اوتوزا قدر اؤزلیک سایارلار، مثلا ایمان زامانین دیشقی سی (بول و غایط) گؤرونمز و دیشاری چیخدیغیندا یئر اونو اؤدار، اونون دیشقی سی مُشک دان و عطردن داها خوش قوخلودور (بللی دئیل نییه یئر اونو اؤدور و اگر عطردن یاخشیدیر نییه فارسچیلارین یارارلانماسی اوچون کوللانلمیر؟)، ایمان زامان آنادان اولدوغوندا پاک و تمیزدیر و دوغما اولاراق ختنه اولونموشدور، آنادان اولدوغو آندا آیاق اوسته دوراجاقدیر، مؤحتلیم اولماز و یاتدیغی حالدا اوریی آیقیدیر و هر شئی گؤرور، کؤلگه سی اولمایاراق، هم اؤن طرفدن و هم آرخا طرفدن گؤره بیلیر، اونون اسنمه سی یوخدور و اونون مؤعجیزه سی واردیر، ایشه باشلا دیغیندا نوفوسون هر ۱۰۰۰ نفریندن ۹۹۹ نفرینی قیلیجدان گنچیره جک و اؤزلیکله او هر شئی بیلیر و هئچکسدن توبه قبول ائتمه یه جک و هر کسی گؤردویونده اؤز علم ییله (یعنی محکمه سیز)، قیلیجدان گنچیره جکدیر.

۱۲-۳-۹-فارس شیعہ لیگی کیتابلاریندا تک بیر سند ایمام زامانین دوغولماسی حاقدا یوخدور

فارس شیعہ لیگینین بؤیوک لریندن آیت الله آصف محسنی، بحار النوار کیتابینی نقد ائده رک دئییر (مشرعه بحارالنوار، ۱۳۸۰ گونش ایلی، م. ۲۰۰۱): بو کیتاب یارارلارینا رغما میکروبلا رلا دولودو؛ و بو اؤزدن بو کیتابی اوخوماق اوچون مشرعه کیتابینی اوخوماغینی توصیه ائدیر، (جلد ۲ ص ۲۱۰)، ۵ینجی باب دا ایمام زامانین ولادتی حاقدا یازیر و دئییر بحارالنواردا ۶۶ روایت واردی و دئییر یالنیز بیر روایت بورادا صحیح سایلابیلیر و سونوندا بو روایتی ده رد ائده رک دئییر: ان اییی سی بودور بو روایتی صاحبینه قایتاراق «اقول والاولی رد علمها الی قائلها». ایمام زامانین ولادتی تاریخی حاقدادا بحار النواردا ۴۰ روایت اولدوغونو سؤیلر و اونلارین ایچینده یالنیز ۵ینجی و ۳۳ونجو روایتی مؤعتبر بیلیر و یننه ده اونلارین راولیری حاقدا قوشقو دوپور.

۱۲-۳-۱۰-فارس شیعہ لیگی رسالتین دوامینا و اینسان عاغلینین ناقیصلیگینه اینانیرلار

فارس شیعہ لیگینده، اون ایکینجی ایمام، ایمام حسن عسکری نین اوغلودور و غیب اولوبدور، بورادا بیر سؤال مطرح اولور، فارس شیعہ لیگی، غدیرخوم اولاینی ساووناراق دئییرلرکی : تانرینین گؤنردیگی ائلچیلر، محمد ده قورتولما ییبدی و غدیرخوم گؤنوح. محمد، هامینین اؤنونده ح. علی نی اؤزونه جانشین تعیین ائدی و بو گلنک، اون ایکینجی ایماما قدر گئتدی و ایمام زامان غیب اولدو، سؤال بورادادیر اگر ایمام زامان غیب اولوبدور نییه پیغمبر کیمی اؤزونه جانشین تعیین ائتمه ییبدی، و اگر تعیین ائدییدیر او کیمدیر، آیریجا شایدده ایسلام دینی پیغمبر ائله تکمیل اولمایب بلکه فارسچیلارین ایمام زامانلاری واسیطه سیله تاماملانیدیر. دئمک اولار بو موضوعلار کؤکوندن یالان اولاراق، یالانچی تاریخلردن باشقا بیر شی دئییلدیر، و کلینی، طوسی و بابویه کیمی ساسانلی شاهزادالاری، ایسلامی ایچدن چوروتمک اوچون بونلاری قوندارمیشلار.

-البته غدیر خوم دا پیغمبر ح. علی دن تقدیر ائدییدیر و ح. علی نین بؤیوک لویون یتتیریر، اما هئچکس اونون جانشین تعیین اولدوغو حاقدا بیر سؤز دئمه ییبدیر.

-صحابه لردن و یوز بیرمی مین نفر دن حاضر حاجی لاردان حتی بیر نفر ح. علی نین پیغمبر طرفیندن جانشین تعیین اولماسی حاقدا بیر سؤز دئمه ییبدی، آیا بوتون بو اینسانلار بیر حالدا کی

جانلارینی ایسلاما فدا ائدیردیله یالانچیدیلار، اینسان گرک بیر آز منطیقلی دوشونه و یالینز کین اساسیندا مسلمانلارلا موخالفت ائتمه یه.

-عجیبیدیر کی حتی ح.علی اؤزوده هئچواخت و سونرالار خلیفه لیگه سئچیلندن سونرادا بو حاقدان بیر سؤز دئمه ییبیدی.

-ایماملارین هئچ بیر یی بو حاقدان دانشماییبیدی و بیله بیر واقعنین حاققیندا حتی بیر کلمه دئمه ییبلر.

-ح.علی و اوغوللاری ایمام حسن و ایمام حسین و دیگر اوغوللاری، هر زمان لازیم اولوردو اوچ بؤیوک خلیفه دن دفاع ائدیردیله و بیر دفعه سینده ح.عثمان دان دفاع ائدرکن یارالانمیشدیله.

-عئین حالدا ح.علی هر اوچ خلیفه یه یئری گلدی کجه مشاویرلیک ائدیردی.

-ح.علی اوچ بؤیوک خلیفه نین ائحتیرامینا اوغوللارینین ادینی ابوبکر، عؤمر و عثمان قویموشدو.

-اگر بو مسئله فارس شیعه لیگینین دئدیگینه گؤره دینین اصلریندندی، نییه قران دا کلمه ییبیدی.

-ح.پئیغمبر نیهساغ ایکن هئچواخت جانشینلیک حاققیندا بیر سؤز دئمه ییبیدی.

الته بو حاقدان اولار جا دلیل گتیرمک اولار و بیز بورادا بونلارین نئچه سینه اشاره ائده رک کیفایتله نیریکن. و بیر ایسترسه چوخلو قاینالار بو حاقدان تاپاییلر.

-گؤرونديوو کیمی فارسچیلار اؤز یالانلارینی ثبوت ائتمک اوچون مجبور دولار نه قدر

ائترژی صرف ائدیله و آیری یالانلارلا مسئله نین اوستونو اؤرتمه یه چالیشسینلار؛ حالبوکی

دوزگون یوللارلا داها ساده شکیلده مسئله یه باخماق اولار، آیریجا فارسچیلار ایماملار یالان

باغلاماقلا اصلینده اولاری بؤیوتمورلر بلکه اولار توهین ائدیرلر و اولاری خورافاتلارا

بولاشدیرالار.

۱۲-۳-۱۱-ح. علی یاشامیلا سچیم یاساسینین اؤنمینه وورقو یاپیر

ح. علی نین آماجی بیر سیرا یانلیش اینانچ و تفککورلرین علثیهینه موباریزه ائتمک ایدی، فارس شیعه لیگی همان یانلیش تفککورلری مثلاً اونون تانری مقامینا یئتیرمه سی، غنبدن بیلمه سی، ح. علی یه باغلایاراق اصلینده اونا اهانت اندیرلر و ایسلام دینین ساپدیرماغا چالیشیرلار و اصلینده اؤزلرینه چیخار یئرلری ساغلاماق پئشینده دیلر.

ح. علی ایقتیدار صاحیبی ایدی و بوتون مسلمانلارین امیرالمومنین لیگینه یئتیشیدیر و ایسته دیگینی اؤز کیتابی نهج البلاغه ده یازبیدیر بو حاقدا نئچه اؤنملی مطلبه اشاره اولونور :

ح. علی هئچ وقت فارس شیعه لیگینین قائل اولدوغو نه ایمامت مسئله سینه و نه معصومیت مسئله سینه اشاره ائدیب ونه غدیرخوم جریانینا توخونوبدور، بیر اومتین ان اقتدارلی شخصی نجور اولار اومتین ان اؤنملی مسئله لرینه اشاره ائتمه میش اولور.

-امام کلمه سی قران کیتابیندا، اؤندر و پیشوا معناسیندادیر و اطاعت اولونان هر کس اوچون ایمام دئییلر، بو اوزدن هر نبی، پیغمبر، خلیفه و یا بیر بالاجا شهر و کندده دین حاققیندا بیلگیلی و خالق طرفیندن بنیمسهن اینسانا ایمام دئییلر و بو کلمه یه یالانچی معنالار یوکلهمک هم قرانا و هم نهج البلاغه یه هایقیریدیر و دینی ساپدیرماقدان باشقا بیر شئی دئییلدی. و قراندا هر اؤندر و حتی شرّ قروپلارینین اؤنده گئده نینه ائمه و ایمام دئییلر (توبه ۱۲: ائمه الکفر)

ح. علی نهج البلاغه ده یالنیز تانریا استغاثه ائتمه یی دوزگون بیلیدیر و حتی بیر کره ده یا محمد و یا یاعلی کیمی عبارتلا ایشلتمه ییددی.

-نه قراندا ونه نهج البلاغه ده فارس شیعه لیگینین تانریساللاشدیردیغی ایماملارین آدی گلتمه ییددی. اونلارا اولان اوغان اوستو خصوصیتلر باغلاماق اونلارا اهانت ساییلر.

ح. علی اؤزوندن اؤنجه کی ح. ابوبکر، ح. عؤمر، ح. عثمان خلیفه لرینین هر اوچ ویله ده بیعت ائتدی و اونلاری موخالیفلری قارشیسیندا ساووندو و ح. عؤمری ساسانلی دؤولتینی ییخماقدا دستکله دی و اونون آرخاسیندا دوردو. و اوچ خلیفه یه سایقیلی اولدوغو اوچون، اوغوللارینین آدینی، ابوبکر، عؤمر و عثمان قویدو. و حتی اونو خلیفه لیگه سئچنده دئیر: «دعونی والتسموا غیری.. و انا لکم وزیراً خیر لکم منی امیراً: منی بو شلایین آیریسینه خلیفه سئچین، من وزیر اولسام داها اییی دیر».

ح. علی ایسلام عالمین ان صالح اینسانلاریندان اولاراق، خالقا ان بؤیوک سایقی نی دویاردی و بوتون عؤمرنو خالقین سئچیم حاققینا صاحب اولماسی اصلینه وقف ائتدی، و اونون شهادت ییله، ایسلام دینین ان بؤیوک گله نه یی یعنی سئچیم و ایندیکی دئیمله دئموکراسی نین چکیرده یی یوخ اولاراق یوزلرجه ایل سونرا یئیندن کشف اولوندو،

آیا بیلیرسیز نییه تانری و پیغمبر بیر جانشین گؤسترمه دیلر چونکی اونلار ایسته میردیلر بیر پیس بدعتین بانی سی و قوروجوسو اولسونلار، و بو اصله اینانمایانلار ۱۴ عصر سونرا ولایت فقیه تله سینه دوشوبلر،

ح. علی، هر اوچ خلیفه زامانی بؤیوک مسئولیتلره صاحب ایدی، ابوبکر زامانی مدینه نین قوروماسی ح. علی نین اوزه ریندیدی و خمس پایلاماسیندان سوروملویدو و دارالخلافه کاتب لریندن ایدی، و ح. عؤمر هر زامان سفره گئرددی ح. علی اونون جانشینی اولاردی و مدینه باغلارینین ایشلری و صدقه ایشلری، ح. علی نین گؤروینده ایدی. و ح. عثمان زامانی اونون وزیر ایدی. ح. علی، ایران ساواشلاریندا، ایمام حسن و ایمام حسین نین ایشتیراک ائتمه سینی و ایسلام خلیفه سییله بیرلیکده اولماسینی ایسته میشدی.

وقتی ح. علی خسته اولاراق یاتاغا دوشدو (ضربت ییندن سونرا) خالق اونا دئدیلر آیا سیزدن سونرا ایمام حسن له بیعت ائدک، بویوردولار: او سیزین اؤزونوزه باغلیدی. خلیفه سئچیمینده، عباس، طلحه، زبیر، سلمان، مقداد و ابوسفیان ح. علی دن یانایدیلر (بورادا اونلارین ئیتلریله ایشیمیز یوخدو)، آیا وقتی نئچه نفر دن بیری خلیفه لیگه ویا جومهور باشقانلیغینا سئچیلیر آیا اؤز ایسته دیگیمیز اولماسا گرک اؤزگه لریله ساواشماغا باشلا یاق، فارس شیعه لیگینده بو نجور یول یؤنمدی؟.

خالق پیغمبرین سؤزلریندن و قران دان بیلیردیلر وحی همیشه لیگه قورتولوبدو و هئچ کس تانریلا وحی باغلانتیسی اولمایا جاقدی، آیریجا عرب دیلینده مولی کلمه سی ۲۷ معناسی اولاراق هئچ بیرینده خلیفه آنلامیندا دئییلدی.

ح. محمد تانرینین پیغمبری دی، او اؤزونو خلیفه بیلیردی و دوغال اولاراق اؤزونه جانشین سئچمه یی اصلا دوشونموردو، چونکی اونو تانری سئچمیشدی و تانری هئچ یئرده، جانشین سئچمه حاققینی اونا وئرمه میشدی و بو اوزدنده ح. محمد اؤزوندن سونرا سئچیم حاققینی خالقا عاید بیلیردی چونکی تانرینین قرانینی دا خالق اوچون گتیر میشدی.

غدیر اولایی ۱۱۰ نفر دن نقل اولونوبدو و هئچ کس ح. علی نین جانشین سئچیلمه سینه وورقو یاپمایبیدی، آیا ۱۲۰۰۰۰ حاجی نین بیریننده صداقتی یوخویدو دئییه ح. محمد جانشینلیک سؤزونو دانیشمیشدی و نییه قرنلر سونرا فارس شیعه لیگنین غئیب بیلنلری بونو بیلبلر. فارس شیعه لیگی دئییر ح. محمد دن سونرا بوتون خالق مرتد اولدولار ۳ نفر دن باشقا، ایلگینج بوردادی حتی او ۳ نفرده غدیر ده جانشینلیک مسئله سینه اشاره ائتمه ییلر. فارس شیعه لیگی قیاس مسئله سینی باطیل بیلرلر ولی مذهبلرینین (اؤز دئدیکلرینه گؤره دینلرینین) اؤنملی اصلینده یعنی ایمامتده قیاس مسئله سینه ساریلارلار، اؤزوده بیر باطیل قیاسا اوز گتیررلر. فارس شیعه لیگی عاشورا زیارتنامه سینی ایمام باقره منتسب بیلرلر، بو زیارتنامه ده ان آزیندان ۱۸ یول قارقیش و توهین ایشله نییدی و بیر طرفدنده دئییرلر او ایماملار تقیه ائدیبلر، بو سؤزلر اصلا بیر بیرلریله اوخومور و دئمک اولار بو سؤزلرین هامیسی فارس شیعه لیگنین اؤزونه منتسبیدی.

اگر ایمامت بیعت له یاپیلما ییر، و ح. علی نین اوغوللاری، دوغما اولاراق ایمامدیلا، نییه فارس شیعه لیگی دئییر خالق غدیرخومدا علی ایله بیعت ائدیبلر، و نییه ایمام علی یاتاقددا اولارکن خالقین حتی سوروشدوغو اوزره ده، ایسته مه دی خالقدان، ایمام حسن ین خلیفه اولماسی اوچون بیعت آلسین؟

۱۲-۳-۱۲-ح. علی اؤزونو و ایمام حسین ی عادی اینسان بیلیر

«نهج البلاغه ده ح. علی نین دعالاریندادی : الهی سن منیم گوناھلاریمی داها یاخشی بیلیرسن گوناھلاریمی باغیشلا، و اگر یئیندن گوناھ ائتمد یئیندن باغیشلا و اگر عهدیمی سیندیرمیشام و اگر بیر سؤز دئمیشم و اوره یم اونونلا موخالفت ائدییدی منی باغیشلا» (نهج البلاغه شرح ابی حدید ۱۷۶/۶).

ح. علی ایمام حسنه وصیت ائدیر: اگر بیر شئی سنه قارماشیق گلدی بیلکی سنین بیلگین یوخدو چونکی سن بیلمه یه رک یارانیسان و چوخلو ایشلر وار هله اونلاری بیلیرسن و سونرالار بونا واقیف اولاجاقسان (نهج البلاغه شرح محمد عبده ۷۸/۲ المعارف بیروت).

۱۲-۳-۱۳-ح. علی اوزونہ جانشین تعیین ائتمہ دی

شقیق دئییر: ح. علی یہ دئدیلر اوزون اوچون جانشین تعیین ائتمیرسنمی؟، دئدی مگر رسول الله اوزونہ جانشین تعیین ائندی کی منده بو ایشی گورم، اگر تانرینین سیزلره نظری اولسا سیزی ان اییی لرینین اطرافینا توپلایاجاق، نئجه کی پیغمبردن سونرا ان اییی لرینین اطرافینا توپلادی (مسند بزاز، تاریخ دمشق ۳۵۴/۱).

۱۲-۳-۱۴-ح. علی اوزونو معصوم بیلیمیر

زید بن وهب دئییر: یمن (وفد) دن ح. علی نین یانینا گلدیلر. ح. علی بویوردولار و جاماعات ییغیشدیلا، اونلار بیریر سؤزلرین دئدیلر بیر دئدی بو کیشی (ح. علی) یہ اویماق تانریا اویماقدی و اونون سؤزونه باخمماق تانرینین سؤزوندن قاجماقدی، ح. علی بویوردو: یالان دئدین، بونه سؤزدو، و حمد و ثنا دان سونرا دئدی سیزین هامینیز یاخشی دانیشدینیز آلا ایکینجی نفر، او منه اویماغی تانریلا بیر بیلدی، بیر حالداکی بیله دئییلدی و اوکس کی اونا اویماق تانریا اویماقدی او شخص تانرینین رسولو و ائلچیسى ح. محمددی (تاریخ دمشق ۴۷۵/۴۲).

بو اولای آچیقجا گؤسته ریر ایمام علی، اوزونہ معصوم آدینا قویماقدان قاجنیر و بوجور عیبارتلی ایشله دنلری غرضلی و مُشریک بیلیر. البته بورادا معصوم سؤزونون معناسی، فارس شیعه لیگینین آلفلادیغی معنا یعنی آنادان دوغما گوناھسیز یارادیلش اولموشدور، حالبوکی آذربایجان خالقى نین ایچینده معصوم سؤزونون آنلامی دوزگون و صالح اولماقدیر (آرتیق بیلگی اوچون باخین: ۱۲-۳-۱۸-معصومیت بؤلومونه).

۱۲-۳-۱۵-ح. علی اوچ خلیفه نی تایید ائدیر

ح. علی نهج البلاغه ده دئییر: منیمله او قوم بیعت ائندی کی ابوبکر، عؤمر و عثمانلا بیعت ائندی و همان شرطلرله، بو اوزدن هئچ کسین اعتراض حاققی یوخدو، چونکی شورا موهاجیرلرین و انصارین حاققیدی و اونلار هر کسه اتفاق ائتسه لر و ایمام تانیسالار، تانری دا اونلارین سئچیملرینه سئوینر، و هرکس اونلارین یولوندان طعنه ایله چیخا، گرک دوز یولا گتیریلسین و قایتماسا اونونلا ساواشماق لازیمدی تا مسلمانلیغا دؤنسون. (شیعه و تصحیح نهج البلاغه ۷/۳).

۱۲-۳-۱۶-اذان و اونون آرتیرمالاری

ابن بابویه دئیر: دوز اذان بودور نه بیر حرف اکسیک ونه بیر حرف آرتیق، ولی بیر عده الله اونلارا نفرین ائتسین «محمد و آل محمد خیرالبریه» جمله سین ایکی کره اونا آرتیریبیلار و بعضی روایتلرینده «اشهد ان علیا ولی الله» جمله سین ایکی کره اونا آرتیریبیلار و بعضی روایتلرده «اشهد ان علیا امیرالمؤمنین حقا» جمله سین چوخالدیبیلار، تانری و امیرالمؤمنین حاقدی و محمد و آل محمد ده خیرالبریه دیلر آما بو جمله لر اصل اذان دا یوخویدو و سونرالار اذانا آرتیریبیلار. (من لایحضره الفقیه ۱/۲۹۰)

۱۲-۳-۱۷-«أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ» و فارس شیعه لیگینین

سایدیرمالاری

-فارس شیعه لیگی قراندا بیر آیه نی تیکه پارچا ائده رک اوندان چیخار ساغلاماغا چالیشیر، «نساء ۵۹ / ۴ : یا ایها الذین آمنوا أطیعوا الله و أطیعوا الرسول و أُولی الْأَمْرِ مِنْكُمْ : ای اینانلار، تانری، و پیغمبریندن و بؤیوک بویروقچولاردان (امر ائدنلردن) اطاعت ائدین»، فارس شیعه لیگی بو عبارتی ایماملاردان و اصلینده ده فارسچی دین آداملاریندن و موجتهدلریندن اطاعت ائتمک اوچون دلیل گتیریرلر، بو آیه نین هم معنا لناماسی یانلیش دیر وهم ایماملارا منسوب ائدیلمه سی یانلیش دیر، اگر تانری ایسته سیدی ائمه یازاردی و شوبهه بوراخمازدی.

داها اؤنملی مسئله فارس شیعه لیگی سایدیرماسیندا اونلارین آیه نی تیکه پارچا ائتمه لرینده دیر، قرانا باخارساق بو آیه نین آردیندان گلن مطلب ایلک بؤلوم قدر، اؤنملی و یول گؤسته ریجیدی، تانری آیه ده بویرورور : « نساء ۵۹ / ۴ : یا ایها الذین آمنوا أطیعوا الله و أطیعوا الرسول و أُولی الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَان تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّهُ إِلَى اللَّهِ وَ الرَّسُولِ ان كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ ذَالِكُمْ خَيْرٌ وَ أَحْسَنُ تَأْوِيلًا : ای اینانلار، تانری، و پیغمبریندن و بؤیوک بویروقچولاردان (امر ائدنلردن) اطاعت ائدین، هر هانسی بیر خصوصدا آنلاشما (اختلاف) اولورسا اونو تانریا و پیغمبرینه رجوع ائده رک حل ائدین بیر حالداکی آخرته اینانیرسینیز بو داها خئیرلی و سونوج باخیمیندان داها یاخشیدیر»،

گوروندویو کیمی ایکینجی بؤلومدن چوخلو سونوجلار چیخارماق اولار، ولی فارس شیعه لیگی بو بؤلومو ایشینه یارامادیغی اوچون یا گتیرمز ویا معناسین سایدیرار، بو بؤلوم آچیقجا گؤسته ریر

«اولی الامر» ده اختلاف ایمكانی واردیر بو حالدا بو آیه‌نی فارس شیعه‌لیگین دئیگی کیمی ایماملارا منسوب ائتسک عملا معصومیت و عصمت مسئله‌سی تاماً سؤال آلتینا گئدیر، یعنی تانری‌نین بویوردوغونا گۆره، البته کی بیلگی صاحیبی اولان «اولی الامر» اطاعت اولونمالیدیلار، آما هر یترده اختلاف وارسا، «اولی الامر» یوخ، بلکه تانری‌نین سؤزو قران، و پیغمبردن قالان تجربه‌لر، اساس تو تولمالیدیر.

نساء سوره‌سینین ۵۹ و نوجو آیه‌سی پیغمبر زامانیدان اوزاق گله جکلره چاغیریش اولاراق یوروملامالیدی، گرچکدن بو آیه‌ده دؤولت و حکومت مسئله‌سیندن سؤز گئتمه‌ییدی و بورادا دینی بیر آنلایش سؤز کونوسودو، و تانری، چوخ درین بیلیمله، اینسانلاری، گوج و بیلگی صاحیبلی اولان بویروقچولاردان (آمر) اطاعت ائتمه‌یه و اونلارین سؤزونه قولاق آسماغا چاغیریر، و بلافاصله بو ایش اوچون اینسانلارا اویاری یاپیر، تانری‌نین اویاریسی نئچه بو یوتلودو، بیر طرفدن بو اویاری نیشان و ثریر یالنیز ح. پیغمبر ایستینادی، چونکی پیغمبر وحی واسیطه‌سیله هر زامان لازیم اولدوغوندا اویاریلیدی، آما قالان آمرلر، هر زامان یانلیش ایشلر یاپاییلر و قران آچیقجا اطاعت ائدنلری خطاب قرار و ثریر، و آمرلر، اطاعت ائدن اینسانلار طرفیندن، هر لحظه و هر آن دیقته آلمالیدی، شوبه‌لی و ایختیلافلی کونولار قرانلا و آغیلا اولچولمه‌لیدی، دوغال اولاراق قرانا رجوع ائتمه‌یین بیریولو سچیم (شوری ۴۲ / ۳۸ : امرهم شوری بینهم: ایشلری اؤز آرانیزدا شور و مشورتله یاپین) اولمالیدی، بو آیه‌نین بیر آیری بویوتودا واردی: ح. پیغمبردن باشقا، هر آیری اینسان اوچون خطا ائتمه ایمكانی واردی. آیه‌ده پیغمبردن باشقا، مؤمنلرین هئچ بیری آیرد اولونمور، بو آیه آچیقجا هر تور عصمت و معصومیت مسئله‌سینی رد ائده‌رک اینسانلارین خطا ائده‌یله‌جه‌یینی اؤنه سورور و قران و پیغمبری (یعنی قرانین اویقولاماسیندان چیخان تجربه‌لری و عاغیلی) اولچو و ثریر.

اوچونجو بویوتو اینسانلارین عاغیلینا وورقو یاپماق مسئله‌سیدی چونکی اینسانلار ایختیلافلی کونولاردا بیر وسیله ایله بو ایشلری قرانا و پیغمبرینه حواله ائده بیلر و اودا عاغیلدی. بیله اولماسایدی مطمئناً آمرلر قرانی داها ایی تانییردی‌لار و ایلگیلی آیه‌نی اویقولایاییلر، آما تانری اونلارین قران‌دان ایی آلیلامالارینی ایسته‌مکده‌دی و زامانا اویقون یوروم یاپمالاری سؤز کونوسودو و بودا یالنیز عاغیلا اولاییلر.

نساء ۴ / ۵۹ ونجو آیهنی تصدیق ائدن آیری بیر آیه احزاب ۳۳ / ۶۶ نجی آیهدی، « النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَيَّ أَوْلِيَاءُ لَكُمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا : پیغمبر مؤمنلر اوچون آتادیر (اونلارین نفسلریندن و آیری دئییشله جانلاریندان اونلارا یاخیندی) و قادینلاری مؤمنلرین آناسیدی، قوهوملار تانرینین کیتابیندا بعضیلری بعضیسینه مؤمنلردن و موهاجیرلردن (ارث آپارماقدا) داها ایره لیدی، آنجاق آرخاداشلارینیزا وصیتله یاخشلیق ائتمه گینیز مستنادی و بو، کیتابدا یازیلیدی»، بعضا و چوخوکز فارسچی شیعه چیلربو آیه دن حکومت آنلایشی چیخاریرلار، و سونرادا ولایت فقیه مفهومونو توجیه ائده رک گویا ولایت فقیه ده، پیغمبر کیمی، خالقین وارلیغینا صاحیدیلر، حالبوکی بو آیه ده صراحتا پیغمبره یالنیز قوهوملوق یاخینلیغی شکیلده (اؤزو آتا اولاراق و قادینلاریدا مؤمنلره آنا اولاراق) مؤمنلره توصیه ده بولونور و گرچکدن پیغمبره استینا اولاراق باخیر، و وحی مسئله سینی گؤز اؤنونه آلاساق بو موضوع اینسان عاغلیجادا دوغال اولور، بو آیه ده حاکیم عنوانیندا و حکومتچی شکیلده بیر عنواندان سؤز گئتمیر، بو آیه دن آیدینجا آلفیلاماق اولار، هر مؤمن و آیری دئییشله هر اینسان و حتی ح. پیغمبر، یالنیز بیلگیلی اولدوغو اوچون خالقا حؤکم ائده بیلیر و اونونلا خالق آراسیندا کیتاب (یعنی قران) اولچودو و ح. پیغمبر و قادینلاری، مؤمنلره آتا و آنا اولاراق، اونلارین بوینوندا اؤزل حاقلاری وار و قران بو عنوانی استینا اولاراق و حکمت اوزوندن اونلارا وئریلیدی، و هر آیری شخص، آتا و آنا عنوانیله یوخ بلکه مؤمن (بیلگیلی) اولدوغو اوچون حاکیم اولایلر و خطا یاپدیغیندا، خالق، حاکیمه یوخ، بلکه قرانا و اونون توصیه لرینه اویاجاقلار.

نساء ۴ / ۵۹ ونجو آیه نین یئنیش ندنی (نزل سببی) حاقدا دئییلیر: تبوک ساواشینا حاضر لانیر کن بیر عیده، ح. پیغمبره دئیلر، بیز گئدک آتا آنامیزدان ایذین آلاق و بو آیه یئندی، آیه نین یئنیش ندنی و آیریجا «پیغمبرین قادینلاری مؤمنلرین آناسیدی» جومله سی، آیه ده اولان ایلك جومله نین معناسینی «پیغمبر سیزین آتانیزدی» شکیلده بلیرله مکده دی.

«نساء ۴ / ۱۰۵ : إنا أنزّلنا إلیک الکتاب بالحقّ لتّحکم بین الناس بما أراک الله ولا تکن للّخائنین خصیمًا: (ای محمد) گرچکدن بیز قرانی سنه حق اولاراق گؤندر دیک، تانرینین گؤسته ریش ایله اینسانلار آراسیندا حؤکم ائده سن، خائنلر اوچون مدافعه ائتمه»، بو آیه ده

صراحتا نیشان و ثریر حتی پئیغمبرده قرانا رجوع ائدهرک خالق آراسیندا حؤکم ائدیردی، دئمک اولارکی قران دان آلیلانان سؤزلر بیزلره ان اؤنملی قیلاووزدو.

حکومت مسئله سینه گلینجه فارسچیلار اؤنملی ساپدیرمالارا ال آتیرلار، اونلار ایسلام دینی نین غایه سینى ولایت فقیه اولاراق، گؤرورلر حالبوکی قران دان بئله بیر قاوارام چیخارماق، بیر نوع ساپدیرما و تحریفدی.

۱- پئیغمبر و عایله سی، حاکیم اولاراق یوخ، بلکه قوهوم، آتا و آنا اولاراق خالقا توصیه لرده بولونور (نساء ۴ / ۵۹).

۲- ایسلام تفککورو بؤیوک قاپسامدا و تورکچولوک مفکوره سی ده اونون ایچینده، بنزر سیستم لره صاحبیدیلر، بئله کی تورکچولوک و آیری دئییشله میللیتچیلیک، دؤولت قورماق اوچون یوخ، بلکه اینسانلارا و یانیسیرا دؤولت آداملارینا یؤن وئرمه لیدی، مثلا ضیا گؤکالپ نین دئدیگی کیمی وقتی میللیتچیلیک تفککورو آورپادا یئرینده اوتوراراق میللتر طرفیندن بنیمسه ندی، او میللتر، هئچ واخت استعمار آلتینا گیرمه یه جکلر و اونلاری آلداتماق، استعمارچیلار طرفیندن بو راحاتلیقدا مومکون اولمایا جاقدی، اونلارا هر جور دؤولت حاکیم اولسادا فرق ائتمه یه جکدی، بونو اؤرنک اولاراق وئردیک، اگر تورکلر میللیتچیلیگی بنیمسه میش اولسالار، حتی مستملکه اولسالاردا، استعمارچیلارین اورالاردا گلجه یی اولمایا جاقدی، بونلارا تای ایسلام دینی ده ائله دی، اگر اینسانلار قرانی دوزگون آلیلاسالار، هئچ جوره سینه ضدا اینسانی، دیکتاتور و ایرقچی حرکتلر، اونلاری یؤنه ته مه یه جکدی. ایندی هر تور حکومتده ایش باشیندا اولسادا فرق ائتمه یه جک.

۳- قران دا، بوتون آیه لر دؤولت آداملارینا یوخ بلکه مؤمنلره توصیه لرده بولونور، یعنی اینسانلارین و وجدان و دوشونجه لر ییله ایشی واردی. و بو مسئله یؤنتیمین آشاغیدان یوخارییا دوغرو حرکت ائتمه سینى ساغلاما قدادی و تورکچولوک مفکوره سیده ایسلامین بیر پارچاسی اولاراق بئله حرکت ائتمه لیدی.

۱۲-۳-۱۸-معصومیت

فارس شیعه‌لیگی معصومیت اوچون بعضا تطهیر آیه‌سینی دلیل گتیررلر حالبوکی تطهیر آیه‌سی بیله آنلام وئرمه‌یه رک یالنیز پیغمبرین قادینلارینا خطاب ائدیر و بویورور: دوزگون داورانین و او حالدا تانریدا سیزی کؤتولوکلردن قورویاجاق (احزاب ۲۸/۳۳).

گنللیکله، فارس شیعه‌لیگینین دینی اؤندرلری، اؤز دینی قایدا و اوصوللارینی، «آلتی کتب» کیتابلاریندان (سونولرین حدیث کیتابلاریندان) ثبوت ائتمه‌یه چالیشیرلار، یعنی ایندیلیکدهده فارس شیعه‌لیگینین یارارلانیدیغی قاینالار، ایسلامین ایلک چاغیندا یازیلان کیتابلارا دایانیر و اونلارین دا هامیسی سونولره منسوب اولونوبدور، مثلا فارس شیعه‌لیگینین بیر اصلی، اؤزونه اؤزگو (خاص) ایمامت اصلیدیر، البتده ایمامت اصلینی فارسچیلارین قوراشدیغی شکیلده و ایماملاری تانریساللاشدیرما شکلینده، هنج آیری فیرقه و مذهب و او جومله‌دن آذربایجان شیعه‌لیگیده قبول ائتمیر، ایمامتده معصومیت اصلینی ثبوت ائتمک اوچون، فارسچیلارین هنج بیر قاینالاری و دوزگون حدیثلری یوخدور، حتی اؤزلرین دئیگینه گؤره «دؤردلوک صحاح» کیتابلاریندا حتی بیردانا حدیث بونون ثبوتو اوچون تاپماق اولماز، بو اوزدن فارسچیلارین تالاشلاری، بونون ثبوتو اوچون، «آلتی کتب» حدیثلریندن بیر شیلر دوزلتمکدیر، او حدیثلرده ده آچیق آیدین بیر شئی اولمادیغی اوچون تحریفه و یالان دانیشماغا اوز گتیریرلر، و حتی اونلارین ردینه اولان حدیثلرین بیر بؤلومونو آیراراق اؤزلرینه قایناق کیمی استفاده ائدیرلر. هر حالدا «آلتی کتب» کیتابلاری بوتون ایسلام عالمینین قایناغی اولاراق فارسچیلاریندا اصلی قاینالاری کیمی ساییلیر.

قران شوری سوره‌سی، ۴۲ / ۳۸ ینجی آیه اساسیندا (امرهم شوری بینهم: ایشلری اؤز آرانیزدا شور و مشورتله یاپین) ح. پیغمبردن باشقا، هر آیری اینسان اوچون خطا ائتمه ایمکانینی سؤیله‌یر، و آیه‌ده پیغمبردن باشقا، مؤمنلرین هنج بیر آیرد اولونمور، بو آیه آچیقجا هر تور عصمت و معصومیت مسئله‌سینی رد ائده‌رک اینسانلارین خطا ائده‌یله‌جه‌یینی اؤنه سورور.

نساء ۴ / ۵۹ ونجو آیه ده عملده معصومیت مسئله‌سینی رد ائدیر بو حاقدا «أطیعوا الله و أطیعوا الرسولَ وَاوْلیَ الامر» بؤلومونه رجوع ائده‌یلیر سینیز.

ح. علی هنج وقت فارس شیعه‌لیگینین قائل اولدوغو ایمامت مسئله‌سینه نه اشاره ائدیب و نه معصومیت مسئله‌سینه اشاره ائدیب و نه غدیرخوم جریانینا توخونوبدور.

آذربایجان تورکلری آراسیندا معصومیت و عصمت کلمه‌لری، گنل اولاراق آبیرو حیامعناسیندادیر و فارسچیلارین آقیلادیغی، یعنی آنادان اولما و گوناھسیر اولما ویا تانری طرفیندن فرشته‌لر کیمی یاردیلیشدان پاک اولماق معناسیندا ایشلمیر، وقتی آذربایجانلیلار دئیر ایمام معصوم ویا عصمت صاحیبیدیر یعنی ایمام آبیرو حیالی اینساندیر یعنی ایمام پاک آدامدیر آیری دئییشله دوزگون آدامدیر و ظولمه قارشیدیر و اصلا اونون معناسی یاردیلیشدان ایمام اولاراق یارانمیش معناسیندا دئییلدیر.

فارسچیلار معصومیت کلمه‌سینی ساپدیریلار، گرچکدن اگر مجوسی شیعه‌چیلری و اونلارین موخته‌دلری نین آماجی، معصومیت کلمه‌سیندن، یالیز ایناج اولاراق قالسایدی ایشکالی یوخویدو و بیر نوع اینانج کیمی دیرلندیرلیدی، آما بو جور دین آداملاری بو سؤزلره وورقو یایماقدان آماجلاری اصلینده اؤزلرینه معصومیت قازانماقدیر و نهایتا اؤزلرینی تانریسالاشدیرماغی هدف توتورلار و قُدرت و گوج پئشینده اولاراق مالی چیخارلار دالیسیجادیلار.

بیزیم موخته‌دلر گرک معصومیت کیمی یانلیش تفککورلردن برائت قازانمیش اولالار، هر حالدا اگر هر بیر دلیله گؤره مثلا حکومت تضییقی و یا عوام اینانجی اولاراق اونلاری ساوونماق مجبوریتینده اولالار، لازیمدیر آچیق آیدین اؤزگه‌لرین تانریسالاشدیرماماغینا آچقلیق گتیرسینلر و دینی آلت ائتمکدن و چیخار پئشیندن اولماقدان اوزاق دورسونلار.

۱۲-۳-۱۹- علیچیلرین ان گووه‌نیلیر کیتابی قران دی

علیچیلرین قوتسال و گووه‌نیلیر کیتابی قران دی و اونون یانیندا نهج البلاغه و ایمام جعفر صادق"ین سؤزلری، و قوتسال قرانا آچقلیق گتیرمک اوچون، ایماملاریمیزین یازدیقلاری یارارلانیر، بونلارین یانیندا اهل سوننته منسوب ایلک ایکی عصرده توپلانان حدیثلرده بیزیم دینی قاینقلاریمیز ساییلماقدادیر، آیدیندیر کی قران دان باشقا هر کیتاب و حدیث و جعفری فقهی، تحریف اوچون کونترول ائدیلمه‌لی و یارارلانمایدی.

فارسچیلار نهج البلاغه کیتابیندا شقشقیه خطبه‌سینه چوخ تاکید ائدرلر بیله کی گویا نهج البلاغه ده یالیز بیر خطبه واردی، بو خطبه‌ده اوچ بؤیوک خلیفه‌یه آلچالدیجی سؤزلر

دئییلیدی، بو خطبه نین گنل آنلامی، متنی و روحو، نهج البلاغه نین او بیرری خطبه لریله چلیشگی ده دیر.

ششقیه خطبه سی یالنیز عکرمه ملی بن عباس دان نقل اولونوبدو، بو شخص خوارجدن ایدی، و آماجی تفرقه یاراتماق ایدی، حالبوکی ح. علی نین منبرده بؤیوک خلیفه لره رحمت اوخوماغی و اونلاری بؤیوک بیلمه سی ۸۰ راوی دن نقل اولونوبدو ولی فارس شیعه لیگی بونلاری دئمز لر. و ح. علی دفعه لره منبرده دئییردی هئچ کس منی ابوبکر و عؤمره اوستون بیلمه سین. علامه امینی، عکرمه نین، ح. فاطمه حاققیندا روایتلرینی رد ائدیر، نجور اولور یالنیز بیر روایتی نی قبول ائدیر لر، آیا تفریقه یاراتماق اوچون دئییلدی؟

ششقیه خطبه سینده نئچه یئرده ح. علی، اؤزوندن تعریفله یه رک، خلیفه لره توهین ائدیر، هر کس نهج البلاغه نی باشدان سونونا قدر اوخوسا، بو خطبه نی اونلارا هایقیری گؤرر، بو یؤنتم ح. علی نین یولویلا اویقون گؤرونمور. اؤرنک اوچون، ح. عؤمرین اوردوسویلا روم و ایران ساواشینا گئدیرکن ح. علی نین اونو اؤلومدن قورتارماسی و اونلار جا حدیث و روایت بونا قانیتدی (نهج البلاغه خطبه ۱۳۴).

بعضا فارس شیعه لیگی تحریف هونریندن یارارلاناراق آیری جعلی خطبه لر مثلا خطبه البیان و خطبه الافتخار کیمی سؤزلری نهج البلاغه یه آرتیریرلار، بونلار یوزلرجه ایل ح. علی دن سونرا جعل اولموش سؤزلردیلر و هر جوره تاریخی سنددن یوخسوندولار بو خطبه لر آد اولاراق کلینی و صفارقمی کیمی شخصلرجه یازیلیب، و متن شکلینده عموما ۸ ینجی عصرده باطینی لرجه و عموما ده صوفیلر و عاریفلر طرفیندن دوزه لینیب دیر و و شطحیات اولاراق (وجد زامانی سؤیله نین سؤزلر) تانینیرلار.

۱۲-۳-۲۰-فارس شیعه لیگی یزدگردین قانینی ایماملارا باغلاماق ایسته بیر

یزدگردین قیزی اسیر اولاراق ح. حسین له ائولنمه سی و ساسانلی شاهلارینین قانی ح. حسین ین اولادلاریندا آخدیغی و بو اوزدن اونلارین قوتسال اولدوغو مسئله سی، بوتون فارس مورخلری و دینی بیلگنلریجه وورقولانیدی (تاریخ یعقوبی ۱۴۷/۲، الکافی ۵۳/۱ و ..).

۱۲-۳-۲۱- ساسانلی یزدگرد "ین قیزی نین قوندارما سولاله سی

هیجری ۴۰۱ وونجو یوزیله کیمی تاریخده شهربانو آدی ثبت اولماییدی، یزدگردین ائيله بیر قیزی یوخویدو، ساسانلی اسیرلرین ایچنده ائيله بیر قیز آدی یازیلمايیدی و کربلادا اسیر اولانلارین ایچینده بئيله بیر شخصین آدی آپاریلمايیدی.

یازارلاردان دهخدا، علی شریعتی، مرتضی مطهری، محمدحسین طباطبایی، سید جعفر شهیدی کیمیلر ده بئيله بیر داستانین جعلی اولماغینی سؤیلرلر. بعضا بو داستانی ربیع الابرار (زمخشری)، کیتابیندان آلیندیغینی سؤیلرلر حالبوکی زمخشری دن ۲۰۰ ایل اؤنجه، شعوبیه حرکاتینا منسوب فارس شیعه لیگی بو افسانه نی یاراتمیشدی.

باتیلی ایسلام آراشدیرماجیلاریندان هرمان آته، ادوارد براون و کریستینسن گنچن یوزیللرده فارسچیلارا تاریخ دوزلتمک دوغرولتوسوندا و فارس شیعه لیگینی جانلاندیرماق اوچون بئيله جعلی داستانلاری، جعلی اولماغینا واقیف اولسالاردا، اونلاری بؤیودوب و گرچک حادیتلر کیمی گؤستریشلر.

فارس شیعه لیگینین پیغمبری اولان کلینی، ساسانلی شاهزاده لرینی و اونلارین گله نکلرینی دیرلتمک اوچون بئيله داستانلاری توپلاییب و شیعه لیگین اساسی کیمی خالقا یثردییدی.

شهربانو آدی ایلك دفعه «هبائر الدرجات» (محمد بن حسن صفار قمی، اولوم ایلی ۲۹۰ ق) کیتابندا گلیب و سونرادا کلینی بو داستانی فارس شیعه لیگینه یارارلی گؤرور و اونا قول بوداق وئره رک اصول کافی (ج ۲، ص ۳۶۹) کیتابندا یازیر، روایت ده بئيله یازیر: یزدگردین قیزی اسیر اولور ح. عؤمرین یانینا گتیریرلر، قیز اوزونو توتاراق دئیر «وای هرمز"ون توفاعی داغیلدی»، ح. عؤمر اونون دیلین بیلمه یه رک دئیر بو شخص منه سؤیوش ائتدی، ح. علی بویورور ای عؤمر سنین حاققین یوخدو اونا بیر سؤز دیه سن، سنه گرک بو قیزا غنیمت کیمی سئچیم حاققی وئره سن، قیز ایمام حسینی سئچیر و ح. علی اونو ایمام حسین ین نیکاحینا گتیریر، و علی بن الحسین آنادان اولور و اونا ابن الخیرتین (ایکی سئچکین ین اوغلو یعنی عربلردن بنی هاشم و فارس لاردان ساسانلی سولاله سی) دئیرلر. فارس شیعه لیگی بئيله ملز توخوملار و نسیلر دوزلتمه یی گنچن مین ایلده دایما دوام ائتدیرمیشدی و همیشه چالیشیب کلینی، طوسی، مجلسی، کاشانی، جزایری، خمینی و خامنه ای کیمی آداملاری هم ایماملارین نسلیندن و هم یزدگردین نسلیندن توره دیلمیش اولماسینی اؤنه سورسون. و بئيله لیکه مونافیقانه شکیلده هم مسلمانلار

آراسیندا شوبه یارادارق اونلارا قوتساللیق دوزلدیرلر، و هم ایرقچی تفککورلرینی آیاقدا
توماق ایسته بیرلر.

یوخاریدا قئید اولونان روایت هم سند و هم متن جهتیندن ایشکالیدی، راوی لری ابراهیم بن
اسحاق احمری نهاوندی و عمرو بن شمر، «علم الرجال شیعه» ده کذاب، جعال شخصلر تانیییلار
(آیت الله خویی، معجم رجال الحدیث، ج ۱، ص ۲۰۲ و ج ۱۳، ص ۱۰۶).

روایت متن جهتیندن ده گرچکلرله دوزدئیمیر: ۱- تاریخده یزدگردین شهربانو ادیندا قیزی ثبت
اولماییدی، ۲- ایسلامی تاریخلرده مثلا تاریخ طبری، الکامل (ابن اثیر) ده بیله بیر حادثیه و
یزدگردین قیزلارینین اسیر اولماغینا اشارت اولونماییدی حالبوکی طبری ایکینجی یوزیلده،
ایسلام تاریخینی یازارکن، گونلوک حادثیهلری و بعضا چوخلو اؤنمسیز مسئلهلری آچیقلا رکن،
آما بیله بیر اؤنملی اولایا اصلا توخونماییدی. ایسلام تاریخی و ایمام سجاد زامانی اونا «ابن
الخیرتین» لقبی هئج یئرده قئید اولونماییدی، ۳- یزدگردین قیزی یالینیز فارس شیعه لیگینه
منسوب کیتابلاردا و اودا یالینیز ۳ وجو یوزیلدن سونرا و ایختیلافلی اولاراق مختلف آدلارلا
(سبحان، سنجان، نوشجان، شیرویه، حرار، شهربانو، سلاخه، غزاله، ادرك، شاهین و مردآوند)
قئید اولونوبدو و چوخوندا داستان کیمی قئید اولاراق سند وئريلمه ییدی [مسعودی، یعقوبی
(اؤلوم ایلی ۲۸۱ ق) تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۳۰۳، محمد بن حسن قمی تاریخ قم، ص ۱۹۵،
کلینی (اؤلوم ایلی ۳۲۹ ق) اصول کافی، ج ۲، ص ۳۶۹، محمد بن حسن صفار قمی (اؤلوم ایلی
۲۹۰ ق) بحار الانوار، ج ۴۶، ص ۹، شیخ صدوق (اؤلوم ایلی ۳۸۱ ق) عیون اخبار الرضا، ج ۲،
ص ۱۲۸. و شیخ مفید (اؤلوم ایلی ۴۱۳ ق) الارشاد، ص ۴۹۲]. ۴- بو کیتابلاردا اسارت زامانی
بعضا ح. عؤمر، بعضا ح. عثمان. یا ح. علی زمانیندا یازیلیدی، ظاهرآ کلینی ده بو چلیشگیه
متوجه اولاراق ایکیسینده قئید ائدییدی. ۵- ایمام سجاد "ین آناسی حاققیندا ان مؤعتبر سند،
مدینه ده علوی موخالیفلرین بؤیوگو محمد بن عبدالله «نفس زکیه» اوچون یازیلان منصور" ون
مکتوبدور: («ما وُلِدَ فیکم بعد وفاة رسول الله (ص) افضل من علی بن الحسین و هو لأم
ولد». الکامل فی التاریخ، ج ۲، ص ۵۷۰. یعنی: پیغمبرین رحلتیندن سونرا سیزین ایچینیزده
علی بن حسین «امام سجاد» دان داها بیوک بیر شخصیت ظوهور ائتمه ییدی بیر حالداکی او بیر
کنیزین چوجوغودو، بیر حالداکی نه محمد طرفیندن ونه آیریلا ری طرفیندن هئج بیر اعتراض،
بو یازی اوچون اولونماییدی. و جاواب وئريلمه ییدی کی او بیر ساسانلی شاهزاده نین اوغلودو.

آیریجا ایمام سجّاد دونیا یا گلرکن اونون آناسینین اؤلدویو یازیلیمیشدی (اخبارالرضا، ج ۲، ص ۱۲۸) و سونرادا ح. علی نین کنیزلرینین بیرى اونو بؤیودور (بحار الانوار، ج ۴۶، ص ۸)، بیله لیکه دئمک ولار ح. سجّادین آناسی کسینلیکله کربلا اولاییندا حضورو یوخویدو، البته فارسچیلار سونرالار داستان دوزلتدیلر گویا ایمام حسین اؤلمه میشدن اؤنجه آتینی شهربانو "یا وئریر و او «ری» داغلارینا قاچاراق اورادا اؤلور و ری "ین دوغوسوندا «یبی شهربانو داغی» بو اوزدن بیله آدلانییدی! و اورادا بیر تیکینتی ۸۸۸ هجریده دوزه له رک صفوی زامانی مرمت اولوبدو. البته شیخ صدوق (اؤلوم ایلی ۳۸۱ ق) بیر حالداکی اوزون مودّت ری ده یاشاییدی بیله بیر بقعه نین اولدوغونا اشاره ائتمه ییدی. ۵- ایلگینج بورادادیر روایتلرده اول ایمام حسین شهربانو ایله ائوله نیر و سونراکی گون ح. فاطمه اونو ایسلاما دعوت ائدیر، حالبوکی قراندا صراحتا کنیزلره مسلمان اولما میشدان ائولمه مه لرینه توصیه ائیدی. و البته بیر سیرا روایتلردن ح. محمد اونلارین نیکاحینی اوخویور و ح. فاطمه ۱۸ ایل اؤلدوگوندن سونرا اونو ایسلاما دعوت ائدیر و آیریجا شهربانو ایمام حسنله ائولنمیر چونکی اونون اوغوللاری ایمام دئییلدی و ایمام حسینله ائوله نیر چونکی اونونو نسلیندن گلنلر ایمام اولوبلار. بو روایتله گؤره ایمام حسین ح. عؤمر زامانی ۱۵ یاشیندا شهربانو ایله ائوله نییدی، حالبوکی ایمام حسین ح. عثمان زامانی ائولنمیشدی.

۱۲-۳-۲۲-ایمام حسینین قاتیلری کیملر دیلر

چوخلاری فیکر ائدیرلر ایمام حسینین قاتیلری کافر دیلر، حالبوکی قاتیلر اونون طرفدارلاری و شیعه لر ایدی، سید محسن دئیر کی یرمی مین عراق اهلیندن، حسین بن علی له بیعت ائله دیلر اما نهایت اونا خیانت ائتدیلر و اونون علثیه یه عصیان ائتدیلر و اونو اؤلدوردولر (اعیان الشیعه لسید محسن الامین ۳۴/۱)، حرّ ابن یزید عصیانچیلاردان اولاراق اونلاردان اوز دؤنده ریر و مجددا ایمام حسین طرفینه گنچیر بو حالدا عصیانچیلارا دئیر: «مگر سیزلر بو صالح بنده نی اؤز یانینزا چاغیرمادینیزمی؟، اما وقتی او گلدی اونا اسیر کیمی یاناشدینیز و اونون جانینا قصد ائتدینیز، اومورام تانری سوسوزلادیغینیز گون سیزی دویورماسین» (الارشاد للمفید ص ۲۳۴، اعلام الوری باعلام الهدی للطبرسی ۲۴۲).

یننده فارس شیعه لیگی قایناقلا ریندا بیر مطلبده حضرت حسینین قاتیلی شمر "ین حضرت علی نین قوشونوندا اولماغیندان و اونون شیعه اولماسیندان دانیشیر دئیر: «و کان شمر فی جیش

امیر المؤمنین (علیه السلام) یوم صفین» «سفینه البحار ج ۱، صفحه ۷۱۴، و باب شین بعده المیم صفحه ۴۹۲».

۱۲-۳-۲۳-فارسی شیعه لیگنین ایماملاری علم غیب بیلیرلر

فارسی شیعه لیگی ایماملارین غیب بیلدیکلرینی سؤیلر بو ایدعا قرانا هایقیریدیر اصلینده فارسچیلار اؤزلرینین غیب بیلدیکلرینی اؤنه سورمک اوچون بو ایدعانی اؤنه سورورلر، حالبوکی بعضا اؤزلرینین بؤیوکلریده بونون ضیدینه یازیرار. کیتابین ۱۲-۴-۲۴ بؤلومونده بو حاقددا داها آیری بیلگیلره ال تاپاییلیرسینیز.

ایمام جعفر صادقین غیب حاققیندا دوشونجه سی: ابن سماک دئیر: حجّه گئیدیریم عبدالملک بن اعینین قارداشی زراره بن اعین ی گؤردوم، دئدی، اگر جعفر ایله گؤرشدون منیم جتته ویا جهنمه گتتمه ییمی سوروش، راوی دئیر ایمام جعفری گؤردوم و سوروشدوم ای رسولون اوغلو آیا زراره نی تانییرسینیز، دئدی بلی او کؤتو رافضی دی، دئدیم زراره بهشتلیک ویا جهنملیک اولماسی حاقددا سوروشموشدو، دئدی اونا دئی، او جهنم اهلیدی، و آرتیردی، بیلیرسن نییه اونا رافضی دئیرم، دئدیم خیر، بویوردو او فیکر ائدیر من غیب علمی بیلیرم، و هرکس تانیردان باشقا بیرینین غیب علمی بیلمه سینه اینانسا کافر و جهنمی دی (المعرفه و التاریخ ۳۴۰/۱).

شیخ صدوق ایماملارین غیب علمینی بیلمه دیکلرینی سؤیله ییر: **ومن ینتحل للائمه علم الغیب فهذا کفر بالله، و خروج عن الاسلام عندنا: هرکس ایماملارا غیب علمی یاپیشدیرماق ایسته سه مسلمان اولمایارق کافر دیر (کمال الدین و تمام النعمه ج ۱، یازارین اؤنسوزو ص ۲۰۹).**

۱۲-۳-۲۴-آذربایجان شیعه لیگینده ایماملارین گؤروی

علیچیلیک مذهبینده دینی مسائیلده پیغمبرلرین و ایماملارین بللی یئرلری واردیر، پیغمبرلر تانری ائلچیسى اولاراق و تانرینین بللی ائتدیگی و وئردیگی دین و شریعتی انسانلارا یئتیریر و اونو یئتهرینجه خالقا آچیقلا ییرلار، و لازیم اولدوغوندا وحی واسیطه سیله تانریلا باغلانتی قورور و علاوه قایدا و قانونلار دینه آرتیریرلار، ایماملار دین و شریعت گتیرمکله گؤرولی دئییلر و یالنیز خالقین بیلمه دیگی قونولولاردا، دین قایدا و قانونلارینا آچیقلیق گتیریرلر و اونلاری یوروملا ییرلار، ایماملارا، بوندان چوخ گؤرو یو کله مکک دینه هایقیری اولاراق بیر نوح

شرك ساييلير، ايماملار خالق ايچينده بيلگين اولدوقلاري اوچون و قران و دينه بؤيوك ماراقلاري اولدوغو اوچون بو گؤروي قبول ائديبلر، عليچيلر بئيله اينانيلار ايماملار گؤرولريني ان ايبي شكيلده يئرینه گتيريبلر و بونون ان آيدين گؤسترگه لريندن حتى سوننو مذهب لرين بؤيوك ايماملاري يعنى امام حنفي و امام مالكي، امام جعفر صادق كيمي ايماملارين محضرلرينده اؤيرنديكلري اولمالاريدى. آيريجا بوتون ايماملار چوخلو دين آداملاري تربيت ائدهرك قران و اسلام دينينه آچيqliق گتيرمك اوچون بؤيوك قاتقيلاري اولوبدور و اونلارين داليسي جا گلن بؤيوك دين آداملاري مثلا امام اولراق تانينان امام يسوي، ماتريدى، فارابي، غزالي، نسيمي، فضولى و بكتاشى و چوخلاري اونلارين اؤيره تيلريندن يارارلانيلار و اسلام عالمينه قياووزلوق ائديبلر و بؤيوك ايماملار كيمي، ديني قونولاري خالقا آچيقلاييلار و اسلامي و اينساني فلسفه ني گئنيشله ديبلر و اينسانلارين و اؤلكه لرين اينكيشافينا يول آچييلار.

۱۲-۴- آذربایجان علیچیلیگی و اونون فارس شیعه لیگی ایله فرقی

آذربایجان علیچیلیک مذهبی و فارس شیعه لیگی ایکی آیری اینانج اولوب و مختلف تملر اوستونده اوتورموشدو، بو بؤلومده ایلکجه علیچیلیک اساسلارینین ایضاحی و فارس شیعه چیلیگی ایله موقایسه سی و ثریلیر، و سونرادا اونلارین اؤزتی آشغی جدولده قئیده آلینیر، بو بؤلومده ایضاحلار ییغجام شکیلده اولاراق، دهاقاپساملی بیلگیلر کیتابین موختلیف بؤلوملرینده و ثریلمیشدی. بو سؤزلر آذربایجان خالقینین، اؤنده گئدن دین آداملارینین و یازارلارین سؤزلرینین اؤزتی و ییغجامی کیمی سایلماقدادیر.

۱۲-۴-۱- علیچیلر اسکی تورک اینانجینا (بیر تنکری) تفکوره اویاراق توحید اصلینه دریندن اینانیرلار.

-فارس شیعه چیلری ظاهرده توحیده ایناناراق اصلینده ساسانی کولتورو کیمی نئچه تانری لیدیلار، نئجه کی حتی فارسچی موجتهدلر، یالینز آلاه آدینین تک آیه شکیلده یازیلما سینی تهلیکه لی بیلیرلر و اونلاری شفاعت آیه لرله بیرلیکده یازیلما سینی واجب بیلرلر؛ اونلار ۱۴ معصومو تانری مقامیندا ساناراق ایندیلیکده ایمامزادالاریدا او مقاما یوکسلدیبلر.

-فارس شیعه لیگینین تانریسالاشدیرما ایشی، حوکومهت بیر مالی قاینق کیمی اولاراق یوروملامالیدیر، یوخاریدا قئید اولوندوغو کیمی بو قاینقلار اصلینده و اؤزلیکله دنیا چاپیندا بو خورافاتی مفکوره نی ساوونماق اوچون صرف اولونور و اصلینده ایرانین قاینقلارینی قوروتماقدادیر.

(بقره ۱۶۵/۲: وَمَنْ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرْوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ: بعضیلری تانریدان باشقا، تانریسوولاری سئچیرلر و تانری کیمی اونلاری سئویرلر)

(اعراف ۱۹۴/۷: إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادًا أَمْثَلُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ: تانریدان باشقا تاپیندیغینیز شخصلر، سیزین کیمی قول و آداملاردیلار، نه قدرده باغیراسینیز اونلار سیزه جاواب وئره بیلمزلر).

۱۲-۴-۲- علیچیلر ح. محمدی، تانرینین سون پئغمبری (یالواجی) اولاراق تانیبارلار، قران قران بیر آیه سینه گوره (نساء ۴/ ۱۶۵): یكون للناس على الله حجة بعد الرسول: تانری بویورور من محمد پیغمبردن سونرا حجتیمی سیزلره تاماملادیم)، تانری ح. محمد واسیطه سیله قران کیتابینی یوللایاراق، اینسانلار اوچون، حجتی نین تاماملاندیغینی و یالواجلیغین حقیقتا و مجازاً سونرا اردیگینی سؤیلر، علیچیلر بو اساسدا بیله اینانارلار، بو اولایدان سونرا، تانری اینسان اوغلو اوچون ائلچی و قوتسال کیتاب یوللامایاجاق و اینسان عاغلی هر یئنی سورونو چؤزمه یه یئتگیلی و گوجلودور و اینسانلار قران دان دوشوندوکلریله، عاغلا اویقون حدیث، روایت و تاریخی تجروبه لردن یارارلاناراق هر یئنی اولای و سورونای یول تاپماق اوچون عاغلینا رجوع ائتمه لیدیرلر و زامانا اویقون یئنی یؤنتملر تاپمالیدیبار.

-فارس شیعه چیلری یالواج دان سونرادا تانرینین ائلچی گؤندرمه سینه اینانارلار و بو اوزدن اینسانلاری ناقص بیله رک اونلارین یئتگیلی و اوئی (رای) حاققینا صاحب اولماسینا اینانمازلار، البته ایندیکی زمانه ده بو دوشونجه نین نه قدر کؤتو اولماسینی گؤره رک، گیزچیلیک و تحریف هونرلریندن یارارلانیب بو اینانجلارینی گیزلتمه یه چالیشسالاردا، فارسچی دین آداملارینین کیتابلاریندا اؤرتولوده اولسا بونلاری گؤرمک اولار (فارسچیلار باشلارینی قارا باساراق فیکر ائدییرلر هئچ کس اونلاری گؤرمور، حالبوکی ایندیکی چاغدا اینسانلار بو راحتلیقدا آلداتیلما یاراق، بوجور گزچیلیکلر ائتگی سینی الدن وئریبلر). فارسچیلار پیغمبردن سونرا ایماملار و نایب ایماملارین گؤندریلمه سینه ایناندیقلا ریندان باشقا اونلاری تانریساللاشدیراراق تانرییا شرک باغلا ییرلار.

فارسچیلار قران سؤزونو (نساء ۴/ ۱۶۵) داناراق، اینسانلارین یئنه ده دیری پیغمبرلره و ایماملارا مؤحتاج اولدوقلارینا اینانیرلار، دئمک اولار تانرینین سؤزونو ساپدیрмаقدان باشقا اینسانلیق عالمینه ده توهین ائدییرلر، چونکی فارسچیلار اینسانلاری عاغلیسیز، یئته نک سیز و باشاراتسیز بیلیرلر و اونلارین قیوما احتیاجلاری اولدوغونا اینانیرلار، اصلینده فارسچیلار، دین اصلی کیمی تبلیغ ائتدیکلری بو سؤزدن آیری آماجلاری واردیر، فارسچیلار بو تئزیس له اونلارین سس (اوئی) حاققینی دانیرلار و اؤز دینی اؤندرلرینی ایمام زامان ناییبی کیمی گؤسته ریرلر و اونون اینسانلارین دینینه، مالینا، جانینا صاحب اولدوغونو ساوونورلار و میللتین وار یوخونو چاپماق ایسته ییرلر.

اگر قرار اولاردی اینسانلار همیشه لیک تانرینین گوندردیگی یالواجلار و یا معصوملار طرفیندن یؤنه تیله، تانری هئچواخت اؤز روحوندان اونا پوسکوروب اونون خیلقت اشرافلاریندان بیرى ائتمزدی، گرچکدن قران کیتابیندا اولان آیه (نساء ۴ / ۱۶۵)، اینسانلار اوچون بؤیوک نعمت اولاراق، اونلاردا «اؤز گونلیک وئرمه اومودونو» یاراتماق دئمکدیر، اینسانلار او آندان بویانا اؤز آیاقلاری اوستونده دوراییلر و دیکتاتورلارا و یالانچی اؤندرله احتیاجلاری یوخدور، بونو دانان هر کس اینسانین شرافتینه و کرامتینه اینانما یاراق تانرییا و اونون قدرتینه اینانمیرلار.

۱۲-۴-۳- آذربایجان علیچیلیگی، الیمیزده اولان قران کیتابینی تحریفسز بیلیرلر. و تانرینین بویوردوغو سؤزو اساسیندا (حجر ۹ / ۱۵، اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ : شوبه سیز بیز بو قرانی یوللامیشیق و اونو قورویوروق) اونو تانری نین قورودوغونا اینانیرلار و تحریفدن اوزاق بیلیرلر.

فارس شیعه لیگی باشچیلاری کیتابلاریندا قرانین ۱۷۰۰۰ آیه اولماسینی یازارلار و بیر سیرا آیه لرین دوزگون اولماسینا و ولایت سوره سینین قراندا اسکیک اولماسینا اینانارلار. و بعضی لریده اصلی قرانین، ایمام زامانین یانیندا اولماسینا ایناناراق اصلی قرانین حجمینی اوچ قات بیلرلر. شیعه باشچیلارینین هئچ بیرى، کولئینی دن توتوب ایندیکی دین باشچیلارینا قدر، قرانین تحریف اولماسینا دایر، هئچ وقت ایماملاردان حتی بیر روایت سؤیله مه بیبلر و بو نشان وئیرکی اونلار قرانین تحریف اولماسینا اینانیرلار، تاریخ بو یو فارس شیعه لیگینده چوخ آز و بیر آل بارماغی سایسی قدر، آیدین شکیلده قرانین تحریفسز اولماسینی یازیلار.

بو اوزدن ده فارس شیعه باشچیلاری و یازارلاری اؤزلری ده تحریف ایشینده اوستادیلار، تحریف ایشی حتی فارسچی بیلیم آداملارینادا سرایت ائتمیشدی، اونلار آچیق آیدین قران ترجمه لرینی تحریف ائدرلر و حتی یازارلاری هر یئرده لازیم گؤرورلر، کیتابلاریندا هر جور تحریفه یئر وئرلر، مثلا ابن حوقل دن یالانچی ترجمه لر یاپارلار، «تاریخ طبری»، «آذربایجان و عباس میرزا»، هرودوت و چوخلو کیتابلاردا بو تحریفلری آیدینجا گؤرمک اولار.

۱۲-۴-۴- علیچیلر قران کیتابینی تانری طرفیندن اینسانلارا دوشونولور شکیلده یوللادیغینی

ساوونارلار، تانری قرانی بللی بیر زاماندا و بللی بیر خالق دیلینده گۆنדרمیشسه اونلارین دوشونه بیله جکلری اوسلوبدا یوللامیشدی و مسلمانلاردا اونون هرکس طرفیندن دوشونه بیله جه یینه اینانیرلار، بو اوزدن، قران آیهرلی، تاریخسلجیلیک اورتامیندا یوروملانا بیلمه سی محققدیر: بوتون اینسانلار، اؤز دوشونجه سویه لرینه گۆره، قرانی، دوشونه بیله جکلر، اونو یوروملایا بیله جکلر و بشری یاسالاردا و اویقولامالاردا اوندان دولایلی و دولایسیز یارارلانا بیله جکلر.

ساسانلیلار دؤورو موغلار، کیتابلارینی گیزلی شکیللره یازاراق کوتله نین اونلاری دوشونه مه جه یینی ساوونوردولار، اصلینده مختلیف یؤنتملره اونلارین دوشونمه سینین قاباغین آلماق پئشینده ایدیلر. دئمک اولار ساسانلی موغلاری، کوتله دوشونمه سین دییه، کیتابلارینی ایماء اشاره لرله یازاردیلار و اونلاری هئچکس اوخویا بیلمزدی، بو اوزدن او دؤنم کوتله لر و حتی اشرف چوققلاریدا ساوادیسز قالاراق، او دؤنمدن حتی بیردانا بیلگین ویا ادبی و علمی و بیلمسل اثر یوخدور و او دؤنمدن قالما داشیازیلاردا بئش آلتی دانا قیسا سؤزلردن چوخ دئییل حالبوکی نئچه مین ایل اؤنجه لره عاید اولان سومرلردن، ایلاملاردان اورارتولاردان اون مینلرجه یازیت قالمیشدیر فارس شیعه چیلری، ساسانلیلار دؤورو ساپدیریلیمیش زرتشت دینی موغلارینا او یاراق، قرانین دوشونولمه سینین ایمکانسیز بیلیب و اونون دوشونمه سینین یالنیز ایماملارا و سؤزده فارسچی دین آداملارینا اؤزگو بیلرلر، اصلینده اونلار اؤزلرینین اؤزگه لره اوستونلوکلرینی اثباتلاماق ایسته یه رک مالی چیخار پئشینده دیرلر (قرانین دوشونه بیلیرلیگی حاقدا، ۱۰-۵ بؤلومونه باخین).

۱۲-۴-۵- علیچیلر پیغمبرلری عادی اینسانلاردان بیرى و صالح اولاراق تانری طرفیندن

سئچیلدیگینه اینانارلار و قرانین تاکید ائتدیگی کیمی اونلارا ساختا معصومیت دوزلتمزلر. قوتسال قران کیتابیندا آچیق آیدین، تانرینین سئچدیگی انسانلارین (پیغمبرلرین) عادی بشر اولدوغونا چوخلو اشارتلر واردیر.

تانری ح. محمد اوونون اؤنجه کی گوناھلاریندان استغفار ائتمه سینین ایسته ییر:

(غافر/ مؤمن ۴۰/ ۵۵ : فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ: تانری پیغمبره بویورور: دؤزوملو اول و گوناھلاریندان تانریبا استغفار ائت..)

تانری ح. محمده اونون گوناھ و خطالارینی سیلدیگینی سؤیلر:

الشرح ۹۴/ ۱-۳: أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ؟.. ای محمد، آیا کؤکسونو وحی یه آچمادیق؟ و

آغیریلیق ائدن گوناھ یوکونو سنین چیینندن گؤتورمه دیک؟

فتح ۴۸/ ۱-۲: إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا... ای محمد، سنه بؤیوک فتح و پیروزلوق وئر دیک تا

تانری سنین گچمیش گوناھلارینی باغیشلایا و نعمتینی سنین اوچون تاماملایا و سنی دوز یولا هدایت ائده).

تانری (اسرا ۱۷/ ۹۳) ح. محمدین عادی بشر اولدوغونو سؤیلر:

(..قُلْ سُبْحَانَ رَبِّيَ هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا: ای محمد، دئی تانری پاکدی، آیا من سیزین کیمی

بشردن باشقا اولراق، رسالته سچیلیمیشم؟)

تانری (انبیا ۲۱/ ۳۴) ح. محمدین عادی بشر کیمی اوله جهیننی سؤیله بیر:

(وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِن مَّتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ: هئچ بیر بشره ابدی یاشام

وئرمه دیک کی سن اوله سن اونلار قالیجی اولالار).

فارسچیلار بوتون پیغمبرلری، ایماملاری و ایمامزادالاری و ایمام نایلرینی معصوملاشدیراراق و

تانریلاشدیراراق و اؤزلرینی ایمام زامانین و تانرینین نوماینده سی کیمی معصوم بیلیر و

بئله لیکله چیخار پشینده دیر، آیری دئییشله، ایماملار اوچون یالانچی خصوصیتلر دوزلده رک

اونلاری تانری مقامینا چاتدیریرلار و عملده ایسلام دینینی، شرک گوناھینا بولاشدیرماق

ایسته یه رک اونو ایچیندن بوشالتماغا جهد گؤسته ریرلر.

۱۲-۴-۶- علیچیلر قیامته ایناناراق، قرآن و عاویل گره یینجه اؤلنلرین تکرار تکرار

دیریلمه سینه اینانمازلار. قرآن دا و نهج البلاغه ده آچیقجا بونا اشاره اولونوبدو و اولولر قیامته

کیمی اصلا دیریلمه یه جکلر. اؤزللیکله اولولره توسل ائتمک، بیهوده ایش کیمی دیرلندیریلیب

چونکی اولولر هئچ وقت دیریلرین سسین ائشیتمز لر.

بو حاقد قرآن دان اولان نئچه آیه یه اشاره اولونور:

جاثیه ۲۶ / ۴۵: قُلِ اللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ: تانری سیزی دیریلدیر، سونرا اولدورو تا قیامته کیمی..

یس ۳۱ / ۳۶: أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ: مگر اونلار اؤزلریندن اؤنجه اؤنلرین بیر داها اونلارین یانینا قایتمادیغینی گؤرمورلرمی؟.

مؤمنون ۱۶-۱۵ / ۲۳: ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ..: (دیریلدیکن) سونرا سیز اولورسونوز، و قیامت گونو یئیندن دیریله جکسینیز.

نمل ۸۰ / ۲۷: إِنَّكَ لَا تَسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ: البتده سن اؤلورله ائشیتدیره بیلمزسن.

روم ۵۲ / ۳۰: فَإِنَّكَ لَا تَسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ: (یا محمد) سن اؤلورله ائشیتدیره بیلمزسن.

فاطر ۲۲ / ۳۵: وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ: دیریلرله اؤلورلر بیر دئیل، حقیقتا الله ایسته دیگینه ائشیتدیریر، سن (ای محمد) قیبرلرده اولانلارا ائشیتدیره بیلمزسن.

قُرْآندا اشاره اولان دوشونجه ح. علی نین یازدیغی نهج البلاغه دهده عینا یازیلاراق وورقالانییدی: «اؤلندن سونرا دونیا یا قایتماق مومکون دئیل.»

دهده قورقوت دا اؤلورلرین دیریلمه یه جکلرینه وورقو یاپیر: دهده قورقوت سؤیله میش: رسول علیه السلامین زامانینا یاخین، بایات بویوندان قورقوت آتا دئرلر بیر ار قویدو، اوغوزون اول کیشی بیلجیسیدی.. الله الله دئمه یینجه ایشلر اؤنمز (ایلرله مز)، قادیر تنگری وئرمه یینجه ار بایماز (زنگینلشمز)، ازلدن یازیلما سا ار باشینا قضا گلمز. اجل وعده ایرمه یینجه کیمسه اؤلمز. اؤلن آدام دیریلمز. چیخان جان گئرو گلمز.

-فارس شیعه لیگی، یهودیت دن ارث آپارارق، و اهل حق کیمی رجعته اینانیرلار و قیامتدن اؤنجه اؤلنلرین تکرار دیریله جه یینی اؤنه سوررلر، مجلسی کیمیلرین کیتابلاری بیله خورافاتلارالا دولودور. فارسچیلار بو سؤزلرله، دولایسیز اولاراق تناسخ تفککورنه ساریلاراق، اؤزلرینی تانرینین نماینده سی کیمی گؤسترتمک ایستیه رک و آماجلاری خالقین واریوخونو ساغماقدیر. رجعت مسئله سی بیرنوع «روح تناسخ و: تناسخ روح» دئمکدیر.

قرآن آیہ‌لرینده آچیقجا سؤیله‌نیر، هنج اینسان حتی ح. محمد، سؤزونو اؤلورله یئتیره‌یلمز. ولی فارس شیعه‌لیگی قرآن کیتابینین علثیه‌ینه اولاراق ایمازادا و بارگاه دوزلتمکله هم ایسلام دینینی چوروتمک ایستیر و آیری طرفدن آتابابالارینین ساسانلی دینینی دیریلدیر و بو یولدان خالقین جیبینی بوشالدیر.

اونلار قرآن دا (قصص ۲۸ / ۸۵: القرآن لراذکک الی معاد: قرانی سنه یوللایان، سنی قایداجاغین یثره قایتاراجاق) ویا (نمل ۲۷ / ۸۲: و اذا وقع القول علیهم اخرجنا لهم دابه الارض: اونلار اوچون یثردن بیر جانلی - دابه الارض چیخاراجاییق)، آیہ‌لرینی تحریف ائده‌رک رجعت مفهومیونو چیخاریرلار حالبوکی بو آیہ‌لر یالنیز قیامته دلالت ائدیر، آیریجا قرانی بوتون گؤرورسک، اؤلنلرین قیامته کیمی دیریلیمیه جیبینی آیدینجا گؤرمک اولار و بودا عاغلا اویقوندور.

فارس شیعه‌لیگی رجعت مسئله‌سینه اینانیر

فارس شیعه‌لیگینه گؤره ایمام زامان و آرخاداشلاری قیامتدن اؤنجه بو دونیایا رجعت ائده‌جکدیر.

بحارالانوار (ج ۱۳ ص ۲۱۰)، یازیر: «یئر یاریلاجاق، دونیایا ایلک گلن حسین بن علی دیر؛ رجعت عمومی دئیل، خاص آداملار اوچوندور خالیص ایمان ویا خالیص کفر صاحبی اولانلار اوچوندور». تفسیر عیاشی ده یازیر «حسین ۷۵ مین نفرله دونیایا رجعت ائدیر و ایمام زامانین وفاتیندان سونرا ۳۰۹ ایل حوکومت ائدیر».

مجلسی دئیر: ح. محمد و ح. علی ده دونیایا رجعت ائده‌جکلر، ح. محمد ۵۰۰۰۰ ایل و ح. علی ۴۴۰۰ ایل حوکومت ائده‌جکدیر (بحارالانوار ۱۰۳/۵۳)،

رجعت مسئله‌سی قرانا هایقیریدی و قرآن تاکید ائدیر اؤلنلر قیامتدن اؤنجه بیر داها بو دونیایا قایتما یا جاقلار.

فارس شیعه‌لیگی رجعت مسئله‌سینی قرآن دا انبیا ۹۵ینجی آیه دن چیخاریر:

«انبیا ۲۱ / ۹۵: وَحَرَامٌ عَلَىٰ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ: مومکون دئیل بیزه ساری قایتما یالار، او آداملار کی (ظولم ائتدیکلری اوچون) اونلاری یوخ ائتدیک (فیکر ائدیرلر اولوم سون آشامادیر)». فارس شیعه‌لیگی بو آیہ‌نی یانلیش ترجمه ائدیرلر و یانلیش یوروملایرلار، و

اونلارین معنلادیغی جمله ظاهرده بو آنلامی وئریر گویا بوتون هلاک اولانلار و یا هلاک اولمایانلار هامیسی بو دونیا قایدا جاقلا، حالبوکی بو آیه نین دوزگون ترجمه سی بیله دی «حرامدی هلاک اولانلار قیامتدن اؤنجه بیرده بو دونیا قایدا لار»

اؤلندن سونرا اولولرین بو دونیا قایتماسی یعنی رجعت مسئله سی قران نص لرینن ضیدیدی. «مومنون ۲۳ / ۹۹-۱۰۰: حَتَّىٰ اِذَا جَاءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ... کافر لر اؤلنده دیر لر بیزی بیرده قایتار جبران ائدک حالبوکی قیامتہ کیمی قایدا بیلمز لر» و بونا تای (ابراهیم ۱۴ / ۴۴). «یس ۳۱ / ۳۶: اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنَ الْقُرُونِ اَنَّهُمْ اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ: مگر بیلمیر سیز نه قدر آداملاری اؤنجه لر اؤلدوردوک و هنجواخت قایتما یا جاقلا.»

«سجده ۳۲ / ۱۲: وَكَلِمَاتٍ تَرَىٰ اِذِ الْمُرْتَدُونَ نَاكِسُو رُؤُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا اَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا اِنَّا مُوقِنُونَ: سوچلولاری حساب گونو تانرینن حضوروندا باش آشاغی گوروسونوز دئیر لر اوزامان اوزوموزو ائشیتمه مزلیگه وورموشدوق بیزی دونیا قایتار دوز ایشلر گورک.»

«انعام ۶ / ۲۷-۲۸: وَكَلِمَاتٍ تَرَىٰ اِذْ وَقَفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبُ بآيَاتِ رَبِّنَا وَتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ: ای پیغمبر او زامانکی اونلاری جهنم اودونوندا گوررسن اونلار دئیر بیزی دونیا قایتار ساز، مؤنلردن اولاریق آما اونلاری قایتار سازدا همان ایشلری تکرار گوره جکلر.»

«آل عمران ۳ / ۱۸۵: كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ اُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَنْ زُحِرَ عَنِ النَّارِ وَاُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ: شکسیر سیزین ایی ایشلرینیزین قارشیلیغی قیامت گونو وئریله جک و بهشته موتلو اولاجاقسینیز.»

ایمام حسنین رجعت حاقیندا نظری

ایمام حسنہ دئدیلر علی شیعہ لرینن بعضی سی اینانیرلار، ح. علی «دابه الارض» دی و قیامت اؤنجه سی تانری طرفیندن قالخا جاقدی، ایمام حسن بویوردولار یالان دئیر لر اونلار آتامین

شیخ المفسرین شیعہ معتقد است که بزرگترین دلیل بر بازگشت مردگان به این دنیا این آیه است:

﴿ وَكَرَّمُ عَلَى قَرْبَةٍ اَهْلَكْنَاهَا اَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴾ [الانبیاء: ۹۵].

«غیر ممکن است که به سوی ما (برای حساب و کتاب) برنگردند مردمانی که آنان را (در جهان بر اثر کفر و ظلم) نابود کرده باشیم (و این که همان گونه که خود گمان می برند مرگ آخرین مرحله زندگی ایشان باشد)»

شيعه لری دئيللر و اونون دوشمنلاريديلار، اگر بيز بيلسئديك او قايداجاق مالين بؤلمزديك و قادينلارين اؤزگه لرئين نيكاحينا گتيرمزديك). (طبقات ابن سعد ۳/۳۹).

(دابۀ الارض ويا دابۀ مِّنَ الْأَرْضِ سُوْرُو نمل ۸۲ ينجى آيه ده ايشله نيبدى و معناجا يئرده ترپه نن موجود اولاراق خالقى قران آيه لرينه اينانماغا چاغيرير).

۱۲-۴-۷-عليچيلر اؤز كولتورلرى اساسيندا، اون ايكي ايماما ارثى قايدا ايله يوخ، بلكه يئته نكليليك قاورامبيللا، باشاراتلارى اوچون و دين بيلگينى كيمى اولاراق اينانيرلار، ساختا تاريخ دوزلمكدن اوزاق دوراراق، منطيقه و عاغبلا دايناراق ۱۲ ينجى ايمامى تانرين صالح بنده سى اولاراق بوتون دونيا طرفيندن بنيمسندىكى زامان و اينسانلارين بيلگيلرين آرتماسيلا و منطيقلى اورتام يارانماسيلا، گله جه يينه اينانيرلار. و اونو بؤيوك دين بيلگينى كيمى تانيرلار، و ايمام حسن عسكرى نين وفات گونوندىن سونراكى زامانى اينتظار چاغى كيمى تانيارلار. عئين حالدا عليچيلر هر دين بيلگينى ايمام كيمى تانيارلار.

فارسچيلار اؤز ديكتاتورلوقلارين اثباتى اوچون اون ايكي ايماما آتادان اوغولا گنچمه اولاراق باخارلار و ساختا تاريخ دوزلده رك ۱۲ ينجى ايمامى آتادان اوغولا گنچمه يول ايله ايمام اولماسينى ساوونورلار. بو حاقتا قاپساملى بيلگى اوچون (۱۲-۲) بؤلومونه رجوع ائدين.

۱۲-۴-۸-عليچيلر دين تاريخينده ايكي متناقض روايتى بنيمسه مه يه رك اونلارى دينه و عاغلا اويقون بيلمزلر.

فارس شيعه چيلرى دين تاريخينده ايكي متناقض روايتى دوز بيله رك يئرى گلدىكجه اؤز يارارلارينا هر هانسى بيرينى ايشله درلر. فارس شيعه ليگى كيتابلاريندا آچيقجا بونا اشاره اولونوب و اعتراف ائديلىدى «تهذيب الاحكام ۴۵/۱، اساس الاصول ۵۱، هدايه الابرار الى طريق ائمه الاطهار، ص ۱۶۴، چاپ ۱، ۱۳۹۵ هـ». و شيخ طوسى ده بونا آچيقجا اشاره ائدير.

بو اوزدنده فارسچيلار گنچيليك مفكوره سينه دايناراق اؤزلرينى توجه ائتمك اوچون هر تور حديث دن يارالانارلار و بير آيرى يئرده ده او حديثين ضدينه اولان حديثدن ايستيفاده ائدرلر، بو يؤنتم سبب اولموشدور چوخلو يالان حديثلر حساسيت گؤستريلمه دن فارس شيعه ليگينه اكلنسين و بو مذهب بؤيوك تحريفلره معروض قالسين، اؤرنك اوچون جناب خامنه اى «اصول اربعه» كيتابندا؛ شيعه حديث كيتابلارينين تحريفه اوغراديغينى سؤيلر؛ آما يئنه ده فارس

شيعه چيلرى كيتابلاريندا شيعه حديثلرينه شوبهه دويانلارى كافر بيلرلر، گرچككن فارس شيعه چيلرى بۇيوك چليشكى ايچينده ياشايلاق بۇيوك يانليشليقلارا دوشورلر.

-فارس شيعه ليگينين بو اصلى سبب اولوبدور اجتهاد مقاميندا بۇيوك اختلافلار اورتايا گلسين، بير حالدا كى بير موجتهيد بير موضوع حاققيندا بير فتوا وئيرير مومكوندو بير آيريسى اونون ترسينه فتوا وئرسين و مقلدلىريده اونلارا اويماق مجبوريتينده دير.

توپلومسال گليشيم آشاملارينى و ديالكتيك باخيش آچيسيني نظرده آلاساق اسلام دينى قران اساسيندا عملا بير نوع كاپيتاليسمه يۇنه ليك بير سيستم اورتايا قويوموشدور و بير سيرا تحليلچيلرين نظريجه اوندان دا اؤته يه گنجهرك چوخلو برابرليك عنصّرلارى اؤزونده باريندیرماقدادير، فارس شيعه ليگى ايكي متضاد حديث، حؤكم و فتوانى قبول ائدركن عملا اسلام دينينده بير گئريله مه يه دوغرو گئتى و دئمك اولار دره بگليك (فتوداليسم) سيستيمى اويقولاماقدادير و موجتهيد ليك سيستيمى دره بگليك اساسيندا قورولموشدو و هر موجتهيد تانرى نايى اولاراق اؤزونه كيچيك تانرليق مقامينا قايلدير و اونون مقلدلىرى سورقوسؤال ائتمه دن هر مسئله اوچون اونا رجوع ائتمه ليديرلر.

البتده اينديكى فارس حاكميتينده بو موشكول بۇيوك اؤلچوده آشيلميش اولوبدور (يالنيز آشاغى دوزئيلرده او سيستم يورورلو كده دير)، چونكى اؤلكه ده مطلق ديكتاتورلوق حاكم اولاراق ولايت فقيه دن باشقا آيرى موجتهيدلر يالنيز حاكميتين ايسته يى دوغرولتوسوندا ائتكىلى فتوالارى وئره بيلر و آيرى تقديرده زيندان، شيكنجه، يوخ اولما تهليكه سييله اوز اوزه گله بيلير، نجه كى آيت الله خمينى نى اجتهاد مقامينا يوكسلدن آيت الله شريعتمدارى، ولايت فقيه اصل اييله موخاليفت ائديكى اوچون اونون غضبينه گلدى، سونرادا زينداندا شيكنجه اولاراق آشاغيلاندى و زورونلو اعتراف ائتمه يه معروض قالدى و نهايتا اؤلدورولدو، سونرالار وليعهد سايلان آيت الله منتظرى ده، دين حاققيندا تنقيددن اؤترو يوخ، بلكه سياسى مسائل تنقيدى وزوندىن، همان قدره دوچار اولدو.

آذربايجان شيعه ليگى دوزگون سيستمه صاحب اولماق اوچون، بو اصلى سيليب آتماليدير و متضاد حديثلرى و روايتلرى بوسبوتون حذف ائتمه ليدير و بيريرينه ترس اولان فتوالارا گؤز يومماليدير و اونلارى گئريده بوراخماليدير، البته شايد بير زامان بير فتوانين دوزلويو حاققيندا، بوتون عالم لره ايجماع اولسون، آيدينديركى او فتوا و نظر دوزگون سايلير و اگر زامان

گنچرکن بیر یئنی زاماندا بیر عالیم اونو نقض ائدرسه اوفتوا و حؤکم باطیل اولموش سایلیبر و یئنی زامانا یئنی بیر قایدا لازیم اولاجاقدی.

آیریجا حدیثلر حاققیندا راویلر ثقه (دوز دانیشان) و عادل (دین اصوللارینا یعنی توحید، نبوت و معادا اینانالار، قرانی تحریفسینز بیله لر و سوچ ایشینه بولاشمایالار)، اولدوغو ثبوت اولمالیدیر و نهایتا اونلارین دین و عاغیلجا، دوز و صحیح اولدوغونا دایر بوتون عالیملرین ایجماع حالدا نظرلری موثبت اولمالیدیر و بونلارین دیشیندا بوتون حدیثلر مذهبدن سیلینه رک جعلی حدیثلر سایلمالیدیر.

فارس شیعه لیگینده ایجماع دییه بیر شیئی یوخدو یالینیز جومله لرله اوینایاراق ایجماع سؤزوندن دانیشارلار و اونو بوروشدورارلار، و سؤزو یالینیز ایماما باغلا یا بیلسه لر اونو ایجماع بیلرلر و البته کی بو باغلانتینیدا قوندارما حدیثلرله ایجاد ائدرلر «ایجماع ائدن فردلر چوخ اولو یا آز اولو گرک ایمامین سؤزو اونلارین اوستونده اولسون، ایجماع مسئله سی، ایمامین سؤزونه خاطر حجت دی و ایجماع نین ذاتینا خاطر یوخ» (تهذیب الوصول الی علم الاصول، ص ۷۰، اوائل المقالات / مفید ص ۹۹-۱۰۰، قوامع الفضول ص ۳۰۵، المرجعیه الدینییه العلیا / معقوق ص ۱۶). کلینی دئیر یئر اوزو هئچ وقت ایمامسینز دئیل و آلا یئر نابود اولار و لذا ایمامسینز ایجماع نین آنلامی یوخدو و آیریجا اگر یوزلرجه فقیه بیر سؤزده بیرلشسه لر یئنه ده ایمامین سؤزو حجتدی و ایجماع نین دیری یوخدور.

علیچیلیکده ایجماع مسئله سینده اؤنملی بیر مسئله یه اشاره اولونمالیدیر، وقتی بیر حؤکم، دینی قایدا و یؤنتم و فتوا (قرانا هایقیری اولماماق شرطیله) بیر آدلیم دین بیلگینی طرفیندن وئریلیر، بیر آیری آدلیم بیلگین طرفیندن نقضینه دایر قانیتلار سونولمایانا دک، یورورلوکده قالیر و دئمک اولار او زامانا قدر ایجماع اولاراق قبول اولونماقدادیر، و بیر زامان بیر آدلیم بیلگین طرفیندن کسگین قانیتلارلا اونون ضدینه قالخیشیلیرسا دئمک اولار ایجماع دان دوشموش و یورورلوکدن چیخمیش اولور.

فارس شیعه لیگینده فتوا و حؤکم مسئله سینده اؤنملی بیر کونویا دئینمک لازیمدیر: فارس شیعه لیگینده فتوا و حؤکم ون گنچرلی اولماسی اوچون ایجماع مسئله سی یوخدور، بو موضوع بعضا سؤزده طرفسینز کسیملرجه، و اصلینده بیر سیرا فارسچیلارین اورتایا آتدیغی سؤزو اساسیندا، یانلیش یوروملانیر، فارسچیلارین بیر بؤلومو بیله دئیرلر: گویا فیلان فتوا و حؤکم

فیلان موجتهد طرفیندن وئرلیبیدیر و یالنیز او موجتهد سوروملو اولاراق دیگرلرینه دخلی اولمایان بیر شئیدیر و قالان فارس شیعهلرینین بو حاقدا سوچلاری و گوناھلاری یوخدور، حالبوکی اصلینده بیله دئییلدیلر و اوجور فتوالار و حؤکملر بوتون فارس شیعه لیگینه عاید کونودور و هامیسی مساوی و ائشیت سوییه ده اونون اوچون سوروملودولار، چونکی هر بیر مجوسی مجتهدین فتواسینی و حؤکمونو، بوتون فارس شیعه لری ایشلرینه گلدیگینه و حتی اینسان حاقلارینا و اخلاقا هایقیر اولدوغو حالدادا، او حؤکمو ایشله دیرلر و توپلومدا اویقولاییرلار و اؤزللیکله اؤزگه لرینه تحمیل ائدیرلر، یعنی دئمک اولار مجوسی مجتهدلری ایجماع مسئله سینه قایل اولمادیغی اوچون اونلارین هر فتواسی فارس شیعه لیگینین فتواسی سایلماقدادیر، یعنی هر غیر اینسانی و غیر اخلاقی فتوا، هر مجوسی شیعه سی موجتهدی طرفیندن وئرلیرسه و اویقولانیر سا اصلینده بوتون فارس شیعه لیگینین سوروملولوغونادیر. مثلا مجوسی شیعه سی ایماملاریندان اولان مصباح ین حؤکمو، توتوقلولار حاققیندا و اونلارا شیکنجه و تجاویز ائتمه یی کربلا زیارتی ثاوایندا بیلمه سی اصلینده بوتون فارس شیعه لیگینین و بوتون مجوسی موجتهدلرینین سوروملولوغونادیر. بیله بیر یورومون ترسینی دوشونمک مومکون دئییل مگر آشغیداکی یول و یؤنتمی نظرده توتاق:

بیر فارس شیعه سی ویا اونلارا منسوب اولان موجتهد، بو سوروملولوقدان قورتولماق اوچون، یالنیز بیر تک یولو واردیر و اودا ایجماع مسئله سینی دوزگون یوروملامالیدیر و اسکی یوروملاریقینا مالیدیر و اونلارین یانلیش اولدوغونو سؤیله مه لیدیلر، و ایجماع مسئله سینه هامیجا بیه نیلمه سینه و قبول گؤرولمه سینه وورقو یامالیدیر و یالنیز بو حالدادیر کی او سوروملولوقدان برائت قازانمیش اولایلیرلر. بو حالدا اگر بیر فتوا بوتون موجتهدلر طرفیندن بنیمسنمه سه، او فتوا و حؤکوم گنچرلی سایلما یا جاقدیر و آیدیندیر کی یالنیز فتوایا منسوب شخص سوروملو اولمالیدیر.

۱۲-۴-۹- علیچیلر گیزچیلیگی دین ده حرام بیلیرلر و بوجور ایشلری اینسانین و وجدانی مسئله سی، و بیر نوع شخصی مسئله و هر اینسانین یاشایشیندا و یالنیز جانلاری خطره دوشدویونده موباریزه یولو کیمی تانییرلار.

فارس شیعه چیلری گیزچیلیگی مذهبیرینین اساسی کیمی تانییرلار و هر یئرده، سیاستده، اقتصاد و هر جنایت و اوغرولووقدا ایشله دیرلر. (داها چوخ بیلگی اوچون ۶-۱- فارس شیعه لیگی و گیزچیلیک (تقیه) بؤلومونه رجوع ائدین).

۱۲-۴-۱۰- علیچیلر ایسلام دینی اسکی گؤک تانری اینانجینا اویقون بیلیرلر و تورکلرین چوخو کؤنوللو اولاراق بو دینی قبول ائتمیشلر، بو اوزدن علیچیلر اصل ایسلاما و قرانا ایناناراق، اونو تورکلرین اینکیشاف یولو بیلیرلر.

فارس شیعه چیلری ایسلام دینی ساسانلی کولتورونه ضد بیلیرلر و فارسلا رین قیلینج گوج ایله موسلمان اولدوغونو ساوونارلار بو اوزدن فارس شیعه چیلری اصلینده ایسلاما قارشیتدی لار و یازیلاریندا گیزچیلیک دن یارارلاناراق بونلاری اوستالیقلا گیزله درلر.

۱۲-۴-۱۱- علیچیلر پیغمبر و اونون اهل بئیتینی (یاشامیندا اولان عایله نی) و صحابه لری دوزگون بیلگی لری و عمللری اولدوغو اوچون سایقین تانییارلار و پیغمبر سویوندان گلنلریده یالینز فیکیرلری و عمللری آچیقجا و قانیتلارلا دوزگون اولورسا اؤنمسه یرلر و ساختا شخصلری اؤنمسه مزلر.

بو حاقدایر مسئله یه ده اشاره ائتمک لازیمدیر، بعضا اسلامین ایلک چاغیندا، صحابه لر قارشیا قارشیا گلیرلر بو حاقدایر بیزلر طرفسیز و منطیقلی داورانمالی ییق و عبث یئره اونلاری سوچلامالی ییق و هر ایکیسینه ده دوست کیمی باخمالی ییق و تانری قراندادا بونا اشاره ائدیدی ر: **(حُجْرَات ۴۹ / ۹ : وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَاصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ: اگر مؤمنلردن یکی طایفا بیربیرلریله ساواشا قالدیشدی لار اونلار آراسیندا باریش ساغلا یین، اگر بیر ی او بیرینه تجاوز ائتسه اونا یوگورون تا تانریا طرف گئتسین و اگر گئتدی اونلاری باریشدیرین).** (آل عمران ۳ / ۱۲۱-۱۲۲) آیه لریده بو حاقدایر.

فارس شیعه چیلری اؤزلرینین اویدوردوقلاری یالانچی حدیثلر اساسیندا، یالینز یزدگردین قیزیندان دوغولانلاری اهل بئیت تانییارلار و او بیرلریده ناچارچیلیق اوزوندن و تقیه تفککوروندن یارالاناراق اهل بئیت کیمی تانییارلار، یزدگرد سویوندان گلنلری پیغمبردن

اوستون توتارلار و تانریساللاشدیرارلار و پیغمبرلریده بونلاری تانیتماق اوچون گلدیکلرینی اؤنه سوررلر.

۱۲-۴-۱۲-علیچیلر ح. علی نین فرمانی اوزره، لعن و قارقیشی اینانجلارینا و اؤزلیکله سويداشلارینین اینانجلارینا ضد بیلرلر و فارسلاردان قالما عؤمرگشان کیمی رسم و سونتلیرى کؤتولوک بیلرلر.

فارس شیعه لیگی فیردوسی و ساسانی کولتورونه دایاناراق لعن و قارقیشی دینلرینین اساسلاری کیمی تانیارلار، عؤمرگشان کیمی چوخلو بنزر رسم و سونتلیرى یایماغا چالیشارلار. عؤمرگشان مراسیمی یالنیز فارسلارین ایچینده یایقیندیر و بو کلمه فارسجا اولاراق، تورکجه ده اونا موعادیل کلمه یوخدور.

-یاخین گتچمیشلره کیمی سبّ و لعن عملی تورکلرین ایچینده تبلیغ اولونسادا، ایندیلیکده بیله ایدعا مومکون دئییل، آذربایجان تورکچو مباریزلری ایچینده سبّ و لعن ایشی حتی بیر نفرده ده بیله گؤرونمه مکده دیر من هر جوره سینه اولارین هر بیرینی گؤرنده دولاییلی و دولاییسیز بو حاقداسوروسوروشاندا بو ایشین پیس و کؤتو اولماسیندان باشقا سؤزه راست گلکه دیم، اولار هم یوخاری دوشونجه لی اولدوغو اوچون و تاریخ و کولتوردن آزماچوخ بیلدیکلری اوچون بیله بیر سبّ و لعنی اصلا منطیقی بیر شئی گؤرمزله و بوجور ایشلری تورکلرین دوشمنلارینین یایماسینا اینانیرلار، و بیله ایشلره مباریزه ائتمه یی اؤز گؤرولریندن بیری بیلرلر، عادی اینسانلاری ایکی دسته یه بؤلّمک اولور، اینسانلارین چوخو، طرفسیز حالدا تورکچو مباریزلرین اینانجینا یاخیندیلا، اولاردادا عموما سب و لعن ایشی گؤرمک ایمکانسیزدیر، خالق ایچینده چوخ آزاراق فارس حوکومتی یانلیسی سبّ و لعن فیکیرینی یایماق ایسترلر، آما بونون اصراریندا جرات ائتمزله، و اکثر اپرده پالاز ایچینده اولان سؤزلرله بونو سؤیله مه یه چالیشرلار هر حالدا بوجور شیلر تورکلر ایچینده چوخدان یورورلوکدن چیخمیشدیر و ایندی خالق ایچینده هر سبّ لعن ائدهن، رژیمین مامورو کیمی تانیر.

بو حاقدانادیرشاهین سؤزلرینی بیر دفعه ده خاطرلاتماق هر شئی اوچون یئترلیدیر: موغان دوزونده، سؤقووشان دئییلن یئرده ۱۷۳۶ینجی ایل مشهور قورولتایدا، ایکی مهم قرار تاریخه کئچدی. بیرینجیسی یئنی شاه سئچکیسی اولدو ونادیرشاه خیدمتلریندن دولایلی شاه سئچیلدی.

ایکینجی قرار ایسلام عالمینده، ائله جه ده ایرانین اؤزونده مذهب فرقی اوستونده اورتایا چیخان ضیددیتلرین یومشالدیلماسی مقصدینی داشییردی. جعفری مذهبی اؤنمسندی، ح. پیغمبردن سوئراکی اوچ خلیفه نین (ابوبکر، عؤمر و عثمان) آدینین ایران مسجیدلرینده کوفر ائدیلمه سینه سوئ قویولماسی ایسته نیلیدی. و نادیر شاهین بو امری، «فرمانی شاهی» شکلینده صفوویلر موناسیبتینده، عمومی قرار کیمی قبول ائدیلدی: «بیلینیز کی، شاه اسماعیل صفوی، هیجری ۹۰۶ینجی ایلده (م ۱۵۰۱) ظهور ائتدی. جاهیل خالقدان بیر قیسمنی یانینا توپلادی. بو آلچاق دونیانی و نفسینین ایستکلرینی آله کئچیرمک اوچون، موسلمانلار آراسینا فیتنه و فساد سوخودو. اصحابی کیرامه سویش ائتمه یی، شیعه لیگی اورتایا چیخاردی. بیله جه موسلمانلار آراسینا بؤیوک بیر دوشمنلیک سوخودو. مونافیلیک و سالدیرماق بایراقلارینین آچیلما سینا سبب اولدو. ائله اولدو کی، کافیرلر راحت و قورخوسوز یاشاییر، موسلمانلار ایسه بیریرلرینی یئیر.»

۱۲-۴-۱۳- علیچیلر صیغه نی دینه و عایله یاسالارینا هایقیری بیلرلر، و بو اصلی قادین شخصیتینه توهین کیمی آلقیایارلار.

فارسچیلار ساسانلی کولتوروندن قالما اولاراق صیغه نی دینلرینین بیر پارچاسی کیمی تانیارلار و بونون اوچون قوندارما روایتلر دوزلدلر و ساسانلی دینینده اولدوغو کیمی صیغه نی و قادین آلوترچیلیگینی تاواب بیلرلر، بو حاقد (۶-۴) بؤلومده داها چوخ بیلگی وئرلمیشدی.

۱۲-۴-۱۴- تورکلر یاشایشلاریندا خؤشگؤرولو اولاراق هر تورک و غیرتورک اینسانی دوزگون اولسا دیر وئرلر. فارسچیلار هر فارس اولمایانی دوشمن بیلیرلر.

۱۲-۴-۱۵-ذوالقرنین

عموما تورک کولتورلو آیدین و دین اؤندرلریله فارسچی دین اؤندرلری و آیدینلاری آراسیندا، فرقلرین بیر ذوالقرنین حاقدادیر، ذوالقرنین قُراندا گلدیگی اوچون فارسچیلار بونداندا یارارلانماق اوچون ایدورمالارلا اونو کوروشا عاید بیلرلر و اینانمادیگی قُران کیتابیندان، جانی بیر شخصی عنوان قازاندير اراق کوروش و پئیغمبر مقامینا قالدیغی قُران آماجلا یارلار، تورک آیدینلاریدا اسلامی قاینالار و نیظامی گنجهوی کیمی اؤز میلی شاعیرلرینه گووه نه رک اونو مقدونیه لی اسکندر باغلا یارلار. بو حاقدا تاریخی قاینالارین اؤنمیلریندن بیر محمد جریر طبری نین یازدیغی تاریخ کیتابیدیر:

-طبری هیجری ۲۲۴-۳۱۰ (۸۳۹-۹۲۲ م.) ایلرینده یاشایب و تاریخی حادثه لری حضرت آدم دن باشلا یاراق، حقیقت و افسانه ایله قاریشیق شکیلده اسلامیته قدر یازیدیر، سونرادا اسلام دؤنمی حادثه لرنی داها دقیق حالدا هیجری ۳۰۲ یه (م ۹۱۵) قدر یازیدیر، البته آیدیندیر کی او دؤنم، قدیم حادثه لر حاققیندا یازارکن، دقیق زامانلامدان سؤز ائتمک مومکون دئییلدیر آما عمومی بیر باخیش اوچون فایدالی یازیلارا راست گلمک اولار، «تاریخ طبری» کتابی اصلینده عربجه یازیلیدیر و سونرالار بلعمی طرفیندن فارسجا یادا چئوریلیدیر.

-عبدالله بن عباس، دان روایت اولوب، آدم چاغیندان نوح چاغینا ۲۲۵۰ ایل ایدی، طوفان چاغیندان ح. ابراهیم چاغینا ۱۰۷۹ ایل ایدی، و ح. موسی چاغینا قدر ۵۷۹ ایل و ح. سلیمان بن- داوود چاغینا قدر کی بیت المقدسی بنا ائندی ۵۳۶ ایل ایدی، و ذوالقرنین چاغینا دک ۷۱۷ ایل و ح. عیسی چاغینا دک ۳۶۹ ایل و بیزیم پئیغمبر چاغینا کیمی ۵۵۱ ایل ایدی (تاریخ بلعمی، صفحه ۱۱).

-ایندیکی مرسوم میلادی تاریخله بیله یازماق اولار «آدم چاغی ۵۵۳۰ ایل میلاددان اؤنجه، طوفان چاغی ۳۲۸۰ ایل میلاددان اؤنجه، ابراهیم چاغی ۲۲۰۱ ایل میلاددان اؤنجه، موسی چاغی ۱۶۲۰ ایل میلاددان اؤنجه، ح. سلیمان چاغی ۱۰۸۶ میلاددان اؤنجه، ذوالقرنین چاغی ۳۶۹ میلاددان اؤنجه، ح. عیسی چاغی میلادین اولینده، ح. محمد چاغی ۵۵۱ ایل میلاددان سونرا

دی»

یوخاریدا آیدینجا گؤرونور ذوالقرنین چاغی دقیق اولاراق مقدونیه لی اسکندر چاغینا دنگ گلیر.

- کوروش و تورات: تورات ایکی شکیلده تانینیر اسکی ویا آنتیک (عتیق) تورات، و یثنی ویا جدید تورات؛ حضرت موسی ۱۶۰۰ میلاددان اؤنجه یاشایردیلار حالبوکی کوروش ۵۵۰ ایل میلاددان اؤنجه یاشاییدیر، آیدیندیرکی اسکی و اصلی تورات ۱۰۵۰ ایل کوروش دان اؤنجه یازیلیمشدیر، تورات کیتابی سونرالار تحریف اولاراق یثنی تورات شکلینده یازیلیدیر کوروشچولار بو تحریف اولونموش کیتابا استناد ائدهرک کوروشو ذوالقرنینه باغلاماق ایسته ییرلر واونودا ح. موسی پیغمبرین دیلینه باغلاماق ایسته ییرلر حالبوکی موضوع کؤکوندن ساپدیریلیمیش و قوندارما اولاراق هئچ بیر منطقه دایانایلمز، آیریجا یثنی تورات دادا هئچ بیر ثبوت بو حاقدان گتیریلیمیر.

- کوروش حاقدان روایتلره استنادا اونون باتی و دوغویا سفر ائتدیگی سؤیله نیلیر بو حاقدان اسکندر مقدونینین ان آیدین باتی و دوغو سفرلری بونا ثبوتدور حالبوکی کوروش باتی یا گندهرک هئچ وقت گرچک معنادا دوغویا گتمه ییب و فارسچیلار قوزئیده اورتا دوغونو، دوغو سفری کیمی تانیتدیرلار حالبوکی فارس بؤلگه سینه نیسبت بورالار قوزئی ساییلیر.

- یئنه ده کورش اوچون دئییلیر او قفقازلاردا یاجوج ماجوج قومونو داغیدیب و اورادا سد دوزلدیب حالبوکی کوروش آذربایجانا هجوم ائدیب تومروس خانیم آذربایجان حاکیمی طرفیندن دوردورولوب و تومروس ون اوغلو، ائلچی اولاراق کوروش ون یانینا گئدیر و کوروش طرفیندن اؤلدورولور، بو ندنله اونلارین آراسیندا ساواش دوشور و کوروش توتولور و باشی تومروس طرفیندن کسیره رک اؤلدورولور و اونون الی هئچ واخت آذربایجانین قوزئیینده کی داریال و یا دمیرقاپی یا یئتیشمیر و کوروش دا هئچ واخت اورایا حاکیم اولماییب کی اورادا سد ده دوزلتسین، حالبوکی اسکندر آذربایجان آمازونلاریلا آنلاشیر و اورادا آبادانلیق یاراداراق بیله سددین تیکیلمه سینه ده یاردیمچی اولماسی سانیلیر.

- کوروش سؤزو یونانلیلارین اسکی تاریخلرینده (cyrus) کیروش شکلینده گلیدیر (اسکی یونان حرفلری، معادیل لاتین حرفلریله یازیلیدیر، آیریجا یونان دیلینده ش حرفی یوخدور)، فارسچیلار اؤنجه لری، کیروش سؤزوندن قاچینماق اوچون بو کلمه نی سیروس شکلینده یازدیلار ولی یونانجا کلمه لرده (c) سؤزو (ک) شکلینده اوخوندوغو اوچون بو کلمه نی کوروش شکلینده چئویردیلر مثلا قبرس (cyprus) کلمه سی کیپروس (kibrus) ویا کیبریس (kibris) شکلینده تلفظ اولور و (cyprianus) کلمه سیده کیپریانوس فورموندا دئییلیر بو اوزدن

(cyrus) کلمه سی اصلینده کیروش شکلینده تلفظ اولونمالیدیر، بو سؤزلر او جهتدن دئییلیر کی بو کلمه یعنی (cyrus) کیروش آدی فارس دیلینه و آدلارینا اویمایان کلمه کیمی گؤرونور و سوئی کؤکو شوبهه لی اولاراق چوخراق روسجا آدلارا بنزه مکده دیر.

ذوالقرنین تفککورو هم تورک کولتورونده و هم عرب کولتورونده تاریخی جهتدن اؤنملی یئر توتماقدادیر، بئله کی تاریخده اولان بؤیوک ایکی ظالم و قان ایچن سولاله، قران دا یازیلان تاریخه گؤره و پیغمبرین یاراتدیغی حادثه لره گؤره، یئر اوزوندن سیلیندی، تاریخین ایلک ظالم، جاهیل و قان ایچن حکومتی، دئمک اولار هخامنشی حکومتی ایدی، قرانین و اسکی تاریخ کیتابلارین یازدیغینا گؤره بو ظالم و کؤتو حاکیم قرانین مؤژده وئردیگی کیمی بیر عادیل حاکیم واسیطه سیله یعنی ذوالقرنین ایله تاریخدن سیلیندی، ایکنجی ظالم و اینسانلیق علیه اینه اولان حکومت ساسانلی حکومتی ایدی بو حکومت ده ایسلام دینی واسیطه سیله و اینانجلی مسلمانلارین ایله یعنی ح عؤمر و ایمام علی، ایمام حسن و ایمام حسین و بوتون صحابه لرین تشبوت ایله محو اولدو و بو ایکی اینسانلیق دوشمنی و اوتانج وئریجی حکومتلر، ایسلام دینی ن مؤژده وئردیگی و تانرین کؤمگی اولاراق محو اولدولار.

بو حاقدا سون بیر سؤزده دئیلمه لیدی، بو کونونو آچماقدا، آماج اسکندرین کسینلیکله ذوالقرنین اولدوغونو ساوونماق اولمامالیدیر، چونکی دوزگون آراشدیرمالارلا هر آیری بیر کسین بو مقامدا اولدوغونون ثبوتو، بیزیم سؤرنوموز دئییلدی، بورادا آماج یالنیز بیر یانلیش حرکتین اؤنونو آلماقدیر، چونکی ساختا سؤزلرله، کوروش کیمی بیر یانلیش شخص، ذوالقرنین مقامینا چاتدیریلیرسا، آرخاسیندا کؤتو پلانلارین اولدوغو واردی، و فارس شیعه لیگی بو ایشیله اونو پیغمبر کیمی گؤسته ره رک، اونون یانلیش ایشلرینی قوتساللاشدیریر و اونون ایشلرینه تای اؤز ایشلرینده توجیه ائتمه یه چالیشیر، نجه کی ساسانلی و بهدینی کولتور و دینینی «ایبی سؤز، ایبی دوشونجه، ایبی ایش: گفتار نیک پندار نیک و کردار نیک» شکلینده تبلیغ ائتمکله سبب اولور گنجلر ساسانلیلارین قادین آلؤترچیلیگی و محارمله ایلیشگیلرینده دوزگون بیله رک بؤیوک اینحیراقلارا دوشورلر.

۱۲-۴-۱۶-قادینلار حاقدادا (تورکلرین ائشیتچیلیگی و فارسچیلارین قادینلارا توہینی و ظولمو حاقدادا) آیری بؤلوملرده (۱۰-۱۱ و ۱۰-۱۴) آچیقلامالارا رجوع ائده بیلیر سینیز.

۱۲-۴-۱۷-قیز اوشاقلاری حاقدادا (تورکلرین ائشیتچیلیگی و فارسچیلارین قیزلارا توہینی و ظولمو حاقدادا) آیری بؤلوملرده آچیقلامالارا رجوع ائده بیلیر سینیز.

۱۲-۴-۱۸-آذربایجان تورکلری دیل و دینلرینین اینکیشاف ائتمه سینه افتخار ائدرلر.
فارسچیلار عملده دیل و دینلرینین اینکیشاف ائتمه سینه افتخار ائدرلر و مین ایل اؤنجه کی دین و دیللرینی گلشمه سینه قارشى اولارلار.

۱۲-۴-۱۹-علیچیلر اسکیلردن بری سئت اولاراق آغساققاللیق یؤنتمی اوصولونا ایناناراق ایندیده دئموکراسیایا اؤنم وئریب و میللت حاققیندا بؤیوک اؤندرین سؤزونه اینانیرلار:
«اگه منلیک قایدسیز شارطسیز میللتیندیر».

علیچیلر شورا اساسیندا خلیفه لیگی، ح. علی خلیفه لیگنه کیمی دوزگون بیلرلر، اوندان سونرا بوتون موروثی و آتادان اوغولا گنچمه اوصوللارلا اولان حوکومتلری، ایسلامین توصیه ائتدیگی «شوری ۴۲ / ۳۸ : امرهم شوری بینهم: ایشلری اؤز آرانیزدا شور و مشورتله یاپین» و تورک آغساققاللیق قورولتای گله نگینه اویمادیغینی ساوونارلار.

علیچیلر هر دؤرد بؤیوک خلیفه یه اولارین بیلگین اولدوقلاری اوچون سایقی گؤسترمه یینه رغما، اولارین عادی اینسانلار اولدوغونا اینانیرلار، و اؤزلیکله ح. علی نی تانریساللاشدیرماغی قرانا و ایسلام دینینه هایقیری بیلرک ح. علی یه توہین کیمی سانیرلار. چونکی ح. علی، تانرییا قوللوقدان باشقا بیر شیئی دوشونموردو و نهج البلاغه کیتابیندا یازیلانلاردا بون تانیقیدیر.

فارسچیلار دیکتاتورلوغا ایناناراق ملتین سسینه و اوینا اوینوجاق اولاراق باخارلار و بعضی یلان سئچیم گؤسته ریلرینی ناچار حالدا، گیزچیلیگه او یاراق دونیا یا نیشان وئرمک اوچون یاپارلار. فارسچیلار گله نکلرینی توجیه ائتمک اوچون دیکتاتورلوغو توجیه ائدن قوندارما تئوریلر دوزلدلر و ولایت فقیه و بوناتای مفکوره لر ایسلام دینی فیکیرلرینه هایقیری اولاراق یالیز ساسانلی دینی و حوکومتی اساسیندا قورولان تئوریلر دیلر.

فارسچیلار ایماملاری و اوندان توره نلری و مجتهیدلری تانریساللاشدیرالار، بو مسئله، دینه هایقیریدیر و فارسچیلار یالیز چیخارالده ائتمک اوچون بونو یاپیرلار.

۱۲-۴-۲۰- علیچیلر اسکی دینلرینده عایله عضولرینین بیریرلرینه محرم اولماسینا اینانیرلار و ایسلام دینی نی بونا اویقون گوردوکلری اوچون اؤرلر، اسکی تورکلرده ده عایله عضولری بیرلریله قان باغی دولایسیله بیریرلریله ائوله نه مزدیلر، مثلا ابن فضلان سیاحتنامه سینده ایسلامدان اؤنجه اوغوزلاری گوردویونده بیله دئیمیشدی «(ابن فضلان، صفحه ۷۱): هر زمان بیر کیشی اؤلوردو بؤیوک اوغلو اونون قادینی ایله، آناسی اولماسی حالدا ائوله نیردی.»

فارسلارین اسکی دینلرینده بوتون عایله عضولری بیریرلریله ائوله نه بیلیردیلر و ایندیده اونون گوجلندیریلمه سینه چالیشیرلار. بو حاقد ۲-۳- بؤلومونده گئیش حالدا آچیقلا ما گؤرمک اولار.

۱۲-۴-۲۱- آذربایجان تورکلری آغیر دوروملاردا بئله ترورا ال آتما ییلار و مدنی حرکترلرله ایسته دیکلرینی بیلدیریلر، حالبوکی فارس شیعه چیلری ان اسکی زامانلاردان بری ترورا ال آتیلار، دؤولت قورارکنده تروریست قروپلاری دستکله ییلر. اثرمنیستان کیمی تروریست دؤولترلرله یاخین ایلیشکیده اولوبلار.

۱۲-۴-۲۲- تورکلر، ایسلامی کؤنوللو اولاراق قبول ائدیبلر، تاریخ بویو تورکلرله عربلرین منفعتی بؤیوک اؤلچوده اوست اوسته دوشر، مثلا میلادی ۷۵۱ ده چینلرله عربلرین ساواشلاریندا هله مسلمان اولمامیش تورکلر صف دیشدیره رک عربلر کؤمک ائدیبلر، تورکلر همیشه عرب ایسلام اوردولاریندا کؤنوللو اولاراق عسگرلیک ائدیردیلر و بؤیوک تورک طایفالاری (آراسیرا ساواشلار خاریح) چوخو کز کؤنوللو اولاراق ایسلام دینینی بنیمسه ییب مسلمان اولوردولار. آذربایجاندا و قافقازدا ایسلام اوردوسو راحاتلیقلا تورکلرله آنلاشدی و حتی اونلار اوچون مسلمان اولماق شرطینی بئله اورتایا قویما یاراق و حتی اونلاردان ایسلام قانونو گره یینجه جزیه ده ایسته مه دیلر، و اونلارلا یالیز بیر شی اوسته آنلاشدیلار اونلار ایسلام حاکمیتی چاتسی آلتینا گیردیلر و یالیز گؤرولری خزر امپراتورلوغونون قارشیسیندا دورماق ایدی، آذربایجانلیلار و قافقازلیلار تدریجا کؤنوللو اولاراق ایسلام دینینه گیردیلر. بعضا

۳۰۰۰ یوزیلده بابک حرکاتینی ایسلام علثیه اینه بیر قالخیش کیمی نیشان وئرلر، حالبوکی بیله بیر ثبوت یوخدور و اونون حتی ایسلام دینینده اولدوغونو و ایسلامی آدیندا حسن اولدوغونا دایر بلگه لر واردیر، آیریجا الکندی کیمی شخصلردن اونون ظولمه قارشى دیرنمه سی حاقدا قانیتلاری گۆره بیلیریک، آیری دئیشله بابک حرکاتینی، مولک و ماللارینی الدن وئرمیش اشراف اولاراق شعوبیه قاپسامیندا یوخ، بلکه ان گئیش دابانلی خالق حرکاتی اولاراق حاکمیت تضيیقلرینه قارشى، توپلومسال حرکت کیمی دیرلندیرمه لی بیک. هر حالدا بو کونویا داها چوخ آیدینلیق گتیرمک اوچون، آرتیق آراشدیرمالار گرکلی گۆرونمکده دیر.

فارسلار بوتون یازیلاریندا اونلارین قیلینج لا مسلمان اولدوقلارینی یازاراق، اوزوتو دویارلار، بو اوزدن دایما عربله نفرت گۆزیله باخارلار و اونلاری آشاغیلارلار، مثلا اؤزلری اعتراف ائدییرلر قیز اوشاغینی آنادان اولاراق گۆممک گره کیر ولی عربلری بو کۆتولوکله متهم ائده رک آشاغیلاماق ایستلر، اصلینده عۆمر و عربلری بو ایشلردن اؤتورو یوخ، بلکه یزدگردی ینهرک، فارس ساسانیلرین کۆتو کولتورلرینین آرادان آپارماق اوچون، پیسله ییب آشاغیلارلار.

۱۲-۴-۲۳- علیچیلر شیکنجه نی قینایاراق، چنگیز کیمی بؤیوک کوموتانلاری شیکنجه نی یاساقلادیغی اوچون اؤورلر، فارس شیعه چیلری کولتور و حوکومتلرینین اساسلارینی شکنجه اوزه رینده قویاراق دینلریجه هر تور شیکنجه، تجاوووزو توتساقلار حاققیندا دوزگون بیلیم و سویقیریمایا بیله ال آتارلار. و فارسچی موجتهدلر موخالیفلری شیکنجه ائتمه سینی؛ کربلا زیارتی ثاوابی ایله بیر بیله رک توتساقلاردان اعتراف آلماغی اؤز دینلرینین اصلی کیمی قبول ائدیپ و توتساق اوغلانلارا بئله تجاوووز ائتمه یی عبادت بیلرلر.

۱۲-۴-۲۴- علیچیلر قران آیه لرینه اویاراق «لُقمان ۳۱/ ۳۴: ان الله عنده علم الساعه: گرچکدن قیامت گونونون (گله جه یین و غیبین) بیلگیسی و علمی تانرینین یانیندا دیر» و نهج البلاغه یه استناد ائده رک، فالچیلیغا، غیبی بیلگیلره، و جینلره متوسل اولماغی ویا اینسانلارا و مزارلارا تاینماغی قینایارلار و طبیعت گوجلرینه سایقیلی اولارلار و استخاره یه اینانمازلار. مثلا جن سورّه سی آیه ۶/۷۲ دا یازار « و انه کان رجال من الانس یعوذون برجال من الجن فزاد و هم رهقا

: اینسانلاردان بعضی شخصلر جنلرین بعضیلرینه سیغینردیلار و اونلارین آرزقینلیقلاری آرتیردی (جهالته دوشوردولر)».

فارس شیعه چیلری تانریدان و قراندان چوخ، فالچیلیغا و اؤز بؤیوکلرینین اولاغان اوستو گوجلری اولدوغونا اینانارلار و بوتون دینی اؤندرلرینی تانریساللشدیراراق اونلارین تانریلا و غیب دونیاسیله باغلانتیلاری اولدوغونا اینانارلار، مثلا جمکران مچیدینین دوزلتیلمه سینی یوخو واسیطه سیله ایمام زامانا باغلا یارلار، احمدی نژاد اؤزونو غیبی گوجلر طرفیندن قورودوغونو سؤیلر و فارسچی مجتهدلرده غیبی دنیا ایله باغلانتیلاری اولدوغونو سؤیلر و حتی خامنه ای آنادان اولارکن ح. علی نی سسله دیگینی سؤیلر (آیت الله سعیدی بونو سؤیلر) و خمینی نی آی کوره سینده اولماسینا حدیثلر و روایتلر قوراشدیرارلار و یا مجلس نوماینده سی تُرابی، خامنه ای نین اؤز لیلیکلرینی ح. عیسی ایله مُنطیق بیلیر..

۱- فارس شیعه لیگینده نحس گونلر

آیت الله خمینی نین اولدوزلار حاققیندا سؤزلری: (تحریر الوسیله ۲/۲۳۸) برج، عقرب بۇرجوندا اولاندا ائولنمک مکروه دو، هر آیین سونوندا و آیین نحس گونلرینده ده مکروه دو، او گونلر بونلاردی: ۳، ۵، ۱۳، ۱۶، ۲۱، ۲۴، ۲۵.

شایدده جناب خمینی نین بو اینانجیندان دولایی، وقتی او خرداد آیین نین ۱۳ ونجو گونو اولدو، فارس شیعه لری اونون نحس گون اولدوغونا اینانیردیلار و بوندان دولایی اونو ساخلایاراق، ۱۴ ونجو گون اونون اولوم گونو اعلام ائتدیلر، بلکه اونون نحس لیگیندن قورتولموش اولالار.

۲- استخاره، صفویلرین فارس شیعه لیگینه اویماغینین سونو

رستم التواریخ کیتابیندا یازیر: وقتی اصفهان محمود افغان طرفیندن قوشاتیلیر، سولتان حسین، عالیملری توپلاییر و نظرلرینی سوروشور، بیر عیده استخاره ائدیرلر و دئیرلر سیزین شاهلیغینیز زوالسزدی، و بیر عیده سی دئدیلر: اصفهانین اولدوزو چتینلیگه دوشوب و بو دورومدان چیخاجاقدی و سونوندا دوشمنلرینیز هامیسی داغیلاجاقلار، بیر عیده دئدیلر: بیر عریضه یازاق و آخار سویا آتاراق ایمام زامانا یوللایاق، گنجه گوندوزده، سارای اهلی مین عریضه یازدیلار و آخار سویا آتدیلار. بیله حادثه لر اولارکن، گوروروک بو خورافات و یالانلار هتچ بیر

ایشه یارامادی و سولتان حسین، محمود افغان واسیطه سیله دئوریلدی و فارس شیعه سینین عالیملریده بیر ایشه یارامادیلار و سولتان اوچونده دیره نیش گؤسترمه دیلر.

۱۲-۴-۲۵-توسل و شفاعت: توسل ائتمه حاقیندا بیر آذربایجان مثللی ظاهرده ده بعضیلرینین خطرینه دَیسه ده آنلاملیدیر: آذربایجان تورکلرینده بیله بیر مثل واردی: «اون ایکی ایماما یالوارینجا بیر آلاها یالوار». بو مثل توسل مسئله سینین دولاییسیز اولاراق آیدین شکیلده حل ائتمکده دیر.

شفاعت کلمه سی، شفیع سؤزوندن جوت و ایکیلی آنلامیندادی، و اصطلاح اولاراق: بعضی صالحلرین تانیردان سوچلولار اوچون باغیشلانمالاری اوچون دیلک لرینه و دوعلارینا دئییلیر. آراشدیرمالارا گؤره اولولردن و ایماملاردان شفاعت ایسته مه و دیله مه مسئله سی توپلوما بؤیوک ضرر لر وورایلیر: ۱-شفاعت هر تور ایسلامی احکامی اثرسیز ائدیر و اونلاری آنلامسیز شکله سالیر، شفاعته اینانانلار گنل حالدا دین امرلرینین هنج بیرینه اویمایاراق اونلارا عمل ائتمزلر. ۲-شفاعت، نه عقل له اویقون دو ونه دینله. ۳-شفاعت بیر نوع گیزلین شرکدی و تدریجا بو شرک علنی اولاراق آلیشقانلیق گتیریر. ۴-شفاعت و توسل مسئله سی تدریجا مصنوعی عمللری، گرچک شیلرین یئرینه قویور و اینسان رویا و خیال عالمینده سئیر ائده رک، قدرت عملین (ائیلیم گوجونو) الدن وئریر، مثلا وقتی بیری بیر داملا گؤز یاشی تۆکرسه، اونون حتی زنا گوناھیدا سیلینیر، آیدیندی کی او شخص هر گوناھ ایش گؤررسه، گؤز یاشیلا اونون اؤنمسیز اولدوغونو ساناجاق، و نهایتا گوناھ ایش گؤرمه یه آلیشقان اولاجاق.

علیچیلر بؤیوک دین آداملارینا و یا دینه خیدمت ائدن بؤیوک تورک کوموتانلارینا و اونلارین قبرینین گؤرمه یه گئدرکن اونلارا سایقییلا یاناشارلار و اونلارا متوسل اولماغی دینه هایقیری بیلرلر، البته ایندیکی فارس شیعه سی تبلیغاتی نتیجه سینده بعضی لری دوشونمه یه رک اونلارا تاپینیب و ماللارینی اونلارین مزارلارینا تۆکه رک اصلینده کول ائدیب و ایرقچی فارس لارین جیبینه بوشالديرلار، حالبوکی ایسلام دینی گره یینجه اولولره توسل ائتمک، شرک دن و دین یارارچیلیغیندان باشقا شی دئییلدی، و ایسلام دینی گره یینجه یالیز دیریلره و دوزگون عمللره، اودا تانرییا توسل ائتمک اوچون رجوع ائتمک مومکوندور.

آیریجا فارس شیعه‌سی ایماملاری و ایمامزادالاری تانری مقامینا چاتدیراراق اونلارین هر حاجتینی وئردیگینی سؤیلرلر، و بو مسئله، کفردن باشقا شئی دئییلدی، آذربایجانلیلار اگر ایماملارین و ایمامزادالارین قبرلرینی زیارت ائدییرلرسه، توسل اوچون یوخ، بلکه اونلاردان یاد ائتمک اوچون، اونلارا فاتحه وئرمک اوچون، اونلارین سؤزلرینی و کیتابلارینی خاطرلاماق اوچون، و یاشاییشلاریندا اولگو ائتمک اوچوندور.

بعضا تورکلردن ائشیتیمیشم اونلار زیارتگاهلارا گئدرکن دوغالاریندا بیله بیر سؤز ایشله‌درلر: «ای تانری علی‌یه خاطر ویا حسین‌ین احترامینه (ویا هر هانسی سایقین اینسانین احترامینا) بیزیم دوغالاریمیزی قبول ائله و ایستکلریمیزی یئرینه یئتیر و بیزلری او صالح بنده‌نین یولونو گئندلردن ائت»؛ گویا بو سؤز توسل سایلمیر و تانرینین آدی گلدیگی اوچون اولویه تاپینما و یا اولویه توسل ائتمک کیمی حسابلانمیر.

فارسچی دین مجتهدلری مینلرجه یزدگرد سویلوسونو تانری مقامینا چاتدیراراق خالقی اونلارا تاپینماغا و توسل اولماغا تشویق ائدرلر و اصلینده اونلارین پوللارین مزارلارا تۆکمه‌سینی ثواب اولدوغونو گۆسته‌ره‌رک اونلارین مالینی چاپماغا چالیشیرلار و او ماللاری اؤزلرینین رفاه ایچینده یاشامالاری اوچون و ایسلام عالمینده نفاق سالماق اوچون قوللانیرلار.

فارسچیلار بعضا، قرانی تحریف ائده‌رک، توسل اوچون معنا چیخارارلار، آیه بیله‌دیر: «آل عمران، آیه ۱۶۹/۳: ولا تحسبن الذین قتلو فی سبیل الله امواتا بل احياء عند ربهم یرزقون: تانری یولوندا اولدورولنلری اولو حساب ائتمه، بلکه اونلار دیریدیلر و تانریلارینین یانیندا روزی وئریلیر»، آیا اونلار دیریدیلر پس اونلارا توسل ائتمک‌ده اولار، حالبوکی اونلار تانری یانیندا دیریدیلر، و اینسانلار اوچون اولو سایلیلرلار. [ذاتا تانری یانیندا هر موجود و هر اینسان دیریدیر و بوندا قوشقو یوخدور، لذا بورادا تانری اونلارین یوخاری مقامینا اشاره ائدیر و قرانین آیری آیه‌لرینه باخدیغیندا، اینسانلار اوچون بو دونیادان کؤچنلرین هامیسی، اولو سایلیلر و قیامته کیمی دیریلمز لر].

شفاعت و توسل حاقدا قران آیه‌لری آچیق‌دی و اونو شرک و حرام بیلیر.

(لُقمان ۳۱/۳۰): تانریدان باشقا هر کیمسه دن هر نَمنه ایسترسه‌نیز باطیل‌دی.

(فاطر ۲۲/۳۵) «ای پیغمبر اونلار (اولولر) سنین سسینی ائشیده‌بیلمز لر»،

اگر اؤلولر، تانرینین ان بؤیوک پیغمبرینین سسینی ائشیده بیلیمیر، نجور ایمکانی واردیر ایماملار بیزیم سسیمیزی ائشیتسین، فارس شیعه سنین ایماملارا طنطنه لی بارگاهلار دوزلتمه سی و اون مین دن آرتیق ایمامزادا مزاری کشف ائتمه سی، دین یارارچیلیغیندان و خالقین جبینی سویماقدان باشقا بیر شی اولاماز، آیریجا قرانا گۆره اؤلولره توسل ائتمک، دینه هایقیریدی. قراندا دئییلیر (احقاف سوره سی، آیه ۵) «تانریدان باشقا هئچ بیرینه توسل ائتمه یین».

-کھف ۱۸ / ۱۰۲: (تانری بویورور) کافرلر گومان ائدیرلر منی قویوب منیم قوللاریمی عیبادت ائده بیلرلر (ویا اونلاری اؤزلرینه دوست بیلیم اونلاردان حاجت دیله یه بیلرلر) اونلار اوچون جهنمی دوشرگه حاضیر لامیشیق.

-زومر ۳۹ / ۳ ده تانری بویورور: «بیل : خالیص دین تانریا مخصوصدور و بعضیلری دئییر: آنجاق بیزی تانریا داها چوخ یاخینلاشدیرمالاری اوچون اونلارا عیبادت ائدیریک»؛ بو آیه ده بیر سیرا کافرلردن سؤز ائدیلیرکی گویا اونلار تانریا ایناناراق بوتلارا پرستش ائتمه یی تانری اوچون سؤیلرلر، بو حاقدان تانری آچیقجا اونلارادا بو عمللری اوچون کافر سانیر، عنکبوت سوره سی، ۴۱نجی آیه ده ده بو موضوعا آچیقجا اشاره ائدیلیر.

-کھف و زومر سوره لرینین آیه لرینی بیریرینین یانینا قویدوغوندا، آیدینجا گؤروروک ایماملارا تاپینماق و اونلاردان حاجت ایسته مک و اونلاری تانریساللاشدیرماق ایشلری، کفردن باشقا هئچ شی اولاماز و بوجور ایشلردن اوزاق دورماق گره بیر.

-توسل تفککورنون کؤکو خالق آراسیندا مشهور بیر مثل اولاراق اولو پرستلیگه (اولو تاپینماغا) دایانیر بیزلر بو یانلش مفکوره دن قورتولمالی ییق و تانرینین بیزه بخش ائدیگی روحوموزون گوجونه گونمه لی بیک.

(یونس ۱۰ / ۱۸: وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْضُرُهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَتَنْبِئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ : اونلار تانریدان باشقا بیر شیلره تاپینیرلار نه اونلارا زیان یئتیریر و نه قازانج گتیریر و دئییرلر اونلار واسیطه دیلر، دئ: آیا تانریا بیر سیرا شیلردن (بوتلاردان و یا اوناتای شریکلردن) بیلگی وئرمک ایستیرسیز و گویا تانرینین اونلاردان خبری یوخدو، تانری بؤیوکدو و بوجور شریکلرن پاک و آریندی).

«آل عمران ۳/ ۱۶۹: وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزُقُونَ: فيکر ائتمه بین تانری یولوندا قتل اولانلار اولدودلر اولار دیریدیلر و تانریلارینین یانیندا روزی یئیرلر».

بو آیه ده دئییلیر، شهیدلر بو دونیادا یوخ بلکه تانرینین یانیندا روزی صاحیبی دیلر. بعضا سوروشورلار، تانرینین یانی هارا اولمالیدی؟، یس سورہسی ۲۶ و ۲۷ینجی آیه لرده اورانین بهشت اولدوغو قئید اولونور. [دئمک اولور شهیدلر برزخ عالمینه یوخ بلکه دولایسیز جنته یول تاپیرلار].

«نهج البلاغه خطبه ۱۱۰: فهم جیره لا یجیبون داعیا.. وهم ابعاد متدانون لا یتزاورون: اولولر ائيله قونشولاردیلار اولناری سسله ینده جاواب وئرمزلر، ظولم و سیتمین قاباغین آلابلمزلر، عزا و نوحه لری ائشیتمزلر و اولنار حاققیندا یاخجیلیق ائتسز سئوینمزلر، قیتلیق اولسا اولنار اوزولمزلر، اولنار یالنیز قونشودولار، بیر حالداکی بیریرلریندن اوزاقدیلار، یاخین اولمالارینا رغما بیریرلرینین گؤروشونه گئتمزلر».

«ایاک نعبدو و ایاک نستعین اهدنا الصراط المستقیم: تانریم، یالنیز سنه تاپینیرام و یالنیز سندن یاردیم ایسته ییرم، بیزی دوز یولا هدایت ائت».

جاعیللر بیر یالانچی حدیث دوزلدیلر گویا: بدر ساواشیندا پنغمبر بدر قویوسونون یانیندا دوردو و اولدورولنلره دئدی: آیا تانرینین وعد ائتدیگی شیلره چاتدینیز؟ و سونرا دئدی اولنار ایندی منیم دئدیکلریمی ائشیدیرلر؛ بو حدیث جعلی حدیث اولمالیدی چونکی قران آچیقجا فاطر سورہ سینده بو حاقدا سؤیله ییبدی.

«فاطر ۳۵ / ۲۲: و ما انت بمسمع من فی القبور: سن (یا محمد) قبرده اولانلاری ائشیتدیره بیلمزسن».

«بقره ۲ / ۲۵۴: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمَ لَأَبِيعَ فِيهِ وَلَا خُلَّةَ وَلَا شَفَاعَةَ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ: ای اینانانلار، سیزلره وئرلین واردان انفاق ائدین، اوندان اونجه کی بیر گون گله نه آلیش وئریش واردی ونه دوستلوق ونه شفاعت، و کافرلر ظالیم دیلر».

«زمر ۳۹ / ۴۴: قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ: دئی تانرینین یانیندا ی هامینین شفاعتی، اونون ییبه لیگینده دی، گویلر و یئرلرین مولکو و سونرا سیزلر اونا طرف قایداجاقسینیز».

ح. پیغمبر بیر یثردہ ح. فاطمہ یہ بویورورلار: ای فاطمہ فیکر ائلمہ من ائیلیہ بیلہرم سنین اوچون بیر ایش گورم، سن هر ایش گورسن، اوزون اوچون گوروبسن.

فارس شیعه لیگی شفاعت حاققیندا پادشاه وزیر، ویا آتا آنا میثالارینی وورارلار یعنی شاهدان بیر شئی ایسته بیرسن شاید شاه وئرمه یه و بو سبیدن وزیر و واسطه سالماق داها اییی اولار و آتادان بیر شئی آلماق اوچون آنا واسطه اولور، و تانریداندان بیر شئی ایسته مک اوچون صالح بنده لر واسطه اولونور و دئییرلر گویا هدف بنده لری و ایماملاری چاغیرماق دئییل بلکه هدف تانریا واسطه سالماقدی، بو یاخلاشیم تانرینی اینسان بویوتونا یئندیرمکدی، آیریجا شاه وزیر ویا آتا آنا میثالاریندا اونلار اثیت گوجلره مالیکدیلر و یالنیز بیریرلریله مشورت ائتمک اوچون بیرلیکده دیلر.

فارسچیلار مزارلاری توسل ائتمک اوچون زیارت ائدرلر و اونلارین زیارتلریله فارسچی دین آداملارینا بویوک مالی چیخار ساغلانیر.

فارس شیعه لیگی مزارلارین زیارتی حاقدا دئییرلر: اگر بایرام گونو ایمامین قبرینی زیارت ائتسه نیز، بیرمی حج دن چوخراق ثاوابی وار و هر کس عرفه گونو بو ایشی گوره، مین حج دن و مین عمره دن و مین جهاد دان چوخ ثاواب اونون اعمالینا یازیلا (فروع کافی ۱/۳۲۴، ابن بابویه / من لا یحضره الفقیه ۱/۱۸۲، ابن بابویه / ثواب اعمال ص ۵۰ طوسی / تهذیب ۲/۱۶، ابن قولو / کامل الزیارات ص ۱۶۹، حرّ عاملی / وسائل شیعه ۱۰/۳۵۹).

حتی دین اوندرلرینین بیر دئییر: کاش حجّ ه گئتمه ییدیم و حسین ین قبرینین زیارتینه گئدردیم (وسائل شیعه ۱۰/۳۲۱، فروع کافی ۳۳۵، ابن بابویه / ثواب اعمال ص ۳۵).

مجلسی دئییر: زیارتچی هر نه قدرده حسین ین قبریندن اوزاق اولسادا یاخجیسی اودور قبره طرف دؤنه و کعبه یه دالین چئویره (بحارالنوار ۱۰۰/۱۳۵).

بو حدیثلرین یانیندا متناقض حدیثلرده واردی، حرّ عاملی دئییر: قبله دن غیر یثره ناماز قیلماق باطیلدی (وسائل شیعه ۳/۲۲۷، من لا یحضره الفقیه ۱/۷۹، تهذیب الاحکام ۱/۱۴۶، فروع کافی ۱/۸۳).

ویا کلینی ابی عبدالله دان نقل ائدیر: علی دئییب رسول الله منی یوللایب هر صورتی محو ائدیب و هر قبری توپراقلا بیر ائدم (فروع کافی ۲/۲۲۷، وسائل شیعه ۲/۸۶۹).

یئنه ده مجلسی یوخاریداکی حدیثلره متناقض اولاراق آیری حدیثی ده واردی : ابی جعفر محمد بن باقر دئیر: تانرین رسولو بویوروب منیم قبریمی مچید ائتمه یین و و قبله کیمی اونا اوزونوزو دؤندرهمه یین چونکی تانری اوجور آداملارا لعنت ائدر (علل الشرایع / ابن بابویه، ص ۳۵۸، بحارالانوار ج ۱۰۰، ص ۱۲۸) (البتده فارس شیعه لیگی بو حدیثلرده ایسته ییر مدینه حاکم لرینه تپگی سین گؤستر سین و اونلارین ایشینین یانلیش اولدوغونو و پیغمبرین سؤزونه باخمادیقلارینی دئمک ایسته ییر).

–فارس شیعه لیگی ایمام مزارلارینین زیارتلرینی کعبه دن اوستون بیلر لر.
(زمر ۳/۳۹: .. اِنْعَبُدْهُمْ اِلَّا لِيُقَرَّبُونَا اِلَى اللّٰهِ زُلْفَىٰ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ... بیز اونلارا تاپینمیریق مگر بونا خاطر کی بیزی تانری یاخینلاشدیریر).

شفاعت و توسل کونوسوندا انعام ۹۳/۶ و نجو آیه و مائده ۵ / ۳۵ ینجی آیه ده آیدینلادیجی دی. انعام سوره سینده، یالاندان وحی ایله باغلی اولدوغونو سؤیله ینلری قیناییر و مائده سوره سینده، تانری یاخینلاشمانین یولونو و وسیله سینی جهاد اولاراق سؤیله ییر.

مچیدلرده تانریدان باشقاسینی چاغیرماق دوز دئیل: جن ۱۸ / ۷۲ : وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا : مچیدلر تانری اوچوندو و اورادا تانریدان باشقاسینی چاغیرمایین.

توسل و اونون وسیله سی: قران و حدیثلره باخدیغیمیزدا بو ایکی کلمه حاققیندا بونلاری سؤیله یه بیلیریک: توسل یالیز تانری اوچوندور و اونون قوللارینا و یارادیقلارینا توسل ائتمک یانلیشدیر، و تانری قراندا صراحتا «من دون الله» یعنی تانرینین یاراتدیقلارینا توسل ائتمه یی شرک ساییر، سؤز بورادادیر تانریا نه وسیله ایله توسل ائده بیلیریک، ایمام علی ۱۰۹ و نجو خطبه سینده بو وسیله لری بیلدیریدیر، ایمام علی، وسیله لری، جهاد و تانری یولوندا چالیشماق و دین تکلیفلرینی یئرینه گتیرمک بیلیر، قران و حدیثلردن بللی اولور تانریا توسل ائتمک اوچون اوچ وسیله دن یارارلانا بیلیریک، تانرینین آدلاریندان یارارلانا ق (مثلا ای رحیم الله منه کؤمک ائت...، ای قادر تانری بیزیم ایشیمیزی یولونا سال و بیزیم زحمتلریمیزی یارارلی ائت...،)، اؤز صالح عمللریمزدن وسیله اوچون یارارلانا ق (مثلا: ای الله منیم یاخشی عمللریم اوچون بیزه یاردیم ائت بلکه چالیشمامیزدا اوغور قازانا ق...) و یا بیر صالح دیری آدمی وسیله قرار و ترک (مثلا: اوندان ایسته یک کی: ای صالح بنده، الله دان منیم ایشیم اوچون فرج ایسته، البتده بورادا

بیر صالح بنده دن بیر شئی ایسته مک آماج اولمالیدیر بلکه اوندان ایسته بیریک تانردان بیزه ایسته دیگیمیز شئی وئرمک اوچون دوعا ائتسین).

عزادارلیق : شیخ کلینی دئیر: مکه فتح اولارکن، حارث ابن هشامین قیزی پیغمبردن سوروشور، یا رسول الله ، تانرین بویوردوغو «یاخجی ایشده سنین سوزوندن چیخمایاق: بین ایدیهن وارجلهن ولا یعصینک فی معروف»؛ او ایش هانسیدی؛ پیغمبر بویوردو اؤزونوزه ضربه وورماین اؤزونوزو جیرماقلاماین، ساچلارینیزی یولماین، یاخالارینیزی جیرماین، قارا

۱۲-۴-۲۶- علیچیلر چئوره و دوغا یاشایشینا سایقی گؤستمه نی دینین و احسانین تملریندن سایارلار. اونلارین بوتون تجروبه لری دینین چئوره و دوغا یاشایشینی موراعات ائتمه قایدالارینی گوجلندیرمه یؤنونه اولموش و اونو دین اؤیره تیلرینین بیر پارچاسی کیمی تانیملار. فارس شیعه ی چئوره و دوغایا سایقیسوز اولاراق گیزچیلیک ایشلریله اونو داغیتماغا چالیشیرلار، فارس شیعه سی چئوره و دوغایا ان افاق سایقیلاری اولمایاراق اؤزلیکله غیرفارس میلترین چئوره و دوغا یاشایشیلارین گیزچیلیک اصلی اوزه رینده داغیتماغا و محو ائتمه یه چالیشیرلار و بو غیراینسانی ایشلری اؤز دینلریجه ثواب بیلرلر، دوغایا تای اینسان حاققیندادا اونلار بنزر یاخلاشیملاردا بولونارلار نئجه کی فارسچی موتهیدلر شیکنجه ائتمه یی کربلا زیارتی ثوابی ایله بیر بیلرلر.

۱۲-۴-۲۷- علیچیلر دینی لیدئرلرین گئیملرینی پیغمبرین گئییمینه اویماسینی دوزگون بیلرلر. فارس شیعه سی اؤز گئیملرینی ساسانلی دینی مویدلریندن آلمیشدیالار.

۱۲-۵-آذربایجان شیعه لیگی و اونون فارس شیعه لیگی ایله فرقی

توتوشدورما جدولی

آذربایجان شیعه لیگی و فارس شیعه لیگی آراسیندا اولان تمل فرقلر		
سیرا	آذربایجان شیعه لیگی نین اساسلاری (آچیقلامالار)	فارس شیعه لیگی نین اساسلاری
۱	آذربایجان شیعه لیگی اسکی تورک اینانجینا اویاراق توحید اصلینه دریندن اینانیرلار. (۱۲-۴-۱، ۲-۶-۶)	فارس شیعه چیلری ظاهرده توحیده ایناناراق اصلینده ساسانی کولتورو کیمی نئچه تانری لیدیلار.
۲	آذربایجان شیعه لیگی ح. محمدی، تانرین سون پیغمبری اولاراق قبول ائدرلر و اونولا رسالتین معجاز و حقیقتا سونا اردیگینه اینانارلار. (۱۲-۴-۲، ۱۰-۲)	فارس شیعه چیلری یالواجدان سونرادا تانرین ائلچی گؤنדרمه سینه ایناناراق، بو اوزدن اینسانلاری ناقص بیلر رای حاقینا صاحب اولماسینا اینانمازلار.
۳	آذربایجان شیعه لیگی موجود قران ی تحریفسیز و تانری دان پیغمبره نازل اولموش بیلرلر. (۱۲-۴-۳، ۱۰-۳، ۱۰-۴، ۱۰-۵)	فارس شیعه چی باشچیلاری قرانین تحریف اولماسینا اینانارلار اؤزلریده تحریف ایشینده اوستادیلار.
۴	آذربایجان شیعه لیگی قران کیتابینی تانری طرفیندن اینسانلارا دوشونولور شکیلده یوللاندیغینی ساوونارلار. (۱۲-۴-۴، ۱۰-۵)	فارسچیلار مجوسی موغلار سایاقیندا قرانی سیرلی بیلرلر و آماجلاری اونو ماللارارا اؤزگو ائدیپ چیخار ساغلاماقدی.
۵	آذربایجان شیعه لیگی یعنی علیچیلر پیغمبرلری عادی اینسانلاردان بیری و صالح اولاراق تانری طرفیندن سئچیلدیگینه اینانارلار. (۱۲-۳-۳، ۱۲-۳-۱۲، ۱۲-۳-۱۷، ۱۲-۳-۱۸، ۱۲-۴-۵)	فارسچیلار بوتون پیغمبرلری، ایماملاری و ایمامزادالاری و ایمام نایلرینی معصوم لاشدیراراق و تانریلاشدیراراق و اؤزلرینی ایمام زامانین و تانرین نوماینده سی کیمی بیلر و بئله لیکله چیخار پئشینده دیلر
۶	علیچیلر قیامته ایناناراق، قیامته کیمی، قران و عاغل گرهبینجه اؤلنلرین تکرار تکرار دیرلمه سینه اینانمازلار. (۱۲-۴-۶)	فارس شیعه سی، یهودیت دن گؤتوره رک رجعته اینانیرلار و اؤلنلرین تکرار تکرار دیرلمه یینی اؤنه سوررلر.
۷	اون ایکی ایماما ارثی قایدا ایله یوخ بلکه یئته نکلیلیک قاورامیلا، باشاراتلاری اوچون و دین بیلگینی کیمی اینانیرلار. (۱۲-۴-۷، ۱۲-۳)	فارسچیلار اؤز دیکتاتورلوقلارینین اثباتی اوچون اون ایکی ایماما آتادان اوغولا گنجه اولاراق و یزدگردین سویوندان گلدیگینه اینانارلار.

۸	عليچيلر ايكي متناقض حديثي بنيمسه مه يه رك اونلاري دينه و عاغلا اويقون بيلمز لر. و يالني ز دوزگون راوليردن سؤيله نن و قرانا و عاغلا اويقون حديثلري اؤنمسه ير لر. (۸-۴-۱۲)	فارسلا ر ايكي متناقض روايتي دوز بيله رك يثري گلد يكجه اؤز يارارلارينا هر هانسي بيريني ايشله در لر. تناقض اونلارين موجته دليك سيستيم ينده ده گورونور
۹	گيزچيلگي (تقيه ني) دين ده حرام بيلير لر و بوجور ايشلري و وجداني و شخصي مسئله بيلير لر، ميت قاني يثمك كيمي ناچارچيلق حالدا اويقولار يارلار (۱-۶، ۳-۲-۶، ۳-۳-۶، ۱۲-۳-۶، ۲-۴-۹).	گيزچيلگي فارس شيعه ليگينين اساس كيمي تانييرلار و هر يثرده، سياستده، اقتصاد و هر جنائت و اوغرولوقدا ايشله ده بيلير لر (بند ۶-۱).
۱۰	آذربايجان شيعه ليگي اصيل اسلاما و قرانا ايناناراق، اونو توركلرين اينكيشاف يولو بيلير لر. (۱۰-۴-۱۲)	اصلينده اسلاما قارشيتديلار ولي يازيلاريندا گيزچيلك دن يارارلاراق بونلاري گيزله دير لر.
۱۱	عليچيلر يالواج و صحابه لري عزيزله ييب و پثيغمبر سوئوندان گلن دوزگون اولانلاريدا عزيزله ييب و سايقى ايله ياناشارلار (۱۰-۴-۱۲)	فارس شيعه چيلري قوراشديرديقلاري تاريخ اساسيندا يالني ز يزدگردين قيزيندان دوغولانلاري اهل بئيت تانييارلار.
۱۲	آذربايجان شيعه ليگي سب و لعن و قارقيشي اؤزلرينين و سويداش لارينين اينانجلارينا ضد بيله رك، فارسلا ردان قالما قارقيش رسملرينه قارشى اولارلار. (۳-۶، ۱۲-۴-۱۲)	فيردوسى و ساسانى كولتورونه دا ياناراق لعن و قارقيشي دينلرينين اساسلاري كيمي تانييارلار، عؤمرگشان كيمي رسم و سونتلري يايماغا چاليشارلار.
۱۳	آذربايجان شيعه ليگي (عليچيلر) صيغه ني دينه هايقيرى بيلير لر، و عاييله اوچون ايرنج رسم كيمي تانييرلار. (۴-۶، ۲-۶-۲، ۱۳-۴-۱۲)	فارس لار ساسانلى كولتورونه عايد صيغه ني دينلرينين بير پارچاسى كيمي تانييارلار.
۱۴	ياشاييشلاريندا خؤشگؤرولو اولاراق هر تورك و غيرتورك اينسانى دوزگون اولسا دير وئر لر. (۱۴-۴-۱۲)	هر فارس اولمايانى دوشمن بيلير لر.
۱۵	آذربايجان بيلگينلرينه و تاريخي قايناكلارا دا ياناراق، قران دا اشاره اولونان ذوالقرنينى، اسكندر بيلير لر. (۱۵-۴-۱۲)	فارس شيعه چيلري ايرقچيلغا دا ياناراق كوروشو ذوالقرنين بيلير لر.

۱۶	آذربایجان شیعە لیگی قادینا اسکی و ایسلام دینلرینین اصولو اولاراق سایقی گۆسته ررلر و اونو کیشیلرله برابر بیلرلر. (۱۲-۴-۱۶، ۲-۶، ۶-۴-۱۱)	قادینی دینی ایناجلارینا گۆره آشاغیلارلار و زرتشت دینیجه و فردوسی اینانجینا گۆره اونلاری کۆتوروحلو بیلرلر.
۱۷	آذربایجان شیعە لیگی قیز اوشاغینین دونیا یا گلمه سینی نعمت بیلرلر (۱۲-۴-۱۷، ۲-۶-۲، ۲-۶-۲، ۱۲-۶-۲، ۱۳-۶-۲، ۲-۴-۶).	قیز اوشاغینین دونیا یا گلمه سینی بدشانسلیق بیلیم و اونو دیری دیری گۆمولمه سینی ایسترلر.
۱۸	دیل و دینلرینین اینکیشاف ائتمه سینه افتخار ائدرلر. (۱۲-۴-۱۸)	دیل و دینلرینین اینکیشاف ائتمه سینه افتخار ائدرلر و اسکی دین و دیلرینی گلشمه سینه قارشى اولارلار.
۱۹	اسکیلردن سونت اولاراق آغساققالیق یۆنتمه اوصولونا ایناناراق ایندیده دئموکراسیایا اؤنم وئریب و میللت حاققیندا بؤیوک اؤندرین سؤزونه اینانیرلار: اگه منلیک قایدسیز شارطسیز میللتیندیر. (۱۲-۴-۱۹)	دیکتاتورلوغا ایناناراق ملتین سسینه و اوینا او یونجاق اولاراق باخارلار و بعضی یالان سئچیم گۆسته ریلرینی ناچار حالدا، گیزچیلیگه او یاراق دونیا یا نیشان وئرمک اوچون یاپارلار.
۲۰	اسکی دینلرینده عایله عضولرینین بیربیرلرینه محرم اولماسینا اینانیرلار و ایسلام دینین بونا اویقون گۆردوکلری اوچون اؤورلر (۱۲-۴-۲۰).	اسکی دینلرینده بوتون عایله عضولرینین بیربیرلرینه ائولنمه سینه اینانیرلار و ایندیده اونون گوجلندیریلمه سینه چالیشیرلار.
۲۱	آذربایجان تورکلری آغیر دوروملاردا بنله ترورا آل آتما ییلار و مدنی حرکتلرله ایسته دیکلرینی بیلدیریلر. (۱۲-۴-۲۱)	فارس شیعە چیلری ان اسکی زامانلاردان بری ترورا آل آتیلار، دؤولت قورارکنده تروریست قروپلاری دستکله ییبرلر.
۲۲	تورکلر، ایسلامی کؤنوللو قبول ائتدیکلرینی ساووناراق بو حرکتی اؤورلر. (۱۲-۴-۲۲)	فارسلار بوتون یازیلاریندا اونلارین قیلینج لا مسلمان اولدوقلارینی یازاراق، اوزونتو دویارلار.
۲۳	آذربایجان شیعە لیگی (علیچیلر) شیکنجه نی قینایاراق، چنگیز کیمی بؤیوک کوموتانلاری شیکنجه نی یاساقلادیغی اوچون اؤورلر. (۱۲-۴-۲۳)	فارس شیعە چیلری کولتور و حوکومتلرینین اساسلارینی شیکنجه اوزهرینده قوروب، توتساقلار هر تور شیکنجه و تجاوزو تاواب بیلرلر.

۲۴	آذربایجان شیعہ لیگی (علیچیلر) قرآن آیہ لرینہ اویاراق، فالچیلیغی غئیبی بیلگیلرہ، جینلرہ متوسل اولماغی قینایارلار و طبیعت گوجلرینہ سایقیلی اولارلار و استخارہ یہ اینانمازلار. (۲۴-۴-۱۲)	فارس شیعہ چیلری تانریدان و قراندان چوخ، فالچیلیغا و اؤز بؤیوک لرینین اولان اوستو گوجلری اولدوغو اوچون اینانارلار.
۲۵	آذربایجان شیعہ لیگی توسل و شفاعتی اؤلورلر حاققیندا دوز بیلزلر. (۲-۱۲، ۲۵-۴-۱۲)	فارسچیلار اؤلورلرہ توسل و شفاعت، فارس شیعہ لیگی اوچون اساس اولاراق گلیر قاینایدیر.
۲۶	علیچیلر چئوره و دوغا یاشایشینا سایقی گؤستمہنی و حیوان سؤگی سینی، دینین و احسانین تملی کیمی تانیارلار. (۲۶-۴-۱۲)	فارس شیعہ سی چئوره و دوغایا سایقیسیز اولاراق گیزچیلیک ایشلریلہ اونو داغیتماغا چالیشیرلار.
۲۷	علیچیلر دینی لیدئرلرین گئیملرینی پیغمبرین گئیمنہ اویماسینی دوزگون بیلرلر. (۲۷-۴-۱۲)	فارس شیعہ سی اؤز گئیملرینی ساسانلی دینی مویدلریندن آلمیشدی لار.

۱۲-۶- علیچیلیک مذهبی نین ییغجام شکیده تانیتمی

یوخاریدا قئید اولان سؤزلری نظرده آلاراق، آذربایجان علیچیلیگینی، خالقین حرکتلریندن و عمللریندن، آلفیلایاراق و آیدینلارینین یازدیقلاریندان آلاراق، اؤزت شکیده بیله تانیدا بیلیمک اولور:

آذربایجان تورکلری اؤزلرینی شیعهچی و علوی آدلاندیرماقدان قاجینماقدادیلار اؤزللیکله اونلارین سوریه و عراقدا بؤیوک جنایتلر و ایچهریده تجاوز و شیکنجه لر توره دندن سونرا اؤزلرینی چوخراق علیچی دئیلمه سیندن یانادیلار. نجه کی تورکیه قیزیلباش لاریدا اؤزلرینه شیعه دئمکدن چکینرلر، اونلار تورک گله نکلرینه باغلی اولاراق «آینه، دینه، بئینه» و «آشینا، ایشینه، ائشینه» صاحب اولاجاغینا سؤز وئرن و حاق-محمد-علی یولو^۱ نا ایقرار ائدن کیشی یه قیزیلباش علویسی دئیرلر.

علیچیلر، تک تانری یا، قوتسال قرانا و معادا اینانیرلار، ایسلامین ایلك دؤنمین ح. محمدین بعثتیندن باشلایاراق ح. علی نین خلیفه لیگین سونونا قدر ایسلام دینی قایدالارینا اویقون خلافت دؤنمی تانییرلار و دؤرد خلیفه نین سئچیلمه سینده اویقولانان «امرهم شوری بینهم» اصلینی هر حوکومت اوچون اولگو اولماسیندان یانادیلار، او دؤوره ده اولان اهل بیت و صحابه لری عزیزله یه رک اونلاردان قالان دوزگون حدیثلری اینسانلیغا و یاشاییشا یارارلی اولماسینا اینانیرلار و اونلارین یانیسیرا ح. علی دن ح. حسن عسکری نین یاشامین سونونا قدر اولان ایماملاریدا، پیغمبرین صحابه لری و اهل بیت مقامیندا اولماغینا اینانیرلار، و ۱۲ینجی ایماما اونون اؤز ایستعداد و یته نگیله تانرینین صالح بنده سی اولدوغو اوچون و اینسانلارین سایقی گؤستردیگی اوچون احترام قویارلار، و اونون گله جه یینه اینانیرلار.

علیچیلر قرانا دریندن اینانیدیقلاری حالدا، ایسلام دینی مراسیملرینی، مصلحت و مقاصیددن دولایی و اؤزللیکله زمانه یه اویقون اولماق اوچون، و هر حالدا قرانا هایقیری اولماما شرط ییله، ساده لشدیرمک دن یانادیلار، مثلا اداری سیستم یاسالارینا اویاراق و ایش قایدالاریندان دولایی نامازلاری اوچ وعده ده صوبح، گون اورتا سونراسی و گنجه لری قیلارلار. آیریجا قرانا اویقون اولدوغو حالدا نامازدا دئیلن دوعلارین (مثلا قونونت، نیت..) تورکجه دئیلمه سیندن یانادیلار، هر حالدا بیله بیر دیشیکلیکلر یالنیز ایجماع اولدوغو حالدا بنیمسنمه لیدیر.

اذان و اقامه ده، شهادتین دن سونرا «اشهدان علیا ولی الله» دئیلمه سینه و حتی تورکجه اولماسینادا قارشى اولمازلار، البته بو شرطله بو عیبارت ده «ولی» کلمه سی تانرینین قولو و اونو سئون کیمی معنالانسین، و «ولی» سؤزونو تانرینین نوماینده سی و یا تانریساللاشمیش معنادا، یانلیش اولاراق شرک سانارلار. آیریجا ایندیلیکده موسلمانلارین بیرلیگینی قوروماق اوچون او جومله نین دئیلمه مه سینى داها اویقون سانارلار.

آذربایجان شیعه چیلرین سونلرله داها آیری فرقلیده واردیر، اوروجو سفرده ویا قالارجی یئرده توماغینا سایقی گؤسته ررلر، نامازدا مؤهور قولانماغی و ناماز قیلارکن اللرین نجور توتماسینا حساسیت گؤسترملر و بیله ایشلری قرانا هایقیری بیلملر. و بیله ایشلره حساسیت گؤسترملری ظاهرچی بیلرلر.

علیچیلر کسینلیکله گئریچیلیگه قارشیدیلار، بعضی فاناتیک سوننولر کیمی عینا ایسلام باشلانقیندا اولان حکومت مؤدئلینی، ایندیکی زاماندا اویقولانماغی گئریچیلیک و چاغدیشی بیر تفککور بیلرلر. اؤزلیکله بعضی آشیری سوننو قروپلار کیمی کورو کورونا پیغمبر زامانینا تای قایدا و قانونلار قویاراق خلیفه لیگه دؤنمه یی ضد ایسلامی و ضد اینسانی مفکوره سایارلار و بیله ایشلری قرانا و ایسلاما هایقیری اولاراق بیله آداملاری ایسلام و قرانی دوزگون دوشونمه دیکلریندن قاینالاندیغینی دوشونرلر.

۱۲-۷-۱-۲-آذربایجان علیچیلیگی و فارس شیعه لیگی نین اورتاق نوقطه لری

۱۲-۷-۱-توحید : تک تانریلق اینانجی آذربایجان علیچیلیگی و فارس شیعه لیگی آراسیندا اورتاق نوقطه سایلابیلیر، آذربایجان تورکلری اسکی تورک تک تانری اینانجینا دایاناراق، اسلام دینینده اونا اویقون گۆره رک، اورکدن توحیده و تانرینین بیرلیگینه اینانیرلار، فارس شیعه لیگی اسکی ساسانلی کولتورنده ثنویته ایناناراق ایندیده آزماچوخ همان اینانجدادیر ولی ظاهرده توحیددن دانشیر ولی نچه تانریلیغا اینانیر و ۱۴ معصوملاردان باشقا یثنی ایمزادالارادا تانری مقامی قایلیدیلر (تازالقدای بیژن کیمیده ایمزادالاریدا تانریسالاشدیریلار).

۱۲-۷-۲-نبوت : آذربایجان علیچیلیگی محمد پیغمبری سون یالواج کیمی تانییر، فارسچی شیعه لر پیغمبرلره ظاهرده ایناناراق بیله اینانیرلار کی پیغمبرلر یالنیز ایماملارین هر کسدن افضل اولماغینی ثبوت ائتمک اوچون گلیبلر.

۱۲-۷-۳-سب و لعن : صفوی زامانیدان بری سب و لعن فارسچیلارین و آذربایجانلیلارین اورتاق نوقطه لریندن بیر سیایلیردی، قئید اولوندوغو کیمی فارسچیلار آراسیندا عؤمرگشان مراسیمی واردیر و گویا آذربایجانلیلاردا بو مراسیمه قاتیلیردیلار هرچند عؤمرگشان عبارتینین تورکجه ده مُعادیلی یوخدور و ایندیلیکده سب و لعن بوتون فارس کانالاریندا یاقین اولاراق، آذربایجانلیلار بوجور کفیر سؤزلری، ایسلام عالمینه و اؤزلیکله بؤیوک سوننو تورک توپلومونا توهین کیمی بیلیرلر و من اؤزلویومده ایندییه کیمی هئچ بیر آذربایجان تورک فعالیندان سب و لعنه اینانان بیرسینی گۆرمه دیم و ایستیناسیز هامیسی بوجور حرکتلری، تورک دوشمنچیلیگی قلمداد ائده رک اونلاری ایرقچی فارسلا عاید بیلیرلر و بیله اینانیرلار فارسچیلار تورکلری پارچالاماق اوچون بو توهینلری اورتایا آتیرلار.

۱۲-۷-۴-کربلا اولایی : ظاهرده علیچیلرله، فارس شیعه لیگی آراسیندا بیر اورتاق نوقطه ده ایمام حسین حادیثه سیدیر بو حاقدادا بؤیوک فرقلیلیکلر واردی، چونکی آذربایجانلیلار، ح. حسین، ظولمه معروض قالدیغی اوچون سایقی گؤسته ریرلر و اونون یولونو هر ظولمون و حتی فارسچیلارین راسیستی ظولمونون قارشیسیندا دورماق اوچون اؤرنک گؤتورورلر، حالبوکی

فارسچیلار قوندارما تاریخلیله، ساده جه حسین ه یزدگردین قیزینی آلماق اوچون عزا توتارلار و دولایسیز اولاراق، یزدگرده سایقی گؤستره یی آماجلا بیرلار، و گرچکدن ظولمو پیسله مه یی هدف گؤتورمورلر، چونکی اگر بوجور دوشونسه ایدیلر، اینسانلیق علثیه اینه بیر لکه اولان ساسانلی ظولمونو داغیتماغی اوچون، مطمئنا ح. عؤمره ده، سایقی گؤسته رردیلر و ایندیده غیرفارس خالقاری محو ائتمه یه چالیشمازدیلار.

۱۲-۷-۵- عزادارلیق دسته لری : آذربایجان شیعه لیگینده ان منفی حرکتلردن بیر یی عزادارلیق دسته لری اولاراق سینه وورما، زنجیر وورما و قمه وورما (شاخسئی و اخسئی) دسته لری دی، بو قروپلارادا ایشتیراک ائندلر عموما ایل بویو ائتدیگی گوناها لردان دولای، زنجیر و سینه وورماقلا و اؤزلیکله اؤز لرینی مازوخیستی حالدا یارالماقلا گوناها لرینین باغیشلانماسینی سانیرلار، و فیکر ائدیرلر ایمام حسین یولوندا گؤز یاشی تۆکمکه بوتون خالفاری و جورملری باغیشلانا جاق و پاکلانا جاق دیر، و هرکیم داها چوخ اؤزونو تیکه پارچا ائدرسه تانریا داها چوخ یاخین اولاجاقدیر، معمولا بو دسته لرین باشچیلاری و اؤنده گئندلری تانیمیش ایچکی و اویوشدوروجو آلیشقانلاری اولاراق، گنلیکله جینسی لاحاظدان پوزقون اخلاقی و آیری دئییشه داها چوخ گونا ایشله ینلر دیر، بو موضوع قمه دسته لری حاقدان داها چوخ صدق ائتمکده دیر، ایندیلیکده بو دسته لری قورانلار بیر نوعی حکومته یاخین اولاراق محرم آیاری مالی چیخارلار پشینده دیر، بیله کی اونلار هم دؤولت طرفیندن اولان مالی دستکلردن چیخار ساغلا بیرلار و هم دؤولت حیمایه سیله خالقان نذیر و یاردیملار توپلایاراق بؤیوک گلیرلر الدهه ائدیرلر، من شخصا چوخلارینی تانییردیم، بو افراد محرم آیارینی اؤز لرینه، نعمت و رحمت آیی کیمی گؤررلر و مالی جهتدن بو آیین گلکه سینه اومود باغلا بیرلار و دئمک اولار بونلار بؤیوک مافییا دسته لری اولاراق و اؤنجه دن تاساریلار یاپاراق، محرم آیاری دؤولتین حیمایه سیله، خالق و اؤزلیکله خالقین ان آشاغیدا اولان بیلگیسیز و فقیر کسیملرینی سویماقلا مشغول اولورلار، و عملا محرم آیی، بیر ایلیک گؤردویو جورم و گوناها لرین هزینه سینی بیر یئره توپلاییرلار. آیریجا ان عادی حاللاردا بیر چوخو زنگین کسیملر بیله دسته لردن حمایت ائتمکله اؤز لرین و اؤزلیکله سونراکی ایشلرینه تبلیغات ایمکانلاری یارادیرلار.

آذربایجان خالقى بو حاقددا چوخ دىقت ائمه لیدیلر و لازیمدیر نذیرلرینی و احسانلارینی مستقیما دؤولت آداملارینا ویا دولتی قوروملارا وئرمکدن قاچینالار و اونلاری تانیدیقلاری یوخسول کیمسه لره و مستقیما خالقا داغیتسینلار ویا گووه نیلیلر خیرییه قوروملارینا و یا تانیمیش شخصلره اهدا ائتسینلر. آیریجا او دسته لره (سینه وزنجیر) آرخا دورمالیدیلا رکی اونلاری دولاندیرانلار گووه نیلیلر شخصلر و معتمد آداملار اولسونلار.

۱۳- دین مسئله سینه عمومی باخیش

- دین حاقیندا بیر موضوعا دئینمک لازیمدیر: بوتون دینلر بوت پرستلردن (بوت تاپینجیلاردان) توتوب یهودیت، مسیحیت، ایسلام، بودا ویا یئنی دینه بنزر دنیا گوروشلری اؤز اؤزلویونده مختلیف یوروملارلا یوزلرجه قوللارا آیریلیلار و هریری اؤزونون دوز و اصیل اولدوغونو ادعا ائدیر، و تورلو اؤلکه لرده مختلیف مذهبلر حاکیم اولوبلار و دولاییلی و دولاییسز حوکومتده و یاساما ایشلرینده ائتگی بوراخیرلار، سؤز بورادادیر آیا او اؤلکه لرده اینکیشاف سویه سیله دینلر آراسیندا باغلانتی قورماق اولارمی؟. آیدیندیر کی هم اینکیشاف ائتمیش و همده گئری قالمیش اؤلکه لرده بنزر دینلری گورمک اولار یعنی اؤلکه لرین اینکیشاف سویه سیله دین آراسیندا بللی ایلگی قورماق مومکون دئییلدیر، اصلینده بیر اؤلکه نین گلیشمه سی ویا گئریله مه سی، اونلارین دینلرینن ایچه ری و بوتؤلوکده اینانجلا رینین محتواسیله ایلگی لیدیر. بیزیم اوچونده، ایلک مرحله ده آدیمیزین شیعه، سوننو اولماغی اؤنملی دئییل، اؤنملی اولان مذهبی میزین دوزگون تملر اوستونده قورولماسیدیر، آیدیندیر کی اگر بو مذهب گیزچیلیک، عایله پوزوجو اصللر، خالقا اینانماق و اسکی ساسانلی حوکومتی اساسیندا قورولورسا فرق ائتمه یه جک، بو دینین آدی شیعه، زرتشتی ویا سوننو اولسادا گئریچیلیکدن باشقا سونوج وئرمه یه جکدی و نتیجه ایندیکی حوکومه بنزر بیر حاکمیت اولاجاقدیر.

- دینیمیزین آدی هر نه اولورسا اولسون اونو یانلیش حدیث و روایتلردن آریندیرمالی ییق، قوتسال کیتاب و پیغمبره اینانجیمیزین یانیندا، اونون عقلی بؤلوملرینی، میلی کولتور، گله نک و گوره نکلریمیزین اینسانی و دوزگون ایلکه لر یله یوروملامالی ییق و یاسالاریمیزی چاغداش، میلی یارارلار چرچیوه سینده و خالقا دایاناراق اولوشدورمالی ییق.

بیر آیری دئییشله ایله تیشیم چاغیندا ایلک باخیشدا مختلیف دینلرین حاقلی و حاقسز اولمالاری اؤنملی دئییل، بلکه اونلارین بیریرلرینه سایقیلی اولماسی و بیریرینی تحمل ائتمه لری داها چوخ اهمیت داشییر، ایندیکی چاغدا بیر حالداکی بؤیوک و گئیش ایله تیشیم و باغلانتی قورما سیستمی واردیر دین ساواشلاری گئریچیلیکدن باشقا بیر شئی اولمایاراق هر ایکی طرفه ده اودوزماقدان و یئنیلگی دن باشقا سونوجو اولمایا جاقدیر، بیر حالداکی بشریت سیلاحلی ساواش اورتامیندا بللی قایدالارا اویاراق بیریرینی تحمّل ائدیر، آیدیندیر کی دین حاققیندا

ايله تيشيم ايمكانلاريندان يارارلاناراق منطق و دليللرله دينمیزی تېلغ ائديب يايماغا چاليشايلىرىك.

اؤرنك اؤچون بيز فارسچيلارين دينی گله نكلرييله و عايله عضولارينين بيريرلرييله ائولنمه سييله ويا صيغه ائتمه سييله او جهتن قارشى دئيليك كى بو ايشلر بيلمسل يۇندن و كۆكوندن يانليش و غيراينسانيدير، بلكه بيز او جهتن اونلارلا و دينلرييله موخاليفت ائديرىككى اونلار زوراكيلقلا، ساواشلا، ترورلا و داها پيسى گيزچيليك يۇنتملرله يعنى توطئه، يالان، اوغرولق، قورخو سالماقلا اؤز دينلرينى اؤزگه لرينه تحمىل ائتمك ايسته بيرلر، اگر اونلار دينلرينى اولوسلار آراسى ياسالار چرچيوه سينده و بيرينه زور دئمه دن اؤز ايچلرينده اويقولارسالار بو اؤنلارين ايچ ايشلريدير و هئچكسين اونلارا دخالت ائتمه يه و قارشىماغا حاققى يوخدور و ساده جه هر كس و هر دين منسوبو اؤز يۇنتملرييله و بيلمسل آراشديرمالارلا اونلارى ايفشا ائتمه حاقلارينا صاحبيدليلر، بو موضوع اهل حق منسوبلارى اوچونده گئچرليدى و ح. على نى تانريساللاشديرمالارى اونلارين شخسى اينانجلاريدى و اونلار اؤزلىر بيلرلر و بير كسييله ده ايشلرى يوخدور و بيزلر ساده جه اونون يانليش و خورافى يۇنلرينى آچيقلاماغا حاقلى ييق و بوندان چوخ حاققا صاحيب اولاييلمه ريك، البته مومكوندور بير فارسچى بئيله ديه، تقيه بيزيم دينمىز اينلريندندير و بيزيم حاققىمىز وار اونلارى اؤز دينمىز گرهبه اويقولايلاق، آيدنديركى اگر بيرى تجاووزا معروض قاليرسا بللى ساوونما يۇنتملريندن يارارلانايلير و عكس تقديرده اونلارين دينى اصللريده اولسا، اؤزگه لرينه توخونسالار و آقرئسيو پوزيسيون توتسالار، تجاووزدان باشقا بير شئى سايلمايلاق، و قارشيداكيلار هر تور اؤنلم آلماغا حاقليديلار، بو موضوع بونا بنزركى فارسچيلار ديهلر ترور ايشى اونلارين دينى گله نكلرى سايلير آيدنديركى بو دين بو بؤلومونده تجاووزكار سايلاراق دور دورلماليدير، بئيله كى هر دينى و يا كولتورل گله نك ياليز اؤزگه لرينه موشكول ياراتماما شرطيله اويقولانايلمه ليدير، و ايندىكى چاغدا بوتون اينسانلار و توپولملار، اينسان حاقلاريني و چئوره سورونلاريني گؤز اؤنونه آلاق گله نكلرينى اويقولاماليديلار.

-آيرى اؤنملى بير كوئو باتيليلارين دينلرى حاققىنداير، بعضا بير عيده آداملاردان و چوخودا عادى خالقدان اولانلاردان و معمولا دين حاققىندا چوخ بيلگيه صاحيب اولمايانلاردان

ايشيديريك گويا مسيحيت دينى ويا فيلان دين بيزيم دينيميزدن ياخجيدير و اونلارين خورافاتلاري يوخدور.

اصلينده بئيله دئييلدى، اونلارين دينلرينده داها چوخ خورافاتلارا راست گلتمك اولار و حتى اسكى يونان فيلوسوفلارين ظاهيرده بيلمسل سؤزلرينين آبارتيلماسينا رغما اونلارين چوخلو عاغيل ديشى و اينسانليغا هايقيرى سؤزلى و اردير و دئتمك اولار اونلارين يالينز بيلمه اويقون سؤزلى آبارتيلاراق و بزكلى گؤسته ريله رك، كؤتو يۇنلرى و خورافات دولو سؤزلى اونودولور و گؤرونمور، آيريجا باتيليلار يوزلرجه ايل دينلرى اوزه رينده چاليشاراق و اونو چوخلو خورافاتلاردان آرينديراراق، اينديكى حاله گتيريلر و حالادا چوخلو خورافاتلار دينلرينده گؤرونمكده دير و ينه ده اونلارى آريتماغا چاليشيرلار، اسلام دينى اونلارلا موقايسه ده، داها آز خورافاتا بولاشميشدى و بيزلرينده بير گؤره ويميز دينيميزى دوزگون مفكورلرينى اؤنه چيخارتماق، اونو يالانلاردان و اؤزليكله فارس شيعه ليگيندن بولاشميش كؤتولو كلردن آرينديرماقدير، مطمئنا او حالدا دينيميزين ان اوافق قوصورو اولما ياجاقدير.

۱۴-چكىردك تئوريسى و چاتى تئوريسى

[دين مسئلهسىنىن دىنا چاپىندا و آيرىجا ائورنسل و توپلومسال دونيا گۇروشلرى ايچىندە يثرىنى
آنلاماق اوچون، زىننور بگك دن بير دىرلى مقاله وئره رك كوئونون آيدىنلاشماسىندا يارارلى
اولاجاغىنى دوشونورم، بو مقاله نىن آدى « تورك خالقلارنىن استراتئىك يولو» دورا
تورك دونياسىنداكى مىللى حركتلر طرفىن دن قبول گۇرولن و هيزلا يايىلان بو فيكىر، تورك
عالمىنىن اوز ايچىندن چىخان ايلك ايدئولوژى اولان ايسماعيل گاسپىرالى نىن 'دىلدە، فيكىردە
ايشدە بيرلىك' شعارىندان سوئرا، داها گليشديرىلميش و زنگىنلشدىرىلميش بير ايدئولوژى
اولاراق دونيانىن گونده مينه گلدى. بو يئنى آخىمى «فيكىردە، سۇزدە، و ايشدە باغىمسىزلىق»
اولاراق ايفادە ائدە بىلىرىز. بو فيكىرىن آنا فلسفه سى ۳ تئوربه دايانماقدادىر. بو تئوريلر بونلاردىر:
۱. چكىردك (چۆدك، هسته) تئوريسى، ۲. چاتى (چرچيوه و بىنئوره، شاسى) تئوريسى ۳.
هون-توران تئوريسى

۱۴-۱-چكىردك تئوريسى

فيزىك علمىندە ماكرو دونيادا گونئش سىستىمى ان تانىنىش سىستىم دىر. بيولوژىك دونياداكى
چكىردە يىن وظيفه سى دن.آ. (DNA) نىن و هوجره كاراكتىرى نىن دواملىغىنى ساغلاماقدادىر.
گونوموزدە بىلىم اداملارى طرفىن دن ياپىلان دنئىلردە (تجروبه لردە)، دوغال چكىردك آلىناراق،
اوتون يثرىنە، ياپاي (دوزلتمە) چكىردك قويولماقدا، سونوجدا، اؤرنگىن قىرمىزى ياپاي
چكىردك، ياشىل رنگلى حوجره نى ياواش ياواش قىرمىزى رنگە دؤنوشمكدە دىر.
هر كسىن بىلدىگى كىمى فيزىك و بيولوژى قانولارى ثابتدىر و بير بيرىنە بنزر. مادى اولاراق
قانولارلا دا ايفادە ائدىلن دونيا، معنوى و فيكىرى دونيادا دا بنزر كاراكتىره صاحىبدىر. مىللىتىن
رؤحى چكىردە يىنە گلنجه، فلسفى آچىدان گنىشجه ايفادە ائتمك گره كىر. بو آچىدان ان
اؤنملى عُنصر، مىللىتىن دىلدىر. دىل قاورامى ايچىندە مىللىتىن، عرف-عادتلرى، كولتورو و بنزر
اؤيه لرى ايفادە ائدىلمكدە دىر. ايكىنچى اؤنملى عُنصر آلفابه دىر. آلفابه، دىلن گؤرسل شكلى دىر.
تورك تاريخىندە گؤيتورك آلفابه سى ايله ۱۳۰۰ ايل اؤنجه ياشانمىش اولايلىرى اؤيرنمك
مومكوندور. هم دىل، هم آلفابه مىللىتىن انفورماسيون (بىلگىلندىر مه و ايله تىشىم) آراجىدىر.
اوچونجو عُنصر، بؤيوك اولكو (مفكوره) دور. اينسانىن شعورو و بىلگىسى اوچون بؤيوك

اولكوسو اولماسى لازىمدير. بۇ اولكو مىللەتە دونيادا و عالمده ايشيق تۇتماقدادير. دونيادا ديشيك بۇيوك اولكولر واردير. اۇرنىگىن دىنلر (كرىستيان، ايسلام)، بۇدىزم، كومونىزم كىمى فلسفى گۇروشلر اينسان لارا يۇن وئرمىشدير. بۇ ۳ غنصرون اينسانىن شعور و اوچون گر كلیدير. توركلردە بۇ غنصرلار ۳/۱ (۱) [اوچده بىر] اولاراق گۇرولمكدهدير. (آلفابه و بۇيوك اولكو تقريبا يۇخ، ساده جه دىل بىرلىگى وار كىمىدى).

رۇسلاردا ۳/۵ (۲،۵) (دىل و آلفابه اۇزلرىنىن، بۇيوك اولكو اولاراق قالان اورتودوكسلوغو، يهودى اولكوسوندىن آلاراق ياراتمىشلاردير). آوروپا خالقلارى اوچون ۳/۵ (۲-۲،۵) اولدوغو سۇيله نەبىلير. اثرمنى و گورجولر اوچون ۳/۵ (۲،۵) چكىم گوجو يهودى و عربلردە ۳/۳ (۳) دور. بىز گونوموزده دونيادا يهودى و عربلردن باشقا چكىم گوجو يوكسك اولان باشقا مىللتلر وارمى ديه آراشديرما ياپىرىق. اۇرنىگىن، چىنلىلر و ژاپونلار اوچون دۇروم ندير؟ بۇ ايكى مىللتهده چكىم گوجو ۳/۳ (۳) اولاراق گۇرولمكدهدير. آنجاق بۇنلاردا بۇدىزم علاوه اولاراق، چكىم گوجو ۳/۳ (۱+۳) اولاراق ايفاده ائدىله بىلمكدهدير.

توركلردن ده داها آز چكىردك گوجو اولان مىللتلر وارمى دىسك، اۇز دىللىرىنده قونوشمايان، ايسكوچلار و ايرلاندىلار واردير. بۇنلاردا چكىم گوجو ۳/۵ (۰،۵) اولاراق گۇرولمكده، (۵،۰) قىسمى ايسه تاريخ اىچىنده بىر مىللەت اولاراق گۇرولمه يە چالشمالارىندا ندير. گنچمىش تاريخلىرىنىن خاطرنا آيرى بىر مىللەت اولاراق آنىلماقدا دىلار. دىللىرىنى ايتىرىنجه مىللى شعورلارى غىب اولماق اوزه رهدير.

۱۴-۲-چاتى تۇرىسى

بۇ تۇرى چكىردك تۇرىسىنىن اوزه رىنه تاسىس ائدىلمىشدير. بئىله كى، توركلر ايسلام اۇيقارلىغىنىن چاتىسى آلتىندا، آوروپا خالقلارى كرىستيانلىغىن چاتىسى آلتىندا، چىنلى، ژاپون و كوره لىلر بۇدىزم اۇيقارلىغىنىن چاتىسى آلتىندا ندير. گۇرولدو يو كىمى دونيا يا تاثير قويان ۳ اۇيقارلىق واردير. بۇنلار، تىكنولوژىك گوج آچىسىن دان، بئىله سىرالانىلير: ۱. كرىستيان، ۲. بۇدىزم، ۳. ايسلام. اۇته ياندىن ۲۰ىنچى. يوزايلده دونيادا ۲ اۇيقارلىق داها واردى، بۇنلار بۇگون يۇخ اولموشدور: ۱-كومونىزم (۱۹۱۷-۱۹۹۱)، ۲-ناسيونال-سوئىالىزم (۱۹۲۲-۱۹۴۵)؛

کومونیزم چاتیسیندا رۇسیا سوپئر دؤولت اولاراق، ۲ قطبدا بیری ایدی. بۇ چاتی سوئوق (ائنفورماسیون) ساواش ایله، آلمانیا دا اولان ناسیونال-سوئیسالیزم چاتیسى ایسه سیجاق ساواش ایله ییخلمیشدیر. گونوموزده ییخیلما سیراسی ایسلام چاتیسینا گلدی. کریستیان چاتیسى، ایسلام چاتیسینی یوخ ائتمک یا دا چوخ ضعیفلتمک اوچون اوغراشیلماقدادیر. باشلایان بۇ موجدایله گلهجک یوزایللرده کریستیان و بودیزم آراسینداکی موجدایله اولاراق دونیا دامغاسینی ووراجاق کیمی گوزوکور. زیننوربگ بو موجدایله لرده یئیلمه مک اوچون «هون توران تئوریسینی»، یعنی ژاپون، کوره، موغولستان، ایسکاندیناوی، مجاریستان و تورکلردن اولوشان بۇ یوک توپلوم یاراتماسینی اؤنه ریر.

[چاتی تئوریسى ایله ایلگیلی اولاراق ایکی بؤلومده آچیقلاما وئریلمیشدی (۶-۳-۱ اهل سنت اوچون کفر ائتمک، و ۷-۱-۱ عراق بؤلومو)، بو اساسدا دئتمک اولار استعمارچیلارین چاتی تئوریسینده دئیلن ایسلام دونیاسینین ضعیفلتمه پروژه سی قوشقوسوز فارس شیعه لیگینی کوللانماقدی چونکی فارسچیلارهم تاریخ بو یو اؤز دوشمنچیلیقلارین ایسلام عالم ایله ثبوت ائدیبلر و ایندی لیکده سؤزده بعضی ضد استعماری شعارلار وئررک عملده استعمارچیلارلا ال بیر اولاراق آماجلاری ایسلام اولکه لرینی ضعیفلتمکدی و ایلگینجدی ایسلام اولکه لری آراسیندا یالینز فارس شیعه لیگی و اونون اویروقچولاری بو دوشمنچیلیقی تورتتمکده دیلر].

۱۴-۳-هون-توران تئوریسى (تورک دونیاسینین گلهجک پروفقرامی)

بیز تورکلرده یوخاریدا گؤستردیگیمیز کیمی چکیردگین چکیم گوجو چوخ آز دیر. بۇ چکیردگین گوجونو آرتیرماق گرکمکده دیر.

تورکلرین اؤز آلفابه سی اولان گؤکتورک آلفابه سینین هرکسجه ییلنمه سی و ایشله دیلمه سی ساغلانیلمایدیر. بۇ آلفابه نین ایشله دیلمه سی و یاقینلاشما سی حالیندا تورک دونیاسیندا چکیردک چکیم گوجو ۱/۳ دن ۲/۳ شکلینه یوکسه له جکدیر [ایندی لیکده اسکی آلفابه مسئله سینى آبارتماق، و اونون بیرلیک ساغلا یا یلمه سی ائله ده دوزگون گورونمور و اوسته لیک او آلفابه تورک دیلی و فونیتیکاسیله ده تام اویقون دئیلدی، ایندی کی زاماندا بوتون تورکلری گوز اؤنونه آلساق لاتین آلفابه نی اؤیره نیب یایماق بو بیرلیگین یارانماسینا داها چوخ یاردیمجی اولاجاقدیر].

چكردك گوجونو داها دا گوجلنديرمك اوچون اسكى گؤكتورك و ديگر تورك اينانجلارى، دونيايا باخيش سيستمىنى، فلسفى و بيلم باخيش آچيلارنى گونوموزه اويارلاماق گر كمكده دير. بو چالشمالارا قازان داكى آراشديرما جمعيتى يوغون چابا گؤسترميشدير. بو يولدا ايلرله سك، چكردك چكيم گوجوموز ژاپونلار و چينلرده كى كيمى ۳/۳(۱+۳) اولاجاقدير. بورادا آرتى فكتور اسلام دىنى اولاجاقدير. آيريجا يوخاريداكى اساسلارا دايناراق توركلرين ده موجديله سى متودولوژيك (يؤنتم بيلمى) اولماليدير. يوخاريدا يازيلان مطلب عئينا زيننور آقليولين سؤزلريدى.

۱۴-۴-چاتى تئوريسى و اسلام دونياسينين سؤرونو

چاتى تئوريسى حاقد ايكى مطلبه اشاره اولونماليدير، بئيله بير تئورينين دوز اولماسى حاقد ا و اؤزليكله گنچميش ۵۰۰ ايلليك دونيا تاريخينه باخديغيميزدا اونون دوغرولوغوندا قوشقو يئرى قالماماقدادير، آيديندركى دونيا خالقلارينين دوشونجه لرى تكامل تاير و گنچميشلر كيمى فيكيرلشميرلر اما گنچميشدن گلن قورخولار و ساواشلارين كؤلگه سيني بوتولوكده اوزه ريميزدن چكىلمه ييبدير، موطننا او اولايلارين منفى اثرلرين راحتليقلا اوزه ريميزدن آتابيلمه يه جه ييك، اما بو يونده چالشمالى ييق، چونكى دونيائين آيرى يولو يوخدور، برابر اولماق و گونده ياشماق بوتون خالقلارين تك سچنه يى و تك يوللاريدير، هر هانسى آيرى يول فلاكت دوغرو گنده چكدير، چاتى تئوريسينين منفى جهتلرين سيلمك اوچون و اونو اولوسلار آراسى ايشيرليگينه ديشديرمك اوچون ايكى يول و يؤنتم اونوموزده دير، ديشا دوغرو يؤنتملر و ايچه دوغرو يوللار:

۱-چاتى تئوريسينه باخيشيميزين ديش طرفى واردير، ايلكجه ديشاريدان باخماغيميز گره كير: باتى اؤلكه لرينه خاچلى قروپلاردان دانىشاركن و اونلارين چاتى تئوريسينه يؤنلمه لرينه وورقو ياپاركن، باتى دونياسيني بير تيكه و تك پارچا اولاراق فرض ائتمك و اونلارين هامى سينين بئيله بير قاوقا ايچهريسينده اولماسيني اؤنه سورمك، دوزگون يوروم اولمايا جاقدير، قوشقوسوز باتى دونياسيندا چوخ گوجلو دئموكراتيك قوه لر و دئموكراسى نى اينسانليغين قورتولوش يولو تانيانلار، اينسان حاقلاريندان يانا اولان درنكلر، چئوره طرفدارلارى و ياشيلار پارتيلارى، ايشيرليگى طرفدارى اولان سرمايه صاحابلارى واردير، بو قروپلارين هاميسى بيزيم

حرکتیمیزده دایاناق نوقطه لریمیزدی، بیزلر بیله قوه لره گوونمه لی بیک و اونلاردان یارارلانمالی ییق، و عئین حالدا ایشین چتین اولدوغونودا اونو تاممالی ییق.

باتیلی دئموکراتیک قوه لره یاخینلاشماغیمیز اوچون بیزیمده گؤرولریمیز واردیر، بیزلرده گرک بیر سیرا آددیملار آتاق، اونلارین باشیندا بیزیم مذهپیمیز گلیر، بیزلر گرک جاها د کیمی مفکوره لری دوزگون یوروملایاق و اونو چاغداش دونیا ایله باغداش دیراق.

آیدیندیکی ایندیکی دونیادا جاها د ائتمک اوچون اؤزگه اولکه لره هجوم یاپماق هم اؤلکه لرین یؤنه تیم سؤیه سینده و هم فردی دوشونجه اولاراق معناسیز بیر شئیدی؛ دونیا چاپیندا قوشوللار دیشیدیر، البتده کی ساوونماق اوچون، جاها د مسئله سی هر اینسانین و هر اؤلکه یورداشلارینین حاققی دیر، آما ایندیکی زامان گئچمیشدن فرقلیدیر، گئچمیشده اولان ایمپراتورلوقلار زامانی و اؤلکه لرین بیر مرکزدن یؤنتیلمه سی، و موروثی اولان شخصلر و عایله طرفیندن یؤنه تیلمه سی مسئله سی تاریخده قالیبدیر، و ایندیکی زاماندا موروثی عایله لرین یؤنتدیگی بعضی اؤلکه لرین قدرلرینی گؤروروک. دئمک اولار خلافت سیستمی بیر دؤنملر دوغرو یؤنلری اولسادا، اونون گئچرلیگی نه اینکی ایندی، بلکه عصرلر اؤنجه سونا آرمیشدیر و دئمک اولار ایسلام دونیاسینین گئریله مه سی اصلینده بو موضوع نو دوزگون تانیما ماغیندان قایناقلانمیشدیر. و نه یازیقکی ایندیده بعضی گئریچیلر، گئچمیشلرده ساپلانیب قالیبار.

قران دا مصلحت و مقاصد مسئله سینده باخارساق، دونیا قوشوللاری دیشیدیر و بو اوزدن یؤنتملرده دیشیدیر، ایندیلیکده اؤلکه لر آراسی جاها د یاپماق، قران روحونا هایقیریدیر، ایندیکی زاماندا جاها د ایله تیشیم و یاین سیستملریندن گئچر و فیزیکی اولاراق چاتیشمالار ایسلام دینینه دخلی اولمایاراق ساده جه قروپلارین شخصی منفعتلری اوزوندن یاپیلماقدادیر.

ایسلام دونیاسی ترور مسئله سینی کؤکوندن سیلیب آتالییدیر، سوننو ترور قروپلاری، کورد ترورچولاری، و فارس شیعه لیگی ترور قروپلاری، بوتون مسلمانلار طرفیندن قینانالییدیر. و اونون موقاییلینده دئموکراسی یه وورقو یاپیلمالیدیر و اینسان حاققلارینا اؤنم وئریمه لییدیر و دوغایا سایقی دو یولمالیدیر، یالنیز بوجور یاخلاشمالارلا ایسلام عالمینی باتی دونیاسینا یاخینلاشابیلیر. و دونیا اینسانلاری اوچون، اولوسلار آراسیندا بارشجیل اورتام یارادابیلیر.

۲-چاتی تئوریسینی ایچ گؤرونومو ده واردیر، ایسلام عالمی بو مسئله نی اییی تانیمالیدیر، مسلمانلار ان بؤیوک ائنترزینی ایچ مسئله لرینی حل ائتمک اوچون قویمالیدیرلار، بو مسئله نچه

بویوتدان اؤنم داشییر، دیش قوهر، مسلمانلارین ایچینده اولان ایختیلافلاردان یارارلاناراق مسلمانلاری ضعیفلتمک ایستهیرلر، آیریجا مسلمانلار ایچلرینده اولان سورونلاری اییی تانییایلمهسهلر نه ایچهریده چؤزومه اولاشایلرلر ونه دیشاری قوهرلر قارشیسیندا دوزگون پوزیسیون توتایلرلر.

ایچ سورونو حل ائتمک اوچون ایلکجه اونو تانیماق لازیمدیر، سورونون حل ائتمه سینین یول یؤتته می اصلینده ساواش و قاقالارلا یوخ بلکه تئوریک تارتیشمالارلا مومکوندور، البتده بو سؤزون آنلامی بو دئیل کی دوشمنچیلیقلار و ترورلار قارشیسیندا ساده جه دوروب باخاق و یالیز تارتیشما یاق، البتده کی یئری گلدیکجه ساواشمالی ییق آما بو مسئله نی ذئهنیمیزده توتمالی ییق بیزیم اصلی انئرژیمیز فلسفه میزین دوغرولوغونو اثبات ائتمک اوچون صرف ائتمه لی بیک، بو حرکتده گرک، منطیقه دایاناق، خطا ائتدیگیمیز یوللاری دوزلتمه لی بیک و یئنی قوشوللار اوزهرینده باخیشیمیزی گئنیشلتمه لی بیک و قران حاقیندا یوروملاریمیزی یئنی بیلگیلر اوزهرینده قورمالی و بیلیم و علمه دایاناراق موجدایله ائتمه لی بیک، بو یولدا بیزیم اصلی سیلاحیمیز قران، اونون هئر مئوتیک یورومو (یاشامسال یورومو) اولمالیدیر.

بیزیم ایچ سورونوموز نه اینکی ایندی، بلکه ایسلام دینی گله رک بؤیوک دؤرد خلیفه دن سونرا تک بیر مسئله اولاراق یؤنه تیم مسئله سیدیر، خیلافت مسئله سی گئچمیش دؤنمین ضرویتلریندن ایدی، آما میللتلرین ارگینلشمه سیله، ائله بیر یؤنه تیم سیستمینین یورورلوکدن دوشمه سی اورتایا گلدی، نه یازیق کی هله ده هله دی بعضی ایسلامی قروپلار یئنه ده همان یؤنتملری دیرلتمه یه چالیشیرلار و یوللارینین نه قدر تهلیکه لی اولدوغونو بیلیمک ایسته میرلر، اونلار هم اؤزلرینی و دوزلتندیکی حکومتی میللتلرین قارشیسیندا قویورلار و هم ایسلام دینینی اونلارلا قارشى قارشیا گئیریرلر و اونو اعتباردان سالیرلار و آیریجا سوء ایستیفاده اوچون دیش گوجلره اورتام یارادیرلار.

قوشقو یوخ دورکی بوجور یاخلاشیملار چاغدیشی تفککورلر اولاراق ایسلام عالمینده اینحیرافی یوللاردیلار، بوجور تفککورلری ساوونانلارین باشیندا قوشقوسوز ایکی قروپ یئر آلماقدادیر، اونلار هم سوننو کسیملرین ایچینده و هم شیعه کسیملرین ایچینده واردیلار، هر ایکی قروپ یانلیش یولدا حرکت ائدیرلر و ایسلام عالمینین فلاکتلری اونلارین اوزوندندیر، اما اونلار آراسیندا اؤنملی فرقلر واردیر.

ايلىكجە وورقولانماليديركى باتىلى، منفعت پىشىندە اولان قروپلار بو ايختىلافلاردان اولدوقجا يارارلانماق ايستەيىرلر، اونلار دوغال قايناقلارا و انثرژى منبع لىرئە صاحب اولماق داليسىجاديلار، بۇيوك ساواشلار مئيدانا كىتيرىرلر و بير داشلا ايكي قوش وورماغا چاليشىرلار، هم دوغال قايناقلارا ماليك اولورلار و هم چاتى تئورىسنى يورورلويە قويورلار و ساواشلارى اؤز اؤلكەلريندە يوخ، اسلام عالمينە چكىرلر و يىختىتيلاريدا بو اؤلكە لرە يۇنلدىرلر.

خىلافت مسئلەسەنە سۇيكەنن قروپلارنن بير طرفى سوننو قروپلاردىلار بو كسىم نىچە دلىلە كؤرە بۇيوك اؤلچودە تهللكەلى اولماقدان چىخمىش دورومدادىرلار، سوننو مذهبىلر، اسلام عالم نىنن بۇيوك بۇلومونو تشكىل وئەرەك ۱,۵ مىليارد نوفوسا صاحىبىدىلر، سوننولر اونلارغا اؤلكەدە ياشاياراق تك بير خىلافت قورماقلارى مومكونسوز اولدوغو اوچون بئىلە بير تئورىيە بۇيوك اؤلچودە اينامايىرلار و هئىچ واختدا بئىلە بير سىستىمىن برپا ائتمەسەنەدە تشببوت ائتمەيىلر، آيرىجا سوننو مذهبىلر اؤزلىرى موختلىف قروپلارا آيرىلىلار و هامىسىدا او بيرىلرىنن وارلىغىنى تارىخ بويو قبول ائدىلر و بو اوزدندە هئىچ واخت ايختىلاف ايچىندە اولمايىلار و بيرىلرىنن حذف ائتمەيە دە چالشمىلار و بيرىلرىلە موجدايە اوچون يالنىز تارتىشما يۇنتەمىنى سىچىلر و بو مسئلە اونلار اوچون بۇيوك ايمتياز سايىلماقدادىر. سوننو مذهبىلر ايچىندە آراسىرا آشىرى قروپلار مئيدانا چىخسالاردا چوخراق ايكىنجى كسىمە قارشى يعنى آشىرى شىعەلرە تىكى اولاراق اولموشدور و البتدە بو كسىملرە كسكىن موزع توتماغىمىز لازىمدىر، آما ائىلە سانىلر ايكىنجى كسىم اولاراق آشىرى شىعەلرىن سورونونو حل ائتىدىگىمىزدە آشىرى سونلرىندە سورونو اؤزلىونون حل اولاجاقدىر.

ايكىنجى كسىم دئىدىگىمىز آشىرى شىعە قروپلاردىر، شىعە قروپلارى اونلارغا بوداغا آيرىلسالاردا نە يازىقى ايندىلكە بۇيوك اؤلچودە تك بير يۇنەتىم اولاراق مجوسى شىعەلرىنن اگەمنلىكى آلتىندادىرلار، بو كسىم شىعە عالمىنن بوتون مالى و دوغال قايناقلارنى اللرىنە آلاراق و كئرىچى بير خىلافت قوراراق اونو دونيايا يايماق ايستەيىر.

بو كسىم نىچە يۇنن تهللكەلى اولاراق اسلام عالمينە صدمە وورماقدادىر:
-فارس شىعەلىكى خلافت سىستىمىنى قوراراق پئىغمبر و دؤرد بۇيوك خلىفە ساياقى يوخ، بلكە ساسانلى مجوسى سىستىمىنى يوروتمك ايستەيىر. بو سىستىم ۱۳۰۰ ايل يئىلگى سىننن اؤجونو ايندىكى زاماندا مسلمان عالمىنن آلماق ايستەيىر.

-مجوسى شيعه لرى آچىق آيدىن قران و ايسلام تفككورونو تحريف ائدەرك ان گئرىچى
مجوسى مفكوره لرىنه سؤيكه نير و ايسلام عالمىنى ايچدن چوروتمك ايسته يير اونلار سونو
مذھبلىرى هم تئورى اولاراق و هم عملده، اؤزلىرىنى اصلى دوشمنلىرى ساياراق تەك آماجلىرى
ايسلام عالمىنى داغىتماق دير.

-مجوسى شيعه لرى بؤيوك اؤلچوده گيزلىن و آشكار صورتده باتىلى خاچلىلارنى دستگىنى
آلمىش ديلار و خاچلىلار گئچن عصرده توكديو پلانلار اوزەرىندە و بعضاده مستقىما ساواشا
گيره رك و بؤيوك شيعى ھلالى ياراداراق اونلارنى يىخىنتىلارنى اورتام ياراتمىش ديلار.

مجوسى شيعه لرى بؤيوك اؤلچوده شيعه عالمىنى قايناقلارنى اللرىنه گئچيرمىشلر و بؤيوك
تبلىغات و پروپاقاندا ياپاراق ائىلە بىر گؤرونوم ياراتمىشلار گويا بوتون شيعه لرى اونلارنى فرمانى
آلتىندا ديلار و دونىادا يالنىز تەك بىر قروپ شيعه واردىر و اودا مجوسى شيعه لرى دير.

-فارس شيعه ليگى نىن بؤيوك پروپاقانداسى سونوجو آشاغى يوخارى بوتون شيعه قروپلارى
دولايلى و دولايىسىز اونلارنى اوربىتىنە و چاتىسىنا گىرىرلر و اونلاردان يارارلانماق اوچون
اونلارنى سياستلىرى دوغرولتوسوندا حرەك ائدىرلر.

-مجوسى شيعه لرى تاريخ بويو مسلمانلار عليه اينە اولوبلار اونلارنى خيانتلىرى قىرماق لىر زامانى،
اسماعىليە دؤنمى، ھلاكو دؤنمى و خاچلىلار زامانى آچىق آيدىندىر بو اوزدن اونلار ھىر جور
خيانتە حاضىرلىقلارى واردىر و بو اوزدن ايسلام عالمى بؤيوك دىققەتە بو مسئله يە باخمايدىر.

ايسلام عالمى، اوزونون ايچ سورونونو حل ائتمك اوچون، تەك و تەك يول اولاراق، مجوسى
شيعه ليگىنى چؤزمەسى گرە كىر، بو ايش اوچون آيدىن و بللى يۇنتملر واردىر، بو يۇنتملرىن
باشىندا مجوسى شيعه ليگىدن فرقى اولاراق بارىشچى شيعه قروپلارنى دستك و ئرمك، فارس
شيعه ليگى ترورون قارشى كسگىن موقابىلەلر دوزنلەمك، دىش گوجلر طرفىندەن مجوسىلەر
وئرىلن دستكلرى كونترول ائتمك و اؤنلەمك، و نھايتا قران ائكسنى تئورىك تارتىشمالارا اؤنم
وئرمك كىمى يۇنتملر دىققەتە آلىنمايدىلار.

-ايسلام عالمى، ايچ سورونلارنى چؤزمك اوچون، ايلك يول اولاراق بىلمە لىدىركى، شيعه
عالمى يالنىز فارس شيعه ليگى و آيرى دئىشلە مجوسى شيعه ليگى دئىل، موختلىف شيعه
قروپلارى بؤيوك اؤلچوده مجوسى شيعه لرىنىن آياقلارى آلتىندا ازىلمكده دىلر، اونلارى دىققەتە
آلماق، دستكلەمك، ان سادە، دوزگون و اوجوز يول اولاراق سئچىلمە لىدىر، اونلارنى باشىندا

آذربایجان شیعه‌لیگی (علیچیلر) گلمکده‌دیر، علیچیلرین ایسلام و قران‌دان اولان آنلایشلاری، ایسلام عالمینین بؤیوک کسیملرینین دوشونجه‌لریله عینی‌دیر، علیچیلر، مسلمانلارین او بیری قوللارینا سایقی دویارلار و دوشمنچیلیق مفکوره‌سینی قرانا هایقیری بیلرلر.

-ایسلام عالمی کسگین یؤنتملرله فارس شیعه‌لیگینین ترورلارینا و تجاووزلارینا قارشى دورمالیدیر و و ترورا معروض قالان قروپلاری دستکله مه لیدیلر.

-ایکینجی یول اولاراق ایسلام عالمی بؤیوک دیققتله دیش گوجلره قارشى اؤنلم آلمالیدیلر، و خاچلی قروپلاری موختلیف یوللارلا دوردورمالیدیلر، توپلانتیلار واسیطه‌سیله، مالی، ایتقتصادی آنلاشلارلا اونلارین دستکلرینی مجوسی شیعه‌لریندن کسمه‌لیدیلر.

-ایسلام عالمی متودولوژیک یؤنتمه اؤنم و ثرمله‌لیدیلر، اونلار قران کیتابینی محور توتاراق مجوسی شیعه‌لیگینی تئوریک اولاراق یئنیلیگی یه سالمالیدیلر، قران بیزیم اصلی سیلاخیمیزدیر، آذربایجان شیعه‌لیگی قران کیتابینی ان کسگین سیلاح اولاراق تانییر و مجوسی شیعه‌لری علثیه‌ینه ان دوزگون یولو قران سیلاخیندان یارارلانماقدا بیلیر، مجوسی شیعه‌سی ایلکجه تئوریک اولاراق سینمالیدیر او حالدا اونو قیرماق داها راحت اولاجاقدیر، فارس شیعه‌لیگینین بولاشدیغی شرک و اینحیرافلار ایفشا اولونمالیدیلر، دوشمنچیلیق یاراتمالار، تقیه اوزوندن اورتایا گلن اوغورلوقلار و ترورلار، جینسی اینحیرافلار قران اساسیندا قینانمالیدیلر، فارس شیعه‌لیگی یالان اساسلار اوزه‌رینده اوتوروبدور، اونلار ساندیغیمیزدان داها ضعیفدیلر، یترکی قرانا ساریلاق و بو سیلاخلا مجوسیلره هجوم ائدک، قوشقوسوز اونلار تاریخه قاریشاجاقلار و دوزگون و اینصافلی فارس میللتی ده اونلاردان اوز دؤنده‌ره جکلر، بشیله‌لیکله ایسلام عالمی، ایچ سورونلاردان فارغ اولاراق دنیا ایله سورونلارینی چؤزومه‌یه دوغرو گئدر، و بؤیوک اؤلچوده علمی و بیلیمسل جهتدن ایلرله‌یه‌بیلر.

۱۴-۵-چکیردک تئوریسینده اولکو ان آزیندان ۳ سوتونلو اولمالیدیر

- زیننور آقبوللین مقالهسی حاققیندا داها بیر موضوعیا اشاره اولونمالیدیر : چکیردک تئوریسینده و آیریجا چاتی و هون توران تئوریسینده ده ان اؤنملی تمل، اولکو اولمالیدیر، معمولا اولکو دئدیگیمیزده هویت مسئلهسی اؤنه چیخار و تورکچولوک ویا آیری بیر میللتین هویتینه اهمیت وئرمک کیمی مفکوره لره و آیری دئییشله میللت چیلیک مسئلهسینه وورقو یاپیلیر، بورادا بیر شئی اونوتولمالیدیر و اودا چاغداش عدالت پارامتریدیر، و دئمک اولار، چکیردک تئوریسین ۳ عنصر و یوخ بلکه داها ایکی آیری عنصر ودا واردیر، اونلاردان بیری چاغداش عدالت اولمالیدیر، آیریجا مقالهده اؤته ری اشاره اولوندوغونو نظره آلا رساق مذهب عنصر وده بیر مستقل اصل کیمی چکیرده یه داخیل اولورسا، چکیردک تئورسی اوچ تمللی یوخ بلکه ۵ سوتونلو اولمالیدیر و اونلار «دیل، آلفابه، اولکو (میللتچیلیک)، چاغداش عدالت، مذهب» تمللریدی.

۱۴-۶-چاغداش اینسان حاقلاری

تاریخی اولایلارا باخارکن، بیر میللتین ویا توپلومون ، بیرلیک و بیرلشمه گوجونو اولچمک و اونو تاریخ آخیشیندا دیرلندیرمک اوچون، چاغداش اینسان حاقلاری مسئلهسی ان گؤزه چارپان شیدیر.

چاغداش اینسان حاقلاری موضوع سونون بللی تمللری واردیر، اینسانلارین شخصی حاققلاری، اؤزگولوک و ایندیکی دئییشله دئموکراسی، توپلومسال قاتلارین (طبقه لرین) ائشیتلیگی و اونلارین یانیسیرا چئوره جیلکدیر، البتده بونلاری و اؤزلیکله گنچمیشلری اینجه لرکن، بو پارامترلرین یالیز ایندیکی آنلاملاری نظرده توتولمالیدیر و گرک هر چاغدا و اسکی دؤنملرده، نیسی اولاراق او زامانا اویقون مفهوملا نظرده توتولمالیدیر و او دؤنملرده ان ایله ری اینسانی آنلایش، نظره آلینمالیدیر، بو سببدن ده بو اصلی چاغداش اینسان حاقلاری آدلاندیرماغیمیز داها دوزگون اولایلیر.

چاغداش اینسان حاقلاری اصلینی ساده بیچیمده بیله یوروملاماق اولار :

-اینسانلارا، اینجه صنعت، معنویات لاحاظیندان اینکیشافینا موناسیب ایمکان یاراتماق.

-اینسانلاری دین و اینانج و ایرق جهتیدن آیرد ائتمه دن اونلارا یاشاما حاققی تانیماق.

-دوغایا و دوغادا اولان بوتون وارلیقلارا سایقی ایله یاناشماق.

- چاغداش اینسان حاققلاری مسئلهسی اوچون اؤرنکلر

عدالت عنصرونه تاریخسل آنلامدا بیر سیرا اؤرنکلر وئرمک اولار:

-باتی نییه گوجلندی و یولونا ساغلام شکیلده دوام ائتمکده دیر، منیم قناعتمجه بیلیمسل اینکیشافلارین یانیندا اولارین ایچینده نیسبی ده اولموش اولسا اینسان حاققلاری مسئله سینین ایلرله مه سیدیر، البتده باتی دونیاسیندا و اؤزلیکله اولارین ۳ونجو دنیا اینسانلارینا یاخلاشیملاری، چوخو کز حاقسیز گؤرونمکده دیر، مثلا باتیلی گوجلرین بوسنی هر سک ده سیلاحلی گوجلری اولارکن و اولارین گؤزلی اؤنونده مینلرجه مسلمان اؤلدورولدو، آیریجا باتیلار آچیقجا اثرمنیلرین قیرقین تئورتمه یینه اورتام یارادیرلار و اولاری دستکله بیرلر و یا عراقدا راحتجاسینا تورکمئلری توپلو شکیلده قیریرلار و یا دونیانین چوخلو مملکتلرینده مسلمانلارین توپلو حالدا قیریلمالارینا گؤز یومورلار، آما باتیلار ان آزیندان اؤز اؤلکه لرینده و اؤز اینسانلاری اوچون، نیسبی ده اولموش اولسا اؤز گورلوک، و یاشاما حاققی تانییرلار و بونو گنیشلتمه یه چالیشیرلار، و آیریجا دیش دونیادا آراسیرا اینسان حاققلارینا اویقون چالیشمالار یاپیرلار و بو موضوع اولارین گوجلنمه سی اوچون، ان بؤیوک نندن ساییلمالیدیر.

-کوردلر تاریخ بویو بیر دؤلت قورما ایمکانینا صاحب اولامایبلار، اصلی نندن اولارین اینسان حاققلاری کونوسوندا ضعیف اولمالیدیر، اولار دایما قونشولاریلا ساواشیبار اولارین مال ومولکونه گؤز تیکیلر، اوغرو و ترور دستهلری یولا سالیبار، و داها اوزوجوسو ایندیکی چاغدادا بئله بو ایشلریندن آل چکمه ییلر، کوردلر، عثمانلی حوکومتینین دستکیله دیاربکیتر اطرافینا یئرلشدیلر، رحم ائتمه دن بوتون تورکلری او بؤلگه لردن تمیزله دیلر حالبوکی او بؤلگه قارقویونلو و آغقویونلو حوکومتلرینین قاینق و قالخیش یئرلری ایدی و تورکلر او بؤلگه لرده چوغونلو قدایدیلار، ویا سیمیتقو زامانی اثرمنی و آسوریلرله آل بیر اولاراق ان آزیندان ۱۶۰مین نفر ایندیکی باتی آذربایجان تورک اهاالیسیندن قیردیبار (بو نفوس سویوقبولاق، اورمو، سلماس، خوی و ماکی اطرافیندا اهالی نین یوزده ۲۵ینی اولوشدوروردو)، و ایندیده فارس شیعه لیگینین تشارونو اولاراق آذربایجان تورکلرینین علئیه اینه توطئه لر ایچینده یئر آلماقدادیلار. بو اوزدن

ایندیلیکده اونلارین بیر گووه نیلیر و عدالتلی بیر اوتوریتته دوزلتمه لری حاقدا بؤیوک قوشقولار واردیر و بونون ترسینی گؤستمه لری اوچون بؤیوک چابایا احتیاج تاپاجاقلار.

قئید اولدوغو کیمی کوردچولرین بو اؤزللیگی تاریخ بویو اؤزونو گؤسته رییدی، اونلار هر یتره اللری چاتیب دیر غیر کورد اهالینی قیلیجدا گئچیریلر و یئرلیری یوخ ائدیبلر، بو اولایلاری عیناً دیاربکیرده، سویوقبولاق، خانا و بوکان دا گؤرمک مومکوندور بو قروپلارین قتلعاملاری، صفوی دؤورو، و سونرادا سیمیتقو و عبیدالله زامانی بو سوزلره قانیتدیر، اسلامی دئوریمدن سونرا اونلار بو حادیتنه نی سولدوزدا تکرارلاماق ایسته دیلر و یالیز اهالی نین اویاقلیغی و دیره نیشی بو قتلعامین اونونو کسه بیلدی، آیریجا عراقدا تورکمنلرین باشینا گلن فلاکتلر و اونلارین توپلو قیرقینلارینین ندنلری، دولاییلی و دولایسیز کوردچو قروپلارداندیر. نه یازیقکی ایندیده اونلار همان سایا قدا حرکت ائدیبلر.

کوردلر چوخو اسلامی دئوریم سونراسی اورمو شهرینده یئرلشمه یه باشلادیلار، اونلار بو شهرین اهالی سینین یوزده بئش آلتی سینی تشکیل وئریرلر آما بونا رغما بوتون کوردچو قروپلار و اونلارین پارتی لاری و تلویزیون کاناللاری، گنجه و گوندوز اورمو شهرینی بیر کورد شهری اولدوغونو سویله ییرلر، بو حادیته لر اونلارین گئری دوشونجه لی اولدوغونو و ذئهنلرینده قیرقین پلانلاری دوزلتمه ییگی گؤسته ریر.

بو قضاوتلری عیناً اثرمنی آیدینلاری حاقدادا سؤیله مک مومکوندور.

-اورتادوغو بؤلگه سینده اؤزللیکله قارقویونلو و آغقویونلو و صفویلر دؤنمیندن باشلایاراق شیعه و سوننو قروپلار چاغداش عدالت موضوعسوندان اوزاقلالاراق بیریرلرینی اینصافسیز جاسینا قیرماغا باشلادیلر و بو اوزدندن ایندییه کیمی بؤیوک گئریله مه لره دوغرو اوز قویوبلار.

-ایران بؤلگه سینده فارس شیعه لیگی هم په لوی دؤنمینده و هم اسلامی حوکومت دؤنمینده عدالته و اینسان حاقلارینا ان اوفاق سایقی گؤستمه دی و اصلینده بونا اینانجیدا یوخدور، بو اوزدنده بو حوکومت هئچ واخت مونسیب یاشام اورتامی، لیدرلریندن باشقا هئچکس اوچون دوزلده بیلمه دی و بو اوزدنده زیروه لره چیخار چیخماز یئنیشه باشلادی، البتده بورادا زیروه دن منظور ترور و قیرقینلار تورتمه حاققیندا یوخاری مقاملارا یئتمکدن صؤحبت ائدیبلر و

لیدئرلرینه مناسیب اورتامدان دانیشارکن، منظور گوجله اؤزگه لرینین وار یوخونا صاحب اولاراق اؤز لرینه نیسیب زنگینلیک یاراتماقدیر.

-کومونیسیم بلوکونون داغیلما سینین اصلی ندن لریندن اینسان حاقلارینا سایقی گؤسترمه مه مسئله سیدی.

-پیشه وری دؤنمیندن یعنی میلی حوکومتدن نمنه قالیدی، ایندینین ایندیسندده اونون بؤیوک دوشمنلاری واردیر، مطمئنا اگر اینسان حاقلاری مسئله سینین او حوکومتدن حذف ائتسک حتی اوندان آد بیله آپاریلمازدی. حالبوکی ایندی او حوکومت بوتون آذربایجانلیلارین و تورک میللتینین اورینده یاشاماقدادیر چونکی اونلار اکینچیلره یئر وئردیلر و پهلوی دؤنمینده ده اکین یئرلرینین بؤلوشدورمه سینه اورتام یاراتدی لار، خالقا خسته خانا، یونیوئرسیته و چوخلو یارارلی قوروملار قوردولار و اونلارین ایناجلارینا و دینلرینه سایقیلی اولدولار، و حتی اؤز لری چتین دورومدا اولدوقلاری حالدا، بالاجا کورد بؤلگه سی سویوقبولاقدا کوردلره اؤز گورلوک حاققی تانیدی لار، اونلار یالئیز عدالتلی اولمالاری اوچون ایندیده یاشاماقدادیلار و قوشقوسوز اونلارین یولو هر آذربایجانلی تورک اوچون چیراق اولاجاقدی.

-ساسانلی حوکومتیندن، اینسانلیغی اینجیدن خاطره لردن باشقا نمنه قالیدی، مطمئنا اونلارین سقوطنون اصلی ندن لریندن اونلارین عدالتسیز اولمالاری ایدی، ظولمکار اولمالار ایدی، و اینسانلارا ساوادلانما حاققی وئرمیه رک اونلاری جاهیل ساخلامالاری ایدی.

-اولکو دئدیگیمیز شئی چاغداش اینسان حاقلاریلا کونترول اولور. اینسان حاقلارینا سایقیسیز میللتیچی لیگین و اینسان حاقلارینا سایقیسیز مذهبین سونوجلاری کؤتولوکدن باشقا بیر شئی دئیلیدی، اینسان حاقلارینا سایقیسیز مذهب اوچون ان اییی اؤرنک ایراندا قورولان خمینی حکومتی دی و اینسان حاقلارینا سایقیسیز میللتیچیلیک اؤرنگینی اثرمنیستاندا گؤرمک اولار، هر ایکسینده ده ایرقچیلیق اساسدیر و حکومتین هر تور یاینینا و اویقولاملارینا داخل اولور و خالق ایچینده دیدرگینلیک یارادیر. بو مسئله نی بیله تعبیر ائتمک اولار، اینسان حاقلارینا

سایقیسیز مذهب، همان دینی ایستیداد و دینی فاشیزم دیر؛ و اینسان حاقلارینا سایقیسیز میلیتچیلیک همان ایرقچیلیق و فاشیزمدی.

۱۴-۷-مذهب

مذهب، اولکونون اوچونجو بؤیوک تملیدی و اگر بو سئون دوزگون قورولورسا داها گوجلو بیر توپلوم مئیدانا چیخار، یانلیش قورولان مذهبده بؤیوک ییخیجی سونجلار وجودا کتیره بیلیر، بو تملری آیرد ائتمک اوچون بیر نچه اؤرنک آیدینلایجی اولابیلیر، صفوی دؤولتینده خالقین اولکوسو مذهب اساسیندا قورولدو، اونلار بو مذهبده دایاناراق بؤیوک بیرلیک قوردولار و بؤیوک ایشلر گؤردولر، آمانه یازیق کی بو مذهبین اساسلاری یانلیش ایدی و غیر اینسانی و غیر اخلاقی تملر اوزه رینده قورولدو، و اونون سونوجلاریدا هامیمیزا آیدیندی. آیری بیر اؤرنک خمینی حکومتی اولاراق، یئنه ده داها یانلیش و ایرقچی دوشونجه لر اوزه رینده قورولدو، بو حکومت باشلانقیجدا بؤیوک بیرلیک ساغلاماغینا رغماً، سورعتله ییخیجیلیغا دوغرو گئتدی. و ایندیلیکده ائله بؤیوک باتاقلیغا گیریدی، اوندان قورتولماق تصور اولونمور.

۱۴-۸-آذربایجان تورکلرینده چکیردک گوجو

یوخاریدا دئیلن عمومی قایدایا گؤره و چکیردک گوجونون ۵ دیرک و سئونونو (دیل، آلفابه، اولکو، مذهب، چاغداش اینسان حاقلاری) و دؤلتچیلیگین اولماماسینی نظرده آلساق عملا آذربایجان تورکلرینده چکیردک گوجو صیفیرا یاخیندیر، البتده او یانلیش مسئله سینین نظره آلساق، دیله اؤنم و ئرمک، تورکلویه قایداری اولکوصاحیبی اولماق، غیر اخلاقی و منحریف فارس شیعه لیگیندن ال چکه رک آذربایجان شیعه لیگینه ساریلماق مفکوره لرینی گؤز اؤنونه آلساق، و آیریجا تاریخی تجروبه لردن آلیناراق، آذربایجان تورکلرینده مدنی داورانیشلاری حسابا قویارساق چاغداش اینسان حاقلاری اصلیده بو سیستمده اؤزونه یئر آچابیلیر. بوندان دولایی، آذربایجان تورکلرینین چکیردک گوجو ان آزیندان ۴/۵ (بش دن دؤرد) ه قدر یوکسله بیلیر؛ آیدیندیرکی آلفابه، اوتوریته مسئله سینه باغلی اولاراق، امتیاز سایلابیلمز.

آیریجا ایسلام عالمینن ایچینه گیره رک ۱,۵ میلیاردا قاتیلاراق ۳۰-۴۰میلیون فارس شیعه لیگیندن قورتولموش اولور، بونون یانیندا فارس شیعه لیگی بؤیوک اؤلچوده ضعیفله یه رک مفکوره لری سورقو سؤال آلتینا گئدیر، اؤزلیکله بو مسئله، آذربایجان او یانیش حرکات ایله بیرلیکده، تانری یانیندا یوکسک درجه ده دیرلی اولاراق، بیزیم حرکتی قوتساللاشدیریر و ایسلام دونیاسینین گوجوده اونلارین آرخاسیندا یئر آلیر، اوسته لیک آذربایجانلی اولمایان تورک قارداشلاریمیز ۵۰۰ ایل اؤنجه دن آیریلیمیش قارداشلارینا قاووشورلار و ایسلام عالمیده بؤیوک گوج قازانیر، داها اییی سی ترورچو و اثرمنی یانلیسی فارس شیعه لری گوجلرینی ایتیره رک و داها یالنیز قالاراق، اونلاردا دیشیم فیکرینه دوشوب و ایسلام عالمینه دؤنمه لری مومکون اولایلیر.

۱۴-۹-فارس شیعه لیگینن چکیردک گوجو و علیچیلیک

-ایندیلیکده حتی بیر نفر فارس یوخدو شیعه اولماسین البتده بیر فایزدن آز اولاراق ایچلرینده آتابابالاری دینلرینده اولان زرتشتی واردی، بعضا بیر سیرا قروپ اویه لری اؤزلرینی سوننو فارس گؤسترمه یه چالیشسالاردا، اونلار چوغونلو قلا مهاجیر بلوچ، فارسلاشمیش عرب ویا کوردلر دیلر، عموما فارس میللتیندن اولاراق، یالنیز فردی حاللاردا سوننولره راست گلکمک مومکوندور.

فارسلار، صفویلردن چوخ اؤنجه فارس شیعه لیگینی بنیمسه ییب قبول ائدیبلر، اونلار ایسلامیتین ایلک چاغلاریندان باشلایاراق بو مذهبی یارادیبلار، تئوریزه ائدیبلر و اونو اؤزلینه نجات یولو سئچیلر، آذربایجان تورکلرینده حتی بیر دانا قاینق کیتاب، تانیدیغیمیز فارس شیعه لیگی حاقدان یوخدور و بو مسئله دوغالدیر چونکی اونلارین مذهبلری بیریرلریندن آیریدی و کولتورل و تاریخی فرقلری واردی.

کیتابین اوللرینده «فارسلار اوچون شیعه لیگین جلب ائدیجی طرفی» عنوانیندا بیر مطلب وئردیک، اورادا وورقو یاپدیق، ایسلامیتین ایلک چاغلاریندان دانیشارکن بو عیبارتی ایشلتمک دوغرو اولسادا، ایندیکی چاغدا، یانلیش بیر اصطلاح گؤرونمکده دیر، داها دوغروسو، شیعه لیک اصلینده فارسچیلیغین چکیردک نوقطه سی ساییلماقدادیر. آیری دئییشله شیعه لیک دئدیگیمیزده فارس شیعه لیگی یندن باشقا شیعه لیک دن سؤز ائتمک آنلامسیر بیر شئیدیر، یننه ده

باشقا یؤندن باخیر ساق، شیعه لیگین مرکز نوقطه سی فارس شیعه لیگی دیر، و هر هانسی باشقا شیعه قروپلاریدا گنج یا تتر بو اوربیتین چئوره سینه دولانماقدان باشقا چاره لری اولمایاجاق، ایستر عرب اولسون، تورک اولسون، تورکمن اولسون ویا آوروپالی اولسون، هر شیعه قروپونون قاینق نوقطه سی فارسچیلیق و اونون مالی و کولتورل وارلیغینا باغلیدیر.

یالیز بیر حالدا بو باغلانتی قیریلیر و بیر شرطله بو اوربیت دیشیله بیلیر، اودا هر هانسی بیر قروپون، کیچیک ویا بؤیوک اولورسا اولسون، خورافاتدان و فارس شیعه لیگینین اساس قاینای اولاراق ساسانلی کولتوروندن نشات تاپان مفکوره لردن آریندیریلماسیدیر.

بو قروپلار یا فارس شیعه لیگ ایله بیرلیکده باتاجاق و نهایتا مختلف قروپلارین و ائتیکلرین اوربیتینه گیره جکلر و محو اولاجاقلار، ویا اؤنجه دن مستقل اوربیت فیکرینده اولوب و اؤز مستقل چکیردک لرین گوجلندیره جکلر و اوندان ساریلاجاقلار.

بو حاقدان چوخلو میثاللار وئرمک اولار، آوروپالیلار و روسلار هامیسی کریستیان دیلار ولی چکیردک نوقطه لری و اوربیتلری فرقلیدیر چونکی روسلار کاتولیک لیکدن آریلاراق اؤزلرینه اورتودوکس مذهبی قوروبلار و هئچوقت او اوربیتدنده چیخمازلار، بو مسئله آذربایجان علیچیلری اوچونده عینی دیر. آذربایجان تورکلرینین مذهبینی، شفاف حالدا فارس شیعه لیگیندن آیرد ائتمک اولار و اونلارین اوربیتده بو چکیردکین اطرافیندا و مستقل اولاراق مؤحکم وضعیتده وار اولماقدان یترکی بونو تانیالیم و تانیدالیم.

اونودولمالیدیر، فارسچیلیق اوربیتی ایندیکی چاغدا، دنیا کولتور و گله نکلیله باغداشامایان بیر سیستمی بو اوزدن اونون محو اولماسی و ان آزیندان اؤز ایچینه گیریب خسته حالدا قالماسی اؤنگوروله بیلیر. بو اوزدنده، فارس شیعه لیگینه اویان هر آیری میللتین تک یولو، بو خورافاتدان قورتولماقدیر.

۱۴-۱۰- مذهب مسئله سی و آذربایجان تور کلرینین فارس شیعه لیگینه تپگی سی

آذربایجان تور کلری اؤلکه نین چوخ یئرلرینده اهل حق، گوران و آیری آدلارلا، اینانجلارینی قوروماقدا و یایماقدا دیلار، بو حرکتلر فارس شیعه لیگینه، و اونون اوتوریته سینه و یانلیش مفکوره لرینه بیر نوع تپگی اولاراق گورونور، آیری یوندن باخار ساق، فارس شیعه لیگینین دیکتاتورلوغو اوزوندن و هر هانسی مختلیف شیعه قروپلارینا مئیدان وئرمه دیکلری اوچون، خالقیمیزدا اونون یانلیش یونلرینی نظرده توتاراق عملده شیعه لیگدن اوز دؤنده ره رک آچیق و گیزلین مذهب لری بنیمسه بیرلر.

ظاهیرده بیلنمه سه ده چوخلو شهرلرده و حتی تبریز کیمی بؤیوک شهرلرده چوخلو محلله لر اولاراق اؤزلرینه خاص اینانجلاری واردیر، و بیر مسئله ده ایلگینج دیر بو مذهب لری چوخ ح. علی اطرافیندا قوروران مذهب لری اولاراق گورونمکده دیر. بو مذهب لری عموما دینلرینی ح. علی ده قورتاریلار، بو قروپلار آچوخ موختلیف درجه لرده، سونراکی ایما ملارادا سایقی اییله یاناشیرلار. دئمک اولار بوتون بو مذهب لری، آذربایجان شیعه لیگی اییله بیر نوقطه ده اورتا قدی لار، اونلارین اورتاق نوقطه لری ح. علی نی محور و ائکسن کیمی گورمک دیر.

بو مذهب لری عمو میتده فارس شیعه لیگی اییله باغدا شمایان قروپلار دیلار، فارس شیعه لیگینین قادین آلؤترچیلیگی، بوتون ایما ملاری و دینی اؤندرلرینی تانری ساللا شدیر ما تفک کورو اونلارین تفک کورلرینه ضد دیر و دوشمنچیلیق تورتمه لرده اونلارین کولتور لرینده و اینانجلاریندا اولما یاراق، اینسان، چئوره و اؤزللیکله حیوان و دوغایا یؤنه لیک سئوگی اییله تانینارلار، اونلار اؤلوردن یوخ، بلکه دیریلرله چوخراق ایلگی له نرلر اؤندرلرینه سئوگی اییله یاناشارلار و تناسخ تفک کورونه ساری لارلار.

علیچیلر اؤز مذهب لری یعنی آذربایجان شیعه لیگینی ویا گنل آدلا دئسک علیچیلیک مذهبنی دوغرو و دوزگون تانیب تانیسalar، بو قروپلارین کوتله وی حالدا علیچیلیگه یؤنلمه لرینده قوشقو اولما مالیدیر. ایلگینج دیر بو قروپلار علیچی عیبارتینی اؤزلرینه اورتاق آد کیمی بنیمسه مکدن چکینمیرلر، و بو آدی ائشیدرکن اونا سئوگی و سایقی اییله یاناشیرلار.

۱۴-۱۱- یوسف آکچورا و اوچ طرزی سیاست

-بو بؤلومده بیر آیری کونویادا اشاره ائتمک لازیمدیر و اودا یوسف آکچورا و اونون اورتایا آتدیغی اوچ طرزی سیاست (اوچ نوع سیاست) تئوریسیدیر: یوسف بگ ۱۸۷۶ دا وولگا چایی قیی سیندا سیمبیر کندینده دونیایا گلیمشدیر و ایسماعیل بگ قاسپیرالی نین آئیشته سی ایدی، آکچورا، تورکلرین ان گرگین دؤوره لرینده، و ۲۰ینجی یوزیلین باشلاریندا تورکچولوک حاققیندا دیرلی بیلگیلره مالیک اولاراق تورک توپلومونون ایلرله مه سینده بؤیوک نقشی وار ایدی، اونون «تورکچولویون تاریخی» کیتابینین اؤزل یثری واردیر، آیریجا ۱۹۰۴ ایلینده یاینلادیغی «اوچ طرزی سیاست» آدلی مقاله سی تورکچولوک آخیمینین مانیفست سی کیمی قبول ائدیلمیر.

آکچورا بو مقاله ده، اوچ نوع موباریزه یولوندان سؤز آچیر، و دئیر: تورکلر اوچ یولدان بیرینی سئچمه لیدیرلر، بیرینجیسی عثمانچیلیغی دستک له مه لیدیرلر، دین و دیل آیریمی یاپمادان بو حوکومتی دیری ساخلامالیدیلار، ایکینجیسی، تورکلر؛ ایسلامچیلیغی دستک له مه لیدیرلر، چونکی غیر مسلمانلار اصلا مسلمانلارلا بیرلشمه یه یاناشمایا جاقلا ر و بو اوزدن یالینز ایسلام دینینه آرخالاناراق و دیل آیریمی یاپمادان ایسلام حوکومتینی دیری ساخلامالیدیلار، و اوچونجو سیاست، تورکچولوک سیاستیدیر، بو سیاسته گؤره، خارجی گوجلری و داخلی دنگه لری نظرده توتاراق تورک اولمایان خالقلا ر بو اؤلکه دن آیریلما تشبو ثوندا دیلار، و بو اوزدن تورکلرین تک یولو تورکچولوک یولونا گئتمک و تورک حوکومتی قورماقدی.

تاریخین آخیشی اوچونجو طرزی سیاستین دوزگونلویونو گؤستردی.

ایندیلیکده بعضا آذربایجانلی آیدینلاردان، بیله بیر ایماج ایچینده دیلر گویا تک یول تورکچولوک اولاراق آیری یوللار یانلیش یوللاردی، عموما گئچمیش عصرده آذربایجانلی تورک آیدینلاری یالینز بللی بیر تئوری دالیسیجا اولاراق، تورکچولویه ویا ایسلامچیلیغا، ائورنسلیگه و هابئله تورانچیلیق و یا کومونیسیم کیمی مفکوره لرین بیرینه ساریلماق ایسته میشلر، ایندیکی زاماندا و اؤزلیکله اؤزگورلوک، دئموکراسی و ایله تیشیم اورتامیندا، سیاست مسئله سی و اولوسلار آراسی باغلانتیلار داها مرگب و قارماشیدیر بو اوزدن سیاست چوخ بو یوتلو بیر سیستم ایچهریسینده ایلرله مکده دیر، یالینز تک بیر مفکوره یه دایانماق دوزگون گؤرو کمه مکده دیر، خالقی یالینز بیر مفکوره اساسیندا بیر یثره ییغماق مومکون اولمایا جاقدیر، بو

اوزدن اصلی مفكوره نين يانيندا او بيرى اصللرده گؤز آردى ائديلمه مه ليدير، آذربايجان اويانيش حركاتيندا، توركچولوگ يعنى هويت مسئله سى اساس يول كيمي سئچيلميش سه ده، او بيرى بيرلشمه ايمكانلاريدا اؤنمسه مه ليدير.

بو آرادا دين و مذهب عنصر و بؤيوك اؤنم داشيير، گرچك دنده و اؤزليكله اسلامجى بيزيم وجود و موزون بير پارچاسى اولموشدو و اينديليكه اسلام دونياسى بيرليگيندن ساوونمالار و اونون يانيندا فارس شيعه ليگى كيمي كؤتولوكلرى ايفشا ائتمك، آذربايجان اويانيش حركاتينين بير پارچاسى اولماليدي و بئيله ليكله بو حركت نئچه قات گوجلنه بيلير.

و اونون يانيندا «هون-توران كيمي اولكولر، چؤره دؤيارليغى كيمي حركتلر، دئموكراسى مسئله سى» اونودولماماليديلار، بو حاقد ا «۱۳-دين مسئله سینه عمومى باخيش» بؤلومونده داها آرتيق بيلگيلر وئريلميشدير.

يوسوف اچچورا حاقيندا اؤنملى بير مسئله يه ده اشاره اولونماليدير، آچچورانين نهايى سؤزو يالنيز و يالنيز ميللتيچليك مفكوره سینه سؤيكنمكدير و بو مسئله آروپا ميللترينين اينانديغى و يئيرديگى مفكوره دير و آچچورا بو موضوعا تاكيد ائديگى اوچون و اينديليكه ده بو موضوعنون اؤزليكله اورتادوغو خالقلارى و ميللترى آراسيندا اهميتيني قورودوغو اوچون هم اچچورا و هم اونون مفكوره سى يئيليكچى قوخوسونو داشيير و داشيا جاقدير.

۱۵-فارس شیعه لیگنین آذربایجان تورکلی اوچون ضررلی

-ایشلتدیگیمیز «آذربایجان تورکلی» تثرمین، ایندیلیکده ایران آدلانان بولگه نین بوتون تورکلینی قاپساییر، تورکلی عموما آذربایجانین تاریخی توپراقلاریندا یعنی کرمانشاهین دوغوسوندا، سونقور شهری، شهرکرد، و سامان دان باشلایارق تهران و اورمودان آراز قیراغینا کیمی اولان یئرلرده یاشاییرلار، آیریجا قاشقایلار و خوراسان تورکلی و ایرانین چوخلو آیری بؤلگه لرینده اولان تورکلرده آذربایجان تورکجه سیله دانیشیرلار.

اگر اون ایکی ایماما اینانانلاری شیعه حسابلارساق، ایراندا یالنیز فارسلا و آذربایجان تورکلی شیعه دیلر، و آیری قوملار یعنی کوردلر، بلوچلار، عربلر و تورکمنلر، سوننو مذهب دیلر، تورکلی ایچینده ده آزاراق کوره سونلو (گیره سونلو) تورکلریده سوننو مذهب دیلر.

تورکلی چوخلو ندنلرله، اینحیرافی فارس شیعه لیگنین اوزاق دورمالیدیلار، و اوزلرینه مستقیل خط جیزمالیدیلار. بو ندنلرین بیر بؤلومونو بورادا وئریریک.

۱۵-۱-تورکلی فارسچیلاردان اوزاق دورمالیدیلار، چونکی فارس شیعه لیگی اصلینده همان ساسانلی دیندی و ایسلاما هایقیری اولاراق تورکلرین گله نک لرینه ضیددیر.

۱۵-۲-تورکلی، اوزلرینی فارسلاردان آیراراق اوز ایقتصادی حاقلارینی آلمالیدیلار.

۱۵-۳-فارس شیعه لیگی، دینه اویدوردوقلاری یالانچی صدقه، نذر و خُمس آدیلا، تورکلرین جیلرینی بوشالداراق بؤیوک ثروت صاحیبی اولماغا چالیشیرلار. تورکلی دوزگون ایسلاما سؤیکه نهرک، فارسلا صدقه، نذر و خُمس وئرمدن چکینه رک اوز قاینالارینی اوز نیازلاری ویا گنجلره ایش دوزلمک اوچون خرجه یه بیلرلر. فارسچی دین اؤندرلرین صدقه، نذر و خُمس قاینالقی گلیرلری قطع اولورسا، اونلار اوزگه لرینی سویماق فیکیرنین یئرینه، دوزگون ایشله مک فیکرینه دوشرلر.

۱۵-۴-فارس شیعه لیگی، تورک بؤلگه لرینین دوغال قاینالارینی تالانلایرلار.

۱۵-۵-فارسچیلار قادین آلورچیلیگنده بؤیوک گلیرلر الدهه اندیرلر، بو ایشلرین قران و ایسلام دینینه هایقیری اولماسینی سؤیله مک و اونلارین علثیه اینه تبلیغ ائتمک تاثیرلی اولماغیندا شک یوخدور.

۱۵-۶-فارسچیلار وقف ماللاریندا بؤیوک گلیرلر الدهه اندیرلر و بو حاقدادا اینسانلاریمیزی اویارمالی ییق و تورکلی ماللارینی اونلارا وقف ائتمه مه لیدیلر.

۷-۱۵- بعضی رسملره سون قويمالی ييق، فارسچيلار ياسال اولمايان يوللارلا بۇيوک گليرلر الده ائديرلر ماللاريني تميزله مک اوچون و آيري دئيشيله اونو حلال ائتمک اوچون فارسچی دين آداملارينا رجوع ائديرلر و ماللاردا بير مقدار او مالدان آلاق اونو حلال اعلام ائديرلر، بو يول يۇنتمه ده سون وئرمه لي ييک و و فارسچی ماللارا گوونتمه لي ييک.

۸-۱۵- قران و پئغمبري نظرده توتارساق فارس شيعه ليگينين نه قدر دين يارارچيلاري الودوغونو داها آيدين گووره بيليريک، بو ندنله اونلارين مالي اويونلارينا گلهمه مه لي ييک.

(اعراف ۷ / ۱۸۸ : قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ: اي محمد اونلارا دي، من بو ايشده چيخار و زيانيم يوخدور، و هر شئي تانري ايسته يي اوزه رينده دي، اگر غئيب بيلستديم خئير ايسترديم و ضررلري اوزومدن اوزاقلاشديرارديم، من مومنلر اوچون حاقدان باشقا ادعام يوخدور). آيدينجا گوورمک اولار فارسچی دين آداملاري ح. پئغمبرين ترسينه يالنيز مالي منفعتلر پئشينده ديلر.

۹-۱۵- فارسچيلارين صدقه، نذر و خمس قايناقلي گليرلري قطع اولورسا، ترور و توطئه لري اوچون، مالي قايناقلاري آرادان گئدير و خالقلا راحاتلاشارلار.

۱۰-۱۵- فارسچيلارين اوغرولوق قايناقلاري قطع اولورسا اونلار اورمو گوولو کيمي تخريباتلارا قايناق تاپما ياراق بو ايشلردن واز گئچرلر، و اوز بؤلگه لرينين فيکرينده اولورلار.

۱۱-۱۵- تورکلر فارسچيلاردان آيريليرلارسا، بۇيوک اؤلچوده فارسچيلارين گوجلري آزالراق دونيا مسلمانلارينين قيوم لوغوندن واز گئچرلر و مسلمانلار راحاتا چيخارلار.

۱۲-۱۵- فارسچيلار اوچون دين يالنيز بير يارار قايناغيدير و اسلام دينينه و حتى شيعه ليگه ده اينانجلاري دوزگون دئيل، چونكي اونلار ان چوخ دوشمنچيليغي آذربايجان شيعه تورکلرينه ائدرلر، و اثرمنيلره عوضسيز يارديملا رنده رک قوزئي آذربايجان تورکلريني ازمه يي آماجلا يارلار. بو کؤتولوکلري دريندن تانيارساق، فارسچيلار دوست قيليغيندا ضرر وورما گوجونو قايب ائدرلر.

۱۳-۱۵- تورکلرين فارسچيلار طرفيندن آسيميله اولماسي، تورکلرين گوجونو آزالداراق اونلارين قول اولماسينا سبب اولور.

۱۴-۱۵-فارسیچیلار بوتون منفیلیکلری و اولومسوزلوقلاری و گوناھلاری ساسانلی آتابابالارین بونونا یوخ صفویلرین بونونا آتماقلا تورکلری ازمک ایستیرلر.

۱۵-۱۵-فارسیچیلار تورکلرین بؤلگه لرینده، کوردلری یئرلشدیره رک، تورک بؤلگه لرینده تورک کورد داعواسی سالماق ایسته ییرلر.

۱۶-۱۵-چاتی تئوریسینه گؤره آذربایجان تورکلرینی اسلام دونیاسیندان اوزاقلاشدیرماق ایسته ییرلر.

۱۷-۱۵-فارسیچیلار اؤز ترورچولارینا تورکلردن قوشون ییغراق اونلاری اؤنه وئره رک قوربانلی ائده رک، اؤزلرینی قورتارماق ایسته ییرلر.

۱۸-۱۵-ییرمینجی یوزیلده بیر میللتین دیلینین اولماماسی و دین اوصوللارینی، یازیلی اولاراق یایبیللمه مه سی و اونو چاپ ائده بیللمه سی، قارشلی طرفین حاقسیز و ظولمکار اولماسینا کفایت قدر یئرلی قانیتدیر، بو قانیت تکک باشینا، فارس شیعه لیگینین چاغدیشی بیر دین اولماسینی ثبوت ائتمکده دیر.

۱۹-۱۵-فارس شیعه لیگی یالنیز آذربایجان تورکلرینین سورونو دئییل، چاتی تئوریسینی نظرده آلاساق بو مسئله بوتون دنیا موسلمانلارینین سورونودو، وقتی فارس شیعه لیگینین توطئه لرینه ایسلام عالمی، ایچدن چورودولمه یه چالیشیلیر و استعمارچیلار اونلاری دستکله ییر، بو حالدا بوتون مسلمانلارین بو مسئله نی چؤزمکده هم دینی و هم دونیوی چیخارلاری و ضررلری واردی، دوزگون داورانسالار چیخارلاری قوروناجاقدی، عکس حالدا ایسلام عالمی گتنگنده ضعیفله ییب ایچینده بوغولاجاقدی.

۲۰-۱۵-فارس شیعه لیگی، او زامانا قدرکی بوتون ایران خالقلارینا عاید اولان مالی قاینقلار، اللرینده وارکن هم بو اینسانلاری شرکه و مجوسی شیعه لیگینین کؤتولوکلرینه بولاشدیراراق و اؤزلرینه بنزه ده جکلر و بیر طرفدنده همان مالی قاینقلارا دایاناراق بو خالقلاری محو ائتمه یه تلاش ائده جکلر.

۲۱-۱۵-فارسیچیلیق سیستمی، یاخین گنچمیشلرده بیر آیری تشبوئدا بؤلونماقدادیر و اؤزلیکله گنجلرین اوستونده داها آرتیق ائتگی بوراخابیلیرلر، بو حرکت ظاهرده عرفانی حرکتلر قاپسامیندا سونولماقدادیر، اونلار اؤزلرینده اولان اوستو گوج اولدوغونو سؤیلرلر، ویا کایناتین گؤرونمز و گیزلی گوجلریله باغلانتی لاری اولماسینی اؤنه سوررلر، و آیری طرفدنده اؤزلرینی

دؤولته و حاکمیتە موخالیف کیمی گۆسته ریرلر و بئیلە لیکلە اینسانلارلا و اؤزللیکلە اوپوزیسیون مؤقعیندە اولان شخصلرلە باغلانتی قورماغا چالیشیرلار و گنجلرین ذئهنیتلرینی تسخیر ائتمە یە چالیشیرلار، ایلگینج بورادادیر سون واختلار اونلار اصلی گوجلرینی آذربایجان گنجلری اوچون صرف ائدیرلر و بعضا انالحق دن دانیشیرلار ویا وحدتی وجوددن ویا روح معالیجه سیندن، روح درمانی و یا فارسجا (فرا درمانی) ویا ایمام زامانا باغلاناراق، بؤیوک گوجلره و درمانلارا ال تاپماق کیمی فیکیرلری اورتایا آتیرلار، بو آخیملار بللی آماجلار اوستونده چالیشیرلار:

-بو آخیملار عرفان، تصوّف و مختلیف ایسلامی فیرقلر آدیلا مئیدانا چیخاراق، گنللیکلە فارسچیلیغین موختلیف قوللاری ساییلیرلار.

-عموما اؤزلرینی ایمام زامانا باغلایاراق، دولاییلی و دولاییسیز فارسچیلارین ایمام زامانلارینی تبلیغ ائدیرلر.

-بو آخیملار مجوسی شیعه لیگیندن یارارلاناراق اؤزلرینی غیب عالمینه باغلاییرلار و خورافات دولو سؤزلرله کسینلیکلە قران تفککورونه هایقیریدیلا، آیری بؤلوملرده گؤروندویو کیمی تانری ح محمد دن سونرا غیب واسیطه سیبله حجّتی اینسانلار اوچون تاماملاییدیر و اونلارین اؤز آیاقلارینین اوستونده دورایبله جکلرینی گۆسته ریب و بئیلە لیکلە اینسان آغلینین هر شئی چؤزمه یه گوجلوقودرتلی اولدوغونو بیلدیریدیر. ح. محمد دن سونرا، غیب عالمیبله هر جور باغلانتی ایسلام دینینده شرک تانیر و خورافاتدان باشقا بیر شئی دئییلدیر.

بو کسیملر آذربایجان گنجلریبله داها چوخ باغلانتی قوراراق عموما اونلاری تورا سالماق پشینده دیرلر، بئیلە کی یا اونلارین ذئهنلرینی خورافاتلارلا دولدوراراق اونلاری دوزگون ایسلام و قران یولوندان سایدیریرلار و اونلاری عاطیل باطیل شخصلره دؤنوشدورورلر ویا اونلاری و اؤزللیکلە فعال اینسانلاری تانیملایاراق سونرالار ساختا حادیته لرله گوتلیک مامورلارینا تسلیم ائدیرلر.

-دیقت اولونمالیدیر بو سؤزلردن بئیلە دوشونولمه سین کی، بیزلر روح بیلیمی و بو ایشده آراشدیرمالارلا موخالیفت ائدیرک، تام ترسینه اگر بوجور توپلاتیلار و بیغیناقلار، روح و اینسان تینی حاقدا، بیلیم و اؤزللیکلە یئی تاپینتیلار اساسیندا قورولورسا، چوخ یارارلیدی و بوتون گنجلریمیزین ایشتیراک ائتمه سی داها یاخشی اولاجاقدیر، آما اگر بوجور شخصلر و

اکثرأ دوکتور، اوستاد و بؤیوک عاریف آدلاریلا اورتایا چیخاراق، اؤزل گوجلرله باغلانتی قورماغینی اؤنه سورورسه لر، خورافاتدان باشقا بیر شئی دئییلدیر. و گیزلین و کؤتو آماجلی اولماغیندا قوشقو دویولمامالیدیر.

-دیقت اولونمالیدیر بوجور افراد، ساختا اولایلارلا و اؤزلیکله شؤعبده بازلیقلارلا، اؤزگه لرینده شاشقینلیق و نهایتا اؤز لرینه یؤنه لیک ائتگی و سئوگی یاراتماق پئشینده دیر. اونلارین فارسچی اولمالاری و اؤزلیکله فارس لارین ایچیندن گلمه لری داها قوشقولودور، البته حتی اگر تورک اولسالاردا و اؤز لرینی غئیب عالمینه باغلا یارسالار، اونلارین کلکباز و پول چیخارچیسى و حتی ساتقین کسیملر اولماسیندا قوشقو دویولمامالیدیر، هر حالدا بوتون بو کسیملر علم و تکنولوژییله اؤلچولمه لیدیر.

۱۶- یئنی چاغدا آذربایجان دینی لیدرلرینین اؤز لیلیکلی

۱- آیا زامانی گلیب چاتما ییبدیر کی دینی اؤندرلر، غیر رسمی ده اولسا بعضا تور کجه متلری اوخویاراق اونون دوزگون قرامثریله و یازیلیش قایدالاریلا تانیش اولوب و میلتن ایندیسی و گلجه یی اوچون اؤیره نیب بیلدیکلرینی یادیگار قویالار.

-بیزیم دین آداملاریمیز، کیتابلارینی تور کجه اولاراق یازمالی و ائیتیملرینی تور کجه دیلینده آلمالیدیلار، اؤز گه لرین دیلینده ائیتیم آلان بیری بیزه دین حاقدانمّه وئره بیلیر.

۲- بیزیم دینی اؤندرلریمیز، میللتین میلی منفعتلرینی نظرده توتمالیدیر.

۳- بیزیم ان چوخ ضرر چکدیییمیز کسیم آذربایجان تور کلریندن اولان دینی اؤندرلر و آیدینلار اولموشدو، و اونوندا اصلی سببی بو کسمین، تاریخی بیلگیلردن یوخسون اولماسیندان قاینالانیر. مثال اوچون بو حاقداننچه تاریخی موضوعا اشاره اولونور

-وقتی میللت، ملی شعورونو گؤستمک اوچون بابک قالاسیندا توپلانیرلار بیر آیت الله بابکین علیئه اینه قونوشما یاپیر حالبوکی بابک حاققیندا و اونون مسلمان اولوب اولمادیغی حاقدان آیریجا او دؤنمکی بنی عباسی ظولمو حاقدان اوافق بیلگیلری اولمایاراق و قونوشماسینداندا بللی اولدوغو کیمی بو اولایلار یالنیز فارسچی حوکومتین گؤزیله باخدیغینی آچیقجا گؤرمک اولار.

-کسروی بیر آخوند اولاراق تور کلرین علیئه اینه مطلب یازیر و اونلارین دیلینی ساختا آذری دیلی گؤسته ریر و سونرادا آذربایجان تور کلرینین محویندن سؤز ائدیر، ویا ارانی بیر آذربایجانلی اولاراق فارس کولتورونون حیرانی اولور و آذربایجانلیلارین دیلینی محو ائتمک اوچون اونلاری وطنلریندن آیرماسینی توصیه ائدیر حالبوکی «میللتلرین اؤز قدرلرینی تانیما حاققی»، ارانی نین کومونیستی اینانجینین بیر اصلی کیمی تانیماقدادیر، هر چند لئنین کیمی کومونیستلرده مارکسیسم لئنیسم مفکوره سینی ایشغال آلتیندا اولان میللتلری، استعمار ائتمک و آسیمیله ائتمک اوچون فایدالانیردی و تاریخی حادیه لر بونلاری آیدینجا گؤستردی و کیریم و آخیسقا کیمی بؤلگه لرده تور کلرین کوتله وی شکیلده قیریلما سی و کؤچورلمه سی گؤز اؤنونده دیر، بیزیم دینی اؤندرلریمیز بو حاقدان هئچ زامان سؤز سؤیله مه بیلر چونکی بیلگیسزدیلر.

۴- ایسلام دینی بللی بیر اینحیرافلارلا موباریزه ائتمک اوچون گلدی و نه یازیق کی بیزیم ایچیمیزدنده بیر سیرا اینسانلاریمیز و دین آداملاری، فارسچیلار او یاراق و اصلینده ساسانلی

دینینه ایناناراق، بیلمه یه بیلمه یه همان دؤوره نی تیکرار ائتمک پئشنده دیلر، شوبهه سیز کؤتو اینانجلارین عاقبتی ساسانلی حاکمیت نین سونوجوندان باشقا بیر شی اولمایا جاقدیر.

۵- خالق ایچینده، علم و تکنولوژی و بیلیم آداملاری و یئنیچیلر ایچینده تائینمیش و ترسی اصلا دوشونولمه یین بیر سؤز واردیر و اؤزلیکله سون ایللرده داها گوجلو شکیلده دئیلمکده دیرکی: دینی اؤندرلر و اونلارلا دولاییلی باغلی اولانلار و اونلارلا یاخین تماسدا اولانلار کئریچیدیلر، اونلار ایله رییه باخمازلار و دایما گؤزلری گئریده دیر و آیری دئییشله اونلار بیلیم و تکنولوژی یه قارشیدیلار و همیشه ده بیله اولموشدور، مثلا هامیمیزین یادیمیزدا، دینچیلر یئنی اوخوللار گلنده اونون علییه ایدیلر، قیزلارین مدرسه یه گئتمه لرینه موخالیف ایدیلر، اوتوبوس گلنده اوندان یارارلانماسینا قارشیت ایدیلار، ویدیو گلدی قارشیت ایدیلار، سینما و تلویزیون گلدی قارشیت ایدیلار، اینترنت گلدی قارشیت ایدیلار و مختلیف ایجتیماعی شبکه لر گلدی قارشیت ایدیلار و بونلارین هامیسینا بوتون دینی اؤندرلر منبرلرده دانیشیقلا آپاردیلار و میللتی بوجور ایشلرین دالیسیجا گئندلرین علییه اینه قیشقیرتیدیلار، و حاکمیته گلندن سونرادا نه قدرلر یئنیچی اینسانلار قوربانلی اولدولار.

بیلیم آداملاری ایچینده بیله بیر سؤز واردیرکی: تکنولوژی ذاتیندا عدالت سؤردیر چونکی پایلاشمجیدیر. آیا واختی گلمه ییدیر بیر دفعه ده اولموش اولسا بو کئریچیلیگی قینایاق و بیلیم و تکنولوژی دوزگون دیر و ترک، آیا بیر دانا اؤرنک گؤستمک اولارکی تکنولوژی و بیلیم حاقدای شیعہ چی اؤندرلر اوندان حمایت ائدیب و اونو دستکله ییب و اونون اینکیشافی اوچون فتوی صادیر ائده لر؟، آیا واختی گلمه ییدیر باخیشیمیزی بیلیم اوچون دیشدیرک و گلجه یی اؤنمسه ییک و تاریخی، گلجه ک اوچون اوخویاق و اؤیره نک.

۶- اخیر حادیتلر حاقدای میللتین ایچینده بیله بیر سؤز واردیرکی، دینی اؤندرلرینین بیر دئمشدیرکی: اگر آذربایجان میللتیچیلری و یا یاشیلچیلار چوخدا ایله ری گئتسه لر کافیدیر ایکی اوچ مین نفر بونلاردان اؤلدورک و غائله یتر کؤک ییله یاتیشار و هئچ کسین سسی ده چیخماز، فارس شیعہ چیلری بونون اؤنلارجا و یوزلرجه سیننی سوریه ده سینادیلار ولی سونوج نه اولدو؟ آیا گرچکده شیعہ لیگین مزاری اورادا قازیلما دی؟ بو اولایلاردان برات قازانما واختی چاتما ییدیر؟

۷-آيا واختى گلمه يبيدير زيندانلاردا دينله توجيه اولان باكيره و غيرباكيره لره توخوناراق اينفازينا حؤكم وئرمه لردن برائت اولونسون.

۸-البتده فارس راسيىمى نهايتا شيعه ليگه اوره گى يانمير و ايشينه گلديكجه اونو ساده جه بير آراج اولاراق و اصلينده اونون ايچيني بوشالداراق، محو اولماسينادا گؤز يومارلار و نهايتا فردوسى ساياغى غير اخلاقى و غير انسانى رابطه لر اوزه رينده بير كولتور قورارلار، البتده اينديليكه اونلار بيليرلر راسيىمين تك داياغى و ميللتلرى محو ائتمه نين تك گوجو فارس شيعه ليگيني كوللاناراق سيزلرين آدينا بوتون ظولوملرى يوروتمكدير. بئيله ليكله سؤزده بير تيريله ايكي قوشو وورماق ايسته بيرلر هم اؤزگه ميللتلرى محو ائتمه يه چاليشيرلار و هم اؤزلرينى سوچسوز گؤسته ره رك سوچو اسلامين بوينا آتماق ايسته بيرلر. آيدينديركى بو آخيم آذربايجان ميللتينه بؤيوك زيانلار وورسادا اوزون مدتده ان بؤيوك ضررى اسلام دينينه و اؤزليكله شيعه ليگه ووراجاقدير. و بو مذهب كؤتولوگ و ترور سيمگه سى حالينا گلميش اولاجاقدير.

۹-نييه دين اؤندرلرى آلکوللو ايچكى لرى ياساقلاما دليللريندن يارارلاناراق اويوشدوروجو ماده لرى حرام ائتميرلر. آيا بئيله بير قديمه بو ميللته بؤيوك خيدمتدن باشقا بير خيدمت وارمى؟ مسلما ترياك تيجاريتينده اللرى اولانلاردان بئيله اينتظار اولماماليدى.

۱۰-بيزيم دينى اؤندريميز، بيزيم ميللتيميز كيمي كورد ترورچولارين، ارمنى داشناق ترورچولارين و فارسچى دؤولت ترورچولارين قيناماليدير.

۱۱-بيزيم دينى اؤندريميز بيزيم ميللتيميزين ميللى قهرمانلارين ساوونماليدير بيزيم ميللى قهرمانيميز، ميللتين بيرليگين و ديليني قورويان، اونو ايشغالچيلار قارشيسيندا ساوونان، اولكه لرينه و دينلرينه سايقى گؤستهرن، پيشه ورى لرى، بابكلرى ساوونان شخصلردى.

۱۲-بيزيم دينى اؤندرلريميزين اصلى گؤرولريندندير: گلىنى، كاشانى، جزايرى و مجلسى كيميلرين دين قارشيتى و اؤزليكله جينسى اينحيرافلارا يول آچان حديثلرينى قينايالار، خالقى جينسى اينحيرافلاردان، اوزاق توتماليديلار، و فارس شيعه ليگى طرفيندن و تقيه آدييلا توجيه ائديلن، يالان دانيشماق، اوغرولوق و توطئه ياپماق كيمي ايشلرى قيناماليديلار.

۱۳- آذربایجان شیعه سینین دینی اؤندرلرینین، فارس شیعه لیگی دینی اؤندرلریله فرقی ندیر و بیر علیچی دین آدامینی اونلاردان نجور آیرد ائده بیلیریک، بو فرقلری گؤرمک اوچون ۱۲ینچی بؤلومده، قاپساملی بیلگی وئرلیدیر، هر حالدا بوتون فرقلر قران اساسیندا اولموشدور.

۱۴- علیچی اؤندری تانرینین تکلیگینه ایناناراق و اونو تبلیغ ائتمه لیدی، هر آیریسینی تانریساللاشدیرماغی و تانریدان باشقا هر کس و هر بیر شئی تانری مقامینا چاتدیرماغی و حاجتترین اؤلور طرفیندن اجابت اولماسینا اینانماغی شرک بیلمه لیدی، بیر علیچی اؤندری قرانی تانرینین سون کیتابی اولاراق پیغمبر واسطه سیله اینسانلارا گؤندرمیش اولدوغونو بیلمه لیدی و اونو تحریف سیز بیلهرک قصورسوز و اینسانلار اوچون آنلاشیلیر بیلمه لیدی،

- تانری قرانی یوللاماقلا حجتینی اینسانلارا تاماملایاراق اوندان سونرا اینسانلارین عاقلینی هر چتینلیگی چؤزمه یه یتگین اولماسینی سؤیله مش، علیچی اؤندرلری بونلارا ایناناراق خالقا سؤیله مه لیدیر، قیامت گونونه ایناناراق، رجعت کیمی خورافاتا ایناناماسینی سؤیله مه لیدیر.

۱۵- علیچی اؤندری تقیه نی حرام بیلیر و اونو میت قانی یئمکه له برابر سانیر، صیغه نی و قادین آلورچیلیگینی قرانا هایقیری بیلیر و بو حاقدا حدیث دینلری غرضلی بیلیر، تانری قرانی یوللاماقلا و حجتینی اینسانلار اوچون تاماملاماقلا اونلارین عاقلینی کامیل اولماسینا اینانیر و بو اوزدنده اونلارین صاحب اختیار اولدوغونو و اؤز ایختیارلاریلا سئچیملرینی یاپماسینا قادیر اولدوغونا اینانیر و بو سؤزه «اگه منلیک قایدسیز شارطسیز میللتیندیر» دریندن اینانیر، اون ایکی ایماما تانرینین صالح بنده لری کیمی اولاراق اینانیر و اونلاری تانریساللاشدیرماغی شرک بیلیر. سب و لعنی ایشینی پیغمبر و قادینلارینا و صحابه لره و آیری دین منسوبلارینا یانلیش بیلهرک دینه هایقیری اولدوغونو دوشونور. قادینا و چئوره یه، سایقی گؤسته ریر. غئیبی یانلیز تانریا عاید بیلیر و یانلیز اونا توسل ائتمه یی دوز بیلیر و هر تور شفاعتی هر کس اوچون اونون الیه و اونون آدیلا وئرمه سینی دوز گون سانیر.

۱۶- هر دینی اؤندر بیلمه لیدی، ان کسگین سیلاح یانلیز ویانلیز قراندی و اگر اونا ساریلیر سا هر دینی مسئله نین اوستوندن گله بیلیر و هر آیری قایناق، حدیث ویا دینی کیتاب یانلیز قران دوغرولتوسوندا اولسا ایشه یارار و آلا فارس شیعی لیگیندن گلمه کیمی بیر شئی اولاجاقدیر.

۱۷- آذربایجان دینی اؤندرلری، قرانین دوز گون ترجمه لرینی و دوز گون حدیثلرینی آذربایجان تور کجه سیله توپلامالی و خالقا سونمالیدی.

۱۸- ایندیلیکده فارس شیعه‌لیگی دین آداملاری (ماللاری)، عملا بیر کاست اولوشدور اراق خالقلا عایله باغلارینی کسمیشدی، دئمک اولار ماللار، حتی اؤز قوهوملارییلا دا گل گنتلری ان آشاعی سویهده اولاراق، دئمک اولار یوخ درجه‌ده‌دی، بو دورومون اصلی ندنلریندن، عادی خالق، اؤزللیکله عایله ایچینده، اونلارا اصلا گونمیر و هم امنیتی لاحاظدان و اؤزللیکله جینسی جهندن، ماللاری آنورمال آداملار بیلیرلر، آذربایجان دین آداملاری، مجوسی شیعه‌لیگینی رد ائده رک خالقین گونینی قازانمالیدی‌لار.

۱۹- دینی اوندرلر مجوسی شیعه‌لیگینین قرانا هایقیری تفککورلرینی آچیقلامالیدی‌لار و اینسانلاری فارسچیلارین، کلینی و مجلسیلرین خورافات دولو جعلی حدیثلریله یوخ، بلکه قران اساسیندا اؤیودلرله باریندیرمالیدی‌لار.

۱۷-میللتچیلیک، تور کچولوک، آذربایجانچیلیق و دینی آنالیش

۱-۱۷-میللتچیلیک قاورامی

میللتچیلیک قاورامی، میللتلری اساس آلان بیر دنیا گۆروشودور حالبوکی دین و مذہبلر اوممتی اساس آلیر، بو مفکورهلر اگر ساغلام ایلکهلر (اساس و تمل) اوستونده اوتورالار ائیلیه بیلرلر انسانلیغا خیدمت ائدهلر و اؤلکه نین اینکیشافینا سبب اولالار، گنچمیش ایکی عصر، دنیا اوزهرینده و اؤزللیکه باتی اؤلکه لرینده، ثبوت ائله دی اؤلکه و دؤولت لرین اینکیشافی اوچون تک یول، میللتلره دایالی بیر دؤولت و اؤلکه قورماقدان گنچیر و عین حالدا ثبوت ائله دی دین و تک ایدئولوژی اساسیندا قورولان حوکومتلر ائیلیه بیلمه دیلر اینسانلارین یارارینا دوزگون ایشلر گۆرسونلر و بو سایاق حوکومتلر دایما بؤیوک ساواشلار نندن اولدولار. ایسلام عالمینده عثمانلی و قاجار حوکومتلری اومت اساسیندا قورولان حوکومتلر ایدی، آوروپادا بیرچوخ مسیحی دینی اساسیندا حوکومتلر قورولدو، روسیه ده آتہ ییسم ایدئولوژیسی اساسیندا بؤیوک امپراتورلوق قورولدو آلماندا ایرقچیلیق اساسلی دنیا حوکومتی قورماغا چالیشیدی، ولی هنج بیرى ایندیکی دونیانین ایستکلرینه جاواب وئره بیلمه دیلر، و بونلارین هامیسی بؤیوک فلاکتلر سونراسی محو اولوب گئتدیله.

آیری طرفدن ملی حوکومتلر ده نشان وئریر کی میللتچیلیک کیمی مفکورهلر ایکی روشیملی (ایکی نوظفه لی) دیر.

بیرینجیسی کولتورل حاقلار اساسیندا میللتچیلیک مفکوره سیدیر و ایکینجیسی ایرقچیلیغا دایانان و بیر میللتین اوستونلویونه اینانان میللتچیلیک و آیری آدیلا فاشیستی و راسیستی تفکوردو.

آلماندا هیتلر زامانی و ایراندا پهلوی و خمینی زامانی ایرقچی میللتچیلیگه دایالی حوکومتلر قورولدو، آلماندا هیتلرین اؤندرلیگی ایله ایکینجی دنیا ساواشی باشلاتیلدی و بیر چوخونو اؤزیله برابر محو ائتدی و ایراندا هله ده ایرقچی حوکومت ایش باشیندا دیر و دونیانی، بؤلگه نی و غیرفارس میللتلری بؤیوک فلاکتہ سوروکله مکده دیر، و ایسلام دونیاسینین پارچالانماسینی هدف آلیدیر.

کولتورل میللتچیلیک گرک ساغلام تمللر اوستونده قورولسون اونون تمللری دئموکراسی، چوخ پارتیلی اولما، سیویل توپلوم قورولوشلارینا دایانما و صینیفسال و دوشونجه سل قروپلار

تشكىلاتلارينا آرخالانما و دىنسل يۇندن چوغولجولوغا اينانما (دىنلرە سايقىلى اولما) و نهايتا هر ميللتين ايستكلرينە و حاقلارينا سايقىلى اولماق كيمي شئيلردير.

-شيعه ليك مفكوره سيدة ميلليتچيلىك كيمي ايكي روشيمليدير اگر ساغلام تمللر اوستونده اوتورارسا ائيليه بيلر ميللتلرين، اؤلكه لرين و اينسانلارين خيدمتينده اولسون و اونلارين سعادتينه سبب اولسونلار و عكس حالدا بؤيوك فلاكتلرە يول آچاقلادير، اونون ساغلام تمللرى ميللتلرە و هر اؤلكه نين ميللى منفعتلرینه داياالى بير دئموكراسى دن حمايت ائتمكدير، يعنى بوتون ميللتلرە سايقىلى اولاراق اونلارين سيويل توپلوم قورولوشلارينا، صينيفسال، دوشونجه سل قروپلارينا، پارتى تشكىلاتلارينا آرخالاناراق سايقىلى اولورسا و اينسانلارين وجدانى مسئله سينە دؤنورسه اينكيشافا سبب اولار و بئيله ليكه دىنلر اؤزلريده اينكيشاف ائدر و اگر بير تك ميللتين و ديلين مدافعه سى كيمي بير مذهبه دؤنورسه، اونون سونوجو ديكتاتورلوقدان، نهايتا فاشيزمدن، ايرقچيلىقدان، جنائت، تروردان باشقا بير شى اولمايلاق و سونوندا فسادا چكيليپ حتى اؤز ميللتي ايچينده ده ان ساده انسان حاقلارينين علثيه اينه اولاراق، شيطانى بير حرکته تبديل اولماغا محكوم قالاقلادير. نئجه كى فارس شيعه ليگى يالنيز فارس ميللتينين و اصلينده فارسچى دين اداملارينين منفعتلرينى گؤزه تهرک ايرقچى بير سيستيمه دؤنوشموشدور.

-ميلليتچيلىك وامپراتورلوقلار

ميلليتچيلىك حاقدان باتيدا معروف بير سؤز ايشلنمكده دير و اودا ميلليتچيلىگين نه قدر اؤنملى بير قاورام و حرکت اولدوغونو گؤسته رير : امپراتورلوقلار بير ميللتين او بيرى ميللتلرى اگه منليك آلتينا آلاراق قوردوقلارى حوكومت دئمكدير، امپراتورلوقلار حاقيندا عمومى بير تجربه واردير: هر امپراتورلوقو ييخماق اوچون كفايتدير اورادا ميللى مسئله نى آيدينلاداسان، ميللتلر اؤز حاقلاريني تانييارسالار امپراتورلوقون استعمارچى سيستيمي چؤكمه يه دوغرو گنده جكدى.

-اینسانلارین ساغلاملیغی و میللیتچیلیک مفکوره سی

هر کسین ذهنینه بو سؤز و گلیر آیا میللیتچیلیک یئنیچیلیک ویا بیر نوع تحجّر و گئریچیلیک دی؟ بعضا گۆرونور و اؤز لیکله حاکیم میللتلرین دؤولتی، اؤز میللتلرینین میلی حیسلرینی آچیق ویا گیزلی شکیلده گوجلندیردیگی حالدا او بیری میللتلری تاپدالاماق اوچون میللیتچیلیک قاورامینی بیر نوع تحجّر و گئریچیلیک شکلینده تبلیغ ائدیرلر؛ بو کونویا آیدینلیق گتیرمک اوچون بیر نئچه سؤز ییغجام شکیلده آراز پولاد اورگ وون «میللیتچیلیک: تحجّر یا تجدد» مقاله سیندن وئریریک:

میللیت حاقدا روبرتر و اورتاقلاری (۱۹۹۹، دابو و اورتاقلاریندان نقل اولاراق، ۲۰۰۰) گۆسته ریللرکی میلی و قوومی هویت گنج لر اوچون اعتبارلی بیر دایاناقدیر و خوشگۆرولوک، عزت نفس و اوزگونلوکله (افسرده لیک) دولایسیز باغلانتی سی واردی، و هر نه قدر میللیتچیلیک حیسی گنجلرده بؤیوک اولورسا، خوشگۆرولوک، عزت نفس چوخ و اوزگونلوک ده آزارقادر.

فینی (۱۹۹۷) اؤز آراشدیرمالاری اساسیندا دئیر: میلی مفکوره حاققیندا دویارلی اولان گنجلر او بیر گنجلره نیسبت، چئوره و توپلومدا، داها چوخ گنجینه و مطابقت ساغلاما گوجونه مالیک اولورلار، و روحی جیسمی ساغلاملیقلاری داها یوخاری سویه ده اولور[البته بورادا ساغلام و میلی حاقلار سؤز کونوسودور و ایلا ایرقچی یاخلاشیملار و اؤزگه لرینی آشاغیلاماق دان دانیشیلیمیر].

اریکسون و مارسیا (۱۹۸۰) دئیر: اؤز هویتلرینه و میللیتیه تانیس اولان شخصلر گرچکدن اؤغور و موفقیتله هویت بوحرانین و گرگینلیگین آرخادا بوراخاراق یاشایش سؤرونلارینی چؤزمکده ده اوستون سؤرولمولوجا نایل اولاراق اونلاری داها راحتلیقلا اوستله نیرلر و چتینلیکلر قارشیسیندا یومشاق خویلو و منعطف (انعطافی) داورانیرلار و آزاراق روحی و فردی چتینلیکلره دوشورلر، و اؤزگه لرینه اییی گئچینیرلر و گولش قاباق اولورلار.

بو حاقدا (دسی و ریان، ۲۰۰۰)، (روکا و گاینه، ۲۰۰۸)، و (سوربو، هلواری، گولی و کریستینسن، ۲۰۰۹) آراشدیرمالاریندا همان سؤنوجلارلا بیرلیکده بونلارادا واریلار: میللیتچی بیر فرد، یئنیچیلیک اورتامینی اؤزونون یانیسیرا اؤزگه لرینه ده یاراتماق ایسته بیر، بو اوزدنده آذربایجان میللیتچیلری حتی فمینستی کونولاردادا یئنیچیلیگه دوغرو گئدیرلر، و قادینلار

اوچون راسیستی باخیشلاری یوخدور، بیر میلیتیچی گنج، آسیمیله اولموش و اؤزونو ایتیرمیش شخص کیمی یوخ، بلکه اؤز دیل و تاریخینه فخر ائده رک اؤزونو اطرافداکیلارا نيسبت باشی اوجا حیس ائدیر و یثنی بیر دونیا کشف ائتمیش کیمی دوشونور و عایله اوچونده سوروملو و متعهد اولور.

یوخاریدا دئیله نین ترسی اولراق، هویتسزلیک، اینسانی پوچلوغا و کؤکسوزلویه (ریشه سیزلیگه) دوغرو آپارار بو اوزدنده کؤچه ریلرین سیغیناق یئرلرینده (مهاجرنشین)، میلی هویتین اولماما سببیه، افراد اوزگونلویه (افسرده لیگه) و پریشانلیغا دوشرلر، بوجور یئرلرده معمولاً افراد نئچه نسلدن سونرا او بؤلگه یه، یورد و وطن کیمی باخارلار و اؤزلرینی اورالارا باغلی بیلرلر و اورالارین قوروماسی اوچون تلاش ائدرلر (شریفی و همکاران، ۱۳۸۹).

۱۷-۲- تور کچولوک ندير؟

میللت اولماق ایسته یین هر بیر قومون (ائتوسون) تاریخینده «بیز کیمیک، هارادان گلیب، هارایا گئدیریک؟»، یا داها دقیق ایفاده ایله «بیز کیمیک، کئچمیشیمیز ندير، گله جه ییمیز نئجه اولاجاق؟» قاجینلماز سؤالینین قویولماسی میللتشمه سورجی نین باشلانديغینی گؤسته ریر، بو تور سؤاللاری سوروشوب یانیت آختارانلار میللتچی، و بو حاقدا اولان سورو و یانیتلارین توپلامینا میللتچیلیک دئییلیر. آذربایجان تور کلرینین میللتچیلیگی، تور کچولوک آدیلا تانینیر، تور کچولرین آماجی یئنی چاغدا تانینان میللت و میللتچیلیک قاورامینی و میللی دیرلر آنلامینی میللتیمیز و خالقیمیز ایچینده یایماقدیر. سؤال بورادادیر آذربایجاندا تور کچولویون هدفی نمنه دیر و نه ایشلری گؤرمک ایسته ییر؟

آذربایجان دئموکراتیک رئسپوبلیکاسی دؤورو (۱۹۱۸-۲۰) ایلک دفعه اولراق میللتله دؤولت بیریرینی تاماملادی، دؤولت تور کچولویه صاحب چیخدی و دؤولت دیلی تور کچه اولدو و میللی تحصیل سیستمی قورولدو.

رسؤلزاده نین «بولشویک تور کچولویو دؤورو» آدلانديرديغی ۱۹۲۰-۳۶-جی ایللرده تور کچولویون اونونده اولان بعضی پروبلملر حل ائیلدی، یا حل ایستیقامتینده مهم ایشلر گؤرولدو: ائتیک کیملیگین (تورک میللتی، تورک دیلی، تورک ادبیاتی، تورک مدیتی، تورک تئاتری و...) تثبیتی، تحصیل سیستمی نین میللتشمه سی و اینکیشافی، میللی دیله تمیزلیک، میللی ادبیاتین و مدیتین اینکیشافی و سایره. آنجاق بو پروسس ۱۹۳۰-جو ایللرین اورتالاریندان ساوتلرجه دایانديریلدی، و ساوت رژیمی نین سونلاریندا، اوزللیکله پئرسروویکا دان باشلا یاراق تور کچولوک یئنی دن جانلاندى، و ابولفضل ائلچیی پئرزیدنتلیگی دؤورونده (۱۹۹۲-۹۳) میللتشمه سی یونونده مهم آدیملار آتیلدی؛ قووه ده اولان آنایاسایا او یغون اولراق آذربایجان دیلی نین دؤولت اورقانلاریندا ایشله دیلمه سی تامین ائیلدی؛ ۱۹۹۲-جی ایلین دئکابری ۲۲ سینده میللی مجلس «دؤولت دیلی حاقدا قانون» قبول ائدرک، دؤولت دیلی نین «تورک دیلی» اولماسی مسئله سینده تاریخی عدالتین یئرینی تاپماسینی تامین ائدی؛ تحصیل سیستمی نین میللتشمه سینه باشلاندى؛ کیریل عوضینده قبول ائدیلمیش لاتین قرافیکاسی ایله یئنی درس کیتابلاری چاپ ائیلدی؛ تورک یئر آدلارینین برپاسی ایشی سورعتلندی؛ میللی مجلس رۇسلاشدیریلیمیش سو یاد سونلوقلارینین («اوو»، «یئو» کیمی)

دیشدیریلمه سینین آسانلاشدیریلماسی قایدالاری حاقدا قرار وئردی. آنجاق بو سورج اوزون چکمه‌دی، بیر ایلدن سوئرا میلی حاکیمیت دئوریلدی. بو سورجده علیئولرین ایش باشینا گلمه‌سیله سورعتی بؤیوک اؤلچوده آلیندی.

گونئیده ایسه مشروطه اینقیلابیندان سوئرا خیابانی حرکتینده یاریمچیلیق قالان تورک دیلینین بنیمسه‌مه‌لری پیشه‌وری دؤورونده تکمیللشمه‌یه باشلانندی (گونش ایلی ۱۳۲۴-۱۳۲۵؛ م ۱۹۴۵-۱۹۴۶) و تورک دیلی دؤولت دیلی اعلام اولدو، بو مرحله‌ده بیر ایل گئچمه‌دن فاشیستی بیر حرکتله دایاندیریلدی، تورکچولویون یئنی مرحله سی ایسلام اینقیلابیندان (۱۹۷۹) سوئرا باشلانمیشدی. آنا دیلینده اونلارجا قزئت-دَرگی چیخدی، میلی حیاتین پرؤبلملری اوزره‌رینه یوزلرله مقاله یازیلدی. میلی تاریخیمیز عموم‌تورک تاریخی‌نین بیر بؤلومو اولاراق آله آلیندی، فارس ایرقچیلیغینا قارشى ایدئولوژی-مدتی موباریزه جبهه‌سی آچیلدی. اون‌مین‌لرله اینسانین ایستادیوم‌لاردا و باشقا ییغناق یئرلرینده «هارای، هارای، من تورکم!» شعارییلا هایقیرماغا باشلادی.

-تورکچولویون آماجی و تورکچولرین گؤروی

تورکچولوک بیر سیاسی حیزب و قورولوش دئییل، تورکچولوک کولتورل آماجلار دوغرولتوسوندا حرکت ائتمه‌لیدیر، تورکچولر تورکچولوک دوغرولتوسوندا یالینز کولتورل کونولاردا حرکت ائتمه‌یی هدفینده قویمالیدیر البتده بیر تورکچو، تورکچولوک مفکوره‌سینه ایناندیغی حالدا دینی اینانجیدا اولابیلیر، سولچولوق ویا ساغچیلیق مفکوره‌سینه اینانابیلیر ویا طریقت، تصوف ویا هر آیری بیر یولا و اولکویه اینانابیلیر و اونلارین دوغرولتوسوندا حرکت ائده‌بیلیر و او اولکولر اوچون فداکارلیق ائده‌بیلر، یالینز بونلاری قاریشدیرماماق لازیمدیر، بیر تورکچو هر یولدا گئدیرسه گئتسین اونون آماجیندا تورک کولتورونون یوکسلدیلمه‌سی گؤز اؤنونده اولمالیدی، و اؤز اینانجینین یایلماسینی تورک دیلینده یایمالی و بو کولتورون ایلکه‌لرینی اویری اینانجلارلا باغداشدیرمالی و بیریرینه اویقونلاشدیرمالیدیر.

-بو سوؤرو مطرح اولابیلیر بعضا ایکی مفکوره بیریرینه قارشیت اولابیلیر، او حالدا تورکچو، نه ائتمه‌لیدیر، مثلا بعضی انترناسیونالیست قروپلار بوتون دیللرین علییه‌ینه اولموشدولار، بو حاللاردا بیر تورکچو داها درینلره گئتمه‌لی، بئیله‌کی بعضا بوجور قروپلار بیر کولتور و دیلین

طرفدارلیغیندان سؤز ائتمه سه لرده اصلینده اونلار دولاییسیز اولاراق بیر کولتور و یا بیر گوجلو کسیمین حاکیم اولدوغونو آماجلا ییرلار، مثلا فارسچیلار بعضا دئییرلر دیل یالینیز باغلانتی قورماق اوچوندور و بیز گرک هئچ دیلدن طرفدارلیق ائتمیک، اصلینده اونلار اؤزگه دیلده اولان شخصلر و اؤزلیکله فعاللاری پاسیو و ائتگیسیز حالا گتیرمه یی آماجلا ییرلار، چونکی اونلار بیلیرلر ایندیلیکده فارس دیلی حاکیمدیر و او بیلیرلر پاسیولشدیکجه فارسچی کسیم گوجلر نیر، بونلار تای روسلاردا بئیله آماجلار دوغرولتوسوندا حرکت ائدیردیلر، و یئنه ده بئیله قروپلار بؤیوک مقیاسدا آنکلو ساکسون کولتورونو و دیلینی یایماقدا دیلار، او اوزدن تورکچولرده بئیله آخیملار دیققت ائتمه لیدیلر و ان آزیندان بئیله دوروملاردا اورتا یوللار تاپاراق مختلیف کولتور و دیللی و اونلارین یانیندا تورک کولتور و دیلینین یایماغا چالیشمالیدیلار.

تورکچولرین هدفلی تورک دیلی و کولتورونو دایما چاغداش سؤیه ده گلیشدیرمکدیر مثلا وقتی فضولی ۱۵ینجی یوزایلده بوتون شاعیرلرین عروض وزنینه اورتامی اللرینه آلا راق تۆز سالیردی، ائیلیه بیلدی تورکجه ده ده گۆزل شعرلر دئسین، فضولی دئییردی:

اول سبیدن فارس لفظیله چوخدور نظم کیم. نظم نازک تورک لفظیله دوشوار اولور. منده توفیق اولسا بو دوشواری آسان ائله رم. نوبهار اولغاچ تیکاندان برگ گول اظهار اولور. فضولی گرچکدن تورک دیلینده عروض قافیه سیله شعر دئمه یی بؤیوک اولچوده گلیشدیردی و بوندان دولایی چوخلو شاعیرلر او بیری دیلرده اولدوغو اوچون تورک دیلینده شعر دئمه یه باشلا دیلار و بو دیلین او بیری دیلرین قارشیسیندا دیک و باشی اوجا دورماسینا سبب اولدو، بو ایشلر او دؤنم تورکچولویون سیمگه سی کیمی تانینا بیلیر، یئنه ده علی آغا واحد گئچن یوزایلده تورکجه شعیرده ۱۴لوک هئجا وزنینی، عربجه عروض وزنی ایله باغداش دیراراق یئنی شعیرلر وجودا گتیردی، و سبب اولدو عروض وزنینه، داها آخیجی و گۆزل شعیرلر تورکجه ده دئیلمه یه باشلان سین و گرچکدن شعیر دئمکده بو ایشه ده تورکچولوک دئمک اولار. موسیقی عالمینده اؤزلیکله اوزئیر حاجیگلی؛ قاراقارایئف و بابامیرزایئف کیمیلر بئیله بیر تورکچولویه آل آتدی لار و تورک موسیقیسینی بؤیوک اولچوده اینکیشافا دوغرو آپاردیلار.

تورکچولوک اوچون گوندمده اولان گورولر

- ۱- تورک ميللتي، تورک ديلي، تورک ادبياتي، تورک کولتورو و اونا تاي آنلايشلارين برپا ائديلمه سي؛
- ۲- دوغرو دوزگون، اينانديريجي تاريخ شعورونون فورمالاشديريلماسي؛
- ۳- تحصيل سيستمي نين قوزئيده ميلليلشمه سي و چاغداشلاشماسي؛ و گونئيده قورولماسي؛
- ۴- تورکچولوک، دين کيتابلارينين و خطبه لرله وعظ لرین تورکجه اولماسي دئمکدير (گويالپ). ديني کيتابلاريميز و ديني آراشديرمالاريميز، ايلاهيلر تورکجه اولماليدير چونکي بو ايشلرين آماجي تورک اولوسونون بيلگيلنمه سي و يوکسه ليشيدير البتده كي اونون يانيندا آيري ديللري اؤيرنمک و او ديللرده آراشديرما ياپماق ويا ائيتيم ده اولماغي ساکينجالي اولماماليدير.
- ۵- ميللي ديلده تميزليک و ديلين اينکيشافي؛
- ۶- اسكي ايدئولوژي-سياسي ارئين (حسن زردابي، احمد آغا اوغلو، علي حسينزاده ، علي مردان توپچوباشي، رسولزاده ، ميرزبالا ممدزاده و .. بنزه ري) منيمسه نيلمه سي؛
- ۷- ميللي بيرليک فيکري نين (يئرليچيليك و طايفاچيلين آلترناتيو) فورمالاشديريلماسي؛
- ۸- آدلارين و سويادلارين ميلليلشمه سي؛
- ۹- آذربايجان جوغرافياسي خاريجينده كي سويداشلارلا علاقه لرین گوجلنديريلمه سي؛
- ۱۰- تورک دونياسينين بيرليگي شعورو و سايره.

۱۷-۳-آذربایجانچیلیق ندر؟

تورکچولوک و آذربایجانچیلیق نه دئمکدیر، و فرقلری ندر؟، میلی حرکاتین گورگملی آراشدیریجیسی، عینی زاماندا ایدئولوگو میرزه بالا ممدزاده نین سوزو بو حاقدان قاساملی سوزکیمی وئرلمکده دیر: بیزیم میلی فیکیر تاریخینده، میللتچیلیگی تورکچولوک؛ دؤولتچی لیگی ایسه آذربایجانچیلیق لا تانیملانیر.

آذربایجانچیلیغین اورتایا چیخماسینین ندرلرینی دوشونمک اوچون یاخین گنچمیشه قیساغا باخماق لازیمدی، بو بؤلوم کیتابین ایلک بؤلوملرینین اؤزه تی اولاراق وئرلیر.

۱۷-۳-۱-یاخین گنچمیشه اوز وئرن اولایلار و آذربایجانچیلیق

قاجار ایرانیندان، قوزئی آذربایجان قویدیلاندا بوتون آذربایجان فئودال-خانلیق دورانینی یاشاماقدان ایدی، هله میللتلشمه سوره جی باشلامامیشدی، بوتوو وطن آنلایشی یوخ ایدو. بو اوزدنده روسلار بورایا حاکیم اولماق اوچون چوخدا زورلوق چکمه دیلر. روس سیاستی نین باشقا، داها اؤنملی اؤزلیگی ایسه بورانین اهالی سینی ایران و عثمانلیدان یادیرقاماق و اوزاقلادیرماق ایدی..

بو دؤنم محض عثمانلینین بیرباشا ایصراری و تضيیقلری ایله گونئی قافقازین روسیادان باغیمسیزلیغی اعلان ائدیلدی (۱۹۱۸- آپریل)؛ آنجاق موسستقیل زاقافقازیا فئدراسیاسی اوزون یاشامادی؛ گورجوستان، فئدراسیادان چیخدی، آذربایجان میلی شوراسی بو دفعه یئرلی ایلحاقچیلارین موقاویمتینی قیراراق مایین ۲۸-ینده آذربایجانین ایستقلاللی حاقدان مشهور بیاننامه نی اعلان ائتدی؛ تاریخده ایلک دفعه اولاراق «آذربایجان» آدلی دؤولت یارانندی، اؤنون سرحدلری جیزیلیدی. سونرالار ممد امین رسؤلزاده یازاجاقدی: «روسیا ایداره سینده کی موسلمانلارا «تورک» دئدیتمک ایندی آرتیق قازانیمیش بیر داعوادیر. یالنیز «تورک» کلمه سی دئییل، «آذربایجان» آدی دا قازانیمیشدیر.

سونرالار ساوئت آذربایجاننی تورپاقلارینین بیر حیصه سی (زنگه زور، گویچه، بورچالینی اورتا زولاغی، قاریازی) قونشولارا وئرلیدی، اوسته گل بورادا «ساعاتلی بومبا» اثرمنی مؤختاریتی یارادیلدی. و ۱۹۸۷-جی ایلدن سونرا اثرمنیستان تجاوووزو (قاراباغ پروبلنمی) باشلادی. اثرمنیستانین تجاوووزونو دفع ائده بیلمه یین آذربایجان، بحران دؤورونه گیردی.

قاجار محروسه ممالیکینده اینگیلیس و روس سیاستی دوغرولتوسوندا ایرانچیلیق تبلیغ ائدیلمدی و اینگیلیسلی فرماندهلرین اؤنجولویونده و سؤزده آیدین یئرلی فراماسونرلر واسیطه سیله ساختا ایران تاریخی دوزه لیردی و او بیر طرفنده مشروطه، خیابانی حرکاتی اورتایا چیخدی، نهایتا قاجار دؤولتی ییخیلدی و سونرادا آذربایجاندا میلی حوکومت قورماغا چالیشلیدی، ولی بو حوکومتده سویوق ساواش موحاریبه سینه قوربان گنده رک پهلویلر طرفیندن ییخیلدی و سونرادا آذربایجانلیلار بایکوت اولاراق بؤیوک تضييقلره معروض قالدیلار، و وارلیقلاری بئله، دانیلماغا باشلانندی. «آذربایجان» مفهومی و اوتون جوغرافیاسی اؤن ایلرله پهلوی و ایسلام جمهوریتی رژیملرینین باسقیسینا معروض قالدی. ۱۹۳۷-جی ایل آذربایجان ایالتی ۳ و ۴ اوستانا بؤلوندو، قالان حیصه لری قوشو اوستانلارا قاتیلدی. اوستانلارین آدینداکی تاریخی آدلار گؤتورولدو. زنجان، قزوین، ساوه، سولتانا باد و همدان بو اوستانلاردان گناردا قالدی. داها سونرالار (۱۹۴۱) بیجار ۴-جو، آستارا ایسه ۳-جو اوستاندان قوپاریلدی. و نهایتا تورکلرین چوغونلووقدا اولان یئنی بؤلگه لر یعنی شرقی آذربایجان، غربی آذربایجان، آردبیل، زنجان، همدان، تهران، مرکزی اراک، قوم، آبرز (قزوین) اوستانلاری یارادیلدی. بو جور بؤلونمه گونئییلرده وطن دوغوسونون (بو تۆو آذربایجان) دولغونلاشماسینا مانع اولور. او بیر یاندان، کوردلرین کومپاكت یاشادیققلاری بعضی تورپاقلار غربی آذربایجان اوستانی ترکیبینه قاتیلیمیشدیر. اوسته لیک، سون ۲۰-۳۰ ایلده بو اوستانین اهالیسی سورعتله و دورمادان کوردلشدیریلمکده دیر. بو، گله جکده یئنی «قاراباغلارین» اورتایا چیخماسی اوچون اویقون اورتام یارادیر.

بو اولایلار بیرلیکده یئنی بیر مفکوره یعنی آذربایجانچیلیق تفککورونو اورتایا چیخاردی.

۱۷-۳-۲- آذربایجانچیلیق و دؤولتچیلیک

کیملر آذربایجانچی اولایلیر، بیر تورکچو ایله آذربایجانچی نین فرقی ندن عیبارتدیر. بیر علیچی آذربایجانچی اولایلیرمی؟، ویا بیر طالیش و کورد آذربایجانچی اولایلیرمی؟. بو سورویا یانیت وئرمک اوچون آذربایجانچیلیغین قیساجا معناسینی وئرمک گره بیر:

آذربایجانچیلیق گئیش آنلامدا آذربایجان خالقینن میلی منافعین و کولتورلرینی قوروماق دئمکدیر، آیدینجا بلیدیر بیر آذربایجانچی بو ایشی یایماق اوچون گوجو اولمالیدیر، چاغداش آنلامدا دئسک، اوتوریته سی اولمالیدیر.

اوتوریته ندیر: اوتوریته خالقا دایاناراق و خالقین سسینه و تشکیلاتلارینا آرخالاناراق قورولان سیستمیدیر و اونون گؤسترگه سی دؤولت و دؤولتچیلیک دیر.

بیر تورکچو آذربایجانچی اولایلیرمی؟ و اونلارین فرقی ندیر؟، بیر تورکچونون گؤروی تورک دیلینی و کولتورونو قوروماق و اونو یوکسلمکدیر، بیر آذربایجانچی دا آذربایجاندا اولان بوتون کولتورلری، تورک، طالیش، کورد، لور، اثرمنی و بورالاردا وار اولان هر آیری بیر قروپلارین کولتورلرینی و دیلرینی قوروماقدیر، و بو نوقطادا اورتاق وظیفه اورتایا گلیر و آیدیندی کی آذربایجاندا بؤیوک چوغونلوقدا اولان تورک میللتینن دیل و کولتورون قوروماق هر آذربایجانچینن گؤرویدیر نئجه کی بیر آذربایجانچی طالیشیندا، بیر گؤروی بو میللتینن چوغونلوقدا اولان تورک دیل و کولتورونو قوروماقدیر و هر بیر تورکچو آذربایجانچیدا، آزیلیقدا اولان خالقلاریندا کولتورلرینی و دیلرینی قوروماغا سوروملولوغو واردیر.

دئمک اولار بونلارا تای بیر آذربایجان یوردداشی اولان کورد و کوردچوده بو یوردون منافعینی، کولتورلرینی و دیلرینی قوروماغا و اونلاری دیری ساخلاماغا سوروملودور، بیله لیکله بیر کوردچوده آذربایجانچی اولایلیر و اولمالیدیر و یالیز بو دورومدا هم چوغونلوقدا اولان تورک دیلینی و کولتورونو یاشادیر و اوتوریته قازانان دؤولت کؤلگه سینده اؤز دیل و کولتورونوده قورویایلیر.

بعضا دئییلیر: «تورکچولوک آذربایجانین گلجه یینی تهلیکه یه سالیر، غئیری-تورکلرده، آیریلیقچی احوال-رؤحیه یارادیر»، یوخاریدا گوردویوموز کیمی وظیفه لر بللی اولدوغوندا و هر کسین ایچینده اولدوغوندا بو فرقلیلیکلر آذربایجان دؤولتچیلیگینه گوج قازاندیرا بیلیر و آذربایجان تورکلرینینده میلی شعورا صاحب اولماسی آذربایجانین بوتؤولویونو و گلجه یی

اوچون ضروریدیر. و عئین حالدا تورکچولوک آذربایجان اوتوریتته سینین و آذربایجانچیلیغین قارانتیسیدیر. دئمک اولار ایندییه کیمی قاراباغ پرولئمی نین یارانماسی و آشاغی-یوخاری ۲۵ ایل قالماسینین سببیریندن بیرسی ده آذربایجان تورکلرینده میللتلشمه سورجی نین باشا چاتمماسیدیر. عئین حالدا آذربایجانداکی ائتیک و احدلرین هامیسینین اوز رسمی آدی وار (تورکلردن باشقا)، اونلاری بیر یئرده توتا بیلن آنلایش دا «آذربایجان خالق» دیر.

آذربایجان تورکلرینین آدی، تورک میللتی و دیلده تورک دیلی دیر و ایرانچیلارین قویدوغو آذری کیمی آدلار، اریتمه سیاستلری دوغرولتوسوندا قویولوب و هئچواقت خالقیمیز طرفیندن بنیمسنمه میشدیر، و حتی فارسلا دادا بیر عیده ایرقچی آیدینلار خاریح، بوتون کسیملریده، آذربایجانلیلاری تورک کیملیک ایله تانیملار و بیله ده سسله ییرلر و بو آدلادا اونلارا یامان و سؤیوش دئییرلر.

-«میللتچی لیک دئموکراسییا یاددیر» ذهنیتی ده یانلیشدیر. میللتچی لیک-دموکراسییا موناسیبتلری باره ده غرب عالمینده فایدالی، درده دین ادبیات چوخدور، اونلاری تکرار ائتمه یه لوزوم یوخدور. یالنیز روئرت جوؤپئر دن کیچیک بیر آلینتی ایله کفایتله نیریک: «دموکراسییا گوجلومیللی کیملیک طلب ائدیر، آنجاق لیبرالیزم اونون یارانماسینی چتینلشدیره بیلر.»

-معمولا حاکمیتده اولانلار و اوزللیکله فارسچیلار بعضا، میللتچیلیگی و ائتیک تئوریلری، اسکیمیش و سؤزده غیر مدرن تئوریلر کیمی آلقیلا یارلار، بو اوزدن بوجور تئوریلری ساوونانلاری دریندن تانیماق گره کیر، البتده بعضا بیر سیرا مدرن باخیشلی شخصلرده بیله سؤزلری اورتایا آتیرلار ولی یئنه ده اونلارین نه قدر بیلگیلی ویا بیلگیسیز اولمالاری آراشدیریلمالیدیر.

یوخاری سؤزلردن بیر سونوج اولاراق وورقولامالی ییق: وطنیمیز آذربایجان، میللتیمیز تورک، دیلیمیز تورکجه و دینیمیز ایسلام دیر.

آذربایجانچیلیق دوغرولتوسوندا آذربایجان میللی حرکاتینین اوزللیکلری بیغجام حالدا بیله دیر:

۱- آذربایجان حرکاتیندا موختلیف سیاسی-ایدئولوژی آخیملارین اولماسی، میللی اولاراق، طبیعی و حتی لازیمدیر.

۲- بو جریانلار بیریرینه قارشلی اولمامالی، ترسینه، بیریرینه سؤگی ایله یاناشمالی، آرالاریندا سیخ ایشیرلیگی یارادیلمالیدیر. و اورتاق نوقطه لری بؤیوتمه لیدیرلر.

۳-اقتصادی-دئموقرافیك آچیدان، تشکیلاتلانمامیش، ایدئولوژی باخیمدان شکیللنمه میش
آذربایجان تورکونون، ماغمین دوروما دوشمه سی لابوددور. اودور کی، سورعتله بیلینجلمک،
تشکیلاتلانماق لازیمدیر. بو ایشی صاباحا ساخلاماق یانلیشدیر.

۴-آذربایجان خالقینین بؤیوک چوغونلوغو مسلمان اولاراق ایسلام دینینه سایقی گؤسته ریلمه
لیدی و اونون یانیندا بوتون دینلر، ایسلام دینی ده داخیل اولماق اوزره آشیریلیغا اوز گتیرمه دن
اؤز گورجه حرکت ائتمه لیدیلر.

۱۷-۳-۳- آذربایجانچیلیق و گۆرۆلری

آذربایجانچیلیغین گونئی و قوزئی آذربایجاندا اوست-اوسته دوشن و فرقلی گۆرۆلری وار.

-قوزئیده آذربایجانچیلیغین اساس وظیفه لرینی آشاغیداکی کیمی سیرالاماقلار:

- آذربایجان رئیسپوبلیکاسینین تورپاق بوتونلویونون برپاسی؛

- آذربایجان رئیسپوبلیکاسی دؤولتی نین دئموکراتیکلشمه سی؛

- اؤنیتار آذربایجان رئیسپوبلیکاسیندا ائتتیک آزلیقلارلا اویومون تامین ائدیلمه سی؛

- بوتؤو آذربایجان (قوزئی، گونئی، بورچالی، دربند) شعورؤنون فورمالاشدیریلماسی؛

- تورک دونیاسینا اینتئقراسیا و سایره.

-آذربایجان شیعه لیگینی (علیچیلیگین) یثنی چاغ قوشوللاری اوزره دوزنله مه سی، دینی اوخوللارین

برپاسی و دینی خورافاتدان آریندیرماسی و دینی جهندن عموم تورک دونیاسیله اورتاق

نوقطه لرین گوجلندیریلمه سی و اونلاری بوتؤو آذربایجان و دنیا اوزهرینده یایلماسی.

-گونئیده آذربایجانچیلیق مفکوره سینین طلبلرینی آشاغیداکی کیمی فورمؤله ائتمک اولار:

- ایراندا تورک ائتتیک زوناسینین و گونئی آذربایجانین سرحدلرینین بلیرکنمه سی؛

- ایران دؤولتی داخیلینده آذربایجان اؤستانلارینین بیرلشدیریلمه سی؛

- گونئی آذربایجانین مؤختاریتی، یا ایستیقلالی ایدئالینین گئرجکلشدیریلمه سی اوغروندا

موباریزه ؛

- بوتؤو آذربایجان (قوزئی، گونئی، بورچالی، دربند) شعورؤنون فورمالاشدیریلماسی؛

- تورک دونیاسینا اینتئقراسیا و سایره.

-آذربایجانچیلیغین ایلرله مه سی اوچون فارس شیعه لیگیندن قورتولما یوللارینی آرامالی ییق و

فارس شیعه لیگینین گرچک اوزونو خالقا تانیتمالی ییق، بو اوزدن گونئی آذربایجان تورکلرینین

اؤنملی آماجلارینین بیر قوزئی آذربایجاندا و تورکیه بکتاشی لری ایچینده دوزگون و تورک

گلنه یینه اویقون دینیمیزی یایمالیدیلار و اوخوللارین برپاسی اوچون چالیشمالیدیلار.

-بوتؤو آذربایجان و بکتاشی لرین اورتاق طلبلری و گۆرۆلری :

- آذربایجان تورکلری و اونون یانیندا تورکیه بکتاشیلری، عراق تورکمنلری، بورچالی و روسیه

آذربایجانلیلاری و دنیادا اولان آذربایجان اوپوزیسیونلارینین ان بؤیوک آماجی علیچیلیک

مذهبینی جانلاندیرماق و اصلینده مذهبیرینی خورافاتلاردان، یالانچیلیقلاردان و دوزنبازلیق لاردان آریندیرمالیدیلار.

-بیلگینلریمیزین بیر سؤزو واردی : «تورکلر تاریخ یارادییلار ولی تاریخ یازماییلار»، بو سؤز گنچمیشده قالاراق تاریخ اولمالیدیر، تورکلر و اونلارین یانیسیرا، آذربایجان تورکلری، کولتورلرینی، عنعنهلرینی، گلنکلرینی، تاریخ بویو ایسلام دینی ایله باغداشدیراراق اویقولاسالاردا اونلاری یازیا گنچیرمه ییلر و یالیز بونون اوزوندده فارس شیعه لیگینین و ایسلاما هایقیری کؤتو تفککورلرینه ینیلیلر و بعضا ایله دوشونورلر اؤز دینلریده همان ساسانلی فارسچلارین دینیدیر، اؤزللیکله تکنولوژینین ایلرله دیگی گنچن یوزیلده گنریله مه داها آرتیق اؤزونو گؤستردی، بیزلر کولتورموز و گلنکلریمیز و بیلیم آماجلی چالیشمالاریمیزین یانیندا خورافاتسیز دینیمیزده اونوتامالی ییق، و اونو چاغداش بیلیم و فلسفه ایله اویقونلاشدیریب و هئرمئنوتیک له چاغداش سویه یه گتیرمه لی ییک.

۱۷-۴- تور کچولوک و مذهب

تور کچولوک ویا تورک میللیتچیلیگی بیر یاشام فلسفه سی کیمی تبلیغ اولوناراق چوخ واخت اونو مذهبیسز بیر مفکوره شکلینده گؤرنلر واردیر، حالبوکی مذهبیسز تور کچولوک عاغیلا سیغماز بیر شئیدی، مذهبیسز تور کچولوک ایچی بوئش و ذئهنسل و تصووری بیر شئیدیر و گرچک اولایلمز.

یوخاریداکی «۱۴- تورک خالقلارینین استراتژیکی یولو» بؤلومونده چاتی تئوریسیندن بحث ائتدیک، اونو بیر دفعه ده اوخوماق داها آیدین اولاجاقدیر، تکرار دئیلمه لیدیر، تور کچولوک مذهبیسز اولایلمز، نئجه کی کومونیسیم، کاپیتالیسم، فئودالیسم و هر دیکتاتورلوق و هر دئموکراسی، مذهبیسز اولایلمز، بونو اؤزللیکله بوتون باتیلی کاپیتالیستلر و روسیه کومونیسترلی و چینلی کومونیسترلر ایجه بیلردیلر، و ایندیده بیلرلر، نه یازیقیکی بیلر بیلمیردیک، چونکی گئچن یوزیلده بیلر بؤیوک گئریله مه دؤورانی گئچیردیک، و شایدده تازاتازا اؤزوموزو تاپیریق، مذهب هر میللتین معنویاتینین چاتی سینی اولوشدورور. مذهب هر اولکه نین کولتورونون چاتی سینی تشکیل وئریر، چاتیسز هئچ شئی اولایلمز، هر مکانیکی وسیله بیر چاتی اوزهرینده اوتورار، هر کولتور و معنوی شئی بیر چاتی اوزهرینده اوتورار و حتی کاینات بنله بیر چاتی اوزهرینده دیر اونون آدینی «قارا دلیکلر» قویورسوز قویون ویا آدینی «چکیم گوجو» قویون.

روس کومونیسترلی، تانریسیزلیغین، آتئیزمین ان ایقتیدارلی دؤوره لرینده بیله بونو بیلردیلر، روس میللتی، مارکسیزم لئنینیزمین اساس کوتله سینی تشکیل وئریردیلر اونلارین دینی کریستیانلیق (مسیحیت) مذهبلی اورتودوکس دو، کومونیسمین ان ایقتیدارلی دؤنمینده ده روسلار بو مذهبی تبلیغ ائدیردیلر و مختلیف کلک، حيله و زوراکلیقلارلا، چوواش تورکلرینی مسیحی دینینه سوخوردولار ویا بعضی مسلمان تاتارلاری زوراکلیقلارلا اورتودوکس کلیسیه سینه باغلایردیلر، اونلار بیلردیلر چوواش تورکلری ویا تاتار تورکلری اگر اورتودوکس مذهبنه گئچسه لر، یا روسلارین ایچینده اریرلر ویا ائتکیسیز و گوجسوز بیر توپلوما دؤنرلر، چونکی روس اولکه سینین و میللتین چاتی سی اورتودوکس مذهبی دیر اگر بیری بو مذهبه گئچرسه روسلارین ایچینده اریمه لیدیر، البته کی بو چاتی نین اوزهرینده بالاجا بالاجا آیری مفکوره لرده آزادلیق وئریمیشدیر، چونکی چاتی ساغلام اولدوقجا، آیری آیری

آز ساییلی مذهب لر ویا آتئیست قروپلار ویا جوربه جور فلسفه لر او چاتی یا ضرر وئره بیلمز لر، بونلارا تای چین ده ده کومونیسیم ایش باشیندا اولدوغو حالدا بوداییسم چاتی مذهب کیمی تانینیر، و هر آیری مذهب و اینانج، بو مذهبه گنجه یه زور لانیر و اویمایانلاردا قدر جاسینا قتل عام اولورلار نجه کی اوغور تورکلری بؤیوکلو کیچیکلی قیلجیدان گنچیریلیر و اونلارین وارلیغی بئله محو ائدیلمه یه چالیشیلیر.

بونلارا تای باتی کاپیتالست اؤلکه لرده ده، یالنیز چاتی مذهب لرینی قوروماق شرطیله آیری مفکوره لر و بالاجا بالاجا توپلوملارا یاشاما ایمکانی تانینیر، و دایما گؤزتله ییرلر بو چاتی ان اوافق صدمه گؤرمه سین، نجه کی مثلا آلماندا آزیلیق تورک توپلومو بئله دایما مرجک آلتیندا اولاراق دایما تضیق آلتیندادیر. باتیلی اؤلکه لرده کاتولیک و پروتستان مذهب لری چاتی مذهب لر کیمی رول اویناییرلار.

باتی دا و دوغودا هر نه قدر یثنی ایده لر و فلسفه لر اورتایا چیخسادا اؤرتوک دن باشقا بیر شئی دئییلدی،

البته کی مذهب لرین ده چاتییسی دیشمکده دیر، اونلار دایما یثنیله نیر، بعضا ساغلاملاشیر وداهادا مؤحکمله شیر و بعضا ده بیزیم دوروموموز کیمی خورافاتا و یانلیشلیقلارا بولاشاراق چوریور و چؤکوشه دوغرو گنچیر، باتی دا بو دیشیملری یثنی اینکیشافلار کؤلگه سینده، هئرمئوتیک ایله، یاشامسال یورومساما ایله یثنیله دیرلر و چاغداش سویه یه گتیریرلر.

یوخاریداکی سؤزلره قانیت و دلیل اولاراق باتیلارین یثنی فلسفه لرینی و فیلسوفلارینی اینجه له مک یترلر دیر، هئنگئل، دیلتئی، هایدگئر و قادامئر کیمی بؤیوک عالیملرین سؤزلری، آراشدیرمالاری، یول خریطه لری و قیلاووزلاری یالنیز و یالنیز دین چاتی سی اوزهرینده دیر اونلارین آچیقلامالاریندا دین ائکسن یندن (دین محوریندن) باشقا کونو و موضوع گؤرمک ایمکانسیز دیر اونلارین هامیسینین تلاشی بو چاتینی نجور ساغلاملاشیرماق حاققیندادیر.

نه یازیقکی بیزیم بؤلگه میزده، فارس شیعه لیگینین بیلگینلری کلینی لر مجلسیلر و طوسی لر اؤز چاتیلارینی ان کؤتو مفکوره لره بولاشدیرمیشلار و ظاهرده گنچجی ایله له مه لر آلدی ائده رک بؤیوک باتلاغا سورتله نیرلر، و داهادا یازیق، بیز آذربایجان تورکلری بو کؤتولو کلره اویاراق و ایناناراق، بو دونیامیزی و او دونیامیزی محو ائتمکده بیگ.

یوخاریداکی آچیقلامالارا دایاناراق دئییه بیلیریک اؤزوموزو آلداتما یالیم، اؤنمی یوخدور بیر دیندار اولسون، کومونست اولسون، فاشسیت اولسون، لیبرال اولسون، فیلان حیزبیدن اولسون، ویا تورکچو اولسون، گرک اونون چاتی مذهبی اولسون، مذهب بیر میللتین و بیر اؤلکه نین اؤنورقاسیدیر و اگر بیر اؤلکه ده میللتچیلیک اگه مندیر، گرک هئرمئوتیک ایله و یاشامسال یورومساما ایله مذهبی اؤز اؤلکه یارارلارینین اوزه رینده اوتورتسون یالیز بو حالدادیرکی او میللت دیری قالابیلیر.

تورکچولوک مذهبسیز اولایلمز، تورکیه تورکلرینین مذهبی حنفی مذهبیدیر، آذربایجان تورکلرینین و آذربایجان اؤلکه سی اگر یاشایاجاقسا چاتی سی علیچیلیک مذهبی اوزه رینده قورولمالیدیر، بو مذهب، ایسلام دینی و تورک کولتور و گله نکلرینین باغداشماسیلا و تاریخی گلیشیم سونوجو اورتایا چیخیدیر نه یازیقی آذربایجانلیلار، بو کیتابدا سایدیغیمیز علیچیلیک اصللرینه ایناندیقلاری حالدا، تاریخیمیز کیمی اونلاری یازیا گنچیرمه ییلر، و بو اوزدن بعضا ائله سانیلیر آذربایجان تورکلری و ایرانین آیری بؤلگه لرینده اولان تورکلر، فارس شیعه لیگینین قوردوقلاری اصللره اینانیرلار، چونکی فارسلا بونلاری یازیا گنچیریلر حالبوکی ایران تورکلرینین مذهبی رسملری و گله نکلرینین هنج بیر، فارسچیلیق مذهبیله هنج بیر ایلگیسی یوخدور و چوخ واختلاردا قارشی قارشیا دورورلار.

بو آچیقلامالاری گؤز اؤنونه آلاراق دئییه بیلیریک، بیزیم میللتیمیزین و اؤلکه میز آذربایجانین، چاتی مذهبی علیچیلیک دیر، بیزلر یاشاماق ایسته ییرسک بو مذهبی جانلاندیرمالی و یاشاتمالی ییق.

اؤلکه دیشیندا آذربایجان اوپوزیسیونونون اصلی آماجلارینین بیر علیچیلیک مذهبی نی یایماقدیر، بو ایش بؤیوک تلاشا نیازی واردیر، بو ایشین اوداق نوقطه سی بیزیم آزاد اولموش وطنیمیزین پارچاسی یعنی قوزئی آذربایجان اولمالیدیر، بو حاقدان تورکیه بکتاشیلریده بیزلره آرخا اولاراق، تورکیه دؤولتینین ایلگیسینی قازانابیلیر، چونکی بو آماج تورکیه تورکلرینین و اصلینده تورکیه دؤولتینین یارارینا اولاراق اونلار ایچینده ده بؤیوک بیرلیک یارادابیلیر، و اونلاری کؤتو مفکورلردن و بیرلیکلری پوزان دوشونجه لردن آریندیرابیلیر. بونلارین یانیسیرا گونئی آذربایجانلیلارین دا ان بؤیوک گؤروی، اؤز مذهبلرینه آرخا چیخاراق، اؤیرنجی و

اؤیرتمن مقامیندا بو یول خریطه‌سینه دستک چیخمالاریدیر. بو مسائلی گؤز اونونه آلاق بیزلرین ان آزیندان اوچ دینی مرکزیمیز قوزئی، گونئی آذربایجان و آنادولودا اولمالیدیر. بو دوشونجه‌نی گؤز اونونه آلاق دیندارلار و دین آداملاریدا هئجواخت باتیلی مفکوره‌لردن و حتی کومونیستلردن و یئنی فلسفه‌لردن و مفکوره‌لردن چکینمه‌مه‌لیدیر، چونکی هامیمیز بیلمه‌لی‌بیک هر دنیا گؤروشو اوزمان اوغور قازانابیلیر بو میللتین معنوی چاتی‌سینی و علیچیلیک مذهبی نی بنیمسه‌یه‌لر، و اونون کؤلگه‌سینده ویا اوزه‌رینده یورومه‌یه باشلا‌یلار.

بو حاقدا بیر سؤزه ده دئینمه‌میز اؤنملیدیر، سید جعفر پیشه‌وری، بؤیوک سولچو اولدوغو حالدا آیدینجا نشان وئردی بو میللتین ایچینده و او دؤنمین کومونیستلرینین ایچینده اؤزل یئره صاحبیدیر، سید جعفر بیر طرفدن توده حیزبی طرفیندن قیراغا قویولور و اونون علییه‌نه پروپاقاندا آپاریلیر و روسلار طرفینده خوشگؤروویله قارشیلانمیر و آیری طرفنده پهلوی رژیمی اونو تاپدالاییر، بونا فیکیرلشمک لازیمدیر البته کی آیدین ندنی واردیر، چونکی پیشه‌وری بو میللتین دیرلرینه اؤنم وئیردی اونلارین مذهب‌لرینی اییی تانیردی و اونا سایقی گؤسته‌ریردی، او تشخیص وئرمیشدی هر ایدئولوژی و یئنی فلسفه کومونیزم دن توتدو لئبرالیزم و آیری‌لاری، یالیز اؤز میللتین کولتور و مذهبنی تانماقلا و اونا احترام قویماقلا ایلرله‌یه‌یلیر و پیشه‌وری ده دوز تشخیص وئرمیشدی، و بو یولدادا جانینی قویدو، و بورادادیر کی پیشه‌وری کیمیلر هر آذربایجان دین آدامین دا سایقی‌سینی قازانمالیدیر، بیزیم سولچولاریمیز گرک بئله اینسانلار اولسونلار، نه یازیقی بیزیم ایچیمیزده ارانی کیمیلر هئچ شئی دوشونمه‌دیلر و ایناندیغی فلسفه‌نیده ترسه دوشونموشدولر و دوشونمه‌دی‌کلری اوچون راحت‌جاسینا دوشمن خیدمتنه گئچدیلر و دوشمنه قوللوق ائتدیلر، و اونداندا پیسی، بیر سیرا یئنی سولچولار سولدوز ساواشیندا، مستقیم حالدا دوشمن جبهه‌سینه گئچه‌رک مذهبی‌میزی و توپراقلاریمیزی دوشمنه وئرمه‌یی ساوونوردولار، مطمئننا بیزیم مذهبی‌میز و دین آداملاریمیزدا بئله خاین اینسانلارا قارشو اولمالیدی و وار گوجلریله اونلارین علییه‌نه ساواشمالیدیلار.

آذربایجان شیعه‌لیگین اصلی گؤرولریندن مجوسی شیعه‌سینین قرانا هایقیری سؤزلرینی و اینانجلارینی خالقا تانیتماقدی، بو گؤرو یالیز، دین آداملاری یئتیشدیرمکله مومکوندو، بونون اوچون ان آزیندان اوچ دینی مرکز قوزئیده، گونئیده و آنادولودا قورمالیدیلار و آراشدیرما

مرکز لرینده بیلگین اینسانلار یتیشدیرمه لیدیرلر. آیدیندیرکی بو آماج اولاشما اینجا قورتولوشدان دانیشماق او قدرده دوزگون گۆرونه بیلمز.

۱۷-۵- آذربایجانچیلیق مفکوره سینین آماجی علیچیلیک

- دونیا آذربایجانلیلارینین ان بؤیوک گۆروی اؤز گله جکلرینی ساغلام اساسلار اوزه رینده قورمالاریدیر، شوبهه سیز هر توپلومون تمللریندن بیرى اونلارین ایناندیقلاری مذهب و دیندیر، شاید دئیله ایندی داها بونلار کۆهنه سۆزلردی، دینیمیزی یتشدن تانیمایمیزا نه گرک وار؟، و دئییرلر: داها بیز دیندن یورولموشوق بیزه یتنی مفکوره لر لازیمدی، و حتی بعضی یتنیچیلر دئییرلر: داها بیز ایسلام دینیندن یورولموشوق و بیزلره دین لازیم اولسادا، آیری بیر دین لازیمدیر، اؤزلیکله فارسچیلاردان بئزلر، ایسلامی همان فارس شیعه لیگی ساناراق داها چوخ بوجور سؤیلتیلره اوز گتیریرلر، موطننا فارسچیلاریندا اصلی هدفلریندن بوجور یاخلاشیملارین چوخالماسیدیر چونکی اونلار راحتلیقلا بو تور کسیملری آرادان قالدیراییلرلر، بوجور ذئنه تیلر مو قایسه ده، آذربایجانچیلیغی بوراخیب تورانچیلیغی اصل توتانلارین تفککورونه بنزه بیر.

بونلارین جاوابیندا دئیلمه لیدیر: اگر دیققتله باخیلیرسا دونیادا ایندییه کیمی هله مذهب سیز توپلوم گۆرولمه ییبدی، آشاغیدا بو حاقدان لازیمینجه آچیقلاما وئریله جکدیر، بعضاده بو سۆزلر بئیه آلقیلانیر، گویا بیزلر یتنی دین قورماق پئشینده ییک، اونلاردا یانلیش دوشونورلر چونکی بونادا گرک یوخدور، بیزه یتنی دین نیاز دئییلدی، یتترکی بیزلر اسکی دن بری گله نکلریمیز و کولتوروموز اساسیندا بنیمسه دیگیمیز مذهبیمیزی تانیماق، بو بیزه یتتر، شاید گئچمیشده دیکتاتورلوقلار اوزوندن بوجور آیدینلامالار راحتجاسینا اولایلمیردی و بو یولدا بابکلر، نسیمیلر، ستارخانلار، خیابانلر، ثقه الاسلام لار، رسولزاده لر، پیشه وریلر، شریعتمداریلر، ائلچیی لار، قوربان وئرمیشیک اونلار یا دریلری سویولدو ویا توطئه لرله شکنجه اولدولار و اؤلدورولدولر، آما ایندی ایله تیشیم چاغیندا چوخلو ایمکانلار یارانیددی، نئجه کی بیزیم آتابابالاریمیز بؤیوک ایشلر گۆره بیلیرلر بیزلرده بو یوللاردا آددیم آتمالی ییق و اؤزوموزون و اوولادلاریمیزین و تورپاغیمیزین گله جه یینی قورتارمالی ییق، و بونو باشارایلیریک، یالنیز بیر یول خریطه سی لازیمدی و بو حاقدان، یالنیزجا و یالنیزجا یولوموز، بیزیم میلیتچیلیمیز و مذهبیمیز اولایلیر، و اگر بو ایشی دوزگون تمللر اوزه رینده قوراراساق قورتولایلیریک، بو تمللری بلیرله مه دن

گنجیجی حاللاردا قورتولساقدایئنهده یئنیلمه ییمیز و حتی محو اولمامیز مومکوندور، ولی ساغلام تملرلر و دوزگون فلسفه ایله دفعه لرجه یئنیلسکده یئنهده دیریلهریک و جانلانا ریق.

قوزئی آذربایجانلی بو حاقدان آیدین میثال کیمی گؤستمک اولار، قوزئی مستقل اولسادا هر آن تهلیکه آلتیندایر و ان بؤیوک تهلیکه نی ایران اولکه سیندن و داها دوغروسو فارس شیعه لیگیندن گؤره بیلیر، بو تهلیکه نین قارشسی سیندا نجور دایانابیلیر، بونا دیققت ائتمه لی بیک ایندی لیکده ایران فارسچیلاری، اولوسلار آراسی تضییقلره خاطر بؤیوک گوجه مالیک دئییلر، اما یارین وراق دؤنرسه و اونلار داها چوخ گوجه نیرسه، قوزئی آذربایجان دؤولتی هانسی گوجه و فلسفه ایله اونلارین قارشسی سیندا دایانابیلیر، حالبوکی بونا اطمینانیمیز واردی مثلا ارمنستان و یا تورکمینستان و یا حتی کویت و عرب امیرلیکلری راحتجاسینا ایران اولکه سینین قارشسی سیندا دایانابیلرلر و حتی گنجیجی حالدا ایشغال اولسالاردا اوزون موددته اؤز گورلو کلرینه قوشابیلرلر، نییه؟ چونکی اونلاردا دیل، هویت و هم مذهب جهتیندن آیدین و بلیرلی قورویوجو خطر واردی و اونلارین دیره نیشی اوچون ساغلام و آیریجی ندنلری و سبیلری واردی، اؤزلیکله دین مسئله سی بورادا داها آیدین شکیلده اؤزونو گؤسته ریر.

آما قوزئی آذربایجاندا دایما ایراندان دستکلنن فاناتیک ترور قروپلاری واردی و اونلار دایما ایران شیعه لیگین کؤتو و بیخیجی تفککورلرینین پروپاقاندا تاثیر آلتیندا اولاراق، هر آن پاتلاما نوقطه لری کیمی اولابیلرلر، و یا تورکیه شیعه لری بؤیوک تهلیکه ساییلما سادا دایما ضعیف نوقطه کیمی ایرانین قارشسی سیندا وارلیغینی قورویور.

بئیه سورونلاری نظرده توتاراق، همیشه لیک بو تهلیکه دن خلاص اولماغیمیز گره کیر، بو تهلیکه دن قورتولوشون تک و تک یولو، فارس شیعه لیگی کؤتو مفکوره لریندن قورتولماقدیر، و اونون یولو اؤز مذهبی میزی دوزگون شکیلده تانیماق، یایماق و دینی اوخوللاریمیزی بو سایاقدایر برپا ائتمکدیر.

علیچیلیک حاقدایر شوبهه آچیقلا نمالیدی، ایندی لیکده آذربایجان خالقی ایچینده موختلیف مذهبلری (اؤرنک اوچون علی اللاهی، اهل حق، گوران و ..) گؤرمک مومکوندو، اونلار آذربایجان شهرلرینین چوخلو محلله لرینده یایقیندی لار و بیغوالاریندا نسیمی، قوشچو، نباتی، فضولی، و شاه اسماعیل دان، شعرلر اوخویارلار. عموما نسیمی و قوشچو داها چوخ دیققت

مرکز لرینده دیر، اونلارین چوخلو آدلاری اولدوقلارینا باخمایارق، آذربایجاندا گنلیکله اونلارا «اهل حق» دئییلیر («اهل سنت» سؤزونه بنزر).

فارس شیعه لیگنین تبلیغاتلارینی نظرده توتارساق، قوشقوسوز اونلارین هامیسینی امامیه فارس شیعه سی کیمی تانیاجایق، حالبوکی حتی بیر شهر محلله لرینده بئله، مختلیف مذهب لر واردی. «اهل حق» لرین اینانجلارینین اورتاق نوقطه لری ح. علی یه اینانماقدی و هامیسیدا اونا بؤیوک سایقی گؤسته رلر، و ایلگینج بورادادی اونلارین هر هانسیسینا علیچی دئییلیرسه اینسانا دها آرتیق سایقی بسلرلر، دئمک اولار علیچی و علیچیلیک کلمه لری مؤعجیزه لی کلمه لر اولاراق هامینین طرفیندن بنیمسه نیر، بو مذهب لرین فارس شیعه لیگیندن آیریجی نچه نوقطه لری واردیر: آذربایجان (اهل حق) لرینین هئچ بیر، فارس شیعه لیگینین اسکی حدیث کیتابلارینا، ان اوافق اینانجلاری یوخدور، اونلاری شرک کیتابلاری کیمی حسابلارلار و بو حاقدا دانیشماغی کوفر بیلرلر، اهل حق؛ تورکجه عیرفانی شعرلره دینی گله نک کیمی سایقی دویارلار و اونلاری قوتسال بیلرلر. آیریجا پیغمبرین اولادلاری حاقدادا اونلارین اؤنملی فرقلری واردی، «اهل حق» پیغمبر و ح. علی نین اولادلارینا ایستیشنا قایل اولمادان بیر گؤزله باخارلار و هامیسینا سایقیلی اولارلار، مثلا سیدلیک کونوسوندا بو فرقی آچیق آیدین گؤرمک اولار، فارسچیلار یالنیز ایمام حسین ه باغلانان شخصلری سید بیلرلر (یزدگرده باغلا یارق)، حالبوکی علیچیلر، ح. علی نین بوتون اوغوللاریندان گلن شخصلره سید دیرلر.

«اهل حق» لرله فارس شیعه لیگی آراسیندا دیگر فرق ح. علی حاققیندادیر، «اهل حق» دین بؤیوک لرینی ح. علی ده قورتولموش بیلرلر، حالبوکی فارسچیلار اصیل ایماملاری یزدگرده قان باغی دولایسیله ایمام حسین یین اوغوللاریندا بیلرلر. دئمک اولار فارس شیعه لیگی، یالنیز ایمام حسین دن سونرا گلن قوشاغا اصیل ایمام دئییرلر، و اونون ندنی ساختا بیر حدیث اوزره رینده ایمام حسین ی یزدگردین قیزینا باغلا ییرلار و ساسانلیلارین اونلارلا قان باغی اولدوغونا اینانیرلار، حالبوکی علیچیلر و اهل حق، قان باغینا اؤنم وئرمه یه رک، پیغمبرله یاخین اولدوغو اوچون و بیلگین اولاراق، ح. علی و اوغوللارینا بیر سویه ده سایقی گؤسته رلر.

«اهل حق» لرین هئچ بیر، فارس شیعه لیگینده اولان ایمام زامانا اینانمازلار، حالبوکی فارسچیلارین نظرینده اونون آناسی بیر حالداکی آخشام چاغی اوندا گبه لیک آثاری یوخویدو،

گنج، گبه اولور و صوبحه ياخين مئهدی، آناسنین بودوندان دونیا یا گلیر و ۴۰ گونده بؤیویه رک موختلیف کیتابلاری اوخویور.

بورادا بیر مسئله یه آیدینلیق گتیرمک لازیمدی، معمولا آذربایجان شیعه لیگی ییله، علی اللاهی، اهل حق، گوران و .. کیمی مذهب لری آراسیندا اؤنملی فرقلر واردی، اؤرنک اوچون تناسخ، رجعت و حلول مسئله لرینده آذربایجان شیعه لیگی قرانا و عاغلا اویقون ایلکه لره اینانیرلار، آما بو فرقلیلیکلر تورلو مذهب لری آراسیندا اصلا سایقسیزلیغا ندن اولماز و اونلار بیر بیرلرینین اینانجلارینا کفر اتمزلر و بیر بیرلریندن چکینمزلر و حتی مراسیملرده ایشتیراک ائدرلر، بو حاقدان کیتابین موختلیف بؤلوملرینده یئترینجه بیلگی وئریلمیشدی.

۱۷-۶-سیاستده و فلسفه ده تور کچولوک و دینی آنالایش

بو بؤلومده گؤیالپ'ین «تور کچولویون اساسلاری» کیتابیندان بیر نئچه مطلب قئید اولوناراق تور کچولوک و مذهب حاققیندا آچیقلامالار وئریریک، یوخاریدا بعضی سؤزلر بو حاقدان اولدوغونا رغما، تکرارلاماغیندا فایدا واردیر، گؤیالپ'ین سؤزلرینه اکلهمه لر کروش ایچینده وئریلییدی.

۱۷-۶-۱-پولیتیکا دا تور کچولوک

تور کچولوک، پولیتیک بیر پارتی دئیلدیر؛ بیلیمسل فلسفی، ائستتیک (هونری) بیر مکتب دیر. باشقا بیر دئیمله، کولتورل بیر چالیشما و یئنی لشمه یولودور. بو ندنله دیرکی تور کچولوک، ایندییه قدر، بیر پارتی شکلینده پولیتیک موجادیله حیاتینا آتیلما دی. بوندان سونرا دا، شوبهه سیز آتیلما یا جاقدیر.

بونونلا برابر، تور کچولوک بوسوتون پولیتیک ایدئاللار قئیدسیزده قالماز. چونکو، تورک کولتورو، باشقا ایدئاللارلا برابر، پولیتیک ایدئاللار دا صاحیب دیر. مثلا، تور کچولوک هئچ بیر زامان کلریکالیزمله، تئوکراسی ایله، باسقی رژی می ایله باغداشاما ز. تور کچولوک، مودئرن بیر آخیم دیر و آنجاق مودئرن نیته لیگی اولان آخیم لارلا و ایدئاللارله باغداشاییلیر. ایشده بو ندنله دیرکی، بوگون، تور کچولوک خالق پارتی سینه یاردیم جیدیر.

گله جکده ده، دایما خالقچیلیق لا [بیزیم اوچون آذربایجانچیلیق دئمکدیر] تور کچولوک آل آله وئرهرک، ایدئالردون یاسینا دوغرو برابر یورویه جکدیلر. هر تور کچو پولیتیکا آلانیندا خالقچی [آذربایجانچی] قالا جاقدیر، هر خالقچی دا کولتور ساحاسیندا تور کچو اولاجاقدیر. دینیمیز و عقایدیمیز (اینانجیمیز) بیزلره بونو گؤسته ریر:

مذهبیمیز ماتریدیلیک (عقله اؤنم وئرن ماتریدی مذهبی)؛ و فیه ده (حقوقدا)، مذهبیمیز حنفیلیک [آذربایجانلیلار و بکتاشیلر اوچون، فارس شیعه لیگیندن و خورافاتدان آرنیمیش علیچیلیک]؛ اولدوغونو اؤیره دیر. بیزده، بونا بنزه ده رک، بو ایلکه نی اورتایا آتاییلیریز: «سیاستده و پولیتیکادا مسلکیمیز خالقچیلیق [آذربایجانچیلیق]، و کولتورده مسلکیمیز تور کچولوک دور [میللتچیلیک دیر].»

۱۷-۶-۲-فلسفه ده تور کچولوک

بیلیم، اوپژئکتیف و اولوملو اولدوغو اوچون، میللتلر آراسیدیر. بو سببله، بیلیمده تور کچولوک اولاماز. فقط فلسفه، بیلیمه دایانمیش اولماقلا برابر، بیلیمسل دوشونوشدن باشقا تورلو بیر دوشونوش بیچیمیدیر. فلسفه نین اوپژئکتیف و اولوملو صیفتلرینی قازانابیلیمه سی آنجاق بو صیفتلره صاحب اولان بیلیملره اویقون اولماسی سایه سینده دیر.

بیلیم قبول ائتمه دیگی حؤکوملری فلسفه قانیتلایاماز. بیلیمین قانیتلادیگی گرچکلری فلسفه اورتادان قالدیراماز. فلسفه، بیلیمه قارشى بو ایکی قورال ایله باغلی اولماقلا برابر بونلارین دیشیندا تومویله اؤزگوردور. فلسفه، بیلیمه چلیشکی یه دوشمه مک شرطیله روحوموز اوچون داها اومودلو، داها هیجانلی داها تسلی وئریجی، داها چوخ موتلولوق باغیشلایجی، بوسوتون ینى و اورپژینال وارساییملار اورتایا قویابیلیر. ذاتاً، فلسفه نین گؤروی بو کیمی وارساییملاری و گؤروشلری آراییب بولماقدیر. بیر فلسفه نین دیری بیر طرفدن دوغال بیلیملره اویوملو اولماسی درجه سییله، دیگر یؤندن روحلارا بؤیوک اومودلار، هیجانلار تسلیلر و موتلولوقلار وئرمه سییله، اؤلچولور. دئمک کی، فلسفه نین بیر بؤلومو اوپژئکتیف (عینی)، دیگر بؤلومو سوپژئکتیف دیر (ذئهنی دیر). بونا گؤره فلسفه، بیلیم کیمی، میللتلر آراسی اولماق زوروندا دئییلدیر. میلی ده اولابیلیر. بو سببله دیرکی، هر میللتین، اؤزونه گؤره بیر فلسفه سی واردیر. بو سببله دیر کی اخلاقدا، ائستتیکده (هونرده)، ائکونومیده اولدوغو کیمی، فلسفه ده ده تور کچولوک اولابیلیر.

فلسفه، مادی ایحتیاجلارین گرکدیرمه دیگی و زورلامادیگی چیخارسیز، کین سیز قارشیلیق سیز بیر دوشونوشدور. بو تور دوشونوشه «ایسپئکولاسیون spekulasion» (قورقو) آدی وئریلیر. بیر میللت، ساواشلاردان قورتولمادیقجا و ائکونومیک بیر حضورا اولاشمادیقجا، ایچینده ایسپئکولاسیون یاپاجاق فردلر یتیشه مز. چونکو ایسپئکولاسیون یالیز دوشونمک اوچون دوشونمکدیر. حالبوکی، مین تورلو دردی اولان بیر میللت؛ یاشاماق اوچون، اؤزونو ساوونماق اوچون، حتی یئمک و ایچمک اوچون دوشونمک زوروندادیر. دوشونمک اوچون دوشونمک، آنجاق بو حیاتی دوشونوش ایحتیاجلارین دان قورتولموش اولان و چالیشمادان یاشایابیلن اینسانلارا نصیب اولابیلیر. تورکلر، ایندییه قدر بئله بیر حضور و راحت آره مه دیکلری اوچون، ایچلرینده حیاتی ایسپئکولاسیون آدایابیلجهک آز آدام یتیشه بیلدی. بونلاردا،

دوشونوش يوللاريني بيلمه ديكلريندن، ايدئاللريني ايبي يۇنه ته مه ديلر. چوغونلوقلا درويشليك و قلندرليك چيخمازلارينا ساپديلار.

توركلر آراسيندا اينديه قدر آز فيلوسوف يتيشمه سي، توركلرين ايسپئكولاسيونا يتته نكلرينين اولماديغينا يوكلنمه مه ليدير. بو آزليق، توركلرين هنوز بيلميرجه حضور و راحتليق آچي سيندان ايسپئكولاسيونا اويقون بير سويه يه يوكلنمه مه لري ايله آچيق لانيرسا داها دوغرو اولور. بونولا برابر، توركلرين فلسفه جه گئري قالمالاري، ياليز يوكلنمه فلسفه باخيمين دان دوغرو اولاييلير. خالق فلسفه سي باخيمين دان توركلر، بوتون ميلتلردن داها يوكلنمه مه لير.

روستاند (rostand) آدلي بير فرانسيز فيلوسوفو دئير كي؛ «بير كوموتان اوچون، قارشيسيندا كي دشمن اوردوسونون نه قدر عسكري، نه قدر سلاح و جهانه سي اولدوغونو بيلمك چوخ يارارليدير. فقط اونون اوچون بونلاردان داها چوخ يارارلي بير شئي واردى كي، او دا، قارشيسيندا كي دشمن اوردوسونون فلسفه سيني بيلمكدير.»

گرچك دن ده، ايكي اوردو و ايكي ميلت بير بيريله ساواشيركن بيرسي نين يتيب ديگري نين يتيله جه يي سونوجونو وئرن آن باشليجا ائتكن لر ايكي طرفين فلسفه لريدير. كيشيسل حياتي، وطنين باغيمسيزليغين دان كيشيسل چيخاري، ناموس و گؤرولردن داها ديرلي گؤرن بير اوردو كسينليكه يتيلير. بونون ترسي بير فلسفه يه صاحيب اولان اوردو ايسه، كسينليكه يتنر. او حالدا، خالق فلسفه سي باخيميندان يونانيلارا اينگيليزلرمي داها يوكلنمه مه لير؛ يوخسا توركلر مي داها اوجادير؟ بو سورونون جوابيني وئره جك، چاناققالا ساواشلاري ايله آنادولو ساواشلاريدير. توركلرين بو ايكي ساواشدا ايتنمه سي نين (اودماسينين و اوستون گلنمه سينين) ندني، مادي قوتلري دئيلىدى. روحلاريندا اگه من اولان ميللى فلسفه لري ايدى.

توركلر، مادي سلاخلارين، معنوي ديرلري حؤكومسوز بوراخديغي سون يوزيله گلنجه يه قدر، آسيادا اوروپادا، آفريقادا بوتون ميلتلري يتنميشلر، اگه منليكلى آلتينا آلميشديلار. دئمك كي تورك فلسفه سي، بو ميلتلره عايد فلسفه لرين هاميسيندان داها يوكلنمه مه لير. بوگون ده اؤيله دير. ياليز بو واركي، بوگون مادي مدنيت باخيمين دان و مادي سلاخلار دولاييسيلا اوروپالى ميلتلردن گئريده ييز. مدنيتجه اونلارا ائشيت اولدوغوموز گون، هيچ شوبهه سيز دونيا اگه منليگي يتنه بيزه گئچه جكدير. موندروس دا (mondros) اسير اولدوغوموز زامان، اورادا كامپ

كوموتانى اولان بير اينگيليز بو سؤزلرى سؤيله ميشدى؛ «توركلر، گله جكده، يننه جيهانگير اولاجاقديلار.»

گؤرونوركى، توركلرده، يوكسك فلسفه ايلرى گتميش اولماقلا برابر، خالق فلسفهسى اولدوقجا يوكسكدير. ايشده فلسفه ده توركچولوگ، تورك خالقينداكى بو ميللى فلسفهنى آرايب مئيدانا چيخارماقدير.

اي، بوگونون تورك گنجي! بوتون بو ايشلرين ياپيلماسى، يوزايللردن برى سنى بلكه يير.

۱۷-۷-عيلچيلرين ياشام فلسفهسى

اگر بو گون آذربايجان تورك ميللى يئيلميشسه، اونون باشليجا ندى، ياشايش فلسفه سينين چوروموش اولماسيدير، بو فلسفه صفوى دؤوره سيندن باشلا يارق، بؤيوك گئريچيليك و خرافات اوزه رينده قورولموش اسكى فارسچى كولتورييله، الاله وئرمه سييله باشلادى، بو قهقرايى حركت هله ده هله دى سورمكده دير و دئمك اولار بو ياشايش فلسفهسى ديشمه ديكجه بو ميللت، يوخ اولماغا و چورمه يه دوغرو گتمكده دير، مطمئنا بو فلسفه نين ان اؤنملى قوللاريندان ميللى باخيش اولاراق، آيريجا ديل، دين و كولتورونده اصلى نقشى و رولو واردير، يئنى نسل ۲۰ ايلدن برى هيزلا بو اساسلارا صاحيب چيخماقدا ديلار.

بونون يانيندا بير آيرى عنصردا بونون مكمللى و متممى كيمي سايلير، ياديمزدا اولسون بيز صفويلردن اؤنجه عموم تورك دونياسىلا عئينى باخيشدا اولاراق گوجلو آدديلارلا يورويوردوك، آما اؤز دينموزه فارسچيلق و ساسانلى دىنى اساسلاريندان اولاراق، شرك و خرافات عنصرايرنى قاتاراق، گئريله مه يه باشلاديق.

بيلر ايلرله مك اوچون دينموزين كولتور موزون و ياشام فلسفه ميزين ايچه رييىنى بيلرله مه ليىز، بورادا يالنيز او دينين ايچه ريى، بيزيم دونيايا، باخيشيميزى بللى ائدير، و بيزيم ميللتين بوتون كسيملرينده او جومله دن ميللى موباريزه آپاران اؤنجولريميزين اوزه رينده تاثير قويور، و عئين حالدا دىنى اؤندرلريميزده، سرمايه صاحيبلرينده، ايشچيلرده، اكينچيلرده، اصناف و بيلگين لريميزده و اوخوموش بوتون اينسانلاريميزدا و بوتون خالقيميزدا تاثيرلى اولاجاقدير. بو حاقد ا «۱۳-دين مسئله سینه عمومى باخيش» بؤلومونده يئرئنجه دانيشيلميشدى، يننه ده خاطرلاماغي يارارلى گؤردوم.

سونوندا بیر اؤنملی شیئە دە اشاره اولونمالیدیر، من اؤزومده بعضیلریندن ائشیتیمیشم، بیله دئیرلر گویا بیزیم دینیمیز اوقدر یانلیش اصللر و خورافی حدیثلرله دولودورکی بو دین قالدیقجا، بیزیم میللت فلاکتده یاشایاجاق، بوجور افراد کسینلیکله یانلیش فیکیرلرله شیرلر، و خالقیمیزی اوچوروملارا سوروتله مکک ایسته ییرلر، ایندیکی ایراندا قوشقوسوز آذربایجان تورک میللتی، دین حاققیندا ان اویاق و بیلگیلی اینسانلاردیلار، اؤزللیکله گونئیلی تورک آیدینلاری و فعاللاری و داهادا اؤنملیسی قوزئیلی آیدینلاریمیزدا دین حاققیندا داهادا دوزگون دوشونجه لره صاحیبیدیلر و هئچ واختدا فارسچی دینچیلره، دین یارارچیلیغی حاقدا و خالقی بیریرینین جانینا سالماقدا بو فورستی و ثرملر. و بونو دئمهلیم، قوشقوسوز بیزیم ایسلام دینیمیزین و علیچی مذهبیمیزین قوصورو یوخدور یترکی اوندان، بولاشمیش خورافاتلاری، و اؤزللیکله ساسانلی دینندن بولاشیلان یانلیش مفکوره لری آریداق و خالقی اؤز اصلی گله نک و گوره نک لریله و دینلرینین دوزگون ایلکه و اساسلاریلا تانیشدیراق. و دینیمیز اوچون، قوتسال قران کیتابینی اؤلچو اولاراق نظرده توتاق و بوتون قوشقولو حدیثلری مذهبیمیزدن چیخاراق و قالانلارینیدا تضادلی آنلاملارین اولمادیغی شکیلده و یالیز بوتون دینی و بیلیم آداملاریمیزین ایجماع سی اولدوغو حالدا یارارلاناق.

- ایندی داهایا اسکیلر کیمی ساوادسیزلیق چاغی دئییلدی و هر کس اؤزو ویا ان یاخین عایله و قوهوملاری واسیطه سیله هر مسئله نین دوزلوک و یالانلیغینی، دین و بیلیم اؤلچوسیه اؤیره نمکک مجبوریتینده دیر. ایندی چاغ دیشیبیدی، همان شکیلده کی بیر سیاسی حیزبین و قروپون اویهلری یوخاریدا اوتورانلارا یؤن وئره بیلیرلر، دینی مسائلده ده بوتون کوتله، دین آداملارینا و اونلارین داهایا منطیقلی و داهایا دوزگون یوروملامالارینا و داورانیشلارینا یؤن وئرمه لیدیلر و ائلشتیریلریله اونلاری اویارمالیدیلار.

- یئنی چاغدا تکنولوژینین و ایله تیشیم ساحه سینده بویوک ایلرله مه لر هر شئی دیشیدیرمکده دیر و شکسیر شعوبیه و فارس شیعه لیگیننده اساسلاری، دیکتاتورلوق، یالان، ایفتیرا، توهمت و توطئه اوستونده اوتوردوغو اوچون، قیریلماغا دوغرو گتتمکده دیر، بیزلر گرک بو اورتامدان دوزگون یارارلاناق و اؤز مقدراتیمیزین دیشمه سینین فیکیرنده اولاق و گله جه ییمیزی ساغلام تمللر اوستونده قوراق، و قرانین سؤزونه سیغیناق: (رعد ۱۳ / ۱۱: إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ..: بیر قوم اؤز احوالینی دیشمه یینجه تانری اونلارین احوالینی دیشمز..)

بیزلر علیچیلیک مذهبنده اولاراق، دینی اینحیرافلاردان اوزاق دورمالی ییق، گنچمیش ۴-۵ یوز ایلده بو اینحیرافلار سونوجو بوتون وارلیغیمیز سؤال آلتینا گئتدی، بیزلر فارس شیعه لیگیله هنج بیر ایلگیمیز یوخدور، و بیز او زامان، اونلارلا راحت یاشایابیلیریک کی، اونلار ییخیجی و ضید اسلامی و ضید اینسانی ایشلریندن و آماجلاریندا آل چکسینلر، آیدیندیر بونلارین باشیندا، قادین آلؤثرچیلیگی، تقیه (و اوندان توره ن اوغرو لوق، ترور، توطئه، آدام اؤلدورمه و ییخیجی سیلاحلار پشینده اولما)، خالقا و اونلارین اوینا و سسینه ایناناما مفکوره سی و اؤزگه لرینه دوشمنچیلیق یاراتماق و اونلاری دوشمن سانماق کیمی تفککورلر گلیر.

بو کیتابی حاضیرلارکن دولایلی و دولایسیز، چوخ اینسانلارلا و اؤزلیکله تورک فعاللاریلا قونوشدوم و تلاشیم اونلارین دین حاققیندا نچور دوشوندوکلرینی اؤیرنمک ایدی، اونلارین چوخو دین حاققیندا درینه گتتمه یی دوزگون بیلمیردیلر و بعضی لریده سوریه، عراق، لوبنان و نهایتا ایران دا آشیری شیعه لیکدن دولایلی اؤزلرینی شیعه آدلاندرماقدان بیله قاجینردیلار و بونلارا قارشی علیچی اولماغی و علیچیلیگی داها چوخ بنیمسه بیردیلر.

سونوندا بو سونوجا وارا بیلیریک بیز علیچی بیک، آیری دئیشله بیزلر بینمه سه مه سکه آذربایجان شیعه سی بیک و گنچجیده اولسادا بو آدلا تانیریق. بیزیم دینیمیز و مذهبیمیز، فارس شیعه سییله و ساسانلی دینیله، کؤکو اولاراق فرقلیدیر، بیزلر بونا واردیقجا، داها ساغلام آددیمارلا قورتولوش یولوندا یورویه بیلیریک.

[صمد بایاتلی (گونش ایلی ۱۳۹۲، م. ۲۰۱۳)]

۱۸- قایناقلار

آ. حیسام / تاتار اولوسال حرکتی، توران روهونون آداسی .
آذر خزر (کؤچورن)، خیابانی و آزادستان دؤولتی
آذربایجان تورکلثری، بولود قاراچورلو سهند
آراز پولاد اورگ، میلپتچیلیک: تحجر یا تجدد،
آیدین بالائیو، محمدامین رسولزاده و میلی اوزونو درک پروبلیمی (۱۹۱۷)
ائنلور میکایلوو، ۲۱. عصیرده «تورک بیرلیگی» پروژه سی،
ابن بابویه قمی، من لایحضره الفقیه
ابو عبدالرحمن محمدی، تشیع و معتقدات آن
ابو محمد نوبختی، مترجم خنجی، فرق شیعه
ابوسعید انصاری، نفرین امام حسین
احسان الهی ظهیر، شیعه و شیعه گری فرقه ها و تاریخ آن
احمد ایرانی، آله دالفک، پژوهشی در زندگی علی.
احمد ایرانی، اندیشمندان و دینهای دروغین
اردشیر پاینده نقد برهان های وجود خدا
اسحاق اوزگل، قران و تاریخسلجیلیک، ۲۰۰۲
اسحاق دبیری، سؤالاتی که باعث هدایت جوانان شیعه شد
اکرم رحیملی، ۲۰ جی عصر گونئی آذربایجان آزادلیق حرکاتیندا ش.م. خیابانی نین یثری و رولو
اومود یاشام، خیابانی، پیشه وری و شریعتمداری آیقلا نملارینا اوتری باخیش
ایشیق سؤنمز، دؤولت-میللت و دئموکراسی اوزره یازلمیش بعضی گوروشلره باخیش
ایشیق سؤنمز، ایران میللتی کیملیگی و میللت دؤولتی کیملیگی
ایلبر اورتایلی، ایران دئوریملری نین باشلادیغی شهیر
ایلک موسلمان-تورک دؤولتی قاراخانلیلار یوخ، آذربایجان ساجیلر دؤولتی اولوب.
بؤیوک رسولوغلو، یشیلر حرکاتیندا، آذربایجان !.
بابک آذری، خشکاندن دریاچه ارومیه یعنی شلیک تیر خلاص
بختیار تونجای، آذربایجانچیلیق مفکوره سی و آذربایجان تورک - ایسلام رئئسانسی

برقعی قمی، بررسی علمی در احادیث مهدی

جنمال آوجی، یوسف آکچورا

جمیل حسنی، علیمردان بی توپچوباشی: بویوک موباریزه لرده کئچن عؤمور

خمینی، توضیح المسائل

خمینی، کاشف الغطا

خنجی، تاریخ شاه اسماعیل صفوی

ناصرین عبدالله بن علی القفازی (دوکتور)، اصول بررسی و نقد پایه و مذهب دوازده امامی

رجب دمیر، قران تفسیرینده تاریخسلجی یؤنتم، ۲۰۱۲.

رضا مرادی غیاث ابادی، رنجهای بشری، ۱۳۹۲

زیننور آقلیولین، تورک خالقلا رینین ایستراتژیک یولو.

سئیف الدین آلتایلی، تورک میللتی

سعید متین پور، تورک میللتچیلیسی: بیر اتفاق آراسیندا یول

سهیل احمدی، تشیع از پیدایش تا تکامل

شیخ جمال الدین افغانی: کیملیگی، حیاتی و ایدئالاری

شاهین حسنی، الیناسیون، فاناتیزم و حرکت ملی آذربایجان

شاهین گورسوی - ایهسان چاپچیو غلو، بیر تورک دوشونورو اولاراق ضیا گو کالپ

شاهین یننی شهیرلی او غلو، ۲۰۰۴، قادمترین هئرمئنوتیکینده بیر آنلاما مودئلی اولاراق دیالوق.

شجاع الدین صفا، توضیح المسائل

شریعتمداری، توضیح المسائل

شیخ عبدالرحمن دمشقیه، قطره ای از دریای خرافات

صباح الدین چاغین یوسف آکچورا

صدف، کیم لیک کاورامی، اتنیک کیم لیک، اولوس-دئولتلتشمه سوره جینده میدانا گلن

سورونلار.

طاهر محامی، شعوبیه بزرگترین نهضت جعل تاریخ و دروغ سازی

طاهیر آیدینو غلو، اوزئیر بی حاجییلی - میلی مدتیت موجهیدی

طوسی، الاستبصار

طوسی، تهذیب الاحکام
طه حامد دلیمی، استدلالهای باطل شیعه از قران و بیان بطلان آن
طه دلیمی، سیری در جهان تشیع
عابد طاهیرلی، بوتون تورکلرین ترجومانی، ایسماعیل بی قاسپیرالی
عاریف کسکین، ایرانداکی ائتتیک میلیتچی لیک،
عبدالرحیم موللازاده ویرانگریهای تشیع
عبدالله الموصلی، فرار از چاله
عزیز یاردیملی، مارتین هایدقتر، وارلیق و زامان.
علوی بکتاشی اینانجینین اساسلاری، دانیمار کاعلوی بیرلیکلری فندراسیونو، دابف
علی ائنگین اوْبا، تورک میلیتچیلیی نین دوْغوشو
علی حسین امیری، سرخاب و سفیدآب
علی حسین امیری، هولوکاست شیعی
علی دشتی، تخت پولاد
علی دشتی، بیست و سه سال
علی کمال، احمد فرید، انور ضیا کارال، یوسف آکچورا اوچ طرزی سیاست
عمادعلی عبدالسمیع حسین، محمد عمر ابراهیمی، خیانتهای تشیع
فئیصل تاشچیر، قدامتر و تاریخ بیلینجی سورونو
فرزام، ریچارد داو کینز، پندار خدا
قران کریم، دوزال
قران کریم، دیانت ایشلری باشکانلیغی
قران کریم، قمشه ای
کتابخانه عقیده، آلفوس
کسروی ایکی شخصیتلی اولاراق یاریم میلیتچی تورک و تامام اینگیلیسچی فارس، آذرئل
کلینی، اصول کافی
کنگر کؤرفزی نین ادینا ادعا آرتیر
کاظم هزاره، ادرسیان اولین حکومت شیعی در شمال آفریقا

گونئی آذربایجاندا میلی حرکات: سؤاللار و وظیفه لر

م.ر.یئنگی، آذربایجان توپونیم کیمی !

م.ر.یئنگی، تور کون اوخونما میش بلگلیری : نووه دی-قارقاداشی کیتابه سی

م.ر.یئنگی، همنیلر دؤورونه عاید تور کجه یازی نمونه سی

م.عبدالهی، اسلام ناب

محبوب امراهی، شاه ایسماعیلین کؤکنی اوزه رینه

محبوب امراهی، تشیع و نقش آن در ژئوپولیتیک آذربایجان جنوبی و استقلال

محمد باقر سجودی، کارنامه امام زمان

محمد جواد مغنیه، محمد آیت اللهی، امیر مؤمنان و آذربایجان و دولتهای شیعه در تاریخ

محمد عبدالرحمن السیف، قران و تحریف

ممد امین رسولزاده ؛ میللتچی لیک- پاتریوتیزم، رامین جاببارلی

ممد امین رسولزاده؛ میللت اولماق عزمی

مورات دوران، اولو مونون ۸۷ ایلی آنیسینا تورک میللیتچیلیی نین اوفوق آدامی: ضیا گویالپ

موسی موسوی، شیعه و تصحیح

مؤصطافا کنسکین، ضیا گؤ کالپین دین آنلایشی

میلی حرکاتین دئموقرافیک ایمپراتیوگری

ن. فجر مغلطه های روحانیون

نصیب نصیبلی، آذربایجاندا تورک وارلیغی: سیاسی-ایدئولوژی طرفی

نصیب نصیبلی، احمد آغا اوغلو ایران اورتاق

نصیب نصیبلی، تبریزی علی نین هارایی

نصیب نصیبلی، توپچوباشینین سؤاللاری

نصیب نصیبلی، تور کچولو یوموزله آذربایجانچیلیغیمیز

نصیب نصیبلی، علیرضا نابدیلین یانلیشلاری

نصیب نصیبلی ؛ حسن بی زردابی: اورنک شخصیت، اورنک فیکیرگر

نصیب نصیبلی، گونئی آذربایجان ۲۰-جی یوزیلین قارانیقلاریندا، قاجار دؤولتینده تور کلرین

و آذربایجانین یئری

نصیب نصیبلی: تورک دونیاسی تاریخینده زردابی دؤورو
 نصیب نصیبلی، احمد بی آغا اوغلو: نهنگ فیکیر و عمل آدمی
 نصیب نصیبلی، اولتان ماحمود، شعوبیه و شاهنامه
 نصیب نصیبلی، پانیرانیزمین یارانماسی و تورکلوک
 نصیب نصیبلی، صفوی موعاسی (گونتای گنجالپین "صفویلر" کیتابی اوزه رینه)
 نصیب نصیبلی، میللتشمه سورجینده شیعه لیگین یر
 نصیب نصیبلی، ناصر پورپیرارین ضربه سی
 نصیب نصیبلی؛ رسولزاده نین چاغداش "ایران تورکلری"
 نظامی جفروو؛ علی بی حسینزاده، یاخود میللتین رومانیتیک موفککیری
 نوار اسلام، فاطمه، وفات و یا شهادت
 هاکان کایگوسوز، سیدجعفریشه وری و گوئی آذربایجان میلی حوکومت نین قورولوشو.
 هیلمی ضیا اولکنن؛ تورکچولوگون و تورک سوسیالیزمی نین باباسی علی توران
 یشی موساوات، اورتاق تورک دیلی هانسی اساسدا اولمالیدیر؟
 یاشار نوری اوزتورک، الله ایله آلداتماق
 یالچین ساری کایا، ایراندا آذربایجانلی تورک میللیتچیلیگین تاریخی گلشیمی،
 یالچین ساری کایا، ایراندا آذربایجانلی تورک میللیتچیلیگین تاریخی گلشیمی
 یالچین ساریکایا، ایراندا میللیتچیلیک و بؤلگه یه یانسیمالاری (۱۹)
 بخاری، مختصر صحیح بخاری، مترجم: عبدالقادر ترشابی.

۱۹- سۆزلۈك

آكتيف: فعال و ايشلك، تاثيرلى.
آناليتىك: آناليزه عايد، تحليللى، چۆزۈم سل.
آنتروپوسنترىك: اينسان مركزى.
اىستىمولوق: بىلگى قورامى، فارسجا معرفت شناسى.
اثنوقرافى: بىر خالقين و اولوسون مدنى و تارىخى علاقەلر ينى اينجه له ين بىلیم، بودۇن و سۆى بىلیمى.
اۆز دىشلشمه: عىنى لشمه، واحد بىر اۆز للىگه ماليك اولما.
اۆزگو: ويژه، مخصوص.
اۆزگون: اورىژىنال، اۆزونه مخصوص، اۆزونه اۆزگو.
اۆزنىل: اۆزونه يه ايلشكىن، ساجئكتيو، نسنه لر ين گرچكلىگينه دئىل بىر فردين احساس و دۇيقولار ينا دايانان؛ نسنل قارشىتى، ذاتى.
اۆزنىه ليك: فاعليت.
اۆزنىه: ۱- فاعل، مۇبتدا، مسنداليه «اوشاق كىچىكدىر». ۲- (فلسفه) بىلنجى و دوش گوجو اولان، بعضى فيلوسوف لارا گۆره ائشيك دونيايا قارشىت اولان بىرئى، ذات.
اىستىتىك گۆزلىك: بدىعى گۆزلىك.
اىستىتىك: بدىعات، گۆزل دويولار بىلیمى، هونر.
اىموسىنال: هيجان وئرىجى، هيجانلا دولو.
اؤوريم: تكامل
اسپىكولاسيون: ۱- وورقونجولوق، احتكار، ايلرىده مئيدانا گله بيله جك قيمت دالقالانماسىندان قازانچ اله گتيرمه ايشى؛ دوشونتو، ساپدىرما و آزديرما سۆز^{۲۱۸}. ۲- (فلسفه) قورقو «سوموت اؤيودلردن چوخ سوئوت اسپىكولاسيون لارا يئتيشيلير».
اؤبژئكتيف: نسنل، مادى وارلىق، عىنى.
اؤبژه: عىنى، خاريجى ووجودو اولان.
اورون: توليد.
اوره تيم: توليد، اىستىتحصال.
اولكو: آماج ائدىلن شى، ايدئال شى،

اؤلوشماق : اورتا ياچيخماق، وارليق قازانماق.

اؤلومسوز : منفي

اؤلوملو : مثبت

اوتولوژی: وارليق بيلمی.

اويه : عضو.

اهل بئیت: يالواج دان توره ن (اونونلا قان باغی اولان) و اونون ياشايشيندا دونيا يا گلن شخصلره دئييلير، بعضا بو كلمه نى يالواجلا قان باغی اولاراق اونون اؤلوموندن سونرا دونيا يا گلن شخصلره ده دئييلير، بو دوزگون بير يوروم دئييل چونكى آماری حساب و ماتاماتيک قايدالاريني نظرده توتارساق اينديليکده ميلياردلار نفر اونون اهل بئیتی اولور و آنلامسيز بير معنا اولور (يالواج دان سونرا اولادلاری هر ۴۰ ایلده ۴ چوجوق صاحیبی اولسالار اينديليکده ميلياردلار نفر اونونلا قان باغی اولاجاقدير).

ایدئال: مفکوره : اولکو.

ایلکه : اصل، اساس.

بؤلگو : بو کیتابدا بند معناسیندا ایشله نیبدی، بير کیتاب نئچه فصل و هر فصل نئچه بؤلوم و بلوم بير نئچه بؤلگو دن عیبارتدير.

باغداشماق : اوزلاشماق، اویوشماق.

پانتئیزم: تانری و ائوره نی بيرلشدیرن و اوزلشدیرن گؤروش.

پارادوکس: تناقض، ضدیت، اضداد.

پاراديقما: دیزی، آرد آردا گلن شئیلر.

تئوسنتريک: تانری مرکزچی

تئوكراسی : تئوكراسی، ياسالارين آلاھين يئر اوزونده كي كؤلگه لری سايلان خليفه لر و سلطانلار طرفين دن ياپيلماسی دئمکدير.

تئولوژی: الهیات، تئولوق: الهیاتچی

تقیه : باخ گیزچیلیک.

توتقو : آرزى، حسرت، باغلیلیق.

تومل : کلى، جزئ لاردان تشکيل تاپاراق بوتون اولان هر شئى.

تیکل: کلّ دان بیر جزء، جزئی، بیر قیسیم.

چلیشکی: پارادوکس، بیر بیرینه متناقض اولان ایکی شئی

ح. : حضرت

حاطب لیل: بو سؤز بعضی حدیث توپلایان شخصلر حاقدا ایشله نیر، سؤزجوق آنلامیندا «گنجه اودون ییغانا» دئییلر (گنجه گؤز گؤرمه دن دیرلی و دیرسیز اودونلار آیرد ائتمه دن ییغیلیر و کیفیت ییخجی اولمور)، و توپلومسال آنلامدا پیسی و یاخجینی بیر یئرده توپلایانا دئییلیر و آچیقجاسی ایشی و توپلادیغی حدیثلری، چوخ دوزگون اولمایان شخصه دئییلیر.

دؤلت باشچیسی: باشباخان، نخست وزیر

دئموکراسی ایستر دئوینیم: دئموکراسی یانلیسی اولان حرکت و قالخیش

دئوینیم: حرکت، دئوریم. دئوینیم سل: دئوینیم له ایلگی لی، دینامیک.

داشقالاق: سنگسار

دولایی: بو سببله، سببله.

دؤنگوسل: دایره وی.

دیشاری (dışarı): خاریجی؛ دیش (dış): ائشیک، خاریج.

روایت: حدیث و روایت هر ایکی کلمه ده بیر آنلامدا ایشله نیر و پیغمبر، صحابه لری (پیغمبرین آرخاداشلاری و دؤرد خلیفه ده اونلارین ایچینده اولاراق) و اون ایمامدان سؤیله نیلن و نقل اولونان سؤزلره دئییلیر.

سوپژئکتیف: اؤزئل، نسنل قارشیتی، دئهنی.

سورکلی: دواملی و دؤرمادان.

سورون: مسئله؛ موشکول، پروبلئم.

شیعه: (فارس شیعه سی) ساسانلی و اسکی فارس کولتورونه دایانان بیر ایسلامی مذهبن آدی.

شیعه چی: غایی شیعه یانلیسی و اونو آشیری حالدا ساوونان (فارسجا: طرفدار افراطی شیعه).

شیعه چیلیک: آشیری شیعه لیک، غایی شیعه مذهبی اساسیندا اؤیره تیلرین تومو، شیعه چیلیک (فارسجا: شیعه گری، شیعیگری).

ص.: صفحه.

عائشہ : بو کلمه اصلینده عائشه اولاراق، عربجه «عاش و العیش» سؤزجو قلیندن توره نییدی و یاشام و یاشایش آنلامیندا دیر، و عیش کلمه سی قرآن دا یاشام آنلامیندا گلییدی: (القارعه ۶-۷) «فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ * فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ : تارازیسى آغیر گلن کیمسه، اییی یاشایشی اولار». عائشه خانیم ادی اولاراق پیغمبرین خانیمینن ادیدیر عائشه ۹ یاشیندا پیغمبرین قادین اولاراق، ۱۲ یاشیندا اونونلا ائولندی و قران دا اونو ام المؤمنین لقبی وئرلیبیدیر. بو آد قیز آدی اولاراق ، ایسلام دینینده مقدس آد اولاراق، اؤزلیکله سوننو تور کلرین ایچینده گئیش حالدا ایشله نیر. فاناتیزم : باغانزلیق، آشیری باغلی لیق.

قورام : مفهوم، آنلام

قورام : تنوری، نظریه

قورقو، قورغو: ۱-دوشونجه ده قورولان شی، تصوؤ. ۲-بیر بوتونو دوزلمک اوچون پارچا- لارینی بیریرینه تاخیب بیرلشدیرمه ایشی، مؤنتاژ. ۳-بیر شی کؤک له مک اوچون یارارلانان کیلید بیچیمینده آراج، آلت، جهاز، واسطه. ۴-کلک، حيله، تله ۵-اداره، سازمان، اؤرگوت. کاریز ماتیک: بویوله ییجی، ائتگی له ییجی.

کریتیک: بحرانی، گرگین.

کلریکالیزم : اساساً، تانری طرفین دن قویولدوغو ایلری سورولن گلنکلرین دیشمَز یاسالار ساییلاراق آلاهیین سؤزچولری ساییلان دین آداملاری طرفین دن یوروملانماسیدیر. گلیشمه: اینکیشاف.

گیزچیلیک : (فارسجا : تقیه) آلداتاراق و یالان دانیشاراق اونو اینانج لاحاضیندان دوزگون بیلیمک، هر جور کؤتو ایشی، جینایت و دوزن بازلیغی گؤروب و اونون دانماسینی اینانج لاحاضیندان یاسال حالا گتیرمک.

لیتئالیست، لیئراتور: ظاهیری / نصّ چی

م. : میلادی

ماتریدی : محمد بن محمد بن محمود ابومنصور الماتریدی السمرقندی الحنفی، تورک بیلگینی اولاراق ایمام حنفی نین مذهبنی تعقیب ائدر و عقله اؤنم وئرر و ایسلام دینی نین بیر اعتقادی مذهبی نین قوروجوسودور.

مادده جی: ماتئریالیست

مونیست : تکلچی .

میستیک پانتیزم : عاغل یولویلا یوخ کونول یولویلا وحدتی ووجودا اینانان گوروش
میستیسیم : تانری و گرچگه عاغل و آراشدیرما یولویلا دئیل، کونول یولویلا دویقو و سنزگی
ایله واریله جهینی قبول ائدن فلسفه و دین دوکتورینی، گیزمچیلیک .

نص : عربجه کلمه دی، چوخلوق شکلی نصوص کلمه سیدی، معنجا مؤعتبر و آیدین سوزه
دئیلیر، نص سوزوندن یالیز تک بیر معنا و آنلام چیخارماق اولار و شوبهه لی آنلامی اولماز، بو
کلمه قران آیهلری و سوزلری اوچون ایشله نیر و نص اولان سوزلر آیدین اولاراق اولار
حاققیندا ایکیلی دوشونوشه و استنباطا یئر یوخدور .

نصچی : لیترالیست، ظاهیری

نیته له مک : بیر شئین کیفیتین بلیر له مک (اورتایا چیخارماق) .

نیته لیک : کیفیت .

واراولوش : ۱- یارادیلش، یاشاماغا گیرمه و واراولما . ۲- بیر شئین نه اولدوغونو نه جور
اولدوغونو دئیل وار اولدوغو اولایی و اولقوسونو اؤنمسه ین گوروش؛ اؤز قارشیتی، موجودیت .
واراولوشچو : اگریستانسیالیست، واراولوشچولوق یانلیسی .

واراولوشچولوق : واراولوشچونون آنلایشی و دوشونجه سی، اگریستانسیالیزم؛ واراولوشون
اؤز "دن اؤنجه گلدیینی و اؤز" و سورکلی اولاراق یاراتدیغینی ایله ری سورن اؤیره تی؛ باخ :
واراولوش؛ بو مکتبه گوره اینسان سئچیمه محکوم اولاراق پوچلوغون جایناغیندا اسیردیر و
هئچه بئل باغلامیشدیر و او نه یه سه آسیلی اولمادان اؤز گوجونه اؤزونو گلشیدیرمه لیدیر . بو
مکتب چوخراق ژان پل سارتر، ین آدیلا باغلیدیر .

ه : هیجری قمری ایلی

هئترئدوکس : گنل دین و اینانجا موخالیف اولان اینانج، مرتد heterodox

ییرتماج : پالتو، کت، اتک، کیمی گیسی لرین آرخاسیندا تیکلمه میش یئر، چاک .